מדרש · הלכה

ספרא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספרא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ברייתא דרבי ישמעאל 8
ויקרא דבורא דנדבה 10
פרק א 10
פרק ב 12
פרשה ב 14
פרק ג 16
פרשה ג 17
פרק ד 19
פרשה ד 21
פרק ה 23
פרק ו 24
פרשה ה 25
פרק ז 27
פרשה ו 28
פרק ח 29
פרשה ז 30
פרק ט 31
פרשה ח 32
פרק י 33
פרשה ט 34
פרק יא 36
פרשה י 37
פרק יב 38
פרשה יא 39
פרק יג 39
פרשה יב 41
פרק יד 42
פרשה יג 43
פרק טו 44
פרק טז 45
פרק יז 47
פרשה יד 48
פרק יח 49
פרק יט 50
פרק כ 51
ויקרא דבורא דחובה 52
פרשה א 52
פרק א 54
פרשה ב 56
פרק ב 57
פרק ג 58
פרשה ג 59
פרק ד 61
פרק ה 62
פרשה ד 62
פרק ו 64
פרשה ה 66
פרק ז 67
פרשה ו 68
פרק ח 70
פרק ט 70
פרשה ז 71
פרק י 72
פרק יא 74
פרשה ח 75
פרק יב 76
פרק יג 77
פרשה ט 78
פרק יד 79
פרק טו 80
פרק טז 81
פרק יז 82

פרשה י 82
פרק יח 83
פרק יט 85
פרשה יא 86
פרק כ 87
פרשה יב 89
פרק כא 91
פרק כב 92
פרשה יג 94
פרק כג 95
צו 96
פרק א 96
פרק ב 99
פרשה ב 100
פרק ג 102
פרשה ג 103
פרק ד 104
פרק ה 105
פרשה ד 105
פרק ו 106
פרק ז 108
פרק ח 109
פרשה ה 110
פרק ט 111
פרק י 112
פרשה ו 113
פרק יא 114
פרשה ז 115
פרק יב 117
פרשה ח 118
פרק יג 120
פרשה ט 121
פרק יד 123
פרק טו 123
פרשה י 124
פרשה יא 126
פרק טז 128
פרק יז 129
פרק יח 130
מכילתא דמילואים א 131
שמיני 137
מכילתא דמילואים ב 137
פרשה א 145
פרק א 146
פרק ב 147
פרשה ב 149
פרק ג 150
פרק ד 151
פרשה ג 152
פרק ה 154
פרשה ד 155
פרק ו 156
פרשה ה 158
פרק ז 159
פרשה ו 160
פרק ח 161
פרשה ז 162
פרק ט 164
פרשה ח 165
פרק י 166
פרשה ט 168
פרק יא 169
פרשה י 170
פרק יב 172

תזריע פרשת יולדת 173
פרשה א 173
פרק א 175
פרק ב 177
פרק ג 177
פרק ד 179
תזריע פרשת נגעים 180
פרק א 180
פרק ב 181
פרשה ב 182
פרק ב* 184
פרשה ג 185
פרק ג 186
פרק ד 187
פרק ה 188
פרק ו 189
פרשה ד 190
פרק ז 191
פרשה ה 192
פרק ח 193
פרק ט 194
פרק י 196
פרק יא 197
פרק יב 198
פרק יג 199
פרק יד 200
פרק טו 201
פרק טז 202
מצורע 204
פרשה א 204
פרק א 205
פרשה ב 206
פרק ב 208
פרשה ג 209
פרק ג 209
פרשה ד 211
פרשה ה 213
פרשה ו 214
פרק ד 215
פרשה ז 216
פרק ה 218
מצורע פרשת זבים 220
פרשה א 220
פרק א 221
פרק ב 222
פרשה ב 224
פרק ג 225
פרק ד 226
פרשה ג 227
פרק ה 228
פרק ו 230
פרשה ד 231
פרק ז 232
פרשה ה 233
פרק ח 234
פרק ט 235
אחרי מות 237
פרשה א 237
פרק א 238
פרשה ב 239
פרק ב 240
פרק ג 241
פרשה ג 243
פרק ד 244

פרשה ד 245
פרק ה 246
פרק ו 247
פרשה ה 248
פרק ז 249
פרק ח 251
פרשה ו 252
פרק ט 253
פרק י 254
פרשה ז 256
פרק יא 256
פרק יב 258
פרשה ח 260
פרק יג 261
קדושים 265
פרשה א 265
פרק א 267
פרק ב 268
פרק ג 268
פרשה ב 269
פרק ד 271
פרק ה 273
פרשה ג 274
פרק ו 275
פרק ז 276
פרק ח 278
פרשה ד 279
פרק ט 280
פרק י 282
פרק יא 285
פרק יב 288
אמור 290
פרשה א 290
פרק א 292
פרשה ב 294
פרק ב 295
פרשה ג 296
פרק ג 298
פרשה ד 299
פרק ד 301
פרשה ה 303
פרשה ו 304
פרק ה 304
פרק ו 305
פרשה ז 306
פרק ז 308
פרשה ח 309
פרק ח 310
פרק ט 312
פרשה ט 312
פרק י 313
פרק יא 314
פרשה י 315
פרק יב 316
פרק יג 317
פרשה יא 319
פרק יד 320
פרשה יב 322
פרק טו 323
פרק טז 324
פרק יז 325
פרשה יג 326
פרק יח 328
פרשה יד 329

פרק יט 330
פרק כ 331
בהר 332
פרשה א 332
פרק א 333
פרשה ב 335
פרק ב 336
פרק ג 337
פרשה ג 338
פרק ד 339
פרק ה 340
פרשה ד 341
פרק ו 342
פרשה ה 344
פרק ז 345
פרשה ו 346
פרק ח 347
פרק ט 348
בחוקתי 348
פרשה א 348
פרק א 349
פרק ב 351
פרק ג 352
פרשה ב 353
פרק ד 353
פרק ה 354
פרק ו 356
פרק ז 357
פרק ח 358
פרשה ג 359
פרק ט 361
פרשה ד 363
פרק י 364
פרק יא 366
פרשה ה 367
פרק יב 368
פרק יג 370

ברייתא דרבי ישמעאל

רבי ישמעאל אומ':
בשלש עשרה מדות התורה נדרשת: (א) מקל וחומר; (ב) מגזירה שוה; (ג) מבנין אב מכתוב אחד, מבנין אב משני כתובים; (ד) מכלל ופרט; (ה) מפרט וכלל; (ו) מכלל ופרט וכלל – אי אתה דן אלא כעין הפרט; (ז) מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל; (ח) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. (ט) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ליטען טען אחר שהוא כענינו – יצא להקל ולא להחמיר. (י) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ליטען טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר. (יא) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש. (יב) דבר הלמד מעניינו, ודבר הלמד מסופו; (יג) וכן שני כתובין המכחישין זה את זה – עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהן.

א מקל וחומר – כיצד? ויאמר יי' אל משה: ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים – קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום! אלא: דיו לבא מן הדין להיות כנדון – תסגר מרי' שבעת ימים מחוץ למחנה – ואחר תאסף.

ב מגזירה שוה כיצד? נאמ' בשומר חנם: אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ונא' בשומ' שכר: אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. מה בשומר חנם שנאמ' בו "אם לא שלח ידו" – פטר את היורשין. אף בשומר שכר שנאמ' בו "אם לא שלח ידו" – יפטור בו את היורשים.

ג מבנין אב מכתוב אחד – כיצד? לא המשכב כהרי המושב, ולא המושב כהרי המשכב. הצד השוה שבהן: שהן כלים עשויין לנוח אדם לבדו, וזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע וכמשא, ולטמא בגדים. אף כלים שהן עשויין לנוח אדם לבדו – יהא הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא, ולטמא כלים. יצא המרכב – שהוא עשוי לסיבלון אחד.

ד מבנין אב משני כתובים – כיצד? לא פרשת הנרות כהרי פרשת שלוח טמאים ולא פרשת שלוח טמאים כהרי פרשת הנרות הצד השוה שבהן שהם ב"צו" – מיד ולדורו'. אף כל דבר שהוא ב"צו" – יהא מיד ולדורות.

ה מכלל ופרט – כיצד? "מן הבהמה" – כלל, "מן הבקר ומן הצאן" – פרט. 'כלל ופרט' – אין בכלל אלא מה שבפרט.

ו מפרט וכלל – כיצד? "כי יתן איש אל רעהו – חמור או שור או שה" – פרט, "וכל בהמה לשמור" – כלל. פרט וכלל נעשה כלל – מוסף על הפרט.

ז מכלל ופרט וכלל – כיצד? "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך" – כלל. "בבקר ובצאן ביין ובשכר" – פרט. "ובכל אשר תשאלך נפשך" – חזר וכלל. כלל ופרט וכלל – אי אתה דן אלא כעין הפרט. לומר לך – מה הפרט מפורש: דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע, אף אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע. יצאו כמהין ופטריות.

ח מכלל שהוא צריך לפרט, ומפרט שהוא צריך לכלל – כיצד? "קדש לי כל בכור" – יכול אף נקבה במשמע? ת"ל "זכר". אי 'זכר' – יכול אפילו יצאת לפניו? תלמוד לומר "פטר רחם". אי 'פטר רחם' – יכול אפילו לאחר יוצא דופן? תלמוד לומד "בכור". זהו כלל הצריך לפרט, ופרט שהוא צריך לכלל.

[א] כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא – אלא ללמד על הכלל כלו יצא – כיצד? "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר ליי' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו? דכתיב "זאת התורה לעולה ולמנחה, לחטאת ולאשם, ולמלואים ולזבח השלמים". וכשיצאו מן הכלל ללמד – לא ללמד על עצמן יצאו, אלא ללמד על הכלל כלו יצאו. לומר לך: מה שלמים מיוחדין – קדשים שקדושתן קדושת מזבח. אף אין לי אלא כל דבר שקדושתו קדושת מזבח. יצאו קדשי בדק הבית.

[ב] כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל – לטעון טען אחר שהוא כענינו. יצא להקל ולא להחמיר – כיצד? "ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא". וכתיב "או בשר כי יהיה בעורו מכוַת אש...". והלא השחין והמכוה בכלל כל הנגעים היו? וכשיצאו מן הכלל: ליטעון טען אחר שהוא כענינו – יצאו להקל ולא להחמיר. להקל עליהן – שלא ידונו במחיה, ושלא ידונו אלא בשבוע אחד.

[ג] כל דבר שהיה בכלל – ויצא מן הכלל, לטען טען אחר שלא כענינו. יצא להקל ולהחמיר – כיצד? "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן". והלא הראש והזקן בכלל עור ובשר היו – וכשיצאו מן הכלל ליטען טען אחר שלא כענינו – יצאו להקל ולהחמיר. להקל עליהן – שלא ידונו בשער לבן. ולהחמיר עליהן: שידונו בשער צהוב.

[ד] כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש – ואי אתה יכל להחזירו לכללו, עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש – כיצד? "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקו' הקדש". שאין תלמוד לו' "כי כחטאת האשם הוא לכהן"? אלא – לפי שיצא לידון בדבר חדש – בבוהן יד ובבוהן רגל ובאזן ימנית, יכול יהא

טעון מתן דמים למזבח? ת"ל: "כי כחטאת כאשם הוא לכהן. הרי החזירו הכתוב לכללו בפירוש. לומר לך: מה חטאת – טעונה מתן מזבח, אף אשם – טעון מתן מזבח.
[ה] דבר הלמד מענינו – כיצד? "ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא". יכל יהא טהור מכל טומאה? תלמוד לומד: "וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם"... דבר למד מענינו – שאינו טהור מכל טומאה, אלא מטומאת נתקים בלבד.
[ו] דבר למד מסופו – כיצד? "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" משמע – בית שיש בו אבנים ועצים ועפר מטמא. יכל אף בית שאין אבנים ועצים ועפר שמטמא? תלמוד לומר: "ונתץ את הבית" – את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית! דבר למד מסופו – שאין הבית מטמא, עד שיהא בו אבנים ועצים ועפר.
[ז] שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבא השלישי ויכריע ביניהם – כיצד? כתוב אחד אומר: "וירד יי על הר סיני אל ראש ההר". וכתוב אחד אומר: "מן השמים השמיעך את קולו ליסרך". הכריע השלישי: "כי מן השמים דברתי עמכם". מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמי שמים העליונים על הר סיני – ודבר עמהם. וכן אמר דוד בספר תלים: "ויט שמים וירד, וערפל תחת רגליו". הלל הזקן דרש שבע מדות לפני זקני בתירה (א) קל וחומר. (ב) וגזרה שוה. (ג) ושני כתובים. (ד) וכלל ופרט. (ה) וכיוצא בו. (ו) במקום אחר. (ז) ודבר למד מענינו. אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה.
[ח] כתוב אחד אומר "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו". וכתוב אחד אומ' "ולא יכול משה לבא אל אהל מועד...". הכריע "כי שכן עליו הענן". אמור מעתה – כל זמן שהיה הענן שם, לא היה משה נכנס לשם. נסתלק הענן – היה נכנס ומדבר עמו. רבי יוסי הגלילי אומר: הרי הוא אומר "ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד יי' את בית יי". מלמד שנתנה רשות למלאכים לחבל. וכך הפסוק אומר "ושכותי כפי עליך עד עברי..." – מלמד שנתנה רשות למלאכים לחבל. וכך הפסוק אומ' "אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי". כשישוב אפי – יבואון אל מנוחתי.

ויקרא דבורא דנדבה

פרק א

[א] "ויקרא...וידבר" – הקדים קריאה לדיבור. הלא דין הוא! נאמר כאן 'דיבור' ונאמר בסנה דיבור (שמות ג, ד-ה עיין שם): מה דיבור האמור בסנה – הקדים קריאה לדיבור, אף דיבור האמור כאן – הקדים קריאה לדיבור.

[ב] לא! אם אמרת בדיבור הסנה – שהוא תחלה לדברות; תאמר בדיבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות!? דיבור הר סיני יוכיח! שאינו תחלה לדברות והקדים בו קריאה לדיבור (שמות יט, ג)!

[ג] לא! אם אמרת בדיבור הר סיני – שהוא לכל ישראל; תאמר בדיבור אהל מועד שאינו לכל ישראל!? הרי את דן מבנין אב: לא הרי דיבור הסנה שהוא תחלה לדברות כהרי דיבור הר סיני שאינו תחלה לדברות; ולא הרי דיבור הר סיני שהוא לכל ישראל כהרי דיבור הסנה שאינו לכל ישראל;

[ד] הצד השוה שבהן שהן דיבור מפי קדש למשה והקדים קריאה לדיבור, אף כל מה שהוא דיבור מפי קדש למשה – הקדים קריאה לדיבור!

[ה] אי מה להצד השוה שבהן שהן דיבור באש מפי קדש למשה והקדים בהן קריאה לדיבור, אף כל שהוא דיבור באש מפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור – יצא דיבור אהל מועד שאינו באש! תלמוד לומר "ויקרא...וידבר" – הקדים קריאה לדיבור.

[ו] יכול לא היתה קריאה אלא לדיבור זה; מנין לכל הדברות שבתורה? תלמוד לומר "מאהל מועד" – כל שהוא מאהל מועד הקדים קריאה לדיבור.

[ז] יכול לא היתה קריאה אלא לדברות בלבד; מנין אף לאמירות ולצווין? אמר ר' שמעון, תלמוד לומר 'דיבור' "וידבר" – אף לאמירות ולצווין.

[ח] יכול אף להפסקות? תלמוד לומר "וידבר" – לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות.

[ט] ומה היו הפסקות משמשות? ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. והלא דברים קל וחמר: מה מי שהוא שומע מפי הקב"ה ומדבר ברוח הקדש – צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, על אחת כמה וכמה הדיוט הלומד מן ההדיוט!

[י] ומנין שכל הקריאות היו "משה! משה!"? תלמוד לומר (שמות ג, ד) "ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה", שאין תלמוד לומר "ויאמר..."; ומה תלמוד לומר "ויאמר..."? – מלמד שכל הקריאות היו "משה! משה!".

[יא] ומנין שעל כל קריאה היה אומר "הנני"? תלמוד לומר (שמות ג, ד) "ויאמר הנני", שאין תלמוד לומר "ויאמר..."; ומה תלמוד לומר "ויאמר הנני"? – מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר "הנני".

[יב] "משה משה" (שמות ג, ד); "אברהם | אברהם" (בראשית כב, יא); "יעקב | יעקב" (בראשית מו, ב); "שמואל | שמואל" (שמואל א ג, י) – לשון חיבה, לשון זירוז. דבר אחר: הוא "משה" עד שלא נדבר עמו, הוא "משה" משנדבר עמו.

פרק ב

[א] "אליו" – למעט את אהרן. אמר ר' יהודה בן בתירא: י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן; וכנגדן בתורה י"ג מיעוטים – ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן.

[ב] ואלו הן: (א) (במדבר ז, פט): "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ" (ב) (במדבר ז, פט): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו" (ג) (במדבר ז, פט): "וַיְדַבֵּר אֵלָיו" (ד) (שמות כה, כב): "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" (ה) "אשר אועד לך" (שמות ל, ו) (שמות ל, לו) (ו) (שמות כט, מב): "אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם" (ז) (שמות טז, לד): "כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל מֹשֶׁה" (ח) (ויקרא ז, לח): "אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ" (ט) (במדבר ד, מט): "אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה" (י) (במדבר יז, ה): "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (יא) (שמות ו, כח): "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (יב) (במדבר ג, א): "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי" (יג) (ויקרא א, א): "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר...אֵלָיו"

[ג] מיעט את אהרן מדברות הר סיני באהל מועד מהו אומר ויקרא אל משה מיעט את אהרן מדברות אהל מועד

[ד] ר' יוסי הגלילי אומר בשלשה מקומות נאמר בתורה 'דיבור' למשה: בארץ מצרים, בהר סיני, באהל מועד כל התורה כולה: בארץ מצרים מהו אומר? (שמות ו, כח): "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" – מיעט את אהרן מדברות ארץ מצרים. בהר סיני מהו אומר? (במדבר ג, א): "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי" – מיעט את אהרן מדברות הר סיני. באהל מועד מהו אומר? (ויקרא א, א): "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר" – מיעט את אהרן מדברות אהל מועד. – אל משה דבר ולא לאהרן.

[ה] ר' אלעזר אומר "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כט מג) – עתיד אני להיות ועד להם ולהתקדש בהם; אימתי היה זה? יום שמיני למלואים שנאמר (ויקרא ט, כד) "וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם". או אינו אלא ליתן להם יעידה לדברות? תלמוד לומר "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" (שמות כה כב) – לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכלל ישראל.

[ו] אוציא את ישראל שלא כשרו לעלות בהר ולא אוציא את הזקנים שכשרו לעלות בהר? אוציא את הזקנים שלא נראו בדיבור עם משה ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדיבור עם משה? אוציא את בני אהרן שלא נתועדו עם משה בדיבור ולא אוציא את אהרן עצמו

שנתועד עם משה בדיבור? תלמוד לומר "אשר אועד לך" (שמות ל, ו) (שמות ל, לו) – לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכולם.

[ז] או אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות? תלמוד לומר (שמות כה, כב): "... ודברתי אתך". אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים? אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן? אוציא את בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו? תלמוד לומר (שמות כט, מב): "לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם" – עמך היה הדיבור ולא היה הדיבור עם כולם.

[ח] יכול לא היו שומעים את הדיבור אבל היו שומעים את הקול? תלמוד לומר (במדבר ז, פט): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו" – קול לו, קול אליו. אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים? אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן? אוציא את בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו? תלמוד לומר 'קול לו'.

[ט] אוציא את כולם ולא אוציא את מלאכי השרת שאין משה יכול לכנס לרשותם עד שיקרא? תלמוד לומר "קול..אליו" – משה היה שומע את הקול ואין כל אלו שומעים את הקול.

[י] "מאהל מועד" – מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד. יכול מפני שהוא נמוך? תלמוד לומר (במדבר ז, פט) "וישמע את הקול", שאין תלמוד לומר "הקול"; ומה תלמוד לומר "הקול"? הקול המתפרש בכתובים. ומהו המתפרש בכתובים? "קול ה' שובר ארזים..." (תהלים כט, ה). אם כן למה נאמר "מאהל מועד"? מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל.

[יא] כיוצא בדבר אתה אומר: "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה..." (יחזקאל י, ה) – יכול מפני שהיה הקול נמוך? תלמוד לומר "...כְּקוֹל אֵל שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ" – בסיני. ואם כן למה נאמר "עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה"? אלא כיון שהיה מגיע אל החצר החיצונה היה נפסק.

[יב] "מאהל מועד" – יכול מכל הבית? תלמוד לומר (שמות כה, כב) (במדבר ז, פט) "מעל הכפורת". אי "מעל הכפורת", יכול מעל הכפורת כולה? תלמוד לומר (שמות כה, כב) (במדבר ז, פט) "מבין שני הכרובים", דברי ר' עקיבא. אמר ר' שמעון בן עזאי אין אני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו: הכבוד שנאמר בו "את השמים ואת הארץ אני מלא" – ראה חבתם של ישראל להיכן גרמה לכבוד הזה? כביכול, דחק להיות מדבר מעל הכפורת מבין שני הכרובים. ר' דוסא אומר, הרי הוא אומר "כי לא יראני האדם וחי" – בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתם. וכן הוא אומר (תהלים כב, ל): "לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה". ר' עקיבא אומר, אף חיות הקדש הנושאות את כסא הכבוד אינן רואות את הכבוד. אמר ר' שמעון איני כמשיב על דברי רבי אלא

כמוסיף על דבריו: "כי לא יראני האדם וחי" – אף מלאכים שחיים חיי עולם אינם רואים את הכבוד.

[יג] "לאמר" – אמור להם דברי כבושים "בשבילכם מדבר עמי", שכן מצאנו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנודין לא היה מדבר עם משה שנאמר (דברים ב, טז-יז) "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות...וידבר ה' אלי לֵאמֹר...". דבר אחר: "לאמר" – צא ואמור להם והשיבני. ומנין שהיה משה יוצא ומדבר עמהם? שנאמר (שמות לד, לד) "וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה". ומנין שהיה משה משיב הדברים לפני הגבורה? תלמוד לומר (שמות יט, ח) "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'". אלעזר בן אחוי אומר, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו? תלמוד לומר 'לאמר... לישראל' – בשביל ישראל היה מדבר עמו, לא בשביל עצמו.

פרשה ב

[א] 'דבר אל בני ישראל...וסמכו' – בני ישראל סומכים ואין עובדי כוכבים סומכים. וכי איזה מדה מרובה – מדת תנופה או מדת סמיכה? מרובה מדת תנופה ממדת סמיכה; שהתנופה נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים, והסמיכה אינה אלא בדבר שיש בו רוח חיים. אם מעטתים מתנופה מרובה, לא אמעטם מסמיכה מועטת?! אתה אומר בצד זה נתרבה תנופה ונתמעטה סמיכה; או בצד זה יתרבה סמיכה ונתמעטה תנופה! שהסמיכה נוהגת בכל החוברים ואין התנופה נוהגת בכל החוברים! אם מעטתים מתנופה מעוטה אמעטם מסמיכה מרובה! הא לפי שיש בתנופה שאין בסמיכה ובסמיכה מה שאין בתנופה צריך לומר "דבר אל בני ישראל..." – בני ישראל סומכים ואין עובדי כוכבים סומכים.

[ב] "בני ישראל" סומכים ואין בנות ישראל סומכות. ר' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות. אמר ר' יוסי, אמר לי אבא אלעזר היה לנו עגל זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו הנשים; לא מפני שהסמיכה בנשים אלא מפני נחת רוח של נשים. יכול לא יסמכו על העולות – שאין העולות טעונים תנופה; אבל יסמכו על השלמים שהרי השלמים טעונים תנופה? ת"ל "ואמרת אליהם..." – לרבות כל האמור בענין; כשם שאין סומכים על העולות כך לא יסמכו על השלמים.

[ג] "אדם" – לרבות את הגרים. "מכם" – להוציא את המומרים. ומה ראית לומר כן? אמור "אדם" – לרבות את המומרים, "מכם" – להוציא את הגרים! אחר שריבה הכתוב מיעט! תלמוד לומר "בני ישראל" – מה בני ישראל מקבלי ברית, אף הגרים מקבלי ברית; יצאו מומרים שאין מקבלי ברית. אי מה "ישראל" בני מקבלי ברית אף מומרים בני מקבלי

ברית; יצאו גרים שאינם בני מקבלי ברית... תלמוד לומר "מכם" – ועכשיו אל תאמר אלא מה ישראל מקבלי ברית אף הגרים מקבלי ברית, יצאו מומרים שאינם מקבלי ברית שהרי הפרו ברית וכן הוא אומר זבח רשעים תועבה.

[ד] "אדם כי יקריב": יכול גזירה? תלמוד לומר "כי יקריב" – אינו אלא רשות "...קרבן לה'" – שיקדים הקדשו להקרבתו, דברי ר' יהודה. אמר ר' שמעון, מנין שלא יאמר אדם "לה' עולה", "לה' מנחה", "לה' שלמים"? תלמוד לומר "קרבן לה'". הלא דברים קל וחמר: ומה מי שהוא עתיד להתקדש אמרה תורה לא יזכיר שם שמים לבטלה על הקרבן, על אחת כמה וכמה שאין מזכירים שם שמים לבטלה.

[ה] ר' יוסי אומר, כל מקום שנאמר קרבן – אמור ביו"ד ה"א; שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות.

[ו] "קרבן לה'...הבהמה" – יכול אף חיה שהיא קרויה "בהמה" שנאמר (דברים יד, ד) "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה...איל וצבי ויחמור"? תלמוד לומר (ויקרא א, ג) (ויקרא א, י) 'בקר וצאן'. יכול לא יביא ואם הביא כשר? משל למה הדבר דומה למי שאמר לו רבו "לך והבא לי חטים" והלך והביא לו חיטים ושעורים – הרי זה מוסיף על דבריו! תלמוד לומר (ויקרא א, ב) 'בקר וצאן..תקריבו' – אין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד. הא למה זה דומה? למי שאמר לו רבו "אל תביא לי אלא חיטים" – הא אם הוסיף זה על החיטים הרי הוא עובר על דבריו.

[ז] "מן הבהמה" – להוציא את הרובע ואת הנרבע. והלא דין הוא! מה בעל מום – שלא נעבדה בו עבירה – פסול מעל גבי מזבח, הרובע והנרבע – שנעבדה בהן עבירה – אינו דין שיפסלו מעל גבי מזבח?! הרי שור שחרש עם החמור יוכיח! שנעבדה בו עבירה וכשר על גבי המזבח!

[ח] לא! אם אמרת בשחרש שור עם החמור – שאינם חייבים מיתה, תאמר ברובע ונרבע שכן חייבים מיתה?! טול לך מה שהבאת! אין לי אלא כשנעבדה בו עבירה על פי שני עדים; נעבדה בו עבירה על פי עד אחד או על פי הבעלים מנין!? אמר ר' ישמעאל הריני דן: ומה אם בעל מום – שאין יעידת שני עדים פוסלתו מן האכילה – יעידת עד אחד פוסלתו מן ההקרבה, רובע ונרבע – שיעידת שני עדים פוסלתו מן האכילה – אינו דין שתהא יעידת עד אחד פוסלתו מן ההקרבה?! אמר לו רבי עקיבא: לא! אם אמרת בבעל מום – שמומו בגלוי, תאמר ברובע ונרבע שאין מומו בגלוי?! לא יפסל מעל גבי המזבח! תלמוד לומר "מן הבהמה" – להוציא הרובע והנרבע.

[ט] מן הבקר להוצי' את הנעבד והלא דין הוא ומה אם אתנן ומחיר שצפוייהן מותרים פסולין מעל גבי המזבח נעבד שצפוייהן אסורין אינו דין שיפסל מעל גבי המזבח או חילוף ומה אתנן ומחיר שהן אסורין על גבי המזבח מותרין אתה ביטלת לא תחמד כסף וזהב עליה ואני אקיימנו לא תחמד כסף וזהב עליה ולקחת לן בדבר שאין בו רוח חיים אבל בדבר דבר שיש בו רוח חיים הואיל והוא מותר יהו צפוייו מותר תלמוד לומר מן הבקר להוציא את הנעבד.

[י] כשהוא אומר "מן הבקר" למטה (ויקרא א, ג), שאין תלמוד לומר, אלא להוציא את הטריפה. והלא דין הוא! ומה אם בעל מום – שהוא מותר בחולין – פסול מעל גבי המזבח, טריפה – שאסורה בחולין – אינו דין שתפסל מעל גבי המזבח?! חלב ודם יוכיחו! שאסורים בחולין וכשרים על גבי המזבח! מה לחלב ודם שהם מדבר מותר, תאמר בטריפה שכולה אסור!? מליקת העוף תוכיח! שכולה אסורה וכשר על גבי המזבח! לא! אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרתה, תאמר בטריפה שאין קדושתה אוסרתה! הואיל ואין קדושתה אוסרתה – לא תפסל על גבי המזבח. הא אם השבת – כשהוא אומר למטה "מן הבקר", שאין תלמוד לומר, אלא להוציא את הטריפה. "מן הצאן" (במדבר טו, ג) – להוציא את המוקצה.

[יא] "מן הצאן" (במדבר טו, ג) – להוציא את המוקצה. "ומן הצאן" (ויקרא א, ב) – להוציא את הנוגח. אמר ר' שמעון: אם נאמר רובע למה נאמר נוגח? ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע? לפי שיש ברובע מה שאין בנוגח ובנוגח מה שאין ברובע: רובע – עשה בו אונס כרצון, נוגח לא עשה בו אונס כרצון; נוגח – משלם את הכופר לאחר מיתה, רובע אינו משלם את הכופר לאחר מיתה. יש ברובע מה שאין בנעבד ויש בנעבד מה שאין ברובע: רובע – בין שלו בין של אחרים אסור; נעבד – שלו אסור, של אחרים מותר. נעבד – ציפויו אסורים, רובע ציופיו מותרים. לפיכך צריך הכתוב לומר את כולם.

פרק ג

[א] "תקריבו" – מלמד שהוא באה נדבת שנים. והלא דין הוא! עולת העוף באה בנדר ונדבה, ועולת בהמה באה בנדר ונדבה; מה עולת העוף באה נדבת שנים, אף עולת בהמה – באה נדבת שנים.

[ב] או נלך לדרך זה: מנחה באה בנדר ונדבה, ועולת בהמה באה בנדר ונדבה; מה מנחה שהיא באה בנדר ונדבה אינה באה נדבת שנים, אף עולת בהמה שהיא באה בנדר ונדבה – לא תבא נדבת שנים!

[ג] נראה למי דומה: דנין דבר שכולו עולה לאשים מדבר שכולו עולה לאשים, ואל תוכיח מנחה שאין כולה לאשים! או כלך לדרך זה: דנים דבר שהוא באה חובת ציבור מדבר שהוא באה חובת ציבור, ואל תוכיח עולת העוף שאינה באה חובת ציבור! ת"ל "תקריבו" – מלמד שהיא באה בנדר ונדבה נדבת שנים.

[ד] "קרבנכם" – מלמד שהיא באה נדבת ציבור. הלא דין הוא! מנחה באה בנדר ונדבה, ועולת בהמה באה בנדר ונדבה; מה מנחה שהיא באה בנדר ונדבה אינה באה נדבת ציבור, אף עולת בהמה שהיא באה בנדר ונדבה – לא תבא נדבת ציבור.

[ה] לא! אם אמרת במנחה – שאינה באה נדבת שנים; תאמר בעולת בהמה שהוא באה נדבת שנים?! עולת העוף תוכיח! שהיא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת ציבור.

[ו] לא! אם אמרת בעולת העוף – שאינה באה חובת ציבור; תאמר בעולת בהמה שהיא באה חובת ציבור?! שלמים יוכיחו! שהן באים חובת ציבור ואינם באים נדבת ציבור תלמוד לומר "קרבנכם" – מלמד שהיא באה נדבת ציבור.

[ז] אף אתה אל תתמה על עולת בהמה שאף על פי שהיא באה חובת ציבור, לא תבא נדבת ציבור...

[ח] דין אחר: ומה אם היחיד – שאינו מביא עולת חובה בכל יום – מביא עולת בהמה נדבה, ציבור – שמביא עולת חובה בכל יום – אינו דין שיביא עולת בהמה נדבה?! לא! אם אמרת ביחיד – שהוא מביא מנחה נדבה; תאמר בציבור שאינו מביא מנחה נדבה! שותפין יוכיחו! שאין מביאין מנחה נדבה ומביאין עולת בהמה נדבה!

[ט] מה לשותפין שהן מביאין עולת בהמה נדבה – שכן מביאין עולת העוף נדבה; תאמר שיביא הציבור עולת בהמה נדבה שכן אינו מביא עולת העוף נדבה! מה לציבור שאינו מביא עולת העוף נדבה – שכן אינו מביאה חובה! תאמר שלא יביא הציבור עולת בהמה נדבה שכן הוא מביאה חובה! והואיל והוא מביאה חובה, יביאנה נדבה! מנחה תוכיח! שהציבור מביאה חובה ואינו מביאה נדבה...

[י] אף אתה אל תתמה על עולת בהמה שאף על פי שהציבור מביאה חובה, לא יביאנה נדבה... תלמוד לומר "קרבנכם" – מלמד שהיא באה נדבת ציבור.

[יא] דבר אחר: "קרבנכם" – ממקום שהיחיד מביא, משם הציבור מביאין.

פרשה ג

[א] "עֹלָה" מה תלמוד לומר? שיכול לא יהיו כל הפסולים אלו נוהגים אלא בעולת נדבה; עולת חובה מנין? ודין הוא! נאמר "הבא עולת נדבה" ונאמר "הבא עולת חובה": מה עולת נדבה כל הפסולים האלו נוהגים בה, אף עולת חובה – כל הפסולים האלו נוהגים בה.

[ב] לא! אם אמרת בעולת נדבה – שאין לה חליפין, תאמר בעולת חובה שיש לה חליפין?! הואיל ויש לה חליפין, לא יהיו כל הפסולים האלו נוהגים בה!... תלמוד לומר "עֹלָה" – אחד עולת נדבה ואחת עולת חובה כל הפסולים האלו נוהגים בהן.

[ג] ומנין שינהגו בתמורה? ודין הוא! נאמר "הבא עולה" ונאמר "הבא תמורה": מה עולה כל הפסולים האלו נוהגים בה, אף תמורה – כל הפסולים האלו נוהגים בה.

[ד] לא! אם אמרת בעולה – שאין קדושה חלה עליה בבעל מום קבוע, תאמר בתמורה שקדושה חלה עליה בבעל מום קבוע?! הואיל וקדושה חלה עליה בבעל מום קבוע לא יהיו כל הפסולים האלו נוהגים בה!...תלמוד לומר "אם עֹלה" – לרבות את התמורה.

[ה] ומנין שינהגו בשלמים? ודין הוא! נאמר "הבא עולה" ונאמר "הבא שלמים": מה עולה כל הפסולים האלו נוהגים בה, אף שלמים – כל הפסולים האלו נוהגים בהם.

[ו] קל וחומר! ומה אם עולה – שכשרה לבא מן העוף – כל הפסולים האלו נוהגים בה, שלמים – שלא כשרו לבא מן העוף – אינו דין שיהיו כל הפסולים האלו נוהגים בהם?! לא! אם אמרת בעולה – שלא כשרה לבא נקבות כזכרים, תאמר בשלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים?! הואיל וכשרו לבא נקבות כזכרים לא יהיו כל הפסולים נוהגים בהם!... תלמוד לומר "קָרְבָּנוֹ" – לרבות שלמים.

[ז] "מן הבקר" – זה שאמרנו להוציא את הטריפה. "זכר" (ויקרא א, ג) – ולא נקבה. וכשהוא אומר למטה (ויקרא א, י) "זכר", שאין תלמוד לומר, אלא להוציא טומטום ואנדרוגניס

[ח] והלא דין הוא! מה אם שלמים – שכשרו לבא נקבות כזכרים – לא כשרו לבא טומטום ואנדרוגניס, עולה – שלא כשרה לבא נקבות כזכרים – אינו דין שלא תכשר לבא טומטום ואנדרוגניס?! לא! אם אמרת בשלמים – שלא כשרו לבא מן העוף, תאמר בעולה שכשרה לבא מן העוף?! חטאת תוכיח! שכשרה לבא מן העוף ולא כשרה לבא טומטום ואנדרוגניס!

[ט] לא! אם אמרת בחטאת – שלא כשרה לבא כל מין זכרים, תאמר בעולה שכשרה לבא כל מין זכרים?! הבכור יוכיח! שכשר לבא כל מין זכרים ולא כשר לבא טומטום ואנדרוגניס!

[י] לא! אם אמרת בבכור – שקדושתו מרחם, תאמר בעולה שאין קדושתה מרחם?! המעשר יוכיח! שאין קדושתו מרחם ולא כשר לבא טומטום ואנדרוגניס!

[יא] לא! אם אמרת במעשר – שהוא אחד מעשרה, תאמר בעולה שהוא אחד מאחד?! הואיל שהוא אחד מאחד תכשר לבא טומטום ואנדרוגניס!... תלמוד לומר "זכר" – ולא נקבה, וכשהוא אומר למטה "זכר", שאין תלמוד לומר, אלא להוציא טומטום ואנדרוגניס.
[יב] "תמים" – כשם שאם אינו תמים אינו לרצון כך אם אינו כענין זה, אינו לרצון. "תמים יקריבנו" – תמים יקדישנו. ר' יוסי אומר "תמים יקריבנו" – יבקרנו ויקריבנו. אמר ר' יוסי, שמעתי בשוחט תמיד בשבת שאינו מבוקר שהוא חייב חטאת ויביא תמיד אחר.
[יג] "אל פתח אהל מועד" – מטפל בו ומביאו אל פתח אהל מועד. מהו אומר 'יקריב... יקריב'? מנין אתה אומר נתערבה עולה בעולה, עולה בתמורה, עולה בחולין יקרבו? תלמוד לומר 'יקריב..יקריב'. יכול אפילו נתערבה בפסולים? תלמוד לומר "יקריבנו" – אוציא את שנתערבה בפסולים, שאינם כשרים ליקרב.
[יד] ומנין אפילו נתערבה בחטאות החיצונות? – אוציא את שנתערבה בחטאות החיצוניות, שאלו למעלה ואלו למטן. ומנין אפילו נתערבו בחטאות הפנימיות? – אוציא את שנתערבו בחטאות הפנימיות, שאלו מבפנים ואלו מבחוץ. ומנין אפילו נתערב בבכור ומעשר ופסח? – אוציא את שנתערב בבכור ומעשר ופסח, שאלו מתן ארבע ואלו מתנה אחת. ומנין אפילו נתערב בשלמים ותודה? – אוציא את שנתערב בשלמים ובתודה, שאלו קדשי קדשים ואלו קדשים קלים. יכול אפילו נתערב באשם? תלמוד לומר "יקריבנו" – לבדו הוא קרב ולא שנתערב באחרים.
[טו] מה ראית לומר? עולה בעולה – שהוא שם אחד; עולה בתמורה- קרבה עולה; עולה בחולין – שיכול להקדיש החולין ולעשותה עולה. "יקריב אותו" – מלמד שכופין אותו; יכול על כרחו? תלמוד לומר "לרצונו". כיצד? כופין אותו עד שיאמר "רוצה אני!".

פרק ד

[א] "לפני ה' וסמך" – אין סמיכה בבמה. "צפנה לפני ה'" (ויקרא א, יא) – ואין צפון בבמה. וכי איזה מדה מרובה? מדת צפון או מדת סמיכה? מרובה מדת צפון ממדת סמיכה – שהצפון נוהג בקרבנות יחיד ובקרבנות צבור והסמיכה אינה נוהגת אלא בקרבנות יחיד. אם מעטתים מצפון מרובה, לא אמעטם מסמיכה מועטת?! אתה אומר בצד זה נתרבה צפון ונתמעטה סמיכה, או בצד הזה נתרבה סמיכה ונתמעט צפון! שהסמיכה נוהגת בקדשי קדשים ובקדשים קלים והצפון אינו נוהג אלא בקדשי קדשים. אם מעטתים מצפון מעוטה, לא אמעטם מסמיכה מרובה?! הא לפי שיש בצפון מה שאין בסמיכה, ובסמיכה מה שאין בצפון, צריך לומר "לפני ה' וסמך" – ואין סמיכה בבמה, "צפנה לפני ה'" – ואין צפונה בבמה. "לפני ה' וסמך" – אף על פי שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך מבפנים.

[ב] "וסמך ידו" – לא יד בנו ולא יד עבדו ולא יד שלוחו. "ידו על ראש" – ולא על גב; "ידו על ראש" – ולא על הצואר; "על ראש" – ולא על הגביים. אוציא את כולם ולא אוציא את החזה? ודין הוא! ומה אם הראש – שאינו טעון תנופה – טעון סמיכה, החזה – שטעונה תנופה – אינו דין שתטעון סמיכה?! תלמוד לומר "על ראש" – ולא על החזה.

[ג] יכול אין טעון סמיכה אלא עולת נדבה; עולת חובה מנין? ודין הוא! נאמר "הבא עולת נדבה" ונאמר "הבא עולת חובה": מה עולת נדבה טעונה סמיכה, אף עולת חובה – טעונה סמיכה.

[ד] לא! אם אמרת בעולת נדבה – שאין לה חליפין עוף לפטרה מן הסמיכה, תאמר בעולת חובה שיש לה חליפין עוף לפטרה מן הסמיכה?! הואיל ויש לה חליפין עוף לפטרה מן הסמיכה, לא תטען סמיכה!... תלמוד לומר 'עולה' – אחד עולת חובה ואחד עולת נדבה, זו וזו טעונה סמיכה.

[ה] אין לי אלא עולת בקר; עולת הצאן מנין? ודין הוא! נאמר "הבא עולה מן הבקר" ונאמר "הבא עולה מן הצאן": מה עולה מן הבקר טעונה סמיכה, אף עולת הצאן – טעונה סמיכה.

[ו] לא! אם אמרת בבן הבקר – שנתרבה בנסכים, תאמר בבן הצאן שנתמעט בנסכים?! הואיל שנתמעט בנסכים, לא יטעון סמיכה!... תלמוד לומר 'עולה' – אחד עולת הבקר ואחד עולת הצאן, זו וזו טעונה סמיכה.

[ז] יכול אף עולת העוף תטעון סמיכה? תלמוד לומר "העולה" – פרט לעולת העוף.

[ח] "ונרצה לו" – מלמד שהמקום מרצה לו. ועל מה המקום רוצה לו? אם תאמר דברים שחייבים עליהם מיתה ביד בית דין, מיתה בידי שמים, כרת בידי שמים, מלקות ארבעים, חטאת ואשמות – הרי עונשן אמור! ועל מה המקום מרצה לו? על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. ר' שמעון אומר "ונרצה לו" – לו ולזבחו , אף על פי שלא סמך – הזבח מרצה.

[ט] "ונרצה לו לכפר" – במכפר. איזהו מכפר? זה הדם שנאמר "כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא יז, יא). אין לי אלא דם הטהור; דם הטמא מנין? כשהוא אומר "ונשא אהרן את עון הקדשים" (שמות כח, לח) איזה עון הוא נושא? אם עון פיגול – כבר נאמר (ויקרא ז, יח) 'פיגול הוא לא יחשב'; אם עון נותר – כבר נאמר (ויקרא יט, ו-ז) "לא ירצה"; ואיזה עון הוא נושא? עון טומאה שהותר מכללה לציבור.

[י] אין לי אלא עונות דם; מנין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים? תלמוד לומר "לכל מַתְּנֹת קדשיהם" (שמות כח, לח). אין לי אלא

של אנשים; של נשים מנין? אין לי אלא של ישראל; של גרים ושל עבדים מנין? תלמוד לומר "עון הקדשים" (שמות כח, לח) – ריבה. הואיל ומצינו שאין כפרה אלא בדם, מה תלמוד לומר "וסמך..ונרצה"? אלא ללמד שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה כאילו לא כפר וכפר. ר' שמעון אומר "לכפר עליו" – את שהוא עליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו.

פרשה ד

[א] "וסמך...ושחט" – במקום שסומכין, שוחטין; ותיכף לסמיכה שחיטה; מה סמיכה בטהורים, אף שחיטה בטהורים.

[ב] "ושחט" – שחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים ובטמאים, ואפילו בקדשי קדשים, ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעים בבשר. או אינו אלא בכהן? וכי מאין באת? מכלל שנאמר (במדבר יח, ז) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח", יכול אף לשחיטה... כשהוא אומר "...והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו" – מכאן ואילך מצות כהונה; אבל שחיטה כשרה בכל אדם.

[ג] "בן הבקר לפני השם" – ואין השוחט לפני ה'. שמעון התימני אומר, מנין שתהיה ידו של שוחט לפנים מן הנשחט? תלמוד לומר "ושחט את בן הבקר לפני ה' ".

[ד] "והקריבו" – זו קבלת הדם. יכול זריקה? כשהוא אומר "וזרקו", הרי זריקה אמורה! הא אינו אומר כאן "והקריבו" – זו קבלת הדם שלא תהיה אלא בכהן כשר ובכלי שרת. אמר רבי עקיבא, מנין לקבלת הדם שלא תהיה אלא בכהן כשר ובכלי שרת? נאמר כאן 'כיהון' ונאמר להלן (במדבר ג, ג) 'כיהון': מה כיהון האמור להלן – בכהן כשר ובכלי שרת, אף 'כיהון' האמור כאן – בכהן כשר ובכלי שרת.

[ה] אמר לו ר' טרפון, עקיבא! עד מתי אתה מגבב עלינו את הכתובים! אקפח את בני אם לא שמעתי שיש הפרש בין קבלה לזריקה ואין לי לפרש. אמר לו, תרשיני לומר לפניך מה שלמדתני. אמר לו, אמור. אמר לו, קבלה לא עשה בה את המחשבה כמעשה, זריקה עשה בה את המחשבה כמעשה. המקבל בחוץ פטור והזורק בחוץ חייב. קבלוהו טמאים – אין חייבים עליו; זרקוהו טמאים – חייבים עליו. אמר לו רבי טרפון, אקפח את בני שלא הטית ימין ושמאל. אני הוא ששמעתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים לשמועה! – הא כל הפורש ממך כפורש מחייו.

[ו] "בני אהרן" – יכול חללים? תלמוד לומר "הכהנים" – יצאו חללים. אוציא חללים ולא אוציא את בעלי מומין? תלמוד לומר "בני אהרן" – מה אהרן כשר, אף בניו כשרים – יצאו חללים ובעלי מומין.

[ז] "והקריבו בני אהרן את הדם וזרקו את הדם" – מה תלמוד לומר "דם...דם"? מנין אתה אומר נתערב דם עולה בדם עולה, דם עולה בדם תמורה, דם עולה בדם חולין, יקרבו? תלמוד לומר "דם..דם". יכול נתערבו אלו באלו יקרבו – שכן אפילו נתערבו חיים יקרבו! ומנין אפילו נתערב באשם? אביא את שנתערב באשם – שאלו ואלו קדשי קדשים; ומנין אפילו נתערב בשלמים ותודה? אביא את שנתערב בשלמים ותודה – שאלו ואלו מתן ארבע; ומנין אפילו נתערב בבכור ובמעשר ובפסח? תלמוד לומר "דם...דם"

[ח] יכול אפילו נתערב בפסולים? תלמוד לומר "דמו". אוציא את שנתערב בפסולים – שאינם כשרים ליקרב! ומנין אפילו נתערב בחטאת הפנימיות? אוציא את שנתערב בחטאת הפנימיות – שאלו מבפנים ואלו מבחוץ; ומנין אפילו נתערב בחטאת החצונות? תלמוד לומר "דם...דם"

[ט] "וזרקו" – יכול זריקה אחת? תלמוד לומר "סביב". אי "סביב", יכול יקיפנו כחוט? תלמוד לומר "וזרקו". הא כיצד? – שתי מתנות שהן ארבע.

[י] ר' ישמעאל אומר נאמר כאן "סביב" ונאמר להלן (ויקרא טז, יח) "סביב": מה "סביב" האמור להלן – הפסק ארבע מתנות, אף "סביב" האמור כאן – הפסק ארבע מתנות.

[יא] "והקריבו בני אהרן..את הדם וזרקו" – מה תלמוד לומר שוב "את הדם"? מנין אתה אומר נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, כשר? תלמוד לומר שוב "את הדם". יכול אפילו נשפך מצואר בהמה על הרצפה, יחזור ויאספנו ויהיה כשר? תלמוד לומר "הדם" – הדם שנתקבל בכלי.

[יב] "הדם על גבי המזבח" – ואין הזורק על גבי המזבח. דבר אחר: 'הדם על גבי המזבח' – אף על פי שאין בשר. הא מה אני מקיים (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם"? הקיש הבשר לדם: מה הדם בזריקה, אף הבשר בזריקה. יכול יהיה זורק ורובג? תלמוד לומר (ויקרא א, יב) "וערך הכהן אותם". הא כיצד? זורק ועורך.

[יג] "המזבח סביב" – בזמן שהוא סביב ולא בזמן שנטלה קרנו של מזבח. הא אם נטלה קרנו של מזבח ועבד עליו – עבודתו פסולה.

[יד] "אשר פתח אהל מועד" – ולא בזמן פירוקו, ולא בזמן שגללה הרוח את היריעה. ר' יוסי הגלילי אומר, מה תלמוד לומר "אשר פתח אהל מועד"? לפי שנאמר (שמות מ, ז) "ונתת את הַכִּיֹּר בין אהל מועד ובין המזבח", יכול בין אהל מועד ובין המזבח יהיה הכיור נתון? תלמוד לומר "המזבח סביב אשר פתח אהל מועד" – המזבח פתח אהל מועד, ואין הכיור פתח אהל מועד. והיכן היה הכיור נתון? בין האולם ולמזבח, משוך כלפי דרום.

פרק ה

[א] 'והפשיט ונתח' – יכול יהיה מפשיט אבר אבר ומנתח? תלמוד לומר "העולה" – מפשיט כולה ואחר כך מנתחה.

[ב] יכול אין טעון הפשט אלא עולת נדבה; עולת חובה מנין? ודין הוא! נאמר "הבא עולת נדבה" ונאמר "הבא עולת חובה": מה עולת נדבה טעונה הפשט, אף עולת חובה – תטען הפשט.

[ג] אין לי אלא עולת בקר; עולת הצאן מנין? ודין הוא! נאמר "הבא עולה מן הבקר" ונאמר "הבא עולה מן הצאן": מה עולת בקר טעונה הפשט, אף עולת הצאן – תטען הפשט.

[ד] אין לי אלא של אנשים; של נשים מנין? אין לי אלא של ישראל; של עבדים מנין? עד שאתה מרבה להביא את של עובד אלילים מנין? תלמוד לומר "העולה" – כל שהוא עולה טעונה הפשטה. מה ראית להביאן להפשט ונתוח ולהוציאם מן הסמיכה? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מביאם להפשט ונתוח? שהפשט ונתוח כשרים בכל אדם, ומוציא אני הסמיכה שאין הסמיכה אלא בבעלים.

[ה] ר' חייא אומר, צא וראה את מה מיעט הכתוב למעלה; את הקריבים או את המקריבים? – הוי אומר המקריבים. אף אני אמעטם מן הסמיכה מפני שאני ממעט את המקריבים ולא אמעטם מהפשט ונתוח מפני שאני ממעט את מעשה עולה בעצמה.

[ו] אין לי אלא שנשחטה לשמה; שלא לשמה מנין? תלמוד לומר "העולה" – כל שהוא עולה טעונה הפשטה.

[ז] "ונתח" – יכול ינתח נתחיה לנתחים? תלמוד לומר "אותה" – אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים. יכול אף הפסולה תהיה טעונה הפשט ונתוח? תלמוד לומר (ויקרא א, יב) "אֹתו" – כשרה ולא פסולה, ופסולה שעלתה על גבי המזבח, קריבה כמות שהיא.

[ח] "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח": אמר ר' יהודה, מנין להצתת האליתא שלא תהיה אלא בכהן כשר ובכלי שרת? תלמוד לומר "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח". אמר ר' שמעון, וכי עלה על לב שהזר קרב לגבי מזבח?! אם כן מה תלמוד לומר "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח"? למד על הצתת אליתא שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

[ט] "ונתנו בני אהרן הכהן", מה תלמוד לומר "הכהן"? ממשמע שנאמר "אהרן" איני יודע שהוא כהן?! אם כן למה נאמר "הכהן"? – בכיהונו, למד על כהן גדול שעבד בבגדי כהן הדיוט שעבודתו פסולה. ומנין לכהן הדיוט שעבד בבגדי כהן גדול שעבודתו פסולה? תלמוד לומר (ויקרא א, יא) "הכהנים" – בכהונם. הא כהן גדול שעבד בבגדי כהן הדיוט וכהן הדיוט שעבד בבגדי כהן גדול – עבודתן פסולה.

[י] "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" – אף על פי שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא אש מן ההדיוט. אש שירדה בימי משה לא נסתלקה ממזבח הנחושת עד שבאו לבית העולמים; אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה ממזבח העולה עד שנסתלקה בימי מנשה.

[יא] "וערכו עצים על האש" – עצים על גבי האש ולא האש על גבי עצים. אמר ר' שמעון, מנין לרבות שני גזירי עצים למערכה על התמיד של בין הערבים? תלמוד לומר "וערכו עצים על האש".

פרק ו

[א] "וערכו בני אהרן" – יכול אפילו מאה? תלמוד לומר (ויקרא א, יב) "וערך הכהן אותם". יכול יהיה כהן אחד עורך את כל האיברים? תלמוד לומר "וערכו". הא כיצד? אחד עורך שני איברים; וכמה הן איברים? עשרה, ואחד בקרביים – נמצא טלה עולה בששה, דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר "וערכו" שנים, "בני אהרן" שנים, "הכהנים" שנים – מלמד שטלה עולה בששה. "הכהנים" – לרבות את הקרחנים, דברי ר' יהודה.

[ב] "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים...", מה תלמוד לומר "את הראש ואת הפדר"? מלמד שאין הראש והפדר מהנתחים. דבר אחר: שיהיה פורש את הפדר על בית השחיטה שהוא דרך כבוד של מעלה. ומנין שהראש והפדר קודמין לכל האיברים? תלמוד לומר (ויקרא א, יב) "ואת ראשו ואת פדרו וערך הכהן אותם" – מלמד שהראש והפדר קודמים לכל האיברים.

[ג] ר' חייא אומר, מנין לשחיטה שהיא מן הצואר? תלמוד לומר "וערכו בני אהרן..את הנתחים", שאין תלמוד לומר "את הראש ואת הפדר", והלא הראש והפדר בכלל האיברים היו! ואם כן למה נאמר "את הראש ואת הפדר"? אלא לפי שנאמר "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה...וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים" – נתחים שהיו בכלל ההפשט – ומנין להראש שכבר הותז בשחיטה? תלמוד לומר (ויקרא א, יב) "ואת ראשו ואת פדרו".

[ד] "על העצים אשר על האש" – עצים הנתונים להיות אש. וכי כל העצים כשרים למערכה? הן. כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן; אבל באלו רגילין: במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן. ר' אליעזר מוסיף אף של חרוב ושל דקל ושל שקמה ושל מייש ושל אלון.

[ה] יכול המתנדב עולה יהיה מביא עציה ואשה עמה? תלמוד לומר "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" – מה מזבח משל צבור, אף אש ועצים משל צבור, דברי ר'

אלעזר בר' שמעון. ר' אליעזר אומר, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט. דבר אחר: "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" – שלא יהיו הגזרין יוצאים חוץ למערכה.

[ו] 'והקרב ירחץ והכרעים ירחץ' (ויקרא א, יג) – אפילו נתערבו קרבי עולה בקרבי עולה, קרבי עולה בקרבי תמורה. יכול אפילו נתערבו בפסולים? תלמוד לומר "וקרבו". אוציא את שנתערבו בפסולים ולא אוציא את שנתערבו בקדשי קדשים ובקדשים קלים? תלמוד לומר "וקרבו וכרעיו".

[ז] "ירחץ..." – יכול מה רחיצה אמור להלן בארבעים סאה, אף כאן בארבעים סאה? תלמוד לומר "במים" – במים כל שהן. •"במים" – ולא ביין; "במים" – ולא במזוג; •"במים" – להכשיר את כל המים, קל וחומר למי כיור.

[ח] "והקטיר..." (ויקרא א, ט) – אף על פי שפסול; אף על פי שיוצא; אף על פי שפיגל; אף על פי שנותר; אף על פי שטמא. יכול כשהן למטה? תלמוד לומר "המזבחה" – כשהן בראש המזבח אמרתי ולא כשהן למטה.

[ט] "את הכל" – לרבות העצמות והגידין והקרנים והטלפים והצמר שבראשי כבשים והשער שבזקן תישים. יכול אפילו פירשו? תלמוד לומר (דברים יב, כז) "ועשית עולתיך הבשר והדם". יכול יתלשו הגידין והעצמות ויעלה הבשר? תלמוד לומר "את הכל" – ריבה. הא כיצד? בזמן שהם מחוברים – יעלו; פירשו – אפילו בראשו של מזבח – ירדו. "עלה" – לשם עולה. "אשה" – לשם אשים. "ריח" – לשם ריח. "נחוח" – לשם נחת רוח. "להשם" – לשם מי שעשה את העולם.

פרשה ה

[א] "ואם..." – הרי זה מוסיף על ענין ראשון; ולמה הפסיק? ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. והרי דברים קל וחמר: ומה מי שהוא שומע מפי הקדש ומדבר ברוח הקדש – צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, על אחת כמה וכמה הדיוט הלמד מן ההדיוט!

[ב] "מן הצאן..מן הכשבים..מן העזים" – הרי אלו מיעוטים, פרט לחולה ולזקן ולמזוהם. "קרבנו" – להוציא את הגזל. כבשים ועזים' – להוציא את הכלאים. אתה אומר לכך נאמרו מיעוטים הללו, או לא נאמרו אלא להוציא את שנעבדה בו עבירה – שחרש בשור וחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם ושביעית ויום טוב ויום הכפורים ושבת? תלמוד לומר 'כבשים..לעולה' 'ועזים לעולה' – לרבות את כולם, דברי ר' יהודה.

[ג] ר' שמעון אומר, מה תלמוד לומר 'כבשים לעולה' 'עזים לעולה'? – לרבות תמורה. והלא דין הוא! מה שלמים – שלא כשרו לבא מן העוף – כשרה תמורתן, עולה – שכשרה לבא מן העוף – אינו דין שתכשר לבא תמורתה?! לא! אם אמרת בשלמים – שכשרו לבא נקבות כזכרים! תאמר בעולה שלא כשרה לבא נקבות כזכרים?! הואיל ולא כשרה לבא נקבות כזכרים, לא תכשר תמורתה. תלמוד לומר 'כבשים לעולה' 'ועזים לעולה' – לרבות תמורה.

[ד] ר' אלעזר אומר, מה תלמוד לומר 'כבשים לעולה' 'ועזים לעולה'? לרבות מותרות. שיכול, אין לי שיקרב עולה אלא מותר עולה בלבד; מנין לרבות מותר חטאת, מותר אשמות, מותר עשירית האיפה, מותר קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות, מותר קרבנות הנזיר והמצורע, המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין על גבי המזבח – יינות ושמנים ועופות – מנין שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות? תלמוד לומר 'כבשים לעולה' 'ועזים לעולה' – לרבות את כולן. וחכמים אומרים יפלו לנדבה. והלא אף הנדבה עולה היא!? מה בין דברי ר' אלעזר לדברי חכמים? אלא בזמן שהיא באה חובה הוא סומך עליה ומביא עליה נסכים משלו ואם היה כהן עבודתה ועורה שלו; אבל בזמן שהיא באה נדבה אינו סומך עליה ואינו מביא עליה נסכים ונסכיה משל צבור ואם היה כהן עבודתה ועורה של אנשי המשמר.

[ה] "ושחט אֹתו" – אותו בצפון ואין העוף בצפון. והלא דין הוא! ומה אם בן הצאן – שלא קבע לו כהן – קבע לו צפון, עוף – שקבע לו כהן – אינו דין שיקבע לו צפון?! תלמוד לומר "ושחט אֹתו" – אותו בצפון ואין העוף בצפון.

[ו] ר' אליעזר בן יעקב אומר, "אֹתו" בצפון ואין הפסח בצפון. והלא דין הוא! ומה אם עולה – שלא קבע לה זמן שחיטה – קבע לה מקום שחיטה, הפסח – שקבע לו זמן שחיטה – אינו דין שיקבע לו מקום שחיטה?! תלמוד לומר "ושחט אֹתו" – אותו בצפון ואין הפסח בצפון.

[ז] ר' חייא אומר, "אֹתו" בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון. לפי שמצינו שהמקבל צריך להיות עומד בצפון ומקבל בצפון ואם עמד בדרום וקבל בצפון – פסול; יכול אף השוחט? תלמוד לומר "אֹתו" – אותו בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון.

[ח] "על ירך המזבח צפֹנה" – שהירך בצפון. והיכן הם פונים? לדרום. – הא למדנו שהכבש בדרום. ר' יהודה אומר "וּמַעֲלֹתֶהוּ פְּנוֹת קָדִים" (יחזקאל מג, יז) – שיהיה העולה לו פונה לימינו למזרח. הא למדנו שהכבש בדרום.

[ט] "המזבח צפֹנה" – שהמזבח כולו ראוי להיות צפונה, שאם שחט בראשו קדשי קדשים – כשרים, דברי ר' יוסי. ר' יוסי בר' יהודה אומר, מחצי המזבח ולצפון כצפון, מחצי המזבח ולדרום כדרום

פרק ז

[א] "צפֹנה לפני השם" – שהצפון יהיה פנוי, דברי ר' אליעזר בן יעקב. המזבח מכוון כנגד חצי פתחו של היכל וכנגד אחד מן הדלתות משוך כלפי הדרום. ר' יהודה אומר המזבח ממוצע באמצע העזרה ל"ב אמה – י' אמות כנגד פתחו של היכל, י"א אמה מן הדרום וי"א אמה מן הצפון. נמצא המזבח מכוון כנגד היכל וכותליו.

[ב] איזהו צפון? מקירו של מזבח הצפוני ועד כותל העזרה הצפוני וכנגד המזבח, דברי ר' יוסי בר' יהודה. ר' אלעזר בר' שמעון מוסיף אף מכנגד בין האולם ולמזבח ועד כותל העזרה הצפוני. רבי מוסיף אף מכנגד מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל ועד כותל העזרה הצפוני. אבל מכנגד בית החליפות ולפנים – הכל מודים שהוא פסול.

[ג] "ונתח אֹתו" – כשר ולא הפסול. "אֹתו לנתחיו" – ולא נתחיו לנתחים. "ואת ראשו ואת פדרו" – מלמד שהראש והפדר קודמים לכל האיברים. "וערך הכהן אֹתם" – כסדרן. "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" – שלא ישנה להם מקום המערכה.

[ד] 'והקרב ירחץ' 'והכרעים ירחץ' – אפילו נתערבו קרבי עולה בקרבי עולה או בקרבי תמורה. יכול אפילו נתערבו בפסולים? תלמוד לומר "וקרבו". אוציא את שנתערבו בפסולים ולא אוציא את שתנערבו בקדשי קדשים ובקדשים קלים? תלמוד לומר "וקרבו וכרעיו". "ירחץ" – יכול מה רחיצה האמורה להלן במ"ם סאה, אף כאן במ"ם סאה? תלמוד לומר "במים" – במים כל שהן. במים" – ולא ביין. "במים" – ולא במזוג. "במים" – להכשיר את כל המימות, קל וחומר למי כיור.

[ה] "והקריב הכהן את הכל" – לכבש. "והקטיר" – אף על פי שפסול; אף על פי שיוצא; אף על פי שפגול; אף על פי שנותר; אף על פי שטמא; יכול כשהן למטן? תלמוד לומר "המזבחה" – כשהן בראש המזבח אמרתי, לא כשהן למטן.

[ו] "עֹלה" – אף על פי שלא הפשיט, אף על פי שלא נתח. או יכול אף על פי שלא נשחט בצפון? תלמוד לומר "הוא". מה ראית להכשיר בהפשט ונתוח ולפסול בצפון? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מכשיר בהפשט ונתוח? שהן לאחר הרציה; ופוסל בצפון שהוא לפני הרציה.

[ז] "עֹלה" – אף על פי שלא סמך. והלא סמיכה קודמת להרציה, אף על פי שלא סמך, כשר. מה ראית להכשיר בסמיכה ולפסול בצפון? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מכשיר בסמיכה? שאין סמיכה נוהגת בכל העולות; ופוסל בצפון שהצפון נוהג בכל העולות.

[ח] "עֹלה" – לשם עולה; "אשה" – לשם אשים; "ריח" – לשם ריח; "נחוח" – לשם נחת רוח; "לשם" – לשם מי שעשה את העולם.

פרשה ו

[א] 'עוף עולה' – ואין העוף זבחי שלמים. והלא דין הוא! ומה עולה – שלא כשרה לבא נקבות כזכרים – כשרה לבא מן העוף, שלמים – שכשרו לבא נקבות כזכרים – אינו דין שיכשרו לבא מן העוף?! תלמוד לומר 'עוף עולה', ואין העוף זבחי שלמים, דברי ר' שמעון.

[ב] אמר ר' יהודה ומה אם נקבות שבבהמות – שלא כשרו לבא עולה – כשרו לבא שלמים, נקבות שבעוף – שכשרו לבא עולות – אינו דין שיכשרו לבא שלמים?! תלמוד לומר "העוף עולה" – ואין העוף שלמים.

[ג] "מן העוף" – ולא כל העוף. לפי שנאמר (ויקרא כב, יט) "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" – תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף. יכול שיבש גפו ושנסמא עינו ושנקטעה רגלו? תלמוד לומר "מן העוף" – ולא כל העוף.

[ד] אמר ר' שמעון, מה אם המקודשין – שהמום פוסל בהם – אין אתנן ומחיר חל עליהם, העוף – שאין המום פוסל בו – אינו דין שלא יהיה אתנן ומחיר חל עליו?! תלמוד לומר (דברים כג, יט) "לכל נדר" – להביא את העוף.

[ה] ר' אליעזר אומר, כל מקום שנאמר 'זכר ונקבה' – טומטום ואנדרוגינוס פוסלים בו, העוף שלא נאמר בו 'זכר ונקבה' – אין טומטום ואנדרוגינוס פוסלים בו.

[ו] "קרבנו" – היחיד מביא עוף ואין הצבור מביא עוף. והלא דין הוא! עולת בהמה באה בנדר ונדבה ועולת העוף באה בנדר ונדבה: מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ונדבה – הרי היא באה נדבת צבור, אף עולת העוף שהיא באה בנדר ונדבה – תבוא נדבת צבור!

[ז] מנחה תוכיח! שהוא באה בנדבר ונדבה ואינה באה נדבת צבור! לא! אם אמרת במנחה – שאינה באה נדבת שנים, תאמר בעולת העוף שהיא באה נדבת שנים!? שלמים יוכיחו! שהן באים נדבת שנים ואינם באים נדבת צבור!

[ח] מה לשלמים שאינם באים נדבת צבור – שהרי נתמעט בתמות ובזכרות, תאמר בעוף שהרי נתרבה בתמות ובזכרות!? הואיל ונתרבה בתמות וזכרות, יבוא נדבת צבור! תלמוד לומר "קרבנו" – היחיד מביא עוף ואין הצבור מביאים עוף.
[ט] דין אחר: מה אם עולת בהמה – שמעט הכתוב בהבאתה ואינה באה נקבות כזכרים ובעלי מומין כתמימים – הרי היא באה נדבת צבור, עולת העוף – שריבה הכתוב בהבאתה ובאה נקבות כזכרים ובעלי מומין כתמימים – אינו דין שתבוא נדבת צבור?! תלמוד לומר "קרבנו" – היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף.

פרק ח

[א] יכול כשם שאינה באה נדבת צבור כך לא תבוא נדבת שנים? תלמוד לומר "והקריב" – מלמד שהיא באה נדבת שנים.
[ב] רבי אומר הרי הוא אומר (ויקרא כב, יח) "אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לְעֹלָה" – כל הקדשים באים בשותפות אלא שסלק הכתוב את המנחה.
[ג] יכול כל עוף כולו יהא כשר? תלמוד לומר "והקריב מן התֹּרים או מן בני היונה את קרבנו" – אין לך בעוף אלא תורים ובני יונה. 'תורים' – גדולים ולא קטנים. שיכול, הלא דין הוא! ומה אם בני יונה – שלא כשרו לבא גדולים – כשרו לבא קטנים, תורים – שכשרו לבא גדולים – אינו דין שיכשרו לבא קטנים?! תלמוד לומר 'תורים' – גדולים ולא קטנים.
[ד] 'בני יונה' – קטנים ולא גדולים. הלא דין הוא! ומה אם התורים – שלא כשרו לבא קטנים – כשרו לבא גדולים, בני יונה – שכשרו לבא קטנים – אינו דין שיכשרו לבא גדולים?! תלמוד לומר 'בני יונה' – קטנים ולא גדולים.
[ה] יכול כל התורים יהיו כשרים וכל בני היונה יהיו כשרים? תלמוד לומר "מן התֹּרים" – לא כל התורים, "מן בני היונה" – לא כל בני היונה; פרט לתחלת הציהוב שבזה ובזה. מאימתי תורים כשרים? משיזהיבו. ומאימתי בני יונה פסולים? משיצהיבו.
[ו] 'קרבנו תורים ובני יונה' – ואין הכשרו תורים ובני יונה. הלא דין הוא! ומה אם הצפרים – שלא כשרו לכפר בפנים – כשרו לכפר בחוץ, תורים ובני יונה – שכשרו לכפר בפנים – אינו דין שיכשרו לכפר בחוץ?! תלמוד לומר 'קרבנו תורים ובני יונה' – ואין הכשרו תורים ובני יונה.
[ז] קל וחומר לצפרים שיכשרו לכפר בפנים! מה אם תורים ובני יונה – שלא כשרו לכפר בחוץ – כשרו לכפר בפנים, צפרים – שכשרו לכפר בחוץ – אינו דין שיכשרו לכפר

בפנים?! תלמוד לומר "והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו" – אין לך בעוף אלא תורים ובני יונה.

[ח] אמר ר' יהודה, מה אם במקום ששוה המכשיר שבפנים למכפר שבפנים – חלק המכשיר שבחוץ מהם, מקום שלא שוה המכשיר שבפנים למכפר שבפנים – אינו דין שנחלק המכשיר שבחוץ מהם?! הא דין לעניי לעשיר מנין? תלמוד לומר 'קרבנו תורים ובני יונה' – אין הכשרו תורים ובני יונה.

פרשה ז

[א] "והקריבו" – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו", יכול אין פחות משני פרידין? תלמוד לומר "והקריבו" – אפילו פרידה אחת.

[ב] "והקריבו...אל המזבח", מה תלמוד לומר "הכהן"? מלמד שלא תהיה מליקה אלא בכהן. והלא דין הוא! מה בן צאן – שקבע לו צפון – לא קבע לו כהן, מליקה – שלא קבע לה צפון – אינו דין שלא יקבע לה כהן?! תלמוד לומר "הכהן..ומלק" – מלמד שלא תהיה מליקה אלא בכהן.

[ג] יכול ימלקנו בסכין? ודין הוא! ומה אם שחיטה – שלא קבע לה כהן – קבע לה כלי, מליקה – שקבע לה כהן – אינו דין שיקבע לה כלי?! תלמוד לומר "הכהן..ומלק". אמר ר' עקיבא, וכי עלה על לב שהזר קרב על גבי המזבח?! ואם כן למה נאמר "הכהן...ומלק" – מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן.

[ד] יכול ימלקנו בין למעלה בין למטן? ודין הוא! בהמה שחטאתה למעלה, עולתה למטה; עוף שחטאתה למטה אינו דין שיהיה עולתו למטה?! תלמוד לומר "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה" – המזבח אמור לענין הקטרה ולענין מליקה: מה הקטרה למעלה, אף מליקה למעלה.

[ה] "ומלק": מליקה ממול העורף. יכול מכל מקום? הרי אני דן. נאמר כאן מליקה ונאמר להלן (ויקרא ה, ח) מליקה: מה מליקה האמורה להלן – ממול העורף, אף כאן – ממול העורף. אי מה מליקה האמורה להלן – מולק ואינו מבדיל, אף כאן מולק ואינו מבדיל? תלמוד לומר "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר". וכי אפשר לומר כן? מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה?! אלא מולקו כדרך הקטרתו. מה מצינו בהקטרה – הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה – הראש לעצמו והגוף לעצמו.

[ו] ומנין שהקטרת הראש לעצמו? כשהוא אומר (ויקרא א, יז) "והקטיר אתו הכהן המזבחה", הרי הקטרת הגוף אמורה! הא אינו אומר "את ראשו והקטיר" אלא זו הקטרה

לראש לעצמו. מה מצינו בהקטרה – הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה – הראש לעצמו והגוף לעצמו.

[ז] "ונמצה דמו" – דם כולו; אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם. "על קיר המזבח" – לא על קיר הכבש; לא על קיר היסוד; לא על קיר ההיכל. על קיר העליון. יכול על קיר התחתון? ודין הוא! בהמה שחטאתה למעלן – עולתה למטן, עוף שחטאתו למטן אינו דין שתהיה עולתה למטן?! תלמוד לומר "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח" – המזבח האמור לענין הקטרה אמור לענין מצייה. מה הקטרה למעלן אף מצייה למעלן.

[ח] כיצד הוא עושה? עלה לכבש ופנה לסובב. בא לו לקרן דרומית מזרחית. היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל ומוצה את דמה על קיר המזבח. ואם עשאה למטה מרגליו, אפילו אמה אחת – כשרה. רבי נחמיה ור' אליעזר בן יעקב אומרים כל עצמה אינה נעשית אלא בראשו של מזבח.

[ט] "וְהֵסִיר אֶת מֵרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ" – זה הזפק. יכול יעקיר בסכין ויטלנו? תלמוד לומר "בְּנֹצָתָהּ" – יטלנו עם הנוצה. אבא יוסי בן חנן אומר נוטל את הקרקבן עמה.

פרק ט

[א] "והשליך אֹתה" – כשרה ולא פסולה. "אותה" – לא חטאת העוף; "אותה" – אותה בהשלכה, ולא עולת בהמה בהשלכה.

[ב] הלא דין הוא! מה במקום שהכשיר את העור – פסל בית הראי, מקום שפסל את העור – אינו דין שיפסל בית הראי?! תלמוד לומר "אותה" – אותה בהשלכה אין עולת בהמה בהשלכה.

[ג] "אצל המזבח" – סמוך למזבח. "קדמה" – למזרחו של כבש. "אל מקום הדשן" – ששם היו נותנים את הדשן. ר' חנניא בן אנטיגנוס אומר, שני בתי דשנים היו שם. אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח. זה שבמזרחו של כבש – שם היו נותנים מוראת העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה; וזה שבמזרחו של מזבח – שם היו שורפים פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים.

[ד] "ושסע אֹתו" – כשר ולא הפסול. "אֹתו" – אותו בשסוע ולא עולת בהמה בשסוע. הלא דין הוא! מה עולת העוף – שאינה טעונה נתוח – טעונה שסוע, עולת בהמה – שטעונה נתוח – אינו דין שתטעון שסוע?! תלמוד לומר "ושסע אותו" – אותו בשסוע ואין עולת בהמה בשסוע.

[ה] "בכנפיו" – להכשיר את העור. הלא דין הוא! מה אם במקום שהכשיר בית הראי – פסל את העור, כאן שפסל בית הראי – אינו דין שיפסול את העור?! תלמוד לומר "בכנפיו" – להכשיר את העור.
[ו] "לא יבדיל": יכול הבדיל פסול? תלמוד לומר "והקטיר". אי "והקטיר", יכול אף על פי שמלקו בסכין? תלמוד לומר "אֹתו". מה ראית להכשיר בהבדלה ולפסול במליקה? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מכשיר בהבדלה? שהיא לאחר הרציה; ופוסל במליקה שהיא לפני הרציה.
[ז] "עֹלה" – אף על פי שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש. או יכול אף על פי שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף? תלמוד לומר "הוא". "עֹלה" – לשם עולה; "אשה" – לשם אשים; "ריח" – לשם ריח; "נחוח" – לשם נחת רוח; "לשם" – לשם מי שעשה את העולם. נאמר בעולת בהמה "אשה ריח נחוח", בעולת העוף "אשה ריח נחוח", במנחה "אשה ריח נחוח" – ללמדך שאחד מרבה ואחד ממעט ובלבד שיכוין את דעתו לשמים.

פרשה ח

[א] "ונפש" – לרבות כהן משיח שיביא מנחת נדבה. הלא דין הוא! מה אם היחיד – שאינו מביא מנחת חובה בכל יום – מביא מנחת נדבה, משיח – שהוא מביא מנחת חובה בכל יום – אינו דין שיביא מנחת נדבה?! לא! אם אמרת ביחיד – שהוא מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו; תאמר במשיח שאינו מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו! הואיל ואינו מביא על טומאת מקדש וקדשיו לא יביא מנחת נדבה! תלמוד לומר "ונפש" – לרבות כהן משיח שיביא מנחת נדבה.
[ב] הוא הדין לציבור? הלא דין הוא! מה אם היחיד – שאינו מביא מנחת חובה בבל יום – מביא מנחת נדבה, צבור – שהוא מביא מנחת חובה בכל יום – אינו דין שיביא מנחת נדבה?! לא! אם אמרת ביחיד – שהוא מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו; תאמר בצבור שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו! משיח יוכיח! שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו ומביא מנחת נדבה; אף אתה אל תתמה על הצבור, שאף על פי שאין מביא מנחה על טומאת מקדש וקדשיו – יביא מנחת נדבה! תלמוד לומר 'נפש' – היחיד מביא מנחת נדבה ואין הצבור מביא מנחת נדבה.
[ג] 'נפש...תקריב'. יכול גזירה? תלמוד לומר "כי" – אינה אלא רשות. "קרבן מנחה" – מלמד שהיחיד מתנדב לבונה. והלא דין הוא! נאמר "הבא בהמה והבא מנחה חובה לה" "הבא מנחה והבא לבונה חובה לה": מה מנחה שהיא באה חובה עם הבהמה – באה נדבה בפני עצמה, אף לבונה שהיא באה חובה עם המנחה – תבא נדבה בפני עצמה!

[ד] מה למנחה באה נדבה בפני עצמה – שכן היא באה חובה בפני עצמה; תבא לבונה נדבה בפני עצמה שכן אינה באה חובה בפני עצמה?! הואיל ואינה באה חובה בפני עצמה – לא תבא נדבה בפני עצמה! תלמוד לומר "קרבן" – מלמד שהיחיד מתנדב לבונה. מכמה? – לא יפחות מקומץ.

[ה] ומנין שהיחיד מתנדב יין? נאמר "הבא בהמה והבא מנחה חובה לה" "הבא בהמה והבא יין חובה לה": מה מנחה שהיא באה חובה עם הבהמה – באה נדבה בפני עצמה, אף יין שהוא בא חובה עם הבהמה – יבא נדבה בפני עצמו!

[ו] מה למנחה באה נדבה בפני עצמה – שכן באה חובה בפני עצמה; יבא יין נדבה בפני עצמו שכן אינו בא חובה בפני עצמו?! הואיל ואינו בא חובה בפני עצמו – לא יבא נדבה בפני עצמו! תלמוד לומר "קרבן" – מלמד שהיחיד מתנדב יין. מכמה? – לא יפחות משלשת לוגין.

[ז] ומנין שהיחיד מתנדב שמן? הוא הדין והיא התשובה! תלמוד לומר "קרבן", דברי ר' טרפון. אמר ר' טרפון, מה מצינו ביין שהוא בא חובה ובא נדבה, אף השמן שהוא בא חובה – יבא נדבה. אמר לו רבי עקיבא לא! אם אמרת ביין – שכן הוא קרב חובתו בפני עצמו; תאמר בשמן שאין קרב חובתו בפני עצמו! ומנין שהיחיד מתנדב עצים? תלמוד לומר "קרבן" – מלמד שהיחיד מתנדב עצים. מכמה? – לא יפחות משני גזירין.

[ח] ר' יוסי אומר: קורא אני "קרבן"; יכול יהיה היחיד מתנדב קטורת וקורא אני עליו (דברים כג, כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית"? מה אני מקיים (שמות ל, ט) "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה"!? יכול יתנדב ויביא על מזבח החיצון! תלמוד לומר (שמות לא, יא) "וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ" – הא אין שמן המשחה וקטורת סמים קרבים אלא בפנים.

פרק י

[א] "מנחה" – ליתן את האמור כאן בכל המנחות ואת האמור בכל המנחות כאן. "סלת": מה "סלת" האמורה להלן (שמות כט, ב) מן החטין, אף כאן מן החטין. "סלת...קרבנו" "סלת יהיה" – שלא יתנדב ויביא אלא מן החטין. הלא דין הוא! ציבור מביא מנחה מן החטין חובה ויחיד מביא מנחה מן החיטין נדבה: מה ציבור שהוא מביא מנחה מן החטין חובה – מביא מנחה מן השעורים חובה, אף יחיד שהוא מביא מנחה מן החטין נדבה – יביא מנחה מן השעורים נדבה! תלמוד לומר "סלת...קרבנו" "סלת יהיה" – שלא יתנדב ויביא אלא מן החטין.

[ב] הא אם אמר "הרי עלי מנחה מן השעורים" – יביא מן החטין; "קמח" – יביא סולת; "שלא שמן ולבונה" – יביא עמה שמן ולבונה; "חצי עשרון" – יביא עשרון שלם; "עשרון ומחצה" – יביא שנים. ר' שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים.

[ג] "קרבנו" – היחיד מביא מנחה נדבה ואין השותפים מביאין מנחה נדבה. הלא דין הוא! עולת בהמה באה בנדר ונדבה, ומנחה באה בנדר ונדבה: מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ונדבה – הרי היא באה נדבת שנים, אף מנחה שהיא באה בנדר ונדבה – תבא נדבת שנים.

[ד] לא! אם אמרת בעולת בהמה – שהוא באה נדבת ציבור; תאמר במנחה שאינה באה נדבת ציבור?! עולת העוף תוכיח! שאין באה נדבת ציבור ובאה נדבת שנים;

[ה] אף אתה אל תתמה על המנחה, שאף על פי שאינה באה נדבת ציבור – תבא נדבת שנים! תלמוד לומר "קרבנו" – היחיד מביא מנחה נדבה ואין השותפים מביאין מנחה נדבה.

[ו] כשם שאין שנים מביאים מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים; אבל מתנדבים עולה או שלמים. ובעוף, אפילו פרידה אחת.

[ז] "ויצק עליה שמן" – על כולה. "ונתן עליה לבֹנה" – על מקצתה. מה ראית לומר כן? "ויצק עליה שמן" על כולה, "ונתן עליה לבֹנה" על מקצתה – שאין ריבוי אחר ריבוי בתורה אלא למעט.

[ח] דבר אחר: "ויצק עליה שמן" על כולה, מפני שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה; "ונתן עליה לבֹנה" על מקצתה, שאינה לא נבללת עמה ולא נקמצת עמה.

[ט] "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבֹנה": ואיני יודע כמה? הרי אני דן: טעונה קמיצה וטעונה לבונה. מה קמיצה – מלא הקומץ, אף לבונה – מלא הקומץ. ר' יהודה אומר אם מיעט לבונתה, כשרה.

[י] "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבֹנה והביאה" – מלמד שיציקה ובלילה כשרים לכל אדם.

פרשה ט

[א] 'והביא' "והביאה" – שלא יביאנה חציים, הא אם אמר "הרי עלי מנחה של שני עשרונים" – לא יביאנה בשני כלים אלא בכלי אחד. "אל בני אהרן" – אפילו הם רבואות; וכן הוא אומר (משלי יד, כח) "בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ". "הכהנים וקמץ" – מלמד שהקמיצה מצות כהונה. הלא דין הוא! מה אם שחיטה – שקבע לה צפון – לא קבע לה כהן, קמיצה – שלא קבע לה צפון – אינו דין שלא יקבע לה כהן?! מליקה תוכיח! שלא קבע לה צפון וקבע לה כהן! לא! אם אמרת במליקה – שקבע לה מזבח, תאמר בקמיצה שלא קבע לה

מזבח! הואיל ולא קבע לה מזבח – לא יקבע לה כהן! תלמוד לומר "הכהנים וקמץ" – מלמד שהקמיצה מצות כהונה.

[ב] יכול מצוה שיקמצנה הכהן ואם קמצה זר תהיה כשרה? תלמוד לומר שוב (ויקרא ב, ט) "והרים הכהן" – קבעה, שאם קמצה זר תהיה פסולה.

[ג] "וקמץ" – קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון. או "וקמץ" – קומץ אחד לעשרון אחד, ששים קומץ לששים עשרון? הרי אני דן! טעונה קמיצה וטעונה לבונה: מה לבונה – קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון; אף קמיצה – קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון!

[ד] או כלך לדרך זו: טעונה קמיצה וטעונה שמן: מה שמן – לוג אחד לעשרון אחד, ששים לוג לששים עשרון; אף קמיצה – קומץ אחד לעשרון אחד, ששים קומץ לששים עשרון!

[ה] נראה למי דומה. דנין דבר שכולו עולה לאשים מדבר שכולו עולה לאשים ואל יוכיח השמן שאין כולו עולה לאשים. או כלך לדרך הזה: דנים דבר שמעוטו-מעכב-את-רובו מדבר שמעוטו-מעכב-את-רובו, ואל תוכיח לבונה שאין מעוטה-מעכב-את-רובה. תלמוד לומר "וקמץ" – קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון. "וקמץ משם" – ממקום שרגלי הזר עומדות. בן בתירא אומר מנין שאם קמץ בשמאל – [יחזיר ו]יחזור ויקמוץ בימין? תלמוד לומר "משם" – ממקום שקמץ כבר.

[ו] "מלא קֻמצו" – יכול מלא קומצו מבורץ? תלמוד לומר (ויקרא ו, ח) "בקמצו". אי "בקמצו" יכול יקמוץ בראשי אצבעותיו? תלמוד לומר "מלא קמצו". הא כיצד? חופה את פס ידו במחבת ובמרחשת, מוחק בגודלו ובאצבעו מלמעלה ומלמטה.

[ז] 'מלא קמצו סלת' – יכול מקום הקמיצה יהיה סולת והשאר יהיה קמח? תלמוד לומר 'מסלת'. אי "מסלת" יכול מקום הקמיצה והצדדים יהיה סולת והשאר יהיה קמח? תלמוד לומר "מסלתה" – שתהיה כולה סולת; "ומשמנה" – שתהיה כולה שמן.

[ח] 'מסלתה ומשמנה' (ויקרא ב, טז) – שתהיה הסולת בלולה בשמן. דבר אחר: "מסלתה" – שאם חסר סלתה כל שהוא – פסולה; "ומשמנה" – שאם חסר שמן כל שהוא – פסול.

[ט] 'מסלתה' (ויקרא ו, ח) – לא מסולת חברתה; "ומשמנה" (ויקרא ו, ח) – לא משמן חברתה; [שלא יביא שתי מנחות בכלי אחד]. מכאן אמרו, שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו: אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה – כשרות, ואם לאו – פסולות.

[י] "מלא קמצו מסלתה ומשמנה" – שאם קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה – פסול. "מסלתה ומשמנה על כל לבונתה" (ויקרא ו, ח) – שתהיה שם לבונה בשעת הקמיצה. "על כל לבונתה והקטיר" – שילקט לבונה ויעלה לאשים.
[יא] 'והקטיר הקומץ' (ויקרא ב, ב) – אף על פי שאין שירים. נטמא הקומץ או אבד, יכול יאכלו הכהנים בשירים? ודין הוא! ומה במקום שהורע כח המזבח בשתי הלחם ובלחם הפנים – יפה כח הכהנים בהם; מקום שיפה כח המזבח בקומץ – אינו דין שיפה כח הכהנים בשירים?! מה אני מקיים (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשת השם"? – אין להם אלא לאחר מתנת האשים.
[יב] "אזכרתה" – נזכרים בה, נזכרים בקומצה, נזכרים בלבונתה. ר' שמעון אומר, נאמר כאן 'אזכרה' ונאמר להלן (ויקרא ה, יב) 'אזכרה'. מה 'אזכרה' האמורה להלן – מלא הקומץ, אף 'אזכרה' האמורה כאן – מלא הקומץ.

פרק יא

[א] "והנותרת" (ויקרא ב, י) (ויקרא ו, ט) – אף על פי שלא הומלחה, אף על פי שלא הוגשה; אף על פי שלא הקטיר את כל לבונתה. "מן המנחה" (ויקרא ב, ג) (ויקרא ב, י) – פרט לשחסרה היא; פרט לשחסר קומצה ולא הקטיר מלבונתה כלום. "לאהרן ולבניו" (ויקרא ב, ג) (ויקרא ב, י) (ויקרא ו, ט) – לאהרן תחלה ואחר כך לבניו. לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת, אף בניו כהנים גדולים – אוכלים שלא במחלוקת.
[ב] "לאהרן ולבניו קדש קדשים" (ויקרא ב, ג) (ויקרא ב, י) (ויקרא ו, י) – להתיר מנחת ישראל. וכי מאין יצאו?! מכלל שנאמר (במדבר טו, יג) "כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה..לשם" – שאם רצה להרבות לא ירבה; או אינו אומר אלא שיהיו מנחות ישראל נתונות על גבי האישים, ומה אני מקיים "והנותרת מן המנחה..."? – של גרים ושל נשים ושל עבדים! תלמוד לומר "לאהרן ולבניו קדש קדשים" – להתיר מנחת ישראל.
[ג] אין לי אלא מנחותיהם; מליקותיהם מנין? אמר ר' שמעון קורא אני (ויקרא כב, ח) "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה"! תלמוד לומר "לאהרן ולבניו קדש קדשים" – להתיר מלוקות ישראל.
[ד] אין לי אלא מלוקות ישראל; מלוקות כהנים מנין? אמר ר' שמעון: ודין הוא! מה במקום שהתיר סולת רשות – אסר סולת מצוה, מקום שאסר מליקות רשות – אינו דין שנאסר מלוקת מצוה?! מלוקות ישראל יוכיחו! שאסר בהן מלוקות רשות והתיר בהן מלוקת מצוה!

[ה] מה התיר מליקות מצוה של ישראל – שהרי התיר סולת מצוה שלהם, נתיר מלוקת מצוה של כהנים שהרי אסר סולת מצוה שלהם?! הואיל ואסר סולת מצוה שלהן – נאסר מליקת מצוה שלהן! תלמוד לומר "לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה'" – להתיר מלוקת הכהנים. "מאשי ה'" – אין להם אלא לאחר מתנת האישים.

פרשה י

[א] "וְכִי תַקְרִב" – כשתקריב; לעשות את הדבר רשות. "קרבן מנחה" – אמר ר' יהודה מנין לאומר "הרי עלי מנחת מאפה", לא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין? תלמוד לומר "קרבן" – קרבן אחד הוא מביא ואינו מביא חלות ורקיקין.

[ב] אמר ר' שמעון וכי נאמר "קרבן..קרבן" שני פעמים?! הא לא נאמר אלא "קרבן" אחד ונאמר בו חלות ורקיקין. מעתה רצה להביא חלות יביא, רקיקין יביא, מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא. וכשהוא קומץ – בולל וקומץ משתיהן. ואם קמץ ולא עלה בידו אלא אחד משתיהן – דיו.

[ג] "מאפה תנור" – ולא מאפה כופח, ולא מאפה רעפים, ולא מאפה יורות הערביים. ר' יהודה אומר מה תלמוד לומר (ויקרא ב, ד) (ויקרא ז, ט) "תנור" "תנור" שני פעמים? – להכשיר את הכופח. ר' שמעון אומר מה תלמוד לומר "תנור" "תנור" שני פעמים? – שיהיה הקדשה בתנור וכל מעשיה בתנור.

[ד] "סֹלֶת" – מה סולת האמורה להלן מן החטין, אף כאן מן החטין. "חלות...בלולות" – ואין הרקיקין בלולים. הלא דין הוא! מה אם החלות – שאינם טעונים משיחה – טעונים בלולה, רקיקין – שהן טעונים משיחה – אינו דין שיטענו בלולה?! תלמוד לומר "חלות... בלולות" – ואין רקיקין בלולים.

[ה] 'רקיקין משוחים' – ואין חלות משוחו. הלא דין הוא! מה אם הרקיקים – שאינם טעונים בלולה – טעונים משיחה, חלות – שהם טעונות בלולה – אינו דין שטעונה משיחה?! תלמוד לומר 'רקיקים משוחים' – ואין חלות משוחות.

[ו] "סֹלֶת חַלּוֹת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן": מה תלמוד לומר "בשמן..בשמן" שני פעמים (ויקרא ז, יב) (במדבר ו, טו)? – להכשיר בשמן השני ולהכשיר בשמן השלישי. ר' אליעזר בן יעקב אומר מושח את הרקיקים כמין כ"י, שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. ר' יהודה אומר "מַצֹּת...מַצּוֹת" – למצות שוו, לא שוו לבלולה.

[ז] וכיוצא בו אמר ר' יהודה: "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה" (שמות ל, לח), יכול כשם שמרחיצין מן הכיור כך מרחיצין מן הכן? תלמוד לומר "נחשת" – לנחושת

שוה לו, לא שוה לו לרחיצה. כיוצא בו אמר ר' יהודה: "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ" (שמות כח, טו), יכול כשם שזה כפול זה כפול? תלמוד לומר "זהב" – לזהב שוה לו, לא שוה לכפילות.

פרק יב

[א] "ואם מנחה על המחבת" – מלמד שהיא טעונה כלי. "קרבנך" (ויקרא ב, ה) "קרבנך" (ויקרא ב, ז) לגזירה שוה: מה "קרבנך" האמור כאן טעון יציקה ובלולה, אף "קרבנך" האמור למטה – טעון יציקה ובלולה. מה "קרבנך" האמור למטה טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה, אף "קרבנך" האמור כאן – טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה.

[ב] "סלת בלולה" (ויקרא ב, ה) – מלמד שהוא בלולה סולת. רבי אומר חלות בוללן, שנאמר (ויקרא ב, ד) "חלות...בלולות". אמרו לו, והלא לחמי תודה נאמר בהן "חלות" ואי אפשר לבוללן כשהם חלות אלא סולת! כיצד עושה? נותן מתן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותן שמן עליה ובוללה ולשה ואופה ופותתה ונותן עליה שמן וקומץ. רבי אומר חלות בוללן שנאמר "חלות...בלולות בשמן". כיצד עושה? נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ולשה ואופה ופותתה ונותן עליה שמן ובוללה וחוזר ונותן עליה שמן וקומץ. "מצה" – יכול מצוה? תלמוד לומר "תהיה" – הכתוב קבעה חובה.

[ג] "פתות" – יכול שתים? תלמוד לומר "פתים". אי "פתים" יכול יעשנה כפירורים? תלמוד לומר "אֹתה" – אותה לפתים ואין פתיה לפתים.

[ד] מכאן אמרו מנחת ישראל כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל; מנחת כהנים כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל; מנחת כהן משיח לא היה מכפלה. רבי שמעון אומר מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהם פתיתה מפני שאין בהם קמיצה וכל שאין בה קמיצה אין בה פתיתה. וכל פתיתים בכזיתים.

[ה] "פתות אותה פתים..מנחה" – לרבות את כל המנחות לפתיתה. יכול אף שתי לחם ולחם הפנים? תלמוד לומר "אֹתה". מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי לחם ולחם הפנים? אחר שריבה הכתוב מיעט! מה אלו מיוחדות שיש מהן לאשים, אף כל שיש מהן לאשים – יצאו מהם שתי לחם ולחם הפנים שאין מהם לאשים.

[ו] "ויצקת עליה שמן..מנחה" – לרבות את כל המנחות ליציקה. יכול אף מנחת מאפה? תלמוד לומר "עליה". אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין? תלמוד לומר "הִוא".

[ז] "ואם מנחת מרחשת קרבנך" – מה בין מחבת למרחשת? אלא שהמרחשת יש לה כיסוי והמחבת אין לה כיסוי, דברי ר' יוסי הגלילי. ר' חנניה בן גמליאל אומר מרחשת

עמוקה ומעשיה רוחשין, מחבת צפה ומעשיה קשים. "סלת בשמן תעשה" – מלמד שהיא טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה.

פרשה יא

[א] אילו אומר 'והבאת אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח' יכול אין לטעון הגשה אלא הקומץ בלבד; ומנין לרבות את המנחה? תלמוד לומר (ויקרא ו, ז) 'מנחה'. מנין לרבות את כל המנחות? תלמוד לומר "את המנחה"

[ב] יכול אין לטעון הגשה אלא מנחת נדבה; מנחת חובה מנין? ודין הוא! נאמר "הבא מנחת נדבה" ו"הבא מנחת חובה": מה מנחת נדבה טעונה הגשה, אף מנחת חוטא – תטען הגשה.

[ג] לא! אם אמרת במנחת נדבה – שהיא טעונה שמן ולבונה! מנחת סוטה תוכיח! שאינה טעונה שמן ולבונה וטעונה הגשה!

[ד] לא! אם אמרת במנחת סוטה – שהיא טעונה תנופה, תאמר במנחת חוטא שאינה טעונה תנופה!? הרי אתה דן מבנין אב: לא מנחת נדבה שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת שוטה שאינה טעונה שמן ולבונה, ולא מנחת שוטה שהיא טעונה תנופה כהרי מנחת נדבה שאינה טעונה תנופה

[ה] הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה, אף אני אביא מנחת חוטא ששָוְתה להם לקמיצה – שתשוה להם להגשה!

[ו] או, מה להצד השוה שבהם ששוו לבא בעשיר כבעני וטעונות הגשה... תלמוד לומר "המנחה" – אחד מנחת נדבה ואחד מנחת חוטא, זו וזו טעונות הגשה. ר' שמעון אומר "והבאת" – לרבות מנחת העומר להגשה שנאמר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן". "והקריבה" – לרבות מנחת סוטה להגשה שנאמר (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח".

פרק יג

[א] הלא דין הוא! מה אם מנחת חוטא – שאינה טעונה תנופה – טעונה הגשה, מנחת סוטה – שהיא טעונה תנופה – אינו דין שתטעון הגשה?! לא! אם אמרת במנחת חוטא – שהיא מן החיטים, תאמר במנחת סוטה שאינה מן החטין!מנחת העומר תוכיח! שאינה באה מן החיטין וטעונה הגשה!

[ב] לא! אם אמרת במנחת העומר – שהיא טעונה שמן ולבונה, תאמר במנחת סוטה שאינה טעונה שמן ולבונה! הרי אני דן מבנין אב: לא הרי מנחת חוטא שהיא מן החטין

כהרי מנחת העומר שאינה מן החטין, לא הרי מנחת העומר שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה –

[ג] הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה, אף אני אביא מנחת סוטה ששָוְתה להן לקמיצה – שתשוה להן להגשה!

[ד] או, מה להצד השוה שבהן שלא כשרו לבא קמח אלא סולת וטעונות הגשה – יצאת מנחת סוטה שכשרה לבא קמח, שלא תטעון הגשה...תלמוד לומר "והקריבה" – לרבות מנחת שוטה להגשה.

[ה] ר' יהודה אומר "והבאת" – לרבות מנחת סוטה להגשה שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא את קרבנה עליה". או אינו אומר "והבאת" אלא שיהיה היחיד מתנדב מנחה אחרת חוץ מאלו שבענין... ודין הוא! ציבור מביא מנחת מן החטין חובה ויחיד מביא מנחה מן החטין נדבה: מה ציבור שהוא מביא מנחה מן החטין חובה מביא מנחה מן השעורים חובה, אף יחיד שהוא מביא מנחה מן החטין נדבה – יביא מנחה מן השעורים נדבה תלמוד לומר 'אלה' – אין לך אלא אלה בלבד. או אינו אומר 'אלה' אלא האומר "הרי עלי מנחה" יביא חמשתן? תלמוד לומר "מאלה" – יש מביא אחת מהן ויש מביא חמשתן.

[ו] ר' שמעון אומר 'מנחה' – לרבות את כל המנחות להגשה. יכול אף שתי לחם ולחם הפנים? תלמוד לומר "מאלה". מה ראית לרבות את כל המנחות ולהוציא שתי לחם ולחם הפנים? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מה אלו מיוחדות שיש מהן לאשים אף כל שיש מהן לאשים – יצאו שתי לחם ולחם הפנים שאין מהם לאשים.

[ז] והלא מנחת נסכים כולה לאשים, יכול תטעון הגשה? תלמוד לומר "והקריבה". מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא מנחת נסכים? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מה אלו מיוחדות שהן באות בגלל עצמן – יצאה מנחת נסכים שאין באה בגלל עצמה.

[ח] והלא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח באות בגלל עצמן! יכול יטענו הגשה? תלמוד לומר "והגישה". מה ראית לרבות את כל המנחות ולהוציא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מה אלו מיוחדות שיש מהם לאשים ובאות בגלל עצמם ויש מהן לכהנים – יצאו שתי לחם ולחם הפנים שאין מהם לאשים; יצתה מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה; יצאו מנחת כהנים ומנחת כהן משיח שאין מהם לכהנים. "והרים" – יכול בכלי? תלמוד לומר להלן (ויקרא ו, ח) "בקמצו"; מה 'הרמה' אמורה להלן בקומצו, אף כאן – בקומצו.

פרשה יב

[א] אילו אומר '..אשר תקריבו לשם לא תעשה חמץ', יכול אין לי בלא תעשה חמץ אלא הקומץ בלבד; ומנין לרבות את המנחה? תלמוד לומר 'מנחה'. ומנין לרבות את כל המנחות? תלמוד לומר "כל המנחה..."

[ב] אין לי אלא מנחות ששיריהן נאכלים; מנחות שאין שיריהם נאכלים מנין? תלמוד לומר "כל המנחה". "אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ" – ר' יוסי הגלילי אומר להביא את לחם הפנים. ר' עקיבא אומר להביא מנחת נסכים.

[ג] "לא תעשה חמץ" – יכול לאו אחד לכולם? תלמוד לומר (ויקרא ו, י) "לא תאפה חמץ"; אפיה בכלל היתה, ולמה יצאת? להקיש אליה ולומר, מה אפיה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה, אף אני ארבה לישתה ועריכתה וכל מעשה ומעשה שיש בה – לחייב עליו בפני עצמו.

[ד] "שאֹר..לא תקטירו" – אין לי אלא המרובה; הממועט מנין? תלמוד לומר "כל שאֹר". אין לי אלא הוא עצמו; עירובו מנין? תלמוד לומר "כי כל שאֹר". יכול מנחות שהן ב-מצה תהיה יהיו בבל תקטירו, מנחות שאינם ב-מצה תהיה לא יהיו בבל תקטירו? תלמוד לומר "כי כל שאֹר וכל דבש". 'דבש לא תקטירו' – אין לי אלא המרובה; הממועט מנין? תלמוד לומר 'כל דבש'. אין לי אלא הוא עצמו; עירובו מנין? תלמוד לומר "...וכל דבש". אין לי אלא דברים שאין הדבש יפה להם; דברים שהדבש יפה להם מנין? שהפטמין אומרים יפה הדבש לקטורת מנין? תלמוד לומר "וכל דבש"

[ה] מה תלמוד לומר "כל שאר" ומה תלמוד לומר "וכל דבש"? לפי שיש בשאור מה שאין בדבש ובדבש מה שאין בשאור: שאור הותר מכללו למקדש, ודבש לא הותר מכללו למקדש. דבש הותר בשירי מנחות ושאור לא הותר בשירי מנחות. הא לפי שיש בשאור מה שאין בדבש ובדבש מה שאין בשאור צריך לומר "כל שאר" וצריך לומר "וכל דבש".

[ו] ומנין המעלה מבשר חטאת ומבשר אשם ומבשר קדשי קדשים ומבשר קדשים קלים ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות, והקטירם מן השאור ומן הדבש, עובר בלא תעשה? תלמוד לומר "כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לשם" – הא כל שיש ממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו.

[ז] "קרבן ראשית" – שיהיה ראשית לכל המנחות, וכך הוא אומר (ויקרא כג, טז) "והקרבתם מנחה חדשה לשם" שתהיה חדשה לכל המנחות. אין לי אלא מנחת חטין; למנחת שעורין מנין? כשהוא אומר (במדבר כח, כו) "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם" – אם אינו ענין למנחת חטין תנהו ענין למנחת שעורים.

[ח] ומנין שיקדימו לבכורים? תלמוד לומר (שמות לד, כב) "בכורי קציר חטים". אין לי אלא של חטין; של שעורים מנין? תלמוד לומר (שמות כג, טז) "וחג הקציר בכורי מעשיך...". "אשר תזרע" (שמות כג, טז) – אין לי אלא שיזרע; עלה מאליו מנין? תלמוד לומר "אשר בשדה". אין לי אלא שבשדה; שבגג ושבחצר ושבחורבה מנין? תלמוד לומר (במדבר יח, יג) "בכורי כל אשר בארצם". ומנין שיקדימו לנסכים ולפירות האילן? תלמוד לומר "בכורי מעשיך" ואומר (שמות כג, טז) "באספך את מעשיך מן השדה".

[ט] יכול אם קדמן דבר אחד לא יקרבו? תלמוד לומר "תקריבו". יכול אם לא קרבו בעצרת יקרבו לאחר עצרת? תלמוד לומר "אותם". יכול יביא היחיד כיוצא בהם נדבה? תלמוד לומר "תקריבו". יכול לא יביא היחיד כיוצא בהן נדבה – שכן אינו מביא כיוצא בהן חובה, אבל יביא הציבור כיוצא בהן נדבה שכן הוא מביא כיוצא בהן חובה... תלמוד לומר "אותם". "המזבח" – אין לי אלא המזבח; ומנין לרבות את הכבש? תלמוד לומר "ואל המזבח לא יעלו". יכול לעבודה ושלא לעבודה? תלמוד לומר "...לריח ניחח" – לא אמרתי אלא לעבודה.

פרק יד

[א] או אומר כל קורבנך...תקריב מלח, יכול אף על העצים אף על הדם... תלמוד לומר "קרבן מנחתך" – מה קרבן מנחתך – דבר שאחרים באים חובה לו, יצאו העצים והדם שאין אחרים באים חובה להן.

[ב] אי מה "קרבן מנחתך" דבר שהוא מתיר, אף אני אביא את הדם שהוא מתיר... תלמוד לומר "מעל מנחתך" – לא מעל דמך. אי "מעל מנחתך" יכול תהיה מנחה כולה טעונה מלח? תלמוד לומר "קרבן" – הקומץ טעון מלח ואין מנחה כולה טעונה מלח.

[ג] אין לי אלא הקומץ; מנין לרבות את הלבונה? תלמוד לומר "על כל קרבנך תקריב מלח". ארבה את הלבונה הבאה עם המנחה; מנין לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה עם לחם הפנים ואמורי חטאת ואמורי אשם ואמורי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים; מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים ואיברי עולה ועולת העוף מנין? תלמוד לומר "וכל קרבן."

[ד] ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: ומה "קרבן מנחתך" דבר שיש בו טומאה ועולה לאשים על מזבח החיצון – יצאו העצים שאין בהם טומאה, יצא דם שאינו עולה לאשים, יצא הקטורת שאינו על מזבח החיצון. "במלח" – יכול תבונהו? תלמוד לומר "תמלח". אי "תמלח" יכול במי מלח? תלמוד לומר "במלח". "לא תשבית מלח" – הבא מלח שאינה שובתת; ואיזו זו? מלח סדומית. ומנין אם לא מצא סדומית יביא

אסתרוקנית? תלמוד לומר 'תקריב מלח' – ריבה. יכול המתנדב מנחה מביא עמה מלח כדרך שהוא מביא לבונה מתוך ביתו? ודין הוא! נאמר "הבא מנחה והבא לבונה" "הבא מנחה והבא מלח": מה לבונה – משל בעל המנחה, אף מלח – משל בעל המנחה!

[ה] או כלך לדרך זו: נאמר "הבא מנחה והבא עצים" "הבא מנחה והבא מלח": מה עצים – משל ציבור, אף המלח – משל ציבור!

[ו] נראה למי דומה: דנין דבר שהוא קרב עם כל הזבחים מדבר שהוא קרב עם כל הזבחים, ואל תוכיח לבונה שאינה קריבה עם כל הזבחים! או כלך לדרך זו: דנים דבר שהוא קרב עם מנחה עצמה מדבר שהוא קרב עם מנחה עצמה, ואל יוכיחו עצים שאינם קרבים עם מנחה עצמה! תלמוד לומר "ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך" ולהלן הוא אומר (ויקרא כד, ח) "מאת בני ישראל ברית עולם" – מה "ברית" אמורה להלן – משל ציבור, אף כאן – משל ציבור.

[ז] "תקריב" – אף בשבת; "תקריב" – אף בטומאה. "תקריב מלח" – כל שהוא, "תקריב מלח" – מכל מקום.

פרשה יג

[א] "ואם תקריב מנחת בכורים לשם" – ר' יהודה אומר עתידה מנחת בכורים לפסוק ולחזור. וכן הוא אומר (במדבר לו, ד): "ואם יהיה היבל לבני ישראל" – עתיד היובל לפסק ולחזור.

[ב] ר' שמעון אומר "ואם תקריב מנחת בכורים לשם" – זו מנחה באה חובה. יכול נדבה? כשהוא אומר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן" למד שאינה באה אלא חובה.

[ג] ואם כן למה נאמר "ואם"? לומר אם אתם מביאים אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו נדבה הבאתם אותה, ואם אין אתם מביאים אותה לרצון מעלה אני עליכם כאילו לא הבאתם אותה אלא לצורך עצמכם.

[ד] וכן הוא אומר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם". "ואם תקריב מנחת בכורים לשם" – זו מנחת העומר מנין היא באה מן השעורים; או יכול מן החטין?. אמר ר' אליעזר נאמר כאן "אביב" ונאמר "אביב" (שמות ט, לא) במצרים: מה "אביב" במצרים – שעורים, אף כאן – שעורים. ר' עקיבא אומר נאמר לציבור הָבֵא בכורים בפסח והָבֵא בכורים בעצרת: במה מצינו שממין שהיחיד מביא חובתו, ממנו יהא הציבור מביא בכוריו בעצרת; אף ממין שהיחיד מביא חובתו, ממנו יהא הציבור מביא בכוריו בפסח. מאיזה מין היחיד מביא חובתו?

מן השעורין; אף ציבור לא יביא אלא מן השעורין! אם תאמר מן החטין – אין שתי הלחם בכורים.

[ה] ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר יכול תבוא מן הכוסמין ושבולת שועל ושיפון? ודין הוא! מה אם החטין – שכשרו לשאר כל המנחות – לא כשרו למנחת העומר, כוסמין ושבולת שועל ושיפון – שלא כשרו לשאר כל המנחות – אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר?! השעורין יוכיחו! שלא כשרו לשאר כל המנחות וכשרו למנחת העומר! לא! אם אמרת בשעורין – שמנחת סוטה באה מהן, תאמר בכוסמין ושבולת שועל ושיפון שאין מנחת סוטה באה מהן?! יצאו חטין מן הכתוב וכוסמין ושבולת שועל ושיפון מקל וחומר.

[ו] "אביב קלוי באש גרש כרמל" – מלמד שמהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלוי, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים אין לשון "קלוי" אלא בדבר אחר. אבוב של קלאים היה שם ומנוקב כמין נפה כדי שיהיה האור שולט בכולו.

[ז] "אביב": אילו נאמר "אביב קלוי גרש" הדבר שקול – אפשר יקלנו גרש... כשהוא אומר "אביב קלוי באש גרש" – "באש" הפסיק הענין ויקלנו אביב.

[ח] "כרמל" – רך מל. וכן הוא אומר (מלכים ב ד, מב): "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ" – "כרמל" – רך מל; "בְּצִקְלֹנוֹ" – בא ויצק לנו ואכלנו ונאוה היה.

[ט] וכן הוא אומר (איוב לט, יג): "כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה" – נושא ועולה ומתחטא. וכן הוא אומר (משלי ז, יח): "נִתְעַלְסָה בָּאֲהָבִים" – נישא וניתן ונעלה ונתחטא באהבים. וכן הוא אומר (במדבר כב, לב): "כי ירט הדרך לנגדי" – יראה ראתה נטתה.

פרק טו

[א] "תקריב...מנחת בכוריך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "כרמל" מצוה להביא רך מל; מנין לא מצא רך מל, יביא יבש? תלמוד לומר "תקריב את מנחת בכוריך". מצותו להביא מן הקציר; לא מצא מן הקציר, מנין אף מן העליה? תלמוד לומר "תקריב..מנחת בכוריך", מכל מקום.

[ב] "בכוריך" – בכורי כל יחיד ויחיד; מלמד שאינה באה אלא משל צבור, דברי רבי עקיבא. ר' שמעון אומר נאמר כאן "בכורים לה'" ונאמר להלן (ויקרא כג, יז) "בכורים לה' ": מה "בכורים לה'" אמורים להלן – משל ציבור, אף כאן – משל ציבור. אם תאמר זו משל יחיד והלן משל ציבור – אמרת לאו! אם זו "בכורים לה'" אין הלן "ראשית קציר", ואם הלן "ראשית קציר" אין זו "בכורים לה'" – דברים מחוסרים כאן אמרן הכתוב להלן.

[ג] "ונתת עליה שמן" – עליה שמן ולא על לחם הפנים. הלא דין הוא! מה אם מנחת נסכים – שאינה טעונה לבונה – טעונה שמן, לחם הפנים – שהוא טעון לבונה – אינו דין שיטעון שמן?! תלמוד לומר "עליה שמן" – עליה שמן ולא על לחם הפנים.
[ד] "עליה לבונה" – לא על מנחת נסכים. הלא דין הוא! מה אם לחם הפנים – שאין טעון שמן – טעון לבונה, מנחת נסכים – שהיא טעונה שמן – אינו דין שתטעון לבונה?! תלמוד לומר "עליה לבונה" – לא על מנחת נסכים.
[ה] "מנחה" – לרבות מנחת יום השמיני ללבונה. "הִוא" – פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.
[ו] הלא דין הוא! אם מעטתים מן השמן שהוא נוהג במנחת נסכים, לא אמעטם מן הלבונה שאינה נוהגת במנחת נסכים?! אם מעטתים מן הלבונה שהיא נוהגת בלחם הפנים, לא אמעטם מן השמן שאינו נוהג בלחם הפנים?! הוא הדין! אם מעטתים מן השמן – שאינו נוהג בלחם הפנים! אמעטם מן הלבונה שהיא נוהגת בלחם הפנים?! הין אם מעטתים מן הלבונה – שאינה נוהגת במנחת נסכים! אמעטם מן השמן שהיא נוהג במנחת נסכים תלמוד לומר "הִוא" – פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.

פרק טז

[א] "ואם זבח שלמים קרבנו" – ר' יהודה אומר כל המביא שלמים מביא שלום לעולם. אין לי אלא שלמים; ומנין לרבות את העולה? ארבה אני את העולה שהיא באה בנדר ובנדבה. ומנין לרבות את הבכור ואת המעשר ואת הפסח? ארבה אני את הבכור ואת המעשר ואת הפסח שאינם באים על חטא. ומנין לרבות חטאת ואשם? תלמוד לומר "זבח". ומנין לרבות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים? תלמוד לומר "שלמים קרבנו". הא כל קרבן שהוא מביא – מביא שלום לעולם.
[ב] דבר אחר: "שלמים" – שהכל שלום בהן; הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים.
[ג] ר' שמעון אומר מי שהוא שלם מביא שלמים ואין האונן מביא שלמים. אין לי אלא שלמים שהן שמחה; ומנין לרבות את התודה? ארבה אני את התודה שהיא באה שלמים. ומנין לרבות את העולה? ארבה אני את העולה שהיא באה בנדר ובנדבה. ומנין לרבות את הבכור ואת המעשר ואת הפסח? ארבה אני את הבכור ואת המעשר ואת הפסח שאינם באים על חטא. ומנין לרבות חטאת ואשם? תלמוד לומר "זבח". ומנין לרבות העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים? תלמוד לומר "שלמים קרבנו". הא כל קרבן שהוא מביא, היה שלם – מביא, היה אונן – אינו מביא.

[ד] "הבקר" – לרבות את אחד עשר. "מן הבקר" – להוציא את התשיעי. מה ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את התשיעי? אחר שריבה הכתוב, מיעט! שתמצא אומר אימתי הקדש עושה תמורה, לפניו או לאחריו? הוי אומר לאחריו. מרבה אני את אחד עשר שהוא לאחר הקדושה ומוציא אני את התשיעי שהוא לפני הקדושה.

[ה] "הוא" – היחיד מביא שלמים ואין הציבור מביא שלמים נדבה. הלא דין הוא! עולת בהמה באה בנדר ובנדבה ושלמים באים בנדר ובנדבה: מה עולת בהמה שהיא באה בנדר ובנדבה הרי היא באה נדבת ציבור, אף שלמים שהן באים בנדר ובנדבה יבואו נדבת ציבור!

[ו] מנחה תוכיח! שהיא באה בנדר ובנדבה ואינה באה נדבת ציבור! לא! אם אמרת במנחה – שאין באה נדבת שנים! תאמר בשלמים שהן באים נדבת שנים?! עולה העוף תוכיח! שהיא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת ציבור!

[ז] לא! אם אמרת בעולת העוף – שאין באה חובת ציבור, תאמר בשלמים שהן באים חובת ציבור?! הואיל והן באים חובת ציבור יבואו נדבת ציבור! תלמוד לומר "הוא" – היחיד מביא שלמים נדבה ואין הציבור מביא שלמים נדבה.

[ח] 'זכר' – לרבות את הולד; 'ונקבה' – לרבות את התמורה. 'זכר' – לרבות את הולד הלא דין הוא! מה אם תמורה – שאינה גידולי הקדש – כשרה לקרב, הולד – שהוא גידול הקדש – אינו דין שיכשר לקרב?! לא! אם אמרת בתמורה שהיא נוהגת בכל הקדשים! תאמר בולד שאינו נוהג בכל הקדשים!? הואיל ואינו נוהג בכל הקדשים – לא יכשר לקרב! תלמוד לומר 'זכר' – לרבות את הוולד.

[ט] 'נקבה' – לרבות את התמורה הלא דין הוא! מה אם הולד – שאינו נוהג בכל הקדשים – כשר לקרב, תמורה – שהיא נוהגת בכל הקדשים – אינו דין שתכשר לקרב?! לא! אם אמרת בולד – שהוא גידול הקדש! תאמר בתמורה שאינה גדולי הקדש?! הואיל ואינה גידול הקדש – לא תכשר לקרב! תלמוד לומר 'נקבה' – לרבות את התמורה.

[י] אין לי אלא ולדות ותמורות של תמימים; ולדות ותמורות של בעלי מום מנין? תלמוד לומר "אם זכר" – לרבות ולד בעל מום; "אם נקבה" – לרבות תמורת בעל מום. אלו הן בעלי מום: כל שקדם הקדשן את מומן. הא אם קדם מום קבוע להקדשן ונפדו הרי אלו כהקדש נכסים. ר' יהודה אומר, הרי הוא אומר (שמואל א יז, לו) 'ארי ודוב הכה עבדך'. אין לי אלא ארי ודוב; ומנין לרבות את הארי עם הדוב ואת הדוב עם הארי? תלמוד לומר "גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם הַדֹּוב הִכָּה עַבְדֶּךָ".

פרק יז

[א] "וסמך ידו" – לא יד עבדו, לא יד שלוחו, לא יד אשתו. "ידו על ראש" – לא ידו על גב; "ידו על ראש" – לא על הצואר; "על ראש" – לא על הגביים. אוציא את כולם ולא אוציא את החזה? ודין הוא! ומה אם הראש – שאינו טעון תנופה – טעון סמיכה, החזה – שטעונה תנופה – אינו דין שיטעון סמיכה?! תלמוד לומר "על ראש" – ולא על החזה.

[ב] "קרבנו...קרבנו" (ויקרא ג, ב) (ויקרא ג, ו) (ויקרא ג, ז) (ויקרא ג, ח) (ויקרא ג, יב) (ויקרא ג, יד) "קרבנו" – לרבות כל בעלי קרבן. הלא דין הוא! מה אם תנופה – שהיא נוהגת בחיים ובשחוטין – נתמעטה בחוברין, סמיכה – שאינה נוהגת אלא בחיים – אינו דין שתתמעט בחוברין?! תלמוד לומר "קרבנו..." – לרבות כל בעלי קרבן.

[ג] "קרבנו" – לא קרבן אביו, "קרבנו" – לא קרבן אחר, "קרבנו" – לא קרבן עובד כוכבים; שר' יהודה אומר אין היורש סומך.

[ד] "קרבנו" – לא הבכור. הלא דין הוא! ומה אם שלמים – שאין קדושתן מרחם – טעונים סמיכה, הבכור – שקדושתו מרחם – אינו דין שיטעון סמיכה?! תלמוד לומר "קרבנו" – ולא הבכור.

[ה] "קרבנו" – ולא המעשר. הלא דין הוא! מה אם שלמים – שאינם בעמוד והבא – טעונים סמיכה, המעשר – שהוא בעמוד והבא – אינו דין שיטעון סמיכה?! תלמוד לומר "קרבנו" – ולא המעשר.

[ו] "קרבנו" – ולא הפסח. הלא דין הוא! ומה אם שלמים – שלא ריבה בהן הכתוב מצוות יתירות – טעונים סמיכה, הפסח – שריבה בו הכתוב מצוות יתירות – אינו דין שיטעון סמיכה?! תלמוד לומר "קרבנו" – ולא הפסח.

[ז] "וּשְׁחָטוֹ" (ויקרא ג, ב), "ושחט אותו" (ויקרא ג, ח), "ושחט אותו" (ויקרא ג, יג) מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים יב, כא) "וכי ירחק ממך המקום וזבחת" – בריחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקירוב מקום, פרט לחולין שלא ישחטו בעזרה –

[ח] אין לי אלא תמימים שהן כשרים לקרב; ומנין לרבות את בעלי מומין? ארבה אני את בעלי מומין שהן ממין הכשר. ומנין לרבות את החיה? ארבה אני את החיה שהיא בשחיטה כבהמה. ומנין לרבות העופות? תלמוד לומר "וּשְׁחָטוֹ" "ושחט אותו" "ושחט אותו".

[ט] יכול לא ישחוט ואם שחט יהיה מותר באכילה? תלמוד לומר "כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת" – מה שאתה זובח בריחוק מקום אתה אוכל, ואין אתה אוכל מה שאתה זובח בקירוב מקום; – פרט לחולין שנשחטו בעזרה.

[י] יכול לא יאכלנו אבל ישליכנו לכלב? תלמוד לומר "לכלב תשליכון אותו" – אותו אתה משליך לכלב ואין אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.
[יא] "פתח אהל מועד" (ויקרא ג, ב), "לפני אהל מועד" (ויקרא ג, ח) (ויקרא ג, יג) – להכשיר כל הרוחות, קל וחומר לצפון. הלא דין הוא! מה אם שאר הרוחות – שלא כשרו לשחיטת קדשי קדשים – כשרו לשחיטת קדשים קלים, צפון – שכשר לשחיטת קדשי קדשים – אינו דין שיכשר לשחיטת קדשים קלים?! ר' אליעזר אומר "לפני אהל מועד" – להכשיר בצפון.
[יב] הלא דין הוא! מה אם שלמים – שכשרו לשחט בכל הרוחות – לא כשר מקומן לשחיטת קדשי קדשים, עולה – שלא כשרה לשחט אלא בצפון – אינו דין שלא יכשר מקומה לשחט קדשים קלים?! תלמוד לומר "לפני אהל מועד" – להכשיר בצפון.

פרשה יד

[א] "והקריב מזבח השלמים" (ויקרא ג, ג) – אף על פי ששחטו שלא לשמו; "מזבח השלמים" (ויקרא ג, ט) – אף על פי שלא סמך עליהם. "אשה" – לשם אישים; "לה'" – לשם מי שעשה את העולם.
[ב] מיכן אמרו לשם ששה דברים הזבח נזבח: (א) לשם זבח, (ב) לשם זובח, (ג) לשם השם, (ד) לשם אשים, (ה) לשם ריח, (ו) לשם נחוח. חטאת ואשם – לשם חטא. אמר ר' יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו – כשר, שהוא תנאי בית דין; ואין המחשבה הולכת אלא אחר העובד.
[ג] 'את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב' (ויקרא ג, ג) (ויקרא ג, ט) (ויקרא ג, יד) (ויקרא ד, ח) (ויקרא ז, ג) – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "כל חלב לה'" (ויקרא ג, טז), "כל חלב וכל דם לא תאכלו" (ויקרא ג, יז), "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" (ויקרא ז, כג), "כי כל אוכל חלב מן הבהמה ונכרתה" (ויקרא ז, כה) יכול אף חלב דפנות בכ? תלמוד לומר 'את החלב המכסה את הקרב'יכול לא יהיה בכלל עונש אבל יהיה בכלל אזהרה? תלמוד לומר 'את החלב המכסה את הקרב'. אוציא את חלב החולין ולא אוציא את חלב המוקדשין? תלמוד לומר 'את החלב המכסה את הקרב'. יכול לא יהיה בכלל עונש אבל יהיה בכלל אזהרה? תלמוד לומר 'את החלב המכסה את הקרב'. יכול לא יהיה בכלל אזהרה אבל יהיה בכלל הַקְרֵב? תלמוד לומר (ויקרא ג, ט) 'את החלב המכסה את הקרב'.
[ד] אוציא את כולם ולא אוציא את חלב השליל המכסה את הקרב? תלמוד לומר 'חלב ושתי הכליות'. יכול לא יהיה בכלל עונש אבל יהיה בכלל אזהרה? תלמוד לומר 'חלב

ושתי הכליות'. יכול לא יהיה בכלל אזהרה אבל יהיה בכלל הַקְרֵב? תלמוד לומר 'חלב ושתי הכליות' באשם שאין תלמוד לומר, שכבר קל וחומר הוא:

[ה] מה אם השלמים – שאין כל מינם טעון אליה – טעונים חלב ושתי הכליות, אשם – שכל מינו טעון אליה – אינו דין שיטעון חלב ושתי הכליות?! ואם כן למה נאמר 'חלב ושתי הכליות' באשם? נלמד ממנו: מה חלב ושתי הכליות אמורים באשם – מוצא מכלל השליל, אף חלב ושתי כליות אמורים כאן – מוצא מכלל השליל.

[ו] "את כל החלב אשר על הקרב" – ר' ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקיבה. ר' עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים.

[ז] "ואת שתי הכליֹת" – לא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש. "ואת החלב אשר עליהן" – ולא הבשר שעליהן. "אשר על הכסלים" – זה החלב שבין הפקוקלות, דברי ר' יוסי הגלילי. ר' עקיבא אומר להביא את חלב שעל העוקץ. ר' ישמעאל אומר מה חלב המכסה את הקרב קרום ונקלף – אין לי אלא קרום ונקלף. ר' עקיבא אומר מה חלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף – אף אין לי אלא תותב קרום ונקלף.

[ח] "ואת היתרת על הכבד" – הדבר שקול: שיטול מן הכבד על היתרת או מן היתרת על הכבד? כשהוא אומר (ויקרא ט, י) "ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה" – שיטול מן הכבד על היותרת.

[ט] 'יסיר' – יותרת אף על פי שאין כליות. 'יסיר' – כליות אף על פי שאין יותרת. "יסירנה" – אפילו כוליא אחת.

[י] "וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ" (ויקרא ג, ה), "וְהִקְטִירוֹ" (ויקרא ג, יא), "והקטירם" (ויקרא ג, טז) מה תלמוד לומר? "וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ" – כשר ולא הפסול. "וְהִקְטִירוֹ" – שלא יערב חלבים בחלבים. "והקטירם" – כולם כאחת. נאמר כאן (ויקרא ג, א-ה) "אשה", ולא נאמר "לחם"; נאמר למטה (ויקרא ג, ו-יא) "לחם", ולא נאמר "ריח ניחח"; נאמר למטה (ויקרא ג, יב-טז) "ריח ניחח", ולא נאמר "להי". ומנין ליתן את האמור בכולן בכל אחד ואחד? תלמוד לומר "אשה..אשה..אשה" לגזירה שוה.

פרק יח

[א] ומה תלמוד לומר שלמים מבן הבקר ומה תלמוד לומר שלמים מבן הצאן? לפי שיש בבן הבקר מה שאין בבן הצאן, ובבן הצאן מה שאין בבן הבקר: בן הבקר נתרבה בנסכים ובן הצאן נתמעט בנסכים. בן הצאן נתרבה בצבור ובן הבקר נתמעט בצבור. הא לפי שיש בבן הבקר מה שאין בבן הצאן ובבן הצאן מה שאין בבן הבקר צריך לומר שלמים מבן הבקר וצריך לומר שלמים מבן הצאן.

[ב] "זכר או נקבה" – זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס. הלא דין הוא! ומה אם עולה – שכשרה לבא מן העוף – לא כשרה לבא טומטום ואנדרוגינוס, שלמים – שלא כשרו לבא מן העוף – אינו דין שלא יכשרו לבא טומטום ואנדרוגינוס?! לא! אם אמרת בעולה – שלא כשרה לבא נקבות כזכרים! תאמר בשלמים שכשרו לבא נקבות כזכרים?! חטאת תוכיח! שכשרה לבא נקבות כזכרים ולא כשרה לבא טומטום ואנדרוגינוס!

[ג] לא! אם אמרת בחטאת – שלא כשרה לבא כל מין זכרים וכל מין נקבות, תאמר בשלמים שכשרו לבא כל מין זכרים וכל מין נקבות?! המעשר יוכיח! שכשר לבא כל מין זכרים וכל מין נקבות ולא כשר לבא טומטום ואנדרוגינוס! לא! אם אמרת במעשר – שהוא אחד מעשרה, תאמר בשלמים שהן אחד מאחד?! והואיל והן אחד מאחד – יכשרו לבא טומטום ואנדרוגינוס! תלמוד לומר "זכר או נקבה" – הזכר ודאי והנקבה ודאית, לא טומטום ואנדרוגינוס.

[ד] 'כשב' – למה נאמר כשב? לרבות את הפסח לאליה. וכשהוא אומר "אם כשב" – לרבות פסח-שעבר-זמנו ושלמים-הבאים-מחמת-הפסח לכל מצות שלמים: שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. שיכול, הואיל ומה אם אביו אינו טעון סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, הבאים מכחו אינו דין שלא יטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק?! וכשהוא אומר "אם כשב" – לרבות פסח שעבר זמנו ושלמים הבאים מחמת הפסח לכל מצות שלמים, שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. אבל אינן נאכלים אלא ליום ולילה כתחלת הקדשן. בן עזאי אומר אינן נאכלים אלא בלילה ואינן נאכלים אלא צלי.

[ה] "הוא" – היחיד מביא שלמים נדבה ואין הצבור מביא שלמים נדבה. אם תאמר, כבר מעטתים מבן הבקר!? שיכול לא יביא צבור מבן הבקר שלמים נדבה – שכן אינו מביא כיוצא בהם חובה, אבל יביא צבור מבן הצאן שלמים נדבה שכן הוא מביא כיוצא בהן חובה. תלמוד לומר "הוא" – היחיד מביא שלמים נדבה ואין הצבור מביא שלמים נדבה.

פרק יט

[א] "והקריב מזבח השלמים" (ויקרא ג, ג) – אף על פי ששחטן שלא לשמו. "מזבח השלמים" (ויקרא ג, ט) – אף על פי שלא סמך עליהן. "אשה" – לשם אשים; "לה'" – לשם מי שעשה את העולם.

[ב] "חלבו האליה" – להביא את החלב הסמוך לאליה; זה חלב שבין הפקוקלות, דברי ר' עקיבא. ר' יהודה אומר "חלבו האליה" – הוקש אליה לחלב; מה החלב בשני לאוין אף האליה בשני לאוין.

[ג] "אליה" – יכול יקיים בה מצות אליה? תלמוד לומר "תמימה". אי "תמימה" יכול יטלנו עם השדרה? תלמוד לומר "לְעֻמַּת הֶעָצֶה". אי "לְעֻמַּת הֶעָצֶה" יכול לא יכנס לפנים מן העצה? תלמוד לומר "יסירנה" – יכנס לפנים מן העצה.

[ד] "את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב" מה תלמוד לומר? שיכול יתרבה בחלב הדפנות; ודין הוא! מה אם בן הבקר – שנתרבה בנסכים – נתמעט בחלב הדפנות, בן הצאן – שנתמעט בנסכים – אינו דין שנתמעט בחלב הדפנות?! לא! אם אמרת בבן הבקר – שנתמעט באליה, תאמר בבן הצאן שנתרבה באליה?! הואיל ונתרבה באליה – יתרבה בחלב הדפנות! תלמוד לומר "את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב ואת שתי הכליות..." – אין לך אלא מה שאמור בענין. משום ר' ישמעאל אמרו לפי שיצא לדון בדבר החדש החזירו הכתוב לכללו.

[ה] "והקטירו" – שלא יערב חלבים בחלבים. "לחם אשה לה'" – למד על החלבים שהן קרוים "לחם".

פרק כ

[א] "ואם עז קרבנו" – הפסיק הענין שלא תהיה עז טעונה אליה.

[ב] "והקריב ממנו" – מן המחובר. "קרבנו אשה לה' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב" מה תלמוד לומר? שיכול יתמעט מכולם; ודין הוא! מה מצינו בבן הצאן – שנתרבה באליה – נתרבה בכולם, אבל בן העז – הואיל ונתמעט באליה – יתמעט מכולם! בן הבקר יוכיח! שנתמעט באליה ונתרבה בכולם!

[ג] לא! אם אמרת בבן הבקר – שנתרבה בנסכים; תאמר בבן העז שנתמעט בנסכים?! הואיל ונתמעט בנסכים – יתמעט מכולם! תלמוד לומר "את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב ואת שתי הכליות וכולי" – לרבות את כולם.

[ד] "והקטירם" – כולם כאחת. "לחם אשה לריח ניחח כל חלב לשם" – לחייב על החלב מעילה.

[ה] משום ר' ישמעאל אמרו הרי הוא אומר (במדבר יח, יז) "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם. את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – למדנו לבכור שהוא טעון דמים וחלבים למזבח. למעשר ולפסח מנין? כשהוא אומר (דברים יב, כז) "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל". שיכול אין לי אלא דמם; חלבם מנין? תלמוד לומר "כל חלב לשם".

[ו] "חקת עולם" – לבית העולמים; "לדרתיכם" – שינהוג הדבר לדורות; "בכל מושבתיכם" – בארץ ובחוץ לארץ. "כל חלב וכל דם לא תאכלו" – ר' יהודה אומר הקיש הדם לחלב. מה החלב בשני לאוין, אף הדם בשני לאוין. וחכמים אומרים אין בו אלא אזהרה אחת.
[ז] יכול אף דם פסולי המוקדשין יהיו חייבים עליהם משום שני לאוין? תלמוד לומר (דברים יב, טז) "רק הדם לא תאכלו" – אין בו אלא אזהרה אחת. אין לי אלא דמן; חלבן מנין? תלמוד לומר 'חלב ודם' – הקיש חלב לדם; מה הדם בלאו אחד אף החלב בלאו אחד.
[ח] שמתוך שיצא הבכור מכלל פסולי המוקדשין יכול יהיו חייבים על דמו משום שני לאוין? תלמוד לומר (דברים טו, כג) "רק את דמו לא תאכל" – אין בו אלא אזהרה אחת. אין לי אלא דמו; חלבו מנין? תלמוד לומר 'חלב ודם' – הקיש חלב לדם; מה הדם בלאו אחד, אף החלב בלאו אחד.

ויקרא דבורא דחובה

פרשה א

[א] "נפש כי תחטא" – בני ישראל מביאים חטאת ואין עובדי כוכבים מביאים חטאת; ואין צריך לומר מצוה שלא נצטוו עליהם בני נח אלא אף מצוה שנצטוו עליהם בני נח – אין מביאים עליהם חטאת. "בני ישראל" – אין לי אלא בני ישראל; ומנין לרבות את הגרים ואת העבדים? תלמוד לומר "נפש".
[ב] "כי תחטא בשגגה" – על השגגה הוא מביא ואינו מביא על הזדון. הלא דין הוא! מה אם עבודת כוכבים החמורה – לא עשה בה את הזדון כשגגה, מצות הקלות – אינו דין שלא נעשה בהן את הזדון כשגגה?! הין! אם הונח זדונה של עבודת כוכבים ליום הכפורים שהוא חמורה, יונח זדונם של מצות ליום הכפורים שהן קלות?! אלא יביא חטאת ויכפר מידי! תלמוד לומר "כי תחטא בשגגה" – על השגגה הוא מביא ואינו מביא על הזדון.
[ג] קל וחומר מעתה לעבודת כוכבים! מה אם מצות הקלות – הונח זדונם ליום הכפורים, עבודת כוכבים החמורה – אינו דין שיונח זדונה ליום הכפורים?! הין! אם הֵקַלְתָּ במצות הקלות נקל בעבודת כוכבים החמורה?! אלא יביא חטאת מיד ותתלה לו עד יום הכפורים! תלמוד לומר – "בשגגה" במצות (ויקרא ד, ב), "בשגגה" בעבודת כוכבים (במדבר טו, כד).
[ד] מה תלמוד לומר "בשגגה" (ויקרא ד, כב) בשעיר ומה תלמוד לומר "בשגגה" (ויקרא ד, כז) בשעירה? לפי שיש בשעיר מה שאין בשעירה ובשעירה מה שאין בשעיר: שעיר

נתרבה בצבור ושעירה לא נתרבתה בצבור; שעירה נתרבתה בעבודת כוכבים ושעיר לא נתרבה בעבודת כוכבים; הא לפי שיש בשעיר בה שאין בשעירה ובשעירה מה שאין בשעיר – צריך לומר "בשגגה" בשעיר וצריך לומר "בשגגה" בשעירה.

[ה] "מצות השם" – ולא מצות המלך ולא מצות בית דין. "מכל מצות השם" – ולא כל מצות ה'; פרט לשמיעת קול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו.

[ו] "מצות השם" – שומע אני עשה ולא תעשה; תלמוד לומר "אשר לא תעשינה" (ויקרא ד, ב). אוציא מצות עשה הקלה ולא אוציא מצות עשה החמורה? תלמוד לומר (ויקרא ד, יג) "אשר לא תעשינה". אוציא את מצוה עשה שאין חייבים עליהן כרת ולא אוציא את הפסח ואת המילה שחייבים עליהם כרת? תלמוד לומר (ויקרא ד, כג) "אשר לא תעשינה". אוציא את הפסח שאין תדיר ולא אוציא את המילה שהיא תדירה? תלמוד לומר (ויקרא ד, כז) "אשר לא תעשינה". או יכול שאני מוציא את מצות עשה שבנדה? תלמוד לומר "מכל מצות השם" – ריבה. מה ראית להוציא את כל המצות ולהביא מצות עשה שבנדה, אחר שריבה הכתוב ומיעט? מפני מה אני מוציא את כל המצות – שאין בהם בלא תעשה; ומביא את מצות עשה שבנדה – שיש בה לא תעשה.

[ז] "אשר לא תעשינה" – יכול דברים שזדונם כרת ודברים שאין זדונם כרת? תלמוד לומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לְעֹשֶׂה בשגגה" – הרי כל העושה בשגגה כעבודת כוכבים. מה עבודת כוכבים מיוחדת – מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת.

[ח] או דבר שאתה למדו בדרך אחת אתה לומדו בכל דרכים שיש בו! ומה עבודת כוכבים מיוחדת – (א)שמשנאסרה לא הותרה, (ב)ולא הותרה מכללה, (ג)וחייבים עליה מיתת בית דין, (ד)ואיסורה נוהג בבני נח כישראל – אף אני איני מרבה אלא כיוצא בה! ומה אני מרבה? את משכב זכור והבהמה; שמשנאסרו לא הותרו, ולא הותרו מכללן, וחייבים עליהם מיתת בית דין, ואיסורן נוהג בבני נח כישראל.(אלא שיש בזכור מה שאין בבהמה ובבהמה מה שאין בזכור: הזכור – בין במינו בין שלא במינו אסור, והבהמה – במינה מותרת ושלא במינה אסורה; הזכור – לא עשה בו את הקטן כגדול, והבהמה – עשה בה את הקטנה כגדולה.)

[ט] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות את האם ואת אשת האב ואת הכלה – שהן בסקילה כעבודת אלילים. ומוסף עליהם בתו ובת בתו ובת בנו.

[י] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות בת אשתו ובת בתה ובת בנה, שמשנאסרו לא הותרו כעבודת כוכבים. ומוסף עליהם חמותו ואם חמותו ואם חמיו.

[יא] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות נערה המאורסה והמחלל את השבת. (אלא שיש בנערה המאורסה מה שאין בשבת ובשבת מה שאין בנערה המאורסה: נערה המאורסה יש לה היתר, והשבת אין לה היתר; השבת הותרה מכללה, נערה המאורסה לא הותרה מכללה.)

[יב] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות אשת איש והנדה; (אלא שיש באשת איש מה שאין בנדה ובנדה מה שאין באשת איש: אשת איש חייבין עליה מיתת בית דין, והנדה אין חייבים עליה מיתת בית דין; אשת איש מותרת לבעלה, והנדה אסורה לכל אדם.)

[יג] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות אשת אחיו ואשת-אחי-אביו. (אלא שיש באשת אחיו מה שאין באשת-אחי-אביו, ובאשת-אחי-אביו מה שאין באשת אחיו: אשת אחיו, אם יש לו בנים – אסורה, אין לו בנים – מותרת; ואשת-אחי-אביו, בין שיש לו בנים בין שאין לו בנים – אסורה. אשת אחיו – עשה בה אח מן האם כאח מן האב, ואשת-אחי-אביו – לא עשה בה אח מן האם כאח מן האב.)

[יד] וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות [אשת אחיו מאמו] שאין לה היתר כעכו"ם. וכשהוא אומר "מכל מצות השם" – לרבות אחות אשתו.

פרק א

[א] אחר שריבינו דברים שהן כעכו"ם ודברים שאינם כעכו"ם – למה נאמר עכו"ם מעתה? אלא מה עכו"ם מיוחדת מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת.

[ב] או מה עכו"ם מיוחדת שחייבים עליה מיתת בית דין, אף אינו מרבה אלא מחויבים מיתת בית דין! הא מה אני מרבה? את המקלל אביו ואמו, המסית והמדיח, והמכשף, ונביא שקר, ועדים זוממין... תלמוד לומר "ועשה" – יצאו אלו שאין בם מעשה.

[ג] אוציא את אלו שאין בם מעשה ולא אוציא את המכה אביו ואמו, וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא על פי בית דין, ובן סורר ומורה, והרוצח? תלמוד לומר (במדבר טו, כט-ל) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה..." – הרי כל העושה בשגגה כעכו"ם; מה עכו"ם מיוחדת – מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונה כרת ושגגתה חטאת.

[ד] "ועשה אחת" (ויקרא ד, כב) – יכול עד שיכתב את כל השם? עד שיארג את כל הבגד? עד שיעשה את כל הנפה? תלמוד לומר (ויקרא ד, ב) "מאחת". אי "מאחת", יכול אפילו כתב אות אחת? אפילו ארג חוט אחד? אפילו עשה בית אחד בנפה וכברה? תלמוד לומר

"ועשה אחת". הא כיצד? עד שיכתב שם קטן משם גדול – "שמ" מ-"שמעון" ומ-"שמואל", ו"נח" מ-"נחור", ו"דנ" מ-"דניאל", ו"גד" מ-"גדיאל".

[ה] ר' יהודה אומר אפילו כתב שתי אותיות והן שם אחד – חייב; כגון "שש" "תת" "רר" "גג" "חח". אמר ר' יוסי, וכי משום כותב הוא חייב?! והלא אינו חייב אלא משום רושם – שהן רושמין על קרשי המשכן לידע איזהו בן זוגו; לפיכך, אם שרט שריטה אחת על שני נסרין או שני שריטות על נסר אחד – חייב.

[ו] ר' שמעון אומר "ועשה אחת" – יכול עד שיכתב את כל השם? עד שיארג את כל הבגד? עד שיעשה את כל הנפה? תלמוד לומר "מאחת". אי "מאחת", יכול אפילו כתב אות אחת? אפילו ארג חוט אחת? אפילו עשה בית אחד בנפה וכברה? תלמוד לומר "ועשה אחת". הא כיצד? עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת. ר' יוסי אומר: 'ועשה אחת ועשה הנה' – פעמים שהוא חייב אחת על כולם ופעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת.

[ז] הא כיצד? מי שאינו יודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אף על פי שמעין אבות מלאכות עשה – אינו חייב אלא חטאת אחת כל ימיו. והיודע עיקר שבת וטעה ואמר "אין זו שבת; אין זו שבת" ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה – חייב על כל שבת ושבת. והיודע שהוא שבת וטעה ואמר "אין זו מלאכה; אין זו מלאכה" ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אם מעין אבות מלאכות עשה – חייב על כל מלאכה ומלאכה ואם מעין מלאכה אחת – חייב על כל העלם והעלם.

[ח] אמר ר' עקיבא, שאלתי את רבן גמליאל ואת ר' יהושע באוטליס (ס"א באטליז) של אמאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל: הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו בהעלם אחד מהו? חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת? אמרו לו: לא שמענו. אבל שמענו בבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת ורואים אנו שהדברים קל וחומר.

[ט] ועוד שאלן רבי עקיבא: אבר המדולדל בבהמה מהו? אמרו לו: לא שמענו. אבל שמענו באבר המדולדל באדם שהוא טהור. וכך היו מוכי שחין שבירושלים עושין; הולך לו ערב פסח אצל הרופא, וחותכו עד שהוא מניח בו כשערה, ותוחבו בסירה ונמשך ממנו, והלה עושה פסחו והרופא עושה פסחו. ורואים אנו שהדברים קל וחומר.

[י] ועוד שאלן רבי עקיבא: השוחט חמשה זבחים בחוץ בהעלם אחד מהו? חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת? אמרו לו: לא שמענו. אמר ר' יהושע שמעתי באוכל מִזֶּבַח אחד בחמשה תמחוין בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה; ורואה אני שהדברים קל וחומר.

[יא] אמר ר' שמעון: וכי מה ראיה האוכל לשוחט?! אלא כך שאלן: באוכל נותר מחמשה זבחים בהעלם אחד מהו? חייב אחת על כולן או אחת על כל אחת ואחת? אמרו לו: לא שמענו. אמר ר' יהושע שמעתי באוכל מִזֶּבַח אחד בחמשה תמחוין בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה; ורואה אני שהדברים קל וחומר.

[יב] אמר ר' עקיבא: אם הלכה, נקבל. ואם לדין, יש תשובה! אמרו לו: השב! אמר להם, לא אם אמרת במעילה – (א)שעשה בה את המאכיל כאוכל ואת המהנה כנהנה (ב)צירף את המעילה לזמן המרובה; תאמר בנותר שאין בו אחת מכל אלו?!

[יג] אמר רבי עקיבא: שאלתי את ר' אליעזר, העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד, מהו? חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת? אמר לי, חייב על כל אחת ואחת מקל וחומר: מה אם הנדה – שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה – חייב על כל אחת ואחת, שבת – שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה – אינו דין שיהיה חייב על כל אחת ואחת?! אמרתי לו, לא! אם אמרת בנדה – שיש בה שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנדה והנדה מוזהרת עליו, תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת!? אמר לי, הבא על הקטנות יוכיח! שאין בהן אלא אזהרה אחת וחייב על כל אחת ואחת! אמרתי לו, לא! אם אמרת בבא על הקטנות – שאף על פי שאין בהן עכשיו, יש בהן לאחר זמן; תאמר בשבת – שאין בה לא עכשיו ולא לאחר זמן!? אמר לי, הבא על הבהמה יוכיח! אמרתי (ס"א ואמרתי) לו, הבהמה כשבת

פרשה ב

[א] 'נפש...בני ישראל' – הרי צבור כיחיד; מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף צבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

[ב] הלא דין הוא! מה אם היחיד – שהוא מביא על שגגת המעשה – אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, צבור – שאינו מביא על שגגת המעשה – אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?! לא! אם אמרת ביחיד – שאינו מביא חטאת על לא הודע! תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הודע?! משיח יוכיח! שהוא מביא חטאת על לא הודע ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

[ג] לא! אם אמרת במשיח – שאינו מביא חטאת על לא הודע במזבח החיצון! תאמר בצבור שהוא מביא חטאת על לא הודע במזבח החיצון?! הואיל והוא מביא חטאת על לא הודע על מזבח החיצון – יביא על דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת! תלמוד לומר 'נפש...בני ישראל' – הרי צבור כיחיד; מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף צבור לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

[ד] הוא הדין למשיח. הלא דין הוא! מה אם היחיד – שהוא מביא על שגגת המעשה – אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, משיח – שאינו מביא על שגגת המעשה – אינו דין שלא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת?! לא! אם אמרת ביחיד – שאינו מביא חטאת על לא הודע! תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הודע?! צבור יוכיח! שהוא מביא חטאת על לא הודע ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

[ה] לא! אם אמרת בצבור – שאינו מביא אשם ודאי! תאמר במשיח שהוא מביא אשם ודאי?! נשיא יוכיח! שהוא מביא אשם ודאי ואינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. לא! אם אמרת בנשיא – שאין מביא חטאת על לא הודע! תאמר במשיח שהוא מביא חטאת על לא הודע?! הואיל והוא מביא חטאת על לא הודע – יביא על דבר שזדונו כרת ועל דבר שאין זדונו כרת! תלמוד לומר "נפש...אם הכהן המשיח" – הרי המשיח כיחיד; מה יחיד אינו מביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף משיח לא יביא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

[ו] 'משיח' – יכול זה המלך? תלמוד לומר "הכהן". אי 'כהן' יכול המרובה בבגדים? תלמוד לומר 'משיח'. אי 'משיח' יכול אף משיח מלחמה? תלמוד לומר "המשיח" – שאין על גביו משיח. 'משיח יחטא' מה תלמוד לומר? שיכול יביא על הקודמות. ודין הוא! מה אם הנשיא – שהוא מביא על שגגת המעשה – אינו מביא על הקודמות, משיח – שאינו מביא על שגגת המעשה – אינו דין שלא יביא על הקודמות?! לא! אם אמרת בנשיא – שאינו מביא חטאתו משעבר! תאמר במשיח שהוא מביא חטאתו משעבר?! הואיל והוא מביא חטאתו משעבר – יכול יביא על הקודמות! תלמוד לומר 'משיח יחטא' – כשיחטא והוא משיח, לא כשיחטא ועודנו הדיוט.

[ז] ר' שמעון אומר: אם נודע לו עד שלא נתמנה ואחר כך נתמנה – חייב; ואם משנתמנה נודע לו – פטור. 'משיח יחטא' – יכול גזירה [עליו שיחטא]? תלמוד לומר "אם..יחטא" – כשיחטא.

פרק ב

[א] "לאשמת העם" – הרי משיח כצבור; מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה. הלא דין הוא! צבור מוצא מכלל היחיד ומשיח מוצא מכלל היחיד; מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, אף משיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה!

[ב] או כלך לדרך זו! נשיא מוצא מכלל היחיד ומשיח מוצא מכלל היחיד; מה נשיא מביא על שגגת המעשה, אף משיח יביא על שגגת המעשה!
[ג] נראה למי דומה. אם דומה לצבור נלמדנו מן הצבור ואם דומה לנשיא נלמדנו מן הנשיא: צבור בפר ואינו מביא אשם תלוי, ומשיח בפר ואינו מביא אשם תלוי; מה צבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, אף משיח – לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה!
[ד] או כלך לדרך זה! נשיא מביא שעירה לעכו"ם ומביא אשם ודאי, ומשיח מביא שעירה לעכו"ם ומביא אשם ודאי; מה נשיא מביא על שגגת המעשה, אף משיח – יביא על שגגת המעשה! תלמוד לומר "לאשמת העם" – הרי משיח כצבור; ומה הצבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, אף משיח – לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.
[ה] אי מה צבור אם הורו ועשו אחרים על פיהם חייבים, יכול אף משיח אם הורה ועשו אחרים על פיו יהיה חייב? תלמוד לומר "והקריב על חטאתו אשר חטא" – על מה שחטא הוא מביא ואינו מביא על מה שחטאו אחרים.
[ו] "והקריב על חטאתו" – מלמד שהוא מביא על חטאתו משעבר. שיכול, הלא דין הוא! מה אם הנשיא – שהוא מביא על שגגת המעשה – אינו מביא על חטאתו משעבר, משיח – שאינו מביא על שגגת המעשה – אינו דין שלא יביא חטאתו משעבר?! תלמוד לומר "והקריב על חטאתו" – מלמד שהוא מביא על חטאתו משעבר.
[ז] יכול חטא עם הצבור יביא פר לעצמו? ודין הוא! נשיא מוצא מכלל היחיד (ס"א הצבור, וכן בהמשך) ומשיח מוצא מכלל היחיד; מה נשיא חטא לעצמו – מביא לעצמו, חטא עם הצבור – מתכפר לו עם הצבור; אף משיח חטא לעצמו – מביא לעצמו; חטא עם הצבור – מתכפר לו עם הצבור!
[ח] לא! אם אמרת בנשיא – שמתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים! תאמר במשיח שאין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים?! הואיל ואין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים – יביא פר לעצמו! תלמוד לומר "אשר חטא". הא כיצד? חטא לעצמו – מביא לעצמו; חטא עם הצבור – מתכפר לו עם הצבור.

פרק ג

[א] "פר..." – יכול זקן? תלמוד לומר "בן". אי "בן" יכול קטן? תלמוד לומר "פר". הא כיצד? – בן שלש כדברי חכמים. ר' מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים אלא שאין מביאים זקנים מפני הכבוד.

[ב] ר' יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר (במדבר ח, ח): "וּפַר שֵׁנִי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת"? אם ללמד שהן שְׁנַיִם – והלא כבר נאמר (במדבר ח, יב): "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַיהו-ה" ! אם כן למה נאמר "ופר שני בן בקר תקח לחטאת"? – בן שתי שנים.

[ג] רבי אומר מה תלמוד לומר (במדבר ח, ח): "וּפַר שֵׁנִי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת" אם ללמד שהן שְׁנַיִם – והלא כבר נאמר (במדבר ח, יב): "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַיהו-ה"! אם כן למה נאמר "ופר שני בן בקר תקח לחטאת"? אלא לפי שנאמר "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עֹלה לשם", יכול תקדם חטאת לעולה בכל מקום ובכל מעשיה? תלמוד לומר "ופר שני בן בקר תקח לחטאת". אי "ופר שני...תקח לחטאת" יכול תקדם עולה לחטאת בכל מעשיה? תלמוד לומר "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה לשם". הא כיצד? – דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה; איברי עולה קודמים לאימורי חטאת מפני שהן כליל לאישים.

[ד] ר' שמעון אומר מה תלמוד לומר (במדבר ח, ח): "וּפַר שֵׁנִי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת" אם ללמד שהן שְׁנַיִם – והלא כבר נאמר (במדבר ח, יב): "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַיהו-ה"! אם כן למה נאמר "ופר שני בן בקר תקח לחטאת"? שיכול שתהא נאכלת חטאת זו? תלמוד לומר "ופר שני" – שני לעולה. מה עולה לא נאכלת אף חטאת זו לא נאכלת.

[ה] כיוצא בו אמר ר' יוסי: (עזרא ח, לה): "הַבָּאִים מֵהַשִּׁבְי בְּנֵי הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ עֹלוֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים עָשָׂר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַיהו"ה" – אפשר חטאת עולה?! אלא מה עולה לא נאכלת, אף חטאת – לא נאכלת. ר' יהודה אומר, על עכו"ם הביאום.

[ו] ר' שמעון אומר: כל מקום שנאמר "עגל" בתורה סתם – בן שנה; שנאמר (ויקרא ט, ג) "ועגל וכבש בני שנה". "...בן בקר" – בן שתי שנים; שנאמר (ויקרא ט, ב) "קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימם" – אף בשָׁנִים. "פר" סתם – בן שלש. אף בני ארבע ובני חמש כשרים אלא שאין מביאים זקנים מפני הכבוד.

פרשה ג

[א] "והביא" – אף לאחר יום הכפורים. "את הפר" – פר הוא מביא, ואינו מביא חלופין.

[ב] הלא דין הוא! מה אם היחיד – שלא שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים – שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצוה יחידית, משוח – ששוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים – אינו דין שישוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצוה יחידית?! נשיא יוכיח!

ששוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים ולא שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצוה יחידית!

[ג] אף אתה אל תתמה על המשיח, שאף על פי ששוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים – לא ישוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצוה יחידית! אלא לפי שנאמר "והביא", יכול יביא חלופים? תלמוד לומר "פר" – פר הוא מביא ואינו מביא חלופים.

[ד] "וסמך ידו על ראש הפר" – לרבות פר יום הכפורים לסמיכה. הלא דין הוא! מה אם זה – שאינו טעון שני וידוים ואינו טעון "אנא" – טעון סמיכה, פר יום הכפורים – שטעון שני וידוים וטעון "אנא" – אינו דין שיטעון סמיכה?! לא! אם אמרת בזה – שהוא בא על עבירת מצוה ידועה! תאמר בפר יום הכפורים שאין בא על עבירת מצוה ידועה?! [הואיל ואין בא על עבירת מצוה ידועה] לא יטען סמיכה! תלמוד לומר "וסמך..ידו על ראש הפר" – לרבות פר יום הכפורים לסמיכה."ושחט את הפר לפני השם" – בצפון.

[ה] "ולקח" – נאמרה כאן 'לקיחה' ונאמרה להלן 'לקיחה' (שמות כד, ו); מה 'לקיחה' אמורה להלן בכלי, אף כאן – בכלי.

[ו] "ולקח הכהן המשיח" – אין לי אלא המשיח בשמן המשחה; מרובה בגדים מנין? תלמוד לומר (ויקרא ד, טז) "הכהן". [כהן הדיוט מנין? תלמוד לומר (ויקרא ד, ה) "הכהן".] אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד לומר "ולקח הכהן המשיח"? אלא מצוה שיקבל כהן המשיח, ואם קבל כהן אחר – עבודתו כשרה.

[ז] "מדם הפר" – מדם הנפש; לא מדם הבשר ולא מדם התמצית. מן הפר יקבל. "והביא אֹתו" – כשר ולא פסול. "אֹתו אל אהל מועד" – למעט קרבנו למצוה יחידית שלא ינתן מדמו על מזבח הזהב.

[ח] "וטבל" – ולא המספג. "וטבל...והזה..." – על כל הזיה טבילה. "אצבעו" – נאמר כאן "אצבעו" ונאמר להלן (ויקרא יד, טז) "אצבעו"; מה "אצבעו" אמורה להלן – הימנית המיומנת שבימין, אף "אצבעו" אמורה כאן – הימנית המיומנת שבימין.

[ט] "בדם" – שיהיה בדם כדי טבילה. "והזה" – לא המטיף; "והזה" – לא הזורק. "מן הדם" – שבענין. "שבע פעמים" – לא שבע טיפים. "שבע פעמים" – שיהיה מונה שבע פעמים, לא אחת ושבע.

[י] "לפני יהו-ה" – יכול על כל הבית? תלמוד לומר "את פני פָּרֹכֶת". [ס"א מוסיפים או "את פני הפרוכת",] יכול אל פני הפרוכת כולה? תלמוד לומר "הקדש" – מלמד שהוא מכוין כנגד הבדים.

[יא] "ונתן הכהן מן הדם" שבענין. "עַל קרן - קַרְנוֹת" – הרי שתים; ולמטן הוא אומר (ויקרא ד, יח) "עַל קרן/קַרְנֹת" – הרי ארבע, דברי ר' שמעון. רבי יהודה אומר "אשר באהל מועד" – לרבות כל קרנות שבאהל מועד. "מִזְבַּח קְטֹרֶת" – שיתחנך המזבח בקטרת. "קטרת" – שיהיה משל צבור. "הסמים" – שיהיו סממניה לתוכה. "לפני יהו-ה" מה תלמוד לומר? אמר ר' נחמיה, לפי שמצינו בפר הבא ביום הכפורים שהוא עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה – יכול אף זה כן? תלמוד לומר "מזבח קטורת הסמים לפני השם" – ואין הכהן לפני ה'.

[יב] "וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ" – לרבות [דם] פר יום הכפורים לשפיכה. "יִשְׁפֹּךְ" – ולא יטיף; "יִשְׁפֹּךְ" – ולא יזה; "יִשְׁפֹּךְ" – ולא יזרק. "אל יסוד מזבח העֹלה" – לא על יסוד מזבח הפנימי. הלא דין הוא! מזבח החיצון זכה במתן דמים ומזבח הפנימי זכה במתן דמים. מה מזבח החיצון – מקום מתן דם קרניו שם מתן דם יסודו, אף מזבח הפנימי – מקום דם קרניו שם מתן דם יסודו!

[יג] כשהוא אומר בעדה (ויקרא ד, יח) "אל יסוד מזבח הָעֹלָה", שאין תלמוד לומר, אלא ללמד שאין יסוד לפנימי עצמו. וכשהוא אומר בנשיא (ויקרא ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה", שאין תלמוד לומר, אם את שיריו לא קבל מזבח הפנימי, שירי מזבח החיצון הוא מקבל?! דבר אחר: וכי יש יסוד לפנימי עצמו?! ואם כן למה נאמר (ויקרא ד, כה) "אל יסוד מזבח הָעֹלָה"? – שיהיה יסוד 'מזבח של עולה'. "אל יסוד מזבח הָעֹלָה אשר פתח אהל מועד" (ויקרא ד, יח) – זה יסוד מערבי.

פרק ד

[א] "ואת כל חלב פר" – לרבות חלב פר יום הכפורים לשתי כליות וליותרת הכבד. "החטאת" – לרבות שעירי עכו"ם לכל האמור בענין. "ירים ממנו" – מן המחובר.

[ב] "כאשר יורם משור זבח השלמים" – וכי מה מפורש בזבח השלמים שאין מפורש כאן? אלא מה שלמים לשמן, אף זה לשמו. מה שלמים מביאים שלום לעולם אף זה מביא שלום לעולם.

[ג] אי, מה שלמים טעונים הפרש אליה אף זה יטען הפרש אליה? תלמוד לומר "משור זבח השלמים" – לשלמי שור הקשתיו ולא הקשתיו לשלמי כבש. ר' יהודה בן שמעון אומר, מה שלמים מביאים שלום לעולם אף זה מביא שלום לעולם.

[ד] אי, מה זבחי שלמי ציבור דוחין את השבת ואת הטומאה אף זה ידחה את השבת ואת הטומאה? תלמוד לומר "משור זבח" – לשלמי שור הקשתיו ולא הקשתיו לשלמי כבש.

[ה] "והקטירם הכהן על מזבח העֹלה" – לא על מזבח הפנימי. הלא דין הוא! מזבח החיצון זכה במתן דמים ומזבח הפנימי זכה במתן דמים: מה מזבח החיצון – מקום מתן דם קרניו שם הקטר חלביו, אף מזבח הפנימי – מקום מתן דם קרניו שם הקטר חלביו!

[ו] מה אני מקיים (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטרת זרה ועֹלה..."? – בקדשים שלא זכה במתן דמן! אבל קדשים שזכה במתן דמן, הואיל וזכה במתן דמן – יזכה בהקטר חלבם! תלמוד לומר "והקטירם הכהן על מזבח העֹלה" – לא על מזבח הפנימי.

פרק ה

[א] "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא..." – מלמד שהוא מוציאו כולו כשהוא שלם.

[ב] יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם? תלמוד לומר 'ראשו וכרעיו' – מה ראשו וכרעיו אמורים להלן (ויקרא א, ח-ט) על ידי ניתוח, אף כאן – על ידי ניתוח. אי מה 'ראשו וכרעיו' אמורין להלן על ידי הפשט, אף כאן על ידי הפשט? תלמוד לומר "וקרבו ופרשו".

[ג] "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה" (ויקרא ד, יב) – חוץ לשלש מחנות. או יכול חוץ למחנה אחת? כשהוא אומר בעדה (ויקרא ד, כא) "אל מחוץ למחנה" שאין תלמוד לומר, שכבר נאמר (שם) "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון", ואם כן למה נאמר "אל מחוץ למחנה"? – ליתן לו מחנה שניה.

[ד] וכשהוא אומר בדשן (ויקרא ו, ד) "אל מחוץ למחנה" שאין תלמוד לומר, שכבר נאמר (ויקרא ד, יב) "אל מקום טהור אל שפך הדשן", ואם כן למה נאמר (ויקרא ד, יב) "אל מחוץ למחנה"? – ליתן לו מחנה שלישית.

[ה] "אל מקום טהור" – שיהיה מקומו טהור. ואם טמא – יטהרנו. שיהיה מקום מתוקן להם לכך. "אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן" – שיהיה שם דשן, שיקדום את הדשן, ששם יהיו נותנים את הדשן. ר' אליעזר בן יעקב אומר שיהיה מקומו משופך.

[ו] "וְשָׂרַף אֹתוֹ" – כשר ולא הפסול. "על עצים באש" מה תלמוד לומר? שיכול, הואיל ונאמרה שריפה בפנים ונאמרה שריפה בחוץ: מה שריפה אמורה בפנים – בעצים כשרים למערכה, אף שריפה אמורה בחוץ – בעצים כשרים למערכה... תלמוד לומר "עצים" – לרבות כל משמע; "עצים" – אפילו בקש, אפילו בתבן, אפילו בגבבא. "בָּאֵשׁ" – ולא בסיד ולא ברמץ. "...יִשְׂרֹף" – אף על פי שאין שם דשן. "יִשָּׂרֵף" – עד שמצית האור בגופו.

פרשה ד

[א] "ואם" – הרי זה מוסיף על ענין הראשון; שתמצא אומר פר משיח ופר עדה עומדין – פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו.

[ב] "עֲדַת יִשְׂרָאֵל" – יכול בעדה (ס"א בכל עדה וס"א בכל העדה) הכתוב מדבר? תלמוד לומר כאן 'עדה' ולהלן נאמר (במדבר לה, כד) 'עדה'. מה 'עדה' אמורה להלן – בית דין, אף כאן – בית דין. או מה 'עדה' אמורה להלן בכהן גדול אף כאן בכהן גדול! תלמוד לומר "עדת ישראל" – העדה המיוחדת שבישראל; ואיזו? זו סנהדרי גדולה היושבת בלשכת הגזית.

[ג] היה אחד מהם גר או ממזר או נתין או זקן שלא ראה לו בנים – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר כאן 'עדה' ולהלן נאמר 'עדה'. מה 'עדה' אמורה להלן – כולם ראוים להוריה, אף 'עדה' אמורה כאן – עד שיהיו כולם ראוים להוריה.

[ד] לא היה מופלא של בית דין שם, או אמר אחד מהם "איני יודע", או שאמר להם "טועים אתם!" – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ" – עד שיורו כולם.

[ה] "יִשְׁגּוּ" – יכול יהיו חייבים על שגגת המעשה? תלמוד לומר "יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר" – הא אינם חייבים אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.

[ו] מתוך שיצאת עכו"ם לידון בעצמה, יכול יהיו חייבים על שגגת המעשה שלה? תלמוד לומר כאן "מעיני" ולהלן (במדבר טו, כד) נאמר "מעיני". מה "מעיני" האמור להלן – בית דין, אף כאן – בית דין; ומה "מעיני" האמור להלן – העלם דבר עם שגגת המעשה, אף "מעיני" האמור כאן – העלם דבר עם שגגת המעשה.

[ז] "וְנֶעְלַם דָּבָר" – לא שתתעלם (ס"א שתעלם, וכן בהמשך) מצוה כולה. כיצד? אמרו "אין נדה בתורה"; "אין שבת בתורה"; "אין עכו"ם בתורה" – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "ונעלם דבר" – לא שתתעלם מצוה כולה.

[ח] אבל אמרו "יש נדה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום – פטור"; "יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים – פטור"; "יש עכו"ם בתורה אבל המשתחוה – פטור" – יכול יהיו פטורים? תלמוד לומר "ונעלם דבר" – לא כל הגוף.

[ט] מתוך שיצאה עכו"ם לידון בעצמה, יכול יהיו חייבים על העלם מצוה כולה? תלמוד לומר כאן "מעיני" ונאמר להלן (במדבר טו, כד) "מעיני". מה "מעיני" אמור כאן – פרט לכל הגוף, אף "מעיני" האמור להלן – פרט לכל הגוף.

[י] הורו בית דין ועשו – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "הקהל..ועשו" – ההוראה תלויה בבית דין והמעשה תלוי בקהל.

[יא] "מִצְוֹת יהו"ה" – ולא מצות המלך, ולא מצות בית דין. "מִצְוֹת" האמורות במשיח (ויקרא ד, ב) הן "מִצְוֹת" האמורות כאן (ויקרא ד, יג). "מִכָּל מִצְוֹת יהו"ה" – לא כל מצות

ה'; פרט לשמיעת הקול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. "וְאָשֵׁמוּ" – כשם שנפרעים מן היחיד כן נפרעין מן הצבור.
[יב] ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת..." – ולא שיודעו החוטאים.
[יג] "אשר חטאו...והקריבו" – חטאו שני שבטים – מביאין שני פרים, חטאו שלשה – מביאין שלשה. או אינו אלא חטאו שני יחידים – מביאין שני פרים, חטאו שלשה – יביאו שלשה? תלמוד לומר "הקהל" – הקהל חייב. וכל קהל וקהל חייבים.
[יד] הכיצד? חטאו שני שבטים – מביאין שני פרים, חטאו שלשה – מביאין שלשה. ושאר שבטים שלא חטאו – מביאין על ידיהם פר; שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים, לכך נאמר "הקהל" לחייב על כל קהל וקהל, דברי ר' יהודה.
[טו] ר' שמעון אומר: שבעה שבטים שחטאו – מביאין שבעה פרים, ובית דין מביאים עליהן פר, וכולם פטורין – שנאמר כאן "קהל" ונאמר להלן "קהל"; מה "קהל" אמור להלן – בית דין, אף כאן – בית דין.
[טז] ר' מאיר אומר: חטאו שבעה שבטים או רובן – בית דין מביאין עליהן פר וכולן פטורים שנאמר כאן "קהל" ולהלן נאמר "קהל"; מה "קהל" אמור להלן – בית דין, אף כאן – בית דין.
[יז] ר' שמעון בן אלעזר אומר משמו: חטאו ששה והן רובו, או שבעה אף על פי שאינן רובו – הרי אלו חייבין.

פרק ו

[א] "וסמכו זקני" – יכול זקנים מן השוק? תלמוד לומר 'זקני עדה'. אי 'זקני עדה' יכול כל הזקנים שבעדה? תלמוד לומר "העדה" – המיוחדים שבעדה.
[ב] וכמה הן? "וסמכו" – שנים; "זקני" – שנים; אין בית דין שקול – הרי חמשה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר, "וסמכו זקני" – שנים; ואין בית דין שקול – הרי שלשה.
[ג] "ידיהם" – ידי כל אחד ואחד (נ"א כל יחיד ויחיד). "ידיהם על ראש הפר" – פר טעון סמיכה ואין שעירי עכו"ם טעונים סמיכה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקנים ואין שעירי עכו"ם טעונים סמיכה בזקנים; שר' שמעון אומר כל חטאת ציבור שדמה נכנס לפנים טעונה סמיכה.
[ד] "ושחט את הפר לפני השם" – בצפון. נאמר כאן 'פני פרוכת' (ויקרא ד, יז) ונאמר להלן (ויקרא ד, ו) 'פני פרוכת'. מה 'פני פרוכת' אמור להלן – "פרוכת הקדש", אף 'פני פרוכת' האמור כאן – פני פרוכת הקדש.

[ה] "וְעָשָׂה..כַּאֲשֶׁר עָשָׂה..וְכִפֶּר" מה תלמוד לומר? לכפול את ההזיות; ללמד שאם חסר אחת מן המתנות – לא עשה כלום. יכול, אין לי אלא מתן-שבע שאם חסר אחת מהן לא עשה כלום – שכן מתן-שבע מעכבות בכל מקום; ומנין למתן-ארבע אם חסר אחת מהן לא עשה כלום? תלמוד לומר "כֵּן יַעֲשֶׂה".

[ו] "וְעָשָׂה לַפָּר" – לרבות פר יום הכפורים; "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר" לרבות פר כהן משיח; "הַחַטָּאת" – לרבות שעירי עכו"ם. יכול שאני מרבה שעירי רגלים? תלמוד לומר "לו". ומה ראית לרבות שעירי עכו"ם ולהוציא שעירי רגלים? אחר שריבה הכתוב מיעט! מרבה אני שעירי עכו"ם שהן באים על עבירת מצוה ידועה, ומוציא שעירי רגלים שאין באים על עבירת מצוה ידועה.

[ז] "וְכִפֶּר עָלֵהֶם" – אף על פי שלא סמכו. "וְנִסְלַח לָהֶם" – אף על פי שלא נתן בשירי הדם. מה ראית להכשיר בסמיכה ובשירי הדם ולפסול בהזיות? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מכשיר בסמיכה ובשירי הדם – שאין מעכבין את הכפרה, ופוסל אני בהזיות – שהן מעכבים (נ"א מעכבות) את הכפרה.

[ח] "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה" – חוץ לשלש מחנות. "ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון" – הא מכאן אתה אומר: פר משיח ופר עדה עומדים – פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו.

[ט] יכול אף שעירי עכו"ם יקדמוהו? ודין הוא! אם פר יחיד קודמו, פר ושעיר לא יקדמוהו?! תלמוד לומר 'פר' – פר ראשון ואין שעירי עכו"ם ראשונים.

[י] או אינו אלא פר ישרף ואין שעירי עכו"ם נשרפים? תלמוד לומר "חטאת הקהל" – בנין אב לכל חטאת הקהל שישרפו.

[יא] והלא שעירי רגלים שהן חטאת הקהל, יכול ישרפו? תלמוד לומר "הוא". ומה ראית לרבות שעירי עכו"ם ולהוציא שעירי הרגלים? אחר שריבה הכתוב מיעט! מרבה אני שעירי עכו"ם שהן באים על עבירת מצוה ידועה, ומוציא אני שעירי רגלים שאין באים על עבירת מצוה ידועה.

[יב] והלא פר יום הכפורים אינו בא על עבירת מצוה ידועה וטעון שריפה! מה זה מיוחד שדמו נכנס לפנים, יצאו אלו שאין דמם נכנס לפנים.

[יג] "חטאת" (ויקרא ד, כד) – שיהיו כל מעשיה לשם חטאת. "הוא" (שם) – פרט לכששחטו שלא לשמו.

פרשה ה

[א] "אשר נשיא יחטא" – אמר ר' יוחנן בן זכאי, אשרי הדור שהנשיא שלו מביא חטאת על שגגתו. אם על שגגתו מביא חטאת, צריך לומר מהו על זדונו. אם נשיא שלו מביא חטאת, צריך לומר מהו הדיוט. "נשיא" – יכול נשיא שבט כנחשון? תלמוד לומר "ועשה אחת מכל מִצְוֹת השם אלקיו" ולהלן הוא אומר (דברים יז, יט) "למען ילמד ליראה את השם אלקיו". מה אמור להלן – נשיא שאין על גביו אלא ה' אלקיו, אף נשיא האמור כאן – שאין על גביו אלא ה' אלקיו.

[ב] "נשיא יחטא" מה תלמוד לומר? שיכול יביא על הקודמות? והלא דין הוא! ומה אם משיח – שמביא חטאתו משעבר – אין מביא על הקודמות, נשיא – שאין מביא חטאתו משעבר – אינו דין שלא יביא על הקודמות?! לא! אם אמרת במשיח – שאין מביא על שגגת מעשה; תאמר בנשיא שמביא על שגגת מעשה! הואיל ומביא על שגגת מעשה – יביא על הקודמות! תלמוד לומר "יחטא" – לכשיחטא והוא נשיא, לא כשיחטא ועודהו הדיוט.

[ג] ר' שמעון אומר, אם נודע לו עד שלא נתמנה ואחר כך נתמנה – חייב; אם משנתמנה – פטור. "נשיא" – יכול גזירה? תלמוד לומר "יחטא" – כשיחטא.

[ד] "ועשה אחת" – לחייב על כל אחת ואחת. כיצד? חלב וחלב: משם אחד בשני העלמות או משני שמות בהעלם אחד – חייב שני חטאות. חלב ודם: בין בהעלם אחד בין בשתי העלמות – חייב שני חטאות.

[ה] סקילה וסקילה: משם אחד בשני העלמות או משני שמות בהעלם אחד – חייב שני חטאות. סקילה ושריפה: בין בהעלם אחד בין בשני העלמות – חייב שתי חטאות.

[ו] "מִצְוֹת השם" – לא מצות המלך ולא מצות בית דין. ("מצות" האמורות במשיח "מצות" האמורות בעדה – הן "מצות" האמורות כאן.) "מכל מִצְוֹת השם" – ולא כל מצות ה'; פרט לשמיעת קול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. "אשר לא תעשינה בשגגה" – מלמד שמביא על שגגת מעשה. "וְאָשֵׁם..." – מלמד שמביא אשם תלוי.

[ז] והלא דין הוא! ומה אם היחיד – שאין מביא על הודעו זכר – מביא אשם תלוי, נשיא – שמביא על הודעו זכר – אינו דין שיביא אשם תלוי?! משיח יוכיח! שמביא על הודעו זכר ואין מביא אשם תלוי.

[ח] ואף אתה אל תתמה על הנשיא שאף על פי שמביא על הודעו זכר, לא יביא אשם תלוי! תלמוד לומר "וְאָשֵׁם..." – מלמד שמביא אשם תלוי.

[ט] דין אחר: יחיד מוצא מכלל צבור ונשיא מוצא מכלל צבור. מה יחיד מביא אשם תלוי, אף נשיא מביא אשם תלוי.
[י] או כלך לדרך זו: משיח מוצא מכלל יחיד ונשיא מוצא מכלל יחיד. מה משיח אין מביא אשם תלוי, אף נשיא לא יביא אשם תלוי.
[יא] נראה למי דומה. דנין מי שמביא על שגגת מעשה ממי שמביא על שגגת מעשה ואל יוכיח משיח שאינו מביא על שגגת מעשה. או כלך לדרך זו: דנים מי שמביא על הודעו זכר ממי שמביא על הודעו זכר ואל יוכיח יחיד שאין הודעו זכר. תלמוד לומר "וְאָשֵׁם..." – מלמד שמביא אשם תלוי.

פרק ז

[א] "הודע אליו" – ולא שיודיעוהו אחרים (נ"א ולא שאמרו לו אחרים). אין לי אלא שאמרה לו שפחה; מנין אפילו אמרה לו אשה? – אוציא את שאמרה לו אשה, שאין אשה כשרה לעדות; מנין אפילו אמרו לו קרובים? – אוציא את שאמרו לו קרובים שאין כשרים להעיד בו; מנין אפילו אמר לו עד אחד? – אוציא את שאמר לו עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה; מנין אפילו אמרו לו שנים? תלמוד לומר "הודע אליו" – ולא שיודיעהו אחרים.
[ב] יכול אף על פי שאינו מכחיש? תלמוד לומר "או הודע אליו..והביא". אביא את שאמרו לו שנים – שכן מחייבים אותו מיתה; מנין אפילו אמר לו עד אחד? – אביא את שאמר לו עד אחד שכן מחייבו שבועה; מנין אפילו אמר לו שנים קרובים? – אביא את שאמרו לו קרובים שכן כשרים להעיד במקום אחר; מנין אפילו אמר לו אשה? אפילו שפחה? תלמוד לומר "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו".
[ג] אמר ר' מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל?! אמר לו ר' יהודה: איך אומרים לו "עמוד והתודה" והוא אומר "לא חטאתי"?! אמר ר' שמעון אם אמר "מזיד אני" – פטור!
[ד] ר' מאיר אומר אם אמר מתחלה "מזיד אני" – שומעים לו. אבל אם היה דן עמהם כל היום ולבסוף אמר "מזיד אני" – אין שומעים לו.
[ה] כיוצא בו אמר ר' מאיר: אמרו לו "נזיר אתה" ואמר "תנאי היה בלבי" – שומעים לו. אבל אם היה מונען כל היום ובאחרונה אמר "תנאי היה בלבי" – אין שומעים לו.
[ו] "אשר חטא בה" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר אשתו נדה ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן ואין ידוע באיזה מהן שגג; שבת ויום הכפורים ועשה מלאכה בין השמשות באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה; חלב ונותר לפניו ואכל אחד מהן ואין ידוע איזה מהן אכל – ר' אליעזר מחייב חטאת, ור' יהושע פוטר.

[ז] אמר לו ר' אליעזר: ממה נפשך! אשתו נדה בעל – חייב, אחותו בעל – חייב! שבת חלל – חייב, יום הכפורים חלל – חייב! חלב אכל – חייב, נותר אכל – חייב! אמר לו ר' יהושע "אשר חטא בה" – למד שאין חייב עד שתתודע לו חטאתו.

[ח] אמר ר' יוסי: לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שפטור; שאני אומר מקצתה עשה היום ומקצתה עשה למחר. על מה נחלקו? על העושה מלאכה בתוך היום ואין (נ"א שאין) יודע אם בשבת עשה, אם ביום הכפורים עשה. או, על העושה מלאכה ואין יודע מעין איזו מלאכה עשה – ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. אמר ר' יהודה: פוטר היה ר' יהושע אף משום אשם תלוי.

[ט] ר' ישמעאל ור' שמעון שזורי אומרים לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב. על מה נחלקו? על דבר שהוא משום שני שמות; שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. ר' יהודה אומר (נ"א ור' יהודה אומר) אף על דבר שהוא משם אחד היה ר' יהושע פוטרו.

[י] כיצד? שתי נשיו נדות ושתי אחיותיו עמו בבית. נתכוין לבא על זו ובא על זו [– חייב]; תאנים וענבים לפניו. נתכוין ללקט תאנים ולקט ענבים; ענבים ולקט תאנים; שחורות ולקט לבנות; לבנות ולקט שחורות – ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. ותמיה אני, אם פוטר בה ר' יהושע אם כן למה נאמר "אשר חטא בה"? פרט למתעסק.

פרשה ו

[א] "והביא" – אף לאחר יום הכפורים. "קרבנו" (ויקרא ד, כג) – בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו

[ב] יכול לא יצא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה; אבל יוצא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה לקלה ומן החמורה לחמורה? תלמוד לומר (שם ד, כח) "קרבנו" – בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו.

[ג] יכול לא יצא בקרבן אביו בבהמה שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן החמורה לחמורה ומן הקלה לקלה (שכן אינו מגלח על בהמת אביו); אבל יוצא בקרבן אביו במעות שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן הקלה לקלה ומן החמורה לחמורה (שכן הוא מגלח על מעות אביו בזמן שהם סתומים ולא בזמן שהם מפורשים)? תלמוד לומר (שם ד, לב) "קרבנו" – בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו.

[ד] יכול לא יצא בקרבן אביו אבל יוצא בקרבן עצמו? תלמוד לומר (שם ד, כח) "על חטאתו" – עד שיהיה קרבנו לשם חטאתו.

[ה] יכול לא יצא בקרבן עצמו בבהמה שהפריש מן הקלה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן החמורה לחמורה ומן הקלה לקלה (שכן אם הפריש בהמה לחלב והביא לדם, לדם והביא לחלב – הרי לא מעל ולא כיפר); אבל יוצא במעות שהפריש לעצמו מן הקלה לקלה ומן החמורה לחמורה ומן החמורה לקלה ומן הקלה לחמורה (שכן אם הפריש לחלב והביא לדם, לדם והביא לחלב – הרי זה מעל וכיפר)? תלמוד לומר (שם ד, כח) "קרבנו..על חטאתו" – עד שיהיה קרבנו לשם חטאתו.

[ו] "שְׂעִיר" – ולא שעירה "עזים" – ולא חלופין. והלא דין הוא! ומה אם היחיד – שלא שוה קרבנו על כל המצות לקרבן יום הכפורים – שוה קרבנו על כל המצות לקרבן מצוה יחידית, נשיא – ששוה קרבנו על כל המצות לקרבן יום הכפורים – אינו דין שישוה קרבנו על כל המצות לקרבן מצוה יחידית?! משיח יוכיח! ששוה קרבנו על כל המצות לקרבן יום הכפורים ולא שוה קרבנו על כל המצות לקרבן מצוה יחידית!

[ז] לא! אם אמרת במשיח – שאין מביא זה וזה מן הצאן; תאמר בנשיא שמביא זה וזה מן הצאן! הואיל ומביא זה וזה מן הצאן – ישוה קרבנו על כל המצות לקרבן מצוה יחידית! תלמוד לומר "שעיר" – ולא שעירה, "עזים" – ולא חלופים. "זכר" – ולא נקבה. "תמים" – ולא בעל מום.

[ח] "וסמך ידו על ראש השעיר" – לרבות שעיר נחשון לסמיכה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר לרבות שעירי עכו"ם לסמיכה, שהיה ר' שמעון אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפנים – טעון סמיכה.

[ט] "ושחט אֹתו" – ולא תמורתו. כשהוא אומר למטה (ויקרא ד, לג) "ושחט אֹתה" – ולא חלופה ולא ולדה. מכאן היה ר' שמעון אומר חמש חטאות הן מתות: (א) ולד חטאת, (ב) ותמורה חטאת, (ג) וחטאת שמתו בעליה, (ד) ושכיפרו בעליה, (ה) ושעברה שנתה. אי אתה יכול לומר ולד בצבור – שאין הצבור מביאין נקבה. ואין תמורה חטאת בצבור שאין הצבור ממירין. ולא חטאת שמתו בעליה בצבור שאין צבור מתים. שכיפרו בעליה ושעברה שנתה יכול יהיו מתות בצבור? אמרת לאו. ילמדו סתומות ממפורשות! מה מפורש ולד חטאת ותמורות חטאת וחטאת שמתו בעליה – ביחיד דברים אמורים ולא בצבור, אף שכפרו בעליה ושעברה שנתה – ביחיד דברים אמורים ולא בצבור.

[י] "וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה" (ויקרא ד, כד) – היכן עולה נשחטת? בצפון. אף זה בצפון. וכי מכאן אני למד?! והלא כבר נאמר (ויקרא ו, יח) "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי השם"! ולמה יצא מעתה? לקובעו; שאם לא נשחט בצפון – פסול.

[יא] אתה אומר לכך יצא או לא יצא אלא ללמד שאין אחר טעון צפון... תלמוד לומר 'במקום אשר ישחט' (ויקרא ד, כט) (שם ד, לג) (שם יד, יג). אין לי אלא זו בלבד; מנין לרבות כל חטאת? תלמוד לומר (שם ד, כט) "ושחט את החטאת במקום העולה" – לרבות כל חטאת שלא תהיו שחיטתן אלא בצפון.

פרק ח

[א] או אינו מביא אלא כיוצא בזה! מה זה מיוחד חטאת זכר קבוע מכפר ובא מן הצאן ובא על חטא ידוע – אף אני איני מרבה אלא את כיוצא בו! ואת מה אני מרבה? את שעירי עכו"ם שהם חטאת זכרים, קבועים, ומכפרים, ובאים מן הצאן, ובאים על חטא ידוע. וכשהוא אומר 'ושחט...' (ויקרא ד, כט) – לרבות פרים הנשרפים שהן חטאת זכרים קבועים, מכפרים, ובאים על חטא ידוע, אבל אינם באים מן הצאן או שעירי רגלים שהן חטאת זכרים קבועים מכפרים, ובאין מן הצאן, אבל אינם באים על חטא ידוע או חטאת עכו"ם שהיא חטאת קבוע מכפרת, ובאה מן הצאן, ובאה על חטא ידוע, אבל אינה באה זכר. שקול הוא ויבואו כולם!

[ב] וכשהוא אומר 'ושחט...' (שם ד, לג) – לרבות פר יום הכפורים שהוא חטאת זכר קבוע מכפר אבל אינו בא מן הצאן ואינו בא על חטא ידוע או חטאת מטמא מקדש שהיא חטאת מכפרת ובאה מן הצאן ובאה על חטא ידוע אבל אינה באה זכר ואינה באה קבוע או חטאת נזיר שהיא חטאת קבוע ומכפרת ובאה מן הצאן אבל אינה באה זכר ואינה באה על חטא ידוע. שקול הוא ויבואו שניהם!

[ג] כשהוא אומר 'ושחט...' (שם יד, יג) – לרבות חטאת מצורע שאינה חטאת קבוע ולא מכפרת.

[ד] אחר שריבינו דברים שהם כיוצא בו ודברים שאינן כיוצא בו, ולמה יצאת מעתה? – לקבוע שאם לא נשחט בצפון – פסול.

[ה] יכול זה בלבד אם לא נשחט בצפון יהיה פסול אבל כל שאר חטאת מצוה לשחטם בצפון ואם לא נשחט בצפון יהיו כשרות? תלמוד לומר (שם ד, כט) "ושחט את החטאת במקום העולה" – בנין אב לכל חטאות שאם לא נשחטו בצפון יהיו פסולות.

[ו] "חטאת" – שיהיו כל מעשיה לשם חטאת. "הִוא" – פרט לששחטו שלא לשמו.

פרק ט

[א] 'באצבעו ולקח' – שיקבל בימין; "באצבעו ונתן" – שיתן בימין. אמר ר' שמעון וכי נאמר בו "יד"! הואיל ולא נאמר בו "יד", קבל בשמאל – כשר. "וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה" – ולא על קרנות מזבח הפנימי. והלא דין הוא! משיח מוצא מכלל יחיד ונשיא

מוצא מכלל יחיד. מה משיח – דם חטאתו נכנס לפנים, אף נשיא יהיה דם חטאתו נכנס לפנים! תלמוד לומר "וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה" – ולא על קרנות מזבח הפנימי.

[ב] "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" – ולא על יסוד מזבח הפנימי. "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" – תן יסוד למזבחה של עולה. אמר ר' ישמעאל, ומה אם שירי חטאת – שאין מכפרים – ניתנים על היסוד, תחלת העולה – שהיא מכפרת – אינו דין שתנתן על היסוד?! אמר ר' עקיבא מה שירי חטאת – שאין מכפרים ואין ראוים לכפר – ניתנים על היסוד, תחלת העולה – שהיא מכפרת וראויה לכפר – אינו דין שתנתן על היסוד?! אם כן למה נאמר "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה"? – שיהיה יסוד במזבחה של עולה. "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" (בס"א ממשיך בפסוק "אשר פתח אהל מועד") – זה יסוד דרומי.

[ג] יכול זה יסוד מערבי? אמרת לאו. מה מצינו ביציאתו מן ההיכל – אינו נותן את הדמים אלא אל יסוד הסמוך לו, אף בירידתו מן המזבח – אינו נותן את הדם אלא אל יסוד הסמוך לו. ואיזה זה? – זה יסוד דרומית.

[ד] "וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים" – מה פירש בזבח השלמים? חלב תותב קרום ונקלף שני כליות ויותרת; אף כאן – חלב תותב קרום ונקלף ושתי כליות ויותרת.

[ה] "וְכִפֶּר עָלָיו" (ויקרא ד, כו) (שם, לא) (שם, לה) – שתהא כפרה לשמו; שלא יכפר לשנים כאחד; שיהיה כהן מכפר על ידי עצמו. "וְנִסְלַח לוֹ" – אין משיירין לו ליום הכפורים. יכול אף על פי שישב ולא הביא? תלמוד לומר: "לוֹ".

פרשה ז

[א] 'נפש תחטא; אחת תחטא; בעשותה תחטא' – הרי אלו מיעוטים; העושה על פי עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת בית דין.

[ב] כיצד? הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם – בין שעשו ועשה עמהם, בין שעשו ועשה אחריהם, בין שלא עשו ועשה – יכול יהא חייב? תלמוד לומר 'נפש תחטא; אחת תחטא; בעשותה תחטא' – הרי אלו מיעוטים; העושה על פי עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת בית דין.

[ג] ור' שמעון מוסיף: הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן – בין משהביאו כפרתן, בין שלא הביאו כפרתן – והלך היחיד ועשה על פיהם – הרי זה פטור. ר' מאיר מחייב. ור' אלעזר אומר ספק. סומכוס אומר תלוי. "בעשותה" – התולה בעצמו חייב, התולה בבית דין פטור. כיצד? הורו בית דין, וידע אחד מהם שטעו או שהיה תלמיד ותיק יושב לפניהם

וראוי להוראה כשמעון בן עזאי; והלך ועשה על פיהם. יכול יהא פטור? תלמוד לומר "בעשותה" – התולה בעצמו חייב.

[ד] אתה אומר לכך נאמרו מעוטים הללו 'נפש תחטא; אחת תחטא; בעשותה תחטא' או אינו אומר אלא יחיד שעשה חייב, שנים שלשה שעשו פטורים? תלמוד לומר 'עם הארץ' – אפילו הם מרובים.

[ה] עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו – חייבין, שאין בית דין מביאין עליהם פר; אבל רוב הקהל שעשו יהיו פטורים שכן בית דין מביאין עליהם פר... תלמוד לומר 'עם הארץ' – אפילו רובו ואפילו כולו.

[ו] "מעם הארץ" – פרט לנשיא; "מעם הארץ" – פרט למשיח. אם תאמר "כבר יצא משיח לידון בפר! והנשיא בשעירו!" – שיכול על העלם דבר עם שגגת המעשה – יביא פר, ועל שגגת המעשה יביא כשבה ושעירה! תלמוד לומר "מעם הארץ" – פרט לנשיא; "מעם הארץ" – פרט למשיח.

[ז] "מעם הארץ" – פרט למומר. ר' שמעון בן יוסי אומר משום ר' שמעון: מה תלמוד לומר (שם ד, כב) "אשר לא תעשינה בשגגה"? – היושב לו מידיעתה חייב קרבן על שגגתה; ויצא מומר שאין יושב לו מידיעתה.

[ח] "בעשותה אחת" – העושה את כולה ולא העושה מקצתה. כיצד? שנים אוחזים במלגז ולוגזים, בכרכר ושובטים, בקולמוס וכותבים, בקנה והוציאוהו לרשות הרבים – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "בעשותה אחת" – העושה את כולה ולא העושה את מקצתה.

[ט] בעיגול של דבלה והוציאוהו לרשות הרבים; בקורה והוציאוהו לרשות הרבים – ר' יהודה אומר אם אין אחד יכול להוציאו והוציאוהו שנים – חייבים. ר' שמעון אומר אף על פי שאין אחד מהם יכול להוציאו והוציאו שנים – פטורים. תלמוד לומר "בעשותה אחת" – יחיד שעשה חייב, שנים שלשה שעשו פטורים.

[י] 'מצות השם' – לא מצות המלך; לא מצות בית דין. ("מצות" האמורות בעדה ובמשיח ובנשיא – הן "מצות" האמורות כאן.) "מִמְּצוֹת השם" – לא כל מצות השם; פרט לשמיעת קול ולביטוי שפתים ולטומאת מקדש וקדשיו. "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם" – מלמד שמביא אשם תלוי.

פרק י

[א] "או הודע אליו" – לא שיאמרו לו אחרים. או יכול אף על פי שאינו מכחיש? תלמוד לומר "או הודע אליו חטאתו..והביא".

[ב] "והביא את קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה" – מנין שתהא בת שנתה? ודין הוא! זה מביא חטאת ומצורע מביא חטאת. מה חטאת מצורע – בת שנתה, אף זו – בת שנתה! לא! אם אמרת בחטאת מצורע – שהיא טעונה נסכים, תאמר בזו שאינה טעונה נסכים! חטאת נזיר תוכיח! שאינה טעונה נסכים ובאה בת שנתה! לא! אם אמרת בחטאת נזיר – שיש עמה דמים אחרים, תאמר בזו שאין עמה דמים אחרים! חטאת עכו"ם תוכיח! שאין עמה דמים אחרים ובאה בת שנתה! לא! אם אמרת בחטאת עכו"ם – שהיא קבועה, תאמר בזו שאינה קבועה! הואיל ואינה קבועה – לא תבא בת שנתה! תלמוד לומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה" – הרי כל העושה בשגגה כעכו"ם: מה חטאת עכו"ם באה בת שנתה, אף זו – באה בת שנתה. או מה חטאת עכו"ם בשעירה אף זו בשעירה? כשהוא אומר "יהיה" לרבות שעירי רגלים; "לכם" – לרבות שעירי עכו"ם; "לָעֹשֶׂה" לרבות שעיר נשיא.

[ג] "וסמך את ידו על ראש החטאת" – לרבות חטאת עכו"ם לסמיכה. "וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה" – שלא תהא שחיטתה אלא בצפון. "במקום הָעֹלָה ולקח" – שלא יהא קבול דמה אלא בצפון. מכאן אמרו: שחט בצפון וקבל בדרום, בדרום וקבל בצפון – פסול; עד שישחט בצפון ויקבל בצפון.

[ד] "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ" (ויקרא ד, ל). ולמעלה הוא אומר (שם, כה) "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ". מכאן אמרו: חטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת, ומזה אחת, ומזה אחת – מנין שכולם נשפכים על היסוד? תלמוד לומר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ".

[ה] יכול אפילו לא נתן אלא מאחד מהן מתן ארבע יהיו כולן נשפכים על היסוד? תלמוד לומר "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ". הא כיצד? הוא נשפך על היסוד והן נשפכין לאמה.

[ו] ר' אלעזר בר' שמעון אומר ומנין אפילו לא נתן אלא מאחד מהן מתן ארבע יהיו כולן נשפכים על היסוד? תלמוד לומר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ". [הא כיצד? – הוא נשפך על היסוד והן נשפכין לאמה.]

[ז] "וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים". מה פירש בזבח השלמים: חלב תותב קרום ונקלף ושתי הכליות ויותרת; אף כאן – חלב תותב קרום ונקלף ושתי הכליות ויותרת.

[ח] "וְכִפֶּר עָלָיו" (ויקרא ד, כו) (שם, לא) (שם, לה) – שתהא כפרה לשמו; שלא יכפר לשנים כאחת; שיהיה כהן מכפר על ידי עצמו. "ונסלח לו" – אין משיירין לו ליום הכפורים. או יכול אף על פי שישב ולא הביא? תלמוד לומר "לו".

[ט] "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת". ר' שמעון אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום; יכול מפני שהם מובחרים מהם? תלמוד לומר "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת" – מלמד ששניהם שקולים.

[י] תורים קודמים לבני יונה בכל מקום; יכול מפני שהן מובחרים מהן? תלמוד לומר (ויקרא יב, ו) "וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת" – מלמד ששניהם שקולים. האב קודם לאם בכל מקום; יכול מפני שכבוד האב עודף על כבוד האם? תלמוד לומר "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" – מלמד ששניהם שקולים. אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו.

פרק יא

[א] מה תלמוד לומר "יביא" (ס"א מת"ל יביא יביא)? מנין אתה אומר המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות; מנין שיביא איזה מהן שירצה? תלמוד לומר "יביא" (ס"א יביא יביא). יכול יביא שתיהן? תלמוד לומר "יביאנה" – אחת הוא מביא ואינו מביא שתים.

[ב] יכול לא יביא שתיהן על שני חטאים אבל יביא שתיהן על חטא אחד? תלמוד לומר "יביאנה" – אחת הוא מביא ואינו מביא שתים.

[ג] "וסמך את ידו על ראש החטאת" – לרבות חטאת נזיר וחטאת מצורע וחטאת מטמא מקדש לסמיכה. "ושחט אתה לחטאת" – שתהיה שחיטתה לשם חטאת; "ולקח הכהן מדם החטאת" – שיהיה קבול דמה לשם חטאת; "וכפר עליו הכהן על חטאתו" (ויקרא ד, לה) – שתהיה כפרה לשם חטאת. מכאן אמרו: שחט שלא לשמה; קבל שלא לשמה; הלך (ס"א הוליך) שלא לשמה; זרק שלא לשמה – פסול.

[ד] "ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכשב מזבח השלמים" – ומה פירש בכשב זבח השלמים? – חלב תותב קרום ונקלף ושתי כליות ויותרת ואליה, [אף כאן – חלב תותב וקרום ונקלף ושתי כליות ויותרת ואליה.]

[ה] "וכפר עליו" (ויקרא ד, כו) "וכפר עליו" (שם, לא) "וכפר עליו" (שם, לה) מה תלמוד לומר? מפני הדין. (והלא דין הוא!) [שיכול,] נאמרו דמים למטן ונאמרו דמים למעלן. מה דמים אמורין למטן – אם נתנם מתנה אחת – כפר, אף דמים אמורין למעלן – אם נתנם מתנה אחת – כפר!

[ו] או כלך לדרך הזה: נאמרו דמים בפנים ונאמרו דמים בחוץ. מה דמים אמורים בפנים – אם חסר אחת מהמתנות – לא כפר, אף דמים אמורים בחוץ – אם חסר אחת מן המתנות – לא כפר!

[ז] נראה למי דומה! דנים דמים שבחוץ מדמים בחוץ ואל יוכיחו הפנימיים שהן בפנים! או כלך לדרך הזה: דנים דם-חטאת-על-הקרנות מדם-חטאת-על-הקרנות ואל יוכיחו התחתונים שאין דם חטאת על הקרנות! תלמוד לומר "וכפר עליו" – אף על פי שלא נתן אלא שלש; "וכפר עליו" – אף על פי שלא נתן אלא שתים; "וכפר עליו" – אף על פי שלא נתן אלא אחת.

פרשה ח

[א] אילו אמר "וְשָׁמְעָה", יכול האומר לחברו "נלך ונעבד עכו"ם" יהא חייב? הין?! אם האומר אינו חייב, השומע יהא חייב?! זה יוכיח שהאומר אינו חייב והשומע חייב!

[ב] אף אתה אל תתמה על האומר לחברו "נלך ונעבד עכו"ם" שאף על פי שהוא אינו חייב, השומע חייב! תלמוד לומר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" – ואין אלה אלא שבועה. וכן הוא אומר (במדבר ה, כא) "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה". אין לי אלא שבועה שיש עמה אלה; מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה? תלמוד לומר 'ושמעה אלה'/'ושמעה קול' – לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה.

[ג] רבי עקיבא אומר אין לי אלא מפי אחרים מזיד. מנין מפי אחרים שוגג? מפי עצמו מזיד? מפי עצמו שוגג? תלמוד לומר "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" – לרבות את כולן.

[ד] שלח להן ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו; או שאמר להם הנתבע "משביעני עליכם אם יודעים אתם לו עדות שתבואו ותעידיהו" – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד" – עד שישמעו מפי התובע.

[ה] אמר לשנים "משביעני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני" והן שיודעים לו עדות עד-מפי-עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד" – בזמן שהן כשרים לעדות, לא בזמן שהן פסולים מן העדות.

[ו] עמד בבית הכנסת ואמר "משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני" – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד" – עד שיהיה מתכוין להם.

[ז] "משביעני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני" – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד" – בזמן שקדמה עדות לשבועה, לא בזמן שקדמה שבועה לעדות.

[ח] ומנין שאין מדבר אלא בתביעת ממון? אמר ר' אליעזר: נאמר כאן אוין ונאמר אוין בפקדון (ויקרא ה, כג). מה אוין אמורים בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון, אף אוין אמורים כאן – לא ידבר אלא בתביעת ממון. אוין דרוצח יוכיחו! שהן אוין ואינו מדבר בתביעת ממון!

[ט] דנים אוין שיש עמהם שבועה מאוין שיש עמהם שבועה ואל יוכיחו אויי רוצח שאין עמהם שבועה! אויי סוטה יוכיחו! שהן אוין ויש עמהם שבועה ואינו מדבר בתביעת ממון!

[י] דנים אוין שיש עמהם שבועה ואין עמהם כהן מאוין שיש עמהם שבועה ואין עמהם כהן ואל יוכיחו אויי רוצח שאין עמהם שבועה, ואל יוכיחו אויי דסוטה – שאף על פי שיש עמהם שבועה – יש עמהם כהן.

פרק יב

[א] ר' יוסי הגלילי אומר: מה תלמוד לומר "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ"? – לא אמרתי אלא בעדות שאפשר לה להתקיים בראיה ושלא בידועה; בידועה ושלא בראיה. ואיזו זו? זו תביעת ממון. רבי עקיבא אומר: "מֵאֵלֶּה" (ויקרא ה, ה) – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. בדבר שהוא של ממון – חייב, ובדבר שאינו של ממון – פטור.

[ב] ר' שמעון אומר: חייב כאן וחייב בפקדון. מה בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון, אף כאן לא ידבר אלא בתביעת ממון.

[ג] ועוד קל וחומר! מה אם הפקדון – שעשה בו נשים כאנשים. קרובים כרחוקים. פסולים ככשרים. וחייב על כל אחת ואחת בפני בית דין ושלא בפני בית דין – אינו מדבר אלא בתביעת ממון, כאן – שלא עשה בו נשים כאנשים. קרובים כרחוקים. פסולים ככשרים. ולא חייב אלא אחת בפני בית דין – אינו דין שלא ידבר אלא בתביעת ממון?! לא! אם אמרת בפקדון – שלא עשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיד כשוגג, תאמר כאן שעשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיד כשוגג?! הואיל ועשה בו את המושבע כנשבע ואת המזיד כשוגג – מדבר בתביעת ממון ושלא בתביעת ממון! תלמוד לומר כאן "נפש כי תחטא" ולהלן נאמר (ויקרא ה, כא) "נפש כי תחטא". מה "נפש כי תחטא" אמור להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון, אף "נפש כי תחטא" אמור כאן – לא ידבר אלא בתביעת ממון.

[ד] "משביעני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן" – הרי זו תביעת ממון – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר 'נפש כי תחטא' 'נפש כי

תחטא' לגזירה שוה: מה 'נפש כי תחטא' אמור להלן – תובע ממון ויש לו, אף 'נפש כי תחטא' אמור כאן – תובע ממון ויש לו.

[ה] השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לבית דין ובאו לפני בית דין והודו – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" – לא אמרתי אלא במקום שאין מגיד שיתחייב זה בממונו, ואיזה זה? זה בית דין.

[ו] מכאן אמרו: השביען בחוץ וכפרו, ובאו לבית דין והודו – פטורים. בחוץ והודו, ובאו לבית דין וכפרו – חייבים. השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לבית דין, ובאו לבית דין והודו – פטורים; כפרו – חייבים על כל אחת ואחת. השביע עליהם חמשה פעמים בפני בית דין וכפרו – אין חייבים אלא אחת. אמר ר' שמעון, מה טעם? מפני שאינם יכולים לחזור ולהודות.

[ז] כפרו שניהם כאחד – שניהם חייבים. זה אחר זה – הראשון חייב. כפר אחד והודה אחד – הכופר חייב. היו שני כתי עדים. כפרה הראשון ואחר כך כפרה השניה – שתיהן חייבות, מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן.

פרק יג

[א] "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא". הזקנים הראשונים היו אומרים, יכול אפילו נגע אדם במגע טומאות יהא חייב? תלמוד לומר 'בנבלת חיה..בנבלת בהמה..בנבלת שרץ" – מה אלו מיוחדים שהן אבות הטומאה, יצא דבר שאין אב הטומאה.

[ב] ר' עקיבא אומר יכול אפילו נגע באוכלין במשקין ובכלי חרס יהא חייב? תלמוד לומר 'בהמה' – מה בהמה מיוחדת שהיא אב הטומאה, יצאו אלו שאינם אבות הטומאה.

[ג] או דבר שאתה למדו בדרך אחד אתה למדו בכל דרכים שיש בו! מה בהמה טמאה מיוחדת שחילק מגעה ממשאה, ומשאה אב הטומאה לטמא-אדם-לטמא-בגדים – אף איני מרבה אלא את כיוצא בה! ואת מה אני מרבה? – את רוב מי חטאת והמרכב; שחילק מגען ממשאם ומשאם אב הטומאה לטמא-אדם-לטמא-בגדים. כשהוא אומר "בכל דבר טמא" – לרבות את מיעוט מי חטאת והמשכב והמושב; ששוה מגען למשאן ועשאן אב הטומאה לטמא-אדם-ולטמא-בגדים. כשהוא אומר "בכל דבר טמא" – לרבות השורף הפרה ופרים והמשלח את השעיר; שאין מטמאין לא במגע ולא במשא. וכשהוא אומר "בכל דבר טמא" – לרבות הסככות והפרעות והקירוי, דברי ר' יהודה.

[ד] "בנבלת חיה..." – מה תלמוד לומר "טמאה"? שיכול, אין לי אלא כולה; כזית מנין? תלמוד לומר "טמאה".

[ה] "בנבלת בהמה..." – מה תלמוד לומר "טמאה"? שיכול, אין לי אלא נבלה עצמה; קרנה, שערה, חבורה מנין? תלמוד לומר "טמאה".
[ו] "בנבלת שרץ..." – מה תלמוד לומר "טמא"? שיכול, אין לי אלא בשרו; דמו, צרופו, ערובו מנין? תלמוד לומר "טמא".
[ז] "ונעלם ממנו" – ונעלמה ממנו טומאה. או יכול ונעלם ממנו מקדש? תלמוד לומר "ונעלם ממנו והוא טמא" – על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש, דברי רבי עקיבא. ר' אליעזר אומר, "השרץ..ונעלם ממנו" – על העלם שרץ הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש. ר' ישמעאל אומר, "ונעלם ממנו..ונעלם ממנו" שתי פעמים לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש.
[ח] "או כי יגע בטומאת אדם". 'אדם' – זה המת. "בטומאת אדם" – זה טמא מת. "טמאתו" – לרבות זבים וזבות נדות ויולדות. אין לי אלא ימי חומרן; ימי קולן מנין? תלמוד לומר "לכל טמאתו". "אשר יטמא" – לרבות בועל נדה. "בה" – לרבות הבולע נבלת עוף הטהור.
[ט] אם נאמרו הקלות למה נאמרו החמורות? אילו נאמרו הקלות הייתי אומר: על הקלות – עולה ויורד, על החמורות – בקבועה! צריך לומר החמורות. או אילו נאמרו החמורות ולא נאמרו הקלות הייתי אומר: על החמורות יהא חייב ועל הקלות יהא פטור! צריך לומר הקלות וצריך לומר החמורות.
[י] ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו? הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן על הטומאה. מה ענוש ואזהרה אמורים להלן – על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו, אף קרבן שחייב כאן – על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו.
[יא] ומנין שאינו חייב עד שיהיה בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתיים? תלמוד לומר "ונעלם ממנו..ונעלם ממנו" – שני פעמים, דברי ר' עקיבא. רבי אומר "ונעלם ממנו" מכלל ידיעה; "והוא ידע" – הרי שתי ידיעות.

פרשה ט

[א] יכול הנודר בנזיר ובקרבן יהא מביא קרבן זה? תלמוד לומר "כִּי תִשָּׁבַע" – על שבועה הוא חייב, לא שנדר בנזיר ובקרבן.
[ב] יכול המהרהר בלב יהא חייב? תלמוד למר "בִּשְׂפָתַיִם" – לא בלב. או יכול שאני מוציא את הגומר בלב? תלמוד לומר "לְבַטֵּא".
[ג] יכול הנשבע להרע לאחרים יהא חייב? תלמוד לומר 'להרע ולהיטיב'. מה הטבה רשות אף הרעה רשות – יצא הנשבע להרע לאחרים.

[ד] יכול הנשבע להרע לעצמו יהא פטור? תלמוד לומר 'להרע ולהיטיב'. מה הטבה רשות אף הרעה רשות – אף אני אביא הנשבע להרע לעצמו שיהא חייב.
[ה] יכול שאני מוציא אף הנשבע להיטיב לאחרים? וכשהוא אומר "או להיטיב" – להיטיב אף לאחרים.
[ו] או יכול הנשבע לעבור על המצוה יהא חייב? תלמוד לומר 'להרע ולהיטיב'. מה הטבה רשות אף הרעה רשות – יצא הנשבע לעבור על המצות.
[ז] אוציא את הנשבע לעבור על המצוה ולא אוציא את הנשבע לקיים את המצוה? שהיה בדין שיהיה חייב, דברי (צ"ל כדברי – גר"א) ר' יהודה בן בתירא. אמר ר' יהודה בן בתירא מה אם הרשות – שאינו מושבע עליה מהר סיני – הרי הוא חייב עליה, מצוה – שהוא מושבע עליה מהר סיני – אינו דין שיהא חייב עליה?! אמרו לו: לא! אם אמרת בשבועת הרשות – שכן עשה לאו כהן; תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן?!
[ח] 'להרע ולהיטיב' – אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה; דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין? תלמוד לומר "לְבַטֵּא". אין לי אלא להבא; לשעבר מנין? תלמוד לומר "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא", דברי ר' עקיבא. ר' ישמעאל אומר 'להרע ולהיטיב' – להבא. אמר לו [ר' עקיבא] אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה; דברים שאין בהם הרעה והטבה מנין? אמר לו: מריבוי הכתוב. אמר לו: אם ריבה הכתוב לכך, ריבה הכתוב לכך!
[ט] "הָאָדָם בְּשִׁבְעָה" – פרט לאנוס. "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" – פרט למזיד. 'ונעלם ממנו..ונעלמה ממנו' – שבועה. או יכול "ונעלם ממנו" החפץ? תלמוד לומר "בִּשְׁבָעָה ונעלם ממנו" – על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם החפץ.

פרק יד

[א] ומנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" (ויקרא ה, ד) (שם, ה) (שם, יג) – לחייב על כל אחת ואחת. טומאת מו"ק
[ב] יכול טומאת מקדש וקדשיו – שהן בהכרת – חייב על כל אחת ואחת; שמיעת הקול וביטוי שפתים שאינם בהכרת – לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.
[ג] יכול על טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת; מנין על מקדש בפני עצמה ועל קדש בפני עצמה, אפילו בהעלם אחד? מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ד] יכול על כל טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת; מנין על טומאת המקדש בפני עצמה ועל טומאת הקדש בפני עצמה, אפילו בהעלם אחד? מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת".

[ה] יכול על כל טומאת מקדש לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת. כיצד? נטמא וידע, ונעלמה ממנו הטומאה, ונכנס למקדש, ויצא וידע (ונעלמה ממנו הטומאה ונכנס למקדש ויצא וידע) – מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ו] יכול על כל טומאת הקדש לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת. כיצד? נטמא וידע, ונעלמה ממנו טומאה, ואכל את הקדש וידע (ונעלמה ממנו טומאה ואכל את הקדש וידע) – מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת. שמיעת הקול

[ז] יכול על טומאת מקדש וקדשיו – שהן בהכרת – חייב על כל אחת ואחת; שמיעת הקול וביטוי שפתים שאינם בהכרת לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

פרק טו

[א] כיצד? היו חמשה תובעים אותו ואומרים לו "בא והעידנו שיש לנו ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!". "שבועה שאיני יודע לכם עדות שיש לכם ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה [לא לך ולא לך ולא לך]!". מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ב] יכול מפני שהם חמשה; ומנין אפילו אמר לו אדם אחד "בוא והעידני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!". "שבועה שאיני יודע לך עדות שיש ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!". מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ג] יכול מפני שהם הרבה מיני תביעות; מנין אמר לו "בוא והעידני שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמים!". "שבועה שאיני יודע לך עדות שיש לך ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמים!". מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ד] יכול מפני שהם מינים הרבה; מנין אפילו אמר לו "בוא והעידני שיש לי ביד פלוני חטין שהפקדתי אצלו אמש ושלפניו!". "שבועה שאיני יודע לך עדות שיש לך ביד פלוני

חטין שהפקדת אצלו אמש ושלפניו!". מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת. שבועת ביטוי

[ה] יכול שמיעת הקול – שעשה בה את המזיד כשוגג – חייב על כל אחת ואחת; שבועת ביטוי – שלא עשה בה את המזיד כשוגג – לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת. כיצד? ["שבועה שלא אוכל ושלא אשתה", ואכל ושתה – מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת].

[ו] "שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורים ופת כוסמין", ואכל – מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

[ז] "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש", ושתה – מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "לאחת" – לחייב על כל אחת ואחת.

פרק טז

[א] ומנין שהוא מביא אחת על דברים הרבה? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו אשר חטא...' (ויקרא ה, ו – יג). [כיצד? "שבועה שלא אוכל", ואכל ושתה – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...']

[ב] כיצד? "שבועה שלא אשתה", ושתה משקים הרבה – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ג] "שבועה שלא אוכל", ואכל אוכלים הרבה – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ד] יכול שבועת ביטוי – שלא עשה בה את המזיד כשוגג – אין חייב אלא אחת; שמיעת הקול – שעשה בה את המזיד כשוגג – יהא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ה] כיצד? היה אחד תובעו ואומר לו "בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטים שהפקדתי אצלו אמש ושלפניו!". "שבועה שאיני יודע לך עדות!". מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ו] יכול מפני שהוא מין אחד; מנין אפילו אמר לו "בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמים!". "שבועה שאיני יודע לך עדות!". מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ז] יכול מפני שאינם מיני תביעות; מנין אפילו אמר לו "בא והעידני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!". "שבועה שאין אני יודע לך עדות!". מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ח] יכול מפני שהוא אדם אחד; מנין אפילו אמרו לו חמשה "בוא והעידנו שיש לנו ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!". "שבועה שאין אני יודע לכם עדות!". מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[ט] יכול שמיעת קול וביטוי שפתים – שאינם בהכרת – אינו חייב אלא אחת; טומאת מקדש וקדשיו – שהם בהכרת – יהא חייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[י] כיצד? נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה, אכל את הקדש ולא ידע, ובאחרונה ידע – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

[יא] נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה, נכנס למקדש ויצא ולא ידע, ובאחרונה ידע – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר 'אחת על חטאתו...'

פרק יז

[א] זה הכלל: כָּלַל- אינו חייב אלא אחת; פָּרַט – חייב על כל אחת ואחת, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר, "לא לך, לא לך, לא לך" – חייב על כל אחת ואחת. ר' אליעזר אומר, "לא לך ולא לך ולא לך שבועה!" – עד שיאמר "שבועה" באחרונה. ר' שמעון אומר עד שיאמר "שבועה" לכל אחד ואחד. ר' עקיבא אומר "מאלה" – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור.

[ב] מתוך שנאמר "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) יכול יהיו ישראל חייבים על מגע נבלות? תלמוד לומר "מאלה" – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור.

[ג] אוציא את ישראל שאינם מוזהרים על אבות הטומאה כל ימות השנה, ולא אוציא את הכהנים שהם מוזהרים על אבות הטומאה כל ימות השנה שנאמר "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם"? תלמוד לומר "מאלה" – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור.

[ד] ר' אליעזר בן יעקב אומר מתוך שנאמר "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא" (דברים כו, יד), יכול ישראל שאכלו את המעשר (אוננים או) בטומאה יהיו מביאים קרבן זה? תלמוד לומר "מאלה" – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור.

[ה] אוציא את המעשר שאינו בעון מיתה, ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה שנאמר "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (ויקרא כב, ט)? תלמוד לומר "מאלה" – יש מאלה חייב ויש מאלה פטור.

פרשה י

[א] "והיה" – מיד מה יעשה? "והביא". מנין שהוא טעון וידוי? תלמוד לומר "והתודה". ומנין שודויו על החי? נאמר כאן וידוי ונאמר להלן (ויקרא טז, כא) וידוי. מה וידוי האמור להלן – וידויו על חי, אף וידוי האמור כאן – וידויו על חי.

[ב] מנין שהוא טעון סמיכה? נאמר כאן "עליה" ונאמר להלן (שם טז, כא) 'עליה'. מה 'עליה' האמור להלן – טעון סמיכה, אף "עליה" האמור כאן – טעון סמיכה.
[ג] "והביא" – אף לאחר יום הכפורים. "אשמו" – נאמר כאן "אשמו" ונאמר להלן (שם ה, יט) 'אשמו'. מה 'אשמו' אמור להלן – מותרו נדבה, אף "אשמו" אמור כאן – מותרו נדבה.
[ד] "[אשמו אשר חטא]" (ויקרא ה, ז) – מה אשם מותרו נדבה, אף חטאת – מותרו נדבה.
[ה] "נקבה" – לא טומטום ואנדרוגניס. 'צאן' – לרבות כל משמע; 'צאן' – אף החרשת, אף השוטה, אף הננסית. "מן הצאן" – לא הפלגס. "כשבה או שעירת עזים לחטאת" – מה זה בא ללמדינו? אם ללמד שאם לא מצא כשבה יביא שעירה, והלא קל וחומר הוא! מה אם החטאת הבאה על כל המצות – שאין לה חלופין עוף – יש לה חלופין שעירה, זו – שיש לה חלופין עוף – אין לה חלופין שעירה?!
[ו] חטאת מצורע תוכיח! שיש לה חלופין עוף ואין לה חלופין שעירה!
[ז] לא! אם אמרת בחטאת מצורע – שאין לה חלופין עשירית האיפה! תאמר בזו שיש לה חלופין עשירית האיפה! אם ירדה לעשירית האיפה, לא תרד לשעירה?! אם כן מה תלמוד לומר "כשבה או שעירת עזים לחטאת"? – שהיה בדין שיביא עמה עולה!
[ח] הלא דין הוא! זה מביא מהישג יד ומצורע מביא מהישג יד. מה מצורע מביא שנים תחת שנים, אף זה – הואיל והעני שלו מביא שנים – יהא העשיר שלו מביא שנים! תלמוד לומר "כשבה או שעירת עזים לחטאת" – אחת הוא מביא, ואינו מביא שנים.
[ט] "מחטאתו" (ויקרא ה, ו), "מחטאתו" (שם, י), "על חטאתו" (שם, יג) מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר מביאין מהקדש-כשבה שעירה? מהקדש-שעירה כשבה? מהקדש-כשבה-ושעירה תורין ובני יונה? מהקדש-תורין-ובני-יונה עשירית האיפה?
[י] כיצד? הפריש לכשבה או לשעירה, העני – יביא עוף. העני – יביא עשירית האיפה. הפריש לעשירית האיפה, העשיר – יביא עוף. העשיר – יביא כשבה ושעירה. הפריש כשבה או שעירה ונסתאבה – אם רצה יביא בדמיה עוף. הפריש העוף ונסתאב – לא יביא בדמיו עשירית האיפה, שאין לעוף פדיון. לכך נאמר "מחטאתו" (ויקרא ה, ו), "מחטאתו" (שם, י), "על חטאתו" (שם, יג).

פרק יח

[א] "ואם לא תגיע ידו די שה" – אין אומרים לו ללוות ולא לעסוק באומנותו. יש לו שה ואין לו צרכיו – מנין שיביא קרבן עני? תלמוד לומר "די שה". "שתי תורים או שני בני יונה" – שנים הוא מביא ואינו מביא אחד.

[ב] הלא דין הוא! זה מביא מהשג יד ומצורע מביא מהשג יד. מה מצורע מביא אחד תחת אחד, אף זה הואיל והעשיר שלו מביא אחד – יהא העני שלו מביא אחד! תלמוד לומר "שתי תֹרים או שני בני יונה" – שנים הוא מביא, אינו מביא אחד.

[ג] 'אחד לחטאת ואחד לעולה' (ויקרא ה, ז) (במדבר ו, יא) (ויקרא טו, ל) (ויקרא טו, טו) – שתקדם חטאת לעולה; שממין חטאת יביא עולה; שאם הפריש חטאתו ומת – יביאו יורשים עולתו. דבר אחר: מה תלמוד לומר (ויקרא ה, ז) "אחד לחטאת ואחד לעֹלה"? שיכול הואיל ושנים באים תחת חטאת – יהיו שניהם חטאת... תלמוד לומר "אחד לחטאת..." (שם,) – אין שניהם חטאת; "אחד לעֹלה..." (ויקרא יב, ח) – אין שניהם עולה.

[ד] "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה" – לפי שנאמר (במדבר ו, יא) "ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעֹלה", יכול אין לי אלא שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה; מנין שאם הפרישם הוא יהא הפרשו הפרש? תלמוד לומר "אחד לחטאת ואחד לעֹלה והביא אותם אל הכהן".

[ה] "והביא אֹתם" – אין לעוף פדיון. "אל הכהן" – מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתם. "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה" – מה זה בא ללמדנו? אם ללמד שתקדים חטאת לעולה בכל מעשיה – והלא כבר נאמר (ויקרא ה, י) "ואת השני יעשה עֹלה כמשפט"! אם כן למה נאמר "והקריב את אשר לחטאת ראשונה"? – בנין אב לכל חטאות הבאות עם העולות;

[ו] בין חטאת העוף עם עולת העוף, בין חטאת בהמה עם עולת בהמה, בין חטאת העוף עם עולת בהמה – חטאות קודמות לעולות הבאות עמהם.

[ז] "ומלק את ראשו ממול ערפו" – מול (ס"א ממול) הרואה את העורף. וכן הוא אומר (במדבר כב, ה) "והוּא יֹשֵׁב מְמֻלִי". "ולא יבדיל" – ואם הבדיל, פסול.

[ח] "והזה מדם החטאת" – מעצמה של חטאת. "על קיר המזבח" – לא על קיר הכבש, לא על קיר היסוד, לא על קיר ההיכל. "על קיר" התחתון. יכול על קיר העליון? ודין הוא! מה אם בהמה – שעולתה למטן – חטאתה למעלן, עוף – שעולתה למעלן – אינו דין שתהיה חטאתו למעלן?! תלמוד לומר "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ" – ששירי הדם שלו מתמצים על היסוד, ואיזה זה? זה קיר התחתון.

[ט] "חטאת" – שיהיו כל מעשיה לשם חטאת. "הוּא" – פרט לשמלקו שלא לשמו.

[י] "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט" – כמשפט חטאת בהמה. או יכול כמשפט חטאת העוף? וכשהוא אומר "והקריבו..." – חלק עולה מן החטאת, שתמצא אומר "כמשפט" – כמשפט חטאת בהמה. מה חטאת בהמה מן החולין וביום וביד ימנית, אף עולת

העוף מן החולין וביום וביד ימנית. ר' ישמעאל אומר "כמשפט" – כמשפט חטאת העוף. מה חטאת העוף ממול ערפו אף עולת העוף ממול ערפו. ר' אליעזר בר' שמעון אומר "כמשפט" – כמשפט חטאת העוף. מה חטאת העוף אוחז בראש ובגוף ומזה, אף עולת העוף אוחז בראש ובגוף ומזה. י מה להלן בסימן אחד אף כאן בסימן אחד... תלמוד לומר "והקריבו...".

פרק יט

[א] "ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עֲשִׂירִת הָאֵפָה" – ר' יהודה אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד הוא מביא [עשירית האיפה], ואין ממתינים לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה.

[ב] ר' אליעזר אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד בערכין הוא מביא סלע, ואין ממתינים לו עד שיעשיר ויביא חמשים סלעים.

[ג] ר' שמעון אומר חביבה מצוה בשעתה שהקטר חלבים כשרים כל הלילה ודוחין את השבת בשעתן, ואין ממתינים להם שיקרבו עד מוצאי שבת.

[ד] "והביא את...אשר חטא עֲשִׂירִת הָאֵפָה" – אין לי אלא קרבן חובתו עשירית האיפה; מנין לקרבן נדבתו עשירית האיפה? תלמוד לומר "קָרְבָּנוֹ..עֲשִׂירִת הָאֵפָה".

[ה] "עֲשִׂירִת הָאֵפָה" – אחד מעשרה לשלשה סאין שהן שבעה רביעים (ס"א רבעים) ועוד. "סֹלֶת" – מה סלת האמורה להלן (שמות כט, ב) מן החטים, אף כאן מן החטים. "לחטאת" – שיהיה הפרש מעות לשם חטאת. "לא ישים עליה שמן" – נותן הוא על שירים. "לא ישים עליה שמן" – ואם נתן, פסול. "ולא יתן עָלֶיהָ לְבֹנָה" – יכול אם נתן פסול? תלמוד לומר "כי חטאת". או "כי חטאת" יכול אפילו נתן עליה שמן תהיה כשרה!? תלמוד לומר "הִיא"! ומה ראית להכשיר בלבונה ולפסול בשמן? אחר שריבה הכתוב מיעט! מפני מה אני מכשיר בלבונה? שהוא יכול ללוקטה. ופוסל בשמן – שאין יכול ללוקטה.

[ו] או אינו מדבר אלא בשני כהנים? תלמוד לומר "עָלֶיהָ" – עליה בגופה של מנחה הוא מדבר. אינו מדבר בשני כהנים.

[ז] או אינו אומר אלא שלא יתן כלי על גבי כלי? תלמוד לומר "עָלֶיהָ" – עליה בגופה של מנחה הוא מדבר. לא שיתן כלי על גבי כלי.

[ח] "כִּי חַטָּאת הִיא" – אמר ר' יהודה הא מנחת כהן גדול אינה חטאת וטעונה לבונה.

[ט] "וֶהֱבִיאָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֶמְצוֹ אֶת אַזְכָּרָתָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יהוה" – שיהיה מקטיר לאישים ומתכוין לשם. "חַטָּאת הִוא" – שיהיו כל מעשיה לשם חטאת. "הִוא" – פרט לכשנקמצה שלא לשמה.

[י] "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" מה תלמוד לומר? שיכול, החמורים שבהם יהיו בכשבה ושעירה, הקלים יהיו בעוף, הקלים שבקלים יהיו בעשירית האיפה... תלמוד לומר "מאחת מאלה" – להשוות את הקלים לחמורים – לכשבה ושעירה, ואת החמורים לקלים – לעשירית האיפה.

[יא] "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה" – שתהא עבודת מנחת חוטא של כהן כשירה בו. או אינו אומר אלא להתיר עשירית האיפה של כהן? מה אני מקיים "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל"? – מנחת נדבתו, אבל עשירית האיפה שלו תאכל? תלמוד לומר "לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה" – הרי היא לכהן כמנחת נדבתו. מה מנחת נדבתו אינה נאכלת, אף עשירית האיפה אינה נאכלת. ר' שמעון אומר "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה" – הרי עשירית האיפה של כהן כעשירית האיפה של ישראל. מה עשירית האיפה של ישראל נקמצת, אף עשירית האיפה של כהן נקמצת. הקומץ קרב לעצמו והשירים קרבים בעצמם.

פרשה יא

[א] "נפש" – לרבות כהן משיח למעילה. "כִּי תִמְעֹל מַעַל" – אין מעילה אלא שינוי. וכן הוא אומר 'וימעלו בה' אלהי אבותם ויזנו אחרי הבעלים' (דה"א ה, כה). וכן הוא אומר בסוטה (במדבר ה, יב) "איש..כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל".

[ב] "כִּי תִמְעֹל מַעַל..מִקָּדְשֵׁי יהוה" – יכול נהנה ולא פגם או פגם ולא נהנה? במחובר לקרקע ובשליח שעשה שליחותו? תלמוד לומר "וְחָטְאָה". נאמר כאן 'חטא' ונאמר בתרומה (ויקרא כב, ט) 'חטא'.

[ג] מה 'חטא' האמור בתרומה – פגם ונהנה, מי שפגם נהנה, בדבר שפגם בו נהנה, פגמו והנאתו כאחד, בתלוש מן הקרקע, ובשליח שעשה שליחותו.

[ד] אף 'חטא' האמור כאן – פגם ונהנה, מי שפגם הוא נהנה, ובדבר שפגם בו נהנה, ופגמו והנאתו כאחד, בתלוש מן הקרקע, ובשליח שעשה שליחותו.

[ה] אי מה 'חטא' האמור בתרומה לא צירף שתי אכילות כאחד, אף כאן לא יצרף שתי אכילות כאחד; מנין – אכל היום ואכל למחר, נהנה היום ונהנה למחר, נהנה היום ואכל למחר, אכל היום ונהנה למחר – אפילו לאחר שלש שנים בהעלם אחד, מצטרפין זה עם זה? תלמוד לומר "תִמְעֹל מַעַל" – ריבה.

[ו] אי מה 'חטא' האמור בתרומה אוכל ונהנה, אף אין לי אלא אוכל ונהנה; מנין – אכילתו ואכילת חברו, הנאתו והנאת חברו, הנאתו ואכילת חברו, אכילתו והנאת חברו – מצטרפין זה עם זה ואפילו לזמן מרובה? תלמוד לומר "תִמְעֹל מַעַל" – ריבה.

[ז] אי מה 'חטא' האמור בתרומה – המוציא מהקודש לחול, אף כאן המוציא מהקודש לחול; מנין המוציא מהקודש לקודש? (כגון לקח קיני זבים וזבות וקיני יולדות, הביא חטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש, והשוקל שקלו מן ההקדש – כיון שהוציא מעל דברי ר' שמעון. וחכמים אומרים לא מעל עד שיזרקו דמם)? תלמוד לומר "תִּמְעֹל מַעַל" – ריבה.
[ח] "בשגגה" – פרט למזיד. והלא דין הוא! ומה אם שאר מצות – שזדונם כרת – פטר בהן את המזיד, מעילה – שאין זדונה כרת – אינו דין שיפטר בה את המזיד?! לא! אם אמרת בשאר מצות – שאינם בעון מיתה, תאמר במעילה שהיא בעון מיתה! הואיל והוא בעון מיתה – לא יפטר בה את המזיד! תלמוד לומר "בשגגה" – פרט למזיד.
[ט] אמר ר' אלעזר, זה בא על חטא וחטאת בא על חטא. מה חטאת אינה בא על הזדון כשגגה, אף זה לא יבא על הזדון כשגגה.
[י] או כלך לדרך זה: זה קרוי 'אשם' ושאר אשמות קרוים 'אשם'. מה שאר אשמות באים על הזדון כשגגה, אף זה יבא על זדון כשגגה.
[יא] נראה למי דומה: דנים דבר שהוא עון מיתה מדבר שהוא עון מיתה ואל יוכיחו שאר אשמות שאין בהם עון מיתה... או כלך לדרך זו: דנים אשם קשה בן שתי שנים מאשם קשה בן שתי שנים ואל תוכיח חטאת נקבה בת שנתה... תלמוד לומר "בשגגה" – פרט למזיד.

פרק כ

[א] "מִקָּדְשֵׁי יהוה" – המיוחדים לה', יצאו קדשים קלים שאינם לשם. אין לי אלא פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין שכולם להשם; מנין לרבות עולה שעורה מתנה לכהן, קדשי קדשים – בשרם ואימוריהם לפני זריקת דמים ואימוריהם לאחר זריקת דמים, ואימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים? תלמוד לומר 'קדשי יהוה' – ריבה.
[ב] מנין לרבות את החלב למעילה? תלמוד לומר 'קדשי יהוה' – ריבה. יכול שאני מרבה את הדם? תלמוד לומר "מִקָּדְשֵׁי יהוה" – מיעט. מה ראית לרבות את החלב ולהוציא את הדם? אחר שריבה הכתוב, מיעט. מרבה אני את החלב ששוה לבשר בפגול ובנותר ובטמא, ומוציא אני את הדם שלא שוה לבשר בפיגול ובנותר ובטמא.
[ג] מנין לרבות קדשי בדק הבית למעילה? תלמוד לומר 'קדשי יהוה' – ריבה. אין לי אלא בזמן שהקדיש למזבח דברים הראוים למזבח, לבדק הבית דברים הראוים לבדק הבית. הקדיש לבדק הבית דברים הראוים למזבח, הקדיש למזבח דברים הראוים לבדק הבית, הקדיש לזה ולזה דברים שאין ראוים לזה ולזה (כגון ציר וחומץ דגים וחגבים) מנין? תלמוד לומר 'קדשי יהוה' – ריבה.

[ד] הקדיש תרנוגלת למזבח – מועלים בה ובביצתה. חמורתא למזבח – מועלים בה ובחלבה. תורים לבדק הבית – מועלים בהם ובביציהם. בור מלא מים, אשפה מלאה זבל, שובך מלא יונים, אילן מלא פירות, שדה מלאה זרעים – מועלים בהן ובמה שבתוכם ומנין שמועלין במה שבתוכם? תלמוד לומר 'קדשי יהוה' – ריבה.

[ה] יכול אפילו הקדיש תורים למזבח יהיו מועלים בביציהן? הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים, אשפה ואחר כך נתמלא זבל, שובך ואחר כך נתמלא יונים, אילן ואחר כך נשא פירות, שדה ואחר כך נתמלאה עשבים – יכול יהיו מועלים בהן ובמה שבתוכן? תלמוד לומר "מְקַדְּשֵׁי יהוה" – מיעט. ר' יוסי אומר המקדיש את השדה ואת האילן – מועלין בהן ובגדוליהן מפני שהם גידולי הקדש.

[ו] "והביא" אף לאחר יום הכפורים. "איל" – קשה בן שתי שנים. 'צאן' – לרבות כל צאן משמע, אף חרש אף שוטה אף הננס. "מן הצאן" – ולא הפלגס. "בערכך כסף" – יכול דינרים? תלמוד לומר "שקלים". יכול שקלי נחשת? תלמוד לומר "כסף". יכול בבליות מדיות קפטקיות? תלמוד לומר "בשקל הקדש" – סלעים של קדש, סלעים של צורים. "לאשם" – שהוא מפריש מעות לשם אשם.

[ז] "וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם" – לאותו הקדש. מנין לרבות פחות משוה פרוטה? שיכול שאין חייבים עליו משום מעילה – לא יהיו חייבים עליו בתשלומין... תלמוד לומר "מִן הַקֹּדֶשׁ" – לרבות פחות משוה פרוטה. מנין שמשלם חומש ואשם על התשלומין האלו? תלמוד לומר "הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם".

[ח] 'וחמישיתו יוסף עליו' – שיהיה הוא וחומשו חמשה. "וְנָתַן אֹתוֹ" – פרט לחמש חטאות מתות. "וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן" מה תלמוד לומר? שיכול, הואיל ומעילה בא על ידי כהן – לא יהא הכהן מועל... תלמוד לומר "וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן" – מלמד שהכהן מועל.

[ט] "והכהן יכפר עליו [באיל האשם]" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר הביא מעילתו ולא הביא אשמו – לא יצא? תלמוד לומר "באיל האשם". הביא אשמו [עד] שלא הביא מעילתו (לא יצא)? תלמוד לומר "לאשם". יכול כשם שאיל אשם מעכב כך יהא חומש מעכב? תלמוד לומר "באיל האשם ונסלח לו" – איל האשם מעכב ואין החומש מעכב. "ונסלח" – מלמד שאין משיירין לו ליום הכפורים. יכול אף על פי שישב ולא הביא? תלמוד לומר "לו".

פרשה יב

[א] "וְאִם" – הרי מוסיף על ענין ראשון, לומר שספק מעילות באשם תלוי. – דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' טרפון: מה לזה שמביא שתי אשמות!?אלא: מביא מעילה וחומשה, ומביא אשם בשני סלעים,ויאמר: "אם ודאי מעלתי – זו היא מעילתי וזו היא אשמי. ואם ספק – מעות לנדבה ואשם תלוי".- שֶׁמִּמִּין שמביא על הודע מביא על לא הודע.

[ב] אמר לו ר' עקיבא: נראים דבריך במעילה המעוטה!הרי שבא לידו ספק מעילה במאה מנה -לא יפה לו: שיביא אשם בשני סלעים ולא יביא ספק מעילה במאה מנה?!- ומודה ר' עקיבא לר' טרפון במעילה המעוטה.

[ג] "וְעָשְׂתָה אַחַת" – לחייב על כל אחת ואחת -שאם בא לפניו ספק – חֵלֶב ודם ונותר ופגול – בהעלם אחד: חייב על כל אחת ואחת. חֵלֶב ושומן לפניו – ואכל את אחד מהן, ואין ידוע איזה מהן אכל, אשתו ואחותו עמו בבית – שגג באחת מהן, ואינו יודע באיזו מהן שגג, שבת ויום חול – עשה מלאכה באחת מהן בין השמשות, ואינו יודע באיזו מהן עשה – - מנין שמביא אשם תלוי? – תלמוד לומר "וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה – וְלֹא יָדַע, וְאָשֵׁם – וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ. וְהֵבִיא אַיִל...".

[ד] ר' יהודה אומר: אשתו נדה ואחותו בבית, ושגג באחת מהן ואין ידוע באיזו מהן שגג, שבת ויום הכפורים, ועשה מלאכה בין השמשות, ואין ידוע באי זו מהם עשה;, חלב ונותר לפניו, אכל אחד מהם ואינו יודע אי זה מהם אכל – - ר' אליעזר: מחייב חטאת, ור' יהושע: פוטר. אמר ר' יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי שנאמר "כִּי תֶחֱטָא... וְלֹא יָדַע..." – פרט לזה שידע שחטא. ר' שמעון אומר: זה הוא עצמו שמביא אשם תלוי! שנאמר "כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה... וְלֹא יָדַע..." – עשה, ואינו יודע מה עשה. אבל ספק לא עשה – צא ובקש! מנין שיביא אשם תלוי?

[ה] "וְלֹא יָדַע" – פרט להודע. יכול לא הודע של קלות, ולא הודע של חמורות – הכל בכלל הין? את הודע שלהם – פטרת, אינו דין שנפטר את לא הודע?! או חילוף: אם את לא הודע שלהם – חייבתי, אינו דין שנחייב את הודע? הודע פטרתי – שכן פטרתי של חמורות – שיצא לידון בחטאת!

[ו] והלא דין הוא? ומה אם במקום שחייב את הודע של חמורות חטאת – פטר את לא הודע שלהן מחטאת, מקום שפטר את הודע של קלות מן האשם, אינו דין שנפטור את לא הודע שלהן מן האשם?! או חילוף: ומה אם במקום שפטר את לא הודע של חמורות מן החטאת – חייב את הודע שלהם חטאת, מקום שחייב את לא הודע של קלות אשם – אינו דין שנחייב את הודע שלהן אשם?! ודין אחר: ומה אם במקום שחִייב את הודע של

חמורות חטאת – פטר את הודע של קלות מן האשם, מקום שפטר את [לא] הודע של חמורות מן החטאת – אינו דין שנפטר את לא הודע של קלות מן אשם?! או חילוף: ומה במקום שפטר את לא הודע של חמורות מן החטאת – חַייב לא הודע של קלות אשם, מקום שחייב הודע של חמורות חטאת – אינו דין שנחייב את הודע של קלות אשם?! – תלמוד לומר "וְאָשֵׁם" "וְאָשֵׁם" לגזירה שוה. מה 'וְאָשֵׁם' האמור להלן (ויקרא ד, כז-כח) – דבר שזדונו כרת, ושגגתו חטאת, וספיקו אשם תלוי, אף 'וְאָשֵׁם' האמור כאן (ויקרא ה, יז) – דבר שזדונו כרת, ושגגתו חטאת, וספיקו אשם תלוי.

[ז] "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" – ר' יוסי הגלילי אומר: הרי הכתוב ענש את מי שאינו יודע! אם כך ענש הכתוב למי שאינו יודע – על אחת כמה וכמה שיענוש למי שיודע!

[ח] ר' עקיבא אומר: האוכל חֵלֶב: מביא חטאת – בסלע. ספק אכל, ספק לא אכל: מביא אשם תלוי – בשתי סלעים. אם כך ענש הכתוב למי שבא לידו ספק עבירה – על אחת כמה וכמה שיעניש את המזיד!

[ט] ר' מנחם בר' יוסי אומר: הנהנה שוה פרוטה מן הקודש מביא מעילה וחומשה, ומביא אשם בשתי סלעים. צא וחשוב: כמה פרוטות בשתי סלעים? – קרוב לאלפַּיִם! אם כך ענש הכתוב את השוגג – על אחת כמה וכמה שיענוש את המזיד!

[י] רבי יוסי אומר: אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא – צא ולמד מאדם הקדמוני: שלא נצטוה אלא מצוה אחת בלא תעשה, ועבר עליה – ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף דורותיו! וכי אי זו מידה מרובה? מרובה מדת הטובה או מדת פורענות? – הוי אומר מידת הטובה. אם מדת פורענות מועטת – הרי כמה מיתות נקנסו לו ולדורות ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. הֵשֵׁב מן הפיגול ומן הנותר, והמתענה ביום הכפורים – על אחת כמה וכמה שמזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!

[יא] רבי עקיבא אומר: הרי הוא אומר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה" (דברים יז, ו) – אם נתקיימה עדות בשנים, למה פרט לך הכתוב שלשה? אלא להביא השלישי – להחמיר עליו, לעשות דינו כיוצא באלו. אם כך ענש הכתוב את הנטפל לעוברי עבירה – על אחת כמה וכמה שישלם שכר הנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה!

[יב] רבי אומר: הרי הוא אומר "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לְכָרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס" (דברים יט, ה) – - קבע הכתוב פיקוח נפש למי שבא לידו ספק נפש – ולא ידע. אמור מעתה: המגבה הצדקות, והמפרנס את העניים, והגומל חסדים – על אחת כמה וכמה תינתן לו נפשו!

[יג] רבי אלעזר בן עזריה אומר: הרי הוא אומר "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה – לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה, לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אלהיך" (דברים כד, יט) – קבע הכתוב ברכה למי שבאת לידו מצוה בלא ידיעה. אמור מעתה: היתה סלע צרורה לו בכנפיו ונפלה ממנו, מצאה העני ומתפרנס בה – הרי הכתוב קובע לו ברכה כשוכח עומר בתוך שדהו!

[יד] "וְהֵבִיא אַיִל" – קשה, בן שתי שנים. 'צאן' – לרבות כל משמע. 'צאן' – אף החֲרֵש, אף השוטה, אף הנכס. "מִן הַצֹּאן" – ולא הפלגס. "בְּעֶרְכְּךָ" – מה 'ערכך' האמור להלן (ויקרא ה, טו) – ב"כֶּסֶף שְׁקָלִים", אף 'ערכך' האמור כאן – בכסף שקלים. "לְאָשָׁם" – שיהיה מפריש מעותיו לשם אשם.

פרק כא

[א] "וכפר עליו הכהן..." מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר שאם בא לידו ספק חלב ודם ונותר ופגול בהעלם אחד – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר "שגגתו". בא לפניו [ספק חלב ולא ידע, ספק חלב] ולא ידע – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר "אשר שגג". בא לפניו ספק חלב וידע, ספק חלב וידע – רבי אומר כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת.

[ב] ר' אלעזר בר' שמעון ור' שמעון בר' יהודה אמרו משום ר' שמעון, אינו חייב אלא אחת שנאמר "על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע". "והוא לא ידע" – פרט לשאמרו לו אחרים. יכול אף על פי שאינו מכחיש? תלמוד לומר (ויקרא ד, כג) (שם, כח) "או הודע אליו חטאתו..והביא"."והוא לא ידע ונסלח לו" – הא אם ידע אין מתכפר לו. הא למה הדבר דומה? לעגלה ערופה, שאף על פי שנתערפה ואחר כך נמצא ההורג – הרי זה יהרג.

[ג] "אָשֵׁם הוּא אָשֹׁם אָשָׁם" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר הביא אשם תלוי, שחטו וזרקו את דמו, ואחר כך נודע לו שחטא או נודע לו שלא חטא – מנין שמותר באכילה? תלמוד לומר "אָשָׁם". יכול אף על פי שלא נזרק הדם? תלמוד לומר "הוּא". מה יעשה לו? הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה. נזרק הדם – יאכל הבשר. ר' יוסי אומר אפילו הדם בכוס – יזרק והבשר יאכל.

[ד] יכול אף על פי שלא נשחט? תלמוד לומר "אָשָׁם". מה יעשה לו? יצא וירעה בעדר, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה. ר' אליעזר אומר יקרב. שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר.

[ה] "אָשָׁם..ליהו"ה" – יכול יפול כולו לבדק הבית? תלמוד לומר (ויקרא ה, טו) 'אשם לכהן'. יכול ינתן כולו לכהן? תלמוד לומר "אָשָׁם...ליהו"ה". הא כיצד? מותר אשמות נופל לנדבה וילקח בהם עולות – הבשר לשם והעורות לכהנים.

[ו] אין לי אלא מותר אשמות; ומנין מותר חטאות? מותר עשירית האיפה? מותר קיני זבים, קיני זבות, וקיני יולדות? ומותר קרבנות נזיר ומצורע? (והמקדיש נכסיו ויש בהם דברים הראוים למזבח – יינות, שמנים וסלתות ועופות –) מנין שימכרו לצרכי אותו המין ויביא בדמיהם עולות? תלמוד לומר "אָשָׁם אָשָׁם". זה הכלל: כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה – ילקח בו עולות; הבשר לשם והעורות לכהנים. זה מדרש דרש יהוידע כהן גדול: "אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לה'" – נמצאו שני כתובים קיימים – 'אשם לשם' (שם, טו) ו'אשם לכהן' (שם, יח). ואומר (מ"ב ב, יב) "כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ".

[ז] מנין לאשם שפחה חרופה לא יביא אלא בכסף שקלים? תלמוד לומר "אָשָׁם". אי "אשם", יכול שאני מרבה אף אשם נזיר ומצורע? תלמוד לומר "הוּא". ומה ראית לרבות אשם שפחה ולהוציא אשם נזיר ואשם מצורע? אחר שריבה הכתוב, מיעט. מרבה אני אשם שפחה חרופה שהוא איל, ומוציא אני אשם נזיר ומצורע שאינו איל.

פרק כב

[א] מה תלמוד לומר 'עמיתו...עמיתו' שני פעמים? 'עמיתו' – פרט לגבוה, 'עמיתו' – פרט לאחרים."וְכִחֵשׁ" – יכול אומר לחברו "אכלתי היום" והיום לא אכל? "הלכתי לעיר פלוני" והוא לא הלך? תלמוד לומר "כִּי תֶחֱטָא וְכִחֵשׁ" – לא אמרתי אלא כחש שקדמו חטא; יצא כחש שלא קדמו חטא.

[ב] רבי אומר "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר" – מה אלו מיוחדים שהן של ממון, יצא אלו שאינם של ממון.

[ג] "וּמָעֲלָה מַעַל בהשם" – ר' יוסי הגלילי אומר להביא את קדשים קלים. בן עזאי אומר להביא את השלמים. אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא היה בן עזאי אומר אלא בבכור בלבד. ר' שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן – קורא אני בהן "וכחש בעמיתו". ושאין חייב באחריותן – אין אני קורא בהן "וכחש בעמיתו".

[ד] ר' עקיבא אומר מה תלמוד לומר "וּמָעֲלָה מַעַל בהשם"? לפי שהמלוה, והלוה, והנושא ונותן – אינו מלוה, ואינו לוה, ואינו נושא ואינו נותן אלא בשטר ובעדים. לפיכך

בזמן שהוא מכחיש – מכחיש בעדים ובשטר. אבל המפקיד אצל חבירו אינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם! בזמן שהוא מכחיש – מכחיש בשלישי שביניהם!

[ה] "וכחש בעמיתו" – יכול בדברים? תלמוד לומר "בפקדון" – שהוא של ממון, יצא דבר שאינו של ממון.

[ו] אי מה פקדון מיוחד שאין לו רשות להוציאו מְלְוה! שיש לו רשות להוציאה מנין? תלמוד לומר "אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד". אי מה אלו ואלו מיוחדים – דברים שיש בהן מתנת יד; גזל, שאין בו מתנה יד מנין? תלמוד לומר "אוֹ בְּגָזֵל". אי מה אלו ואלו מיוחדים – דברים הנטלים מרשות בעלים; הכובש שכר שכיר שאינו ניטל מרשות בעלים מנין? תלמוד לומר "אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ". אי מה אלו ואלו מיוחדים – דברים שדעת שניהם יודעת; אבידה, שאין דעת שניהם יודעת מנין? תלמוד לומר "אוֹ מָצָא אֲבֵדָה". "וכחש בה" – ולא במוצאיה. בן עזאי אומר שלש אבידות הן: היודע בה ולא במוצאיה, במוצאיה ולא בה, לא בה ולא במוצאיה.

[ז] או מה אלו ואלו מיוחדים – דברים שאפשר לדעתן; דברים שאי אפשר לדעתן – כגון המערב מים ביין, מי גלוביא בשמן, מי מעיין בדבש, חלב חמור בקטב (ס"א קטף), קימוס במור, חול בפול, עלי גפנים בפילון – מנין? תלמוד לומר "עַל שֶׁקֶר" – על כל דבר שיש שקר.

[ח] אי מה אלו מיוחדים – שאין נזיקים של ממון; דברים הניזקים – כגון חובל אדם באדם, קנין קנין, אדם בקנין, קנין באדם – מנין? תלמוד לומר (ויקרא ה, כו) "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ".

[ט] אי מה אלו ואלו מיוחדים – דבר שמשלם עליהם את הקרן; תשלומי כפל, ותשלומי ד' וה', והאונס והמפתה והמוציא שם רע – מנין? תלמוד לומר "וּמָעֲלָה מַעַל בה'" – ריבה.

[י] "אחת" (שם, כב), "בה" (שם), ו"בהנה" (שם), "או מכל" (שם, כד) – הרי אלו מיעוטים. פרט לאומר לחבירו "חבלת בי בשבת", והוא אומר "לא חבלתי"; "הדלקת נרות בשבת", והוא אומר "לא הדלקתי"; אמר לו אביו: "חבלת בי" / "עשית בי חבורה", והוא אומר "לא חבלתי בך" / "לא עשיתי בך חבורה" תלמוד לומר "אחת" (שם, כב), "בה" (שם), ו"בהנה" (שם), "או מכל" (שם, כד) – הרי אלו מיעוטים. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט! מרבה אני את אלו שאין נדונים עליהם בנפשו ומוציא אני את אלו שנידון עליהם בנפשו.

[יא] ר' שמעון אומר, יכול האומר לחבירו "אנסת ופתית את בתי" והוא אומר "לא אנסתי ולא פתיתי", ("המית שורך את שורי" והוא אומר "לא המית"), "המית שורך את עבדי"

והוא אומר "לא המית", אמר לו עבדו "הפלת את שיני וסמית את עיני" והוא אומר "לא הפלתי ולא סמיתי" יכול יהא חייב? תלמוד לומר "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ. אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר" – מה אלו מיוחדים שאינם קנסות, יצאו אלו שהם קנסות.

פרשה יג

[א] "והיה" – מיד מה יעשה? "והשיב". אי "והשיב...ושלם" (ויקרא ה, כג-כד) – יכול יהיה משיב ומשלם? ואל תתמה! שהרי הגנב משלם תשלומי כפל! אם טבח ומכר משלם ד' וה'! תלמוד לומר 'גְּזֵלָה' – גזילה הוא משלם ואין משיב ומשלם.

[ב] "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל" – מה תלמוד לומר "אשר גזל"? שיכול ישלם חומש ואשם על מה שגזל אביו תלמוד לומר "אשר גזל".

[ג] יכול לא ישיב כל עיקר? תלמוד לומר "את הגזלה". מה תלמוד לומר "אֲשֶׁר עָשָׁק"? שיכול ישלם חומש ואשם על מה שעשק אביו? תלמוד למר "אֲשֶׁר עָשָׁק" – על מה שעשק הוא משלם ולא על מה שעשק אביו.

[ד] יכול לא ישיב כל עיקר? תלמוד לומר "אֶת הָעֹשֶׁק". "אֶת הַפִּקָּדוֹן..." – מה תלמוד לומר "אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ"? כל זמן שעמו – ישיבנו. אין עמו – משיב דמיו.

[ה] ועדיין אני אומר אימתי אינו משלם חומש ואשם על מה שגזל אביו – בזמן שלא נשבע, לא הוא ולא אביו; נשבע – הוא ולא אביו, אביו ולא הוא, הוא ואביו – מנין? תלמוד לומר "אשר גזל..אשר עשק..אשר הפקד אתו..אשר מצא".

[ו] עדיין אני אומר עד מתי הוא משלם קרן על גזל אביו – בזמן שנשבע הוא ואביו. הוא ולא אביו, אביו ולא הוא, לא הוא ולא אביו מנין? תלמוד לומר 'הגזל..עושק..והפקדון..והאבדה ישתלמו' [ובגמרא גרס יש תלמוד] – מכל מקום.

[ז] מנין ליתן את האמור למעלה למטה? תלמוד לומר "מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר". "מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר" – עד שיהא מתכוין לו. מכאן אתה אומר שחייב על זדון שבועה ועל שגגתה. מה הוא חייב על זדונה? אשם בכסף שקלים.

[ח] "עליו לשקר..ושלם" – ואין משלם אלא לאחר שבועה. והלא דין הוא! ומה אם הטוען טענת גנב – שמשלם תשלומי כפל – אין משלם אלא לאחר שבועה, זה – שאין משלם תשלומי כפל – אינו דין שאינו משלם אלא לאחר שבועה?! לא! אם אמרת בטוען טענת גנב – שאינו משלם חומש ואשם! תאמר בזה שמשלם חומש ואשם! הואיל ומשלם חומש ואשם – ישלם לפני שבועה ולאחר שבועה! תלמוד לומר "עליו לשקר..ושלם" – ואין משלם אלא לאחר שבועה.

[ט] "וְשִׁלַּם אֹתוֹ" – אותו הוא משלם ואין משלם תשלומי כפל. והלא דין הוא! ומה אם הטוען טענת גנב – שאין משלם חומש ואשם – משלם תשלומי כפל, זה – שמשלם חומש ואשם – אינו דין שישלם תשלומי כפל?! תלמוד לומר "וְשִׁלַּם אֹתוֹ" – אותו הוא משלם ואינו משלם תשלומי כפל.

[י] אוציא את תשלומי כפל ולא אוציא את תשלומי ד' וה'? תלמוד לומר "בְּרֹאשׁוֹ" – בראשו הוא משלם, ואינו משלם תשלומי כפל ולא תשלומי ד' וה'.

[יא] קל וחומר לטוען טענת גנב שישלם חומש ואשם! ומה זה – שאין משלם תשלומי כפל – משלם חומש ואשם, הטוען טענת גנב – שמשלם תשלומי כפל – אינו דין שישלם חומש ואשם?! תלמוד לומר "בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו" – המשלם בראש מוסיף חומש, ואין המשלם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' מוסיף חומש.

[יב] "וַחֲמִשְׁתָּיו" – מלמד שמוסיף חומש על חומש; עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה. "יֹסֵף עָלָיו" – שיהא הוא וחומשו חמשה. "לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ" – ולא יתננו לשלוחו שיולך לו. יכול לא יתן לשליח בית דין וליורש? תלמוד לומר "יִתְּנֶנּוּ".

[יג] "ביום אשמתו": בית שמאי אומרים ילקה בחסר ויתיר ובית הלל אומרים כשעת הוצאה רבי עקיבא אומר כשעת התביעה.

[יד] 'והביא את אשמו' – אף לאחר יום הכפורים. "איל" – קשה, בן שתי שנים. 'צאן' – לרבות כל משמע; 'צאן' – אף חרש, אף שוטה, אף ננס. "מן הצאן" – ולא הפלגס. "בערכך" – מה 'ערכך' האמור להלן (ויקרא ה, טו) בכסף שקלים, אף 'ערכך' האמור כאן – בכסף שקלים. "לאשם" – שיהיה מפריש מעות לשם אשם.

פרק כג

[א] "וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה" – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'לאחת' – לחייב על כל אחת ואחת.

[ב] כיצד? היו חמשה תובעים אותו, אמרו לו "תן לנו פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שיש לנו בידך!". "שבועה שאין לכם בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה; לא לך ולא לך ולא לך!" – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'לאחת' – לחייב על כל אחת ואחת.

[ג] יכול מפני שהן חמשה; מנין אמר לו "תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שיש לי בידך!". "שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה!" – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'לאחת' – לחייב על כל אחת ואחת.

[ד] יכול מפני שהן מיני תביעות; מנין אפילו אמר לו "תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך!". "שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין!" – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'לאחת' – לחייב על כל אחת ואחת.
[ה] יכול מפני שהן מינים הרבה; מנין אפילו אמר לו "תן לי חטים שהפקדתי לך אמש ושלפניו ושלפני פניו!". ["שבועה שאין לך בידי חטין שהפקדת לי אמש ושלפניו ושלפני פניו!"] – מנין שחייב על כל אחת ואחת? תלמוד לומר 'לאחת' – לחייב על כל אחת ואחת.
[ו] מנין אחת על דברים הרבה? תלמוד לומר "על אחת מכל אשר יעשה".
[ז] כיצד? היה תובעו. אמר לו "תן לי חטים שהפקדתי אצלך אמש ושלפניו ושלפני פניו!". "שבועה שאין לך בידי כלום!" – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר "על אחת".
[ח] יכול מפני שהוא מין אחד; מנין אפילו אמר לו "תן לי חטים ושעורים וכוסמין שיש לי בידך!". "שבועה שאין לך בידי כלום!" – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר "על אחת אשר יעשה".
[ט] יכול מפני שאינן מיני תביעות; מנין אפילו אמר לו "תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שיש לי בידך!". "שבועה שאין לך בידי כלום!" – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר "על אחת מכל אשר יעשה".
[י] יכול מפני שהוא אדם אחד; מנין אפילו אמרו לו חמשה "תן לנו פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שיש לנו בידך!". "שבועה שאין לכם בידי כלום!" – מנין שאינו חייב אלא אחת? תלמוד לומר "על אחת מכל אשר יעשה". "לאשמה בה" – פרט לפחות משוה פרוטה.

צו

פרק א

[א] אין "צו" אלא זירוז – מיד ולדורות. אמר ר' שמעון ביותר כל מקום שיש חסרון כיס.
[ב] ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ" (שמות כט, לז), שומע אני דברים ראוים למזבח ודברים שאינם ראוים למזבח... תלמוד לומר "כבשים" (שם, לח) – מה כבשים המיוחדים שהם ראוים למזבח. יצא דבר שאין ראוי למזבח.
[ג] ר' עקיבא אומר מתוך שנאמר "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ" (שמות כט, לז), שומע אני דברים הראוים למזבח ודברים שאינם ראוים למזבח... תלמוד לומר 'עולה' (שם, מב) – מה עולה מיוחדת שהיא ראוי למזבח – אף כל דבר שראוי למזבח. יצא דבר שאין ראוי למזבח.

[ד] ר' יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה – לא ירד. שנאמר "היא העֹלה על מוקדה" – מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד, כך כל דבר שהוא ראוי לאישים אם עלה – לא ירד.

[ה] רבן גמליאל אומר "היא העֹלה על מוקדה על המזבח" – מה עולה שהיא ראויה למזבח אם עלתה לא תרד, כך כל דבר שהוא ראוי למזבח אם עלה – לא ירד.

[ו] אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים; שרבן גמליאל אומר לא ירדו, ור' יהושע אומר ירדו.

[ז] ר' יהודה אומר "זאת" "היא" "העֹלה" – הרי אלו מיעוטים. פרט לנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים. ר' שמעון אומר אין לי אלא כשרה; מנין לשנשפך דמה, ושנשחטה בלילה, ושיצא דמה חוץ לקלעים, ולהלן והיוצא והטמא, והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ושקבלו פסולים וזרקו את דמו, והניתנים למטה שנתנם למעלה, והנתנים למעלה שנתנם למטה, והנתנים בפנים שנתנם בחוץ, והניתנים בחוץ שנתנם בפנים, והפסח והחטאת ששחטם שלא לשמן? תלמוד לומר "זאת תורת העֹלה" – תורה אחת לכל העולים שאם עלו – לא ירדו.

[ח] יכול אף הרובע, והנרבע, והמוקצה, והנעבד, והאתנן, והמחיר, והכלאים, והטריפה, והיוצא דופן ובעלי מומין – אם עלו לא ירדו? תלמוד לומר "זאת" "היא" "העֹלה" – הרי אלו מיעוטים. ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט! מרבה אני את אלו שהיה פסולן בקדש, ומוציא אני את אלו שלא היה פסולן בקדש.

[ט] כשתמצא לומר כלל שרבי עקיבא אומר כל שפסולו בקדש – הקדש מקבלו. לא היה פסולו בקדש – אין הקדש מקבלו. חוץ מבעלי מומין; שבעוף כשר. ר' חנניא סגן הכהנים אומר, דוחה היה אבא בעלי מומין מעל גבי המזבח. יכול אף הנסכים אם עלו לא ירדו? תלמוד לומר 'עולה' – מה עולה מיוחדת שהיא באה בגלל עצמה, יצאו נסכים שאינם באים בגלל עצמם.

[י] מיכן אתה אומר – הזבח כשר והנסכים פסולים; הזבח פסול והנסכים כשרים; אפילו זה וזה פסול – שהזבח לא ירד והנסכים ירדו.

[יא] לתוך שנאמר "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ" (שמות כט, לז) למדנו שהמזבח מקדש את הראוי לו. מנין אף הכבש מקדש את הראוי למזבח? תלמוד לומר "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ" (ויקרא ב, יב). מנין שאף הכלים מקדשים את הראוי להם? תלמוד לומר "וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ" (שמות ל, כט).

[יב] כלי הלח מקדשים את הלח, מדת היבש מקדש היבש. ואין כלי הלח מקדש את היבש ואין מדת היבש מקדש את הלח. כלי הקדש שנקבו: אם עושים מהם מעין מלאכתם שהיו עושים כשהם שלמים – מקדשים, ואם לאו – אין מקדשין. וכולם אין מקדשים אלא בקדש.

[יג] "היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר" – שיהא נותנם מבא השמש והם מתעכלים על המזבח כל הלילה. אין לי אלא דברים שהן ראוים לקרב בלילה שיהא נותנם מבא השמש והם מתעכלים והולכים מעל גבי המזבח כל הלילה; דברים שהן ראוים לקרב ביום – כגון הקומץ והקטרת והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים מנין? תלמוד לומר "צו את אהרון ואת בניו לאמר"

[יד] אתה אומר לכך נאמר "כל הלילה" – שיהא נותנם מבא השמש והם מתעכלים והולכים על גבי המזבח כל הלילה; או אינו אלא שיהא מעלם מן הארץ על גבי המזבח כל הלילה! הא מה אני מקיים "וְלֹא יָלִין חֶלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר" (שמות כג, יח)!? זה הוא האמור ללמד שיהא מעלן מן הארץ למזבח כל הלילה!

[טו] הא מה אני מקיים "כל הלילה"? שיהא נותנם מבא השמש והם מתעכלים והולכים כל הלילה מעל גבי המזבח. מה תלמוד לומר "עד הבקר"? אם אינו ענין לעיכול איברים תנהו ענין לתרומת הדשן; לימד שיהיו תורמים את המזבח כל הלילה.

[יו] "ואש המזבח תוקד בו" – ומנין לאש מזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון? תלמוד לומר "אש המזבח תוקד בו".אש מחתה ומנורה מנין? ודין הוא! נאמר 'תן אש' במזבח הפנימי, ונאמר 'תן אש' במחתה ומנורה. מה אש מזבח הפנימי – ממזבח החיצון, אף אש מחתה ומנורה – ממזבח החיצון! או כלך לדרך זה! נאמר 'תן אש' במזבח הפנימי ונאמר 'תן אש' במחתה ומנורה. מה אש ממזבח הפנימי – ממזבח חוצה לו, אף אש מחתה ומנורה – ממזבח חוצה להּ! תלמוד לומר "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" – אף אש שאמרתי לך "תהיה תמיד" (ויקרא כד, ד) – לא תהא אלא ממזבח החיצון. למדנו אש למנורה; למחתה מנין? ודין הוא! נאמר אש במנורה ונאמר אש במחתה (ויקרא טז, יב). מה להלן על מזבח החיצון – אף כאן על מזבח החיצון! או כלך לדרך זה! נאמר אש בקטורת ונאמר אש במחתה. מה להלן – בסמוך לו, אף כאן בסמוך לו! תלמוד לומר "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'" – איזה דבר שמקצתו 'לפני השם' ואין כולו 'לפני השם'? הוי אומר זה מזבח החיצון.

פרק ב

[א] "ולבש הכהן מדו בד" כמדתו. 'בד' – שיהיו של בוץ. 'בד' – שיהיו חדשים. 'בד' – שיהיו כפולים "בד" (שמות כח, מב) – שלא ילבש עמהם בגדים אחרים. יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר? תלמוד לומר (ויקרא ו, ג) "בד". יכול לא ילבש עמהם בגדי קדש אבל ילבש עמהם בגדי חול? תלמוד לומר (ויקרא ו, ג) "ומכנסי בד". "ילבש על בשרו" – מה תלמוד לומר "ילבש"? להביא את המצנפת ואת האבנט, דברי ר' יהודה. ר' דוסא אומר להביא את בגדי כהן גדול שיהיו כשרים לכהן הדיוט. רבי אומר שתי תשובות בדבר: וכי אבנטו של כהן גדול זו אבנטו של כהן הדיוט?! דבר אחר, בגדים ששמשו קדושה חמורה יחזרו וישמשו בקדושה קלה?! אם כן מה תלמוד לומר "ילבש" – אפילו הן שחקין.

[ב] ר' שמעון אומר ממשמע שנאמר "בד" שומעני ד' כלים שנאמר "ולבש את בגדי הבד בגדי הקדש" (ויקרא טז, לב). אם כן למה נאמר "מדו בד"? – כמדתו.

[ג] "ומכנסי בד ילבש על בשרו" – ולא רטיה על בשרו. כשהוא אומר להלן (ויקרא טז, ד) "מכנסי בד יהיו על בשרו" – שלא יהיה שום דבר קודם למכנסים.

[ד] "והרים את הדשן אשר תאכל האש" יכול עצים? תלמוד לומר 'עולה'. אי 'עולה' יכול איברי ועולה? תלמוד לומר "אשר תאכל האש". הא כיצד? חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד. "ושמו" – בנחת."ושמו" – כולו. "ושמו" – שלא יפזר. "אצל המזבח" – סמוך למזבח. מנין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שמסלקן לצדי המזבח? ואם אין צדדים מחזיקם – סודרם על הסובב או על הכבש עד שסודר את המערכה ומחזירם למערכה? תלמוד לומר "אשר תאכל האש את העֹלה על המזבח".

[ה] מנין לאיברים שפקעו מעל המזבח קודם לחצות שיחזיר ומועלים בהם? תלמוד לומר "אשר תאכל האש את העֹלה על המזבח".

[ו] "ופשט..ולבש" – יכול כמצות יום הכפורים יהיה פושט בגדי קדש ולובש בגדי חול? תלמוד לומר "בגדיו...בגדים" – מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט. מה בגדים שפושט – הראוים למלאכתו, אף בגדים שלובש – הראוים למלאכתו. אם כן למה נאמר "אחרים"? – פחותים מהם. ר' אלעזר אומר "אחרים והוציא את הדשן" – לימד על בעלי מומין שיהיו כשרים להוציא את הדשן.

[ז] "והאש על המזבח תוקד בו" – אמר ר' יהודה מנין להצתת האש שלא יהיה אלא בראשו של מזבח? תלמוד לומר "והאש על המזבח תוקד בו". אמר ר' יוסי מנין לעשות

מערכה אחת לקיום האש? תלמוד לומר "והאש על המזבח תוקד בו". מנין שכל המכבה עובר בלא תעשה? תלמוד לומר "לא תִכְבֶּה".

[ח] "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר". נאמר כאן "בבקר בבקר" ונאמר בתמיד (במדבר כח, ד) "בבקר" – איני יודע איזה יקדים? יקדים דבר שנאמר בו "בבקר בבקר" לדבר שלא נאמר בו אליו 'הבקר' אחד. נאמר בעצים "בבקר בבקר" ונאמר בקטורת (שמות ל, ז) "בבקר בבקר" – איני יודע מי יקדים את מי? מי מכשיר את מי?! עצים מכשירים הקטרת! הם יקדימו את הקטרת!

[ט] נאמר בקטרת (שמות ל, ז) "בבקר בבקר" ונאמר בנרות (שמות ל, ז) "בבקר בבקר" – איני יודע איזה יקדים? כשהוא אומר (שמות ל, ז) "בהיטיבו את הנרֹת יקטירנה" – סמכו ענין לקטורת; אף הם יקדימו את הקטורת! מנין שיעשה את המערכה גדולה כדי שתקבל את כל העולות? תלמוד לומר "עליה העֹלה". מנין לאמורי חטאת ואמורי אשם ואמורי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים? תלמוד לומר "עליה חלבי השלמים". מנין הקומץ והלבונה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים? תלמוד לומר "עליה..והקטיר" – כל ההקטרות יהיו עליה. יכול אף הקטורת תהא עליה? תלמוד לומר "ובער עליה... וערך עליה" – עשה הבערה אחת לקטורת, עשה מערכה אחת לקטורת.

[י] מנין שלא יהיה דבר קודם לתמיד של שחר? תלמוד לומר "עליה העֹלה". מנין שלא יהיה דבר מתעכב אחר תמיד של בין הערבים? תלמוד לומר 'עליה שלמים'. "אש תמיד". "תמיד" – אף בשבת, "תמיד" – אף בטומאה. "לא תִכְבֶּה" – אף במסעות. מה עושים לה? כופין עליה פסכתר, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר אף בשבת; ומסעות – מדשנין אותה! שנאמר (במדבר ד, יג) "וְדִשְּׁנוּ את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן".

[יא] ר' יהודה אומר ב' מערכות בכל יום, וג' ביום הכפורים. ר' יוסי אומר ג' בכל יום וד' ביום הכפורים. אחת מערכה גדולה, ואחת מערכה לקטורת, ואחת לקיום האש, ואחת שמוסיפים ליום הכפורים. ר' מאיר אומר ד' מערכות בכל יום וחמש ביום הכפורים. אחת מערכה גדולה, ואחת לקטורת, ואחת לקיום האש, ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב, ואחת שמוסיפים ליום הכפורים.

פרשה ב

[א] "וזאת תורת המנחה" – לבית עולמים. "זאת" – אינה נוהגת בבמה. "תורת המנחה" – תורה אחת לכל המנחות שיהיו טעונות שמן ולבונה.

[ב] וכי מנין יצאו? מכלל שנאמר (ויקרא ב, א-ג) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה..והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" – יכול אין טעונה שמן ולבונה אלא מנחות

ששיריהן נאכלים!... מנחות שאין שיריהן נאכלין מנין? תלמוד לומר "תורת המנחה" – תורה אחת לכל המנחות שיהיו טעונות שמן ולבונה.

[ג] אמר רבי עקיבא מה מצינו שלא חלק הכתוב בין מנחת חוטא של ישראל למנחת חוטא של כהנים ללתיתין – לא נחלק בין מנחת נדבה של ישראל למנחת נדבה של כהנים ללתיתין! אמר לו ר' חנניא בן יהודה וכי מה ראיה לאו להין?! עשה ללא תעשה?! תלמוד לומר "תורת המנחה" – תורה אחת לכל המנחות שיהיו טעונות שמן ולבונה.

[ד] "הַקריב אֹתָהּ" – כשירה ולא פסולה."אֹתָהּ" – כולה כאחת. "בני אהרן" – ולא בנות אהרן. "לפני השם" – יכול במערב? תלמוד לומר "אל פני המזבח". אי "אל פני המזבח", יכול בדרום? תלמוד לומר "לפני השם". הא באיזה צד מגישה? בקרן דרומית מערבית.

[ה] ר' אלעזר אומר יכול יגישנה בדרומה של קרן או במערבה? – אמרת לאו. שני כתובים, אחד מקיים עצמו ומקיים את חברו ואחד מקיים עצמו ומבטל את חברו. תופסים זה שמקיים עצמו ומקיים את חברו ומניחים זה שמקיים עצמו ומבטל חברו. כשאתה אומר "לפני השם" במערב – בטלת "אל פני המזבח" בדרום. וכשאתה אומר "אל לפני המזבח" בדרום – קיימת "לפני השם" במערב. הא באיזה צד מגישה? בדרומה של קרן. "והרים ממנו" – מן המחובר. שלא יביא עשרון אחד בשני כלים. "בְּקֻמְצוֹ" – שלא יעשה מדה לקומץ. "מסלת המנחה" – ולא מסולת חברתה. "ומשמנה" – ולא משמן חברתה. שלא יביא שני מנחות בכלי אחד. "מסלת המנחה ומשַמנה ואת כל הלבֹנה" – שתהא שם לבונה בשעת קמיצה. "ואת כל הלבֹנה אשר על המנחה והקטיר" – שילקוט את הלבונה ויעלה לאישים.

[ו] "והקטיר המזבחה לריח ניחח אזכרתה ליהו"ה" – נזכרים בה, נזכרים בקמיצתה, ונזכרים בלבונתה.

[ז] "והנותרת ממנה" – כשירה. 'יאכלו...תאכל...יאכלוה אהרן ובניו' – ריבה אכילתה בכל מאכל שירצה. "יאכלוה" – שיאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהוא מועטת.

[ח] 'לאהרן ולבניו' (ויקרא ב, ג) (ויקרא ב, י) (ויקרא ו, ט) – לאהרן תחלה ואחר כך לבניו. לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת, אף בניו כהנים גדולים – אוכלים שלא במחלוקת.

[ט] "מַצוֹת תֵּאָכֵל" – מצוה. לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה, יכול תחזיר להתירה הראשון? תלמוד לומר "מצות תאכל" – מצוה.

[י] וכיוצא בה: "יבמה יבא עליה" – מצוה. לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה, יכול תחזר להיתירה הראשון? תלמוד לומר "יבמה יבא עליה".

[יא] "מַצּוֹת תֵּאָכֵל" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "יאכלוה" – אין לי אלא כולה; מנין אף מקצתה? תלמוד לומר "תֵּאָכֵל" – אפילו כל שהוא.
[יב] 'במקום קדוש תֵּאָכל' – יכול במחנה לויה? תלמוד לומר "בחצר אהל מועד יאכלוה". אין לי אלא בחצר אהל מועד; מנין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקדש? תלמוד לומר "בְּמָקוֹם קָדֹשׁ". "יאכלוה" – שלא יאכל עמה חולין ותרומה בזמן שהוא מרובה.

פרק ג

[א] "לא תאפה חמץ" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא תעשה חמץ" (ויקרא ב, יא) יכול לאו אחד על כולם? תלמוד לומר "לא תאפה חמץ" – אפיה בכלל היתה, ולמה יצאת? להקיש אליה. מה אפיה מיוחדת מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה, אף אני מרבה את לישתה ואת עריכתה ואת כל מעשה ומעשה שיש בה שחייב על כל אחד ואחד לאו בפני עצמו.
[ב] "חלקם נתתי..מֵאִשָּׁי" – אינן רשאים ליטול אלא מותר מן האישים. אין לי אלא בו בלבד; מנין לרבות את כל הקדשים? תלמוד לומר 'כי קדש קדשים'. יכול אף הפסולה במחלוקת? תלמוד לומר "מֵאִשָּׁי" – הכשרה ולא הפסולה. יכול אם חלקוה תהיה פסולה? תלמוד לומר "הִוא" – הרי הוא בקדושתה.
[ג] "כחטאת" – מה חטאת מן החולין וביום ובידו הימנית, אף זו – מן החולין וביום ובידו הימנית. אי מה חטאת אם נשחטה שלא לשמה פסולה, אף זו אם נקמצה שלא לשמה פסולה? תלמוד לומר "כאשם" – מה אשם נשחט שלא לשמו – כשר, אף זו אם נקמצה שלא לשמה – כשרה.
[ד] ר' שמעון אומר יש מהם כחטאת ויש מהם כאשם: מנחת חוטא הרי הוא כחטאת, לפיכך אם נקמצה שלא לשמה – פסולה. מנחת נדבה הרי הוא כאשם, לפיכך אם נקמצה שלא לשמה – כשרה.
[ה] "כל זכר..." – לרבות בעלי מומין. למה? אם לאכילה – כבר אמור (ויקרא כא, כב)! אם כן למה נאמר "כל זכר" – לרבות בעלי מומין למחלוקת. "יאכלנה" – כשרה ולא פסולה. "חק עולם" – לבית עולמים. "לְדֹרֹתֵיכֶם" – שינהג הדבר לדורות. "מֵאִשֵּׁי יהו"ה" – אין להם אלא אחר מתן אישים.
[ו] "כל אשר יגע בהם יקדש" – יכול אף על פי שלא בלע? תלמוד לומר "בהם" – משיבלע. יכול אם נגע במקצתו יהיה כולו פסול? תלמוד לומר "כל הנוגע בהם יקדש" – הנוגע

פסול; הא כיצד? חותך את מקום שבלע. "יקדש" – להיות כמוהו. אם פסול – פסול, ואם כשר – יאכל כחמור שבו.

פרשה ג

[א] "זה קרבן אהרן ובניו" – יכול יהיו אהרן ובניו מביאים כאחד את הקרבן הזה? תלמוד לומר "ובניו אשר יקריבו". הא כיצד? אהרן מביא לעצמו ובניו מביאים לעצמם.

[ב] 'בניו' – אילו כהנים הדיוטים. או 'בניו' הרי כהנים גדולים!? כשהוא אומר "הכהן המשיח תחתיו מבניו" (ויקרא ו, טו) – הרי כהנים גדולים אמור! הא מה אני מקיים 'בניו'? אלו כהנים הדיוטים.

[ג] כשהכהן מתקרב תחלה לעבודה מביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו. אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביא עשירית האיפה – עבודתו פסולה.

[ד] "בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ" – אין כהן גדול נמשח אלא ביום. "אֹתוֹ" – אין מושחים שני כהנים גדולים כאחד. "ביום המשח" – מיום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם. או אינו אומר "ביום המשח אותו" – ביום שנמשח מביא עשירית האיפה ומפסיק? תלמוד לומר "מנחה תמיד"! הא מה אני מקיים "ביום המשח אֹתו"? – ביום שנמשח מביא עשירית האיפה עד עולם. "עֲשִׂירִת הָאֵפָה" – אחד מעשרה בשלש סאין שהם שבעה רבעים ועוד.

[ה] "סֹלֶת" – מה סולת האמור להלן (שמות כט, ב) – חטים, אף סולת האמור כאן – חטים. "מנחה" – הרי הוא ככל המנחות ללבונה. "תמיד" – אף בטומאה; "תמיד" – אף בשבת.

[ו] אילו נאמר "מחצית בבקר ומחצית בערב" – יכול יביא חצי עשרון בבקר וחצי עשרון בערב... תלמוד לומר "מחציתה בבקר ומחציתה בערב" – משָׁלם; מביא מחציתה בבקר ומחציתה בערב.

[ז] כיצד הוא עושה? מביא עשרון שלם וחוצהו. מקריב מחצה בבקר ומחצית בערב. נטמא חציו של בין הערבים – יכול יביא חצי עשרון מתוך ביתו בערב? תלמוד לומר "ומחציתה בערב" – משָׁלם.

[ח] כיצד הוא עושה? מביא עשרון שלם וחוצהו; מקריב מחצה ומחצה אבד. כהן שהקריב מחצה שחרית ומינו אחר תחתיו – יכול יביא עשרון מביתו? תלמוד לומר "מחציתה בבקר ומחציתה בערב"- מחציתה משָׁלם מביא בערב.

[ט] כיצד הוא עושה? מביא עשרון שלם וחוצהו; מקריב מחצה ומחצה אבד. נמצאו שני חצאין קרבים ושני חצאין אובדים.

פרק ד

[א] "על מחבת בשמן" – מלמד שטעונה כלי. "בשמן" – להוסיף לה שמן אחר. ואיני יודע כמה? הריני דן: זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן. מה מנחת נסכים – ג' לוגין לעשרון, אף זו – ג' לוגין לעשרון.

[ב] או כלך לדרך זה: זו טעונה שמן ומנחת נדבה טעונה שמן. מה נדבה טעונה לוג אחד לעשרון, אף זו – לוג אחד לעשרון.

[ג] נראה למי דומה: דנין מנחה שהיא באה תמיד ודוחה את השבת ואת הטומאה; ואל תוכיח מנחת נדבה שאינה באה תמיד ואינה דוחה את השבת ואת הטומאה!

[ד] או כלך לדרך זה: דנין מנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ממנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה; ואל תוכיח מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה ואינה טעונה לבונה!

[ה] ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: כשהוא אומר "מנחה תמיד" – הרי היא לו כמנחת תמידין. מה מנחת תמידין – ג' לוגין לעשרון, אף זו ג' לוגין לעשרון. ור' שמעון אומר, ריבה שמן במנחת חביתין וריבה שמן במנחת כבשים. מה מנחת כבשים – ג' לוגין לעשרון, אף זו ג' לוגין לעשרון. או כלך לדרך זו! ריבה שמן במנחת חביתין וריבה שמן במנחת אלים. מה מנחת אלים – שני לוגין לעשרון, אף זו – שני לוגין לעשרון! נראה למי דומה: דנים מנחה שכולה עשרון ממנחה שכולה עשרון ואל תוכיח מנחת אלים שאין כולה עשרון.

[ו] "תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת" – מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה. אין לך רבוכה בתורה אלא זו ורבוכה שבתודה ושבמילואים. "תביאנה" – יכול לפני הנסכים? כשהוא אומר "תקריב" – אף לאחר המוספין. "תֻּפִּינֵי" – תאפה נא. ר' יהודה אומר "תֻּפִּינֵי" – תאפה נאה. ר' יוסי אומר תאפה רבה. "מנחת פִּתִּים" – מלמד שכופל אחד לשנים ואינו מבדיל "תקריב ריח ניחח ליהו"ה" – יכול מה אהרן מביא בכל יום – אף בניו מביאים בכל יום? תלמוד לומר (ויקרא ו, יג) "זה" יכול, מה אהרן דוחה את השבת ואת הטומאה – אף בניו יהיו מביאים ודוחים את השבת ואת הטומאה? תלמוד לומר (שם) "זה". מה אהרן מביא חצאים – אף בניו יהיו מביאים חצאים? תלמוד לומר (שם) "זה". מה אהרן מביא שלשה לוגין לעשרון – אף בניו יהיו מביאים שלשה לוגין לעשרון? תלמוד לומר (שם) "זה". מה אהרן מביא רבוכה – אף בניו יהיו מביאים רבוכה? תלמוד לומר (שם) "זה".

פרק ה

[א] 'משיח' – אין לי אלא משוח בשמן המשחה; מרובה בגדים מנין? תלמוד לומר "והכהן המשיח". יכול שאני מרבה אף משיח מלחמה? תלמוד לומר "תחתיו מבניו" – את שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה, יצא משיח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו. ומנין שאין בנו עומד תחתיו? תלמוד לומר (שמות כט, ל) "שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש" – את ש'בא אל אהל מועד לשרת בקדש' בנו עומד תחתיו, יצא משוח מלחמה שאינו 'בא אל אהל מועד לשרת בקדש'.

[ב] "מבניו יעשה אותה" "ילבשם הכהן תחתיו מבניו" – מלמד שיהיה בן קודם לכל שבעולם. יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אביו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב) 'אשר ימלא ידו' – בזמן שממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם, ואם אינו ממלא מקום אביו – יבוא אחר וישמש תחתיו.

[ג] מנין לכהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו שתהא מנחתו קרבה משל יורשים? תלמוד לומר "מבניו יעשה". יכול יביאוה לחצאין? תלמוד לומר "אֹתה" – כולה אמרתי ולא מקצתה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר אינה באה אלא משל צבור שנאמר "חק עולם" – משל עולם. "כליל תקטר" – כליל להקטרה.

[ד] "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תֵאָכֵל" – מנחת כהנת נאכלת, מנחת כהן אינה נאכלת. אין לי אלא מנחת חובתו; מנחת נדבתו מנין? תלמוד לומר 'כל מנחת כהן'. אין לי אלא כולה; מקצתה מנין? תלמוד לומר "תהיה" – אפילו כל שהוא. אין לי אלא העליונה ב'כליל תקטר' והתחתונה ב'לא תאכל'; מנין העליונה ב'לא תאכל' והתחתונה ב'כליל תקטר'? תלמוד לומר "כליל" (ויקרא ו, טו) "כליל" (שם טז,) לגזירה שוה. ר' אליעזר אומר "כליל תהיה לא תֵאָכֵל" – כל שבכליל; ליתן לא תעשה על אכילתן.

פרשה ד

[א] "זאת תורת החטאת" "זאת" – אינה נוהגת בבמה. "תורת החטאת" – תורה אחת לכל חטאות שיהיה דמם טעון כיבוס. וכי מאין יצא?! מכלל שנאמר (ויקרא ו, יט-כ) "הכהן המחטא אֹתה יאכלנה..ואשר יזה מדמה..תכבס", יכול אין לי אלא חטאת החצונית שיהיה דמם טעון כבוס; חטאת פנימית מנין? ודין הוא! ומה אם קדשי קדשים – ששוו לחטאת החיצונית למריקה ולשטיפה – לא שוו לכיבוס, חטאת הפנימית – שלא שוו למריקה ולשטיפה – אינו דין שלא ישוו להם לכיבוס?! תלמוד לומר "תורת החטאת" – תורה אחת לכל חטאת שיהא דמם טעון כיבוס.

[ב] יכול אף חטאת העוף יהא טעון כיבוס? תלמוד לומר "זאת". "בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לפני יהו"ה" – זהו שאמר לרבות כל חטאת שלא תהא שחיטתן אלא בצפון. ר' אליעזר אומר מכאן לעולת חובה שלא תהא שחיטתה אלא בצפון. "קדש קדשים" – לרבות זבחי שלמי צבור שלא תהא שחיטתן אלא בצפון. "הִוא" – פרט לתודה ואיל נזיר.

[ג] "הכהן המחטא אֹתָהּ יֹאכלנה" – פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן. "אֹתָהּ" – כשרה ולא פסולה. "...אֹתָהּ" – שיתן דמה למעלה ולא יתן דמה למטה. וכי מאין באת? מכלל שנאמר (דברים יב, כז) "ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל" – שומע אני חטאת שניתן דמה למטה כשרה; והא מה אני מקיים "על קרנות המזבח"? – מצוה. יכול כשם שטעון ארבע מתנות ואם נתנם מתנה אחת כפר – כך תהא טעונה דמים למעלה ואם נתנם למטה כשרה. והלא דין הוא! דמים נתנים למטה ודמים נתנים למעלה. מה הנתנים למטה – אם נתנם למעלה לא הורצו, אף הנתנים למעלה – אם נתנם למטה לא הורצו. מה לתחתונים אם נתנם למעלה לא הורצו – שאין מהם קרב למעלה! תאמר בעליונים אם נתנם למטה לא הורצו – שיש מהם קרב למטה! הפנימים יוכיחו! שיש מהם קרב בחוץ ואם נתנם בחוץ לא הורצו! מה לפנימים אם נתנם בחוץ לא הורצו – שאין מזבח הפנימי ממרקו! תאמר בעליונים שהרי קרנות ממרקות אותם! הואיל וקרנות ממרקות אותם – אם נתנם למטה כשרה! תלמוד לומר "אֹתָהּ" – שניתן דמה למעלה ולא שניתן דמה למטה.

[ה] "בְּמָקוֹם קָדֹשׁ" – יכול במחנה לויה? תלמוד לומר "בחצר אהל מועד". אין לי אלא 'חצר אהל מועד'; מנין הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש? תלמוד לומר 'במקום קדש יאכל'.

[ו] "כל אשר יגע בבשרה יקדש" יכול אף על פי שלא בלע? תלמוד לומר "בבשרה" – עד שיבלע. יכול אף נגע במקצתו יהא כולו פסול? תלמוד לומר "אשר יגע בבשרה" – הנוגע פסול. הא כיצד? חותך את מקום שבלע. "בבשרה" – ולא בעצמות ולא בגידין ולא בקרנים ולא בטלפים. "יקדש" – להיות כמוה; אם פסולה – תפסל, ואם כשרה – יאכל כחמור שבה.

פרק ו

[א] "ואשר יזה מדמה" – מדם הכשרה ולא מדם הפסולה. רבי עקיבא אומר: היתה לה שעת הכושר ונפסלה – דמה טעון כיבוס. שלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה – אין

דמה טעון כיבוס. ור' שמעון אומר אף על פי שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה – אין דמה טעון כיבוס.

[ב] "מדמה" – ולא מדם קדשי קדשים. והלא דין הוא! ומה אם חטאת הפנימית – שלא שוו לחטאת החצונית למריקה ולשטיפה – שוו להם לכיבוס, קדשי קדשים – ששוו לחטאת החצונית למריקה ולשטיפה – אינו דין שישוו להם לכיבוס?! תלמוד לומר "מדמה" "מדמה" – ולא מרוטבה. והלא דין הוא! ומה אם הדם – שאין טעון מריקה ושטיפה – טעון כיבוס, הרוטב – שטעון מריקה ושטיפה – אינו דין שטעון כיבוס?! תלמוד לומר "מדמה" – ולא מרוטבה.

[ג] "על הבגד" – ניתז על מקצתו של בגד יכול יהא בגד כולו טעון כיבוס? תלמוד לומר "אשר יזה עליה תכבס" – מקום הדם טעון כיבוס ואין הבגד כולו טעון כיבוס.

[ד] ניתז מן הצואר על הבגד – יכול יטעון כיבוס? תלמוד לומר "ואשר יזה עליה תכבס" – שכשר להזות טעון כיבוס ושאין כשר להזות אין טעון כיבוס.

[ה] ניתז מידו של מזה עד שלא הזה – טעון כיבוס; משהזה – אין טעון כיבוס. נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו – טעון כיבוס. מצואר בהמה – אין טעון כיבוס. מן הקרן ומן היסוד – אין טעון כיבוס.

[ו] 'בגד' – אין לי אלא בגד; מנין לרבות העור משהופשט? תלמוד לומר "אשר יזה עליה תכבס" יכול שאני מרבה את העור עד שלא הופשט? תלמוד לומר 'בגד'. מה בגד ראוי לקבל טומאה, אף כל ראוי לקבל טומאה; פרט לעור עד שלא הופשט, דברי ר' יהודה. ר' אלעזר אומר 'בגד' – אין לי אלא בגד; מנין לרבות את השק וכל דבר המקבל טומאה? תלמוד לומר "אשר יזה עליה תכבס". יכול שאני מרבה את העור משהופשט? תלמוד לומר 'בגד'. מה בגד מיוחד לקבל טומאה וראוי לכיבוס, אף כל המקבל טומאה; יצא דבר שאינו מקבל טומאה – אינו ראוי לכיבוס.

[ז] "תכבס במקום קדש" – מלמד שהכיבוס במקום קדוש הוא. כיצד? הבגד שיצא חוץ לקלעים – נכנס ומכבסו במקום קדוש. אין לי אלא כיבוס במקום קדוש; מנין אף שבירת כלי חרס במקום קדוש? תלמוד לומר "תכבס במקום קדש וכלי חרש..ישבר".

[ח] מכאן אמרו: בגד שיצא חוץ לקלעים – נכנס ומכבסו במקום קדוש נטמא חוץ לקלעים – קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש כלי חרס שיצא חוץ לקלעים – נכנס ושוברו במקום קדוש נטמא חוץ לקלעים – נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש כלי נחושת שיצא חוץ לקלעים – נכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש.

פרק ז

[א] 'כלי חרש' – אין לי אלא כלי חרש; מנין לרבות כלי נתר? תלמוד לומר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". אין לי אלא שבשל בו; ערה לתוכו רותח מנין? תלמוד לומר "אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר". אין לי אלא כלי חרש שערה לתוכו רותח; כלי נחושת שערה לתוכו רותח מנין? תלמוד לומר "אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר"

[ב] "ואם בכלי נחשת" אין לי אלא כלי נחושת; מנין לרבות כל שאר מתכות? תלמוד לומר "ואם בכלי נחשת בֻּשָּׁלָה" – מלמד שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו; ומנין לכלי חרש שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה? תלמוד לומר "ישבר ואם בכלי נחשת בֻּשָּׁלָה" ר' טרפון אומר: בישל בו תחלת הרגל – מבשל בו כל הרגל. וחכמים אומרים עד זמן אכילה. 'מריקה ושטיפה' – מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס. מריקה ושטיפה בצונן. השפוד והאסכלא – מגעילן בחמין.

[ג] "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף" – יכול מה שטיפה האמורה להלן בארבעים סאה אף כאן בארבעים סאה? תלמוד לומר "במים" – במים כל שהן. "במים" – ולא ביין; "במים" – ולא במזוג; "במים" – להכשיר את כל המים. קל וחומר למימי הכיור.

[ד] יכול אף הפסולה תהא טעונה מריקה ושטיפה? תלמוד לומר "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמַּיִם כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל" – הכשירה טעונה מריקה ושטיפה ואין הפסולה טעונה מריקה ושטיפה. ר' יעקב אומר: היתה לה שעת הכושר ונפסלה – טעונה מריקה ושטיפה; ושלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה – אינה טעונה מריקה ושטיפה.

[ה] ר' שמעון אומר אף על פי שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה – אינה טעונה מריקה ושטיפה. בישל בו קדשים וחולין, קדשי קדשים וקדשים קלים – אם יש בהם בנותן טעם – הרי אלו נאכלים כחמורים, וטעונים מריקה ושטיפה, ופסולה במגע.

[ו] "כל זכר" – לרבות בעל מום. למה?! אם לאכילה – כבר אמור! אם למחלוקת – כבר אמור! אם כן למה נאמר "כל זכר"? שיכול אין לי אלא בעל מום עובר; בעל מום קבוע מנין? תלמוד לומר "כל זכר בכהנים יאכל...". "אֹתָהּ" – קדושה ולא פסולה."קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" מה תלמוד לומר? שיכול אין לי שטעונה מריקה ושטיפה אלא חטאת בלבד; מנין לרבות כל הקדשים? תלמוד לומר "קדש קדשים". יכול אף התרומה? תלמוד לומר "אֹתה" – פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר 'קדש קדשים' טעונים מריקה ושטיפה ואין קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה.

[ז] אוציא את אלו ולא אוציא את התודה ואיל נזיר שנאכלים ליום אחד כקדשי קדשים? תלמוד לומר "הִוא". בְּשל בו קדשים וחולין, קדשי קדשים וקדשים קלים – אם יש בהם בנותן טעם – הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואין טעונים מריקה ושטיפה, ופוסלים במגע.

פרק ח

[א] "...חטאת" – אין לי אלא חטאת; מנין לרבות כל הקדשים? תלמוד לומר "וכל חטאת", דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' יוסי הגלילי: עקיבא! אפילו אתה מרבה כל היום אין כאן אלא חטאת! אם כן למה נאמר "וכל"? שיכול אין לי אלא חטאת יחיד; חטאת צבור מנין? תלמוד לומר 'כל'. אין לי אלא חטאת זכר; חטאת נקבה מנין? תלמוד לומר "וכל חטאת". ר' אליעזר אומר אף האשם שנאמר "כחטאת כאשם" (ויקרא ז, ז).

[ב] "אֶשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ" – אפילו מקצת דמה. מכאן אמרו: חטאת שקבל דמה בב' כוסות, יצא אחד מהן לחוץ – הפנימי כשר. נכנס אחד מהן לפנים – ר' יוסי הגלילי מכשיר בחיצון וחכמים פוסלים. אמר ר' יוסי הגלילי, ומה אם במקום שהמחשבה פוסלת – בחוץ – לא פסל הדם שבחוץ את הדם שבפנים; מקום שאין מחשבה פוסלת – בפנים – אינו דין שלא יפסול הדם שבפנים את הדם שבחוץ?! תלמוד לומר "מדמה" – אפילו מקצת דמה.

[ג] אמר להם: קל וחומר ליוצא מעתה! ומה אם במקום שאין מחשבה פוסלת – בפנים – פסל הדם שבפנים את הדם שבחוץ; מקום שמחשבה פוסלת – בחוץ – אינו דין שיפסול הדם שבחוץ את הדם שבפנים?! תלמוד לומר "אשר יובא" – הנכנס פוסל ואין היוצא פוסל.

[ד] "אל אהל מועד...". אין לי אלא אהל מועד; שילה ובית עולמים מנין? תלמוד לומר "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ". הנכנס לכפר – אף על פי שלא כפר – פסול, דברי ר' אליעזר. אמר ר' אליעזר נאמר כאן 'וכפר' ונאמר להלן (ויקרא טז, יז) 'וכפר'. מה 'וכפר' האמור להלן – שלא כפר, אף 'וכפר' האמור כאן – שלא כפר. ר' שמעון אומר, נאמר כאן "לכפר בקדש" ונאמר להלן (ויקרא טז, כז) "לכפר בקדש". מה "לכפר בקדש" האמור להלן – שכבר כפר, אף "לכפר בקדש" האמור כאן – שכבר כפר; ואם הכניס שוגג – כשר.

[ה] "בקדש...באש תשרף" – מלמד ששריפתה בקדש. אין לי אלא זו בלבד; מנין לרבות פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים? תלמוד לומר 'כל בקדש באש ישרף'.

[ו] מיכן אמרו: בשר קדשי קדשים שנטמא – בין באב הטומאה, בין בולד הטומאה, בין בפנים, בין בחוץ – בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים, ובית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ שנטמא בולד הטומאה בפנים, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: בית שמאי

אומרים הכל ישרף בפנים חוץ שנטמא באב הטומאה בחוץ, ובית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים.

[ז] ר' אלעזר אומר: את שנטמא באב הטומאה – בין בפנים בין בחוץ – ישרף בחוץ. את שנטמא בולד הטומאה – בין בחוץ בין בפנים – ישרף בפנים. רבי עקיבא אומר: נטמא בחוץ – בין באב הטומאה בין בולד הטומאה – ישרף בחוץ. נטמא בפנים – בין באב הטומאה בין בולד הטומאה – ישרף בפנים. ר' אליעזר אומר "לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כט, לד) – כל שטעון שריפה בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו.

[ח] ר' יוסי הגלילי אומר כל הענין הזה אינו מדבר אלא בפרים הנשרפין ושעירים הנשרפין ליתן לא תעשה על אכילתן; ללמד שהפסולים נשרפין לפני הבירה. אמרו לו: מנין לחטאת שנכנס דמה לפנים שהיא פסולה? אמר להם: "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה" (ויקרא י, יח).

פרשה ה

[א] "זאת תורת האשם" – לבית עולמים. 'זאת' – אינה נוהגת בבמה. "תורת האשם" – תורה אחת לכל אשמות שיהיה דמם ניתן למטה.

[ב] וכי מאין בא? מכלל שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן" – מה חטאת דמה ניתן למעלה אף אשם יהיה דמו ניתן למעלה... תלמוד לומר "וזאת תורת האשם...ואת דמו יזרק" – לרבות כל אשמות ואשם מצורע שיהא דמם ניתן למטה. מנין לדם האשם שנתערב בדם שלמים יזרק? תלמוד לומר "קדש קדשים...ואת דמו יזרק" יכול אפילו נתערבה חיים? תלמוד לומר "הוא". מה יעשה להם? ירעו עד שיסתאבו וימכרו, ויביא מדמי היפה ממין זה ומדמי היפה ממין זה, ומפסיד המותר מביתו. ר' שמעון אומר אשם שנתערב בשלמים – שניהם ישחטו בצפון; זה יקרב לשם שהוא וזה יקרב לשם שהוא; ויאכלו כחומר שבהם. אמרו לו: והלא שלמים טעונים תנופה ואין אשם טעון תנופה?! אמר להם: ומה בכך ויניף אשם?! אמרו לו: אין מביאין לבית הפסול. "קדש קדשים הוא" (ויקרא ז, א) "אשם הוא" (ויקרא ז, ה) – הוא קרב ואין תמורתו קרבה.

[ג] "יִשְׁחֲטוּ" – ריבה כאן שוחטים הרבה; אף הגרים, ואף הנשים, ואף עבדים. אין לשון 'שחיטה' אלא משיכה שנאמר (מלכים א י, טז-יז) "זהב שחוט". ר' אליעזר אומר מכאן לעולת צבור שלא תהא שחיטתה אלא בצפון. "קדש קדשים" (ויקרא ו, יח) – לרבות זבחי שלמי צבור שלא תהא שחיטתן אלא בצפון. "הוא" – פרט לתודה ואיל נזיר.

[ד] "והקטיר אתם הכהן המזבחה אשה ליהו-ה..." – יכול אף על פי שלא שחטו בצפון? תלמוד לומר "הוא"

[ה] ר' אליעזר אומר אשה לשם אישים. "אשם" – אף על פי שלא סמך עליו. יכול אף על פי ששחטו שלא לשמו? תלמוד לומר "הוא".
[ו] אמר ר' אליעזר: חטאת בא על חטא ואשם בא על חטא. מה חטאת פסולה שלא לשמה אף אשם פסול שלא לשמו.
[ז] אמרו לו: לא! אם אמרת בחטאת שדמה נתון למעלה! תאמר באשם שדמו נתון למטה! אמר להם: הפסח יוכיח! שדמו נתן למטה ואם שחטו שלא לשמו פסול!
[ח] אמרו לו: והלא נאמר (שמות יב, כז) "פסח הוא"! אמר להם: אף נאמר "אשם הוא"!
[ט] "כל זכר" – לרבות בעל מום. למה?! אם לאכילה – כבר אמור! אם למחלוקת – כבר אמור! ואם בעלי מום קבועים – כבר אמורין! ואם בעלי מום עוברים – כבר אמורים! אם כן למה נאמר "כל זכר"? לרבות בעל מום ממעי אמו. שיכול אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום; נולד בעל מום ממעי אמו מנין? תלמוד לומר "בכהנים".
[י] "יאכלנו" – כשר ולא פסול. "קדש קדשים" – לרבות זבחי שלמי צבור שלא יהיו נאכלים אלא לזכרי כהונה. "הוא" – פרט לתודה ואיל נזיר.

פרק ט

[א] "כחטאת כאשם" – מה חטאת מן החולין, בידו הימנית, וביום – אף אשם מן החולין, ובידו הימנית, וביום. "תורה אחת להם" – לסמיכה. "הכהן אשר יכפר בו לו יהיה" – פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן. "והכהן המקריב את עֹלַת איש" – פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה. ר' יוסי בר' יהודה אומר: אף עולת הגר. "עֹלַת איש" – אין לי אלא עולת איש; עולת נשים ועבדים מנין? תלמוד לומר "עור העֹלה" – ריבה. אם כן למה נאמר "עולת איש"? – עולה שעלתה לאיש; פרט לשנשחטה חוץ למקומה.
[ב] יכול שאני מרבה אף אם נשחטה שלא לשמה? הואיל ולא עלתה לבעלים לשם חובה – לא יהיו הכהנים זכאים בעורה? תלמוד לומר "עור העֹלה" – ריבה. אין לי אלא עור העולה; עורות קדשי קדשים מנין? תלמוד לומר "אשר הקריב". יכול שאני מרבה אף עורות קדשים קלים? תלמוד לומר "העֹלה" – מה עולה מיוחדת קדשי קדשים – יצאו קדשים קלים.
[ג] ר' ישמעאל אומר: "עור העֹלה" – אין לי אלא עור העולה; עורות קדשי קדשים מנין? ודין הוא! ומה אם במקום שלא זכו כהנים בבשר – זכו בעורות, כאן שזכו בבשר – אינו דין שיזכו בעורות?! מזבח יוכיח! שזכה בבשר ולא זכה בעורות!
[ד] לא! אם אמרת במזבח – שלא זכה במקצתם, תאמר בכהנים שזכו במקצתם?! הואיל וזכו במקצתם – יזכו בכולם! רבי אומר כל עצמינו לא הוצרכנו אלא לעור העולה בלבד;

שבכל מקום העור מהלך אחר הבשר: פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין – עורותיהן נשרפין עמהם שנאמר (ויקרא טז, כז) "ושרפו באש את עֹרֹתם ואת בשרם ואת פִּרשם"
[ה] חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ניתנים מתנה לכהן; רצו להפשיט – מפשיטין, רצו לאוכלן – אוכלים אותם ואת עורותיהם. אבל העולה – לפי שנאמר בה "והפשיט את העֹלָה" – צריך הכתוב לומר "עור העֹלָה אשר הקריב לכהן לו יהיה". "לכהן לו יהיה" – פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן. יכול לא יחלקו בבשר שהוא לאכילה אבל יחלקו בעורות שאינם לאכילה? תלמוד לומר "עור העֹלָה אשר הקריב לכהן לו יהיה" – פרט לטבול יום ולמחוסר כפורים ולאונן.

פרק י

[א] "וכל מנחה אשר תֵּאָפֶה בתנור" – אמר ר' יוסי בר' יהודה מנין לאומר "הרי עלי מנחת מאפה תנור" שלא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקים? תלמוד לומר "וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת...וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה". מה "וכל..וכל" האמור למטה – שני מינים, אף "וכל" האמור כאן – שני מינים. "וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת" – על שם כליין נקראו ולא על שם מעשיהן. מה תנור – כלי, אף מחבת ומרחשת – כלי.
[ב] "לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה" – יכול לו לבדו? תלמוד לומר (ויקרא ז, י) "לכל בני אהרן תהיה"... יכול לכולן? תלמוד לומר (שם, ט) "לכהן המקריב אֹתָהּ"... הא כיצד? זה בית אב המקריבים אותה.
[ג] מנין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים? תלמוד לומר "וכל מנחה אשר תאפה בתנור... לכל בני אהרן תהיה"
[ד] יכול לא יחלקו מנחות כנגד זבחים אבל יחלקו מנחות כנגד עופות? תלמוד לומר "וכל נעשה במרחשת..לכל בני אהרן תהיה"
[ה] יכול לא יחלקו מנחות כנגד עופות אבל יחלקו עופות כנגד זבחים? תלמוד לומר "וכל..מחבת..לכל בני אהרן תהיה"
[ו] יכול לא יחלקו עופות כנגד זבחים אבל יחלקו מנחות כנגד מנחות? תלמוד לומר "וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה"
[ז] יכול לא יחלקו מחבת כנגד מרחשת ומרחשת כנגד מחבת אבל יחלקו מחבת כנגד מחבת ומרחשת כנגד מרחשת? תלמוד לומר "וחרבה לכל בני אהרן תהיה"

[ח] יכול לא יחלקו בקדשי קדשים אבל יחלקו בקדשים קלים? תלמוד לומר "איש כאחיו" וסמיך ליה "אם על תודה" – כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקין בקדשים קלים.
[ט] "איש כאחיו" – האיש חולק אף על פי שבעל מום, ואין הקטן חולק אף על פי שהוא תם.

פרשה ו

[א] מנין לעשות זמן בבמה כזמן אהל מועד? הואיל ואמרה תורה הלן ישרף והיוצא ישרף – מה היוצא אינו נוהג בבמה אף הלן לא ינהוג בבמה!...
[ב] והלא דין הוא! ומה העוף – שאין המום פוסל בו – זמן פוסל בו, קדשי במה – שהמום פוסל בהם – אינו דין שיהא זמן פוסל בהם?! לאו! מה לעוף, שאף על פי שאין המום פוסל בו, זמן פוסל בו שכן הזר פוסל בו! תאמר בקדשים שהואיל שהמום פוסל בהם שיהא הזמן פוסל בהם – שכן אין הזר פוסל בהם! הואיל ואין הזר פוסל בהם – לא יהא זמן פוסל בהם! תלמוד לומר "תורת זבח השלמים" – לעשות זמן בבמה כזמן אהל מועד.
[ג] "תורת זבח השלמים...אם על תודה" – מלמד שהתודה נשחטת לשם תודה ולשם שלמים. יכול אף שלמים יהיו נשחטים לשם שלמים ולשם תודה? תלמוד לומר "זאת".
[ד] "תורת זבח השלמים...אם על תודה" – מה שלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, אף תודה תטעון סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק.
[ה] דברי ר' ישמעאל שאמר מפני שיצאת לידון בדבר החדש יכול אין לה אלא חדושה? תלמוד לומר "תורת זבח השלמים...אם על תודה" – מה שלמים טעונים סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק – אף תודה תטעון סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק.
[ו] "תורת זבח השלמים...אם על תודה" – מה שלמים באים מן המעשר אף תודה באה מן המעשר.
[ז] יכול אף על פי שלא פירש תלמוד לומר "תורת זבח השלמים". מה שלמים, פירש מן המעשר – מביא מן המעשר, לא פירש מן המעשר – אין מביא אלא מן החולין; אף תודה, פירש מן המעשר – מביא מן המעשר, לא פירש מן המעשר – אין מביא אלא מן החולין.
[ח] מנין ללחם שמביא מן המעשר? תלמוד לומר "אשר יקריב..." – מה שלמים באים מן המעשר אף הלחם יביא מן המעשר.
[ט] אמר "הרי עלי תודה מן המעשר" – ולא פירש לחמה מן המעשר – יכול יביא לחמה מן המעשר? תלמוד לומר 'שלמים אשר יקריב'. מה שלמים, פירש מן המעשר – מביא מן המעשר, לא פירש מן המעשר – אין מביא אלא מן החולין; אף הלחם, פירש מן המעשר –

מביא מן המעשר, לא פירש מן המעשר – אין מביא אלא מן החולין. אמר "הרי עלי תודה מן החולין ולחמה מן המעשר" – הואיל ופירש זה – יכול יביא? תלמוד לומר 'שלמים אשר יקריב' – בזמן שאמר "הרי עלי תודה היא ולחמה מן המעשר" יביא תודה ולחמה מן המעשר; אבל בזמן שאמר "הרי עלי תודה מן החולין" – אף על פי שפירש לחמה מן המעשר – לא יביא אלא מן החולין.

[י] יכול יביא מחיטי מעשר שני? תלמוד לומר 'שלמים אשר יקריב' – מה שלמים מן הלקוח בכסף מעשר אף לחם מן הלקוח בכסף מעשר.

[יא] ומנין לאומר "הרי עלי שלמים" שלא יביא אלא מן החולין? תלמוד לומר (דברים טז, ב) "וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר" – והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים?! אם כן למה נאמר 'צאן ובקר'? להקיש כל דבר הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח. מה פסח שהוא בא בחובה ואינו בא אלא מן החולין – אף כל דבר שהיא בא בחובה – לא יביא אלא מן החולין. "הרי עלי תודה" "הרי עלי שלמים", הואיל והם באים חובה – לא יביא אלא מן החולין. ונסכים בכל מקום לא יבואו אלא מן החולין.

פרק יא

[א] מהו 'תודה יקריב'? מנין אתה אומר המפריש תודתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ולא הספיק להקריב עד שנמצאה הראשונה והרי שתיהן עומדות – מנין שיביא איזו מהן שירצה ויביא עמה לחם, שְׁנֵיה יביא בלא לחם? תלמוד לומר 'תודה יקריב'. יכול יהיו שתיהן טעונות לחם? תלמוד לומר "יקריבנו" – אחת טעונה לחם ואין שתיהם טעונות לחם.

[ב] ומנין לרבות את הולדות ואת התמורות? תלמוד לומר "אם על תודה". יכול יהיו כולם טעונים לחם? תלמוד לומר "התודה" – תודה טעונה לחם ואין ולדה טעונה לחם; ולא חלופה ולא תמורתה טעונה לחם.

[ג] "והקריב על זבח" – לחייב על כל זבח וזבח. והלא דין הוא! ומה אם במקום שמעט בלחם – ריבה בכבשים, כאן שריבה בלחם – אינו דין שירבה בכבשים?! תלמוד לומר "והקריב על זבח" – לחייב על כל זבח וזבח.

[ד] "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". מה תלמוד לומר "בשמן..בשמן" שני פעמים? מר רבי עקיבא אילו נאמר "בשמן" אחד הייתי אומר הרי הוא ככל המנחות ללוג. כשהוא אומר "בשמן" – ריבה, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

[ה] מעטו לחצי לוג. יכול ישליש החצי לוג לשלשה מינים – לחלות ולרקיקים ולרבוכה? תלמוד לומר "וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן" – ריבה, ואין ריבה אחר מיעוט אלא לרבות.

[ו] כיצד הוא עושה? נותן רביעית לרבוכה ורביעית לשני מינים – מחצה לחלות ומחצה לרקיקים. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: מושח את הרקיקים כמין כ"י ומחזר את השאר לחלות. אמר לו ר' אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא: אפילו אתה אומר כל היום כולו 'בשמן למעט בשמן לרבות' – איני שומע לך! אלא חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לנזיר, וי"א יום שבין נדה לנדה – הלכה למשה מסיני.

[ז] 'סֹלֶת מֻרְבֶּכֶת' – למדנו לרבוכה שהיא סולת; מנין לכולם שיהיו סולת? תלמוד לומר "וסלת...חלות" – מה חלות האמורות ברבוכה – סולת, אף חלות האמורות בכולן – סולת.

[ח] והלא רקיקים לא נאמר בהם 'חלות' ומנין שיהיו סולת? תלמוד לומר "מצות..מצות" – מה 'מצות' האמורות בחלות – סולת, אף 'מצות' האמורות ברקיקים – סולת.

[ט] אם נפשך לומר: 'סולת מורבכת' – הרי הוא כמוסיף על רבוכה. מה רבוכה – סולת, אף כולם – סולת.

[י] "על חַלֹּת לחם חמץ" – כנגד חמץ יביא מצה. מה חמץ עשרה עשרונות, אף מצה – עשרה עשרונות. "על חַלֹּת לחם חמץ" – מלמד שאין הלחם מתקדש עד שיקרמו פניה בתנור. "יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח" – מלמד שאין הלחם מתקדש אלא בשחיטה. "על זבח תודת" – מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהיה שחיטתה לשם תודה. מכאן אמרו: שחטה לשמה וזרק דמה שלא לשמה – הלחם מקודש. ר' אלעזר בר' שמעון אומר: אין הלחם מקודש.

[יא] "שלמיו" – לרבות שלמי נזיר. יכול לכל האמור בענין? תלמוד לומר בו 'מצות' – מצות הוא בא ואינו בא חמץ. הא מה אני מקיים "שלמיו"? לרבות שלמי נזיר לעשרה קבים ירושלמיות ולרביעית שמן.

פרשה ז

[א] "והקריב ממנו" – מן המחובר. "אחד" – שלא יטול פרוס. "מכל קרבן" – שיהיו כל הקרבנות שוים; שלא יטול מן קרבן על חברו. "תרומה ליהו-ה" – איני יודע כמה! הריני דן: נאמר כאן 'תרומה' ונאמר 'תרומה' בתרומת מעשר (במדבר יח, כו). מה תרומת מעשר אחד מעשרה – אף כאן אחד מעשרה...

[ב] או כלך לדרך זה: נאמר כאן 'תרומה' ונאמר בבכורים 'תרומה' (דברים יב, יז). מה תרומת בכורים אין לה שיעור – אף זו אין לה שיעור...

[ג] נראה למי דומה: דנים תרומה שאין אחריה תרומה מתרומה שאין אחריה תרומה, ואל תוכיח תרומת בכורים שיש אחריה תרומה.. או כלך לדרך זה: דנים תרומה הנאכלת במקום קדוש מתרומה הנאכלת במקום קדוש, ואל תוכיח תרומת מעשר שאינה נאכלת במקום קדוש... תלמוד לומר "ממנו..תרומה ליהו-ה" לגזירה שוה. מה 'ממנו תרומה להשם' האמור להלן – אחד מעשרה, אף "ממנו..תרומה להשם" האמור כאן – אחד מעשרה.

[ד] למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה אבל איני יודע מכמה היא חלה! הריני דן: נאמר כאן 'לחם חמץ' ונאמר להלן 'חמץ' בשתי הלחם (ויקרא כג, יז). מה חמץ האמור בשתי הלחם – עשרון לחלה, אף לחם חמץ האמור כאן – עשרון לחלה...

[ה] או כלך לדרך זה: נאמרו כאן 'חלות' ונאמרו 'חלות' בלחם הפנים (ויקרא כד, ה). מה חלות האמור בלחם הפנים – שני עשרונים לחלה, אף חלה האמור כאן – שני עשרונים לחלה...

[ו] נראה למי דומה: דנים מנחה שהיא באה חמץ ובאה עם הזבח ממנחה שבאה חמץ ובאה עם הזבח, ואל יוכיח לחם הפנים שאינה בא חמץ ואינו בא עם הזבח...

[ז] או כלך לדרך זה: דנים מנחה שהיא באה 'מהארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן' ממנחה שהיא באה 'מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן', ואל יוכיחו שתי הלחם שאינם באות אלא מן הארץ ואינם באות אלא מן החדש... תלמוד לומר (ויקרא כג, יז) "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תביאו לחם תנופה" – שאין תלמוד לומר "תביאו" – ומה תלמוד לומר "תביאו"? אלא מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה. מה זו עשרון לחלה אף מה שאתה מביא ממקום אחר – עשרון לחלה.

[ח] או – מה אלו שני עשרונים אף הללו שני עשרונים... תלמוד לומר (ויקרא כג, יז) "תהיינה"

[ט] למדנו לחמץ שהיא עשרה עשרונות; ומנין למצה שהיא עשרה עשרונות? תלמוד לומר (ויקרא ז, יג) "עַל חַלּת לֶחֶם חָמֵץ" – כנגד חמץ הביא מצה. מה חמץ עשרה עשרונות, אף מצה – עשרה עשרונות. יכול עשרה עשרונות שבמצה לא יהיו כולם אלא קרבן אחד? תלמוד לומר (שם, יב) "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מרבכת חלות בלולת בשמן", ואומר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה להשם" נמצאו שלשה עשרונים ושליש קרבן אחד לכל מין; ונמצאו שלש חלות לעשרון; ונמצא לחמה של תודה ארבעים חלות. נוטל אחד

מהם מכל מין – הרי ארבע חלות. ונותן לכהן. והכהן הזורק את דם השלמים – לו יהיה. והשאר יהיה נאכל לבעלים.

פרק יב

[א] "וּבְשַׂר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יֵאָכֵל" – הרי זה בא ללמד על הנאכלים ליום אחד שאכילתם ליום אחד. אין לי אלא תודה; מנין לרבות את הלחם? תלמוד לומר (ויקרא ז, טו-טז) "קרבנו". מנין לרבות הולדות והתמורות? תלמוד לומר "וּבְשַׂר". מנין לרבות חטאת ואשם? תלמוד לומר "זבח". מנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת פסח? תלמוד לומר "שלמיו".

[ב] "ביום קרבנו יֵאָכֵל" – אין לי אלא אכילתם ליום אחד; ומנין אף תחלת זביחתם לא תהא אלא על מנת לאכול ליום אחד?

[ג] תלמוד לומר (ויקרא כב, כט-ל) "וכי תזבחו זבח תודה ליהו-ה לִרְצֹנְכֶם תזבחו ביום ההוא יֵאָכֵל" – שאין תלמוד לומר – אלא אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה; שאף תחלת זביחתה לא תהא אלא על מנת לאכול ליום אחד.

[ד] אין לי אלא תודה; מנין לרבות לכל הנאכלים ליום אחד שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכול ליום אחד? תלמוד לומר "וכי תזבחו זבח" – לרבות כל הנאכלים ליום אחד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל ליום אחד.

[ה] "לא יניח ממנו עד בקר" – אבל אוכל הוא כל הלילה. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות? להרחיק מן העבירה. אבל אין מחשבה פוסלת בהן ואין חייבים עליהם משום נותר עד שיעלה עמוד השחר.

[ו] "ואם נדר או נדבה זבח קרבנו" – הרי זה בא ללמד על הנאכלים לשני ימים שנאכלים לשני ימים. אין לי אלא שלמים; מנין לרבות את החגיגה? ארבה את החגיגה הבאה בזמנה. מנין חגיגה הבאה מחמת פסח חגיגה הבאה תשלומין? שלמים הבאים בתוך המועד? שלמים הבאים לאחר המועד? תלמוד לומר 'נדר' 'נדר' – "ואם נדר או נדבה".

[ז] בתוך שנאמר (דברים טז, ד) "לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר" – בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתיאכל לשני ימים יכול ליום אחד? תלמוד לומר לבקר לבקרו של שלישי. יכול לבקרו של שני. ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים – חוץ מזו... תלמוד לומר 'נדר' 'נדר' – "ואם נדר או נדבה".

[ח] לרבות חגיגה הבאה עם פסח שתאכל לשני ימים מניין? לרבות את התמורות ואת הולדות? תלמוד לומר נדר אם נדר אם נדבה מנין לרבות את בכור ואת המעשר? תלמוד לומר "אם זבח".

[ט] "ביום הקריבו את זבחו יֵאָכֵל וממחרת" – אין לי אלא אכילתן לשני ימים; מנין שאף תחלת זביחתן לא יהיה אלא על מנת להאכל לשני ימים? תלמוד לומר (ויקרא יט, ה-ו) "וכי תזבחו זבח שלמים ליהו-ה...ביום זבחכם יֵאָכֵל וממחרת" – שאין תלמוד לומר – אלא אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה; שאף תחלת זביחתן לא תהיה אלא על מנת להאכל לשני ימים.

[י] אין לי אלא שלמים; מנין לכל הנאכלים לשני ימים שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל לשני ימים? תלמוד לומר "וכי תזבחו זבח שלמים" – לרבות כל הנאכלים לשני ימים שלא תהא תחלת זביחתן אלא על מנת להאכל לשני ימים.

[יא] "ביום הקריבו את זבחו יֵאָכֵל" – מצוה לאכל ממנו ביום הראשון. יכול ליום אחד? תלמוד לומר "וממחרת". אי "ממחרת" יכול מצוה לאכלו לשני ימים? תלמוד לומר "והנותר" – אם הותיר, הותיר.

[יב] או "והנותר", יכול אם הותירו כולו יהיה פסול? תלמוד לומר "יֵאָכֵל" – ואפילו כולו.

[יג] יכול יהיה נאכל אור לשלישי? ודין הוא! זבחים נאכלים ליום אחד וזבחים נאכלים לשני ימים. מה זבחים הנאכלים ליום אחד – לילו אחריו, אף זבחים הנאכלים לשני ימים – לילו אחריו! תלמוד לומר (ויקרא יט, ו) "עד יום" – עד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור שלישי.

[יד] יכול ישרף מיד? ודין הוא! זבחים נאכלים ליום אחד וזבחים נאכלים לשני ימים. מה זבחים הנאכלים ליום אחד – תיכף זמן אכילתן שריפתן, אף זבחים הנאכלים לשני ימים – תיכף אכילתן שריפתן! תלמוד לומר "ביום" – ביום הוא נשרף ואינו נשרף בלילה. או אינו אומר 'בשלישי ישרף' – עבר שלישי לא ישרף... תלמוד לומר (ויקרא יט, ו) "ישרף" – אפילו לעולם.

[טו] "מִבְּשַׂר" – ולא מן העצמות, ולא מן הגידין, ולא מן הקרנים, ולא מן הטלפים. "הזבח" – פרט לעובר ולשיליא. "ביום השלישי באש יִשָּׂרֵף" – בנה אב לכל הנשרפין שלא יהיו נשרפים אלא ביום.

פרשה ח

[א] "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל...בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה" – אמר ר' אליעזר, כוף אזניך לשמוע שהשוחט את זבחו על מנת לאכלו ביום השלישי הרי זה ב-'לא ירצה'. אמר רבי עקיבא שומע אני "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה" – אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול, ואי אפשר לומר כן! מאחר שהוכשר יחזור ויפסל?! הן?! אם מצינו בזב וזבה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת טהרה, וכשראו – סתרו; אף זה, שהיה

בחזקת היתר, אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול! תלמוד לומר "המקריב" – בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל ביום השלישי

[ב] או אינו אומר 'המקריב' אלא זה כהן המקריב... תלמוד לומר "אֹתוֹ" – בזבח הוא מדבר ולא בכהן.

[ג] בן עזאי אומר מה תלמוד לומר "אֹתוֹ"? לפי שנאמר (דברים כג, כב) "כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו" – יכול המאחר נדרו ב-'לא ירצה'? תלמוד לומר "אֹתוֹ" – אותו ב-'לא ירצה' ואין מאחר נדרו ב-'לא ירצה'. אחרים אומרים "לֹא יֵחָשֵׁב" – במחשבה היא נפסל ואין נפסל בשלישי.

[ד] יכול אין מחשבה פוסלת אלא בזריקה; מנין לרבות שחיטה וקבלת הדם? תלמוד לומר 'אם האכל יאכל...' – לרבות שחיטה וקבלת הדם. יכול שאני מרבה שירי הדם והקטר חלבים ואכילת בשר? תלמוד לומר "המקריב" – זריקה בכלל היתה, למה יצאת? להקיש אליה! מה זריקה מיוחדת שמעכב כפרה – אף אני מרבה שחיטה וקיבול הדם שמעכבים את הכפרה, ומוציא אני את שירי הדם והקטרת חלבים ואכילת בשר שאין מעכבים את הכפרה.

[ה] רבי מאיר אומר מחשבה פוסלת בהילוך; שאי אפשר לעבודה בלא הילוך. ור' שמעון אמר אין מחשבה בהילוך. שאי אפשר לעבודה שלא בשחיטה ושלא בקבלה ושלא בזריקה אבל אפשר לה שלא בהילוך. שוחט בצד המזבח וזורק. ר' אלעזר אומר המהלך במקום שצריך להלך – המחשבה פוסלת. מקום שאין צריך להלך – אין מחשבה פוסלת. שאין מחשבה פוסלת אלא בדבר הכשר לעבודה ובמי שראוי לעבודה ובמקום שהוא כשר לעבודה.

[ו] יכול אין מחשבה פוסלת אלא באכילת בשר; מנין לרבות זריקה והקטר חלבים ושפיכת שירים? תלמוד לומר 'אם האכל יאכל' – אכילה לאדם ואכילה למזבח.

[ז] למדנו לזבחים הנאכלים לשני ימים שמחשבה פוסלת בהם בשלישי; מנין לזבחים הנאכלים ליום אחד? ודין הוא! זבחים נאכלים לשני ימים וזבחים נאכלים ליום אחד. מה זבחים הנאכלים לשני ימים – מחשבה פוסלת בהם, אף זבחים הנאכלים ליום אחד – מחשבה פוסלת בהם בשני! דיו לבא מן הדין להיות כנידון! מה אלו לשלשה אף אלו שלשה!

[ח] אני אדיננו דין אחר: זבחים נאכלים ליום אחד, זבחים נאכלים לשני ימים. מה זבחים הנאכלים לשני ימים – אחר זמן אכילתן מחשבה פוסלת בהם בשלישי, אף זבחים הנאכלים ליום אחד – תהא מחשבה פוסלת בהם בשני אחר זמן אכילתם!

[ט] הין?! אם פסלת מחשבה בשלישי – שאין כשר לאכילת כל זבח, תפסול מחשבה בשני שהוא כשר לאכילת קדשים קלים?! תלמוד לומר "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו" – לרבות זבחים הנאכלים ליום אחד שתהא מחשבה פוסלת בהם בשני.

פרק יג

[א] יכול אין מחשבה פוסלת אלא בחוץ לזמנו; חוץ למקומו מנין? ודין הוא! זמן פוסל ומחיצה פוסלת. מה הזמן – מחשבה פוסלת בו, אף מחיצה – מחשבה פוסלת בה.

[ב] הין! אם פסלה מחשבה בזמן – שהזמן נוהגת בבמה! תפסול מחשבה במחיצה שאין מחיצה נוהגת בבמה! תלמוד לומר בפרשת קדושים (ויקרא יט, ז) "ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה" – שאין תלמוד לומר – אלא אם אינו ענין לחוץ לזמנו תנהו ענין לחוץ למקומו. יכול יהיו חייבים עליו כרת? תלמוד לומר בנותר (ויקרא יט, ח) "עונו ישא" – חוץ לזמנו בכרת ואין חוץ למקומו בכרת. יכול אף השוחט לעכו"ם ולטמאים יהיה ב'בל ירצה'? תלמוד לומר "אֹתוֹ" – אותו ב'בל ירצה' ואין השוחט לעכו"ם ולטמאים ב'בל ירצה'.

[ג] יכול אין לי ב-'לא ירצה' אלא שנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו; מנין לנשחט בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים? הלן, והיוצא, ושקבלו פסולים, וזרקו את דמן? והניתנים למטה שנתנם למעלה, והניתנים למעלה שנתנם למטה, והניתנים בפנים שנתנם בחוץ, והניתנים בחוץ שנתנם בפנים? והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמה? תלמוד לומר (שמות כט, לד) "לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא" "לא ירצה..ולא יחשב..לאוכל". יכול יהיו חייבים עליו כרת? תלמוד לומר (ויקרא ז, יח) "אֹתו", (ויקרא יט, ז) "הוא", (שם, ח) "ואוכליו" בהכרת, ואין הללו בהכרת.

[ד] אתה אומר לכך נאמרו מעוטים הללו או לא נאמרו אלא ללמד שאין עליו כרת אלא לשלמים לבד; מנין לרבות כל הקדשים? תלמוד לומר (ויקרא כב, ב) "וְיִנָּזְרוּ מקדשי בני ישראל...". או אינו מביא אלא כיוצא כשלמים. מה שלמים מיוחדים שנאכלים לשני ימים אף כל הנאכלים לשני ימים. הנאכלים ליום אחד מנין? תלמוד לומר (ויקרא ז, יח) 'בשר'. אין לי אלא כששיריו נאכלים; עולה שאין שיריה נאכלים מנין? תלמוד לומר (שם,) "זבח" – מיני זבחים. העופות והמנחות שאין מיני זבחים עד שאתה מרבה להביא לוג שמן של מצורע מנין? תלמוד לומר (ויקרא כב, ב) "אשר הם מקדישים לי אני השם" – לרבות את כולם.

[ה] אחר שריבינו דברים שהם כשלמים ודברים שאינם כשלמים למה נאמרו שלמים מעתה? אלא מה שלמים מיוחדים שיש להם מתירים – בין לאדם בין למזבח, אף איני

מרבה אלא את שיש לו מתירין – בין לאדם בין למזבח. כגון חטאת העוף – שיש לו מתירין לאדם ואין לו מתירים למזבח וכגון עולת העוף – שיש לו מתירין למזבח ואין לה מתירין לאדם וכגון פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין – שיש להם מתירין למזבח ואין להם מתירין לאדם. את מה אני מוציא? את הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים והדם – שאין להם מתירים, לא לאדם ולא למזבח. ר' שמעון אומר מה שלמים מיוחדים שהם על מזבח החיצון – יצאו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין שאינם על מזבח החיצון.

[ו] ר' אלעזר אומר בשם ר' יוסי: פיגל בנעשה בהם בחוץ – פיגל. בנעשה בהם בפנים – לא פיגל. שחט וקבל על מנת לזרוק הדם למחר – לא פיגל; שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים.

[ז] זרק את הדם על מנת להקטיר אימוריו למחר – לא פיגל; שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ.

[ח] אבל שחט וקבל על מנת לשפוך שירי הדם ולהקטיר אימורים למחר – פיגל; שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

[ט] 'הנפש' – ולא הצבור. "הָאֹכֶלֶת" – ולא המאכלת. 'אוכלת' – אכילה כזית. "עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח) "עונו ישא" (ויקרא יט, ח) – לגזירה שוה. מה "עונו ישא" האמור להלן – כרת, אף עונו ישא האמור כאן – כרת עונו ישא בכרת.

פרשה ט

[א] יכול יהיה טמא מטמא בשר הקדש במשא? ודין הוא! ומה אם אפר חטאת – שאין טבול יום מטמא במגע – הטמא מטמאו במשא, בשר קדש – שטבול יום מטמאו במגע – אינו דין שיהיה טמא מטמאו במשא?! תלמוד לומר "אשר יגע" – במגעו הוא מטמא ואינו מטמא במשא.

[ב] אין לי אלא טומאות הקלות; טומאות חמורות – טומאת מת ובועל נדה וכל המטמאין את האדם מנין? תלמוד לומר "בכל טמא" – בכל טמא ואפילו במחוסר כפורים. אמר ר' יוסי מנין לרביעי בקדש היא פסול? ודין הוא! ומה אם מחוסר כפורים – שאינו פוסל בתרומה – פוסל בקדש, שלישי – שפוסל בתרומה – אינו דין שפוסל בקדש?! למדנו לשלישי מן הכתוב ולרביעי מקל וחומר.

[ג] "לא יֵאָכֵל באש יִשָּׂרֵף" – אין לי טעון שריפה אלא הטמא והנותר בשל שלמים, ובחטאת שנכנס דמה לפנים; מנין לרבות הנותר? תלמוד לומר (שמות כט, לד) "ואם

יְוָתֵר מבשר המלואים...ושרפת את הנותר באש" – שאין תלמוד לומר "את הנותר" – אלא זה בנין אב – כל שנותר טעון שריפה.

[ד] אין לי אלא נותר; מנין לשנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא חוץ לקלעים? ולהלן, והיוצא, והנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ושקבלוהו פסולים וזרקו את דמם? והניתנים למטה שנתנם למעלה, והניתנים למעלה שנתנם למטה, והניתנים בפנים שנתנם בחוץ, והניתנים בחוץ שנתנם בפנים? והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, וחטאת העוף הבא על הספק, ואשם תלוי? תלמוד לומר (שם) "לא יֵאָכֵל כי קדש הוא" – כל שהוא קדש טעון שריפה.

[ה] יכול אף שמתו ושהפילו ושנטמאו בחוץ – ישרפו? תלמוד לומר (שם) "הוא". ר' יהודא אומר יכול חטאת העוף הבא על הספק ואשם תלוי וחולין שנשחטו בעזרה – ישרפו? תלמוד לומר "הוא".

[ו] "והבשר" – לרבות בשר הפנימי שיהא מותר שהיה בדין: הואיל והטמא פסול והיוצא פסול – מה הטמא אם נטמא מקצתו כולו פסול, אף היוצא אם נטמא מקצתו יהא כולו פסול... תלמוד לומר "והבשר" – לרבות בשר הפנימי שיהא מותר.

[ז] מכאן אמרו: אבר שיצא חוץ לחומה בפסחים – חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק ומתירו מן הפרק וחותך ובמוקדשין – חותך בקופיץ כל מקום שירצה; שאין בו משום שבירת עצם. "כל טהור יאכל בשר" – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים יב, כז) "ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלקיך והבשר תֹּאכֵל" – יכול לא יאכלו אלא בעליו; קל וחומר מפסח. לכך נאמר "כל טהור יאכל בשר".

[ח]יכול יהיו חייבים עליו משום טומאה לפני זריקת דמים? תלמוד לומר "כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תֹּאכַל בשר וכולי" – המותר לטהורים חייבים עליו משום טומאה; לפני זריקת דמים – הואיל ואין מותר לטהורים – אין יהיו חייבים עליו משום טומאה. אתה אומר לכך נאמר או אינו נאמר אלא הנאכל לטהורים חייבים עליו משום טומאה – יצא לאחר זריקת דמים הואיל ואינו נאכל לטהורים – לא יהיו חייבים עליו משום טומאה... תלמוד לומר "אשר להשם" – לרבות היוצא והלן.

[ט] יכול שאני מרבה את הפיגול ואת בעל מום? תלמוד לומר "השלמים" – מיעט. מה ראית לרבות את היוצא ואת הלן ולמעט את הפיגול ואת הנותר? אחר שריבה הכתוב ומיעט, מרבה אני את היוצא ואת הלן שהיתה להם שעת הכושר ומוציא אני את הפיגול ואת הנותר שלא היתה להם שעת הכושר.

[י] אם נטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים מפני מה חייבים עליו משום טומאה? מפני שהציץ מרצה עליו.

פרק יד

[א] רבי יהושע אומר הפסח שבא בטומאה ואכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר "כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר" – הנשחט לטהורים חייבים עליו משום טומאה, הנשחט לטמאים אין חייבים עליו משום טומאה.

[ב] ר' אליעזר אומר דחקו זבים ומצורעים ונכנסו לעזרה – יכול יהיו חייבים? תלמוד לומר (במדבר ה, ב) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" – בשעה שטמאי נפש חייבים – זבים ומצורעים חייבים, ובשעה שאין טמאי מתים חייבים – אין זבים ומצורעים חייבים.

[ג] "וטומאתו עליו" – טומאת הגוף. או יכול טומאת בשר? תלמוד לומר "וטומאתו עליו" – "טומאתו" "טומאתו" (במדבר יט, יג) לגזירה שוה. מה טומאה להלן – בטומאת הגוף מדבר ולא דיבר בטומאת בשר, אף "טומאתו" האמור כאן – בטומאת הגוף מדבר ולא בטומאת בשר.

[ד] רבי אומר "ואכל" (ויקרא ז, כא) "וטומאתו עליו" (ויקרא ז, כ) – בטומאת הגוף דיבר ולא דיבר בטומאת בשר.

[ה] ר' חייא אומר נאמרו 'קדשים' על שם רבים ונאמר 'טומאתו' על שם היחיד. והא מה אני מקיים "וטומאתו עליו"? בטומאת הגוף דיבר ולא בטומאת בשר.

[ו] ואחרים אומרים לא דיבר אלא במי שהטומאה פורחת הימנו; יצא בשר שאין הטומאה פורחת הימנו.

[ז] "ונכרתה הנפש" – ולא הצבור. "הַהִוא" – ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. "מֵעַמֶּיהָ" – ועמיה בשלום.

פרק טו

[א] יכול יהיו טמא מטמא את הטהור-לקדש במשא? תלמוד לומר "כי תגע" – במגע מטמא ואין מטמא במשא.

[ב] "בכל טמא" – ואפילו טומאת מת. "בְּטֻמְאַת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא" – אם נאמרו קלות למה נאמרו חמורות? שאילו נאמרו קלות ולא נאמרו חמורות – הייתי אומר על הקלות יהיה חייב על טומאת הגוף אבל לא על טומאת בשר, ועל החמורות יהיה חייב על טומאת הגוף ועל טומאת בשר. צריך לומר חמורות. אילו נאמרו

חמורות ולא נאמרו קלות – הייתי אומר על החמורות יהיה חייב, על הקלות יהיה פטור. צריך לומר קלות וצריך לומר חמורות.

[ג] "ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה" מה תלמוד לומר? לפי שהוא אומר (ויקרא ז, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים" – יכול אין חייבים כרת משום טומאה אלא על השלמים בלבד; מנין לרבות כל הקדשים? תלמוד לומר (שם כב, ג) "לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים" והלא שלמים בכלל כל הקדשים היה? אין לי אלא כיוצא כשלמים – מה שלמים מיוחדים שנאכלים לשני ימים ולילה אחד. הנאכלים ליום אחד מנין? תלמוד לומר (ויקרא ז, כ-כא) 'בשר' אין לי אלא ששיריו נאכלים; עולה – שאין שיריה נאכלים מנין? תלמוד לומר (ויקרא ז, כ-כא) 'זבח'. אין לי אלא זבחים; העופות והמנחות שאינן מיני זבחים – עד שתהא מרבה לוג שמן של מצורע – מנין? תלמוד לומר "כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים"

[ד] יכול לא יהיו חייבים משום טומאה אלא על דבר שחייבים משום פיגול? ודין הוא! אם פיגול – שהוא בקבוע, ובידיעה אחת, ולא הותר מכללו – אינו נוהג אלא בדבר שיש לו מתירין; טומאה – שבשתי ידיעות, ובעולה ויורד, והותרה מכללה – אינו דין שלא תנהוג אלא בדבר שיש לו מתירין?! ומנין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחות כהנים ומנחות כהן משיח? תלמוד לומר (ויקרא כב, ג) "אל הקדשים אשר יקדישו" – לרבות את כולם.

[ה] יכול יהיו חייבים עליהם מיד? תלמוד לומר "אשר יקרב" – אמר ר' אלעזר, וכי יש נוגע חייב?! אם כן למה נאמר "אשר יקרב"? לומר שאין חייבים עליו עד שיוכשר לקרב. הא כיצד? את שיש לו מתירין – משיקרבו מתיריו, ואת שאין לו מתירין – משיקדש בכלי.

[ו] אחר שריבינו דברים שהם כשלמים ודברים שאינם כשלמים למה נאמרו שלמים מעתה? פרט לדם. רבי ישמעאל אומר, מה שלמים מיוחדים שהם ראוים לאכילה – אף כל שראוים לאכילה; יצאו עצים ולבונה וקטורת שאינם ראוים לאכילה.

[ז] אתה אומר לכך בא הכתוב לחלק בין טומאות לטומאות, או לא בא אלא לחלק בין קדשים לקדשים? לומר על קדשים קלים חייבים עליהם לאחר זריקת דמים ועל קדשי קדשים חייבים בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים... תלמוד לומר 'ואכל בשר' 'ואכל זבח' 'ואכל שלמים'. "ונכרתה הנפש" – ולא הצבור. "ההוא" – ולא אנוס ולא מוטעה. "מעמיה" – ועמיה בשלום.

פרשה י

[א] "בני ישראל" מוזהרים על החלב ואין עובדי כוכבים מוזהרים על חלב. [והלא דין הוא!] ומה אם אבר מן החי – שאין חייבים עליו כרת – איסורו נוהג בבני נח כישראל,

חלב – שחייבים עליו כרת – אינו דין שיהיה איסורו נוהג בבני נח כישראל?! תלמוד לומר "בני ישראל" – בני ישראל מוזהרים על החלב ואין העכו"ם מוזהרים על החלב.

[ב] אין לי אלא בני ישראל; מנין לרבות הגרים והמשוחררים? תלמוד לומר (ויקרא ז, כה) "כי כל אֹכֵל חלב". "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ" – פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעופות.

[ג] והלא דין הוא! ומה אם הדם – שאינו חייב עליו משום פיגול ונותר וטמא – הרי הוא נוהג בבהמה טמאה ובחיה ובעופות, חלב – שחייבים עליו משום פגול ונותר וטמא – אינו דין שינהוג בבהמה טמאה ובחיה ובעופות?! תלמוד לומר "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" – פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעופות.

[ד] אין לי אלא חלב שור וכשב ועז המיוחדים; מנין לרבות את הכלאים? תלמוד לומר "שור וכשב ועז", דברי רבי עקיבא. ואם נפשך לומר: (ויקרא ז, כה) "מן הבהמה" – לרבות את הכלאים. יכול כל שהיה בכלל עונש הרי הוא בכלל אזהרה – כוי ופחות בכזית שאינם בכלל עונש לא יהיו בכלל אזהרה... תלמוד לומר (ויקרא ג, יז) (שם ז, כג) "כל חלב".

[ה] "וחלב נבלה וחלב טרפה" – בנבלת בהמה טהורה הכתוב מדבר. יכול נבלת בהמה טמאה במשמע? ודין הוא! טיהר מכלל חלב, טיהר מכלל נבלה. מה מצינו שטיהר מכלל נבלה – בטמאה, אף לא טיהר מכלל חלב אלא בטמאה! או כלך לדרך זה: טיהר מכלל חלב וטיהר מכלל שחוטה. מה מצינו שטיהר מכלל שחוטה – בטהורה, אף לא טיהר מכלל חלב אלא בטהורה! כשאתה כלך לדרך זו אין כאן אלא בהמה טהורה וכשאתה כלך לדרך זו אין כאן אלא בהמה טמאה. תלמוד לומר "טריפה" – יצאת בהמה טמאה שאין לה טריפה.

[ו] ממשמע מוציא את בהמה טמאה שאין לה טריפה ומביא חיה טהורה שיש לה טריפה... תלמוד לומר 'חלב..לא תאכלוהו' – חלב שאסור באכילה טיהרת; יצאת חלב חיה טהורה שמותר באכילה.

[ז] "...לֹא תֹאכְלֻהוּ" – יכול לא יאכילנו לאחרים? תלמוד לומר "וְאָכַל" – מאכילו אתה לאחרים. או "ואכל" – יכול חלב שמותר בהנאה יהא טהור, חלב שור הנסקל ועגלה ערופה שאינו מותר בהנאה לא יהא טהור... תלמוד לומר "כל חלב...יעשה לכל מלאכה".

[ח] מה תלמוד לומר "לכל מלאכה"? רבי יוסי הגלילי אומר יכול במלאכת הקדש יהיה מותר, במלאכת חולין לא יהיה מותר? תלמוד לומר "לכל מלאכה". רבי עקיבא אומר

יכול למלאכת חולין יהיה טהור, למלאכת הקדש לא יהיה טהור? תלמוד לומר "לכל מלאכה".

[ט] "כי כל אֹכֵל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה להשם" – אין לי אלא חלב תמימים שכשר לקרב; חלב בעלי מומין מנין? תלמוד לומר "מן הבהמה". חלב חולין מנין? תלמוד לומר "...כי כל אֹכֵל חלב". אם כן למה נאמר "אשר יקריב ממנה אשה להשם"? חלב שכמותו כשר לקרב אמרתי; יצא חלב דפנות שאין כשר לקרב.

[י] "ונכרתה הנפש" – ולא צבור. "הנפש" – להביא את השותה. "הָאֹכֶלֶת" – ולא המאכלת. 'אוכלת' – כדי אכילת כזית. "מעמיה" ועמיה בשלום

[יא] "וכל דם לא תֹאכְלוּ" – יכול אף דם מהלכי שתים, דם שרצים, ודם בצים, ודם חגבים [ודם דגים] – הכל בכלל? תלמוד לומר "לעוף ולבהמה" – מה עוף ובהמה מיוחדים – יש בהם טומאה קלה ויש בהם טומאה חמורה, יש בהם איסור ויש בהם היתר, והם מין בשר. יצא דם מהלכי שתים שאין בו טומאה קלה; דם שרצים שאין בו טומאה חמורה; דם בצים שאין מין בשר; דם חגבים ודם דגים שכולו מותר. "לעוף ולבהמה" מה עוף שאין בו כלאים אף בהמה שאין בה כלאים... תלמוד לומר "ולבהמה". אי מה בהמה שאין בה ב'אם על הבן' אף עוף שאין בו ב'אם על הבן'... תלמוד לומר "ולעוף".

פרשה יא

[א] "בני ישראל" מניפים, ואין העכו"ם מניפים. וכי איזה מדה מרובה? מדת סמיכה מרובה או מדת תנופה מרובה? מדת סמיכה מרובה ממדת תנופה! שהסמיכה נוהגת בכל החוברים ותנופה אינה נוהגת בכל החוברים [ס"א סמיכה נוהגת בקרבנות הצבור והתנופה אינה נוהגת אלא בקרבנות היחיד. אם מיעטתים מסמיכה מרובה לא אמעטם מתנופה מועטת?! אתה אומר בצד זה נתרבה סמיכה ונתמעטה תנופה או בצד זה נתרבה תנופה ונתמעטה סמיכה! שהתנופה נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים וסמיכה אינה נוהגת אלא בדבר שיש בו רוח חיים. אם מיעטתים מסמיכה מועטת – אמעטם מתנופה מרובה?! הא מפני שיש בסמיכה מה שאין בתנופה ובתנופה מה שאין בסמיכה – צריך לומר "בני ישראל" סומכים ואין העכו"ם סומכים, "בני ישראל" מניפין ואין העכו"ם מניפים.

[ב] "בני ישראל" מניפים, ואין בנות ישראל מניפות. אמר רבי יוסי אם מצינו שלא חלק הכתוב בין קרבנות עכו"ם לקרבנות נשים לסמיכה – לא נחלק בין קרבנות עכו"ם לקרבנות נשים לתנופה?! מה לי לא חלק בין קרבנות עכו"ם לקרבנות נשים לסמיכה – שאין הסמיכה אלא בבעלים! לא נחלק בין קרבנות עכו"ם לקרבנות נשים לתנופה

שהתנופה בכהן! ומה תלמוד לומר "בני ישראל"? בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות.

[ג] ואין לי אלא בני ישראל; מנין לרבות הגרים והעבדים המשוחררים? תלמוד לומר "המקריב". או אינו אומר "המקריב" אלא זה כהן המקריב? כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "יָדָיו תְּבִיאֶינָה" – לרבות ידי בעלים. הא כיצד? כהן מניח ידו תחת יד בעלים.

[ד] יכול כל הקרבנות כולם יטענו תנופה? תלמוד לומר "זבח" – יצאו עופות ומנחות שאינם זבחים.

[ה] אוציא עופות ומנחות שאינם זבחים ולא אוציא את הבכור והמעשר והפסח שהם זבחים? תלמוד לומר "מִזֶּבַח" – ולא כל זבח.

[ו] אוציא הבכור והמעשר והפסח – שאינם טעונים סמיכה, ולא אוציא חטאת ואשם שהם טעונים סמיכה? תלמוד לומר "שלמיו" אוציא חטאת שאין למינה תנופה ולא אוציא אשם שיש למינו תנופה? אוציא את כל אשמות ולא אוציא את אשם מצורע? ודין הוא! ומה אם שלמי יחיד – שאין טעונים תנופה חיים – טעונים תנופה שחוטים, אשם מצורע – שטעון תנופה חי – אינו דין שיטעון תנופה שחוט?! תלמוד לומר "שלמיו" – ולא אשם מצורע

[ז] או אינו אומר "שלמיו"? אלא לרבות זבחי שלמי תודה ושלמים הבאים מחמת פסח שיטענו תנופה [שחוטים – ס"א]. וכשהוא אומר (ויקרא ז, לב) "מזבחי שלמיכם" – לרבות זבחי שלמי צבור שיטענו תנופה שחוטים.

[ח] והלא דין הוא! ומה אם שלמי יחיד – שאין טעונים תנופה חיים – טעונים תנופה שחוטים, זבחי שלמי צבור – שטעונים תנופה חיים – אינו דין שיטענו תנופה שחוטים?!

[ט] אשם מצורע יוכיח! שטעון תנופה חי ואין טעון תנופה שחוט! אף אתה אל תתמה על זבחי שלמי צבור – שאף על פי שטעונים תנופה חיים – לא יטענו תנופה שחוטים! וכשהוא אומר (שם,) "מזבחי שלמיכם" – לרבות זבחי שלמי צבור שיטענו תנופה שחוטים.

[י] יכול כל הזבח כולו טעון תנופה? תלמוד לומר 'חלב'. אין לי אלא חלב; מנין לרבות את החזה? תלמוד לומר 'חזה'. כשהוא אומר (ויקרא ז, כט) "יביא את קרבנו" – לרבות את האליה. 'אשי השם' (שם, ל) – לרבות שתי הכליות "יביאנו" (שם, ל) – לרבות יותרת הכבד.

[יא] למדנו שטעונים כולם תנופה; מנין שיטענו הרמה? תלמוד לומר (שמות כט, כז) "שוק התרומה [אשר הונף ואשר הורם]" – שאין תלמוד לומר? שיכול אין לי אלא שוק –

מנין לרבות את כולם? תלמוד לומר (שם,) "וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם" – זה בנה אב כל שטעון תנופה טעון הרמה.

פרק טז

[א] או אינו מביא אלא כיוצא בזה; מה זה מיוחד איל קשה בן שתי שנים וטעון לחם – אף אין לי אלא איל קשה בן שתי שנים וטעון לחם! מנין קשה ואין טעון לחם? רך וטעון לחם? רך ואין טעון לחם? עד שאתה מרבה בבקר בכשבים ובעזים? תלמוד לומר (שמות כט, כח) "כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם לה'" – לרבות את כולן.

[ב] נטמאו כולם ונשתייר אחת מהן – מנין שיטעון תנופה? תלמוד לומר "את החזה להניף אֹתו" – אפילו כוליא אחת. "תנופה" – ולא תנופות.

[ג] "לפני השם" – במזרח. כיצד הוא עושה? יביא את החלבים על ידי הבעלים. וחזה ושוק למעלה מהם. שתי כליות ויותרת הכבד למעלה מהם. אם יש שם לחם – נותן למעלה מהם. מוליך ומביא, מעלה ומוריד שנאמר (שמות כט, כז) "אשר הונף ואשר הורם". תנופה היתה במזרח והגשה במערב. תנופות קודמות להגשות.

[ד] מנין שאין אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים? תלמוד לומר "והקטיר...החלב המזבחה" – ואחר כך – "והיה החזה לאהרן ולבניו".

[ה] נטמאו אימורין או שאבדו – יכול לא יהיו אהרן ובניו זכאין בחזה ושוק? תלמוד לומר "והיה החזה". וכן הוא אומר בבני עלי – (ש"א ב, טו) "גם בטרם יקטֵרון את החלב...כי אם חי". מה נאמר בהם? (ש"א ב, יז) "וַתְּהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני השם כי נאצו האנשים את מנחת השם".

[ו] "שוק הימין" – אין לי אלא שוק שנוהג זרוע; חולין מנין? תלמוד לומר "תתנו". זרוע מוקדשים מנין? תלמוד לומר "מזִבְחי שלמיכם". זהו שאמרנו לרבות זבחי שלמי צבור שיטענו תנופה שחוטים.

[ז] מנין טמא בשעת זריקה וטהור בשעת הקטר חלבים שאינו חולק? תלמוד לומר המקריב את דם השלמים ואת חלב מבני אהרן

[ח] אבא שאול אומר מנין טהור בשעת זריקת דמים וטמא בשעת הקטר חלבים שאינו חולק בבשר? תלמוד לומר (ויקרא ז, לג) "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן".

[ט] ואמר ר' שמעון: כל מי שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה. אמר ר' שמעון לא זו בלבד, אלא יציקות ובלילות ופתתות והמליחות והתנופות וההגשות וההקטרות

והקמיצות והמליקות והקבלות וההזאות והשקאות סוטה ועריפות עגלה וטהרת מצורע ונשיאות כפים בפנים ובחוץ – תלמוד לומר "מבני אהרן" – כל עבודה שהיא מסורה לבני אהרן.

[י] וכן היה ר' שמעון אומר: הרי הוא אומר (מלאכי א, י) "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר ה' צבאות וּמִנְחָה לֹא אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם" – שני דברים המשמשים את הגוף, ואין נמנעים לעשותם, ואין נוטלים עליהם שכר; שאומר אדם לחברו "הדלק לי את הנר הזה והגיף לי את הדלת אחריך". והרי דברים קל וחומר. ומה דברים שאין נמנעים לעשותם ואין נוטלים עליהם שכר – לא עשיתם עמי שכר על אחת כמה וכמה שנוטלים עליהם שכר!

פרק יז

[א] רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר: בא טבול יום ואמר לכהן "תן לי מן המנחה שאוכל". אמר לו: "ומה אם במקום שיפה כחך בחטאתך – דחיתיך מחטאת ישראל, מקום שהורע כחך במנחתך – אינו דין שאדיחך ממנחת ישראל היום?!" אמר לו: "ומה לדחותי מחטאת ישראל – שהרי יפה כחך בחטאתך, תדחני ממנחת ישראל – שהרי הורע כחך במנחתך!" אמר לו: (ויקרא ז, ט) "לכהן המקריב אותה לו תהיה" – "בוא הקרב ואכול!"

[ב] אמר לו: "אם לאו תן לי מן החטאת שאוכל!" אמר לו: "ומה במקום שהורע כחך במנחתך – דחיתיך ממנחת ישראל, מקום שיפה כחך בחטאתך – אינו דין שאדיחך מחטאת ישראל?!" אמר לו: "לא! אם דחיתני ממנחת ישראל – שהרי הורע כחי במנחתי, תדחני מחטאת ישראל – שהרי יפה כחי בחטאתי?!" אמר לו: (ויקרא ו, יט) "הכהן המחטא אותה יאכלנה" – "בא חטא ואכול!"

[ג] אמר לו: "תן לי מחזה ושוק של שלמים ואוכל!". אמר לו "ומה אם במקום שיפה כחך בקדשי קדשים – שכולן שלך – דחיתיך מהם, מקום שהורע כחך בקדשים קלים – שאין לך בהן אלא חזה ושוק – אינו דין שאדיחך מהן?!". אמר לו: "ומה אם לדחותינו מקדשי קדשים – שהרי הורע כחי בהן באכילת נשיי ועבדיי, תדחני מקדשים קלים – שהרי יפה כחי בהם באכילת נשיי ועבדיי?!". אמר לו: (ויקרא ז, יד) "לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה" – "בוא זרוק ואכול!".

[ד] יצא טבול יום בקוליו וחומריו על ראשו; אונן מימינו ומחוסר כפורים משמאלו.

[ה] "חזה" – זו חזה; "התנופה" – זו תנופת הסל; "שוק" – זה שוק; "התרומה" – זו תרומת לחמי תודה. "לקחתי מאת בני ישראל" – ראוים היו לישראל, וכשנתחייבו – ניטלו מהם

וניתנו לכהנים. יכול כשם שנתחייבו ניטלו מהם – כך אם זכו ינתנו להם? תלמוד לומר "ואתן אֹתם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם" – נתונים לכהן מתנה לעולם.

[ו] יכול אף הקדשים יהיו חייבים במתנות? ודין הוא! ומה חולין – שאין חייבים בחזה ושוק – חייבים במתנות, קדשים – שחייבים בחזה ושוק – אינו דין שיהיו חייבים במתנות?! תלמוד לומר "ואתן אֹתם לאהרן הכהן ולבניו" – אין לך אלא מה שאמור בענין. "מאת בני ישראל" – מרצון כל ישראל.

פרק יח

[א] "זאת משחת אהרן ומשחת בניו" – אמר רבי שמעון, יכול עד שנצטרפה זכות אהרן ובניו כאחת לא זכו בשמן המשחה? תלמוד לומר "זאת משחת אהרן ומשחת בניו" – כדאי אהרן בעצמו וכדאי בניו בעצמם. רבי יהודה אומר יכול יהיו אהרן ובניו צריכים לשמן המשחה לעתיד לבא? תלמוד לומר "זאת משחת אהרן ומשחת בניו". הא מה אני מקיים (זכריה ד, יד) "אלה שני בני היצהר העֹמדים על אדון כל הארץ"? זה אהרן ודוד."מאִשי השם" – מלמד שאף האישים סייעו. "ביום הִקָּרֵיב אֹתָם לכהן" – מלמד שאף היום סייע.

[ב] "אשר צוה השם לתת להם..." – אמר רבי שמעון מנין שהיו ישראל מפרישין מתנת כהונה מהר סיני ולא זכו בהם אהרן ובניו עד שזכו בשמן המשחה? תלמוד לומר "אשר צוה השם לתת להם ביום משחו אתם". "מאת בני ישראל" – מרצון ישראל. "חֻקת עולם" – לבית עולמים. "לְדֹרֹתָם" – שינהג הדבר לדורות.

[ג] "זאת התורה לָעֹלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים וּלזבח השלמים" – מה מלואים נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני – אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

[ד] אי מה מלואים קרבן ציבור אף אין לי אלא קרבן ציבור, קרבן יחיד מנין? תלמוד לומר "ולאשם". אי מה אשם קרבן יחיד אף אין לי אלא קרבן יחיד, קרבן צבור מנין? תלמוד לומר "ולמלואים" כשתמצא לומר: "לָעֹלה" – לעולת יחיד ולעולת צבור, "למנחה" – למנחת יחיד ולמנחת צבור, "ולחטאת" – לחטאת יחיד ולחטאת צבור, "ולזבח השלמים" – לזבחי שלמי יחיד ולזבחי שלמי צבור.

[ה] (שם, לח) "אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם..." – זה הבכור והמעשר והפסח. "להשם" – לרבות את כולם; שכולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני.

[ו] "אשר צוה ה' את משה בהר סיני זה הבכור המעשר והפסח לרבות את כולן שכולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

[ז] "אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קורבניהם זה הבכור המעשר והפסח לה' לרבות את כולן שכולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני אשר צווה ה' את משה למדנו לכל הקרבנו שאין כשירים אלא ביום ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: הרי הוא אומר (שמות כד, ו) "ויקח משה חצי הדם וישם בָּאַגָּנֹת" – למדנו לעולת סיני שהיא טעונה כלי

[ח] ומנין לעולת הדורות שטעונה כלי? תלמוד לומר (שמות כט, מב) "עֹלַת תָּמִיד לדֹרֹתֵיכֶם" (במדבר כח, ו) "עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בהר סיני" – מקיש עולת הדורות לעולת הר סיני. מה עולת הר סיני טעונה כלי – אף עולת הדורות תטעון כלי.

[ט] אין לי אלא עולה; מנין לרבות את כולם? תלמוד לומר "זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת וכו'" – לרבות את כולם שטעונים כלי.

[י] "אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו" – למדנו לדברות מדבר סיני שלא נאמרו אלא ביום. ומנין לדברות הר סיני שלא נאמרו אלא ביום? תלמוד לומר (במדבר ג, א) "ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני". ומנין לדברות אהל מועד שלא נאמרו אלא ביום? תלמוד לומר (במדבר א, א) "במדבר סיני באהל מועד" – מקיש דברות אהל מועד לדברות מדבר סיני. מה דברות מדבר סיני – ביום, אף דברות אהל מועד – ביום.

מכילתא דמילואים א

[א] "וידבר ה' אל משה קח את אהרן ואת בניו אִתו" – מה תלמוד לומר? לפי שהוא אומר (שמות לב, לה) "וַיִּגֹּף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" – היה במשמע שנתרחק אהרן. כשהוא אומר "קח את אהרן ואת בניו אתו" – היה במשמע שנתקרב אהרן. מנין שידע משה שנתרחק אהרן? שנאמר (דברים ט, כ) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההִוא" – ולא נאמר "וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא". כשהוא אומר "קח את אהרן ואת בניו אתו" – ידע משה שנתקרב אהרן. מנין שהיה בלבו של אהרן שנתרחק? נאמר בסוף הענין (ויקרא ט, ז) "קְרַב אל המזבח" – והלא כבר הסדיר משה לפניו כל העבודות?! – אלא שלא יהיה לבו לדבר אחר. כשהוא אומר "קח את אהרן ואת בניו אתו" – ידע אהרן שנתקרב.

[ב] דבר אחר: "קח את אהרן ואת בניו אתו" מה תלמוד לומר? והלא בכמה מקומות נאמר בו במשה 'לקיחה' בבני אדם, שנאמר: (במדבר ג, מא) "ולקחת את הלוים לי אני השם" (שם יא, טז) "ולקחת אֹתָם אל אהל מועד (שם א, יז) "ויקח משה...את האנשים

האלה אשר נקבו בשמות" (שם כז, יח) "קח לך את יהושע בן נון" וכי מפשיל היה משה בני אדם לאחריו?! אלא אמר לו הקב"ה "קחם בדברים שלא יהיה לבם לדבר אחר".

[ג] "ואת הבגדים" – אלו הבגדים שהפקדתיך (ס"א שפקדתיך) עליהם שנאמר (שמות כח, ד) "ואלה הבגדים אשר יעשו חֹשן ואפוד..." "ואת שמן המשחה" – זה שמן המשחה שהפקדתיך (בס"א כנ"ל) עליו שנאמר (שמות ל, כה) "ועשית אֹתו שמן משחת קדש..." "ואת פר החטאת" – כמה שנאמר (שמות כט, י-יא) "והקרבת..את הפר לפני השם "ואת שני האילים" – כמה שאמר (שמות כט, טו-יט) "ואת האיל האחד תקח..ולקחת את האיל השני". "ואת סל המצות" – שלא כסדר האמורים להלן (שמות, כט) אמורים כאן.

[ד] "ואת כל העדה הקהל" – עשה במעמד כל העדה שיהיו נוהגים קדושה בכהונה. "ויעש משה כאשר צוה ה' אֹתו" – כשם שהסדיר עבודת מקדש כך הסדיר עבודת כהונה; בגדי כל אחד ואחד לפי מה שהוא מקרבן.

[ה] "ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים" – באותה שעה זכו לקידוש ידים ורגלים, באותה שעה זכו בטבילת יום הכפורים.

[ו] "ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט" – מלמד שנעשה משה סגן הכהנים לאהרן, והוא היה מפשיטו והוא היה מלבישו. וכשם שנעשה לו סגן בחייו כך נעשה לו סגן במותו שנאמר (במדבר כ, כה-כו) 'קח את אלעזר בנו...והפשט את אהרן את בגדיו'. ומנין שעשה משה כן? שנאמר (במדבר כ, כז) "ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר ההר" (שם כ, כח) "ויפשט משה את אהרן את בגדיו" – וכי האיך היה משה יכול להפשיט את בגדיו כסדרן? והעליונים הם עליונים לעולם והתחתונים הם תחתונים לעולם?! אלא אלו מעשה נסים, ועשה לו הקב"ה במיתתו יותר מבחייו, והעמידו משה על הסלע והפשיטו בגדי כהונה ובגדי שכינה נלבשים תחתיהם. (שם כ, כח) "וילבש אותם את אלעזר בנו" – וכי האיך היה יכול משה להלביש את אלעזר בגדים כסדרן?! אלא כבוד גדול חלק לו המקום במיתתו יותר מבחייו; שלבשו בגדי שכינה תחלה למטה והפשיט אהרן את הבגדים כסדרן והלביש את אלעזר בגדים כסדרן.

[ז] "וישם עליו את החֹשן" – פרשה זו נלמדה לשעתה ונלמדה לדורות. נלמד לשירות יום ויום ולשירות יום הכפורים. בכל יום משמש בבגדי זהב וביום הכפורים בבגדי לבן.

[ח] "וישם את המצנפת על ראשו" – ולא כסדר האמור להלן אמורים כאן. להלן (שמות, כט) הסדיר את הקרבתם כסדרן וכאן הוא מסדר את הבגדים. להלן (שמות, כט) הסדיר את הקרבנות תחלה ואחר כך הסדיר את הבגדים; וכאן הסדיר את הבגדים תחלה ואחר כך הסדיר את הקרבנות.

[ט] "ויקח משה את שמן המשחה" – ר' יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר – מעשה נסים נעשה בו מתחלתו ועד סופו. שמתחלה לא היה אלא שנים עשר לוג שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין" – לסוך בו עצים לא היה מסתפק! כמה האור שורף! כמה העצים בולעים! כמה יורה בולעת! – ממנו נמשחו אהרן ובניו ומשכן וכליו כל שבעת ימי המלואים! ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים! [ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. ואין מושחים מלך בן מלך. ומפני מה משחו את שלמה? מפני מחלוקתו של אדוניהו. ואת יואש? מפני מחלקותו של עתליה. ואת יהואחז? מפני מחלקותו של יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים.] וכולו קיים לעתיד לבא שנאמר (שמות ל, לא) "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם".

[י] "וימשח את המשכן ואת כל אשר בו" – לא כמשיחת אהרן ובניו שלאחר שמלביש היה מושחן; (וכן הוא אומר: (תהילים קלג, ב) "כשמן הטוב על הראש..." – יכול שמשחן עד שלא הלבישם? תלמוד לומר "שֶׁיֹּרֵד על פי מדותיו") אבל משיחת כל הכלים – כל כלי וכלי בפני עצמו טעון משיחה שנאמר (ויקרא ח, יא) "וימשח את המזבח ואת כל כליו ואת הכיֹר ואת כנו לקדשם" – הא למדת שכל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו.

[יא] "ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כתנת" – כשם שנעשה משה סגן לאהרן כך נעשה סגן לבניו.כשם שפקדו על בגדי אהרן כך פקדו על בגדי בניו שנאמר (שמות כח, ב) "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת", ואומר (שמות מ, יד) "ואת בניו תקריב והלבשת אֹתם כֻּתֳּנֹת".

[יב] "ויגש את פר החטאת" – מתחלה לא נקרא 'פר החטאת' שנאמר (שמות כט, א) "וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר וְאֵילִם" – כשהוא פורט את מעשיו היה נקרא 'פר החטאת'. "ואת הפר ואת ערו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה" – אין אנו יודעים אם חטאת אהרן ובניו היה או חטאת הצבור היה... כשהוא אומר "קח את אהרן ואת בניו אתו" – הוי אומר חטאת אהרן ובניו ולא חטאת הצבור היה.

[יג] "ויסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת" – וכי אהרן ובניו סומכים על כל הקרבנות?! אלא מפני שהם קרבנותיהם סמכו עליו. מקיש קרבנות צבור לקרבנותיהם. מה קרבנותיהם טעונים סמיכה – אף קרבנות צבור טעונים סמיכה. מה הוא סומך על קרבנותיו – אף הוא סומך על קרבנות צבור. אבל יחיד – כל אחד ואחד סומך על קרבנו שנאמר (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו".

[יד] "וישחט ויקח משה את הדם" – כל שבעת ימי המלואים היה משה משמש בכהונה גדולה – הוא היה שוחט, הוא היה זורק, הוא היה מזה, הוא היה מחטא, הוא היה יוצק, הוא היה מכפר. לכך נאמר 'וישחט ויקח משה'. משל למה הדבר דומה: לבת מלכים שנשאת כשהיא קטנה ופסקו עם אמה שתהא משמשת עד שתלמד בתה. אף כך אהרן תחלה היה לוי שנאמר (שמות ד, יד) "הלא אהרן אחיך הלוי", כשנבחר להיות כהן גדול אמר לו הקב"ה למשה "אתה תשמשני עד שילמד אהרן אחיך". עד שילמד אהרן היה משה שוחט ואהרן רואה אותו; זורק – ואהרן רואה אותו; מזה – ורואה אותו; מחטא – ורואה אותו; יוצק – ורואה אותו; מכפר – ורואה אותו.

[טו] "ויקדשהו לכפר עליו" – כפרה זו איני יודע מהו? מנין אתה אומר שלא היה כפרה זו אלא שאמר משה "בשעה שצוה אדון העולם להתנדב בדבר המקדש – דחקו ישראל איש איש והביאו שלא בטובתם. תהא כפרה זו שלא יתנדב אדם גזל למקדש". וכן הוא אומר (ישעיהו סא, ח) "כי אני ה' אוהב משפט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה".

[טז] "ויקח את כל החלב אשר על הקרב" – למדנו משתי אלו פרשיות מנהג לדורות. מפני שהייתי אומר פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין – הואיל ואין נאכלים – יהיו כולם נשרפים ולא יהיה מהן למזבח כלום. לכך נאמר "ויקח את..החלב" – וזאת (ס"א זאת) היתה תרומתן למזבח. ושאר הפר שרף שנאמר (ויקרא ח, יז) "ואת הפר ואת עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה".

[יז] "ויקרב את איל העולה ויסמכו" – מכאן למדנו סמיכה לעולה. "וישחט ויזרק משה את הדם" – מכאן למדנו זריקה לעולה. "ואת האיל נתח לנתחיו" – כל המפורש בעולת יחיד מפורש כאן חוץ מהפשט; ויש אומרים אין נתוח בלא הפשט.

[יח] "ויקטר משה את הראש ואת הנתחים ואת הפדר" – כמו שנאמר להלן (ויקרא א, יב) "ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו וערך" – מכאן למדו. "ואת הקרב ואת הכרעים רחץ במים" – כמה שנאמר להלן (ויקרא א, ט) "וקרבו וכרעיו ירחץ במים" – [מכאן למדו]. "ויקטר משה את כל האיל" – כמה שנאמר להלן (ויקרא א, יג) "והקריב... את הכל והקטיר המזבחה" – [מכאן למדו]."עולה הוא לריח נחוח אשה לה'" – כמה שנאמר להלן (ויקרא א, יז) "אשה ריח נחוח להשם" – מכאן שכולם ניתנים לאישים.

[יט] "ויקרב את האיל השני" – והלא כבר זווג הכתוב שני אלים זה כנגד זה? אם כן למה נאמר "ויקרב את האיל השני"? שאם הביא פר ואחד מן האלים – לא יצא ידי קידושם; שני אלים ולא הביא פר – לא יצא ידי קידושם; שני אלים ופר ולא הביא סל המצות – לא יצא ידי קידושם.

[כ] "איל המלואים" – שמשלים את הכל; מלמד שהמלואים שלמים לאהרן ולבניו. "ויסמכו..את ידיהם על ראש האיל" – סמכו ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב. משל למי שפרע חובו ועשה יום טוב. אף כך אהרן ובניו כיון שהשלימו עבודת היום וקידושיו, עבודת כלים וקידושיו – הביאו איל וסמכו ידיהם עליו בשמחה ועשו יום טוב.

[כא] "וישחט ויקח משה מדמו" – שלשה דמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה; הראשון טעון שש מתנות, והשני שתים, והשלישי י"ג. לכך נאמר "וישחט ויקח משה מדמו" "ויתן על תנוך אזן אהרן הימנית" – זה גדר האמצעי; "ועל בהן ידו הימנית" – זה פרק האמצעי.

[כב] "ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן הדם על תנוך אזנם הימנית" – זה גדר האמצעית; "ועל בהן ידם הימנית" – זה פרק האמצעי.

[כג] 'ויקח את כל החלב' – אין לך כל דבר ודבר שאין בו מצוה למקום. פירות יש הן מצות הרבה – תרומות ומעשרות, חלה ובכורים, הלקט והשכחה והפאה; שערי בתים ושערי מדינות יש בהם מצוה למקום שנאמר (דברים ו, ט) "וכתבתם על מְזוּזוֹת ביתך ובשעריך".

[כד] בגדים יש בהם מצוה למקום שנאמר (דברים כב, יא) "לא תלבש שעטנז"; טלית יש בה מצוה למקום שנאמר (דברים כב, יב) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ".

[כה] בהמה טהורה יש בה מצוה למקום שנאמר (דברים טו, יט) "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלקיך".

[כו] בהמה טמאה יש בה מצוה למקום שנאמר (שמות לד, כ) "ופטר חמור תפדה בשה"; חיה הגדילה במדבר והעוף הפורח באויר – הזהיר עליהם הכתוב כשיבואו לידך לא יהיה מחוסרים מצוה שנאמר (ויקרא יז, יג) "איש איש מבית ישראל אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר"; ושאר בהמה וחיה שלא פרט הכתוב שמם – עשאם כלל, שלא יהיו מחוסרים מצות שנאמר (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרם איש להשם"; קדשי מקדש יש בהם מעלות על גבי מעלות. כיצד? פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים אמר הכתוב "יהיה דמם ואימוריהן למזבח".

[כז] עולה כולה כליל אמר הכתוב "יהי עורה מתנה לכהנים", שלמים הנאכלים לבעלים אמר הכתוב "יהי דמם ואימוריהן למזבח" לכך נאמר "ויקח את החלב ואת האליה...ואת שוק הימין" – זו היתה תרומתן למזבח.

[כח] "ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו" – וכי כל הקרבנות ניתנים לידי הבעלים? אלא ללמדך איך משקין את הסוטה ומטהרין את המצורעין.

[כט] "וינף אתם תנופה לפני השם" – הוא הדין ללמדך תנופת הקרבנות. "ויקח משה..מעל כפיהם" – הוא הדין ללמד איך נוטל מנחה מעל ידי סוטה ומניפה.
[ל] "מְלֵאִים הם לריח ניחח" – מלמד שהמלואים קרוים 'ריח ניחוח'. והלא דברים קל וחומר: מלך בשר ודם קונה לו אוהב ועושה לו יום טוב, מלך מלכי המלכים הקב"ה שהעמיד לו כהן על אחת כמה וכמה!
[לא] "ויקח משה את החזה ויניפהו תנופה לפני השם" – מלמד שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. וכן הוא אומר (מלאכי א, י) "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם".
[לב] "מאיל המלאים למשה היה למנה" – והרי דברים קל וחומר: ומה אם מי ששמש בכהונה גדולה שעה אחת – נוטל לו חלק בכהונה גדולה, המשמש בכהונה לעולם על אחת כמה וכמה!
[לג] "ויקח משה משמן המשחה ומן הדם" – ג' דמים האמורים בפרשה אין דומים זה לזה. הראשון טעון שש מתנות, והשני שתים, והשלישי י"ג הראשון טעון הזיה ומתן סביב, וחיטוי, יציקה וכפרה; והשני שתים – זריקה ומתן סביב והשלישי – י"ג טעון שש מתנות בהונות – של שלש באהרן ושלש בבניו. [ויש אומרים תשעה – שלש באהרן ושש בבניו; ויש אומרים ט"ו – שלש באהרן ושתים עשרה בארבעה בניו שנאמר (במדבר ג, ג) "אלה שמות בני אהרן הכהנים המשָׁחים אשר מִלֵּא ידם לְכַהֵן".] טעון זריקה לגבי מזבח.
[לד] [ס"א וטעון] שש הזיות – שלש באהרן ושלש בבניו. [ויש אומרים שלש באהרן ושש בבניו; ויש אומרים ט"ו – שלש באהרן וי"ב בבניו]. "ויז על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו" – הא למדת שלא נשלם קידוש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם.
[לה] "ויאמר משה אל אהרן ואל בניו בשלו את הבשר פתח אהל מועד" – כמו שנאמר להלן (שמות כט, לב-לג) "ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל..." וכתיב (ויקרא ח, לב) "והנותר בבשר ובלחם באש תשרופו" – מלמד שהמלואים מותרן לשריפה.
[לו] "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים" – מכאן אמרו בכ"ג באדר קרבו מלואים. כ"ג ושבעה – הרי שלשים; באחד בניסן שלמו מלואים. "כי שבעת ימים ימלא את ידכם" – כל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן כל בקר ובקר, ומקריב קרבנותיו עליו ומפרקו. בשמיני העמידו ולא פרקו. ר' יוסי ברבי יהודה אומר אף בשמיני העמידו ופרקו.
[לז] "כאשר עשה ביום הזה צוה ה'" – מכאן אמרו שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין. וכשם שמפרישין כהן גדול מביתו כך

מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו. ולמה מפרישין שבעה? שמא תמצא אשתו ספק נדה וידחה כל שבעת הימים. "צוה ה' לעשות לכפר עליכם" – אמר להם "כפרה זו תכפר עליכם עד שיחיו המתים".

[לח] "ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת השם" – והרי דברים קל וחומר: ומה אם מקיים דברי בשר ודם – המקום מקבלו, המקיים דברי המקום על אחת כמה וכמה! "ויעש אהרן ובניו" – ששים ושמחים כששומעים דברים לקבל מפי משה כשומעים מפי הקב"ה. לכך נאמר "ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה" – כדַי השליח לשולחיו, כדַי המצוה למי שנצטוה.

שמיני

מכילתא דמילואים ב

[א] "ויהי ביום השמיני קרא" – זה אחד מן הכתובים שצריך לדרוש. נאמר כאן "ויהי ביום השמיני" ונאמר להלן (שמות יט, טז) "ויהי ביום השלישי". אין אנו יודעים אם שלישי לשבת אם שלישי למנין? כשהוא אומר (שמות יט, יא-טז) "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" – הוי אומר שלישי למנין. וכאן נאמר "ויהי ביום השמיני" – אין אנו יודעים אם שמיני למנין אם שמיני לחדש? כשהוא אומר (ויקרא ח, לג) "כי שבעת ימים ימלא את ידכם" – הוה אומר שמיני למנין ולא שמיני לחדש. אותו היום נטל עשר עטרות: ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לאיסור הבמות ראשון לראשי חדשים ראשון לשכון שכינה בישראל ראשון לברך את ישראל

[ב] "קרא משה לאהרן ולבניו" – לפי שכבדו המקום תחלה לאהרן אף משה כבדו בסוף. ומנין שכבדו תחילה לאהרן? שנאמר (שמות יט, כד) "ועלית אתה ואהרן עמך". אף משה כבדו בסוף שנאמר "קרא משה לאהרן ולבניו" – ואחר כך – לזקני ישראל.

[ג] "ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת" – מלמד שאמר לו משה לאהרן "אהרן אחי, אף על פי שנתרצה המקום לכפר על עונותיך, צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן. שלח דורון לפניך עד שלא תכנס למקדש שמא ישנאך בביאתך למקדש. ושמא תאמר "אין צריך כפרה אלא אני" – והלא אף ישראל צריכים כפרה שנאמר "ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת" וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן? אלא אמר להם "אתם יש בידכם בתחלה ויש בידכם בסוף"; יש בידכם תחלה – "וישחטו שעיר

עזים" (בראשית לז, לא), ויש בידכם בסוף – "עשו להם עגל מסכה" (שמות לב, ח). יבא שעיר עזים ויכפר על מעשה עזים; יבא עגל ויכפר על מעשה עגל.

[ד] "ושור ואיל לשלמים". לפי שנדמית עבירה לשני מינים – שנאמר "עשו להם עגל מסכה" ולהלן הוא אומר (תהלים קו, כ) "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב" – יבא שור ויכפר על מעשה שור; יבא עגל ויכפר על מעשה עגל. תדעו שנתרצה המקום לכפר על עונותיכם. עבירה שאתם מיראים ממנה כבר נזבחה לפני המקום שנאמר "לזבח לפני השם". אמרו ישראל "וכי היאך מקלסת מדינה את המלך ואינה רואה פני המלך?". אמר להם "על מנת כן! – "כי היום ה' נראה עליכם"?

[ה] "ויקחו את אשר צוה משה" – בזריזות. "ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני השם" – קרבו כולם בשמחה ועמדו לפניו. משל למלך שכעס על אשתו והוציאה. לאחר ימים נתרצה לה. מיד חגרה מתניה, קשרה כתיפיה, והיתה משמשת אותו יותר מדאי. אף כך ישראל. כיון שראו שנתרצה המקום לכפר על עונותיהם – קרבו כולם בשמחה ועמדו לפניו. לכך נאמר "ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני השם".

[ו] "ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו" – אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום. כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו. שנאמר (דברים י, טז-יז) "ומלתם את ערלך לבבכם" – מפני מה? – "כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים". עשיתם כן – "וירא אליכם כבוד השם".

[ז] "ויאמר משה אל אהרן" – זהו שאמר הכתוב (תהלים צט, ו) "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם בעמוד ענן ידבר אליהם" – מלמד ששלשתן שקולים זה כזה.

[ח] "קרב אל המזבח" – משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שנשא אשה, והיתה מתביישת מלפניו. ונכנסה אחותה אצלה. אמרה לה "על מה נכנסת לדבר זה אלא שתשמשי את המלך! הגיסי דעתך ובואי ושמשי את המלך!". כך אמר משה לאהרן "אהרן אחי על מה נתבחרת להיות כהן גדול אלא שתשרת לפני הקב"ה! הגס דעתך ובא ועבד עבודתך!". ויש אומרים היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו. אמר לו משה "אחי, ממנו אתה מתירא?! הגס דעתך וקרב אליו!", לכך נאמר "קרב אל המזבח".

[ט] "ויקרב אהרן אל המזבח" – בזריזות. "וישחט את עגל החטאת אשר לו" (ויקרא ט, ח) – בקרבנו התחיל תחלה. "ויקרב את קרבן העם" (ויקרא ט, טו) – משנפנה מקרבנותיו

בא לו לקרבן העם. תדע שקרבנו מכפר יותר מקרבן העם; שקרבן העם אינו מכפר על הכהנים, וקרבנו מכפר על ידו ועל יד העם שנאמר "ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם". "וישחטהו ויחטאהו כראשון". מה הראשון טעון חיטוי אף זה טעון חיטוי. מה הראשון טעון על ד' קרנות אף זה טעון על ד' קרנות.

[י] "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט": מה נעולה טעונה הפשט ונתוח – אף זו טעונה הפשט ונתוח מה עולה כליל לאישים – אף זו כליל לאישי מה עולה עומד בצד המזבח וזורק – אף זו עומד בצד המזבח וזורק מה עולה פקעו אברים מעל המערכה מחזירם למערכה – אף זו פקעו אברים מעל המערכה מחזירם למערכה.

[יא] "ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה" – נאמר כאן 'מלוי' ונאמר להלן (ויקרא ב, ב) 'מלוי'. מה מילוי האמור להלן – מלא קומצו, אף 'מילוי' האמור כאן – מלא קומצו; ומה 'מילוי' האמור להלן קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט לבונה פסול, אף 'מילוי' האמור כאן – קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול.

[יב] "ויקטר על המזבח מלבד עולת הבקר" – מה זה בא ללמדנו?. אם ללמד שאם לא מצא מנחה יביא בהמה – כבר נאמר "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט"! אם כן למה נאמר "ויקטר על המזבח מלבד עולת הבקר"? מלמד ששתי מנחות היו שם; אחת עם העולה ואחת בפני עצמה.

[יג] "וישחט את השור ואת האיל זבח השלמים אשר לעם" – מכאן למדו שלמים לצבור. "ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה" – להגיד גדולתו של אהרן ושל בניו שבשעה קלה למדו שבעה עבודות: שחיטה, וקבלה, זריקה, והזאה, חיטוי, יציקה וכפרה.

[יד] "ויהי ביום השמיני" – הוא יום שמיני לקדושת אהרן ובניו. או יכול שמיני בחדש? כשהוא אומר (שמות מ, יז) "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן" – מלמד שבראש חדש הוקם המשכן. יכול הוקם בראש חדש ושרתה שכינה בשמיני לחדש? תלמוד לומר (במדבר ט, טו) "וביום הקים את המשכן כסה הענן" – מלמד שביום שהוקם המשכן בו ביום שרתה שכינה על מעשה ידי אהרן. שכל שבעת ימי המלואים היה משה משמש ולא שרתה שכינה על ידו. עד שבא אהרן ושרת בבגדי כהונה גדולה ושרתה שכינה על ידו שנאמר "כי היום ה' נראה אליכם".

[טו] מה תלמוד לומר "ויהי"? מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום כיום שנבראו בו שמים וארץ. במעשה בראשית הוא אומר "ויהי ערב ויהי בקר" וכאן הוא אומר "ויהי". וכיון

שכלו ישראל את מלאכת המשכן בא משה וברכן שנאמר (שמות לט, מג) "וירא משה את כל המלאכה...ויברך אֹתם משה". מה ברכה ברכן? אמר להם "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם". רבי מאיר אומר כך ברכן (דברים א, יא) "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" והם אמרו לו (תהילים צ, יז) "ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו וכולי". ועל אותה שעה הוא אומר (שה"ש ג, יא) "צאנה וראנה בנות ציון" – בנים המצוינים, "במלך שלמה" – במלך שהשלום שלו, "בעטרה שעטרה לו אמו" – זה אהל מועד שמצויר בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש; "אמו" – אין אמו אלא ישראל שנאמר (ישעיהו נא, ד) "וּלְאוּמִּי אלי האזינו".

[יו] "ביום חתונתו" – ביום ששרתה שכינה ס"א בבית, "וביום שמחת לבו" – ביום שירדה אש חדשה ממרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים.

[יז] "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" – באותה שעה זכה במתנות כהונה וזכה בנשיאת כפים לו ולדורותיו עד שיחיו המתים.

[יח] "וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים" – משנפנה מקרבנותיו ירד לו מן המזבח בשמחה.

[יט] "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד". כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה עומד ומצטער. אמר "יודע אני שכעס עלי המקום. בשבילי לא ירדה שכינה לישראל". אמר לו "משה אחי כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי ולא ירדה שכינה לישראל". מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל. לכך נאמר "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד".

[כ] "ותצא אש מלפני ה'". כיון שראו אש חדשה שירדה משמי מרום ולחכה על המזבח את העולה ואת החלבים – פתחו פיהם ואמרו שירה. ועל אותה שעה הוא אומר (תהלים לג, א) "רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה".

[כא] באותה שעה קפצה פרענות על נדב ואביהוא. ויש אומרים מסיני נטלו את שלהם; כיון שראו את משה ואת אהרן שהיו מהלכים תחלה, והם באים אחריהם, וכל ישראל אחריהם – אמר לו נדב לאביהו "עוד שני זקנים הללו מתים ואנו ננהוג את הקהל". אמר הקב"ה "מי קובר את מי? הם קוברים אתכם ויהיו הם מנהיגים את הקהל".

[כב] דבר אחר: כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל אמר לו נדב לאביהו "וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש?" – מיד נטלו אש זרה והכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש

מחתתו ויתנו בהן אש". אמר להם הקב"ה "אני אכבד אתכם יותר ממה שכבדתם אותי. אתם הכנסתם לפני אש טמאה – אני אשרף אתכם באש טהורה!".
[כג] כיצד היתה מיתתן? שני חוטין של אש יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה. שנים נכנסו בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה, ונשרף גופם ובגדיהם קיימים שנאמר "ותצא אש מלפני ה'". היה אהרן עומד ותוהא, אומר "אוי לי, כך עבירה בידי וביד בני שכך הגעתני". נכנס משה אצלו והיה מפייסו. אמר לו: אהרן אחי, מסיני נאמר לי "עתיד אני לקדש את הבית הזה – באדם גדול אני מקדשו". הייתי סבור או בי או בך בית מתקדש. עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית נתקדש. כיון ששמע אהרן כך – צדק עליו את הדין ושתק שנאמר "וידם אהרן".ולמודים צדיקים שמצדיקים עליהם את הדין. אברהם צדק עליו את הדין שנאמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר" עקב צדק עליו את הדין שנאמר (בראשית לב, יא) "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך"
[כד] דוד צדק עליו את הדין שנאמר (תהלים לח, ו) "הִבְאישו נָמַקו חבּוֹרתָי מפני אִוַּלתי".
[כה] "ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר אלהם קרבו שאו את אחיכם" –
[כו] מכאן אמרו הכהנים אין מטמאין למתים שהרי אלעזר ואתמר כהנים היו ולא נטמאו להם. מי נטמאו להם? הלוים.
[כז] "ויקרבו וישָׂאֵם בְּכֻתָּנֹתָם" – מלמד שחס המקום עליהם במיתתם יותר מבחיים. שאילו נשרף גופם ואין בגדיהם קיימים היו מפורסמים ומבוזים; אלא נשרף גופם ובגדיהם קיימים. והרי דברים קל וחומר: ומה אם שהכעיסו את המקום שנכנסו לפניו שלא כרצונו כך עשה להם – קל וחומר לשאר צדיקים!
[כח] "ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר". מכאן אמרו הרוגי בית דין אין מתעסקין עליהם לכל דבר. שמא תאמרו "אנו הולכים לבתינו ומתאבלים ואוננים ובוכים" – הלא פקד המקום שלא תצאו מבית הקדש שנאמר "ומפתח אהל מועד לא תצאו". מכאן אמרו כהן גדול שמת לו מת אינו יוצא אחר המטה. הם נכסים והוא נגלה, הם נגלים והוא נכסה. "ויעשו כדבר משה" – צדקו עליהם את הדין ושתקו.
[כט] "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" – זה מקרא מסורס. כן היה ראוי לומר "וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים וישא אהרן את ידיו ויברכם"; שבירידתו נשא את כפיו וברך את העם. "ויברכם" – בעמידה. אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה? תלמוד לומר (דברים י, ח) "לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו" –

מקיש ברכה לשירות. מה שירות בעמידה – אף ברכה בעמידה. וכן הוא אומר (דה"ב ל, כז) "ויקמו הכהנים הלוים ויברכו את העם וישמע בקולם ותבוא תפלתם למעון קדשו לשמים". בדורו של חזקיהו מלך יהודה שהיו עוסקין בתורה מה נאמר בהם? "ותבוא תפלתם למעון קדשו לשמים"; בדורות האחרים שהיו עובדים עכו"ם מה נאמר? (ישעיהו א, טו) "ובפרשכם כפיכם..."

[ל] "ויברכם" – זו ברכה סתומה שאין אתה יודע. וחזר הכתוב ופירשו להלן (במדבר ו, כד-כו) "יברכך ה' וישמרך" עד "וישם לך שלום". "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד" – למה נכנס משה ואהרן ביחד? ללמדו על מעשה הקטרת. או לא נכנס אלא לדבר אחר? הריני דן! ירידה טעונה ברכה וביאה טעונה ברכה. מה ירידה מעין עבודה – אף ביאה מעין עבודה! מנין לביאה שהיא טעונה ברכה? ודין הוא! ומה אם יציאה – שאינה טעונה רחיצה – טעונה ברכה, ביאה – שטעונה רחיצה – אינו דין שטעונה ברכה?! או חילוף! ומה אם ביאה – שאינה טעונה ברכה – טעונה רחיצה, יציאה – שטעונה ברכה – אינו דין שתטעון רחיצה?! לא! אם אמרת בביאה שכן יצא מחול אל הקדש! תאמר ביציאה שכן יוצא מקדש לחול?! בטל החילוף וחזרנו אל לדין! ירידה טעונה ברכה וביאה טעונה ברכה. מה ירידה – מעין עבודה, אף ביאה – מעין עבודה. הא למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטורת.

[לא] "ותצא אש מלפני ה'". כיון שראו אש חדשה שירדה מן השמים ולחכה על המזבח את העולה ואת החלבים – נפלו על פניהם ושבחו לשמים. וכן בימי שלמה נפלו על פניהם שנאמר (דה"ב ז, ג) "וכל בני ישראל רֹאים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו". ועל אותה שעה הוא אומר (מלאכי ג, ד) "וערבה לה' מנחת יהודה וִירוּשָׁלִָם כימי עולם וכשנים קדמֳנִיּות"; "כימי עולם" – כימי משה, "וכשנים קדמוניות" – כימי שלמה. רבי אומר "כימי עולם" – כימי נח, "וכשנים קדמוניות" – כשנות הבל שלא היתה עכו"ם בעולם.

[לב] "ויקחו בני אהרן" – אף הם בשמחתם. כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה. "ויקחו" – אין 'קיחה' אלא שמחה. "נדב ואביהו" – מה תלמוד לומר "בני אהרן"? שלא חלקו כבוד לאהרן. "...נדב ואביהו" לא נטלו עצה ממשה. "איש מחתתו" – איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה. "ויקריבו לפני השם אש זרה אשר לא צוה אותם". ר' ישמעאל אומר יכול אש זרה ממש? תלמוד לומר "אשר לא צוה אותם" – הכניסוהו בלא עצה. רבי עקיבא אומר לא הכניסוה אלא מן הכירים שנאמר "ויקריבו לפני השם אש זרה". אם כן למה נאמר "אשר לא צוה אותם"? שלא נמלכו במשה רבן. רבי אליעזר

אומר לא נתחייבו אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

[לג] ומעשה שאירע בתלמיד אחד שהורה בפניו. אמר לה לאימה-שלום אשתו "אינו מוציא שבתו". ומת. לאחר שבת נכנסו חכמים אצלו, אמרו לו "רבי נביא אתה?". אמר להם "לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני מרבותי שכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה".

[לד] "ותצא אש מלפני ה'" – מלמד שיצא אש מבית קדש הקדשים ושרף נשמתם. אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצא מבית קדש הקדשים ונחלקו לארבעה, ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה. "ותאכל אותם" – נשמתם נשרפת ולא בגדיהם שנאמר "ויקרבו וישאום בכתנתם" – בכתנות הנישָאִים. או יכול בכתנות הנושאים? תלמוד לומר "ותאכל אותם" – אותם ולא בגדיהם. ואומר "ולבני אהרן תעשה כתנות" – כתנות לכהנים ולא כותנות ללוים.

[לה] "וימותו לפני ה'". ר' אליעזר אומר לא מתו אלא בחוץ, מקום שהלוים מותרים לכנס לשם שנאמר "ויקרבו וישאום בכתנתם". אם כן למה נאמר "וימותו לפני ה'"? נגפן מלאך ודחפן לחוץ והוציאן. רבי עקיבא אומר לא מתו אלא בפנים שנאמר "וימותו לפני השם". אם כן למה נאמר "ויקרבו וישאום בכתנתם" – מלמד שהטילו חנית של ברזל וגררום והוציאום לוץ.

[לו] "ויאמר משה הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש" – זה דבור נאמר בסיני למשה ולא ידעו עד שבא מעשה לידו. וכיון שבא מעשה לידו אמר לו משה "אהרן אחי לא מתו בניך אלא על קדושת שמו של הקב"ה, שנאמר (שמות כט, מג) "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי"". כיון שידע אהרן שבניו ידועי המקום – שתק, וקבל שכר על שתיקתו. מכאן אמרו כל המקבל עליו ושותק – סימן יפה לו. על ידי דוד הוא אומר (תהלים לז, ז) "דום לה' והתחולל לו", ועל ידי שלמה הוא אומר (קהלת ג, ז) "עת לחשות ועת לדבר" – עתים לכל; עתים שאדם שותק, עתים שאדם מדבר.

[לז] "ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן". ממשמע שנאמר (שמות ו, יח) "ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל" איני יודע שעוזיאל דוד אהרן?! מה תלמוד לומר "דוד אהרן"? מקיש מעשה עוזיאל למעשה אהרן. מה אהרן רודף שלום בישראל אף עוזיאל רודף שלום בישראל. ומנין שאהרן רודף שלום בישראל? שנאמר (במדבר כ, כט) "ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", ובמשה הוא אומר (דברים לד, ח) "ויבכו בני ישראל את משה". מפני מה בכו את אהרן

שלשים יום כל בית ישראל ומשה לא בכו אלא בני ישראל ולא כל בית ישראל? שאהרן לא אמר לאיש ולא לאשה סרחת אבל משה מפני שהוכיחם נאמר בו "ויבכו בני ישראל את משה". וכן הכתוב מפורש על ידי אהרן בקבלה (מלאכי ב, ה-ו) "בריתי היתה אתו החיים והשלום" – שהיה רודף שלום בישראל; "וָאֶתְּנֵם לו מורא וַיִּירָאֵנִי" – שקבל עליו כל דברי התורה באימה וברתת ובזיע; מה תלמוד לומר "מפני שמי נְחַת הוא"? אמרו, בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן – נרתע ונפל לאחוריו. אמר "אוי לי שמעלתי בשמן המשחה". השיבתו רוח הקדש (תהלים קלג, א) "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו כטל חרמון שירד על הררי ציון" – מה הטל אין בו מעילה אף שמן המשחה אין בו מעילה.

[לח] "תורת אמת היתה בפיהו" – שלא טמא את הטהור ולא טהר את הטמא; "וְעַוְלָה לא נמצא בשפתיו" – שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור; "בשלום ובמישור הלך אתי" – שלא הרהר אחר המקום כדרך שלא הרהר אברהם; "ורבים השיב מעון" – שהשיב פושעים לתורה, ואומר (שה"ש א, ד) "מישרים אהבוך".

[לט] "ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו". רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מתחילין מן הקטן. מנין? שנאמר "ויאמר ה' אל הנחש כי עשית זאת..אל האשה אמר" – בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חוה ואחר כך נתקלל אדם.

[מ] "ראשיכם על תפרעו" – אל תגדלו פרע. יכול אל תפרעו מן הכובע? הרי אתה דן: נאמר כאן 'פריעה' ונאמר להלן (יחזקאל מד, כ) 'פריעה'. מה פריעה האמורה להלן – גידול שער, אף פריעה האמורה כאן – גידול שיער.

[מא] "ובגדיכם לא תפרומו" – לא תקרעו בגדיכם. "ולא תמותו" – ממשמע לאו אתה שומע הין "ועל כל העדה יקצוף ואחיכם כל בית ישראל יבכו" – זה מקרא מסורס ואין ראוי לומר אלא "אחיכם יבכו ועל כל העדה לא יקצוף" – הא אם אין אחיכם בוכים יקצוף על כל העדה. מה תלמוד לומר "את השריפה"? הרי אתה דן: נאמר כאן 'שריפה' ונאמר להלן (ויקרא כ, יד) (ויקרא כא, ט) 'שריפה'. מה שריפה האמורה כאן – שריפת נשמה וגוף קיים, אף שריפה האמורה להלן – שריפת נשמה וגוף קיים. שריפה האמורה בבת כהן והאמורה באשה ואמה.

[מב] "ומפתח אהל מועד לא תצאו" – יכול בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה? תלמוד לומר "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל" – אימתי אינו יוצא ולא יחלל? – הוי אומר בשעת עבודה. "פן תמותו" – ממשמע לאו אתה שומע הין.

[מג] "כי שמן משחת ה' עליכם" מה תלמוד לומר? יכול אין לי אלא אהרן ובניו – שנתרבו בשמן המשחה – אם יצאו בשעת עבודה חייבים מיתה; מנין לכהנים של כל הדורות? תלמוד לומר "כי שמן משחת ה' עליכם". "ויעשו כדבר משה" – קיימו עליהם מצות משה רבן. וכן הכתוב משבח את ישראל בפרשת שלוח טמאים – (במדבר ה, ד) "ויעשו כן בני ישראל וישַלחו אותם אל מחוץ למחנה". וכן הכתוב משבח את יהושע – (יהושע יא, טו) "כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע".

פרשה א

[א] "יין ושכר אל תשת" – יכול כל שהוא? יכול מגתו? תלמוד לומר 'שכר' – לא אמרתי אלא כדי לשכר, רביעית בן ארבעים. אם כן למה נאמר 'יין'? יין מוזהרים עליו כל שהוא ומוזהרים עליו מגתו.

[ב] רבי יהודה אומר 'יין אל תשת' – אין לי אלא יין, מנין לרבות שאר המשכרים? תלמוד לומר 'שכר'. אם כן למה נאמר 'יין'? על היין במיתה ועל כל שאר המשכרים באזהרה. ר' אליעזר אומר 'יין אל תשת ושכר אל תשת' – אל תשתהו כדרך שכרותו; הא אם נתן לתוכו מים כל שהוא – פטור.

[ג] "אתה ובניך" – יכול חללים? תלמוד לומר "אִתָּךְ" אוציא חללים ולא אוציא את בעלי מומין? תלמוד לומר "אתה ובניך" – מה אתה כשר אף בניך כשרים, יצאו חללים ובעלי מומים.

[ד] "בְּבֹאֲכֶם" – אין לי אלא בביאה; מנין אף ביציאה? תלמוד לומר "אתה ובניך". מנין לעשות המזבח כאהל מועד? תלמוד לומר "אתה ובניך". ומנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר "אתה ובניך". רבי אומר נאמר כאן "בבואכם" ונאמן להלן (שמות מ, לב) "בבֹאם אל אהל מועד". מה בבואם אל אהל מועד עשה את היציאה כביאה ואת המזבח כאהל מועד ואינו חייב אלא בשעה עבודה, אף "בבואכם אל אהל מועד" האמור כאן – עשה יציאה כביאה, ואת המזבח כאהל מועד, ולא יהיה חייב אלא בשעת עבודה.

[ה] "אהל מועד" – אין לי אלא אהל מועד; מנין לרבות שילה ובית עולמים? תלמוד לומר "חֻקת עולם" "ולא תמֻתו" – מכלל לאו אתה שומע הן.

[ו] יכול יהיו ישראל חייבים מיתה על ההוראה? תלמוד לומר "אתה ובניך..ולא תמותו" – אתה ובניך במיתה ואין ישראל חייבים על הוראה במיתה.

[ז] יכול אל יהיו ישראל חייבים על ההוראה במיתה אבל יהיו אהרן ובניו חייבים על ההוראה במיתה? ודין הוא! ומה אם ישראל – שמוזהרין לבא אל אהל מועד שתויי יין ושלא שתויי יין – אין חייבים מיתה על ההוראה, אהרן ובניו – שאין מוזהרים לבא אל

אהל מועד אלא שתויי יין – אינו דין שלא יתחייבו מיתה על ההוראה?! יצאו ישראל מן הכתוב, אהרן ובניו מקל וחומר.

[ח] "חקת עולם לדורותיכם" – לרבות יציקות ובלילות ותנופות והגשות וקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות. מנין דשתויי יין שעבד – עבודתו פסולה? תלמוד לומר "ולהבדיל בין הקדש ובין החול". ומנין למחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים? תלמוד לומר "חקת עולם" "חקת עולם" (שמות כט, ט) לגזירה שוה.

[ט] "ולהבדיל בין הקדש ובין החול" – אלו העירוכין. "ובין הטמא ובין הטהור" – אלו הטומאות והטהרות. "ולהורת את בני ישראל" – אלו ההוראות. "את כל החקים" – אלו המדרשות. "אשר דבר ה' אליהם" – אלו ההלכות. "ביד משה" – זה המקרא. יכול אף התרגום? תלמוד לומר "ולהורת".

פרק א

[א] "וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו" – בניו שקולים בו בכבוד ושקולים בו בדממה. יכול אף הראשונים שקולים בו בכבוד? תלמוד לומר "הנותרים" – הנותרים שקולים בו בכבוד ואין הראשונים שקולים בו בכבוד.

[ב] רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' אלעזר בן עזריה הרי הוא אומר "וימת נדב ואביהוא לפני השם בהקריבם אש זרה ובנים לא היו להם" – שאילו היה להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר, שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד. אם כן למה נאמר "הנותרים"? אמר להם "לא היה לכם להסתכל באלו שעשו דבר שלא בעצה ונשטפו". ר' אליעזר אומר קרובים היו לשטף אלא שריחם המקום על אהרן.

[ג] "קחו את המנחה" – זו מנחת נחשון; "הנותרת" – זו מנחת יום השמיני; "מאשי השם" – אין להם אלא אחר מתן אישים.

[ד] "ואכלוה מצות" מה תלמוד לומר? מפני שהיא מנחת צבור והיא מנחת מצות שעה ואין כיוצא בה לדורות. לכך נאמר "ואכלוה מצות".

[ה] "אצל המזבח" – ולא בהיכל; ולא על גבי המזבח. אין לי אלא זו בלבד; מנין לרבות קדש קדשים? תלמוד לומר "קדש קדשים". 'היא' 'ואותה' 'והיא' – הרי אלו מעוטים; פרט לתודה וללחמה, לאיל נזיר וללחמו, לאיל המלואים וללחמו.

[ו] "ואכלתם אתה במקום קדוש" מה תלמוד לומר? לפי שאמר "אצל המזבח" – אין לי אלא סמוך למזבח; מנין לרבות הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש? תלמוד לומר "במקום קדוש".

[ז] "כי חקך וחק בניך" – חק לבנים ואין חק לבנות. "מאשי השם" – אין להם אלא לאחר מתנת האישים.
[ח] "כי כן צִוִּיתִי (שם, יג)...כאשר צִוִּיתִי (שם, יח)...כאשר צוה השם (שם, טו)" "כי כן צויתי" – לומר לכם בשעת אנינותן יאכלוה; "כאשר צויתי" – בשעת מעשה אמר להם; "כאשר צוה השם" – ולא מעצמי אני אומר לכם.
[ט] "חזה" – זו חזה "התנופה" – זו תנופת הסל "שוק" – זה שוק "התרומה" – זו תרומת תודה "תאכלו במקום טהור" – אמר רבי נחמיה וכי הראשונים אינם במקום טהור?! אלא זו טהרה שאינה ממין טומאה לטהר מטומאת מצורע לומר שיהיו נאכלים בתוך ירושלים.
[י] "אתה ובניך ובנותיך" – אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות. או יכול אתה ובניך ובנותיך בחלק? כשהוא אומר "כי חקך וחק בניך הוא" – אין חק לבנות, הא מה אני מקיים "אתה ובניך ובנותיך"? אתה ובניך בחלק ובנותיך במתנות.
[יא] "נתנו מזבחי שלמי בני ישראל" – לרבות זבחי שלמי צבור שהיו שם באותו יום שנאמר "ושור ואיל לשלמים לזבח לפני השם". "שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו" – מלמד שהחלבים למטה.

פרק ב

[א] "שעיר" – זו שעיר נחשון; 'חטאת' – זה חטאת יום השמיני;
[ב] דָּרֹשׁ דָּרַשׁ משה – זה שעיר של ראש חדש.יכול שלשתן נשרפו? תלמוד לומר "והנה שֹׂרֵף" – אחד נשרף ולא נשרפו שלשתן. מה תלמוד לומר "דרש דרש משה"? שתי דרישות; אמר להם מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו? איני יודע איזה נשרף; כשהוא אומר "ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם", איזה שעיר נושא את עון העדה? זה שעיר של ראש חדש שנאמר 'ושעיר אחד לחטאת לכפר עליהם'.
[ג] "ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן" – מלמד שנתן פניו כלפי בניו וכעס כנגד אהרן, מלמד שאף אהרן היה בקצפון. "הַנּוֹתָרִם" – לא היה פנחס עמהם. "לאמר" – הַשִּׁבוּנִי עַל דְּבָרָי.
[ד] "מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקֹדש" – וכי חוץ נאכלת, והלא נשרפה שנאמר "והנה שֹׂרף"!? אם כן למה נאמר "מדוע לא אכלתם..."? אמר להם שמא חוץ לקלעים יצאה מפני שחטאת שיצא חוץ לקלעים פסולה. אין לי אלא זו בלבד; מנין לרבות קדשי קדשים? תלמוד לומר "כי קדש קדשים". מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל?

תלמוד לומר "וְאֹתָהּ נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני השם" – הא כיצד? כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

[ה] "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה" – אמר להם שמא נכנס מדמה לפנים מפני שחטאת שנכנס מדמה לפנים פסולה. ר' יוסי הגלילי אומר מכאן לחטאת שנכנס דמה לפנים שתהא היא פסולה. ואין חטאת פסולה עד שיכנס דמה לפנים.

[ו] מנין אף בהיכל? תלמוד לומר "אל הקדש". "תאכלו...בקדש" – מלמד שאכילתה בפנים. מנין שאף שריפתה בפנים? תלמוד לומר "אכל תאכלו אֹתה בקדש". יכול אף אם נטמאה בחוץ תהיה שריפתה בפנים? תלמוד לומר "אֹתה" – מה זו מיוחדת טומאתה בפנים שריפתה בפנים, יצאה זו שנטמאה בחוץ שלא תהיה שריפתה אלא בחוץ.

[ז] "וידבר אהרן אל משה" – אין 'דבור' אלא לשון עז. וכן הוא אומר (במדבר כא, ה) "וידבר העם באלהים ובמשה".

[ח] "הן היום הקריבו את חטאתם ואת עֹלָתָם לפני השם". ר' נחמיה אומר מפני אנינות נשרף, לכך נאמר 'אלה'.

[ט] ומה תלמוד לומר "כאלה"? שיכול אין לי אסור באנינה אלא בנים, מנין כל האמור בפרשה? מוסיף עליהם אחיו ואחותו-מאמו ואחותו נשואה. לכך נאמר 'אלה' "כאלה". ר' יעקב אומר יכול יהיו הלוים אסורים באנינה בשיר? תלמוד לומר "אותי" – אני אסור באנינה ואין הלוים אסורים באנינה לשיר.

[י] ר' יהודה ור' שמעון אומרים וכי מפני אנינות נשרפה, והלא לא נשרף אלא מפני טומאה! שאילו מפני אנינות נשרף היה להם לשלשתן לישרף! דבר אחר, והלא מותרים לאכלם לערב! דבר אחר, והלא פנחס היה עמהם?! מה תלמוד לומר "אלה"? לא היה לי להסתכל באלו שעשו שלא בעצה ונשטפו. ומה תלמוד לומר "כאלה"? אמר אילו לא אלו בלבד קברתי, אלא אפילו אלה קברתי עם אלו – לא כך הייתי מבזה קדשי המקדש!

[יא] "ואכלתי חטאת היום" – היום אני אסור ומותר בלילה, ולדורות אסור ביום ובלילה, דברי רבי יהודה. רבי אומר אין האונן אסור לאכול בקדשים בלילה אלא מדברי סופרים. תדע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל את פסחו לערב.

[יב] "וישמע משה וייטב בעיניו" – הודה מיד ולא בוש לומר "לא שמעתי". אמר רבי יהודה, חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו: קשה הקפדה שגרמה לו למשה לטעות. אחר מיתתו הריני משיב על דבריו: ומי גרם לו שהקפיד? אלא שטעה.

פרשה ב

[א] "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם" – לאמר להם לבנים, לאלעזר ולאיתמר. או לאמר להם לישראל? כשהוא אומר "דברו אל בני ישראל" – זו דיבור האמור לישראל, הא מה אני מקיים "לאמר אליהם" – לאמר לבנים לאלעזר ולאיתמר.

[ב] (ויקרא יא, ב) "זאת החיה אשר תאכלו" – מלמד שהיה משה אוחז החיה ומראה להם לישראל ואומר להם "זו תאכלו וזו לא תאכלו". (שם, ט) "את זה תאכלו מכל אשר במים" – "זה תאכלו וזה לא תאכלו". (שם, יג) "את אלה תשקצו מן העוף" – "את אלה תשקצו ואת אלו לא תשקצו" (שם, כט) "זה לכם הטמא" – "זה טמא וזה אינו טמא".

[ג] "זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה" – משמע מוציא מיד משמע. מכלל שנאמר (בראשית ט, ג) "כירק עשב נתתי לכם את כל" – יכול הכל היה בכלל היתר? תלמוד לומר (דברים יד, ד-ה) "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר".

[ד] יכול תהיה כל הבהמה כולה מותרת? תלמוד לומר (בראשית ט, ד) "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" – אסר אבר מן החי. (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" – אסר גיד הנשה. (ויקרא ז, כג) "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" – אסר את החלב. (ויקרא, ז) "וכל דם לא תאכלו" – אסר את הדם. יכול יהיו מותרים בזביחה ושלא בזביחה? תלמוד לומר (דברים יב, כא) "וזבחת...ואכלת".

[ה] אין לי אלא כבשים ועזים המיוחדים; מנין לרבות את הכלאים? תלמוד לומר 'חיה ובהמה'. אין לי אלא חיה ובהמה – חיה-מין-חיה בהמה-מין-בהמה. מנין בהמה-מין-חיה וחיה-מין-בהמה? תלמוד לומר "חיה" מכל מקום, "ובהמה" מכל מקום.

[ו] יכול אף חית ובהמת הים? תלמוד לומר "על הארץ" – להוציא את שבים.

[ז] או אינו אלא שעל הארץ תהיה מותרת בסימנים, ושבים בין בסימנים בין שלא בסימנים? תלמוד לומר "זאת..אשר על הארץ" – אין לך אלא שעל הארץ.

[ח] "זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ" – מלמד שבהמה בכלל חיה. מנין שאף חיה בכלל בהמה? תלמוד לומר (דברים יד, ד-ה) "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר".

[ט] 'כל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסה מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו' (ויקרא יא, ג) (דברים יד, ו) – לרבות את השליל. הוציא העובר את ידו והחזירה – מותר באכילה. יכול אפילו הוציא את ראשו והחזירו יהיה מותר? תלמוד לומר "אך".

מה ראית לומר הוציא העובר את ידו והחזירה מותר באכילה – מפני שאינו כילוד, ומה ראית לומר הוציא את ראשו והחזירו אסור באכילה – מפני שהוא כילוד.
[י] אתה אומר לכך בא הכתוב לחלק בין איברים לאיברים או לא בא הכתוב אלא לחלק בין עוברים לעוברים, לומר איזה עובר יהיה מותר – שאילו נולד היה מותר. ואיזה? זה בן-תשעה וחי בחולין. מנין בן-תשעה ומת, בן-שמונה חי או מת? במוקדשים בן-תשעה ומת, בן-שמונה חי או מת? ולד מעושרת בן-תשעה ומת, בן-שמונה חי או מת? תלמוד לומר "כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו לרבות את השליא

פרק ג

[א] יכול אפילו יצאת מקצתה? תלמוד לומר (ויקרא יא, ג) "אותה תאכלו". "אותה תאכלו" (דברים יד, ו) – אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה.
[ב] אין לי אלא בעשה; בלא תעשה מנין? תלמוד לומר 'הגמל והארנבת והשפן והחזיר... מבשרם לא תאכלו'. אין לי אלא אלו בלבד; שאר בהמה טמאה מנין? ודין הוא! ומה אלו – שיש בהם סימני טהרה – הרי זה בלא תעשה על אכילתן, שאין בהם סימני טהרה – אינו דין שיהיה בלא תעשה על אכילתן?! נמצאו הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב ושאר בהמה טמאה מקל וחומר. נמצא מצות עשה שלהם מן הכתוב ומצות לא תעשה שלהם מקל וחומר.
[ג] "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" – יש לך במעלי גרה שאין אתה אוכל. ואיזה? זה טהור שנולד מן הטמא.
[ד] יכול אף טמא שנולד מן הטהור? תלמוד לומר 'גמל טמא הוא' – זה טמא ואין זה טמא. ר' שמעון אומר מה תלמוד לומר "גמל" "גמל" (ויקרא יא, ד) (דברים יד, ז) שני פעמים? אחד גמל שנולד מן הגמלה ואחד גמל שנולד מן הפרה.
[ה] "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה" – יש לך במעלי הגרה ובמפריסי הפרסה שאי אתה אוכל, ואלו הן הטריפות:
[ו] נקובת הושט ופסוקת הגרגרת ברובה נשברה השדרה ונפסק החוט שלה נקב קרום של מוח נקב הלב לבית חללו נטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום הריאה שנקבה או שחסרה. ר' שמעון אומר עד שתנקב לבית הסמפונות. נקבה הקיבה נקבו הדקים. ריב"י אומר אף נקבה המרה פסולה.
[ז] הכרס הפנימי שנקבה או שנקרע רוב החיצונה. ר' יהודה אומר בגדולה טפח ובקטנה רובה.

[ח] המסס ובית הכוסות שנקבו לחוץ. נפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה ודרוסת הזאב בדקה. ר"י אומר דרוסת הזאב בדקה, ודרוסת הארי בגסה, ודרוסת הנץ בעוף הדק, ודרוסת הנס בעוף הגס. יכול אף נפחת הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח? נקב הלב ולא לבית חללו? נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה? ניטל הכבד ונשתייר הימנו כזית? המסס ובית הכוסות שנקבו זה לתוך זה?...

[ט] נטלו הכליות, ניטל הטחול, ניטל לחי התחתון? נטלה האם שלה וחרותה בידי שמים? תלמוד לומר 'נבילה וטריפה' – מה נבלה שאין כמוה חיה אף טריפה שאין כמוה חיה, יצאת זו שכמוה חיה.

[י] יכול אפילו אכלה הרדופני או שאכלה צואת תרנגולים או ששתתה מים הרעים? תלמוד לומר 'נבילה וטריפה' – מה נבלה שאינה בת חיים אף טריפה שאינה בת חיים. הגלודה – ר' מאיר מכשיר וחכמים אוסרים. ומודים שאם נשתייר עליה עור כסלע שהיא כשירה.

פרק ד

[א] מנין לרבות חמש חטאות מתות? תלמוד לומר "ממעלי הגרה..טמא..." מנין לרבות פסולי המוקדשים? תלמוד לומר "וממפריסי הפרסה..טמא...". מנין לרבות חלב חמש חטאות מתות? תלמוד לומר "ממעלי הגרה..טמא". מנין לרבות חלב פסולי המוקדשין? תלמוד לומר "וממפריסי הפרסה..טמא". מנין לרבות חלב בהמה טמאה? ודין הוא! אסר בהמה טמאה, אסר ענבים בנזיר. מה ענבים בנזיר – עשה מה שיוצא מהם כמותם, אף בהמה טמאה – נעשה את שיוצא מהם כמותם.

[ב] הין! אם עשה את היין כענבים – שהוא כגופן! נעשה חלב בהמה כבהמה שאינה כגופה?! רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם עשה את היין כענבים בנזיר – שאסור בפסולתם! נעשה חלב בהמה כבהמה שאין אסור בפסולתה?! תרומה תוכיח! שאין אסור בפסולתה ועשה את שיוצא ממנה כמותה!

[ג] הין! אם החמיר בתרומה באיסור חמור נחמיר בבבהמה באיסור קל?! תלמוד לומר "גמל" "גמל" שני פעמים – אם אינו ענין לבשרה תנהו ענין לחלבה.

[ד] יכול אף בשר מהלכי שתים וחלב מהלכי שתים יהא בלא תעשה על אכילתן? ודין הוא! ומה אם בהמה – שהקלת במגעה – החמרת בחלבה, מהלכי שתים – שהחמיר במגען – אינו דין שנחמיר בחלבם?! תלמוד לומר "זה" – זה טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא. אוציא את החלב שאינו נוהג בכל ולא אוציא את הבשר שנוהג בכל? תלמוד לומר

"זה טמא הוא" – זה בלא תעשה על אכילתו ואין בשר מהלכי שתים וחלב מהלכי שתים בלא תעשה על אכילתן.

[ה] "את הגמל כי מעלה גרה הוא..ואת השפן כי מעלה גרה הוא..ואת הארנבת כי מעלה גרה היא" מה תלמוד לומר? אם לתיקון המקרא הרי כבר נאמר 'הגמל והארנבת והשפן כי מעלה גרה המה', ולמה באו? לרבות את הריבויים שאמרנו.

[ו] "את הגמל כי מעלה גרה הוא" מה תלמוד לומר? שיכול יתירנו סימן אחד. ודין הוא! ומה אם חזיר – שמפריס פרסה – טמא, גמל – שאין מפריס פרסה – אינו דין שיהא טמא?! אילו כן הייתי אומר מי אוסר את החזיר? גרה! היא תתיר גמל! תלמוד לומר "את הגמל כי מעלה גרה היא" יאמר בגמל וקל וחומר לחזיר? ומה גמל שמעלה גרה טמא, חזיר – שאינו מעלה גרה – אינו דין שיהא טמא?!

[ז] אילו כן הייתי אומר מי אוסר את הגמל? פרסה! והוא תתיר את החזיר! תלמוד לומר "ואת החזיר כי מפריס פרסה ולא גרה טמא הוא".

[ח] "מבשרם" – ולא מן העצמות ולא מן הגידים ולא מן הטלפים שלהם. "ובנבלתם לא תגעו" – יכול יהיו ישראל מוזהרים על מגע נבילות? תלמוד לומר "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו" – הכהנים אין מטמאים למתים, ישראל מטמאים למתים.

[ט] קל וחומר! אם מטמאים למתים חמורים – לא יטמא לנבלות הקלות?! הא מה אני מקיים "ובנבלתם לא תגעו"? ברגל.

[י] אחרים אומרים: "ובנבלתם לא תגעו" – יכול אם נוגע אדם בנבלה ילקה את הארבעים? תלמוד לומר (ויקרא יא, כד) "ולאלה תטמאו". יכול אם ראה אדם את הנבלה ילך ויטמא בה? תלמוד לומר "ובנבלתם לא תגעו". הא כיצד? הוי אומר רשות.

[יא] "טמאים" – מלמד שמצטרפין זה עם זה; בשר ובשר, חלב וחלב, בשר וחלב – בין בחייהן בין במיתתם.

[יב] "טמאים" – לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהם. "הם" – פרט לשאין בהם בנותן טעם. "לכם" – מותרים הם בהנאה.

פרשה ג

[א] ממשמע שנאמר 'אכול את שיש לו' שומע אני 'לא תאכל את שאין לו', וממה שנאמר 'אל תאכל את שאין לו' שומע אני 'אכול את שיש לו' – למה נשנו? ליתן עליהם עשה וליתן עליהם לא תעשה. "את זה תאכלו מכל אשר במים" מה תלמוד לומר? שיכול הואיל והתיר במפורש התיר בסתום. מה מפורש – לא התיר אלא בכלים, אף לא נתיר

בסתום אלא בכלים. מנין אפילו הם בבורות בשיחין ובמערות ששוחה ושותה ואינו נמנע? תלמוד לומר "תאכלו מכל אשר במים".

[ב] "ימים" – זה ים הגדול שנאמר (בראשית א, י) "ולמקוה המים קרא ימים". "ובנחלים" – אלו הנהרות שנאמר (בראשית ב, י) "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". אין לי אלא ימים ונחלים שמושכים בימות החמה ובימות הגשמים; מנין לרבות שאר ימים ושאר נחלים שמושכים בימות הגשמים ואין מושכים בימות החמה, עד שאתה מרבה מים שבבורות? תלמוד לומר "במים".

[ג] יכול לענין היתר עשה כל המים כימים וכנחלים; מנין אף לענין איסור נעשה כל המים כימים וכנחלים? תלמוד לומר "ימים..ימים" "נחלים..נחלים" לגזירה שוה. מה ימים ונחלים האמורים לענין היתר – עשה את כל המים כימים וכנחלים, אף ימים ונחלים האמורים לענין איסור נעשה את כל המים כימים ונחלים.

[ד] אתה אומר לכך נאמר "בימים..בימים" – במים שהתרתי בהם הם מים שאמרתי, או אינו אומר אלא במין שהתרתי בו באותו המין אסרתי, ואיזה מין התרתי? בעל עצמות ופרה ורבה – אף לא אסרתי אלא בעל עצמות ופרה ורבה. ומנין בעל עצמות ואין פרה ורבה, ואין בעל עצמות ופרה ורבה, עד שאתה מרבה הגלים והצפרדעים הגדלים בים והגדלים ביבשה? תלמוד לומר "כל אשר אין לו סנפיר וגו'".

[ה] אין לי אלא המרבה בקשקשים ובסנפרים כגון קיפונות; מנין אפילו אין לו אלא סנפיר אחד ואין לו אלא קשקשת אחת? תלמוד לומר "קשקשת". ר' יהודה אומר אף שני קשקשים. ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר שנאמר (ש"א יז, ה) "ושריון קשקשים הוא לבוש". ר' יוסי בן דורמסקית אומר לויתן דג טהור הוא שנאמר (איוב מא, ז) "גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים", (איוב מא, כב) "תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ". "גאוה אפיקי מגינים" – אלו קשקשים, "תחתיו חדודי חרש" – אלו סנפרים שלו.

[ו] "תֹּאכְלוּ" – לרבות את הטהור שבמעי הטמא. יכול אף טמא שבמעי הטהור? תלמוד לומר (ויקרא יא, ט) "אֹתָם". מה ראית לומר בבהמה – שבמעי הטמא טמא, שבמעי הטהור טהור; ודגים – שבמעי הטהור טמא, שבמעי הטמא טהור? לפי שאין גדוליו. "תֹּאכְלוּ" (דברים יד, ט) – לרבות את הטהור שנכבש עם הטמא. יכול אף על פי שנמק? תלמוד לומר (ויקרא יא, ט) "אֹתָם".

[ז] 'חיה' – זו חית הים; 'הנפש' – להביא את הסרנית. יכול תהיה מטמא באהל כדברי ר' חנינא? תלמוד לומר (במדבר יט, יד) "זאת...".

[ח] "שקץ" – לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן. "הם" – פרט לשאין בם נותן טעם. "לכם" – מותרים הם בהנאה.
[ט] "ושקץ יהיו לכם" – לאסור את ערובן. כמה יהא בו ויהא אסור? עשר זוז ביהודה שהן עשר סלעים בגליל בגרב שמחזיק סאתים. דג טמא – צירו אסור. ר' יהודה אומר רביעית בסאתים. ר' יוסי אומר אחד בששה עשר בו.
[י] "מבשרם" – ולא מן העצמות ולא מן הסנפרנין שלהם. "ואת נבלתם תשקצו" – להביא את היבחושין שסננם.
[יא] "כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים" מה תלמוד לומר? שיכול אין לי אלא המעלה סימני טהרה שלו ליבשה, השירו במים מנין? תלמוד לומר "במים". "שקץ הוא לכם" – שלא יעשה בהם סחורה.
[יב] "תשקצו" – לאסור צירם ורוטבן וקיפה שלהם ואת ביציהם ואת עורותיהם ואת עירוביהם. 'הם' ו'מן' – הרי אלו מיעוטים; פרט לחרטום ולצפרנים ולכנפיים ולנוצה שלהם.

פרק ה

[א] "לא יאכלו" – לחייב את המאכיל כאוכל. או – "לא יאכלו" לאוסרם בהנאה? תלמוד לומר (דברים יד, יב) "לא תאכלו". הא כיצד? בהנאה מותרים, באכילה אסורים. הא מה אני מקיים "לא יאכלו" לחייב את המאכיל כאוכלו.
[ב] "את הנשר ואת הפרס ואת העזניה" – ר' ישמעאל אומר נאמר כן 'נשר' ונאמר להלן 'נשר'. מה נשר האמור כאן עשה את כל האמורים עם הנשר בל תאכיל כבל תאכל, אף נשר האמור להלן נעשה את כל האמורים עם הנשר בל תאכיל כבל תאכל.
[ג] רבי ישמעאל אומר נאמר כאן 'איה' ונאמר להלן 'איה'. מה איה האמור להלן עשה את הדאה מין איה, אף איה האמור כאן עשה את הדאה מין איה.
[ד] "...עורב" – זה עורב, "כל עורב" – להביא עורב העמקי ועורב הבא בראשי יונים, "למינו" – להביא את הזרזורים, "למינו" – להביא את הסנונית.
[ה] "נץ" – זה הנץ,"למינהו" – להביא בר חריא. מה תלמוד לומר "למינה..למינו... למינהו...למינה" ארבעה פעמים? שיכול אלו יהיו אסורים והשאר יהיו מותרים? תלמוד לומר "למינהו למינהו" – ריבה. הא כיצד? הריני למד מן המפורש –
[ו] מה הנשר מפורש – אין לו זפק, ואין לו אצבע יתירה, ואין קורקבנו נקלף, ודורס ואוכל – אף כל כיוצא בו אסור. מה תורים ובני יונה מיוחדים שיש להם זפק, ואצבע יתירה, וקרקבנו נקלף, ואין דורסים ואוכלים – אף כל כיוצא בהם מותר.

[ז] "כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא לכם" – יכול יהא הכל אסור? תלמוד לומר "אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע". יכול יהא הכל מותר? תלמוד לומר "ארבה וסלעם חרגל וחגב". אין לי אלא אלו בלבד; מנין לרבות שאר המינים? תלמוד לומר "למינהו...למינהו" – ריבה. הא כיצד? הריני למד מן המפורש –
[ח] מה ארבה מפורש יש לו ארבעה רגלים וארבע כנפים וקרסוליו וכנפיו חופים את רובו – אף כל כיוצא בו מותר. ר' יוסי אומר ושמו "חגב". ר' אלעזר ברבי יוסי אומר "אשר לא כרעים" – אף על פי שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן.
[ט] "ארבה" – זה גובאי, "סלעה" – זה חרשון, "חרגול" זה נפול, "חגב" זה נדיין. מה תלמוד לומר "למינהו..למינהו" ד' פעמים? להביא צפורת כרמים, ויוחנא ירושלמית, והצדיא, ואת הערצוביא, ואת הארזבונית.
[י] רבי אומר "וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים..שקץ הוא לכם" – אם יש לו חמש הרי זה טהור. "שקץ הוא" – פרט לעירוביו. מכאן אמרו חכמים חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים – לא פסלו את צירן. העיד ר' צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור.

פרשה ד

[א] "ולאלה תטמאו" – יכול לכל האמור בענין, ומה אמור בענין – בהמה וחיה ועופות ודגים וחגבים – יכול יהא אבר מן החי מטמא בכולם? תלמוד לומר 'בהמה'. אוציא את הדגים הגדלים בים שאין מקבלים טומאה ולא אוציא החגבים? תלמוד לומר "מפרסת". אוציא את החגבים שאין למינם טומאה ולא אוציא את העופות שיש למינם טומאה? תלמוד לומר "פרסה". אוציא את העוף הטמא ולא אוציא את העוף הטהור? ודין הוא! ומה אם בהמה – שאינה מטמאה בגדים אבית הבליעה – אבר מן החי ממנו מטמא, עוף – שמטמא בגדים אבית הבליעה – אינו דין שיהא אבר מן החי מטמא?! תלמוד לומר "ושסע". אין לי אלא בהמה טהורה; בהמה טמאה מנין? תלמוד לומר "לכל הבהמה". חיה טהורה מנין? תלמוד לומר "מפרסת". חיה טמאה מנין? תלמוד לומר "פרסה". לשסועים מנין? תלמוד לומר "ושסע". לאין שסועים מנין? תלמוד לומר "איננה שוסעת". מעלת גרה בבהמה מנין? תלמוד לומר 'מעלה גרה'. שאין מעלה גרה מנין? תלמוד לומר "איננה מעלה". והלא חזיר מפריס ומשוסע, יכול לא יהא אבר מן החי ממנו מטמא? תלמוד לומר 'גרה איננו מעלה טמא הוא'.
[ב] במה הכתוב מדבר? אם במיתתן – הרי מיתתן אמורה, אם באבר מן המת – הרי אבר מן המת אמור למטה, הא במה זה מדבר? באבר מן החי.

[ג] והלא דין הוא! טמא באדם וטמא בבהמה. מה אדם אבר מן החי מטמא הימנו, אף בהמה יהא אבר מן החי מטמא הימנה.
[ד] הין?! אם החמיר באדם בטומאה חמורה – נחמיר בבהמה בטומאה קלה?! אני אדיננו מן שרצים הקלים! טימא בבהמה טימא בשרץ. מה שרץ אבר מן החי ממנו מטמא אף בהמה יהא אבר מן החי ממנה מטמא!
[ה] הין?! אם החמיר בשרץ שעשה דמו כבשרו – נחמיר בבהמה שלא עשה דמה כבשרה?! אני אדיננו מן אבר מן המת! שאין איסורו נוהג בבני נח כישראל – הרי הוא מטמא, אבר מן החי – שאיסורו נוהג בבני נח כישראל – אינו דין שיטמא?! לא! אם אמרת באבר מן המת – שהבשר הפורש ממנו טמא, תאמר באבר מן החי שהבשר הפורש ממנו טהור! והואיל והבשר הפורש ממנו טהור – לא יטמא! תלמוד לומר 'כל הנוגע והנושא' – להביא כזית מן המת.
[ו] יכול אף בשר הפורש מן החי יטמא? תלמוד לומר (ויקרא יא, לט) (שם, כד) 'נבלה'. מה נבלה שאין לה חלופין אף אבר מן החי שאין לו חלופים, דברי ר' יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה נבלה גידים ועצמות אף אבר מן החי גידים ועצמות. רבי אומר מה נבלה כברייתו – בשר גידים ועצמות, אף אבר מן החי כברייתו – בשר גידים ועצמות.
[ז] "הנוגע...יטמא עד הערב" ואין הנוגע מטמא בגדים. והלא דין הוא! ומה אם משא – מועט – הרי הוא מטמא בגדים, מגע – מרובה – אינו דין שיטמא בגדים?! תלמוד לומר "הנוגע...יטמא עד הערב" ואין הנוגע מטמא בגדים.
[ח] "הנושא...יכבס בגדיו" – מלמד שהנושא מטמא בגדים. והלא דין הוא! ומה אם מגע – מרובה – אינו מטמא בגדים, משא – מועט – אינו דין שלא יטמא?! תלמוד לומר "הנושא...יכבס בגדיו" – מלמד שהנושא מטמא בגדים.
[ט] יכול אף הציפה? תלמוד לומר 'בגד'. אי בגד, יכול בגד גדול לבן – מטמא בזב ומטמא בנגעים; ומנין גדול צבוע? קטן לבן? קטן צבוע? עד שאתה מרבה שביץ של סבכא והגלגלים? תלמוד לומר 'בגד' 'בגדיו' (ויקרא יא: כה, כח, מ, מ) – ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר "וטמא". יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר 'בגד' – בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס. מנין לרבות הציב היוצא ממנו ושערה שכנגדו? תלמוד לומר "וטמא".

פרק ו

[א] "לכל הבהמה" – להביא את השליל שיהא אבר מן החי ממנו מטמא. "טמאים" – מלמד שמצטרפין זה עם זה. יכול יצטרפו למתים? תלמוד לומר "הם". יכול לא יצטרפו

למתים החמורים אבל יצטרפו עם נבילות הקלות? תלמוד לומר "הם". "כל הנוגע בהם יטמא" – להביא את בהמה טמאה שלא תהיה שחיטתה מטהרתה.
[ב] והלא דין הוא! שרץ אסור באכילה ובהמה טמאה אסורה באכילה. מה שרץ אין שחיטתו מטהרתו אף בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה.
[ג] או כלך לדרך זו: טריפה אסורה באכילה ובהמה טמאה אסורה באכילה. מה טריפה שחיטתה מטהרתה אף בהמה טמאה תטהרנה שחיטתה.
[ד] נראה למי דומין. דנין דבר שאין למינו שחיטה מדבר שאין למינו שחיטה ואל תוכיח טריפה שיש למינה שחיטה. או כלך לדרך זה: דנין דבר שמטמא במשא מדבר שמטמא במשא ואל יוכיח שרץ שאינו מטמא במשא. תלמוד לומר "כל הנוגע בהם יטמא" – להביא בהמה טמאה שלא תהא שחיטתה מטהרתה.
[ה] 'כל הולך על כפיו' – זה הקוף. 'כל הולך' – להביא את הקופד ואת חולדת הסנאים ואת אדני השדה ואת כלב הים. זו חיה טהורה; חיה טמאה מנין? תלמוד לומר "ההולכת על ארבע". "בכל החיה" – להביא את הפיל.
[ו] אם נאמרו למעלה למה נאמרו למטה? אלא העליונים באבר מן החי והתחתונים באבר מן המת. והלא דין הוא! ומה אבר מן החי – שהבשר הפורש ממנו טהור – הרי הוא מטמא, אבר מן המת – שהבשר הפורש ממנו טמא – אינו דין שיהא טמא?! לא! אם אמרת באבר מן החי – שאסורו נוהג בבן נח כישראל! תאמר באבר מן המת שאין איסורו נוהג בבן נח כישראל! והואיל ואין איסורו נוהג בבן נח כישראל לא יטמא! תלמוד לומר "הנוגע..והנושא" – לרבות אבר מן המת.
[ז] "והנוגע..יטמא עד הערב" – ואין הנוגע מטמא בגדים. והלא דין הוא! ומה אם במקום שלא נטמאו מחמת עצמם במשא – נטמאו מחמת הנושא, מקום שיטמאו מחמת עצמם במגע – אינו דין שיטמאו מחמת הנוגע?! תלמוד לומר "והנוגע..יטמא עד הערב" – ואין הנוגע מטמא בגדים.
[ח] "והנושא..יכבס בדגיו" – מלמד שהנושא מטמא בגדים. והלא דין הוא! ומה אם במקום שנטמאו מחמת עצמם במגע – לא נטמאו מחמת הנוגע, מקום שלא נטמאו מחמת עצמם במשא – אינו דין שלא יטמאו מחמת הנושא?! תלמוד לומר "והנושא..יכבס בגדיו" – מלמד שהנושא מטמא בגדים.
[ט] קל וחומר שלא יטמאו מחמת עצמם במגע! ומה אם במקום שנטמאו מחמת הנושא – לא נטמאו מחמת עצמם, מקום שלא נטמאו מחמת הנוגע – אינו דין שלא יטמאו מחמת עצמם במגע?! תלמוד לומר "כל הנוגע בהם יטמא" – בין אדם בין כלים.

[י] קל וחומר שיטמאו מחמת עצמם במשא! ומה אם במקום שלא נטמאו מחמת הנוגע – נטמאו מחמת עצמם במגע, מקום שנטמאו מחמת הנושא – אינו דין שיטמאו מחמת עצמם במשא?! תלמוד לומר "לכם" – לכם הם מטמאין ואין מטמאים לא אוכלים ולא משקים ולא כלים במשא.

פרשה ה

[א] "וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ החולד וכולי אלה הטמאים לכם בכל השרץ" (ויקרא יא, כט-לא) – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא יא, מ) "לא תטמאו... ונטמאתם בם", שומע אני טומאת הגויות וטומאת הקדושות... תלמוד לומר "החולד והעכבר והצב למינהו..טמאים". יכול יהיו אלו מטמאים אדם וכלים ואלו יהיו מטמאים אדם ולא כלים או כלים ולא אדם? תלמוד לומר "אלה" – אין לך אלא אלו. או אינו מוציא אלא אלו שלא היה בענין הפרט – מה הפרט מפורש בעל עצמות ופרה ורבה, אף אינו מוציא אלא כל שהוא בעל עצמות ופרה ורבה; מנין בעל עצמות ואינו פרה ורבה? או אינו בעל עצמות ופרה ורבה? עד שאתה מרבה את בעלי עצמות ואינם פרים ורבים? תלמוד לומר "אלה הטמאים לכם בכל השרץ" – אין לך מטמא בשרץ אלא אלו בלבד.

[ב] "זה לכם הטמא" – להביא את דמו שיטמא כבשרו. והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שהוא מטמא במשא – לא עשה דמה כבשרה, שרץ – שאינו מטמא במשא – אינו דין שלא נעשה דמו כבשרו?! תלמוד לומר "וזה..הטמא" – להביא את דמו שיטמא כבשרו.

[ג] יכול יכשיר את הזרעים? ודין הוא! ומה דם בהמה – שאינו מטמא טומאה חמורה – מכשיר את הזרעים, דם השרץ – שהיא מטמא טומאה חמורה – אינו דין שיכשיר את הזרעים?! תלמוד לומר "לכם" – לכם הוא טמא ואינו מכשיר את הזרעים.

[ד] לתוך שנאמר עכבר יכול אף עכבר של ים יטמא? והלא דין הוא! טימא בחולדה וטימא בעכבר. מה חולדה – מין הגדל על הארץ, אף עכבר – מין הגדל על הארץ! או, מה חולדה כמשמעו אף עכבר כמשמעו אף אני אביא עכבר שבים ששמו עכבר! תלמוד לומר "על הארץ" – להוציא את שבים.

[ה] או אינו אומר "על הארץ" אלא – על הארץ יטמא – ירד לים לא יטמא? תלמוד לומר "השורץ" – כל מקום שהוא שורץ יטמא.

[ו] או אינו אלא השורץ יטמא, עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שאינו שורץ לא יטמא? ודין הוא! טימא חולדה וטימא עכבר. מה חולדה כמשמעו אף עכבר כמשמעו. אי מה חולדה פרה ורבה אף עכבר פרה ורבה, יצא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שאין פרה

ורבה! תלמוד לומר "בשרץ" – להביא את העכבר שחציו בשר וחציו אדמה. הנוגע בבשר טמא ובאדמה טהור. ר' יהודה אומר אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר מאחוריו – טמא.
[ז] 'צב' – זה צב; "למינהו" – לרבות מינים של צב, חברבר ובן הנפילים וסלמנדרא. כשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה אומר "מה רבו מעשיך השם". יש בריות גדלות בים וגדלות ביבשה. גדלות בים, אם עלו ליבשה – מתו; והגדלות ביבשה, אם עלו לים – מתו. גדלות באור וגדלות באויר. גדלות באור, אם פירשו לאויר – מתו; גדלות באויר, אם פרשו לאור – מתו. מקום חיתו של זה מיתתו של זה ומקום חיותו של זה מיתתו של זה. ואומר (תהילים, קד) "מה רבו מעשיך השם כולם בחכמה וגומ'".

פרק ז

[א] "טמאים" – לרבות עורותיהם. יכול עורות כולם? תלמוד לומר "אלה" – אלה עורות הטמאים, עור האנקה הכח והלטאה והחומט. ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה. ר' יוחנן בן נורי אמר שמונה שרצים יש להם עורות.
[ב] 'טמאים' – לרבות ביצת השרץ וקליפת השרץ. יכול אפילו שלא ריקמה? תלמוד לומר "בשרץ" – מה שרץ משירקם אף ביצה משתרקם. יכול אף על פי שהיא סתומה? תלמוד לומר "הנוגע יטמא" – את שאפשר לו ליגע – טמא. עד כמה תנקב? עד כשערה, שכן אפשר לו ליגע בכשעורה.
[ג] "טמאים" – מלמד שמצטרפין זה עם זה; דם בדם, בשר בבשר, דם בבשר ובשר בדם; בין במין אחד בין בשני מינים.
[ד] "כל הנוגע בהם יטמא" – לרבות ידות הכלים. או יכול שאני מרבה יתר משעורם? תלמוד לומר "לכם" – כל שהוא לצרכיכם, דברי רבי עקיבא. אמר לו ר' יוחנן בן נורי, הכתוב אומר במטמא ואתה אומר במיטמא?! אמר לו רבי עקיבא אף אני אומר "כל הנוגע בהם יטמא עד הערב" – אין האוכל אוכלים טמאים ולא השותה מקשים טמאים מטמאים טומאת ערב.
[ה] "כל הנוגע בהם" – יכול בחייהם? תלמוד לומר "במותם". אי "במותם" יכול לא בשחיטתם? תלמוד לומר "בהם" – אף על פי שחוטין. הא מה אני מקיים "בהם"? במותם ולא בחייהם.
[ו] "כל הנוגע בהם" – יכול בכולם? תלמוד לומר (ויקרא יא, לב) "מהם". אי "מהם" יכול במקצתם? תלמוד לומר "בהם". הא כיצד? שנגע במקצתו שהוא ככולו. שיערו חכמים בכעדשה; שכן החומט תחלת ברייתו בכעדשה. ר' יוסי ברבי יהודה אומר כזנב הלטאה.

פרשה ו

[א] "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא" – במי הוא מדבר? אם במיתתם – הרי מיתתן אמור (ויקרא יא, לא), אם באבר מן המת – הרי אבר מן המת אמור למטן (שם, לה). הא אינו מדבר אלא באבר מן החי. הלא דין הוא! מה אם בהמה – שלא עשה דמה כבשרה – אבר מן החי ממנה מטמא, שרץ – שעשה דמו כבשרו – אינו דין שיהיה אבר מן החי ממנו מטמא?! לא! אם אמרת בבהמה – שהיא מטמאה במשא! תאמר בשרץ שאינו מטמא במשא! הואיל ואינו מטמא במשא – לא יהא אבר מן החי ממנו מטמא! תלמוד לומר "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא" – לרבות אבר מן החי.

[ב] יכול אפילו תלוי בו כשערה? תלמוד לומר "אשר יפול..." – הא אינו מטמא אלא כשיפול.

[ג] יכול הבשר הפורש מן החי יטמא? תלמוד לומר "במותם" – מה מיתה שאין לו חליפין אף אבר מן החי שאין לו חליפין, דברי ר' יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר מה מיתה גידים ועצמות אף אבר מן החי גידים ועצמות. רבי אומר מה השרץ בשר גידים ועצמות אף אבר מן החי בשר גידים ועצמות.

[ד] 'כלי עץ' – יכול הסולם והקולב והנחותה והמנורה? תלמוד לומר 'מכלי עץ' – ולא כל כלי עץ. או יכול שאני מרבה השולחן והטבלא והדולפקי? תלמוד לומר 'כל כלי עץ' – ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט. תלמוד לומר 'שק'. מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם – אף אני מרבה השולחן והדולפקי שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם ומוציא את הסולם שהוא משמש את האדם ואינו משמש משמשי האדם ואינן משמשים את האדם.

[ה] 'כלי עץ' – יכול השדה תיבה ומגדל וכוורת קש וכוורת קנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שולים והם מחזיקים מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש? תלמוד לומר 'מכלי עץ' – ולא כל כלי עץ. או יכול שאני מוציא דרוד עגלה וקסתות מלכים ועריבת העבדנים ובור ספינה קטנה והארון? תלמוד לומר 'כל כלי עץ' – ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט. תלמוד לומר 'שק'. מה שק מיוחד שהוא מטלטל במלואו – אף אני ארבה דרדר עגלה וקסתות מלכים וערבת העבדנים ובור ספינה קטנה והארון שהם מטלטלים במלואם, ומוציא אני השידה התיבה והמגדול וכוורת קש וכוורת קנים ובור ספינה אלכסנדרית שיש להם שוליים והם מחזיקים מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש שאינם מטלטלים במלואו'.

[ו] רבי מאיר אומר כל שמנו חכמים בטהרה – טהור, והשאר טמא. רבי יהודה אומר כל שמנו חכמים בטומאה – טמא, והשאר טהור. אין בין דברי רבי מאיר לדברי רבי יהודה אלא עריבת בעל הבית.
[ז] ר' נחמיה אומר קופות הגדולות וסאים גדולים יש להם שולים והם מחזיקים מ' בלח שהם כוריים ביבש, שאף על פי שאין מטלטלים במלואם, מטלטלים במה שנשתייר בהם.
[ח] יכבס – יכול אף הצופה? תלמוד לומר 'בגד'. יכול בגד גדול לבן המטמא בזב ומטמא בנגעים; מנין גדול צבוע? קטן לבן? קטן צבוע? עד שאתה מרבה להביא שביץ של סבכא וגנגלים מנין? תלמוד לומר "בגד" – בגדים ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר טמא. יכול יטמא אדם וכלי חרס תלמוד לומר בגד. בגד הוא מטמא וטין מטמא לא אדם ולא כלי חרס. מנין לרבות את הלבדים? תלמוד לומר "או בגד".
[ט] "עור" – יכול אף עורות שבים יהיו טמאים? ודין הוא! טימא בנגעים וטימא בשרצים. מה נגעים – פטר בהם עורות של ים, אף שרצים – יפטר בהם עורות של ים!
[י] קל וחומר! מה אם נגעים – שטמא בהם שתי וערב – פטר בהם עורות של ים, שרצים – שלא טימא בהם שתי וערב – אינו דין שיפטר בהם עורות של ים? לא! אם אמרת בנגעים – שלא טימא בהם צבועים! תאמר בשרצים שטימא בהם צבועים! הואיל וטימא בהם צבועים – יטמא בהם עורות של ים! תלמוד לומר 'בגד' – מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ. או יכול שאני מוציא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא, אפילו חוט, אפילו משיחה? תלמוד לומר "או עור". ובלבד שיחברנו לו כדרך חבורו לטומאה.
[יא] יכול אף עור המצה ועור האיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד לומר "אשר יעשה בהם מלאכה". אוציא עור המצה ועור האיפה שלא נעשה בהם מלאכה ולא אוציא עורות רצועות וסנדלים שנעשו בהם מלאכה? תלמוד לומר 'כלי' – יצאו רצועות סנדלים שאינם כלי. או יכול שאני מוציא עורות אהלים שאינם כלים? תלמוד לומר "אשר יעשה מלאכה בהם" – לרבות עורות אהלים.

פרק ח

[א] 'שק' – אין לי אלא שק; מנין לרבות את הקלקלים ואת החבק? תלמוד לומר "או שק". יכול יטמא חבלים ומשיחות? תלמוד לומר "שק" – מה שק מיוחד – טוו ואריג, אף אין לי אלא טוו וארוג.

[ב] והלא הוא אומר במת (במדבר לא, כ) "וכל מעשה עזים" – יכול יטמא חבלים ומשיחות? ודין הוא! טמא המת וטימא את השרץ. מה השרץ לא טמא בו אלא טוו וארוג, אף המת לא יטמא בו אלא טוו וארוג!

[ג] הין?! אם הקל בשרץ הקל – נקל במת החמור?! אלא יטמא חבלים ומשיחות! תלמוד לומר 'בגד..עור' 'בגד..עור' (ויקרא יא, לב) (במדבר לא, כ) לגזריה שוה. מה 'בגד ועור' אמורים בשרץ – לא טמא בו אלא טוו וארוג, אף 'בגד ועור' אמורים במת – לא יטמא בו אלא טוו וארוג!...

[ד] אין לי אלא שק העשוי מן העזים; העשוי מן החזיר ומזנבה של פרה מנין? תלמוד לומר "שק". אין לי אלא השרץ; המת מנין? ודין הוא! ומה אם שרץ הקל – עשה בו מעשה חזיר כמעשה עזים, אף המת החמור נעשה בו מעשה חזיר כמעשה עזים.

[ה] הין?! אם ריבה טומאת הערב מרובה – ארבה טומאת שבעה מעוטה?! תלמוד לומר 'בגד ועור' 'בגד ועור' לגזירה שוה. מה 'בגד ועור' אמורים בשרץ – עשה בו מעשה חזיר כמעשה עזים, אף 'בגד ועור' אמורים במת – נעשה בו מעשה חזיר כמעשה עזים.

[ו] "כל כלי" – לרבות הקלע והקמיע והתפלה. או יכול שאני מרבה את העץ ואת העבות? תלמוד לומר "אשר יעשה מלאכה בהם" – לא העושה מלאכה באחרים.

[ז] או יכול שאני מרבה חפויי כלים? תלמוד לומר "בהם" – פרט לחפויי כלים.

[ח] "במים יובא" – כולו כאחת. יכול מקצתו? תלמוד לומר (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר". מה טהרה אמורה למטן – ביאת שמש כולו כאחת, אף כאן – ביאת כלי כולו כאחת.

[ט] "וטמא עד הערב" – יכול לכל דבר? תלמוד לומר "וטהר". אי "וטהר" יכול לכל דבר? תלמוד לומר "וטמא עד הערב". הא כיצד? טהור לחולין מבעוד יום ולתרומה משתחשך.

פרשה ז

[א] 'כלי חרס' – אין לי אלא כלי חרס; מנין לרבות כלי נתר? תלמוד לומר 'וכלי חרס'. מנין לרבות את האהלים? ודין הוא! ומה אם כלי עץ – שטימא פשוטים – טיהר אהלים, כלי חרס – שטיהר פשוטים – אינו דין שנטהר אהלים?! תלמוד לומר "וכל כלי חרס" – לרבות את האהלים. מנין לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר "וכל כלי חרס".

[ב] מיכן אמרו הדקין שבכלי חרס – הם קרקרותיהם ודופנותיהם יושבים שלא מסומכין – שיעורן בכדי סיכת קטן. ועד לוג. מלוג ועד סאה – ברביעית. מסאה ועד סאתים – בחצי לוג. מסאתים ועד שלש ועד חמש סאים – בלוג. דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אני איני נותן בהן מידה. אלא הדקים שבכלי חרס – הם קרקרותיהם ודופנותיהם יושבים

שלא מסומכים – שיעורן מכדי סיכת קטן. ועד קדירות דקות. מקדרות דקות ועד חביות לודיות – ברביעית. מלודיות ועד לחמיות – בחצי לוג. מלחמיות ועד חצבים גדולים – בלוג. נשתקע הדבר ולא נאמר עכשיו. רבי נחמיה ור' אליעזר בן יעקב אומרים חצבים גדולים שיעורן בשני לוגין. הפכים הגלילין והחביונות שיעור קרקרותיהם כל שהן ואין להם דפנות.

[ג] "אשר יפֹל מהם" – יש מהם לטמא ויש מהם שלא לטמא. פרט לתרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר התנור – טהור. ואם מת – טמא.

[ד] "אל תוכו" – את שיש לו תוך – טמא, ואת שאין לו תוך – טהור. פרט למטה ולכסא ולספסל ולשולחן ולספינה ולמנורה של חרס. זאת עדות העיד חזקיה אבי עקש לפני רבן גמליאל ביבנה: כל שאין לו תוך בכלי חרס אין לו אחוריים.

[ה] "אל תוכו" – מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו. הלא דין הוא! ומה כלי שטף – שאינו מטמא מתוכו – מטמא מאחוריו, כלי חרס – שמטמא מתוכו – אינו דין שמטמא מאחוריו?! תלמוד לומר "תוכו" – מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו.

[ו] קל וחומר לכלי שטף שיטמא מאוירו! ומה אם כלי חרס – שאינו מטמא מאחוריו – נטמא מאוירו, כלי שטף – שמטמא מאחוריו – אינו דין שמטמא מאוירו?! תלמוד לומר 'כלי חרס..אל תוכו' – ואין כלי שטף אל תוכו.

[ז] "אל תוכו" כשיפול לתוכו טמא ולא כשיפול לתוך תוכו. כיצד? חבית שהיא נתונה בתנור ופיה למעלה מן התנור. השרץ בחבית – אוכלים ומשקין שבתנור טהורים. וכי איזה מדה מרובה, מדת לטמא או מדת ליטמא? מרובה מדת לטמא ממדת ליטמא שהוא מטמא את האחרים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ומה מקום שמטמא מאחוריו – לא יטמא את תוך תוכו, מקום שאין מטמא מאחוריו – אינו דין שלא יטמא מתוך תוכו?! או מרובה ליטמא מלטמא! שהוא מיטמא מתוך שאור ואינו מטמא את השאור – אף הוא יטמא ממה שבתוך תוכו אף על פי שלא יטמא את תוך תוכו! תלמוד לומר "אל תוכו" – כשיפול לתוכו טמא, ולא כשיפול לתוך תוכו.

[ח] "כל אשר בתוכו יטמא" – ולא מה שבתוך תוכו. כיצד? חבית שהיא נתונה בתנור ופיה למעלה מן התנור. השרץ בתנור – אוכלים ומשקים שבחבית טהורים. וכי איזה מדה מרובה, מדת לטמא או מדת ליטמא? מרובה מדת ליטמא מלטמא שהיא מיטמא מבית שאור ואינו מטמא את השאור! ומה אם במקום שנטמא מבית שאור – לא נטמא מתוך תוכו, מקום שאין מטמא את השאור אינו דין שלא יטמא את תוך תוכו?! או מרובה מדת לטמא מליטמא שהוא מטמא את אחרים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו! אף היא

יטמא את תוך תוכו אף על פי שלא יטמא מתוך תוכו! תלמוד לומר "כל אשר בתוכו יטמא" – ולא מה שבתוך תוכו.
[ט] יכול אף על פי שנקבה? תלמוד לומר "כל אשר בתוכו יטמא". וכמה הוא שיעורו של נקב בכלי חרס? ככונס מקשה. ובכלי שטף? כמוציא זיתים.
[י] מכאן אמרו כוורת פחותה ופקוקה בקש ומשולשלת לאויר התנור. השרץ בתוכה – התנור טמא; השרץ בתנור – אוכלים ומשקים שבתוכה טמאים. ר' אליעזר אומר מצלת. אמר רבי אליעזר, אם הצילה במת החמור לא תציל בכלי חרס הקל?! אמרו לו אם הציל במת החמור שכן חולקים אוהלים תצול כלי חרס הקל שהם חולקים כלי חרס
[יא] אמר רבי יוחנן בן נורי אמרתי לו לר' אליעזר אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור – שכן חולקים אהלים! יצילו אהלים מיד אהלים בכלי חרס הקל שאין חולקין כלי חרס?! אמר ר' יוסי אמרתי לו לר' יוחנן בן נורי תמה אני אם קבל ר' אליעזר ממך התשובה מפני שהוא הנידון. אלא זו תשובה לדבר: אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור – שכן העושה טפח על טפח על רום טפח בבית טהור! יצילו אהלים מיד אהלים בשרץ הקל שכן העושה טפח על טפח על רום טפח בכלי חרס טמא?! אמר לו הוא הנדון.
[יב] "כל אשר בתוכו יטמא". רבי עקיבא אומר אינו אומר "טמא" אלא "יטמא", לטמא אחרים, וללמד על ככר השני שיטמא השלישי. הא כיצד? התנור תחלה, והככר שני, והנוגע בככר שלישי. אמר ר' יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי! שהיית אומר עתיד דור אחד לטהר הככר השלישי שאין לו מקרא מן התורה והרי עקיבא תלמידך הביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר "כל אשר בתוכו יטמא".
[יג] 'אותו תשבורו' – יכול ישברנו ודאי? והרי הוא אומר בזב (ויקרא טו, יב) "וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר", יכול ישברנו ודאי? תלמוד לומר 'אותו תשבורו' – אותו אתה שובר ואי אתה שובר כלי חרס של זב. קל וחומר! ומה אם הנוגע בזב החמור – אינו טעון שבירה, הנוגע בשרץ הקל אינו דין שלא יטעון שבירה?! ואם כן למה נאמר 'אותו תשבורו'? מלמד שאין לו טהרה אלא שבירתו. דבר אחר: "אותו" אתה שובר על טהרתו ואי אתה שובר אוכלים ומשקים לטהרתם.

פרק ט

[א] יכול אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר 'אוכל' – אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים באויר כלי חרס. יכול אף אוכלי בהמה יהיו מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר "הָאֹכֶל" – אוכלי אדם מיוחדים מיטמאים באויר כלי חרס ואין אוכלי בהמה מיטמאין באויר כלי חרס. או יכול שאני מוציא את אוכלי

בהמה שחישב עליהם למאכל אדם? תלמוד לומר 'כל אוכל יטמא'. יכול כל אוכל? תלמוד לומר "אשר יֵאָכֵל" – פרט לאוכל סרוח. 'אוכל יטמא' – מלמד שהוא מיטמא בכל שהוא. יכול יטמא לאחרים בכל שהוא? תלמוד לומר "אשר יאכל" – הא אינו מטמא אלא בכביצה.

[ב] יכול המוקף צמיד פתיל בכלי חרס ונתון לתוך התנור יהא טמא? תלמוד לומר "מכל האוכל" – ולא כל האוכל, פרט למוקף צמיד פתיל בכלי חרס ונתון לתוך התנור.יכול אף המוקף צמיד פתיל בכלי שטף ונתון לתוך התנור יהא טהור? ודין הוא! ומה אם כלי חרס – שלא הציל את עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת – הציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת, כלי שטף – שהציל עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס – אינו דין שיציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל?! תלמוד לומר "מכל האוכל" "כל אשר בתוכו יטמא" – להביא את המוקף צמיד פתיל בכלי שטף ונתון לתוך התנור. קל וחומר לכלי שטף שלא יציל את עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס! ומה אם כלי חרס – שהציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת – לא הציל את עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת, כלי שטף – שלא הציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באויר כלי חרס – אינו דין שלא יציל על עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרס?! תלמוד לומר "מכל האוכל" – אוכלים מיטמאים באויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים באויר כלי חרס. קל וחומר לכלי חרש שלא יציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת! מה אם כלי שטף – שהציל על עצמו בלא צמיד פתיל באויר כלי חרש – לא הציל על מה שבתוכו באויר כלי חרש בצמיד פתיל, כלי חרש – שלא הציל על עצמו בלא צמיד פתיל באהל המת – אינו דין שלא יציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל באהל המת?! תלמוד לומר (במדבר יט, טו) "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא" – הא יש צמיד פתיל עליו, טהור.

פרשה ח

[א] יכול אף הדלעת שנפלה לאויר התנור ולא הוכשרה תהיה טמאה? תלמוד לומר "אשר יבא עליו מים". אין לי אלא מים; מנין הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב? תלמוד לומר "וכל משקה". אי כל משקה יכול מי תותים או מי רמונים ושאר כל מיני פירות? תלמוד לומר "מים". מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי אף אני מרבה הטל והיין והשמן והדם והדבש והחלב שאין להם שם לווי, ומוציא מי תותים ומי רמונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לווי.

[ב] יכול אפילו הן בבורות שיחין ומערות יהיו מכשירין? תלמוד לומר "אשר ישתה בכל כלי". אין לי אלא שמלאן בכלי לשתות; מנין שמלאן לגבל בהם את הטיט ולכבס בהן

את הכלים? תלמוד לומר "אשר יבא עליו מים". אי "אשר יבא עליו מים" יכול אפילו בבורות שיחין ומערות? תלמוד לומר 'כלי'. מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל שהוא תלוש מן הקרקע.

[ג] יכול אפילו חשב עליהם שירדו בבורות שיחין ומערות יהיו מכשירין? תלמוד לומר "אשר ישתה". אין לי אלא שמלאן לשתיה; מנין אפילו חשב עליהם להדיח בהם עצים ואבנים? תלמוד לומר "מים" – מרבה אני שמלאן להדיח בהם עצים ואבנים שהם תלושים מן הקרקע, ומוציא אני חשב עליהם שירדו לבורות שיחין ומערות שאין עמהם מחשבה

[ד] "משקה" – זה היין; "אשר ישתה" – זה הדם, וכן הוא אומר (תהלים קי, ז) "מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש", דברי ר' יהודה. ר' אליעזר אומר "אשר ישתה" פרט למשקה סרוח. אמרו לו אין משקים יוצאים לא לידי עופות ולא לידי פרה.

[ה] "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" – מלמד שהמשקין מטמאים את הכלים, דברי רבי יהודה. ר' יוסי אומר אין טומאת המשקה לכלי מדברי תורה אלא מדברי סופרים. אמר ר' יהושע בן קרחה אמרתי לו ליהודה מפני מה אין אנו רואים את דברי ר' יוסי ברבי שאמר שאין טומאת משקים לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים? שאין טומאה מן התורה עולין ידי טומאתם בו ביום, וכלים שנטמאו במשקין עולים ידי טומאתן בו ביום! רבי אומר תדע שאין טומאת משקין לכלים מן התורה אלא מדברי סופרים! שאין טומאה מן התורה מטמא כלי שטף מאחוריו שאין תוכו טמא, וכלים שנטמאו במשקים תוכו טהור! אם כן למה נאמר "משקה בכל כלי יטמא"? מלמד שהכלים מטמאים את המשקים. ר' אליעזר אומר אין טומאה למשקין כל עיקר. תדע לך שהוא כן שהרי העיד יוסי בן צרידא על בי מטבחייא שהן דכן. רבי עקיבא אומר השרץ מטמא את המשקין והמשקים מטמאין את הכלים והכלים מטמאין את האוכלים – הא למדנו ששלשה טמאים בשרץ.

פרק י

[א] "וכל אשר יִפֹּל מנבלתם עליו יטמא" – במי הוא מדבר? אם במיתתם – הרי מיתתן אמורה, אם באבר מן החי – הרי אבר מן החי אמור, הא אינו מדבר אלא באבר מן המת.

[ב] "מנבלתם" – לא מן העצמות, לא מן השיניים, לא מן הצפרנים, ולא מן השיער שלהם.

"תנור" – אם שלם – טמא, אם חתכו – טהור. מיכן אמרו תנור שנטמא כיצד מטהרין אותו? חולקו לשלשה וגורר את הטפילה עד שיהיה בארץ. ר' מאיר אומר אין צריך לגרר הטפילה ולא עד שיהיה בארץ, אלא ממעטו מבפנים ד' טפחים. ר' שמעון אומר צריך להסיעו.

[ג] חלקו לשנים – אחד גדול ואחד קטן – הגדול טמא והקטן טהור. חלקו לשלש – אחד גדול ושנים קטנים – הגדול טמא ושנים הקטנים טהורים. חלקו לשנים והם שוים – טמאים, מפני שאי אפשר.

[ד] נטמא תנור, אם שלם – טמא, ואם חתכו – הרי הוא טהור. מכאן אמרו תנור שבא מחותך מבית האומן – עושה לו לימודים ונותנה עליו והוא טהור. נטמא – סלק את הלימודים – טהור. החזירה לו – טהור. מרחו בטיט – מקבל טומאה. אין צריך להסיקנו שכבר הוסק.

[ה] "תנור" – שומעני בין חדש בין ישן... ודין הוא! טימא כלי חרס וטימא תנור. מה כלי חרס – משתגמר מלאכתו, אף תנור משתגמר מלאכתו, דברי ר' אליעזר.אמר לו רבי עקיבא: דנים אפשר משאי אפשר?! אמר לו ר' אליעזר אף שאיפשר ראיה גדולה הוא!

[ו] חזר רבי עקיבא והחליף את הדין. טימא כלי חרס וטימא תנור. מה כלי חרס משתגמר מלאכתו באור, אף תנור משתגמר מלאכתו באור. אי מה כלי חרס בשמו אף תנור בשמו! תנור קודם שהוסק תנור שמו! תלמוד לומר "כירים". מאימתי מקבל טומאה? משיסקנו כדי לאפות בו סופגנים. רבי יהודה אומר משיסיק את החדש כדי לאפות בישן סופגנים.

[ז] "יֶתֶץ טמאים" – את שיש לו נתיצה יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה אין לו טומאה; פרט לתנור של אבן ושל מתכות ולכירה של אבן ושל מתכת. מיכן אמר תנור של אבן ושל מתכת – טהור; וטמא משום כלי מתכות. ניקב, נפגם, נסדק, עשה לו טפילה או מוסף של טיט – טמא. וכמה יהיה בנקב? כדי שיצא בו האור. וכן בכירה.

[ח] כירה של אבן ושל מתכת – טהורה; וטמאה משום כלי מתכות. ניקבה, נפגמה, נסדקה, עשה לה פטפוטים – טמאה. מרחה בטיט – בין מבפנים בין מבחוץ – טהורה. ר' יהודה אומר מבפנים טמאה, מבחוץ טהורה.

[ט] "יֶתֶץ טמאים" – את שיש לו נתיצה יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה אין לו טומאה. מיכן אמרו: האבן שהיה שופת עליה ועל התנור, עליה ועל הכירה, עליה ועל הכופח – טמאה מפני שיש לו נתיצה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכותל – טהורה מפני שאין לו נתיצה. עליה ועל הזיז – רואין שאם ינטל הכותל והוא עומד בפני עצמו – טמא, ואם לאו – טהור.

[י] "יֶתֶץ" – יכול יתצם ודאי? תלמוד לומר "וטמאים יהיו" – מקיימים אותם בטומאתם. "יהיו לכם" – כל שהוא לצרכיכם, לרבות ידות הכלים. מכאן אמרו: האבן היוצאת מן התנור טפח, ומן הכירה ג' אצבעות – חיבור. היוצא מן הכופח – עשאו לאפיה – שיעורו כתנור; עשאו לבישול – שיעורו ככירה. אמר ר' יהודה והלא אמרו האבן היוצא מן התנור

כל שהוא טמאה! לא אמרו טפח אלא בין התנור לכותל. היו שני תנורים סמוכים זה לזה – נותן לזה טפח ולזה טפח והשאר טהור. או יכלו שאני מרבה יתר מכשיעור? תלמוד לומר "הם".

פרשה ט

[א] אילו אמר "מקוה מים יהיה טהור" – יכול אפילו מלא בכתפו ועשה מקוה בתחלה יהא טהור – תלמוד לומר "מעין"; מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם, יצא המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים... תלמוד לומר 'בור'. אי בור יכול אפילו בור שבספינה יהיה טהור? תלמוד לומר "מעין" – מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע. אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא! תלמוד לומר "אך מעין" – המעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ"ם סאה.

[ב] מנין אם טמא יטהרנו? תלמוד לומר 'מקוה ומעין יהיה טהור'. אין לי אלא מעין את המקוה; מנין מקוה את המקוה? מקוה את הבור? בור את הבור? בור את המקוה מנין? תלמוד לומר 'מעין יהיה טהור', 'בור יהיה טהור', 'מקוה מים יהיה טהור'.

[ג] אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין... תלמוד לומר "אך מעין" – המעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.

[ד] "מקוה מים" – לא מקוה כל משקים כולם; פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו, דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר כל הפוסלו בשלשה לוגין פוסלין אותו בשינוי מראה. מי כבשים ומי צבעים פוסלין אותו בשלשת לוגין ופוסלין אותו בשינוי מראה. רבי יוסי אומר כל הפוסל בשלשה לוגין אין פוסלין אותו בשינוי מראה.

[ה] "ונוגע בנבלתם יטמא" – הלל אומר אפילו הם בתוך המים. שהייתי אומר הואיל והארץ מעלה את הטמאים מטומאתן והמקוה מעלה את הטמאים מטומאתן – מה הארץ מצלת את הטהורים מליטמא אף המקוה יציל את הטהורים מליטמא... תלמוד לומר "ונוגע בנבלתם יטמא" – אפילו הם בתוך המים.

[ו] ר' יוסי הגלילי אומר "ונוגע בנבלתם יטמא" – במגע הם מטמאים ואין מטמאים במשא. והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שלא עשה דמה כבשרה – מטמאה במשא, שרץ – שעשה דמו כבשרו – אינו דין שיטמא במשא?! תלמוד לומר "ונוגע בנבלתם יטמא" – במגע הם מטמאים ואין מטמא במשא.

[ז] רבי עקיבא אומר "ונוגע בנבלתם יטמא" – לרבות כלי עצם. הלא דין הוא! מה אם העץ – שאביו טהור – כלים הנעשים ממנו טמאים, העצם – שאביו טמא – אינו דין שיהיו כלים הנעשים ממנו מקבלים טומאה?! לא! אם אמרת בעץ – שהוא מכשיר בבית המנוגע! תאמר בעצם שאינו מכשיר בבית המנוגע?! הואיל ואינו מכשיר בבית המנוגע – לא יהיו כלים הנעשים ממנו מקבלים טומאה! תלמוד לומר "והנוגע בנבלתם יטמא" – לרבות כלי עצם. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר: הרי הוא אומר (במדבר לא, כ) "וכל מעשה עזים" – לרבות דבר הבא מן העזים, אפילו מן הקרנים ומן הטלפים. ושאר בהמה וחיה מנין? תלמוד לומר "וכל מעשה". אם כן למה נאמר עזים? פרט לעופות.

פרק יא

[א] "וכי יִפֹּל מנבלתם" – יש מנבלתם מטמא ויש מנבלתם שאינה מטמא; פרט ליבשה שאינה יכול להשרות.

[ב] מנין לזרעים טמאים שזרען – טהרו? תלמוד לומר "אשר יזרע טהור". או יכול אף על פי שלא השרישו? תלמוד לומר "הוא".

[ג] "וכי יִפֹּל מבנלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. וכי יֻתַּן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא" – יש לי בענין זה זרעים טמאים וזרעים טהורים. מחוברים לקרקע ותלושים מן הקרקע. מתן בידי אדם ומתן בידי שמים. אוכלי אדם ואוכלי בהמה. יש לך חילוק! אם אומר אתה: מחוברים טמאים ותלושים טהורים – טמאת את הכל! וכשאתה אומר מחוברים טהורים ותלושים טמאים – טמאת מקצת וטהרת מקצת!

[ד] אם אתה אומר: בידי שמים טמאים ובידי אדם טהורים – טמאת הכל! וכשאתה אומר: בידי שמים טהורים ובידי אדם טמאים – טמאת מקצת. ואם אומר אתה: אוכלי בהמה טמאים אוכלי אדם טהורים – טמאת את הכל! וכשאתה אומר אוכלי אדם טמאים ואוכלי בהמה טהורים – טמאת מקצת וטהרת מקצת!

[ה] "וכי יֻתַּן מים על זרע" – הרי זה בא ללמד על השרץ שלא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר. הלא דין הוא! טמא כלי חרס וטמא בשרץ. מה כלי חרס אינו מטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר – אף השרץ לא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר! הין?! אם הקל בכל חרס הקל נקל בשרץ החמור?! אלא יטמא בהכשר ושלא בהכשר! תלמוד לומר "וכי יֻתַּן מים..טמא" – הרי זה בא ללמד על השרץ שלא יטמא את הזרעים אלא לאחר הכשר.

[ו] אין לי אלא לאחר הכשר מים; מנין לרבות לעשות שאר משקים כמים? ודין הוא! ומה אם כלי חרס הקל – עשה בו שאר משקים כמים, שרץ החמור – אינו דין שנעשה

בו שאר משקים כמים?! או כלך לדרך זו! חמור כלי חרס שהוא מטמא מאוירו! תלמוד לומר (ויקרא יא, לד-לח) "מים...מים". מים אמורים למעלה ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה – עשה בהם שאר משקים כמים, אף מים האמורים למטה – עשה בו שאר משקים כמים.

[ז] דין אחר: ומה מים – שהן חוזרין לידי אביהן לטהר – מכשירין את הזרעים, משקין – שאין חוזרים לידי אביהן לטהר – אינו דין שמכשירין את הזרעים?! לא! אם אמרת במים – שנעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים! תאמר במשקין שאין נעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים?! הואיל ואין נעשים אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים – לא יכשירו את הזרעים! תלמוד לומר "מים...מים". נאמר מים למעלה ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה – עשה בו שאר משקין כמים, אף מים אמורים למטה – עשה בו שאר משקין כמים.

[ח] מנין לעשות את המחשבה כמתנה? ודין הוא! ומה אם כלי חרס הקל – עשה בה את המחשבה כמתנה, השרץ החמור – אינו דין שנעשה המחשבה כמתנה?! או כלך לדרך זו: חמור כלי חרס שהוא מטמא מאוירו! תלמוד לומר "מים...מים". מים אמורים למעלה ומים אמורים למטה. מה מים אמורים למעלה – עשה בהם מחשבה כמתנה, אף מים אמורים למטה – עשה בהם מחשבה כמתנה.

[ט] אין לי אלא בזמן שניתן מים על גבי זרע; נתן זרע על גבי מים מנין? תלמוד לומר "טמא"."טמא הוא לכם" – כל שהוא לצרכיכם ידות האוכלים. מכאן אמרו: יד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן. יד האשכול – כל שהוא. וזנב של אשכול שריקנו ויד המכבד של תמרה – ארבעה טפחים. וקנה של שבולת שועל – שלשה טפחים. ויד כל הנקצרים – שלשה. ושאין דרכן להקצר – כל שהן. וסלעין של שבולים. יכול אף על פי שבססן בגורן? תלמוד לומר "הוא".

פרשה י

[א] "וכי ימות מן הבהמה" – הרי מיתה ודאי. "מן הבהמה" – יש מן הבהמה מטמא ויש מן הבהמה שאינה מטמאה; פרט לטריפה ששחטה. והלא דין הוא! אם מצינו בבהמה טמאה – שלא השם-פוסלה-מן-האכילה מביאה לידי טומאתה אלא מיתתה, אף טריפה – לא השם-פוסלה-מן-האכילה מביאה לידי טומאתה אלא מיתתה. או כלך לדרך הזו: בהמה טמאה אסורה קודם למיתתה וטריפה אסורה קודם למיתתה. מה בהמה טמאה – אין שחיטתה מטהרתה, אף טריפה – לא תטהרנה שחיטתה! תלמוד לומר "מן הבהמה" – יש מן הבהמה מטמאה ויש מן הבהמה שאין מטמאה; פרט לטריפה ששחטה.

[ב] דין אחר: בהמה טמאה אסורה באכילה וטריפה אסורה באכילה. מה בהמה טמאה – אין שחיטתה מטהרתה, אף טריפה – לא תטהרנה שחיטתה.
[ג] לא! אמרת בבהמה טמאה – שלא היה לה שעת הכושר! תאמר בטריפה שהיתה לה שעת הכושר?! טול לך מה שהבאת! טריפה מן הבטן מנין? לא! אם אמרת בבהמה טמאה – שאין למינה שחיטה, תאמר בטריפה שיש למינה שחיטה?! בן שמונה יוכיח – שיש למינו שחיטה ואין שחיטה מטהרתו! אף אתה אל תתמה על הטריפה – שאף על פי שיש למינה שחיטה – לא תטהרנה שחיטתה! תלמוד לומר "מן הבהמה" – יש בהמה שאינה מטמאה ויש בהמה שמטמאה; פרט לטריפה ששחטה. "אשר היא" – היא מטמאה במשא ואין השרץ מטמא במשא. הלא דין הוא! ומה אם בהמה – שלא עשה דמה כבשרה – מטמא במשא, השרץ – שעשה דמו כבשרו – אינו דין שיטמא במשא?! תלמוד לומר "אשר היא" – היא מטמא במשא ואין השרץ מטמא במשא.
[ד] "לכם" – להביא בהמה טמאה שתטמא במשא. והלא דין הוא! מה אם בהמה טהורה – ששחיטתה מטהרתה – מטמא במשא, בהמה טמאה – שאין שחיטתה מטהרתה – אינו דין שתטמא במשא?! השרץ יוכיח! שאין שחיטה מטהרתו ואינו מטמא במשא! אף אתה על תתמה על בהמה טמאה – שאף על פי שאין שחיטתה מטהרתה – לא תטמא במשא! תלמוד לומר "לכם" – להביא בהמה טמאה שתטמא במשא.
[ה] "לאכלה" – להביא את בן שמונה שלא תהא שחיטתו מטהרתו. ר' יוסי ברבי יהודה ור' אלעזר ב"ר שמעון אומרים בן שמונה שחיטתו מטהרתו. "בנבלתה" – לא בעצמות ולא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים. או יכול אפילו בשעת חיבורן? תלמוד לומר "יטמא". "בנבלתה" – ולא בקולית סתומה. או יכול אפילו נקובה? תלמוד לומר "יטמא".
[ו] "בנבלתה" – ולא באלל המפוזר. או יכול אף על פי שהוא מכונס? תלמוד לומר "טמא", דברי רבי יהודה. "בנבלתה" – ולא בעור; מפשיט לשטיח כדי אחיזה ולחמת עד שיוציא כל החזה. או יכול שאני מוציא פחות מכשיעור? תלמוד לומר "טמא". "בנבלתה" – ולא בעור שאין עליו כזית בשר. או יכול שאני מוציא את הנוגע בעור שכנגד הבשר מאחוריו? תלמוד לומר "יטמא". "בנבלתה" – ולא בשני חצאי זיתים שעל גבי העור. יכול לא יטמא במשא? תלמוד לומר "והנושא" דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר "והנוגע..והנושא" – את שבא לכלל מגע בא לכלל משא, לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא. ומודה רבי עקיבא בנושא חצאי זיתים שתחבן בקיסם או שהסיטן שהוא טמא. מפני מה רבי עקיבא מטהר? מפני שהעור מבטלו.

[ז] יכול תהיה נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר (ויקרא כב, ח) "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה" – את שאין לו טומאה אלא באכילתה, יצאה נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה. יכול נבלת עוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחומר? תלמוד לומר "בה" – בה אתה מטמא בבית הבליעה ואי אתה מטמא נבלת בהמה בבית הבליעה. אם כן למה נאמר האוכל? ליתן שיעור לנוגע ולנושא. מה האוכל כזית אף הנוגע כזית.

[ח] יכול אף הצופה? תלמוד לומר "בגד". אי בגד יכול בגד גדול לבן המטמא בזב והמטמא בנגעים; מנין גדול צבוע? קטן לבן? קטן צבוע? עד שאתה מרבה להביא שביס של סבכה וגנגילון? תלמוד לומר 'בגד – בגדים' – ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר "טמא". יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר "בגד" – בגד הוא מטמא ולא אדם ולא כלי חרס.

פרק יב

[א] "בכל השרץ הַשֹּׁרֵץ על הארץ" – להוציא את היתושין שבכליסין ואת הזיזים שבעדשים ואת התולעים שבתמרים ושבגרוגרות. "לא יֵאָכֵל" – לחייב את המאכילן כאוכל. או "לא יאכל" לאסר בהנאה? תלמוד לומר "לא תאכלום". הא כיצד? באכילה הם אסורים, בהנאה הם מותרים. הא מה אני מקיים "לא יֵאָכֵל? לחייב את המאכיל כאוכל.

[ב] "הולך על גחון" – זה נחש; "כל הולך על גחון" – להביא את השלשולים ואת הדומה לדומה. "הולך על ארבע" – זה עקרב; "וכל הולך" – להביא את החפושית ואת הדומה לדומה. "מרבה רגלים" – זה נדל; "עד כל מרבה" – להביא את הדומה ואת הדומה לדומה. "לכל השרץ הַשֹּׁרֵץ" – להביא את התולעים שבעיקרי זיתים ושבעיקרי תאנים. "לא תאכלום" – יכול יאכילום לקטנים? תלמוד לומר (שם, מא) "לא יֵאָכֵל".

[ג] "אל תשקצו את נפשֹׁתֵיכם בכל השרץ הַשֹּׁרֵץ על הארץ" – להביא שפרשו לארץ וחזרו. יכול יטמאו טומאה חמורה? תלמוד לומר "ולא תטמאו בהם". יכול לא יהיו פוסלים את הגוף? תלמוד לומר "וְנִטְמֵתֶם בם". יכול אף דמה וחלבם כיוצא בם? תלמוד לומר "בם" – בם אתה מיטמא ואי אתה מיטמא בדמם וחלבם. "ולא תטמאו בהם וְנִטְמֵתֶם בם" – אם מטמאים אתם בהם סופכם ליטמא בם. "כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני" – כשם שאני קדוש כך אתם קדושים; כשם שאני פרוש כך אתם היו פרושים.

[ד] "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הָרֹמֵשׂ על הארץ" – אף על פי שאין פרה ורבה. "כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים" – על מנת כן העליתי אתכם מארץ מצרים

על תנאי שתקבלו עליכם עול מצות. שכל המודה בעול מצות – מודה ביציאת מצרים וכל הכופר בעול מצות – כופר ביציאת מצרים. "להיות לכם לאלהים" – בעל כרחכם. "והייתם קדושים כי קדוש" – כשם שאני קדוש כך אתם קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם כמו כן פרושים.

[ה] "זאת תורת הבהמה והעוף" – באיזה תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה?! בהמה מטמא במגע ובמשא והעוף אינו מטמא במגע ובמשא! העוף מטמא בגדים אבית הבליעה והבהמה אינה מטמאה בגדים אבית הבליעה! באיזה תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה?! אלא לומר לך מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה. אי מה בהמה בשנים אף עוף בשנים וברוב שנים? תלמוד לומר "זאת". ר' אלעזר אומר באיזה תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? אלא לומר לך העוף הכשירו מן הצואר ובהמה הכשירו מן הצואר. אי מה עוף ממול עורף אף בהמה ממול עורף? תלמוד לומר (ויקרא ה, ח) "ראשו" – ראשו של עוף ממול ערפו ואין ראשה של בהמה ממול ראשה.

[ו] "וכל נפש החיה הָרֹמֶשֶׂת במים" – להביא את הדגים. "ולכל נפש הַשֹּׁרֶצֶת על הארץ" – להביא את החגבים. ולמה בא "להבדיל"? לא בלבד השונה אלא היודע איזה טמא ואיזה טהור.

[ז] "להבדיל בין הטמא ובין הַטָּהֹר" – צריך לומר בין פרה לחמור?! והלא מפורשים הם! אם כן למה נאמר "להבדיל בין הטמא ובין הטהור"? בין טמאה לך לטהורה לך. בין שנשחט רובו של קנה לנשחט חציו. וכמה היא בין רובו לחציו? מלא שערה.

[ח] "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תֵאָכֵל" – אין צריך לומר בין צבי לערוד, והלא הם כבר מפורשים! אם כן למה נאמר "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל"? בין טרפה כשרה לטריפה פסולה. אחרים אומרים: 'בין החיה אשר לא תאכל' – בא ליתן אזהרה לחיה.

תזריע פרשת יולדת

פרשה א

[א] "בני ישראל" בענין הזה, ואין עכו"ם בענין הזה. "בני ישראל" – אין לי אלא בני ישראל; מנין לרבות את הגיורת ואת השפחה, בין משוחררת בין אין משוחררת? תלמוד לומר "ואשה". "בני ישראל" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא טו, לא) "והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם" – שומע אני בין מתוכו בין מאחריו... תלמוד לומר ביולדת "ואל המקדש לא תבוא".

[ב] יכול, יולדת הקלה תהיה מטמאה אותו מתוכו ושאר כל הטמאים בין מתוכו בין מאחוריו? תלמוד לומר "בני ישראל" – הרי בני ישראל כיולדות; מה יולדות אינה מטמאה אותו אלא מתוכו אף כולם לא יטמאו אותו אלא מתוכו.

[ג] אין לי אלא הבא מידי טומאה חמורה כיולדות; הבא בידי טומאה קלה – טמא מת, ובועל נדה, וכל המטמא את האדם – מנין? תלמוד לומר "ולא ימותו... בטמאם את משכני אשר בתוכם" – לרבות את כולם.

[ד] "וילדה" – פרט לשילדה לפני הדיבור. או יכול שאני מוציא את שעיברה לפני הדבור וילדה לאחר הדבור? תלמוד לומר "ואם נקבה תלד" – אין הדבר תלוי אלא בלידה. "תזריע וילדה" – עד שתצא ממקום שמזרעת, פרט ליוצא דופן. רבי שמעון אומר, יוצא דופן הרי הוא כילוד וחייבים עליו קרבן ובלבד שהוא פטור מחמש סלעים של בן.

[ה] "אשה כי תזריע וילדה זכר" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "וטמאה שבעת ימים... וביום השמיני ימול" – שומע אני ביוצא חי שהוא מטמא את אמו טומאת לידה; מנין ליוצא מת שיטמא את אמו טומאת לידה? אמר ר' יהודה הריני דן: מה אם ביוצא חי – שאינו מטמא את אמו ואת הבא עם אמו אל האהל טומאת שבעה – הרי הוא מטמא את אמו טומאת לידה, היוצא מת – שהוא מטמא את אמו ואת הבא עם אמו אל האהל טומאת שבעה – אינו דין שיטמא את אמו טומאת לידה?! אמרו לו לר' יהודה כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין! אם טיהר החי את אמו, יטהר המת את אמו?! תלמוד לומר "זכר" – לרבות את המת.

[ו] אין לי אלא בן תשעה; בן שמונה, בן שבעה, בן ששה, בן חמשה מנין? תלמוד לומר "וילדה זכר" – כל שתלד. אי "וילדה", אין לי אלא הולד; מנין המפלת סנדל או שליא ושפיר מרוקם והיוצא מחותך? תלמוד לומר "כי תזריע וילדה" – כל זרע שתלד.

[ז] יכול המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים תהא טמא? תלמוד לומר "זכר" – מה זה מיוחד שיש בו מצורת האדם, יצאו אלו שאין בהם מצורת האדם.

[ח] יכול המפלת בריית ראש שאינו חתוך, בריית הגוף שאינו חתוך, ושיש לו שני גבין ושני שדראות הואיל ויש בהם מצורת האדם תהא טמאה? תלמוד לומר "וטמאה שבעת שמים וביום השמיני ימול" – מה זה מיוחד שהוא ראוי לבריית נשמה, יצאו אלו שאין ראוים לבריית נשמה. "וטמאה" – היא טמאה ואין הולד טמא. הלא דין הוא! ומה אם – שהולד גרם לה טומאה – הרי היא טמאה, הולד – שגרם לטומאה – אינו דין שיהא טמא?! שעיר המשתלח יוכיח! שגרם לטומאה והרי הוא טהור! לא! אם אמרת בשעיר

המשתלח – שאין לו טומאה! תאמר בולד שיש לו טומאה! הואיל ויש לו טומאה יהא טמא! תלמוד לומר "וטמאה" – היא טמאה ואין הולד טמא.
[ט] "וילדה... וטמאה שבעת ימים" – שתספור שבעה לולד האחרון. הלא דין הוא! מטמאה במת ומטמאה בולד. מה מצינו כשהוא מטמאה במת – אינה סופרת שבעה אלא לטומאה האחרונה, אף כשהוא מטמאה בולד – לא תספור אלא לולד האחרון!
[י] או כלך לדרך זו: מיטמאה בדמים ומיטמאה בולד. מה מצינו כשהיא מיטמאה בדמים – אינה סופרת שבעה אלא לטומאה הראשונה, אף כשהיא מיטמאה בולד – לא תספור שבעה אלא לולד הראשון!
[יא] נראה למי דומה. דנים טומאה שהיא ממקום אחר מטומאה שהיא ממקום אחר ואל יוכיחו דמים שהם מגופה, או כלך לדרך זה: דנים טומאה שהיא ממנה מטומאה שהיא ממנה ואל תוכיח טומאת המת שאין ממנה... תלמוד לומר "וילדה.. וטמאה שבעת ימים" – שתספור שבעה לולד האחרון.
[יב] "שבעת ימים" – יכול בין סמוכים בין מפוזרים? תלמוד לומר "כימי נדת דותה" – מה נדתה סמוכים אף ימי לידתה סמוכים.
[יג] "כימי נידתה" – הקיש ימי לידתה לימי נדתה. מה ימי נדתה אינם ראויים לזיבה ואין ספירת שבעה עולה מהם, אף ימי לידתה שאינם ראוים לזיבה – אין ספירת שבעה מהם.
[יד] "דותה תטמא" – לרבות את בועלה. "דותה תטמא" – לרבות את הלילות. "דותה תטמא" – לרבות את היולדת בזוב שלא תהיה טהורה עד שתשב ז' נקיים.

פרק א

[א] "בשמיני" – יכול בין יום בין לילה? תלמוד לומר "ביום" – ביום ולא בלילה. אין לי אלא הנימול לשמונה שיהא ביום; מנין לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ושאר כל הנימולים לא יהיו אלא ביום? תלמוד לומר "וביום".
[ב] אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא צריך לאמרו! אילו אמר "וטמאה שבעת ימים ביום השמיני ימול" – יכול ז' וח' – הרי ט"ו! תלמוד לומר "וביום"! אמר לו רבי עקיבא צללת במים אדירים והעלית חרס בידך! והלא כבר נאמר (בראשית יז, יב) "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם"
[ג] "וביום" – מלמד שכל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין למצות שנאמר (בראשית כ"ב:ג') "וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו". 'בשמיני ימול' – אפילו בשבת. ומה אני מקיים (שמות לא, יד) "מחלליה מות יומת"? בשאר כל המלאכות חוץ

מן המילה. או מקיים אני "מחלליה מות יומת" אף במילה, ומה אני מקיים בשמיני ימול? – חוץ מן השבת! תלמוד לומר "וביום" – אפילו בשבת.

[ד] "ימול בשר ערלתו" – אף על פי שיש שם בהרת. הא מה אני מקיים (דברים כד, ח) "השמר בנגע הצרעת"? – חוץ מן המילה. או מקיים אני "השמר בנגע הצרעת" אף במילה ומה אני מקיים ימול "בשר ערלתו" – בזמן שאין שם בהרת! תלמוד לומר "בשר" – אעפ"י שיש שם בהרת.

[ה] "ערלתו" – ערלתו ודאי דוחה את השבת ואין הספק דוחה את השבת. ערלתו ודאי דוחה את השבת ואין אנדרוגניס דוחה את השבת. ר' יהודה אומר, אנדרוגניס דוחה את השבת וחייבים עליו כרת. "ערלתו" ודאי דוחה את השבת ואין נולד בין השמשות דוחה שבת. "ערלתו" ודאי דוחה את השבת ואין שנולד מהול דוחה את השבת, שבית שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומרים אינו צריך.

[ו] אמר ר' שמעון בן אלעזר, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהוא ערלה כבושה. על מה נחלקו? על גר שנתגייר מהול; שבית שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומרים אין צריך.

[ז] "ושלשים יום" – יכול בין סמוכים בין מפוזרים? תלמוד לומר "יום" – מה יום כולו אחד אף שלשים כולו אחד. יכול שלשים סמוכים ושלשה בין סמוכים בין מפוזרים? תלמוד לומר "ושלשים יום ושלשת ימים" – מה שלשים סמוכים אף שלשת סמוכים. "ושלשים יום ושלשת ימים" מה תלמוד לומר? שיכול נקבה – שימי טומאתה מרובים – ימי טהרתה מרובים, זכר – שימי טומאתו מעוטים – אינו דין שיהיו ימי טהרתו מרובים?! תלמוד לומר "ושלשים יום ושלשת ימים". "תשב" – להביא את המקשה בתוך י"א יום שתהיה טהורה מן הזיבה. יכול שתהא טהורה מן הנדה? תלמוד לומר "כימי נדת דותה תטמא" – בדמי טהרה אף על פי שהיא רואה.

[ח] "בכל קדש לא תגע" – יכול אף למעשר? תלמוד לומר "ואל המקדש לא תבא" – מה מקדש שיש בו נטילת נשמה אף קדש שיש בו נטילת נשמה, יצא מעשר. אי מה מקדש הנכנס לו בטומאה ענוש כרת אף קדש האוכלו בטומאה ענוש כרת, יצאה תרומה... תלמוד לומר "בכל קדש" – לרבות תרומה. אי מה "קדש" משמע נגיעה אף מקדש משמע נגיעה; ומנין שלא בנגיעה? תלמוד לומר "ואל המקדש לא תבא" "עד מלאת ימי טהרה" – לרבות יולדת נקבה.

פרק ב

[א] 'נקבה' – אין לי אלא נקבה; מנין לרבות טומטום ואנדרוגניס? תלמוד לומר "ואם נקבה תלד וטמאה" – אין הדבר תלוי אלא בלידה.

[ב] שאלו תלמידיו את ר' יהודה בן רועץ, שומעים אנו 'וטמאה שבעים', יכול תהיה טמאה שבעים?! אמר להם, טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה. מה ימי טהרתה כפלים בזכר – אף ימי טומאתה כפלים בזכר. לאחר שנפטרו יצא ומחזר אחריהם. אמר להם לא הייתי צריך להזקק לכם מפני שיש אם למקרא, אלא זו תשובה לדבר: טימא וטיהר בזכר, טימא וטיהר בנקבה. מה ימי טהרתה כפלים בזכר – אף ימי טומאתה כפלים בזכר. או כלך לדרך זו: זכר שימי טהרתו מעוטים – ימי טומאתו מעוטים, נקבה שימי טהרתה מרובים – אינו דין שיהיו ימי טומאתה מעוטים?! תלמוד לומר "וטמאה שבועים כנדתה" – שני שבועים שהם י"ד יום.

[ג] "וששים יום" – יכול בין סמוכים בין מפוזרים? תלמוד לומר "יום" – מה יום כולו אחד אף ששים כולם אחד. יכול ששים סמוכים וששה בין סמוכים בין מפוזרים? תלמוד לומר "וששים יום וששת ימים" – מה ששים סמוכים אף ששה סמוכים. "ששים יום וששת ימים" מה תלמוד לומר? זכר שימי טומאתה מעוטים – ימי טהרתה מעוטים, נקבה שימי טומאתה מרובים אינו דין שיהיו ימי טהרתה מעוטים?! תלמוד לומר "וששים יום וששת ימים"

[ד] "תשב" – להביא את המקשה בתוך שמונים של נקבה שכל דמים שהיא רואה טהורים עד שיצא הולד. ור' אליעזר מטמא. אמרו לו לר' אליעזר, ומה אם במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד – היקל בשופי שלאחר הולד, מקום שהיקל בקישוי שלפני הולד – אינו דין שנקל בקישוי של אחר הולד?! אמר להם דיו לבא מן הדין להיות כנידון! ממה היקל עליה? מטומאת זיבה! אבל טמאה היא טומאת נדה! אמרו לו, הרי אנו משיבים אותך בלשון אחרת: מה אם במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד – היקל בקישוי מבשופי, מקום שהיקל בשופי של אחר הולד – אינו דין שניקל בקישוי מבשופי?! אמר להם אפילו אתם משיבים אותי כל היום – דיו לבא מן הדין להיות כנידון! מה קישוי הראשון טמאה נדה – אף קישוי האחרון טמאה נדה! "על דמי טהרה" – אף על פי שרואה.

פרק ג

[א] "ובמלאת" – אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה בתוך מלאת – לא יצא. יכול לא יביא בתוך מלאת על הולדות הראשונות? תלמוד לומר "תביא". "לבן" – לחייב על כל בן ובן; "לבת" – לחייב על כל בת ובת. וכשהוא אומר "או לבת" להביא את המפלת

אור לשמונים ואחד שתהא חייבת בקרבן כדברי בית הלל, שבית שמאי פוטרין מן הקרבן. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים לנו ברואה אור לשמונים שהיא טמאה?! אמרו להם בית שמאי: אי אתם מודים במפלת לשמונים ואחד שהיא חייבת בקרבן?! אמרו להם בית הלל: מאי שנא אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד?! אם שוה לו לטומאה, לא ישוה לו לקרבן?! אמרו להם בית שמאי: לא! אם אמרתם במפלת יום פ"א – שכן יצאה לשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן! אמרו להם בית הלל: והרי המפלת יום פ"א שחל להיות בשבת תוכיח! שלא יצא בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן וחייבת בקרבן. אמרו להם בית שמאי: לא! אם אמרתם במפלת יום פ"א שחל להיות בשבת – שאף על פי שאינה ראויה לקרבן יחיד ראויה לקרבן צבור! תאמרו במפלת אור פ"א שהרי הלילות אינן ראוים לא לקרבן יחיד ולא לקרבן ציבור!

[ב] הרואה דם אינה מוכחת שהמפלת תוך מלאת דמיה טמאים ופטורה מן הקרבן. אמרו להם בית הלל וכשהוא אומר "או לבת" – להביא את המפלת אור פ"א שתהא חייבת בקרבן.

[ג] "תביא כבש בן שנתו לעולה" – שנתו שלו, לא שנה של מנין עולם. "ובן יונה או תור לחטאת" – או זה או זה. הלא דין הוא! ומה אם במקום שלא כשרה חטאת העוף עם עולת בהמה – כשרה חטאת בהמה עם עולת בהמה, כאן – שכשרה חטאת העוף עם עולת בהמה – אינו דין שתכשר חטאת בהמה עם עולת בהמה?! תלמוד לומר "ובן יונה או תור לחטאת" – או זה או זה.

[ד] "אל פתח אהל מועד אל הכהן" – מלמד שהיא מיטפל בהם ומביאה אותם אל פתח אוהל מועד אל הכהן.

[ה] "והקריבו" – מה תלמוד לומר? לפי שהיא טעונה שניים, יכול יהיו שניים מעכבים אותה? תלמוד לומר "והקריבו" – אחד מעכב ואין שניים מעכבים אותה. איני יודע אם חטאת אם עולה... כשהוא אומר "וכפר" – מה מצינו בכל מקום כפרה בחטאת אף כאן כפרה בחטאת.

[ו] "וטהרה" לאכל בזבחים. "ממקור" – מלמד שכל דמים שהיא רואה אינן אלא מן המקור. "דמיה" – מלמד שדמים הרבה טמאים בה: האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה וכמזוג. בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי, ובית הלל מטהרים. "זאת תורת היולדת" – האשה שילדה ולדות הרבה והפילה בתוך שמונים לנקבה, וחזרה והפילה בתוך שמונים לנקבה, וכן המפלת תאומים מביאה קרבן אחד. ר' יהודה אומר, מביאה על הראשון ואינה מביאה על השני, מביאה על השלישי ואינה

מביאה על הרביעי. "זאת תורת היולדת" – האשה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות – מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה. חמש לידות וודאות וחמש זיבות וודאות – מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים והשאר עליה חובה. מעשה שעמדו קינים בירושלים בדינר זהב. אמר רשב"ג המעון הזה לא אלין הלילה עד שיהיו בדינרים של כסף. נכנס לב"ד ולימד האשה שיש עליה חמש לידות וודאות וחמש זיבות וודאות – מביא קרבן אחד ואוכלת בזבחים והשאר עליה חובה; ועמדו קנים ביום ההוא ברבעתים.

פרק ד

[א] יכול אף ללידה ולזיבה תביא קרבן אחד? תלמוד לומר "זאת". "לזכר או לנקבה" – להביא את המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם. "ואם לא תמצא ידה די שה" – אין אומרים לה ללוות ולא לעסוק באומנתה. יש לה שה ואין לה צרכיו מנין? תלמוד לומר "די שה".

[ב] "ולקחה שתי תרים או שני בני יונה" – שניים היא מביאה ואין מביאה ג'. והלא דין הוא! זו מביאה מהשג יד ומצורע מביא מהשג יד. מה מצורע מביא א' תחת א', אף זו תביא א' תחת א'! או כלך לדרך זו: זו מביאה מהשג יד וטמא-מקדש מביא מהשג יד. מה טמא-מקדש מביא שתים תחת א', אף זו תביא שניים תחת אחד! נראה למי דומה, דנים מחוסר כפורים ממחוסר כפורים, ואל יוכיח טמא מקדש שאינו מחוסר כפורים! או כלך לדרך זו: דנים מי שאין-העני-שלו-מביא-בהמה ממי שאין-העני-שלו-מביא-בהמה, ואל יוכיח מצורע שהרי העני שלו מביא בהמה! תלמוד לומר "ולקחה שתי תרים או שני בני יונה" – שניים מביאה ואינה מביאה שלושה.

[ג] "אחד לעלה ואחד לחטאת" – כל מקום שנתחלפה חטאת הקדים חטאת לעולה וכאן שנתחלפה עולה הקדים עולה לחטאת. כל מקום שהיא באה על חטא הקדים חטאת לעולה, כאן שאינה באה על חטא הקדים עולה לחטאת. כל מקום ששניים באים תחת חטאת הקדים חטאת לעולה, כאן שאין שנים באים תחת חטאת הקדים עולה לחטאת דבר אחר: מה תלמוד לומר "אחד לעלה ואחד לחטאת"? לפי שנאמר "את האחד חטאת ואת האחד עולה" – שאם הביאה חטאתה תחלה שתביא חטאתה ממין עולתה; מנין שאם הביאה עולתה תחלה שתביא חטאתה ממין עולתה? תלמוד לומר "אחד לעולה ואחד לחטאת". הביאה חטאתה תר ועולתה בן יונה – תכפול ותביא עולתה תור. עולתה תור וחטאתה בן יונה – תכפול ותביא עולתה בן יונה. בן עזאי אומר הולכים אחר

הראשונה. "אחד לעולה ואחד לחטאת וכפר" – מלמד שהכפרה בחטאת. "וטהרה" – לאכל בזבחים.

תזריע פרשת נגעים

פרק א

[א] "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אדם כי יהיה בעור בשרו" – מה ת"ל? לפי שנאמר "ואיש או אשה כי יהי' בעור בשרם בָּהֳרות בָּהֳרות לבנות" אין צריך לומר בהרות שאין בהם מראות נגעים ושלא באו לכלל אלא בהרות שבהם מראות נגעים שהיו בעכו"ם ונתגייר, בקטן ונולד, בקמט ונגלה, בראש ובזקן בשחין ובמכוה ובקדח המורדין. נשתנו מראיהן בין להקל בין להחמיר ר' אלעזר בן עזריה מטהר. ר' אליעזר בן חסמא אומר, להקל – טהור, להחמיר – תראה כתחילה. רבי עקיבא אומר, בין להקל בין להחמיר – תראה כתחלה, לכך נאמר "אדם כי יהיה".

[ב] "כי יהיה" – מן הדיבור ואילך. והלא דין הוא! טימא בזבים וטימא בנגעים: מה זבים פטר בהן לפני הדיבור, אף נגעים פטר בהם לפני הדיבור.

[ג] קל וחומר! ומה אם זבים – שטומאתם וטהרתם בכל אדם – פטר בהן לפני הדיבור, נגעים שאין טומאתם וטהרתם אלא בכהן אינו דין שיפטר בהם לפני הדיבור?! לא! אם אמרת בזבים שלא טימא בהם אנוסים, תאמר בנגעים שטימא בהם אנוסים?! הואיל וטימא בהם אנוסים יטמא בהם לפני הדיבור... ת"ל כי "יהיה" – מן הדיבור ואילך.

[ד] "בעור בשרו" מה ת"ל? לפי שנאמר "ושער בנגע הפך לבן" שיכול אין לי אלא מקום שהוא ראוי לגדל שער לבן, מקום שאינו ראוי לגדל שער לבן מנין? ת"ל "בעור בשרו" – ריבה "שאת" – זו שאת. "בהרת" – זו בהרת. "ספחת" – זו שני לבהרת. "ומראה הנגע עמוק" שני לשאת. מה לשון שאת? מוגבהת כמראה הצל שהם גבוהים ממראה החמה. מה לשון עמוק? עמוקה כמראה חמה שהם עמוקים מן הצל. מה לשון ספחת? טפילה שנאמר "ספחיני נא אל אחת הכהונות". "והיה" – מלמד שהם מצטרפין זה עם זה לפטור ולהחליט ולהסגיר. "בעור בשרו" – בעור בשר של נראה. מכאן אמרו בהרת עזה נראית בגרמני כהה, והכהה בכושי עזה.

[ה] ר' ישמעאל אומר בית ישראל הריני כפרתן הרי הן כאשכרוע, לא שחורים ולא לבנים אלא בינונים. רבי עקיבא אומר יש לציירים סממנים, שהם צרים צורות שחורות לבנות ובינונות. מביא סם בינוני ומקיפו מבחוץ ותראה כבינוני. ר' יוסי אומר כתוב אחד אומר "בעור בשרו" וכתוב אחד אומר "בעור הבשר", מצאנו שמראות נגעים להקל אבל לא

להחמיר – רואה הגרמני בבשרו להקל, נמצא מקיים "בעור בשרו". והכושי כבינוני להקל, נמצא מקיים "בעור הבשר". וחכמים אומרים זה וזה בכבינוני.

[ו] "והיה בעור בשרו...[נגע]" – מלמד שהוא מצטער ממנו. ומנין שאף אחרים רואים אותו שהוא מצטער ממנו? ת"ל "לנגע". "צרעת" – כגריס. הלא דין הוא! טימא כאן וטימא במחיה, מה מחיה כגריס אף כאן בגריס.

[ז] לא! אם אמרת במחיה שהיא צריכה כעדשה, תאמר בשיער לבן שאין מקום שיער לבן צריך כלום?! ת"ל "צרעת" – כגריס.

[ח] "והובא אל אהרן הכהן" – אין לי אלא אהרן עצמו, מנין לרבות כהן אחר? ת"ל "הכהן". מנין לרבות בעלי מומים? ת"ל "מבניו". או יכול שאני מרבה חללים? ת"ל "הכהנים" – יצאו חללים. ומנין לרבות כל ישראל?

[ט] אם סופינו לרבות כל ישראל מה תלמוד לומר "או אל אחד מבניו הכהנים"? אלא ללמד שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן. הא כיצד? חכם שבישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן, אעפ"י שוטה – "אמור טמא", והוא אומר טמא. "אמור טהור", והוא אומר טהור. דבר אחר מה תלמוד לומר "או אל אחד מבניו הכהנים"? לפי שנאמר "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" – הקיש ריבים לנגעים – מה נגעים ביום אף ריבים ביום

[י] מה נגעים שלא בקרובים אף ריבים שלא בקרובים. אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה? ק"ו אם ממונו בשלשה אינו דין שיהיה גופו בשלשה?! אם כן למה נאמר "או אל אחד מבניו הכהנים" – מלמד שכהן אחד רואה את הנגעים.

פרק ב

[א] "וראה הכהן את הנגע" – שיהיו עיניו בו בשעה שהוא רואה אותו. "בעור הבשר" – הבינוני. "בעור הבשר" שיהיה רואה כל הבשר עמו כולו כאחד. ר' יוסי ברבי יהודה אומר מה ת"ל "בעור הבשר"? שיהא כל החוצה לו סמוך לעור הבשר וראוי לפשיון, שאם היה סמוך לראש ולזקן ולשחין ולמכוה ולקדח המורדים – אינו טמא.

[ב] "ושיער" מיעוט שיער שתי שערות. "בנגע" – להביא את מה שבתוכו ושוכב חוצה לו, פרט לשחוצה ושוכב בתוכו. "בנגע הפך לבן" – לא הקודם. מכאן אמרו אם בהרת קדמה לשער לבן – טמא. ואם שער לבן קודם לבהרת – טהור. ואם ספק – טמא. ר' יהושוע אומר כהה.

[ג] "ושיער בנגע הפך לבן" – מכאן אמרו שתי שערות עיקרן משחיר וראשן מלבין, טהור. עיקרם מלבין וראשם משחיר, טמא. וכמה יהא בלבנונית? רבי מאיר אומר כל שהוא

וחכמים אומרים כשיעור. רבי מאיר אומר שלא יהיו בני אדם מדמין שבכולם הם נדונים אלא חוד שער לבן מטמא ושאינו לבן טהור.

[ד] "לבן" – לא אדום ולא ירוק ולא שחור. אוציא את כולם ולא אוציא שער צהוב? ודין הוא מה אם שער לבן – שאינו סימן טומאה בנתק – הרי הוא סימן טומאה בנגע, שער צהוב שהיא סימן טומאה בנתק אינו דין שיהא סימן טומאה בנגע?!... ת"ל "שיער לבן" ולא צהוב.

[ה] "ומראה הנגע עמוק" – אין ממשו עמוק. "מראה הנגע עמוק" – אין מראה שער לבן עמוק. "מראה הנגע" – לרבות לו מראה רביעי. "הוא" – אין לו מראה חמישי.

[ו] מראה הנגע עמוק מעור בשרו נגע צרעת הוא: מה ת"ל? לפי שנאמר (פסוק יא) "וטמאו הכהן לא יסגירנו" למדנו שאין מסגירין את המוחלט.

[ז] מנין שאין מחליטין את המוסגר, ואין מסגירין את המוסגר, ואין מחליטין את המוחלט? ת"ל "לא יסגירנו כי טמא" כל שנקרא עליו טמא, אין זקוק עליו.

[ח] יכול לא יאמר הרי את מוסגר בזה ומוחלט בזה, מוחלט בזה ומוסגר בזה, ומוחלט בזה ובזה ת"ל נגע וראהו, צרעת וראהו "וראהו" – כולו כאחת. שאם היה בראש חוטמו שופע הילך והילך, בראש אצבעו שופע הילך והילך אינו טמא.

[ט] מיכן אמרו עשרים וארבעה ראשי איברים שבאדם שאינם מיטמאים משום מחיה: ראשי אצבעות ידים ורגלים, וראשי אזנים, וראש החוטם, וראש הגויה, וראשי דדים שבאשה. ר' יהודה אומר אף של איש. ר"א אומר היבולות והדלדולים והמסמרות אינן מטמאים משום מחיה

[י] "וטמא אותו" – אותו הוא מטמא, ואינו מטמא את התולש סימני טומאה מתוך נגעו עד שלא בא אצל הכהן. אמר ר"ע שאלתי את ר' ישמעאל ואת ר' יהושיע בהולכים לנדבת – תוך הסגירו מהו? אמרו לי לא שמענו, אבל שמענו עד שלא בא אצל הכהן – טהור, לאחר חלוטו – טמא. התחלתי להביא להם ראיות: מפני מה עד שלא בא אצל הכהן טהור? לא מפני שלא ראה כהן סימני טומאה?! אף בתוך הסגרו, טהור עד שיטמאנו הכהן. לישנא אחרינא: א' עומד לפני הכהן וא' עומד בתוך הסגרו – טהור, עד שיטמאנו הכהן. אמרו לו יפה אתה אומר. מאימתי הוא טהרתו? ר' אליעזר אומר כשיולד לו נגע א' ויטהר ממנו. וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו, או תתמעט בהרתו מכגריס

פרשה ב

[א] "בהרת לבנה" – אין לי אלא בהרת לבנה, מנין לרבות את השאת? ת"ל למטן "שאת לבנה". ומנין לרבות שאר המראות? ת"ל "אם בהרת".

[ב] יכול כשם שהוא שלישי לכתוב כך תהא שלישי למראות? ת"ל "לבנה היא" – היא לבנה ואין למעלה הימנה. וכמה תהיה לבנוניתה? כשלג, שנאמר "והנה מרים מצורעת כשלג".
[ג] יכול לכל מראה השלג יהיו טמאים ושאר כל המראות יהיו טהורים? ת"ל "בהק הוא טהור הוא", ממנו ולמעלה טמא.
[ד] מכאן אמרו: מראות נגעים שנים שהם ד' – בהרת עזה כשלג, שניה לה כסיד ההיכל. השאת כקרום ביצה, שניה לה כצמר לבן דברי ר"מ וחכ"א השאת כצמר לבן ושניה לה כקרום ביצה.
[ה] הפתוך שבשלג – כיין המזוג בשלג. הפתוך שבסיד – כדם המזוג בחלב דברי ר' ישמעאל. רע"א אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהא הימינה
[ו] ר' חנינא סגן הכהנים אומר מראות נגעים ששה עשר. ר' דוסא בן הרכינס אומר שלשים ושש. עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים א"ר יוסי שאל ר"י בנו של ר"ע את ר"ע א"ל מפני מה אמרו מראות נגעים ב' שהם ד'? א"ל אם לאו מה יאמרו? א"ל יאמרו "מקרום ביצה ולמעלה". א"ל לומר לך שמצטרפין זה עם זה. א"ל ויאמרו "כל שהוא מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה". א"ל מלמד שאם אינו בקי בהם ובשמותיהם לא יראה את הנגעים
[ז] "ושערה לא הפך לבן" – לא שיער מחיתה. כיצד? בהרת כגריס ובה מחיה כעדשה ושיער לבן בתוך המחיה. הלכה מחיה – טמאה משום שיער לבן. הלכה שיער לבן – טמאה משום המחיה. ר"ש מטהר מפני שלא הפכתו הבהרת. א"ל והלא כבר נאמר "ושיער בנגע הפך לבן" – נגע זה בכל מקום.
[ח] "ושערה לא הפך לבן" – ולא שער מקצתה. כיצד? בהרת, היא ומחיתה כגריס ושער לבן בתוך הבהרת. הלכה המחיה – טמאה משום שיער לבן. הלך שער לבן – טמא משום המחיה. ר"ש מטהר מפני שלא הפכתו הבהרת כגריס. ומודים שאם יש במקום שער לבן כגריס שהוא טמא
[ט] "ושערה לא הפך לבן והסגיר" – הא אם יש בה שער שחור אינו ממעטה. שאלו התלמידים את ר' יוסי בהרת ובה שער שחור, חוששים אנו שמא מיעט מקומו את הבהרת מכגריס? אמר להם בהרת ובה שיער לבן חיישינן שמא מיעט מקומה בהרת כגריס?! אמרו לו, לא אם אמרת בשיער לבן שהיא סימן טומאה תאמר בשיער שחור שאינו סימן טומאה? אמר להם הרי שיש בה עשר שערות לבנות, כלום הם סימני טומאה

אלא שתים?! חוששים אנו על המותר שמא מיעט מקומו את בהרת מכגריס?! אמרו לו לא א"א בשיער לבן שהוא מין טומאה תאמר בשיער שחור שאינו מין טומאה. אמר להם אף שיער שחור הופך והוא מין טומאה ואומר "ושערה לא הפך לבן והסגיר" הא יש בה שיער שחור אינו ממעטה"והסגיר הכהן את הנגע ז' ימים" – תחילה

פרק ב*

[א] "בשביעי" – יכול בין ביום בין בלילה? ת"ל "ביום" ולא בלילה.

[ב] יכול כל מראה היום יהיו כשרים? ת"ל "לכל מראה עיני הכהן", ומה כהן פרט לשחשך מאור עיניו אף היום פרט לשחשך מאור היום.

[ג] מיכן אמרו אין רואין את הנגעים בשחרית ובין הערבים ולא בתוך הבית ולא בצהרים מפני שעזה נראית כהה. אימתי רואין? בשלש בארבע בחמש בשבע בשמונה ותשע דברי ד"מ. ר' יהודה אומר בארבע בחמש בשמונה ובתשע. ר' יוסי אומר בארבע וחמש בתשע ובעשר, אבל אמר רואה אני את דברי רבי'

[ד] "והנה הנגע עמד בעיניו" – שאם העז וכהה, כהה והעז – כאילו לא כהה. ו"לא פשה" שאם כנס ופשה או פשה וכנס – כאילו לא פשה "והסגירו הכהן שבעת ימים שנית" – מלמד שיום השביעי עולה לו מן המנין בין מלפניו, בין מלאחריו "וראה הכהן אתו ביום השביעי שנית" – כהן שרואהו בראשונה רואהו בשניה. ואם מת, רואהו כהן אחר

[ה] "והנה כהה" – יכול למטה מארבע מראות? ת"ל "הנגע". אי "הנגע" יכול במראיו? ת"ל "והנה כהה". הא כיצד? כהה ממראיו, לא למטה מארבע מראות.

[ו] "והנה כהה" שאם העז וכהה כאילו לא העז. "הנגע" שאם כהה והעז כאילו לא כהה.

[ז] "לא פשה" שאם כנס ופשה כאילו לא כנס. "הנגע" שאם פשה וכנס כאילו לא פשה.

[ח] אם נאמרו בשבוע ראשון למה נאמרו בשבוע שני? אלא שבבגד העומד בראשון מסגיר ובשני שורף ובאדם העומד בראשון מסגיר ובשני פוטר צ"ל בשבוע ראשון וצ"ל בשבוע שני.

[ט] "וטהרו הכהן מספחת" אעפ"י שנשתנו מראיה. או יכול אעפ"י שהלכה וחזרה? ת"ל "היא". מה יעשה לה? ר' יהודה אומר תראה כתחלה וחכמים מטהרים

[י] "וכבס בגדיו" – מלטמא משכב ומושב ומלטמא בביאה. "וטהר" מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפרים "וכבס בגדיו" – יכול הרי הוא מסולק? ת"ל תפשה טמא.

[יא] אין לי אלא במראה, שלא במראה מנין? ת"ל "תפשה ואם פשה תפשה".

[יב] החליטו בשער לבן, הלך שער לבן וחזר שיער לבן, וכן המחיה והפשיון – בתחלה, בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור – הרי הוא כמות שהיתה ת"ל תפשה ואם פשה תפשה

[יג] יכול יהיה הפשיון מטמא בתחלה? ת"ל "אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו". יכול אם ראהו כהן שהוא פושה והולך יזקק לו? ת"ל "לטהרתו" – אינו נזקק לו אלא משעה שהוא רואה אותו מטומאה לטהרה. "ונראה שנית אל הכהן" – כהן שהוא רואה בראשונה רואהו בשנייה, ואם מת, רואהו כהן אחר

[יד] "וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור" – הרי זה בא ללמד על הפשיון שלא יטמא אלא בד' מראות, ובהם המראות שהאום מטמא הפשיון מטמא.

[טו] הלא דין הוא: האום מטמא והפשיון מטמא. מה האום אינו מטמא אלא בד' מראות אף פשיון אינו מטמא אלא בד' מראות.

[טז] או כלך לדרך זו: שער לבן סימן טומאה ופשיון סימן טומאה. מה שער לבן מטמא בכל מראה לובן אף פשיון יטמא בכל מראה לובן.

[יז] נראה למי דומה דנים דבר שמטמא בכל נגעים מדבר שמטמא בכל נגעים ואל יוכיח שער לבן שאינו מטמא בכל נגעים. או כלך לדרך זו: דנים דבר שהוא סימן טומאה מדבר שהוא סימן טומאה ואל תוכיח האום שאינו סימן טומאה ת"ל "וטמאו הכהן צרעת היא" ה"ז בא ללמד על הפשיון שלא יטמא אלא בד' מראות. "היא" פרט לספחת

פרשה ג

[א] "נגע צרעת כי תהיה באדם... וראה הכהן" – למדנו לשאת שהיא מטמא במחיה. ומנין לרבות שאר המראות? ודין הוא: אם מצאנו ששוו כל המראות לשאת ליטמא בשער לבן, ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה ק"ו – אם שוו כל המראות לשאת ליטמא בשער לבן, שאין שער לבן מטמא בקרחת ובגבחת, לא ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה שהמחיי מטמא בקרחת ובגבחת?! לא! אם שוו כל המראות לשאת ליטמא בשער לבן, ששער לבן מטמא בשחין ובמכוה, ישוו כל המראות לשאת ליטמא במחיה, שאין המחיה מטמא בשחין ובמכוה?! ת"ל "נגע צרעת". ומה השאת אום אף הבהרת אום. ומנין לרבות שאר המראות הוא הדין והוא התשובה ת"ל "נגע צרעת

[ב] כי תהיה" מן הדיבור ואילך "באדם" – להביא את הבא בכולו לבן שתהיה המחיה מטמאתו. והלא דין הוא! בהרת קטנה מחיה מטמאתה, בהרת גדולה לא כ"ש?! לא! אם אמרת בבהרת קטנה שהיא סימן טומאה, תאמר בבהרת גדולה שאינה סימן טומאה!

הואיל ואינה סימן טומאה לא תהיה מחיה מטמאתה... ת"ל "באדם" – להביא את הבא בכולו לבן שתהא מחיה מטמאתו

[ג] קראו לו לראות נגע אחד וצמח בו נגע אחר, מנין שהוא זקוק לו? ת"ל "וראה הכהן והנה שאת "והיא הפכה" – שהפכתו היא, לא שהפכתו חברתה.

[ד] זהו שער פקידה שעקביי בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים. אמר ר"ע מודה אני בזה שהוא טהור, ואיזהו שער פקידה? מי שהיתה בה בהרת ובה שתי שערות, הלך ממנו כחצי גריס והניח לשיער לבן במקום הבהרת וחזר. אמרו לו כשם שבטלו דברי עקביא אף כך דבריך אינם מקוימים.

[ה] "והיא הפכה" – שהפכתו כולה ולא שהפכתו מקצתה. כיצד? בהרת כחצי גריס ובה ב' שערות ונולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת ה"ז להסגיר.

[ו] בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת. נולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת ה"ז להסגיר. בהרת כחצי גריס ואין בה כלום ונולדה בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות הרי זו להחליט מפני שהפכתו הבהרת

[ז] "ומחית בשר חי" – יכול כל שהוא? ת"ל "שער לבן ומחית" – מה שער לבן מקום ב' שערות אף מחיה מקום ב' שערות.

[ח] יכול לא תהא בה עד שיהא בה שיער לבן ומחית? ת"ל "צרעת נושנת היא" – היא טמאה, וא"צ דבר אחר לסעדה.

[ט] וא"כ למה נאמר "שיער לבן ומחית בשר חי" מלמד שלא תהיה טמאה עד שיהא בה כדי לקבל שער לבן ומחיה.

[י] יכול שער לבן מצד זה ומחיה מצד זה? ת"ל "בשאת" שתהא מבוצרת בשאת.

[יא] ונמצא מקום ב' שערות משמאלה ומימינה וכן למעלה הימנה וכן למטה הימנה מרובעות ונמצאו ל"ו שערות, נמצא גופה של בהרת כגריס הקילקי מרובע "בשר חי" – ולא השחין. "בשר חי" – לא בוהק. "בשאת" – לא השחין. "בשאת" – לא בוהק.

פרק ג

[א] "צרעת" – בנין אב לכל הצרעת שיהיו כגריס "נושנת" – מלמד שהיא מטמאה שלא הפוכה. הלא דין הוא: שער לבן סימן טומאה ומחיה סימן טומאה. מה שער לבן אינו מטמא אלא הפוך אף מחיה לא תטמא אלא הפוכה... ת"ל "נושנת" – מלמד שהיא מטמא שלא הפוכה.

[ב] "היא" – מלמד שהיא מטמא הפוכה. והלא דין הוא: מה אם שער לבן שאינו מטמא שלא הפוך, מטמא הפוך, מחיה שמטמאה שלא הפוכה אינו דין שתטמא הפוכה?! ת"ל "היא" – מלמד מטמאה שהיא הפוכה

[ג] "וטמאו הכהן לא יסגירנו" – מלמד שאין מסגירין את המוחלט. מנין שאין מחליטין את המוסגר ולא מסגירין את המוסגר? ת"ל "לא יסגירנו כי טמא הוא" – כל שנקרא עליו שם טמא אין זקוק לו.

[ד] או אינו אלא "ולא יסגירנו אם טמא" שלא יסגירנו כהן אבל מוחלט יסגירנו... ת"ל "כי טמא הוא" – בנראה דברתי ולא ברואה

[ה] "ואם פרוח תפרח" – אין לי אלא בזמן שפרחה בכולו אחת. פורחות וחוזרת, פורחת וחוזרת מנין? ת"ל "פרוח תפרח". אין לי אלא מלמטה למעלה.

[ו] מלמעלה למטה מנין? ת"ל תפרח ואם פרוח תפרח

[ז] אין לי אלא מטמאה לטהורה, מטהורה לטמאה מנין? ת"ל תפרח ואם פרוח תפרח. ר' נחמיה אומר אם מתחלה פרחה מטמאה לטהורה – טהור. מטהורה לטמאה – טמא

פרק ד

[א] "צרעת" – מה ת"ל? שיכול אין לי פריחה מטהרת אלא בשאת בלבד, מנין לרבות שאר המראות? ת"ל הצרעת. "וכסתה הצרעת" – לא הבהק, שהייתי אומר הואיל והוא סימן טהרה בסוף תהא סימן טהרה תחלה, ת"ל "וכסתה הצרעת" – לא הבוהק

[ב] "את כל עור הנגע" – עור הראוי לקבל נגע, פרט לשחין המורד ולמכוה המורדת. או אינו אומר "את כל עור הנגע" – עור הראוי לקבל נגע כגריס יעכב, ושאינו ראוי לקבל נגע כגריס לא יעכב...? ת"ל "כולו הפך לבן" אי "כולו הפך לבן" יכול תוך ראשו, תוך רגליו? ת"ל "מראשו" – להוציא תוך ראשו, "עד רגליו" – להוציא תוך רגליו

[ג] "לכל מראה עיני הכהן" – פרט לבית הסתרים. מכאן אמרו האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים – כעודר בבית הסתרים, וכמוסק בבית השחי. האשה כעורכת וכמניקה את בנה – כעורכת בבית הסתרים, וכמניקה את בנה תחת הדד. כאורגות בעומדים לשחי ליד הימנית. ר' יהודה אומר אף כטווה בפשתן לשמאלית. כשם שהוא נראה לנגעו כך נראה לתגלחתו

[ד] דבר אחר "לכל מראה עיני הכהן" – פרט לכהן שחשך מאור עיניו והסומא באחת מעיניו או שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים

[ה] "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת" – מה ת"ל? שיכול, אין לי פריחה מטהרתו אלא מן השאת בלבד, מנין לרבות שאר המראות? ת"ל "הצרעת" "את כל בשרו" – להביא בין

האצבעות, ידים ורגלים. דבר אחר מה ת"ל "את כל בשרו"? מנין אתה אומר פרחה בכולו אבל לא כחצי עדשה הסמוך לראש ולזקן, לשחין ולמכוה ולקדח. חזר תוך הראש והזקן ונקרחו, השחין והמכוה והקדח ונעשו צרבת יכול יהיה טהור? ת"ל "את כל בשרו" – עד שתפרח בכולו

[ו] "וטהר הנגע...טהור" – מה ת"ל? שיכול אין לי פריחה מטהרת אלא לאחר חליטת מחיה בתחלה. מנין אחר החלט מחיה בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור? לאחר החלט שער לבן בתחלה, בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור? אחר החלט הפשיון בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור, ופריחת הסגר? ת"ל – "וטיהר את הנגע טהור" לרבות את כולן.

[ז] יכול הפורח מן הטהור יהיה טהור? ת"ל "הוא" – הוא טהור, ואין הפורח מן הטהור טהור אלא טמא

פרק ה

[א] "וביום הראות בו" – בא ללמד על ראשי אברים שנתגלו שיהיו טמאים. יכול כל שהוא? ת"ל כאן "בשר חי" ולהלן הוא אומר "בשר חי", מה "בשר חי" נאמר להלן כעדשה, אף כאן כעדשה, דברי רבי מאיר. ר' יוסי אומר וכי משום מחיה הוא מטמא?! והלא אין מחיה מטמא בראשי אברים, אלא גזירת מלך הוא ואפילו כל שהן. אמר רבי מאיר וכי משום ראשי אברים הוא מטמא?! והלא אפילו חזרה לאמצעיתו טמא, אלא נאמר כאן "בשר חי" ולהלן נאמר "בשר חי", "מה בשר חי" האמור להלן בכעדשה אף "בשר חי" האמור כאן בכעדשה

[ב] "וביום" – מלמד שנותנים ב' ימים ב' ימים לביתו ב' ימים לכסותו דברי ר' יהודה. רבי אומר, הרי הוא אומר "וצוה הכהן וכולי" – אם ממתינים לו לדבר הרשות, לא ימתינו לו לדבר מצוה?! וכמה היא מצותו? נראה בחתן – נותנים לו ז' ימי המשתה, לו ולביתו ולכסותו וכן ברגל נותנים לו כל ימי הרגל.

[ג] "בו" – מה ת"ל? מנין אתה אומר פרח בכולו אבל לא בראש ובזקן בשחין ובמכוה ובקדח המורדים, חזר הראש והזקן ונקרחו, השחין והמכוה והקדח ונעשו צרבת, יכול יהא טמא? ת"ל "בו" – בהופך, אם הפך טמא. הא אם חזר לראש ולזקן, לשחין ולמכוה ולקדח אינו טמא

[ד] בשר חי החוזר טמא, אין שער לבן החוזר טמא. ר' יהושע מטמא שר' יהושע אומר שער לבן סימן טומאה ומחיה סימן טומאה: מה מחיה חוזרת טמא אף שער לבן יחזור ויטמא. אמר לו ר' עקיבא אימתי יפה כחו של שער לטמא, בזמן ששמש החלט או בזמן

שלא שמש החלט? אמר לו בזמן שלא שמש החלט. אמר לו מה בזמן ששמש החלט אינו מעכב את הפריחה, בזמן שלא שימש החלט אינו דין שלא יעכב את הפריחה?! ועוד שנאמר "בשר חי" – בשר חי החוזר טמא ואין שער לבן החוזר טמא בשר חי החוזר טמא ולא הבהק החוזר טמא. הלא דין הוא: בהק מעכב ומחיה מעכבת. מה מחיה חוזרת ומטמא אף הבהק יחזר ויטמא...?...

[ה] ת"ל "בשר חי" – בשר חי החוזר טמא ואין הבהק החוזר טמא

[ו] "וראה הכהן את הבשר החי וטמאו" – מה ת"ל? שיכול אין לי ראשי איברים שנתגלו שיהיו טמאים אלא לאחר פריחת-החלט-מחיה בתחילה. מנין אחר פריחת-החלט-מחיה בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור? אחר פריחת-החלט-שיער-לבן בתחלה, בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור? אחר פריחת-החלט-הפשיון בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור, אחר פריחת הסגר? ת"ל "וראה הכהן את הבשר" הרי "וטמאו" לרבות את כולם

[ז] יכול הבא בכולו לבן שחזרו בו בראשי איברים מתוך הפטור יהא טמא? ת"ל "הוא". אוציא את הבא בכולו לבן שחזרו בו בראשי איברים מתוך הפטור ולא אוציא את הבא בכולו לבן שחזרו בו ראשי איברים בין מתוך החלט בין מתוך הסגר? ת"ל "טמא הוא צרעת הוא" – הוא טמא ואין הבא בכולו לבן שחזרו בו ראשי איברים בין מתוך החלט בין מתוך ההסגר בין מתוך הפטור טמא אלא טהור

פרק ו

[א] "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן" – הרי זה בא ללמד על ראשי אברים שנתגלו וחזרו ונתכסו שיהיו טהורים. יכול פעם אחת. ומנין אפילו מאה פעמים – נתכסו טהור, נתגלו טמא? ת"ל ישוב או כי ישוב

[ב] "ונהפך ללבן" – אפילו למראה בהק, שהייתי אומר הואיל והוא סימן טומאה בתחלה, תהא סימן טומאה בסוף ת"ל "ונהפך ללבן" – למראה בוהק

[ג] "וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר את הנגע טהור הוא" – מה ת"ל? שיכול אין לי ראשי איברים שנתגלו וחזרו ונתכסו שיהיו טהורים אלא אחר חזרת פריחת-החלט-מחיה בתחלה. מנין אחר חזרת פריחת-החלט-מחיה בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, אחר הפטור? אחר חזרת פריחת-החלט-שער-לבן בתחלה, בסוף שבוע א', בסוף שבוע ב', אחר הפטור? אחר חזרת החלט הפשיון בסוף שבוע א', בסוף שבוע ב', אחר הפטור, אחר חזרת פריחת הסגר? ת"ל "וראהו.. והנה נהפך.. טהור הוא" לרבות את כולם

[ד] יכול הבא בכולו לבן בתחלה יהא טהור? ת"ל "הוא" – הוא טהור ואין הבא בכולו לבן בתחלה טהור אלא טמא
[ה] "שחין" – יכול מורד? ת"ל "ונרפא". אי "ונרפא" יכול עד שתעשה צלקת? ת"ל "שחין". הא כיצד? נרפא ולא נרפא. וכן הוא אומר למטה "צרבת השחין הוא" – עד שתקרום כקליפת השום
[ו] אין לי אלא שחין שעלה מאליו. מנין לקה בעץ באבן ובגפת ובחמי טבריה ובכל דבר שאינו בא מחמת האש הוא שחין? ת"ל שחין שחין ריבה אין לי אלא שחין שלאחר הדיבור, שלפני הדיבור מנין? בעכו"ם משנתגייר, עד שלא שנתגייר מנין? בקטן משנולד, עד שלא נולד מנין? ת"ל שחין שחין ריבה אין לי אלא שחין שיש לו היכן שיפשה, שחין שאין לו להיכן שיפשה מנין? ת"ל "כי יהיה בו בעורו" – אפילו בכולו. אין לי אלא בזמן שמקצת שחין ומקצת בהרת, מקצת בהרת וכולו שחין. כולו שחין וכולו בהרת מנין? ת"ל "כי יהיה בו בעורו" אפי' בכולו:
[ז] שאלו את ר' אליעזר מי שעלה לתוך ידו בהרת כסלע ומקומה צרבת השחין מהו? אמר להם יסגיר. אמרו לו למה? לגדל שער לבן אינה ראויה, לפשיון אינה פושה, ולמחיה אינה מטמאה. אמר להם שמא תכנוס ותפשה. אמרו לו והרי מקומה כגריס! אמר להם כך שמעתי "יסגיר". א"ל ר' יהושע בן בתירה אלמדנו? אמר לו אם לקיים דברי חכמים, הין. א"ל שמא יולד שחין אחר חוצה לו ויפשה לתוכו. אמר לו חכם אתה שקיימת את דברי חכמים

פרשה ד

[א] "והיה במקום השחין שאת" – שיקדים השחין לשאת ולא תקדם השאת לשחין. ר' אליעזר בן יעקב אומר קרוי הוא "במקומו" עד שלא בא לשם.
[ב] כיצד? היה בעור הבשר עד שלא נעשה שחין וחיה – ראב"י מטמא וחכמים מטהרים
[ג] "שאת לבנה" – מלמד שהיא מטמא חלקה. "בהרת לבנה אדמדמת" – מלמד שהיא מטמאה בפתוך. יכול השאת תטמא חלקה והבהרת תטמא בפתוך, ומנין ליתן את האמור בשאת בבהרת ואת האמור בבהרת בשאת? ת"ל "נגע צרעת"
[ד] "מראה שפל" – אין לי אלא מראה שפל. מנין לרבות את השוה ואת הגבוה? ת"ל "ושפלה איננה מן העור" "בשחין פרחה" – אבל לא בעור הבשר. יכול לא תפשה בעור הבשר אבל תפשה בעור המכוה? ת"ל "ואם תחתיה תעמד הבהרת לא פשתה" – מקום שתחתיה היא פושה, ואינה פושה לא בעור הבשר ולא בעור המכוה

[ה] "ואם יראנה" – כולה כאחת "והנה אין בה" – ולא בחוט היוצא ממנה. יכול אפילו יש בו רוחב שתי שערות? ת"ל "והנה אין בבהרת שער לבן"
[ו] "ואם פשה תפשה בעור" – מה ת"ל? לפי שנאמר "וראהו הכהן ביום השביעי. ואם פשה תפשה" שיכול אין לי פשיון מטמא אלא בשביעי בלבד. שמיני, תשיעי, עשירי מנין? ת"ל תפשה ואם פשה תפשה.
[ז] החליטו בשער לבן, הלך שער לבן וחזר שער לבן, וכן בפשיון בתחלה, בסוף שבוע, לאחר הפטור. החליטו בפשיון, הלך הפשיון וחזר הפשיון וכן בשער לבן בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור.. לכך נאמר תפשה ואם פשה תפשה
[ח] "וטמא... אותו" – את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק. כיצד? שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגריס ובזה כסלע. בסוף שבוע, בזה כסלע ובזה כסלע ואינו יודע באיזה מהם פשה, בין באיש אחד בין בשני אנשים – טהור. רבי עקיבא אומר באיש אחד טמא, בשני אנשים טהור. אמרו לו והלא נאמר "נגע הוא" אם כן למה נאמר "וטמא אותו" – את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק
[ט] "ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה" – מקום שתחתיה היא פושה, אינה פושה לא בעור הבשר ולא בעור המכוה "צרבת" – שיהא מקומה צרוב ושיהא מקומה ניכר "וטהרו" – את הודאי מטהר ואינו מטהר את הספק. כיצד? שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגריס ובזה כסלע. בסוף שבוע בזה כסלע ועוד ובזה כסלע ועוד – שניהם טמאים. אעפ"י שחזרו להיות כסלע וכסלע שניהם טמאים עד שיחזרו להיות כגריס לכך נאמר "וטהרו" – את הודאי הוא מטהר ואינו מטהר את הספק

פרק ז

[א] ובשר כי יהיה בו בעורו שחין... או בשר כי יהיה בעורו מכות אש" – מלמד שאין שחין ומכוה מצטרפים זה עם זה.
[ב] לא שבאו ואיני יודע אם שחין הוא או מכוה היא אלא אפילו כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכוה – אין מצטרפים
[ג] "מכות אש" – יכול מורד? ת"ל "והיתה מחית המכוה", יכול עד שתעשה צלקת? ת"ל "מכות אש". הא כיצד? חייתה ולא חייתה. וכן הוא אומר למטה "צרבת המכוה היא" עד שתקרום כקליפת השום.
[ד] אין לי אלא בזמן שנכוה באור, מנין נכוה בגחלת או ברמץ או בסיד רותח, בגפסים רותח וכל שהוא מחמת האש זו היא מכוה? ת"ל מכוה מכוה ריבה. אין לי אלא מכוה שלאחר הדיבור. שלפני הדיבור מנין? בעכו"ם משנתגייר. עד שלא נתגייר מנין? בקטן

משנולד. עד שלא נולד מנין? ת"ל מכוה מכוה ריבה. אין לי אלא מכוה שיש לה להיכן שתפשה. מכוה שאין לה להיכן שתפשה מנין? ת"ל "כי יהיה בו" אפילו בכולו. אין לי אלא בזמן שמקצתה מכוה ומקצתה בהרת. מקצת מכוה וכולו בהרת, מקצת בהרת וכולו מכוה, כולו מכוה וכולו בהרת מנין? ת"ל בעורו בעורו ריבה

[ה] "בהרת לבנה אדמדמת" – מלמד שהיא מטמאה בפתוך. ומנין שמטמא חלקה? ת"ל "לבנה". מנין לרבות שאר המראות? ת"ל "או לבנה"

[ו] "ואם יראנה" – כולה כאחת. "והנה אין בבהרת שער לבן" – זה שאמרו לרבות את החוט היוצא ממנו שיש בו רוחב שתי שערות

[ז] "ושפלה איננה מן העור והיא כהה" – ז"ש לרבות את השוה וגבוה

[ח] "וראה הכהן ביום השביעי... ואם פשה תפשה בעור" שיכול אין לי פשיון מטמא אלא בסוף שבוע. מנין אף לאחר הפטור? ת"ל תפשה ואם פשה תפשה.

[ט] החליטו בשער לבן, הלך שער לבן וחזר שער לבן, וכן פשיון – בתחלה, ובסוף שבוע, לאחר הפטור... החליטו בפשיון, הלך הפשיון וחזר, וכן בשער לבן – בסוף שבוע, לאחר הפטור לכך נאמר תפשה ואם פשה תפשה מה ת"ל צרעת צרעת צרעת ג' פעמים? "צרעת" כגריס. "צרעת" ליתן את האמור בשאת בבהרת ואת האמור בבהרת בשאת. "צרעת" ליתן את האמור בשחין במכוה ואת האמור במכוה בשחין. מה ת"ל היא היא היא ג' פעמים? "היא" אינה מטמאה במחיה בתחלה, ובסוף שבוע, ולאחר הפטור. "היא" פרט לפשתה לבהק בסוף שבוע, לאחר הפטור. "היא" אין לה מראה חמישית היא אין השחין והמכוה מצטרפין זה עם זה

פרשה ה

[א] "איש..." – להביא את שניתק נתק בתוך נתק, דברי ר' עקיבא איש ואשה – – אין לי אלא איש ואשה, מנין לרבות טומטום ואנדרוגניס? ת"ל "או" "כי יהיה בו נגע בראש או בזקן" – מלמד שאין הראש והזקן מצטרפין זה עם זה.

[ב] יכול לא יצטרפו זה עם זה אבל יפשו זה לזה? ת"ל "צרעת הראש או הזקן" – כשם שאין מצטרפין זה עם זה, כך אין פושין מזה לזה.

[ג] אין לי אלא בזמן שיש לו בראש ובזקן. יש לו בראש אבל לא בזקן, בזקן אבל לא בראש, לא בראש ולא בזקן מנין? ת"ל "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן"

[ד] "מראהו עמוק" – אין לי אלא מראהו עמוק, מנין לרבות את השוה והגבוה? ת"ל "והנה אין מראהו עמק מן העור". וא"כ למה נאמר מראהו עמוק"? יכול אם נתקו אדם יהא טמא? ת"ל "מראהו עמוק" – מה מראהו עמוק בידי שמים, אף אין לי אלא בידי שמים.

[ה] "ובו" – להביא את שבתוכו ושוכב חוצה לו, פרט לשחוצה לו ושוכב בתוכו. "ושער" – מיעט שער שתי שערות "צהוב" – לא ירוק, לא אדום, ולא שחור. אוציא את כולם ולא אוציא שער לבן? ודין הוא – ומה אם שער צהוב, שאינו סימן טומאה בנגע, הרי היא סימן טומאה בנתק. שער לבן שהוא סימן טומאה בנגע, אינו דין שיהא סימן טומאה בנתק?! ת"ל "צהוב" – צהוב ולא לבן. ולמה הוא דומה? לתבנית הזהב

[ו]"דק" – לקוי קצר דברי ר' עקיבא. ר' יוחנן בן נורי אומר אפילו ארוך. אריב"נ ומה הלשון הוא אומר "דק מקל זה", "דק קנה זה" – דק לקוי קצר או דק לקוי ארוך?! אמר לו ר"ע עד שאנו למדין מן הקנה נלמד מן השיער "דק שערו של פלוני" – דק לקוי קצר, לא דק לקוי ארוך

[ז] יכול יהיה מוסף על ארבע מראות שבעור הבשר? ת"ל "וטמא אותו הכהן נתק הוא".

[ח] יכול אינו מוסף על ד' מראות שבעור הבשר אבל יטמא מקום הבהרת? ת"ל "נתק הוא" – הוא אינו מטמא מקום הבהרת.

[ט] יכול לא יטמא מקום הבהרת אבל תהא הבהרת מטמאה בראש ובזקן? ת"ל "נתק הוא צרעת הראש או הזקן הוא" – אין לראש ולזקן טומאה אלא טומאת נתקים בלבד

פרק ח

[א] "וכי יראה הכהן את נגע הנתק" – אמר ר' שמעון מה ת"ל "נגע הנתק"? הקיש נגע לנתק, מה נגע, שיער לבן שבו אינו מטמא אלא הפוך, אף נתק שיער צהוב שבו לא יטמא אלא הפוך שיער צהב דק.

[ב] ק"ו: ומה אם שיער לבן, שאין שיער אחר מציל מידו, אינו מטמא אלא הפוך, שיער צהוב דק שיש שער אחר מציל אינו דין שלא יטמא אלא הפוך?! לא אם אמרת בשער לבן שלא יפה כחו במקומו ליטמא בכל מראה, תאמר בשער צהוב דק שיפה כחו במקומו ליטמא בכל מראה? הואיל ויפה כחו במקומו ליטמא בכל מראה, יטמא הפוך ושלא הפוך. ת"ל "נגע נתק" – הקיש נגע לנתק, מה הנגע, שער לבן שבו אינו מטמא אלא הפוך אף הנתק – שיער צהוב שבו לא יטמא אלא הפוך.

[ג] ר' יהודה אומר כל מקום שצריך לומר "הפך" אמר "הפך" אבל הנתק שנאמר בו "ושער צהב", מטמא הפוך ושלא הפוך.

[ד] א"כ למה נאמר "נגע נתק"? הקיש נתק לנגע, מה נגע אינו פחות מכגריס אף נתק כגריס. וכשהוא אומר למטה "נגע נתק" הקיש נגע לנתק, מה נתק שאין פשיון לתוכו אף נגע שאין הפשיון לתוכו.

[ה] "ושיער" – מיעוט שער שתי שערות. "שחור" – אין לי אלא שחור, ומנין לרבות את הירוק ואת האדום? ת"ל "שער". א"כ למה נאמר שחור? שהשחור מציל והצהוב אינו מציל.
[ו] איזהו צהוב שאינו מציל?...הרי שקדם את הנתק טמא דברי ר"י... אלא שהיו בו שתי שערות, אחת צהובה ואחת שחורה, אחת צהובה ואחת לבנה, הייתי אומר הואיל ואינן מצטרפין לטומאה יצטרפו לטהרה... ת"ל "שחור" – השחור מציל והצהוב אינו מציל. ראב"י אומר שיער צהוב שקדם את הנתק לא מטמא ולא מציל. ר' שמעון אומר כל שאינו סימן טומאה בנתק הרי הוא סימן טהרה בנתק.
[ז] "אין בו" – עד שיהא מבוצר בו. מכאן אמרו ב' נתקים זה בצד זה ושיטה של שער מפסקת בינתים. נפרץ ממקום אחד – טמא. משני מקומות – טהור. כמה תהא פרצה? מקום שתי שערות. נפרץ ממקום אחד כגריס- טמא, מפני שלא כנס שער שחור לתוכו.
[ח] שני נתקים זה לפנים מזה ושיטה של שער מפסקת ביניהם. נפרץ ממקום אחד- טמא. משני מקומות טהור. כמה תהיה פרצה? מקום שתי שערות. נפרץ ממקום אחד כגריס טהור מפני שכנס שיער שחור לתוכו.
[ט] "ושער שחור אין בו והסגיר" – ואם יש בו, פטור. או אינו אומר אלא "ושער שחור אין בו והסגיר" ואם יש בו טמא? כשהוא אומר "ואם בעיניו עמד הנתק... טהור הוא" הרי זה בא ללמד על שיער שחור שהוא סימן טהרה בנתק. הא מה אני מקיים ושער שחור אין בו"? – ואם יש בו פטור והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים – תחילה.

פרק ט

[א] "בשביעי" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ולא בלילה.
[ב] יכול עור הבשר שהוא מטמא בארבע מראות יהא צריך יום, נתקים שאין מטמאים בד' מראות לא יהיו צריכים יום? ת"ל "ביום" – ולא בלילה
[ג] "והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהוב" – ר' יהודה אומר, אינו אומר "לא הפך בו שיער צהוב" אלא "לא היה בו שיער צהוב" – הא אם קדם את הנתק, טמא. ר' יוחנן בן נורי אומר, אינו אומר "לא היה בו שער שער צהוב דק" אלא "לא היה בו שער צהוב", ואפילו ארוך. "ומראה הנתק אין עמק מן העור" – לא ממשו
[ד] "והתגלח" – בכל דבר. לפי שמצאנו שתגלחת האחרונה בכהן, יכול אף זו בכהן? ת"ל "והתגלח" – בכל דבר.
[ה] "והתגלח" – בכל דבר. לפי שמצאנו שתגלחת האחרונה בתער, יכול אף זו בתער? ת"ל "והתגלח" – בכל דבר.

[ו] "והתגלח" – אעפ"י שהוא נזיר. לפי שנאמר "תער לא יעבור על ראשו", יכול אעפ"י מנוגע? ת"ל "והתגלח" – אעפ"י נזיר

[ז] יכול כשם שתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי כך תהא תגלחת הנזיר דוחה לתגלחת הנתק בזמן שהוא ספק? ת"ל "ואת הנתק לא יגלח" וכי מה יש בו? ואם כן למה נאמר "ואת הנתק לא יגלח"? אלא סמוך לנתק לא יגלח. הא כיצד? מגלח חוצה ומניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה. ומנין לתולש סימני טומאה מתוך נגעו עובר בל"ת? ת"ל ואת הנתק לא יגלח

[ח] "וכבס בגדיו" – מלטמא משכב ומושב ומלטמא בביאה, "וטהר" – מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפרים. "וכבס בגדיו" – וטבל. יכול הרי הוא מסולק? ת"ל ואם פשה יפשה... טמא"

[ט] "אחרי טהרתו" – אין לי אלא לאחר הפטור, ומנין אף בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני? ת"ל יפשה "ואם פשה יפשה"

[י] החליטו בשער צהוב והלך שער צהוב וחזר, וכן בפשיון – בתחלה, בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור הרי הוא כמו שהיה? לכך נאמר יפשה ואם פשה יפשה. החליטו בפשיון, הלך הפשיון וחזר הפשיון, וכן שער צהוב – בתחלה, בסוף שבוע ראשון, בסוף שבוע שני, לאחר הפטור הרי הוא כמו שהיה? ת"ל יפשה ואם פשה יפשה

[יא] ומנין לשער צהוב החוזר לאחר הפטור? ת"ל "לא יבקר הכהן לשער הצהב טמא הוא"

[יב] ומנין לשער צהוב שיטמא שלא בפשיון? ומנין לפשיון שיטמא שלא בשער צהוב? ת"ל "לא יבקר לשער הצהוב טמא הוא"

[יג] ומנין שאין מסגירין את המוסגר, ואין מחליטין את המוחלט, ואין מסגירין את המוחלט, ואין מחליטין את המוסגר בנתקים? ת"ל "לא יבקר הכהן לשער הצהוב טמא הוא"

[יד] "ואם בעיניו" – אין לי אלא בעיני עצמו. בעיני בנו, בעיני תלמידו מנין? ת"ל "ואם בעיניו עמד הנתק" "ושער" – מיעוט שער שתי שערות. "שחור" – אין לי אלא שחור. מנין לרבות את הירוק ואת האדום? ת"ל "ושער שחור". "צמח בו" – אע"פ שאין מבוצר בו. אין לי אלא הצומח בסוף והמשואר בתחלה. מנין הצומח בתחלה והמשואר בסוף? ת"ל שער שער ריבה

[טו] ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש כל נתק שטהור שעה אחת אין לו טומאה לעולם. ר"ש אומר כל שער צהוב שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם

[טז] "נרפא הנתק" – ולא שניתק נתק בתוך נתק. ר' עקיבא אומר לא טהרתי אלא הרפוי "טהור הוא" – יכול יפטר וילך לו? ת"ל "וטהרו הכהן". אי "וטהרו הכהן" יכול אם אמר כהן על טמא טהור יהא טהור? ת"ל "טהור..וטהרו הכהן". על הדבר הזה עלה הלל מבבל

פרק י

[א] "בהק...טהור" – מלמד שבהק טהור. יכול לא יטמא משום אום אבל יטמא משום פשיון? ת"ל הפורח טהור. יכול יטהר את הבהרת שיצאת ממנו? ת"ל "הוא". יכול לא יטהר את הבהרת שיצאת ממנו אבל יטהר את הבהרת שנסמך לה? ת"ל "בהק הוא טהור הוא" – הוא טהור ואין בהרת שיצאת ממנו ושנסמך לה טהורה אלא טמאה

[ב] מנין אתה אומר היה בו נתק כגריס וניתק כל ראשו טהור? ת"ל "ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא". יכול יהא הזקן מעכבו? ודין הוא: ומה אם עור הפנים ועור הבשר שיש דבר אחר מפסיק ביניהם מעכבים זה את זה, הראש והזקן שאין ד"א מפסיק ביניהם אינו דין שיעכבו זה את זה?! ת"ל "ראשו" – ראשו טהור ואין הזקן מעכבו.

[ג] או אינו אלא ניתק ראשו טהור, ניתק זקנו לא יהא טהור... ת"ל "ואיש" – להביא את הזקן

[ד] או אינו אומר "איש" אלא להוציא את האשה ואת הקטן... ת"ל "הצרוע" – בין איש בין אשה בין קטן.

[ה] אם כן למה נאמר "איש" להביא את הזקן. אם כן למה נאמר "ראשו"? ראשו טהור ואין הזקן מעכבו דברי ר' יהודה. ר"ש אומר ודין הוא: ומה אם עור הפנים ועור הבשר שיש ד"א מפסיק ביניהם מעכבים זה את זה, הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק ביניהם אינו דין שיעכבו זה את זה?! דבר אחר מצאנו בכל הראוי ליטמא בנגע הבהרת, מעכב את פריחת הבהרת אף כל הראוי ליטמא בנגע הנתק יעכב את פריחת הנתק... ת"ל ראשו טהור והזקן מעכבו

[ו] יכול אפילו נמרט ראשו מחמת חולי יהא טמא? ת"ל קרחת וגבחת – מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים. אי מה קרחת שאינה ראויה לגדל שער אף גבחת שאינה ראויה לגדל שער... מנין אכל נשם, סך נשם? ת"ל קרחת קרחת ריבה "ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא".

[ז] "פאת פניו" אין לי אלא פאת פניו, מנין לרבות הצדעין מכאן ומכאן? ת"ל "ואם מפאת פניו". איזהו קרחת ואיזהו גבחת? מהקדקד שופע לאחריו זו הוא קרחת. מהקדקד שופע לפניו זו הוא גבחת

[ח] "וכי יהיה בקרחת או בגבחת" – מלמד שאין קרחת וגבחת מצטרפין זה עם זה. יכול לא יצטרפו זה עם זה אבל יפשו מזו לזו? ת"ל "צרעת פרחת הוא בקרחתו או בגבחתו" כשם שאין מצטרפין זע"ז כך אין פושות מזו לזו

פרק יא

[א] "נגע לבן אדמדם" – מלמד שהיא מטמאה בפתוך "צרעת" מלמד שהיא מטמאה במחיה. הלא דין הוא: מה אם השחין והמכוה שהם מטמאים בשער לבן אין מטמאים במחיה, קרחת וגבחת שאינן מיטמאות בשער לבן אינו דין שלא יטמאו במחיה?! ת"ל "צרעת" – מלמד שהוא מטמא במחייה.

[ב] "פורחת" – מלמד שהיא מטמאה בפשיון. "הוא" – אינה מטמאה בשיער לבן. הלא דין הוא: מה אם השחין והמכוה שאינם מטמאים במחיה מיטמאין בשער לבן, קרחת וגבחת שהם מיטמאים במחיה אינו דין שיטמאו בשיער לבן?! ת"ל "הוא" – היא אינה מטמאה בשער לבן

[ג] "וראה אותו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת" – למדנו לשאת שהיא מטמאה בפתוך. ומנין לרבות שאר המראות? ת"ל "נגע לבן אדמדם" "כמראה צרעת עור בשר" – בשני שבועות.

[ד] הלא דין הוא: טימא כאן וטימא בעור הבשר. מה עור הבשר בשני שבועות אף כאן בשני שבועות.

[ה] או כלך לדרך זה: טימא כאן וטימא בשחין ובמכוה. מה שחין ומכוה בשבוע אחד אף כאן בשבוע אחד...

[ו] נראה למי דומה: דנים דבר שהוא מטמא במחיה מדבר שהוא מטמא במחיה ואל יוכיחו שחין ומכוה שאינם מיטמאין במחיה. או כלך לדרך זה: דנים דבר שהוא מיטמא בשני סימנים מדבר שהוא מטמא בב' סימנים ואל יוכיח עור הבשר שהוא מטמא בג' סימנים... ת"ל "כמראה צרעת עור בשר" – בב' שבועות. הרי עור הבשר כזו, מה זו מטמאה בפתוך אף עור הבשר מטמאה בפתוך. רבי אומר הרי הוא כעור הבשר, מה עור הבשר מטמא חלקה שלא בפתוכה אף זו תטמא חלקה שלא בפתוכה. "צרעת" – כגריס. הלא דין הוא: טימא כאן וטימא בשחין ובמכוה. מה שחין ומכוה כגריס אף כאן כגריס.

[ז] לא אם אמרת בשחין ובמכוה שהם מיטמאים בשער לבן ואין מקום שער לבן צריך כלום, תאמר בקרחת ובגבחת שהם מיטמאים במחיה ומחיה צריכה כעדשה. עור הבשר יוכיח! שהוא מיטמא במחיה ומיטמא כגריס!

[ח] לא אם אמרת בעור הבשר שהוא מיטמא בג' סימנים, תאמר בקרחת ובגבחת שאין מיטמא אלא בב'?! הואיל ואין מיטמא אלא בב' לא יהיה כגריס. ת"ל "צרעת" – כגריס

פרק יב

[א] "איש" – אין לי אלא איש, מנין לרבות את האשה ואת הקטן? ת"ל "צרוע" – בין איש בין אשה בין קטן. אם כן למה נאמר "איש"? לענין של מטה – האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת

[ב] "יטמאנו הכהן" – מלמד שטומאתו בכהן. אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות שאר המנוגעים? ת"ל "טמא יטמאנו הכהן"

[ג] או מה זה מיוחד שבראשו נגעו אף אני מרבה את הנתקים שבראשם נגעם... ומנין לרבות שאר המנוגעים ת"ל "טמא יטמאנו הכהן"

[ד] יכול שאר הטמאים תהא טומאתם בכהן? ת"ל "הוא". אוציא שאר הטמאים שאין טומאתם מגופם ולא אוציא הזב והזבה שטומאתם מגופם? ת"ל "טמא הוא טמא יטמאנו הכהן" – זה טומאתו בכהן ואין שאר הטמאים טומאתם בכהן

[ה] "והצרוע" – אף על פי כהן גדול. לפי שנאמר "ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום" יכול אעפ"י מנוגע? מה אני מקיים "בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע"? בכל אדם חוץ מכהן גדול... ת"ל "אשר בו הנגע" – אעפ"י כהן גדול

[ו] "בגדיו יהיו פרומים" – יהיו קרועים. "וראשו יהיה פרוע" – לגדל פרע, דברי ר' אליעזר. ר' עקיבא אומר, נאמר הויה בראש ונאמר הויה בבגדים, מה הויה אמורה בבגדים דברים שהם חוץ מגופו אף הויה האמורה בראש דברים שהם חוץ מגופו

[ז] "ועל שפם יעטה" – חופה ראשו כאבל "וטמא טמא יקרא" – אומר פרוש. אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות שאר המנוגעים? ת"ל "טמא טמא יקרא".

[ח] או מה זה מיוחד שבראשו נגעו אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו, ומנין לרבות שאר המנוגעים? ת"ל "וטמא טמא יקרא". ומנין לרבות שאר הטמאים? ת"ל "וטמא טמא יקרא".

[ט] ארבה אני את הטמאים החמורים ולא ארבה את הטמאים הקלים – טמא מת ובועל נדה וכל המטמאים את האדם מנין? ת"ל "טמא טמא יקרא

[י] "ימי אשר הנגע בו יטמא" – לא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה. יכול אפילו קצצה במתכוין? ת"ל "כל ימי". מאימתי הוא טהרתן? ר' אליעזר אומר כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו. וחכ"א עד שתפרח בכולו.

[יא] אמר ר' אלעזר, לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים על שקצצה וקצץ עמה בשר חי שאין לו טהרה עולמית, ועל שקצצה ושייר ממנה כל שהוא, אילו פרחה בכולו יהא טהור. ועל מה נחלקו? על שקצצה מובאות: ר' אליעזר אומר כשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו וחכ"א עד שתפרח בכולו

[יב] "בדד ישב" – אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות שאר המנוגעים? ת"ל "טמא בדד ישב".

[יג] או מה זה מיוחד שבראשו נגעו אף אני אביא את הנתקים שבראשו נגעו, ומנין לרבות שאר המנוגעים? ת"ל "טמא בדד ישב". יכול יהיו שנים טמאים עמו? ת"ל "הוא בדד ישב" – אין שנים טמאים עמו.

[יד] "מחוץ למחנה" – חוץ לשלש מחנות "מושבו" – מושבו טמא. מכאן אמרו: הטמא יושב תחת האילן והטהור עומד – טמא. הטהור יושב תחת האילן והטמא עומד – טהור. ואם ישב – טמא. וכן באבן המנוגעת – טהור, ואם הניחה הרי זה טמא ר' יוסי הגלילי אומר "מחוץ למחנה מושבו והבגד" – לימד על הבגדים שהם טעונים שילוח חוץ לשלש מחנות

פרק יג

[א] "והבגד" – יכול השיראים והסריקין והכלך וצמר גפן וצמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים? ת"ל "בבגד צמר או בבגד פשתים".

[ב] אין לי אלא צמר ופשתים המיוחדים, מנין לרבות את הכלאים? ת"ל "והבגד". אין לי אלא כלאים הבא מקצתו, ומנין כלאים הבא בכולו? א' מן המינים הבא במקצתו? א' מן המינים הבא בכולו מנין? ת"ל "והבגד". אין לי אלא בגד וארג בו שלשה על שלשה, בגד ולא ארג בו אלא שלש על שלש מנין? ת"ל "והבגד". אין לי אלא בגד שיש לו להיכן שיפשה, בגד שאין לו להיכן שיפשה מנין? ת"ל "והבגד" דברי ר' אליעזר. אמר לו ר' ישמעאל, הרי את אומר לכתוב שתוך עד שאדרוש. אמר לו ר"א, ישמעאל עוקר הרים אתה.

[ג]יכול יהיו מטמאים בין צבועים בין שאינם צבועים? ת"ל "בבגד צמר או בבגד פשתים" – מה פשתים כברייתו אף צמר כברייתו.

[ד]אוציא את הצבוע בידי אדם ולא אוציא את הצבוע בידי שמים? ת"ל "לפשתים ולצמר" – מה פשתים לבנה אף צמר לבנה.

[ה] "או בשתי או בערב" – יכול שתי וערב של נפה וכברה יהיו טמאים? ת"ל "בצמר או בפשתים". אוציא שתי וערב של נפה וכברה ולא אוציא את של שער? ודין הוא: מה הצמר שלא הוכשר לקבל שריפה על ידי טומאה במקום אחר – הרי שתי וערב שלו טמא

[ו] שיער שהוכשר לקבל שריפה ע"י טומאה אינו דין שיהא שתי וערב שלו טמא?! ת"ל "לפשתים ולצמר" – ולא של שיער.
[ז] יכול יהיו מטמאים מיד? ת"ל "בגד" – מה בגד משתגמר מלאכתו אף כולם משתגמר מלאכתם. איזהו גמר מלאכתם? השתי משישלק, והערב מיד, והאונין של פשתים משיתלבנו דברי ר' יהודה. יכול יהיו מטמאים בכל שהוא? ת"ל "בגד" – מה בגד משיארג בו שלש על שלש שתי וערב אף כולן משיארג בו שלש על שלש שתי וערב אפילו כולה שתי ואפילו כולה ערב. היתה פסוקות אינה מטמאה בנגעים. ר' יהודה אומר אפילו פסיקא אחת וקשרה – אינה מטמאה בנגעים.
[ח] "עור" – יכול אף עורות שבים יהיו טמאים? ודין הוא: טימא בשרצים וטימא בנגעים. מה שרצים פטר בהם עורות שבים אף נגעים פטר בהם עורות שבים.
[ט] קל וחומר, מה אם שרצים שטימא בהם צבועים פטר בהם עורות שבים, נגעים שלא טימא בהם צבועים אינו דין שיפטר בהם עורות שבים?! לא אם אמרת בשרצים שלא טימא בהם שתי וערב תאמר בנגעים שטימא בהם שתי וערב, הואיל וטימא בהם שתי וערב לא יפטר בהם עורות שבים... ת"ל "בגד" – מה בגד הגדל בארץ אף עור הגדל בארץ. או יכול שאני מוציא את שחיבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא? ת"ל "בעור" – להביא את שחבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא, אפילו חוט, אפילו משיחה ובלבד שיחברנו לו כדרך חבורו לטומאה.
[י] יכול אף עור המצה ועור האיפה במשמע? ת"ל "מלאכת עור" – יצאו עור המצה ועור האיפה שלא נעשה בהם מלאכה.
[יא] אוציא את עור המצה ועור האיפה שלא נעשה בו מלאכה ולא אוציא עורות רצועות סנדלים שנעשה בהם מלאכה? ת"ל "כלי" – יצאו עורות רצועות סנדלים שאינם כלים.
[יב] או יכול שאני מוציא עורות אהלים שאינם כלים? ת"ל "לכל אשר יעשה העור למלאכה" – לרבות עורות אהלים.

פרק יד

[א] אי מה צמר בין בהמה דקה בנאכל אף אין לי אלא מין בהמה דקה בנאכל, מנין מין בהמה דקה ואינו נאכל? בהמה גסה ונאכל? בהמה גסה ואינו נאכל? עד שתהא מרבה להביא עורות של שרצים מנין? ת"ל בעור בעור ריבה. יכול יהיו מטמאים בין צבועים בין שאינם צבועים? ת"ל "בגד ועור" – מה בגד כולו לבן אף עורות כולם לבנים דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר "או בבגד" וכתוב אחד אומר "בעור", הא כיצד? צבועים בידי שמים- מטמאים. בידי אדם- אין מטמאים.

[ב] והיה הנגע ירוק – יכול כל מראה ירוק? ת"ל "ירקרק" – ירוק שבירוקים. אדום – יכול כל מראה אדום? ת"ל "אדמדם" – אדום שבאדומים. "ירקרק או אדמדם" – מלמד שאין מטמאים בפתוך. יכול שאין מטמאין בפתוך כך לא יצטרפו זה לזה? ת"ל "והיה".
[ג] "בבגד" – ולא בנימין. "בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור נגע צרעת הוא" מה ת"ל? שיכול אין לי אלא בגד שיש בו לעשיר ולעני. יש בו לעשיר אבל לא לעני, לעני אבל לא לעשיר, לא לעשיר ולא לעני מנין? ת"ל "נגע צרעת הוא והראה את הכהן" לרבות את כולם.
[ד] "צרעת" – כגריס. והלא דין הוא: טימא כאן וטימא בעור הבשר, מה עור הבשר כגריס אף כאן כגריס.
[ה] או כלך לדרך זה: טימא כאן וטימא בבתים, מה בבתים כשני גריסין אף כאן כשני גריסין.
[ו] נראה למי דומה: דנים דבר שהוא מטמא בב' שבועות מדבר שמטמא בב' שבועות ואל יוכיחו בתים שהם מיטמאים בג' שבועות... או כלך לדרך זה: דנים דבר שהוא מיטמא בירקרק ואדמדם מדבר שהוא מיטמא בירקרק או אדמדם ואל יוכיחו עור הבשר שאינו מיטמא בירקרק או אדמדם... ת"ל "צרעת" – כגריס.
[ז]"וראה הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים" – תחלה.
[ח] "בשביעי" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ביום ולא בלילה.
[ט] "כי פשה" – זה פשיון הסמוך, כל שהוא. ומנין לרבות את הרחוק? ת"ל "בבגד". יכול כל שהוא? נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע, מה נגע האמור להלן כגריס אף כאן כגריס.
[י] נמצאת אומר הפשיון הסמוך כל שהוא והרחוק כגריס והחוזר כגריס
[יא] "צרעת ממארת" – תן בו מארה ולא תהנה בו. אין לי אלא מוחלט, מוסגר מנין? ת"ל "כי צרעת". אי מה מוחלט ועשאו מוכין טמא ואסור בהנייתו, יכול אף מוסגר? ת"ל "כי צרעת"

פרק טו

[א] "ושרף את הבגד או את השתי או את הערב בצמר או בפשתים" – יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמה? ת"ל "היא באש תשרף" – אינה צריכה דבר אחר לישרף עמה.
[ב] אם כן למה נאמר ב"צמר או בפשתים"? להוציא את האמריות.

[ג] אוציא את האימרין של שיראים ושל זהב שאין מינן מיטמא בנגעים ולא אוציא את של ארגמן ושל זהורית טובה שמינם מיטמא בנגעים? ת"ל "אשר יהיה בו הנגע" – הראוי לקבל נגע.
[ד] "ואם יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד... או בכל כלי עור" – זה העומד. "וצוה הכהן וכבסו" – הצוואה בכהן, והכיבוס בכל אדם.
[ה] "וכבסו... הנגע" – יכול נגע לבד? ת"ל "אשר בו הנגע". אי וכבסו אותו יכול הבגד כולו? ת"ל "אשר בו" – הא כיצד? יכבס מן הבגד עמו.
[ו] "והסגירו שבעת ימים שנית" – מלמד שיום השביעי עולה לו מן המנין, בין מלפניו בין מלאחריו
[ז] "וראה הכהן אחרי הכבס... והנגע לא פשה טמא" – הא אם לא הפך ולא פשה טמא. הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו... ת"ל "והסגירו שבעת ימים שנית דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים טמא אינו אלא משום עומד. הא מה אני מקיים "והנה לא הפך הנגע את עינו ולא פשה טמא"? הפך – טמא בכל מין שהוא מטמא לו.
[ח] "פחתת" – שיהיו כל מראיה שוקעים. או אינו פחתת אלא כמראה שני? כשהוא אומר "הוא" הרי הוא כמות שהיתה, הא מה אני מקיים "פחתת" שיהיו כל מראיה שוקעים.
[ט] "בקרחתו" – אלו השחקים. "בגבחתו" אלו החדשים. מיכן אמר סגוס שנראה בו נגע – ר' אליעזר בן יעקב אומר עד שיראה בארוג ובמוכין.
[י] "וראה הכהן והנה כהה הנגע" – כהה למראה שני. או כהה למראה ג'? ת"ל "הנגע". אי "הנגע" יכול במראיו? ת"ל "והנה כהה", הא כיצד? למראה שני ולא כהה למראה שלישי.

פרק טז

[א] "וקרע" – יכול יקרע בו קרע קטן יקיים בו מצות קריעה? ת"ל "אותו". אי "אותו", יכול ישצפנו ויניחנו במקומו? ת"ל "מן הבגד" – ינתקנו מן הבגד.
[ב] יכול יקרע וישליך את הקרעים לאשפות? ת"ל "באש תשרפנו את אשר בו הנגע" – לימד על כל הקרעים שהם טעונים שריפה.
[ג] למדנו לכהה בסוף שבוע שני למראה שני שהוא קורעו. ומנין לכהה בסוף שבוע ראשון למראה שני ולא למראה שלישי שהוא מכבסו? ת"ל "נגע" – נאמר כאן נגע ונאמר להלן נגע, מה נגע האמור כאן, כהה למראה שני ולא כהה למראה שלישי, אף נגע האמור להלן כהה למראה שני ולא כהה למראה שלישי.
[ד] ומנין שהוא טולה עליו מטלית? ת"ל "ואם תראה עוד", ואין "עוד" אלא מקומו – מלמד שהוא טולה עליו מטלית.

[ה] ר' נחמיה אומר אין צריך מטלית. חזר נגע על הבגד- מציל על המטלית. חזר על המטלית- שורף את הבגד. הטולה מן המוסגר בטהור, חזר נגע על הבגד – שורף את המטלית. חזר על המטלית – הבגד הראשון ישרף והמטלית תשמש את הבגד השני בסימנים.

[ו] אין לי אלא מקומו, מנין לרבות כל הבגד? ת"ל "בבגד". יכול כל שהוא? ת"ל "עוד" – מה ראשונה כגריס אף שניה כגריס.

[ז] אין לי אלא במראה, שלא במראה מנין? ת"ל "פורחת" – במראה ושלא במראה.

[ח] או אינו אלא "פורחת" שלא תהיה טמאה עד שתחזור ותפשה? כשהוא אומר "היא" -הרי היא כמות שהיתה- הא מה אני מקיים "פורחת" – במראה ושלא במראה.

[ט] קיטא שיש בה פסים פסים צבועים לבנים – פוסים מזו לזו. שאלו את ר' אליעזר והרי הוא פספס יחידי? אמר להם לא שמעתי. אמר לו ר' יהודה בן בתירה אלמד בו? אמר לו אם לקיים דברי חכמים הין. אמר לו שמא יעמד ב' שבועות והעובד בבגדים ב' שבועות טמא. אמר לו חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים. הפשיון הסמוך – כל שהוא. הרחוק – כגריס.

[י] "והבגד או השתי או הערב...אשר תכבס" – יכול יקיים בו מצות כיבוס? ת"ל "וסר מהם הנגע". אי "וסר" יכול מצד זה לצד זה? ת"ל "מהם" – עד שיעקר מהם מכולו.

[יא] "וכבס שנית וטהר" – השניה לטהרו והראשונה להסגיר את נגעו.

[יב] "זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים" – מקישם לבית. מה בית מיטמא בביאה אף כולם מיטמאים בביאה. אי מה בית טעון צפרים אף כולם יטענו צפרים? ת"ל "זאת". רבי אומר, הרי הוא אומר "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית" – הקיש בגד לבית, מה בית מטמא בביאה אף כולם מטמאים בביאה. אין לי אלא בגד, מנין לרבות את כולם? ת"ל "זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר וכולי" – מקישן לבגד, מה בגד מטמא בביאה אף כולם מטמאים בביאה. אי מה בגד מטמא בכל הטומאות אף כולם מטמאים בכל הטומאות... ת"ל "זאת".

[יג] "לטהרו או לטמאו" – כשם שמצוה בארץ כך מצוה בחוץ לארץ. "לטהרו או לטמאו" – כשם שמצוה לטהרו כך מצוה לטמאו. "לטהרו או לטמאו" – כהן שהוא מטהרו, מטמאו. ואם מת, רואהו כהן אחר רואוהו

מצורע

פרשה א

[א] "תורת המצרע" – לבית עולמים. "זאת" – אינה נוהגת בבמה. "תהיה" – בזמן הזה. "תורת המצרע" – תורה אחת לכל המצורעים שיהיו מביאים קרבן זה. וכי מאין יצאו? לפי שמצינו שחלק הכתוב בטומאותיהם ובשבועותיהם, יכול אף כן נחלק בקרבנם? ת"ל "תורת המצורע" – תורה אחת לכל המצורעים שיהיו מביאים קרבן זה.

[ג] "תורת המצרע ביום" – מלמד שטומאתו וטהרתו ביום. אין לי אלא טומאתו וטהרתו ביום, מנין שחיטת צפרים, והזיות דם צפור, ותגלחתו ביום? ת"ל "תורת המצרע". יכול אף לקיחת צפרים, ושילוח צפרים, וכיבוס בגדיו, ורחיצתו ביום? ת"ל "תורת המצרע ביום" תורת המצרע... בכהן – מלמד שטומאתו וטהרתו בכהן. אין לי אלא טומאתו וטהרתו בכהן. מנין שחיטת צפרים, והזיות דם צפור, ותגלחתו בכהן? ת"ל "תורת המצורע... והובא אל הכהן". יכול אף לקיחת צפרים, ושילוח צפרים, וכיבוס בגדיו, ורחיצתו בכהן? ת"ל "זאת תורת". "ביום טהרתו והובא אל הכהן" – שלא ישהא.

[ד] כשהיה מונבז דן לפני רבי עקיבא: אם משפטרתיו בעמידתו – אחזתיו בהליכתו שבעה, משאחזתיו בעמידתו שבעה אינו דין שיאחזנו בהליכתו שבעה?! אמר לו רבי עקיבא, מוסיף אני על דברך: וכי במה החמירה תורה, בימי גמר או בימי ספר? חמורים ימי גמר מימי ספר, שבימי ספר אינו מטמא משכב ומושב ואינו מטמא בביאה, ימי גמרו מטמא משכב ומשב ומטמא בביאה. ואם לימי ספר הקלים נתנה לו שבעה, לימי גמר החמורים אינו דין שאתן לו שבעה?! אמר לו, רבי כל שכן הוספת! אמר לו רבי עקיבא, וכשנתת לימי גמר שבעה נעשו אף הם ימי ספר ונמצאו אלו ואלו י"ד... ואם לימי ספר הקלים נתת לו י"ד, לימי גמר החמורים אינו דין שאתן לו י"ד?! נמצאת מרבה לו והולך עד לעולם! הא מפני הדין הזה צריך הכתוב לומר "ביום טהרתו והובא על הכהן" – שלא ישהא.

[ה] "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן" מה ת"ל? לפי שנאמר "ויצא הכהן", שיכול אין לי מטהר את המצורע אלא כהן שהיה לפנים מן המחנה, היה בימים ובנהרות ובמדבריות מנין? ת"ל "וראה הכהן". אם כן למה נאמר "ויצא הכהן" – כהן שאפשר לו לכנס לפנים מן המחנה מטהר את המצורע, אין מצורע מטהר את המצורע.

[ו] "והנה נרפא" – שהלך לו נגעו. "הנגע" – שהלך לו שער לבן. "הצרעת" – שהלכה לה המחיה. אין לי אלא כולם, ומנין אף מקצתו? ת"ל "מן הצרוע" – אפילו מקצת שער לבן, אפילו מקצת המחיה. "מן הצרוע" – להביא את שפרחה בכולו שיטען צפרים.

[ז] הלא דין הוא: ומה אם שטיהר ואין סימנים מטמאים עמו – טעון צפרים, מי שטיהר וסימנים מטמאים עמו אינו דין שיטעון צפרים?! הרי שעמד בו שני שבועות יוכיח, שטיהר וסימנים מטמאים עמו ואין טעון צפרים!

[ח] ואף אתה אל תתמה על שפרחה בכולו שאעפ"י שטיהר וסימנים מטמאים עמו – לא יטעון צפרים... ת"ל "מן הצרוע" – להביא את שפרחה בכולו שטעון צפרים.

[ט] "וצוה הכהן ולקח" – הציווי בכהן והלקיחה בכל אדם "ולקח למטהר" – לשם מטהר, בין איש ובין אשה בין קטן. מכאן אמרו לקח לאיש – כשרות לאשה. לאשה – כשרות לאיש. לבית – כשר למצורע. למצורע – כשר לבית.

[י] לקח למיטהר לשם מטהר בין איש בין אשה בין קטן מיכן אמרו לקח לאיש כשירות לאשה "לאשה" כשירות לאיש לבית כשר למצורע למצורע כשר לבית.

[יא]"ולקח... צפרים" – מיעוט צפרים שניים. אם כן למה נאמר "שתי צפרים"? שיהיו שוות. ומנין שאף על פי שאינם שוות כשרות? ת"ל צפור צפור ריבה

[יב] "חיות" – ולא שחוטות. "טהורות" – ולא טמאות. "טהורות" – ולא טריפות. "ועץ" – יכול כל עץ? ת"ל "ארז". אי ארז יכול טרף? ת"ל "ועץ". הא כיצד? בקעת של ארז. ר' חנינא בן גמליאל אומר ובראשה טרף.

[יג] אמר ר' יהודה, שבתי היתה, והלכתי אחר ר' טרפון לביתו. אמר לי "יהודה, בני תן לי סנדלי." ונתתי לו. פשט ידו לחלון ונתן לי ממנה מקל. אמר לי "יהודה, בזו טהרתי שלשה מצורעים". ולמדתי בה שבע הלכות: שהוא של ברות, ובראשה טרף ובראשה טרף [הר"ש גרס טרוף], וארכה אמה, ועביה כרביע כרע המיטה אחד לשנים ושנים לארבעה, ומזים ושונים ומשלשים, ומטהרים בפני הבית ושלא בפני הבית, ומטהרים בגבולים.

[יד] "ושני" – יכול פיקס? ת"ל "תולעת". אי תולעת יכול א' מן הצבעים? ת"ל "ושני". הא כיצד? זו זהורית טובה. ומנין שאם טעמה פסלה? ת"ל "ושני תולעת". יוחנן בן דהבאי אומר "ושני תולעת" – שני שבתולעת.

[טו] ומניין שאם טעמה פסולה תלמוד לומר "שני תולעת".

[טז] "אזוב" – ולא אזוב-יון, ולא אזוב-כחלית, ולא אזוב-רומי, ולא אזוב-מדברי, ולא כל אזוב שיש לו שם לווי.

פרק א

[א] "וצוה הכהן" – ציווי בכהן ושחיטה בכל אדם דברי ר' יהודה בר' יוסי. ורבי אומר אף שחיטה בכהן.

[ב] "ושחט את הצפור האחת" – הברורה שבשתיים. "האחת" – שאם מתה אחת מהם או שנעשה טריפה יקח זוג לשנייה.
[ג] "האחת אל כלי חרש" – ואין שתיהם אל כלי חרש. והלא דין הוא: מה אם במקום שלא כשרו משם לשם – כשרו לעירובים, כאן שכשרו משם לשם אינו דין שיכשרו לעירובים?! ת"ל "האחת אל כלי חרש" – ואין שתים אל כלי חרש.
[ד] "כלי" – יכול א' מן הכלים? ת"ל "חרש". אי חרס יכול מקידה? ת"ל "כלי". הא כיצד? זו פיילי של חרש. "מים חיים" – ולא מים מלוחים, ולא מים פושרים, ולא מים מכזבים, ולא מים מנטפים. ר' אליעזר אומר, מה מים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בו מלאכה. ר' שמעון אומר, מה מים הברורים שבמינם אף צפור הברורה שבמינה זו קיפל.
[ה] כיצד הוא עושה? נוטל ארז ואזוב ושני תולעת וכורכן בשירי לשון ומקיף להם ראשי גפיים וראש הזנב משל שנייה וטובל ומזה. "בדם" – יכול בדם ודאי? ת"ל "ובמים חיים". אי מים חיים יכול עד שיהיה כולם מים חיים? ת"ל "בדם". הא באיזה צד? מים חיים שדם צפור ניכר בהם, שיעורו חכמים רביעית.
[ו] ומנין אם נשפך הדם – תמות המשולחת. מתה המשולחת – ישפך הדם? ת"ל "את הצפור החיה יקח אותה". "יקח אותה" – מלמד שהוא מפרישה לעצמה. "ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב וטבל" מה ת"ל? יכול הואיל ולא היתה עמם בכלל אגודה, לא תהא בכלל טבילה? ת"ל "וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה" – החזיר את הצפור לכלל טבילה.
[ז] "השחוטה" – ולא המלוקה. והלא דין הוא: הואיל ודרך הכשרו בפנים בעוף ודרך הכשרו בחוץ בעוף, מה דרך הכשרו בפנים במליקה אף דרך הכשרו בחוץ במליקה... ת"ל "השחוטה" – ולא המלוקה. "צפור השחוטה על המים החיים" – אין כלי חרש על מים חיים.

פרשה ב

[א] "והזה" – לאחר ידו של מצורע ויש אומרים על מצחו. "והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים" – הטהר מן הצרעת טעון שבע הזיות, אין טמא מת טעון הזיות שבע.
[ב] הלא דין הוא: מה אם מצורע שאינו טעון הזיה בשלישי ובשביעי – טעון הזיות שבע, טמא מת שטעון הזיית שלישי ושביעי אינו דין שיטעון הזיות שבע?! ת"ל "והזה על המטהר מן הצרעת" – הטהר מן הצרעת טעון הזיות שבע ואין טמא מת טעון הזיית שבע.

[ג] קל וחמר למצורע שיטעון הזיות שלישי ושביעי: מה אם טמא מת שאינו טעון הזיות שבע – טעון הזיית בשלישי ובשביעי, מצורע שהוא טעון הזית שבע אינו דין שיטעון הזיה בשלישי ובשביעי?!... ת"ל "שבע פעמים וטהרו" – הזיות שבע הוא טעון ואינו טעון הזיה בשלישי ובשביעי.

[ד] "וטהרו" – בדברים הנעשים בגופו. יכול יהי מסולק? ת"ל "ושלח... וגלח... וכבס.. ורחץ". יכול יהיו כולם מעכבים אותו? ת"ל "וטהרו" "וטהרו". טהרה אמורה למעלה וטהרה אמורה למטה. מה טהרה האמורה למעלה בדברים הנעשים בגופו אף טהרה האמורה למטה בדברים הנעשים בגופו.

[ה] "ושלח את הצפור החיה... אל פני השדה" – שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישחלנה כלפי העיר. "על פני השדה" – הא אם שלחה וחזרה לתוך ידו – מותרת באכילה.

[ו] "וכבס המטהר את בגדיו" – אמר ר' שמעון מה בא זה ללמדנו? אם ללמוד מלטמא בגדים במגע, והלא דברים ק"ו הוא! אם בימי ספרו שאינו מטמא בביאה – מטמא בגדים במגע, בימי גמרו שמטמא בביאה אינו דין שיטמא בגדים במגע?! אם כן למה נאמר "וכבס המטהר את בגדיו" – מלטמא משכב ומושב, מפני שהן שני כבוסי בגדים – אחד מלטמא משכב ומושב ואחד מלטמא בגדים במגע.

[ז] "וגלח את כל שערו" – יכול אף בית הסתרים? ודין הוא: נאמר תגלחת בימי ספרו ונאמר תגלחת בימי גמרו. מה תגלחת האמור בימי ספרו פרט לבית הסתרים אף תגלחת האמור בימי גמרו פרט לבית הסתרים.

[ח] הין אם הקל בימי ספרו שאינו מטמא משכב ומושב ואינו מטמא בביאה, ניקל בימי גמרו שהוא מטמא מו"מ ומטמא בביאה?! הואיל והוא מטמא משכב ומושב ומטמא בביאה יגלח אף בית הסתרים... ת"ל "כל שערו" – לגזירה שוה, מה "כל שערו" האמור בימי ספרו פרט לבית הסתרים אף "כל שערו" האמור בימי גמרו פרט לבית הסתרים.

[ט] "ורחץ" – אפילו במי מקוה. והלא דין הוא: מה אם הזב שאינו טעון הזיית מים חיים – טעון ביאת מים חיים, מצורע שטעון הזיית מים חיים אינו דין שיטעון ביאת מים חיים?! ת"ל "ורחץ בשרו במים" – אפילו במי מקוה.

[י] "ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה" – רחיצת גופו מעכבת ליכנס לפנים מן המחנה ואין צפרים מעכבים אותו ליכנס לפנים מן המחנה.

[יא] "וישב מחוץ לאהלו" – יהא כמנודה ויהא אסור בתשמיש המטה. "אהלו" – אין אהלו אלא אשתו שנאמר "שובו לכם לאהליכם". "שבעת ימים" – ולא ימי החלטו, דברי ר'

יהודה. ר' יוסי בר' יהודה אומר, קל וחומר לימי החלטו. אמר ר' חייא השבתי לפני רבי, והלא למדנו רבי שלא היה יותם לעוזיה אלא בימי החלטו. אמר לו אף אני כך אמרתי.

פרק ב

[א] "בשביעי" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ולא בלילה

[ב] "יגלח את כל שערו" – יכול אף בית הסתרים? ת"ל "גבות עיניו" – מה גבות עיניו בנראה פרט לבית הסתרים, אף כל שער בנראה פרט לבית הסתרים.

[ג] אי מה גבות עיניו מקום כינוס שער ונראה אף אין לי אלא מקום כינוס שער ונראה... מנין לרבות כינוס שער שאינו נראה? פיזור שער בנראה? פיזור שער ואינו נראה? ת"ל "ואת כל שערו יגלח"

[ד] "ראשו" – מה ת"ל? לפי שנאמר "תער לא יעבור על ראשו" יכול אף המנוגע? ת"ל "ראשו". "זקנו" מה ת"ל? לפי שנאמר "ופאת זקנם לא יגלחו" יכול אף המנוגע? ת"ל "זקנו". מה ת"ל "ראשו" ומה ת"ל "זקנו"? לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש. הראש אסור במספרים ובתער והזקן אינו אסור במספרים ובתער. הראש מותר בכל אדם והזקן אסור בכל אדם. הא לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש צריך לומר "ראשו" וצריך לומר "זקנו"

[ה] ר' יוסי הגלילי אומר "גבות עיניו" – ולא ריסי עיניו. "את כל שערו" מה ת"ל "יגלח"? אלא ליתן אחריות לתגלחת שאם לא גלח בשביעי מגלח בשמיני ובתשיעי ובעשירי.

[ו] שלשה מגלחים ותגלחתן מצוה: הנזיר, והמצורע, והלוים. וכולן שגלחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות – לא עשו כלום.

[ז] בשביעי יגלח בשמיני יביא – שאם גלח בשביעי יביא קרבנותיו בשמיני, ואם גלח בשמיני אינו מביא קרבנותיו בו ביום, דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' טרפון, מה בין זה לנזיר? אמר לו שהנזיר טהרתו תלויה בימים ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו ואינו מביא קרבנותיו אלא אם כן היה מעורב שמש

[ח] "יקח... כבשים" – מיעוט כבשים שנים. אם כן למה אמר "שני"? שיהיו שוים. מנין אעפ"י שאינם שוים כשרים? ת"ל כבש כבש ריבה

[ט] "וכבשה אחת בת שנתה" – שתהיה ברורה. "אחת" – מלמד שמביא אחת על נגעים הרבה. "בת שנתה" – לא שנה למנין עולם "ושלשה עשרונים סולת בלולה בשמן" – לבהמה. יכול אף למנחה? כשהוא אומר "והעלה הכהן את העלה ואת המנחה המזבחה" – לימד שאינה אלא מנחת בהמה.

[י] עדיין הדבר צריך תלמוד! כשהוא אומר (במדבר טו) "תעשה על העולה" – זו עולת מצורע, "לזבח" – להביא חטאת מצורע, "או לזבח" – להביא את אשמו.

פרשה ג

[א] ר' יהודה בן בתירא אומר, הרי הוא אומר "ואם דל הוא... ועשרון". מה מצינו בעני שהוא מביא בהמה אחת ומביא עשרון אחד אף העשיר שהוא מביא ג' בהמות – יביא ג' עשרונים. הא מה אני מקיים "ג' עשרונים סולת בלולה בשמן"? – לבהמה

[ב] "ולוג אחד שמן". שהיה בדין שיביא ג' לוגין – מה מצינו בעני שהוא מביא עשרון ומביא לוג אחד אף עשיר שמביא ג' עשרונים, יביא ג' לוגין? ת"ל "ולוג אחד שמן".

[ג] "והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם" – מלמד שהם טעונים עמידה כולם. יכול כשם שטעונים עמידה כך יטענו תנופה? ת"ל "האיש" – לא חטאת, לא עולה.

[ד] או אינו אלא "איש" להוציא את האשה ואת הקטן... ת"ל "המטהר" – בין איש בין אשה בין קטן. אם כן למה נאמר "איש" – לא חטאת ולא עולה.

[ה] אם כן למה נאמר אשם? שיכול הואיל ואשם בא להכשיר והאיש בא להכשיר, מה אשם טעון תנופה אף האיש טעון תנופה... ת"ל "אותו לאשם... והניף" – אשם טעון תנופה ואין האיש טעון תנופה.

[ו] "לפני ה' פתח אהל מועד" – מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח ופניהם למערב

[ז] "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם" – למדנו שהם טעונים תנופה כאחת. מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא? ת"ל "אותו לאשם". יכול יניף ויחזור ויניף? ת"ל "והניף... תנופה"- לא תנופות. "לפני ה'" – במזרח

[ח] "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה" מה ת"ל? לפי שיצא לידון בעמידה, יכול מקום העמדה תהיה שחיטה? ת"ל "במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה"

[ט] יכול על טבעתו? ת"ל "במקום הקדש" – להכשיר את כל הרוח.

[י] אין לי אלא אשם במקום הקדש, מנין אף חטאת במקום הקדש? ת"ל "את החטאת ואת העולה במקום הקדש"

פרק ג

[א] "כי כחטאת האשם הוא לכהן" – מה חטאת מן החולין, ביום, ובידו הימנית אף אשם מן החולין, ביום, ובידו הימנית. מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעון כלי. מה חטאת דם מזבח מתירה אף אשם דם מזבח מתירו. אי מה חטאת דמה למעלה אף אשם יהיה

דמו ניתן למעלה? ת"ל "זאת תורת האשם קדש קדשים הוא... ואת דמו יזרוק" – לרבות כל האשמות ואשם מצורע שיהא דמו ניתן למטה.

[ב] ואיני יודע איזה יקדום, אם מזבח, אם בהונות. כשהוא אומר "הוא לכהן" – הכהן קדום. מה מצינו מכשירו לכהן? המזבח, המזבח יקדום. "הוא" – פרט לששחטו שלא לשמו. "קדש קדשים" לרבות לוג שמן של מצורע. "הוא" – פרט לשחסר כל שהוא.

[ג] "ולקח" – יכול בכלי? ת"ל "ולקח הכהן... ונתן הכהן" – מה נתינה בעצמו של כהן אף קבלה בעצמו של כהן.

[ד] יכול אף של מזבח תהא ביד? ת"ל "כי כחטאת האשם הוא לכהן" – מה חטאת טעון כלי אף אשם טעון כלי. נמצאת אומר שני כהנים מקבלים את דמו – אחד בכלי, ואחד ביד. זה שקבל בכלי בא וזרקו על המזבח וזה שקבל ביד בא לו אצל מצורע. ומצורע טובל בלשכת במצורעים בא ועמד בשער ניקנור. ר' יהודה אומר לא היה צריך טבילה שכבר טבל מבערב.

[ה] ונתן על תוך – יכול על תוך ודאי? ת"ל על נוך. אי על נוך יכול על גובה של אוזן? ת"ל תוך נוך – הא כיצד? זה גדר האמצעי.

[ו] "מלג השמן ויצק" – חסר הלוג עד שלא יצק – ימלאנו. משיצק – יביא אחר בתחלה, דברי רבי עקיבא. ר' שמעון אומר חסר הלוג עד שלא נתן – ימלאנו. משנתן – יביא אחר בתחלה.

[ז] "ויצק על כף הכהן השמאלית" – מצוה שיצוק לתוך כפו של חברו, ואם יצק לתוך כף עצמו יצא. "וטבל" – ולא המספג.

[ח] "וטבל... והזה" – על כל הזיה טבילה. "אצבעו". נאמר כאן "אצבעו" ונאמר להלן "אצבעו". מה אצבעו האמורה כאן המיומנת שבימין אף אצבעו האמורה להלן – המיומנת שבימין.

[ט] "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים" – מלמד שהוא טובל ומזה ז' פעמים כנגד בית קדשי הקדשים ועל כל הזיה טבילה.

[י] "ומיתר השמן אשר על כפו... על דם האשם" – שיקדם הדם לשמן. או אינו אלא – יש שם דם יתן, אין שם דם לא יתן? ת"ל "אל מקום דם האשם" – הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם.

[יא] אין לו בהן יד ובהן רגל ואזן ימנית אין לו טהרה עולמית. ר' אליעזר אומר, נותן הוא על מקומו. ר' שמעון אומר, אם נתן על שמאל יצא.

[יב] "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר" – אם נתן, כפר. ואם לא נתן, לא כפר דברי ר' עקיבא. ר' יוחנן בן נורי אומר שירי מצוה הן. בין שנתן בין שלא נתן – כפר, ומעלים עליו כאילו לא כפר

[יג] "ועשה הכהן את החטאת" – שיהיה כל מעשיה לשם חטאת. "ועשה הכהן את החטאת וכפר" מה ת"ל? לפי שנאמר "והעלה הכהן את העלה ואת המנחה המזבחה", יכול יהיו כולם מעכבים אותו? ת"ל "ועשה הכהן את החטאת וכפר" – מלמד שכפרה בחטאת. "וכפר על המטהר מטמאתו" – ולא מזובו. "ואחר ישחט את העלה" – אחר המעשה הזה.

[יד] "והעלה הכהן את העלה ואת המנחה" – אף על פי ששחטה שלא לשמו "והעלה הכהן את העולה... וכפר" – אף על פי שקדמה לחטאת. "והעלה הכהן את העולה" – מלמד שאיברי עולה קודמים לאימורי חטאת. אמר ר' שמעון, חטאת דומה לפרקליט שנכנס לרצות, רצה הפרקליט ונכנס הדורון.

פרשה ד

[א] "ואם דל הוא" – שומע אני דל איש פלוני ממה שהיה, שהיה בן מאה מנה ונעשה בן חמשים מנה... ת"ל "ואין ידו משגת". אי "ואין ידו משגת", יש לו ואינו מוצא ליקח... ת"ל "אם דל הוא". הא עד שיאמרו ב' כתובים ואם לאו לא שמענו.

[ב] "הוא" – ולא נודריו. לפי שבערכים עני שהעריך את עשיר – נותן ערך עני, יכול אפילו עני שאמר קרבנו של מצורע זה עלי והיה מצורע עשיר יביא קרבן עני? ת"ל "הוא" – ולא נודריו.

[ג] רבי אומר, אומר אני אף בערכים כן! וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני? שאין העשיר חייב כלום. אבל עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואמר מה שאמר זה עלי – נותן ערך עשיר! אף זה, הואיל והוא חייב בשלש בהמות ובקש איש זה לפטרו לפיכך הוא מביא קרבן עשיר. עשיר והעני או עני והעשיר – נותן ערך עשיר.

[ד] "ולקח כבש אחד אשם" מה ת"ל "אחד"? זו שאל רבי עקיבא את ר' נחמיה מה ת"ל "אחד"? אמר לו, זה מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד: מה מטמא מקדש מביא שניים תחת אחת אף זה יביא שניים תחת אחת והעולה תעלה חובה. אמר לו ר' עקיבא ממקום שבאת! זה מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד. מה מטמא מקדש מביא שנים תחת כפרתו אף זה יביא שנים תחת כפרתו! אמר לו אם לאו מה אתה מקיימו? אמר לו: זה מביא מהשג יד ובערכים מביא מהשג יד. מה בערכים מביא כל השג ידו אף זה יביא כל השג ידו... ת"ל "אחד".

[ה] "לתנופה לכפר" – וכי יש תנופה מכפרת?! אם כן למה נאמר "לתנופה לכפר"? אלא ללמד שאם עשה לתנופה שירי מצוה כאילו לא כפר. "ועשרון סולת אחד" – מלמד שכל עשרון ועשרון טעון לוג כדברי חכמים. ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב: אפילו מנחה של ששים עשרון אין לה אלא לוגה שנאמר "למנחה ולג שמן".

[ו] "ולוג" מה ת"ל? שהיה בדין שיביא שליש לוג – מה מצינו בעשיר שהוא מביא שלשה עשרונים ומביא לוג א' אף עני שהוא מביא עשרון א' יביא שליש לוג... ת"ל "ולוג שמן".

[ז] "ושתי תרים או שני בני יונה" – שנים הוא מביא ואינו מביא ארבעה.

[ח] הלא דין הוא: זה מביא מהשג יד ויולדת מביאה מהשג יד. מה יולדת מביאה א' תחת א' אף זה יביא א' תחת א'.

[ט] או כלך לדרך זה: זה מביא מהשג יד ומטמא מקדש מביא מהשג יד. מה מטמא מקדש מביא שנים תחת א' אף זה יביא שתים תחת א'.

[י] נראה למי דומה: דנים מחוסר כפורים מן מחוסר כפורים ואל יוכיח מטמא מקדש שאינו מחוסר כפורים... או כלך לדרך זה: דנים קרבן שנוהג באיש כבאשה מקרבן שנוהג באיש כבאשה ואל יוכיח קרבן יולדת שאינו נוהג באיש כבאשה... ת"ל "שתי תרים או שני בני יונה" – שנים הוא מביא ואינו מביא ארבעה

[יא] "אשר תשיג ידו" (פסוק כב), "מאשר תשיג ידו" (פסוק ל), "את אשר תשיג ידו" (פסוק לא)

[יב] "אשר תשיג ידו" מה ת"ל? שיכול אימתי אני אומר יביא קרבן עני – בזמן שהוא עני מתחלתו. היה עשיר והעני מנין? ת"ל "אשר תשיג ידו"

[יג] "מאשר תשיג ידו" מה ת"ל? שיכול אימתי אני אומר יגמור כעני בזמן שהתחיל בעני. הביא את אשמו עשיר והעני מנין? ת"ל "מאשר תשיג ידו" "את אשר תשיג ידו" מה ת"ל? שיכול אימתי אני אומר יגמר כעשיר בזמן שהתחיל מבעשיר. הביא אשמו עני והעשיר מנין? ת"ל "את אשר תשיג ידו".

[יד] יכול אפילו הביא קרבנו עני והעשיר יגמר בעשיר? ת"ל "את האחד חטאת ואת האחד עולה" – ממין חטאת תביא עולה. "על המנחה" – שתקדים מנחת בהמה לחטאת העוף

[טו] יכול אף יולדת שהביאה קרבן עניה והעשירה תגמר כעניה? ת"ל "זאת"

[טז] "תורת אשר בו נגע צרעת" – מלמד שעני שהביא קרבן עשיר – יצא. יכול אף עשיר שהביא קרבן עני יצא? ת"ל "זאת". "תורת אשר בו נגע צרעת" – מלמד שאדם מביא על ידי בנו ועל ידי בתו ועל ידי עבדו ושפחתו קרבן עני ומאכילו בזבחים. יכול אף ע"י

אשתו יביא קרבן עני? ת"ל "זאת", דברי ר' יהודה. אמר ר' יהודה, לפיכך אם פטרה – אינו חייב בה, שכן היא כותבת לו "ואחראין די אייתין לי עלך מן קדמת דנא".

פרשה ה

[א] "כי תבואו" – יכול משבאו לעבר הירדן? ת"ל "אל הארץ" (ויקרא יט, ויקרא כג, ויקרא כה) – אל הארץ המיוחדת.

[ב] יכול משבאו לעמון ומואב? ת"ל "אשר אני נותן לכם" – ולא עמון ומואב.

[ג] "לאחוזה" – עד שיכבשו. מנין אתה אומר כבשו אבל לא חלקו, חלקו למשפחות (גרסת הגמרא "לשבטים") ולא חלקו לבתי אבות, חלקו לבתי אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את שלו – יכול יהיו מטמאים בנגעים? ת"ל "ובא אשר לו הבית" – עד שיהא כל אחד מכיר את שלו.

[ד] "ונתתי נגע צרעת" – אמר ר' יהודה בשורה הוא להם שבאים עליהם נגעים. ר' שמעון אומר "ונתתי נגע צרעת" – פרט לנגעי אנסים. "בבית ארץ" – פרט לבית בנוי בספינה ובאסכריא, ועל ארבע קורות. ולהביא את הבנוי על העצים ועל העמודים.

[ה] "אחוזתכם" – אחוזה מטמאה בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעים. ר' יהודה אומר, אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד.

[ו] ר' ישמעאל אומר "אחוזתכם" מטמאים בנגעים ואין אחוזת עכו"ם מטמאים בנגעים, וכשם שאין אחוזתם מטמאים בנגעים כך אין בגדיהם מטמאים בנגעים.

[ז] "אשר לו הבית" – שלא ישלח ביד שליח. יכול אפילו זקן, אפילו חולה? ת"ל "ובא". "והגיד לכהן" – ידקדק הכהן כיצד בא הנגע לביתו. "לאמר" – יאמר לו דברי כבושים: בני אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר "השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות... זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים" וכי מה ענין זה לזה? אלא מלמד שלא נענשה אלא על לשון הרע.

[ח] והלא דברים ק"ו: ומה אם מרים שדברה שלא בפניו של משה כך, מדבר גנאי של חברו בפניו על אחת כמה וכמה!

[ט] ר' שמעון בן אלעזר אומר אף על גסות הרוח נגעים באים שכן מצינו בעוזיה שנאמר "וכחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל ביהוה אלהיו ויבא אל היכל יהוה להקטיר על מזבח הקטרת ויבא אחריו עזריהו הכהן ועמו כהנים ליהוה שמונים בני חיל ויעמדו על עזיהו המלך ויאמרו לו לא לך עזיהו להקטיר ליהוה כי לכהנים בני אהרן המקדשים להקטיר, צא מן המקדש כי מעלת ולא לך לכבוד מיהוה אלהים ויזעף עזיהו ובידו

מקטרת להקטיר ובזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו לפני הכהנים בבית יהוה מעל למזבח הקטרת"

[י] נגע – מה ת"ל "כנגע"? אפילו תלמיד חכם ויודע שהיא נגע ודאי לא יגזר ויאמר נגע נראה לי בבית אלא כנגע נראה לי בבית.

[יא] "נראה לי" – ולא לאורי. מכאן אמרו בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו. "בבית" (פסוק לה) – להביא את הצבוע. "בבית" (פסוק לו) – להביא את העליה. "בבית"(פסוק לז) – מתוך הוא מטמא ואין מטמא מאחוריו.

[יב] "וצוה הכהן ופנו" – הציווי בכהן והפינוי בכל אדם "ופנו את הבית" – אפילו חבילי עצים, אפילו חבילי קנים דברי ר' יהודה. ר' מאיר (ר' שמעון נ"א) אומר, עסק הוא לפינוי. אמר ר' מאיר וכי מה מיטמי לו? אם תאמר כלי עצו ובגדיו ומתכתו – מטבילם והם טהורים! על מה חסה תורה? על כלי חרסו ועל פכו. וכי מה מטמא בנגעים? הרשעים או הצדיקים? הוי אומר הרשעים. אם כך חסה התורה על ממונו הבזוי ק"ו על ממונו החביב! אם כך על ממונו ק"ו על נפש בניו ובנותיו! אם כך על רשע ק"ו על של צדיק!

[יג] "בטרם יבא הכהן לראות את הנגע" – לראות את הפינוי "ולא יטמא כל אשר בבית" מה ת"ל? לפי שמצינו בנכנס לבית המנוגע שאינו מטמא בגדים עד שישהא בכדי אכילת פרס, יכול אפילו היו שם כלים מקופלים על כתפו, כלים מקופלים ומונחים בתוך הבית? יכול לא יהיו טמאים עד שישהו בכדי אכילת פרס? ת"ל "ולא יטמא כל אשר בבית" – מיד. "ואחר כן" – אחרים כיוצא בהם. רבי אומר אם ממתינים לדבר הרשות לא ימתינו לדבר מצוה?! וכמה הוא מצותו? נראה בחתן – נותנים ז' ימי משתה לו ולביתו ולכסותו. וכן ברגל – נותנים לו כל ימי הרגל.

פרשה ו

[א] "וראה את הנגע" – יכול כגריס? ת"ל "וראה את הנגע והנה הנגע" – מלמד שאין הבית מטמא אלא בשני גריסין.

[ב] "בקירות" – הרי שנים. ולמטה הוא אומר קיר "בקירות" – הרי כאן ארבע, מלמד שאין מטמא אלא בד' כתלים.

[ג] מכאן אמרו בית עגול ובית טריגון אינו מטמא בנגעים.

[ד] יכול עד שיראה בשני כתלים? ת"ל "ומראיהן שפל מן הקיר" – אפילו בכותל אחד. יכול אפילו על אבן אחת? ת"ל "וחלצו את האבנים" – אין פחות משתי אבנים דברי רבי עקיבא. ר' ישמעאל אומר "וחלצו את האבנים" – אין פחות משתי אבנים. מנין אפילו לא נראה אלא על אבן אחד? ת"ל "ומראיהן שפל מן הקיר" – מן הקיר אפילו מאבן אחת. ר'

אלעזר בן רבי שמעון אומר עד שיראה כשני גריסין על שני אבנים בשני כתלים בזוית אחת, ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס

[ה] "שקערורות" – שוקעות במראיהן. "ירקרקות או אדמדמות" – ירוק שבירוקים, אדום שבאדומים. "ומראיהם שפל מן הקיר" – ולא ממשן

[ו] "ויצא הכהן מן הבית", יכול לביתו ויסגיר? ת"ל "אל פתח הבית והסגיר". אי "אל פתח הבית" יכול יעמד תחת השקוף ויסגיר? ת"ל "מן הבית" – עד שיצא מן הבית. הא כיצד? עומד בצד המשקוף ומסגיר.

[ז] ומנין אם הלך לביתו והסגיר או שעמד בתוך הבית והסגיר שהסגרו מוסגר? ת"ל "והסגיר את הבית" – מכל מקום

[ח] "בשביעי" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ולא בלילה.

[ט] "והנה פשה" – זה פשיון הסמוך כל שהוא. מנין לרבות את הרחוק? ת"ל "בבית". יכול כל שהוא? ת"ל "נגע". נאמר כאן "נגע" ונאמר להלן "נגע": מה נגע האמור להלן כגריס אף כאן כגריס.

[י] נמצאת אומר הפשיון הסמוך כל שהוא, הרחוק כגריס, והחוזר כב' גריסין.

[יא] "בקירות הבית" – ולא בקירות היצוע, ולא בקירות האבוס, ולא בקירות המחיצה, ולא בקירות המנורה.

פרק ד

[א] "וצוה הכהן וחלצו" – הציווי בכהן והחליצה בכל אדם

[ב] "וחלצו" – מלמד ששניהם חולצים, שניהם קוצעים, שניהם מביאים את האבנים. מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו. יכול הכותל הסמוך לאויר יהיו שניהם חולצים? ת"ל "ואחר חלץ את האבנים". כיצד? כותל שבינו לבין חברו – שניהם חולצים. כותל הסמוך לאויר – הוא לבדו חולץ.

[ג] "וחלצו את האבנים" – יכול יחלוץ בו שתי אבנים ויקיים בו מצות חליצה? ת"ל "אשר בהם הנגע". אי "אשר בהם הנגע" יכול אפילו קרדומים? אפילו לבנים? ת"ל "אבנים" – הא עד שיאמרו שני כתובים, אם לאו לא שמענו.

[ד] "והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר" – אתהן חוץ לכל העיר, אין אדם חוץ לכל העיר אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה בלבד. "אל מקום טמא" – שיהא מקומו טמא. ר' יהודה אומר, "אל מקום טמא" – לרבות את הניטל.

[ה] "ואת הבית יקציע" – יכול מבפנים ומבחוץ? ת"ל "מבית". אי "מבית" יכול מן הקרקע ומן הקירות? ת"ל "סביב" – לא אמרתי אלא סביב לנגע.

[ו] "ושפכו את... אשר הקצו" – יכול צרורות? ת"ל "עפר". אי "עפר" יכול אף הנושר? ת"ל "את אשר הקצו" – עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.
[ז] "ולקחו אבנים אחרות" – אין פחות משתי אבנים. "והביאו אל תחת האבנים" – אין פחות משתים. מכאן אמרו אין חולצים פחות משתים ואין מביאים פחות משתים. אין מביא אחת תחת שתים ולא שתים תחת אחת אלא מביא שתים תחת שתים, תחת שלש, תחת ארבע. וארבע תחת שלש, תחת שתים.
[ח] "ולקחו אבנים" – יכול יקח אבנים מצד זה ויביא לצד זה? ת"ל "אחרות". אי "אחרות" יכול אפילו קרדומים? אפילו לבנים? ת"ל "אבנים" – הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו.
[ט] "ועפר" – לרבות כל משמע. "עפר" אפילו לבנים, אפילו מדד, אפילו חרסית. יכול יטול עפר מצד זה ויתן בצד אחר? ת"ל "אחר". אי "אחר" יכול אפילו סיד, אפילו גבסיס? ת"ל "עפר" – הא עד שיאמרו שני כתובים ואם לאו לא שמענו
[י] "ועפר אחר יקח וטח את הבית" – אין חברו מטפל עמו בטיחה

פרשה ז

[א] (ויקרא יד מג): "ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את האבנים" – משל: "חזר איש פלוני למקומו" – כשיחזור הנגע לאותן האבנים. אין לי אלא מקומו, מנין לרבות את כל הבית? ת"ל "בבית". יכול כגריס? נאמר כאן "נגע" ונאמר להלן "נגע". מה נגע האמור להלן כב' גריסין – אף נגע האמור כאן כב' גריסין.
[ב] נמצאת אומר: הפשיון הסמוך – כל שהוא, הרחוק – כגריס, והחוזר בבתים – כשני גריסין.
[ג] אין לי אלא במראיה. שלא במראיה מנין? ת"ל "ופרח" – במראיה ושלא במראיה.
[ד] או אינו אומר "ופרח" שלא יהיה טמא עד שיחזור ויפשה? ודין הוא: טימא בגדים וטימא בבתים. מה בבגדים טימא את החוזר אף על פי שאינו פושה, אף בבתים יטמא את החוזר אף על פי שאינו פושה.
[ה] הין, אם החמיר בבגדים – שהעומד בהם בסוף ב' שבועות שורף, נחמיר בבתים – שהעומד בסוף ב' שבועות אינו נותץ?! ת"ל "צרעת ממארת" לגזירה שוה – מה (ויקרא יג נא): "צרעת ממארת" האמור בבגדים טימא את החוזר אף על פי שאינו פושה, אף (ויקרא יד מד): "צרעת ממארת" האמור בבתים יטמא החוזר אף על פי שאינו פושה.
[ו] אם סופנו לרבות את החוזר מה ת"ל "ובא הכהן וראה והנה פשה"? הנח לו... שומע אני: אם ישוב הנגע ופרח בבית וחזר הנגע בו ביום יהא טמא... ת"ל (ויקרא יד לט):

"ושב הכהן"... (ויקרא יד מג): "ואם ישוב הנגע" – מה שיבה האמורה להלן בסוף שבוע, אף כאן בסוף שבוע.

[ז] ומנין אם עמד בראשון ופשה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע? ת"ל (ויקרא יד מד): "ובא הכהן וראה והנה פשה" – במה הוא מדבר? אם בפשה בראשון – הרי אמור; הא אינו אומר "ובא הכהן וראה והנה פשה" אלא שבא בסוף שבוע ראשון ומצא עומד, ובא בסוף שבוע שני ומצאו פושה, מה נעשה לו? הרי אני דן: מה מצינו בפושה בראשון חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע – אף בפושה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע... הין אם היקל בפושה בראשון – שהרי היקל בעומד בו! נקל בפושה בשני שהרי החמיר בעומד בו! ויהיה הפושה כעומד ת"ל "ושב הכהן.. ובא הכהן" – זו היא שיבה זו היא ביאה. מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

[ח] מנין אם עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע? ת"ל "ובא", (ויקרא יד מח): "ואם בא יבא" – הרי כאן ב' ביאות. במי הוא מדבר? אם בפושה בא', הרי אמור. ואם בפושה בשני, הרי אמור. הא אינו אומר "ואם בא יבא" אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני, "וראה והנה לא פשה" – זה העומד, מה יעשה לו? "וטהר הכהן את הבית". יכול יפטר וילך לו? ת"ל "כי נרפא הנגע" – לא טהרתי אלא הרפוי.

[ט] מה יעשה לו? הרי אני דן מה מצינו: בפושה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף העומד בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

[י] הין אם נחמיר בפושה בשני – שהרי החמיר בפושה בראשון, נחמיר בעומד בשני – שהרי החמיר בעומד בראשון?! ויהא עומד כפושה בשני?! ת"ל "ובא", "ואם בא יבא" – הרי כאן ב' ביאות: ביאה האמורה למעלה וביאה האמורה למטה. מה ביאה האמורה למעלה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה האמורה למטה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע.

[יא] משום ר' ישמעאל אמרו, נאמר "צרעת ממארת" בבגדים ונאמר "צרעת ממארת" בבתים. מה "צרעת ממארת" האמור בבגדים עשה העומד בשני כפושה בשני, אף "צרעת ממארת" האמורה בבתים נעשה העומד בשני כפושה בשני. (ויקרא יד מג): "ואחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח" – מה ת"ל? שיכול שאין לי חוזר ונותץ אלא אחר פושה בראשון. מנין לרבות את החוזר אחר פושה בשני ואחר העומד בשני? ת"ל "אחר חלץ את האבנים", שאין ת"ל "ואחרי הקצות... ואחרי הטוח", וכי יש חליצה שאין עמה קציעה

וטיחה?! אם כן למה נאמר "ואחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח" – אלא לרבות את החוזר אחר הפושה בשני ואחר העומד בשני.

[יב] מנין לכהה בשני והולך לו – קולפו והוא טעון צפרים? ת"ל (ויקרא יד מט): "ולקח לחטא את הבית" – הרי כאן בית אחר. מכאן אמרו עשרה בתים הן: הכהה בראשון והולך לו – קולפו והוא טהור. הכהה בשני והולך לו – קולפו והוא טעון צפרים. והפושה בראשון – חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע חזר – נותץ, לא חזר – טעון צפרים. עמד בראשון ופשה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. חזר – נותץ, לא חזר – טעון צפרים. עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. חזר – נותץ, לא חזר – טעון צפרים.

[יג] (ויקרא יד מד): "טמא" – מה ת"ל? לפי שמצינו בבית המוסגר שאינו מטמא אלא מתוכו. יכול אף המוחלט כן? ת"ל כי "טמא הוא" – הוסיף לו טומאה שיטמא בין מתוכו בין מאחוריו.

פרק ה

[א] "ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית" – מלמד שאין הבית מטמא בנגעים עד שיהיו בו אבנים ועצים ועפר.

[ב] וכמה אבנים יהיו בתוכו? ר' ישמעאל אומר ארבעה. ר' עקיבא אומר שמונה. שר' ישמעאל אומר עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים או על אבן אחד. ר' עקיבא אומר עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים ולא על אבן אחד. ר' אלעזר בר' שמעון אומר עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בזויות, אורכו כשתי גריסין ורחבו כגריס.

[ג] "אבניו" – שלו ועפר שלו. מלמד שהוא גורר ומוציא. "אבניו" – ולא אבני העליה, "עציו" – ולא עצי העליה, "עפר" – ולא עפר העלייה. מכאן אמרו נראה נגע בבית – נותן את הקורות לעליה, נראה בעליה – נותן את הקורות לבית. "את אבניו" – אבנים שנבנו עמו ולא אבנים שהכניס לו משנבנה. "עציו" – ולא עצים שהכניס לו משנבנה. "עפר הבית" – ולא עפר המתכיות שלו. אם נאמר בחליצה למה נאמר בנתיצה? לפי שיש בחליצה מה שאין בנתיצה ובנתיצה מה שאין בחליצה. בחליצה – האבן שבזוית בזמן שהוא חולץ, חולץ את כולה ובזמן שהוא נותץ נותץ את שלו ומניח של חבירו. ובנתיצה – נותץ את האבנים שיש בהם נגע ושאין בהם נגע ובחליצה אינו חולץ אלא האבנים שיש בהם נגע. הא לפי שיש בחליצה מה שאין בנתיצה ובנתיצה מה שאין בחליצה צריך לומר בחליצה וצריך לומר בנתיצה.

[ד] "והבא אל הבית" – כשיכנס ראשו ורובו. "...ימי הסגיר אותו" – לא ימים שקלף את נגעו. יכול שאני מוציא את המוחלט שקלף נגעו? ת"ל "כל ימי..."
[ה] "וטמא עד הערב" – מלמד שאין מטמא בגדים. יכול אפילו שהה כדי אכילת פרס? ת"ל "והאוכל בבית יכבס".
[ו] אין לי אלא אוכל, שוכב מנין? ת"ל "השוכב בבית יכבס".
[ז] אין לי אלא אוכל ושוכב. אוכל ולא שוכב, שוכב ולא אוכל, לא אוכל ולא שוכב מנין? ת"ל יכבס בגדיו ריבה.
[ח] אם סופנו לרבות את הכל מה ת"ל האוכל והשוכב? אלא כדי ליתן שיעור לשוכב – כדי שיאכל. וכמה הוא שיעור אכילה? כדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכלו בליפתן.
[ט] כל כיבוס בגדים האמור בתורה להחמיר וזה להקל. אפילו לבוש עשרה סבריקים ועטוף עשרה פוליינות כולם טהורים עד שישהא כדי אכילת פרס.
[י] יכול הבהמה והעכו"ם יהיו מצילים בגדים בבית המנוגע? ת"ל יכבס בגדים ריבה – המטמא בגדים מציל בגדים בבית המנוגע. יצאו הבהמה והעכו"ם שאין מטמאים בגדים, אין מצילים בגדים בבית המנוגע.
[יא] מכאן אמרו היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ וטבעותיו בידו. אם שהה כדי אכילת פרס – טמא. היה עומד בחוץ ופשט ידו לפנים וטבעותיו בידו, ר' יהודה מטמא מיד וחכמים אומר עד שישהא כדי אכילת פרסץ
[יב] אמרו לו לר' יהודה ומה אם בזמן שכל גופו טמא לא טימא מה שעליו עד שישהא כדי אכילת פרס, בזמן שאין כל גופו טמא אינו דין שלא יטמא את מה שעליו עד שישהא כדי אכילת פרס?!
[יג] אמר להם ר' יהודה מצינו שיפה כח הטמא להציל יתר מן הטהור – ישראל מקבלים טומאה ומצילים בגדים בבית המנוגע, הבהמה והעכו"ם שאין מקבלים טומאה אין מצילים בגדים בבית המנוגע.
[יד] "והזה אל הבית" – על השקוף ויש אומרים על כולו. "ושלח את הצפור החיה" – ר' יוסי הגלילי אומר, צפור שחיה חוץ לעיר. ואיזה? זה דרור.
[טו] "וכפר על הבית וטהר" – אם נאמר במצורע למה נאמר בבתים? ואם נאמר בבתים למה נאמר במצורע? לפי שיש בבתים מה שאין במצורע ובמצורע מה שאין בבתים. מצורע טעון קרבן והבית אינו טעון קרבן, מצורע יש לו טהרה מטומאתו והבית אין לו

טהרה מטומאתו – הא לפי שיש במצורע מה שאין בבתים ובבתים מה שאין במצורע צריך לומר במצורע וצריך לומר בבתים.
[טז] "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק... ולשאת ולספחת ולבהרת" – מנין אתה אומר כהן שבקי בנגעים אבל לא בנתקים, בנתקים אבל לא בקרחת, באדם אבל לא בבגדים, בבגדים אבל לא בבתים לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהם ובשמותיהם?
[יז] ת"ל "זאת התורה לכל נגע הצרעת וכו'..." רבי אומר למה בא "ולהורות ביום"? מלמד שביום הוא מטמא וביום הוא מטהר. חנינא בן חכינאי אומר למה בא "להורות"? מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיורנו רבו.

מצורע פרשת זבים

פרשה א

[א] "בני ישראל" מטמאים בזיבה ואין העכו"ם מטמאים בזיבה. ואעפ"י שאינם מטמאים בזיבה מטמאים כזבים ושורפים עליהם את התרומה ואין חייבים עליהם על ביאת המקדש אין לי אלא בני ישראל, מנין לרבות את הגרים ואת העבדים? ת"ל "ואמרת אליהם". "איש" – אין לי אלא איש, מנין לרבות את הקטן? ת"ל "איש איש" דברי ר' יהודה. ר' שמעון בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, הרי הוא אומר "והזב את זובו לזכר ולנקבה". "לזכר" – כל שהוא זכר, בין גדול בין קטן. "לנקבה" – כל שהיא נקבה, בין גדולה בין קטנה.
[ב] "כי יהיה" – מן הדיבור ואילך. והלא דין הוא! טימא בנגעים וטימא בזבים. מה נגעים פטר בהם לפני הדיבור אף זבים יפטר בהם לפני הדיבור קל וחומר! ומה נגעים שטימא בהם אנסים פטר בהם לפני הדיבור, זבים שלא טימא בהם אנסים אינו דין שיפטור בהם לפני הדיבור?! לא אם אמרת בנגעים שאין טומאתם וטהרתם אלא בכהן, תאמר בזבים שטומאתם וטהרתם בכל אדם! הואיל וטומאתם וטהרתם בכל אדם לא יפטר בהם לפני הדיבור... ת"ל "כי יהיה" – מן הדיבור ואילך
[ג] "כי יהיה זב" – יכול אפילו זב מכל מקום יהיה טמא? ודין הוא! טימא בזב וטימא בזבה, מה זבה מקום שמטמא בטומאה קלה מטמאה טומאה חמורה, אף זב במקום שמטמא בטומאה קלה מטמא טומאה חמורה.
[ד] לא אם אמרת בזבה שאינה מטמאה אלא בג' ראיות לג' ימים, תאמר בזב שהוא מטמא בג' ראיות ליום א'?! הואיל והוא מטמא ג' ראיות ליום א', יטמא מכל מקום... ת"ל "מבשרו" – ולא כל בשרו.

[ה] אחר שחילק הכתוב זכיתי לדין: טימא בזב וטימא בזבה. מה זבה מקום שמטמאה בטומאה קלה מטמאה טומאה חמורה אף הזב מקום שמטמא בטומאה קלה מטמא טומאה חמורה.

[ו] "מבשרו" – עד שתצא טומאתו חוץ לבשרו. והלא דין הוא! ומה אם הזבה שאינה מטמאה אלא בג' ראיות לג' ימים -מטמאה בפנים כבחוץ, זב שהוא מטמא בג' ראיות ליום אחד אינו דין שיטמא בפנים כבחוץ?! ת"ל "מבשרו" – עד שתצא טומאתו חוץ לבשרו

[ז] "מבשרו" טמא ולא מחמת דבר אחר. מכאן אמרו בז' דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה: במאכל ובמשתה, בקפיצה, במשא, ובחולי, ובמראה, ובהרהור. משנזקק לזיבה אין בודקין אותו – אונסו וספיקו ושכבת זרעו טמאים כי רגלים לדבר.

[ח] "זובו טמא" – לימד על הזוב שהוא טמא. הלא דין הוא! ומה אם הזב -שהזוב גרם לו טומאה- הרי הוא טמא, הזוב -שהוא גרם לטומאה- אינו דין שיהיה טמא?! שעיר המשתלח יוכיח! שגרם לטומאה והרי הוא טהור,...

[ט] אף אתה אל תתמה על הזוב שאף על פי שגרם לטומאה, לא יהיה טמא... ת"ל "זובו טמא" – לימד על הזוב שהוא טמא

[י] יכול הדם היוצא מן האמה שלו יהיה טמא? ת"ל "הוא" – הוא טמא ואין דם היוצא מן האמה שלו טמא אלא טהור.

[יא] אין לי אלא זובו, מימי רגליו מנין? ודין הוא: ומה אם רוק שהוא יוצא במקום טהרה הרי הוא טמא, מימי רגליו שהם יוצאי ממקום טומאה אינו דין שיהא טמא?! הדם היוצא משם יוכיח! שהוא יוצא ממקום טומאה והרי הוא טהור.

[יב] ואף אתה אל תתמה על מימי רגליו שאף על פי שהם יוצאים ממקום טומאה לא יהיו טמאים... ת"ל "וזאת" – לרבות את מימי רגליו.

[יג] יכול הזיעה, והליחה סרוחה, והראי יהיו טמאים? ת"ל "הוא". אוציא את אלו שאינם מטמאים טומאת משקים ולא אוציא דמעת עינו, ודם מגפתו, וחלב האשה שהם מטמאים טומאת משקים? ת"ל "זאת" נמצאת אתה אומר תשעה משקים בזב: הזיעה, והליחה סרוחה, והראי – טהורים מכלום. דמעת עינו, ודם מגפתו, וחלב האשה – טמאים טומאת משקים. זובו, ורוקו, ומימי רגליו מטמאים טומאה חמורה.

פרק א

[א] "וזאת תהיה טומאתו בזובו" – טומאתו בזובו תלויה, ואינה תלויה בימים.

[ב] והלא דין הוא! ומה אם הזבה -שהיא מטמאה את בועלה- אינה מטמאה אלא בג' ראיות לג' ימים, זב שאינו מטמא את שהוא בועל אינו דין שלא יטמא אלא בג' ראיות לג' ימים?! ת"ל "וזאת תהיה טומאתו בזובו" – טומאתו בזובו תלויה, ואינה תלויה בימים.
[ג] זובו רר זוב – מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין? ת"ל "תהיה" – אפילו כל שהוא. "החתים" – אפילו כל שהוא. "בשרו" – אפילו כל שהוא. אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות? אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה ראיה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד-יון לשילוח, שהם כדי שתי טבילות ושני ספוגים, הרי זה זב גמור.
[ד] רבי אומר, למה הדבר דומה? לחבל של מאה אמה. ראה בתחלת מאה, ובסוף חמשים, ובסוף מאה אמה הרי זה זב גמור. ראה בתחלת מאה, בתוך חמשים, ובסוף מאה או בתחלת מאה, ולאחר חמשים, ובסוף מאה – אין זה זב גמור.
[ה] "מזובו" – אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב, להביא את שראה שתי ראיות שיטמא משכב ומושב.
[ו] והלא דין הוא! ומה אם הזבה -שאינה סופרת שבעה לשתי ראיות- מטמאה משכב ומושב בשתי ראיות, זב שהוא סופר שבעה לשתי ראיות אינו דין שיטמא משכב ומושב בשתי ראיות?! לא! אם אמרת בזבה שהיא מטמאה משכב ומושב בראיה אחת, תאמר בזב שאינו מטמא משכב ומושב בראיה אחת! הואיל ואינו מטמא משכב ומושב בראיה אחת, לא יטמא משכב ומושב בשתי ראיות... ת"ל "מזובו" – אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב, להביא זב שראה שתי ראיות שמטמא משכב ומושב.
[ז] "טמאתו בזובו" – בלובן הוא מטמא ואינו מטמא בדם. והלא דין הוא! ומה אם הזבה -שאינה מטמאה בלובן- מטמאה בדם, הזב שהוא מטמא בלובן אינו דין שיטמא בדם?! ת"ל "טומאתו בזובו" – בלובן הוא מטמא ואינו מטמא בדם.
[ח] קל וחומר לזבה שמטמאה בלובן! ומה אם הזב -שאינו מטמא בדם- מטמא בלובן, זבה שמטמאה בדם אינו דין שמטמאה בלובן?! ת"ל "טומאתו היא" – טומאת האיש בלובן וטומאת האשה בדם.

פרק ב

[א] "... אשר ישכב עליו הזב" – יכול אפילו שכב על עדיינה ועל הדלת? ת"ל משכב – ולא עדיינה ולא הדלת.
[ב] אוציא את אלו ולא אוציא מחצלת הקנים ושל חלף? ת"ל "המשכב" – המיוחד.

[ג] אין לי אלא מיטה והבגד. מנין הסגוס, והרדיד, והחלוק, והטלית, והקלסטר ארבעת קבים, והתורמל חמשת קבים, והכריתית סאה, והחמת של שבעה קבים? ת"ל "וכל המשכב" ריבה או יכול שאני מרבה הסידור, והדף של נחתומים, ועריבה גדולה שהנדות שוכבת בתוכה... ת"ל "אשר ישכב עליו" – המיוחד לשכיבה, ולא שאומרים לו "עמוד ונעשה מלאכתנו!"

[ד] או יכול שאני מוציא הסגוס, והרדיד, והחלוק, והטלית, והקלסטר ד' קבים, ותורמל ה' קבים, והכריתית סאה, והחמת של ז' קבים? ת"ל "וכל המשכב" ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את אלו שהם משמשים שכיבה עם מלאכתם ומוציא אני את אלו שאין משמשים שכיבה עם מלאכתם.

"... אשר ישב עליו הזב יטמא" – יכול אפילו ישב על האבן ועל הקורה? ת"ל כלי – ולא אבן ולא קורה. אוציא את אלו ולא אוציא כסא של גללים ושל אדמה ושל אבנים? ת"ל "הכלי" – המיוחד.

[ה] אין לי אלא כסא וספסל וקתדרה המיוחדים. מנין תיבת הבלנים, ותיבה שפתחה מצידיה, ועריבה משני לוג ועד תשעה קבין שנסדקה שאינו יכול להרחיק בת רגלו אחת? ת"ל "וכל הכלי" ריבה. יכול אפילו כפה סאה וישב עליו, תרקב וישב עליה? ת"ל "אשר ישב עליו" – המיוחד לישיבה, לא שאומר לו "עמוד ונעשה מלאכתנו!"

[ו] או יכול שאני מוציא תיבת הבלנים, ותיבה שפתחה מצידיה, ועריבה משני לוגין ועד תשעה קבין שנסדקה או שאינו יכול לרחוץ רגלו אחת? ת"ל "וכל הכלי" ריבה. מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב ומיעט. מרבה אני את אלו שהם משמשים ישיבה עם מלאכתם ומוציא אני את אלו שאין משמשים ישיבה עם מלאכתם.

[ז] אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב. מנין שכב על המושב וישב על המשכב? עומד, ונתלה, ונשען מנין? "יטמא" ריבה

[ח] "הזב" – ולא בעל קרי. והלא דין הוא! הזב טומאתו ממקור ובעל קרי טומאתו ממקור. מה הזב מטמא משכב ומושב אף בעל קרי יטמא משכב ומושב... ת"ל "הזב" – ולא בעל קרי.

[ט] "הזב" – ולא אבן המנוגעת. והלא דין הוא! ומה אם הזב שאינו מטמא בביאה מטמא משכב ומושב, אבן המנוגעת שהיא מטמאה בביאה אינו דין שיטמא משכב ומושב?! ת"ל "הזב" – ולא אבן המנוגעת.

[י] "הזב" – ולא טמא מת. והלא דין הוא! ומה אם הזב שאינו טעון הזיית שלישי ושביעי מטמא משכב ומושב, טמא מת שטעון הזיה בשלישי ושביעי אינו דין שיטמא משכב ומושב?! ת"ל "הזב" – ולא טמא מת.
[יא] "הזב" – ולא המת. והלא דין הוא! ומה אם הזב שאינו מטמא טומאת ז' מטמא משכב ומושב, מת שהוא מטמא טומאת ז' אינו דין שיטמא משכב ומושב?! ת"ל "הזב" – ולא המת.
[יב] ר"ש אומר "אשר ישכב עליו" ו"אשר ישב עליו" – את שיש לו ישיבה ויש לו שכיבה מטמא משכב ומושב, ואין זב שמת מטמא משכב ומושב.
[יג] ושאמרו הזב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר – מדברי סופרים. "אשר ישכב עליו" ו"אשר ישב עליו" – עד שינשא רובו עליו.

פרשה ב

[א] "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" – אדם-נוגע-במשכב מטמא בגדים, ואין המשכב-הנוגע-במשכב מטמא בגדים. הלא דין הוא! ומה אם במקום שלא נטמא אדם-מתחת-הזב לטמא אדם ולטמא בגדים, נטמא משכב-מתחת-הזב לטמא אדם ולטמא בגדים, מקום שנטמא אדם-במגע-משכב לטמא אדם ולטמא בגדים אינו דין שיטמא משכב-במגע-משכב לטמא אדם ולטמא בגדים?! ת"ל "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" – אדם-הנוגע-במשכבו מטמא בגדים, ואין המשכב-הנוגע-במשכב מטמא בגדים.
[ב] קל וחמר שיטמא אדם-מתחת-הזב לטמא אדם ולטמא בגדים! ומה אם במקום שלא נטמא משכב-במגע-משכב לטמא בגדים, מיטמא אדם-במגע-משכב לטמא בגדים, מקום שנטמא משכב-מתחת-זב לטמא אדם ולטמא בגדים אינו דין שיטמא אדם-מתחת-הזב לטמא אדם ולטמא בגדים?! ת"ל "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא" – משכב מטמא מתחת הזב לטמא אדם ולטמא בגדים, ואין אדם-מתחת-הזב לטמא אדם ולטמא בגדים.
[ג] משכב "במשכבו" – ואם נשבר, טהור. הלא דין הוא! מה אם כלי חרס – שאין לו טהרה מטומאתו – אם נשבר טהור, משכב – שיש לו טהרה מטומאתו – אם נשבר לא יהיה טהור?! לא! אם אמרת בכלי חרס שאין נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים, תאמר במשכב שהוא נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים! הואיל והוא נעשה אב הטומאה לטמא אדם ולטמא בגדים, אם נשבר לא יהיה טהור... ת"ל משכב "במשכבו" – אם נשבר, טהור.

[ד] "במשכבו" – ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מחמשה או יתר מעשרה. או יכול שאני מוציא מחמשה עד עשרה? ת"ל "טמא".
[ה] "במשכבו" – ולא בנימין היוצאים מן הקשר חוץ משלש אצבעות. או יכול שאני מוציא משלש ולמטן? ת"ל "טמא".
[ו] "במשכבו" – ולא הגזול. או יכול שאני מוציא את הגנוב? ת"ל "טמא".
[ז] ר' שמעון אומר "במשכבו" – ולא הגנוב. או יכול שאני מוציא את הגזול? ת"ל "טמא".
[ח] אמרו לו מה ראית לרבות את זה ולהוציא את זה? אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את זה שנתיאשו הבעלים ממנו ומוציא אני את זה שלא נתיאשו הבעלים ממנו.
[ט] "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" – בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש אינו מטמא בגדים.
[י] "יכבס בגדיו" – יכול הציפה? ת"ל "בגד". אי "בגד" יכול בגד גדול לבן המטמא בזוב ומטמא בנגעים. מנין גדול צבוע? קטן לבן? קטן צבוע? עד שתהא מרבה להביא שביס של סבכה וגלגלין מנין? ת"ל בגד "בגדיו" ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים? ת"ל "טמא". יכול יטמא אדם וכלי חרש? ת"ל "בגד" – בגד הוא מטמא ולא אדם וכלי חרש.
[יא] מכאן אמרו: כל המטמא בגדים, בשעת מגעו – מטמא אוכלים ומשקים להיות תחלה, והידים להיות שניות, ומטמא שאר כלים כבגדים, ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש. לאחר פרישתן – מטמאין משקים להיות תחלה, והאוכלים והידים להיות שניות, ואינו מטמא בגדים, ואין צריך לומר אדם וכלי חרש.

פרק ג

[א] "והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא" – אין לי אלא בזמן שיושב עליו ונוגע בו. מנין לעשרה מושבות זה על גבי זה, ואפילו על גבי אבן מסמא? ת"ל "והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא" – מקום שהזב יושב ומטמא ישב הטהור ויטמא.
[ב] אין לי אלא בזמן שהוא יושב עליו והזב שם. מנין לעשות ריקם כמלא? ת"ל "כלי" – לעשותו ריקם כמלא.
[ג] אין לי אלא משכב. מרכב מנין? ודין הוא: אם מצינו שלא חלק הכתוב בין נישא לנושא במשכב, כך לא נחלק בין נישא לנושא למרכב. מה לי לא חלק בין נישא לנושא למשכב – שלא חלק מגעו ממשאו! לא נחלק בין נישא לנושא למרכב שחלק מגעו ממשאו?! ת"ל "כלי" – לרבות את המרכב.
[ד] ר' חנינא בן חנינא אומר, אם בדרך שלא ירדה עליו הטומאה, יצאה ממנו, בדרך שירדה עליו הטומאה אינו דין שתצא ממנו?! לאו! מה לי החמיר במרכב הנישא, שהרי

החמיר בזב הנישא! נחמיר במרכב הנושא שהרי היקל בזב הנושא?! ת"ל "כלי" – לרבות את המרכב.
[ה] "בבשר הזב" – ולא בצואה שעליו, ולא בקולקלוס שעליו, ולא בשירים ולא בנזמים ולא בטבעות אף על פי שאין יוצאים. או יכול שאני מרבה את השער ואת הצפורן? ת"ל "טמא"
[ו] "בבשר הזב" – ולא בעצם הפורש ממנו, ולא בבשר הפורש ממנו. קל וחמר לפורש מן הטהור שיהיה טהור. הא מה אני מקיים "או בעצם אדם או בקבר"? זה אבר הפורש מן החי בין פרק לפרק.
[ז] אם נאמרו בזב למה נאמרו במשכב ואם נאמרו במשכב למה נאמרו בזב? לפי שיש בזב מה שאין במשכב ובמשכב מה שאין בזב. הזב עושה משכב ואין המשכב עושה משכב. חיבורי הזב טהורים וחיבורי המשכב טמאים. הא לפי שיש בזב מה שאין במשכב ובמשכב מה שאין בזב צריך לומר במשכב וצריך לומר בזב.
[ח] "וכי ירק הזב בטהור" – יכול אפילו רקק ולא נגע בו יהא טמא? ת"ל "בטהור" – עד שיגע בו. אין לי אלא רוקו. כיחו, וניעו, וירירו, ומימי האף שלו מנין? ת"ל "וכי ירוק".
[ט] "אשר ירכב עליו הזב יטמא" – יכול אפילו רכב על המשכב ועל המושב? ת"ל מרכב – ולא משכב ולא מושב.
[י] אוציא את אלו ולא אוציא את האוכף? ת"ל "המרכב" – מרכב המיוחד.
[יא] איזהו המרכב המיוחד? זרז האשקלוני, ומדוכה המדית, ועביט של גמל, וטפיטו של סוס. ר' יוסי אומר, טפיטו של סוס טמא מושב מפני שעומדים עליו בקומפון, אבל אוכף של נאקה טהור.
[יב] אין לי אלא בזמן שהוא רוכב עליו ונוגע בו (ס"א עליו). מנין לעשרה מרכבות זה על גבי זה, אפילו על גבי אבן מסמא? ת"ל "וכל המרכב" "אשר ירכב עליו הזב יטמא" – עד שינשא רובו עליו.

פרק ד

[א] "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" – של זב. יכול "תחתיו" של מרכב? ודין הוא: אם הזב החמור לא טימא כלי שטף אלא במגע, מרכב הקל אינו דין שלא יטמא כלי שטף אלא במגע?! הא מה אני מקיים "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו"? תחתיו של זב.
[ב] "והנושא אותם" מה ת"ל? שיכול אין לי מטמא במשא אלא המרכב בלבד. משכב ומושב מנין? ודין הוא! ומה אם מרכב שאין מגעו מטמא בגדים – משאו מטמא בגדים,

משכב ומושב שמגעם מטמא בגדים אינו דין שמשאם מטמא בגדים?! גולל ודופק יוכיחו! שמגעם מטמא בגדים ואין משאם מטמא בגדים.
[ג] אף אתה אל תתמה על המשכב ועל המושב שאף על פי שמגעם מטמא בגדים לא יהיה משאם מטמא! ת"ל "והנושא אותם" – לרבות את המשכב ואת המושב.
[ד] ר' אליעזר אומר, "והנושא אותם" מה ת"ל? שיכול אין לי מטמא במשא אלא אלו בלבד. מנין זובו של זב, ורוקו, ומימי רגליו, ושכבת זרעו, ודם הנדה? ת"ל "והנושא אותם" – לרבות כל האמור בענין.
[ה] "בו" – ולא בצואה שעליו, ולא בקילקיס שעליו, ולא בשירים, ולא בנזמים, ולא בטבעות אף על פי שאין יוצאים. או יכול שאני מוציא את השער ואת הצפורן? ת"ל "טמא". "וידיו לא שטף במים" מה ת"ל? לפי שנאמר "ורחץ את בשרו במים" יכול אף בית הסתרים? ת"ל "וידיו" – מה ידיו בנראה פרט לבית הסתרים אף כל בנראה פרט לבית הסתרים.
[ו] מנין לעשות אחר ספרו של זב כימי גמרו? ת"ל "וידיו לא שטף במים" – אפילו לאחר מאה שנים.
[ז] אמר ר' אלעזר בן ערך, מכאן סמכו חכמים לטהרת ידים מן התורה.

פרשה ג

[א] "כלי חרש" – אין לי אלא כלי חרש. מנין לרבות כלי נתר? ת"ל "וכלי חרש". "אשר יגע בו הזב" – יכול אפילו נגע בו הזב מאחוריו יהיה טמא? ודין הוא: ומה אם מת החמור – לא טימא כלי חרש מאחוריו, הזב הקל אינו דין שלא יטמא כלי חרש מאחוריו?! לאו! אם אמרת במת שאינו עושה משכב ומושב, תאמר בזב שמטמא משכב ומושב! הואיל ועושה משכב ומושב יטמא כלי חרש מאחוריו? ת"ל "אשר יגע בו הזב" ולהלן הוא אומר "אשר תבושל בו" – מה "בו" האמור להלן מאוירו אף כאן מאוירו.
[ב] מאחר שלמדנו שאין מטמא אותו אלא מאוירו מה ת"ל "אשר יגע בו"? מגע שהוא בכולו, הוי אומר זה הסיטו.
[ג] "וכל כלי עץ ישטף במים". אמר ר' שמעון, מה בא זה ללמדנו? אם ללמד שמטמא כלי שטף במגע והלא כבר נאמר "והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו"! אם הנוגע בו מטמא כלי שטף במגע, הוא עצמו לא יטמא כלי שטף במגע?! אם כן למה נאמר "וכל כלי עץ ישטף במים"? אלא אלו אוכלים ומשקים וכלים שעל גבי הזב.

[ד] והלא דין הוא! ומה אם במקום שעשה משכב תחתיו – לא עשה תחתיו מדף, מקום שלא עשה על גביו משכב אינו דין שלא נעשה על גביו מדף?! ת"ל "וכל כלי עץ ישטף במים" – מלמד שעושה על גביו מדף.

[ה] קל וחמר שנעשה על גביו משכב! ומה אם במקום שלא עשה תחתיו מדף – עשה תחתיו משכב, מקום שעשה על גביו מדף אינו דין שנעשה על גביו משכב?! ת"ל "וכל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא" – משכב הוא עושה תחתיו, ואין עושה על גביו משכב.

[ו] קל וחמר שיעשה תחתיו מדף! מה אם במקום שלא עשה על גביו משכב – עשה על גביו מדף, מקום שעשה תחתיו משכב אינו דין שיעשה תחתיו מדף?! ת"ל "וכל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא" – משכב הוא עושה תחתיו ואינו עושה תחתיו מדף.

[ז] קל וחמר שלא יעשה תחתיו משכב! ומה אם במקום שעשה על גביו מדף – לא עשה על גביו משכב, מקום שלא עשה תחתיו מדף אינו דין שלא יעשה משכב?! ת"ל "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא" – מלמד שהוא עושה תחתיו משכב.

פרק ה

[א] "וכי יטהר הזב מזובו" – כשיפסק מזובו. "מזובו" – ולא מזובו ונגעו. "מזובו וספר" – אף מקצת זובו טעון ספירת שבעה,

[ב] להביא את שראה שתי ראיות שיטעון ספירת שבעה. והלא דין הוא: ומה אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות, לא יטעון ספירת ז' לשתי ראיות?! זבה תוכיח! שהיא מטמאה משכב בשתי ראיות ואינה סופרת לשתי ראיות.

[ג] אף אתה אל תתמה על הזב שאף על פי שהוא מטמא משכב בשתי ראיות, לא יטעון ספירת שבעה לשתי ראיות... ת"ל "מזובו וספר" – אף מקצת זובו טעון ספירת שבעה, להביא את שראה שתי ראיות שטעון ספירת שבעה.

[ד] "וספר לו" – לעצמו. מכאן אמרו: הזב והזבה שבדקו את עצמם ביום הראשון ומצאו טהורים, וביום השביעי ומצאו טהורים, ושאר כל הימים לא בדקו – ר' אליעזר אומר הרי אלו בחזקת טהרה, ור' יהושע אומר אין להם אלא יום ראשון ויום השביעי בלבד, ר' עקיבא אומר אין להם אלא יום הז' בלבד.

[ה] ר' יוסי ור' שמעון אומרים נראים דברי ר' אליעזר מדברי ר' יהושע, ודברי ר' עקיבא משניהם אבל הלכה כדברי ר' אליעזר.

[ו] "שבעת ימים" – יכול בין סמוכים בין מפוזרים? ת"ל "לטהרתו" – שתהיה טהרתו אחת.

[ז] "וכבס בגדיו ורחץ בשרו" – הקיש כיבוס בגדיו לרחיצת בשרו. מה רחיצת גופו בנקיות אף כיבוס בגדיו בנקיות, הא למדנו חוצצים בכלים.
[ח] "ורחץ בשרו במים חיים" – הזב טעון ביאת מים חיים, ואין מצורע טעון ביאת מים חיים.
[ט] הלא דין הוא! מה אם הזב שאין טעון הזיית מים חיים טעון ביאת מים חיים, מצורע שהוא טעון הזיית מים חיים אינו דין שיטעון ביאת מים חיים?! ת"ל "ורחץ בשרו במים חיים" – הזב טעון ביאת מים חיים ואין מצורע טעון ביאת מים חיים.
[י] יכול אף כליו יטענו ביאת מים חיים? ת"ל "בשרו" – בשרו טעון ביאת מים חיים וכליו עולים בכל מימות.
[יא] "וטהר" – מלטמא כלי חרש במשא. בן עזאי אומר, ומה אם במקום שלא עשה ולד הטומאה קל כולד הטומאה הקל לטמא באב הטומאה הקל – עשה ולד הטומאה הקל כולד הטומאה הקל לטמא באב הטומאה הקל, מקום שעשה ולד הטומאה חמור כולד הטומאה חמור לטמא באב הטומאה החמור אינו דין שנעשה ולד הטומאה החמור כולד הטומאה החמור ליטמא באב הטומאה החמור?! אמר לו ר' יוסי הגלילי "פרשה!". אמר לו "אין מפרשים לחכם". אמר לו "שנהו!". אמר לו "אין שונים לחכם". חזר ר' יוסי הגלילי ופירש: ומה אם במקום שלא עשה בגדי המטמאים בשרץ כבגדים בשרץ – עשה כלי חרש בשרץ כאדם בשרץ, כאן שעשה בגדי המטמאים בזב כבגדים בזב אינו דין שנעשה כלי חרש בזב כאדם בזב?! ת"ל "וטהר" – מלטמא כלי חרש במשא.
[יב] "בשמיני" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ביום ולא בלילה.
[יג] "יקח לו" – לעצמו, שאם הפרישו לזיבתו הראשונה לא יביאם לזיבתו שנייה. "שתי תורים או שני בני יונה" – חילופי תורים בני יונה, וחילופי בני יונה תורים, ואין חלופיהם עשירית האיפה.
[יד] מנין שהוא טובל מבעוד יום? ת"ל "ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד"- כיצד הוא בא אל פתח אהל מועד אלא אם כן היה מעורב שמש, מלמד שהוא טובל מבעוד יום.
[טו] "ועשה אותם הכהן אחד חטאת והאחד עולה" – שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה. מנין שאם הפרישם הוא שיהיה הפרשו הפרש? ת"ל "אחד לחטאת ואחד לעולה והביא אותם אל הכהן".
[טז] "וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו" – מקצת זבים מביאים ומקצת זבים אין מביאים. הא כיצד? ראה שלש – יביא. ראה שתים – לא יביא. או אינו אלא ראה שתים – יביא, שלש – לא יביא... והלא מי שראה שלש ראה שתים! מה אני מקיים "וכפר עליו הכהן

לפני ה' מזובו" – מצקת זבים מביאים קרבן ומקצת זבים אין מביאים קרבן, הא כיצד ראה שלש – יביא, ראה שתים – לא יביא.

פרק ו

[א] איש – פרט לקטן. או יכול שאני מוציא את בן תשע שנים ויום אחד? ת"ל "ואיש".

[ב] "כי תצא ממנו שכבת זרע" – עד שתצא טומאה חוץ לבשרו. מכאן אמרו: הזב ובעל קרי שהרגישו, אוחזים באמה ובולעים את התרומה.

[ג] "שכבת זרע" – פרט למערה. "ורחץ במים" – במי מקוה. "את כל בשרו" – מים שכל בשרו עולה בהם, וכמה הם? אמה על אמה ברום שלש אמות. נמצאת אתה אומר שיעור המקוה מ' סאה.

[ד] בגד ועור – אין לי אלא בגד ועור. מנין לעשות שאר כל הכלים כבגד ועור? ת"ל "כל בגד וכל עור". ואם נפשך לומר, נאמר בגד ועור בשרץ, ונאמר בגד ועור במת, ונאמר בגד ועור בשכבת זרע. מה בגד ועור האמור בשרץ ובמת – עשה כל הכלים כבגד ועור, אף בגד ועור האמור בשכבת זרע נעשה כל שאר הכלים כבגד ועור.

[ה] "אשר יהיה עליו" – אף על מקצתו. "שכבת זרע". מה שכבת זרע האמור כברייתה אף כאן כברייתה, פרט לשכבת זרע שנסרחה. מכאן אמרו: הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה, דברי ר' אלעזר בן עזריה. ר' ישמעאל אומר, פעמים שהם ד' עונות, פעמים שהם ה' עונות, פעמים שהם ו' עונות. רבי עקיבא אומר לעולם חמש.

[ו] ואם יצאת מקצת עונה ראשונה, משלימים לו מקצת עונה ששית.

[ז] אשה – פרט לקטנה. או יכול שאני מוציא בת ג' שנים ויום א'? ת"ל "ואשה".

[ח] "אשר ישכב איש" – פרט לקטן. "אותה" – פרט לכלה, דברי ר' יהודה. אמרו לו לר' יהודה, "וכי מה ראיה לכלה?!", אלא "אותה" – פרט לדבר אחר, "שכבת זרע" – פרט למערה.

[ט] "ורחצו במים וטמאו עד הערב" – הקיש רחיצתה לרחיצתו. מה רחיצתה בנקיות אף רחיצתו בנקיות. מה רחיצתו בארבעים סאה אף רחיצתה בארבעים סאה. מה רחיצתו פרט לבית הסתרים אף רחיצתה פרט לבית הסתרים.

[י] ר' שמעון אומר מה ת"ל "ורחצו במים וטמאו עד הערב"? אם לענין הנוגע בשכבת זרע – הרי הנוגע בשכבת זרע אמור למטן! אם כן למה נאמר "ורחצו במים וטמאו עד הערב"? אלא מפני שהיא טומאת בית הסתרים, והלא אין אדם מטמא בבית הסתרים, אלא גזרת מלך הוא, לכך נאמר "ורחצו במים וטמאו עד הערב".

פרשה ד

[א] אשה – אין לי אלא אשה גמורה. בת יום א' מנין? ת"ל "ואשה". מכאן אמרו: בת יום א' לנדה. בת עשרה ימים לזיבה.

[ב] "כי תהיה" – מן הדיבור ואילך. "כי תהיה זבה" – יכול אפילו זבה מכל מקום תהיה טמא? ת"ל "והיא גלתה את מקור דמיה" – לימד על הדמים שאינם אלא מן המקור.

[ג] יכול כל מראה זוב שתזוב תהיה טמאה? ת"ל "דם". אי דם, אין לי אלא מראה דם אחד, כשהוא אומר "דמיה" מלמד שדמים הרבה טמאים בה – האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה, וכמזוג. בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ובית הלל מטהרין.

[ד] "בבשרה" – מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ. והלא דין הוא! ומה אם הזב – שהוא טעון ביאת מים חיים – אין מטמא בפנים כבחוץ, נדה – שאינה טעונה ביאת מים חיים – אינו דין שלא תטמא בפנים כבחוץ?! ת"ל "בבשרה" – מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ. אין לי אלא נדה, זבה מנין? ת"ל "זובה". הפולטת שכבת זרע מנין? ת"ל "תהיה". ר' שמעון אומר דיה כבועלה. מה בועלה אינו מטמא בפנים כבחוץ אף היא לא תטמא בפנים כבחוץ.

[ה] "שבעת ימים תהיה בנדתה" – לא בזיבתה כל שבעה. יכול עד שתהיה רואה דם כל שבעה? ת"ל "תהיה" – אף על פי שאינה רואה.

[ו] אין לי אלא ימים, לילות מנין? ת"ל "תהיה" – לרבות את הלילות.

[ז] יכול בין סמוכים בין מפוזרים? ת"ל "תהיה" – תהא הוייתן אחת.

[ח] מנין שאינה טובלת מבעוד יום? ת"ל "שבעת ימים תהיה בנדתה" – בנדתה תהיה כל שבעה.

[ט] "וכל הנוגע בה יטמא" – יכול לא יהיה נוגע בה מטמא בגדים במגע? הין אם מטמאה במשכב לטמא אדם ולטמא בגדים, היא עצמה לא תטמא בגדים במגע?! אם כן למה נאמר "וכל הנוגע בה יטמא עד הערב"? יכול יהא הנוגע מטמא אדם וכלי חרש? ודין הוא: הנוגע בזב מטמא והנוגע בנדה מטמא. מה הנוגע בזב אינו מטמא אדם וכלי חרש, אף הנוגע בנדה לא יטמא אדם וכלי חרש.

[י] לא! אם אמרת בזב – שאינו מטמא אדם לטמא אדם, תאמר בנדה שהיא מטמאה אדם לטמא אדם ממקום אחר! הואיל והיא מטמאה אדם לטמא אדם ממקום אחר, יהא הנוגע בה מטמא אדם וכלי חרש... אם כן למה נאמר "וכל הנוגע בה יטמא עד הערב" – אין הנוגע בה מטמא אדם וכלי חרש.

[יא] "וכל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא וכל אשר תשב עליו יטמא" – יכול תטמא משכב שאינו מיוחד לשכיבה ומושב שאינו מיוחד לישיבה? ת"ל "כל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב... יכבס בגדיו".

[יב] מה למטה אינה מטמאה אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה אף כאן לא תטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.

[יג] יכול לענין לטמא לא תטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה אבל לענין ליטמא תטמא את הכל, שהרבה מיטמאים ואין מטמאים...? ת"ל "עליו.. עליו" – "עליו" אמור לענין ליטמא ו"עליו" אמור לענין לטמא. מה "עליו" האמור לענין לטמא – אינה מטמאה אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה, אף "עליו" האמור לענין ליטמא – לא מטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.

[יד] "ואם על המשכב הוא" – עד שינשא רובו עליו. "או על הכלי אשר הוּא יושבת עליו" – או על מקצתו. מכאן אמרו: רוב טמא על הטהור או על מקצתו, רוב טהור על הטמא או על מקצתו, אחד זב ואחד משכב – טמא. מקצת טמא על הטהור או על מקצתו, מקצת טהור על הטמא או על מקצתו, בזב – טמא, ובמשכב – טהור.

[טו] "משכב" – זה משכב. "אשר היא יושבת עליו" – זה המושב. "כלי" – זה המרכב שנאמר "בנגעו בו" ואיזה דבר חלק מגעו ממשאו? הוי אומר זה המרכב.

פרק ז

[א] "ואם שכב ישכב" – לרבות שתי שכיבות. "ואם שכב ישכב" – לרבות למערה. "איש" – פרט לקטן. או יכול שאני מוציא בן ט' שנים ויום אחד? ת"ל "ואם שכב ישכב"

[ב] "אותה" – פרט למצורעת. והלא דין הוא! מה הנדה שאינה מטמאה בביאה – מטמאה את בועלה, מצורעת שהיא מטמאה בביאה אינו דין שתטמא את בועלה?! ת"ל "אותה" – פרט למצורעת.

[ג] "ותהי נדתה עליו" – יכול יעלה לרגלה? ת"ל וטמא שבעת ימים". יאמר "וטמא שבעת ימים" ומה ת"ל "ותהי נדתה עליו"? יכול לא יטמא אדם וכלי חרש? ת"ל "ותהי נדתה עליו" – מה היא מטמא אדם וכלי חרש אף הוא יטמא אדם וכלי חרש. אי מה היא מטמאה משכב ומושב לטמא אדם ולטמא בגדים אף הוא יטמא משכב ומושב לטמא אדם ולטמא בגדים. ת"ל "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" – שאין ת"ל, אלא שנתקו הכתוב מטומאה חמורה והביאו לטומאה קלה שלא יטמא אלא אוכלין ומשקין.

[ד] נמצאת אתה אומר משכבו כמגעו. מה מגעו לטמא אחד ולפסול אחד, אף משכבו לטמא אחד ולפסול אחד.
[ה] נמצאת אתה אומר, ככר של תרומה שהיא כרוכה במפה ונתונה בין כר לחברו, אם כנגדו נתונה – טמאה, שאם נטמאה המפה נטמאה הככר. ושלא כנגדו – טהורה, שאין מגעו מטמא בגדים.
[ו] "וטמא שבעת ימים" – שיספור שבעה לביאה אחרונה. הלא דין הוא! מיטמא במת ומיטמא בנדה. מה מצינו כשהוא מיטמא במת אינו סופר שבעה אלא לטומאה אחרונה, אף כשהוא מיטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה אחרונה.
או כלך לדרך זה: היא מיטמאה ומטמאה את בועלה. מה היא אינה סופרת שבעה אלא לראיה הראשונה אף כשהוא מיטמא בה לא יספור שבעה אלא לביאה ראשונה.
נראה למי דומה – דנים טומאה שהיא ממקום אחר מטומאה שהיא ממקום אחר, ואל יוכיחו דמים שהם מגופה.
או כלך לדרך זה: דנים טומאה שהיא מחמת דמים מטומאה שהיא מחמת דמים ואל תוכיח טומאת המת שאין מחמת דמים ת"ל "וטמא שבעת ימים" – שיספור שבעה לביאה אחרונה.
[ז] "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" – יכול יטמא משכב שאינו מיוחד לשכיבה ומושב שאינו מיוחד לישיבה? לא! מה היא אינה מטמאה אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה, אף הוא לא יטמא אלא משכב המיוחד לשכיבה ומושב המיוחד לישיבה.
[יא] יכול היא והוא לא יטמאו טומאה חמורה אבל היא והוא יטמאו טומאה קלה? ת"ל "המשכב". אין לי אלא משכב, מרכב מנין? ת"ל "וכל". אין לי אלא בזמן שהוא שוכב עליו ונוגע בו. מנין למשכבות עשרה זו על גב זו? על גב אבן מסמא? ת"ל "וכל". "המשכב אשר ישכב עליו" – עד שינשא רובו עליו.

פרשה ה

[א] "ואשה" – בין גיורת, בין שפחה, בין משוחררת, בין בת ישראל. "כי יזוב זוב דמה" – דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד. או דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת אונס? כשהוא אומר "זוב" לרבות את האונסים. הא מה אני מקיים "דמה" – דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת הולד.

[ב] כמה יהיה בקישוי ויהיה תלוי בולד? ר' מאיר אומר אפילו ארבעים וחמשים יום. ר' יהודה אומר דיה חדשה. ר' יוסי ור' שמעון אומרים, אין קישוי יותר משתי שבתות לפיכך אם קשתה י"ז – שלשה ראשונים ראוים לזיבה וילדה בזוב.

[ג] ויש מקשה עשרים וחמשה ואינה זבה בהם – שנים ל"בלא עת", שבעה נדה, ושנים אחר הנדה, וי"ד של נקבה. אבל אי אפשר שתקשה עשרים וששה, מקום שאין ולד ולא ילדה בזוב.

[ד] ויש רואה מאה ימים ואינה זבה בהם – שנים ל"בלא עת", שבעה נדה, ושנים לאחר נדה, ושמונים של נקבה, שבעה נדה, ושנים לאחר הנדה.

[ה] "ימים" – שניים. יכול ימים הרבה? אמר רבי עקיבא, כל ששמועו מרובה ושמועו מועט, תפשת המרובה – לא תפשת, תפשת מועט – תפשת.

[ו] ר' יהודה בן בתירא אומר, שתי מדות – אחת כלה ואחת מדה שאינה כלה, מודדים מדה כלה ואין מודדין מדה שאינה כלה.

[ז] ר' נחמיה אומר, וכי למה בא הכתוב? לפתוח או לנעול? והלא לא בא לנעול אלא לפתוח! אם אתה אומר ימים עשרה... אינו אלא מאה! אלא מאתים! אלא אלף! אלא רבוא! וכשאתה אומר ימים שניים – פתחת.

[ח] ר' מונא אומר משום ר' יהודה, "ימים" – שניים. יכול ימים הרבה? אם מרובים הם והלא כבר נאמר "רבים"! הא לא דבר אלא ימים מועטים. וכמה הם? הוי אומר שניים.

[ט] "רבים" – שלשה. יכול רבים עשרה? אמר "ימים" ואמר "רבים". מה "ימים" מיעוט ימים שניים, אף "רבים" מיעוט רבים שלשה. יכול שניים ושלשה, הרי חמשה? וכי נאמר "ימים ורבים", והלא לא נאמר אלא "ימים רבים". הא כיצד? הללו יהיו מרובים על שנים, וכמה הם? הוי אומר זה שלשה.

פרק ח

[א] יכול הרואה שלשה בתחלה תהיה זבה, ומה אני מקיים "ואשה כי תהיה זבה דם"? – ברואה יום אחד, אבל הרואה שלשה בתחלה תהיה זבה. ת"ל "בלא עת נדתה...על נדתה" – אחר נדתה היא מטמאה ואינה מטמאה בתחלה.

[ב] אין לי אלא סמוך לנדתה? מופלג מנדתה מנין? ת"ל "או כי תזוב על נדתה". אין לי אלא מופלג מנדתה יום א'. מנין ב', ג', ד', ה', ו', ז', ח', ט', י'? מה מצינו ברביעי שהוא כשר לספירה וכשר לזיבה, אף אני ארבה את אלו שהם כשרים לספירה – כשרים לזיבה.

[ג] מנין לרבות אחד עשר? ת"ל "בלא עת נדתה". או יכול שאני מרבה את יב'? אמרת לאו. מה ראית לרבות את יא' ולהוציא את יב'? אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני את יא' שהוא בספירת "או כי תזוב", ומוציא אני את יב' שאינו בספירת "או כי תזוב".
[ד] אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה. מנין לרואה שנים תהיה זבה? ת"ל "ימי זוב טומאתה כימי נדתה". מנין לרואה יום אחד תהיה זבה? ת"ל "כל ימי זוב".
[ה] מנין שהיא משמרת להם יום אחד? ת"ל "טמא יהיה". יכול כשם שמשמרת אחד לאחד, כך תשמור שנים לשנים? ודין הוא: ומה אם הזב – שאינו סופר אחד לאחד – סופר שבעה לשניים, זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו דין שתספור שבעה לשניים?! ת"ל "יהיה לה" – אין לה אלא יום אחד.
[ו] אין לי אלא הרואה שלשה שהיא מטמאה משכב ומושב. מנין לרואה שנים שתטמא משכב ומושב? ת"ל "ימי זובה".
[ז] מנין לרואה יום אחד שתטמא משכב ומושב? ת"ל "כל ימי זובה".
[ח] "תהיה טמאה" – לרבות את בועלה. "היא" – היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא את שהוא בועל.
[ט] והלא דין הוא! ומה אם הזבה – שאינה מטמאה אלא בג' ראיות לג' ימים – מטמאה את בועלה, הזב שהוא מטמא בג' ראיות ליום אחד אינו דין שיטמא את שהוא בועל?! ת"ל "תהיה טמאה" – לרבות את בועלה, "היא" – היא מטמאה את בועלה ואין הזב מטמא את שהוא בועל, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה.
[י] "כטומאת נדתה" – ולא כימי נדתה. והלא דין הוא! ומה אם במקום שלא עשה טומאת המיטמא כמטמא – עשה ימי המיטמא כמטמא, כאן שעשה טומאת המיטמא כמטמא אינו דין שיעשה ימי המיטמא כמטמא?! ת"ל "כטומאת נדתה", ולא כימי נדתה. "וכל הנוגע בם יטמא" – על ידי חיבוריהם.

פרק ט

[א] "ואם טהרה מזובה" – כשתפסק מזובה, ולא מזובה ומנגעה. "וספרה לה" – לעצמה "שבעת ימים" – יכול בין סמוכים בין מפוזרים? ת"ל "ואחר תטהר" – אחר לכולם.
[ב] ר' שמעון אומר, "אחר תטהר" – אחר המעשה תטהר, כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבוא לידי ספק.
[ג] "בשמיני" – יכול בין ביום ובין בלילה? ת"ל "ביום" – ולא בלילה. "תקח לה" – לעצמה, שאם הפרישתן לזיבתה הראשונה לא תביאם לזיבתה שנייה. "שתי תורים או שני בני יונה" – חלופי תורים, בני יונה. חלופי בני יונה, תורים. ואין חילופיהם עשירית האיפה.

[ד] מנין שהיא טובלת מבעוד יום? ת"ל "והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד" – כיצד היא מביאה אותם אל פתח אהל מועד אלא אם כן תהיה מעורבת שמש?! מלמד שהיא טובלת מבעוד יום.

[ה] "ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה" – שיפרישם הכהן אחד לעולה ואחד לחטאת. ומנין שאם הפרישתן היא יהיה הפרשתה הפרש? ת"ל "אחד לחטאת ואחד לעולה והביא אותם אל הכהן"

[ו] "והזרתם את בני ישראל" – אין נזירה אלא הפרשה, וכן הוא אומר "וינזרו מאחרי ויעל גלוליו על לבו" (יחזקאל יד), ואומר "נזורו אחור" (ישעיהו א).

[ז] "והזרתם את בני ישראל מטומאתם" – הרי זו אזהרה. "ולא ימותו בטומאתם" – זו עונש. "בטמאם את משכני אשר בתוכם" – אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם.

[ח] "תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע" – זה שראה ראיה אחת שהוא כבעל קרי וטובל ואוכל את פסחו לערב.

[ט] "והדוה בנדתה והזב" – זה שראה שתי ראיות שהוא כנדה, מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים ופטור מן הקרבן. "תורת הזב... והזב את זובו" – זה שראה שלש ראיות שהוא זב גמור, מטמא משכב ומושב וצריך ביאת מים חיים וחייב בקרבן.

[י] "תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע" – מה הזוב סותרת בזב אף שכבת זרע סותרת בזב. אי מה הזוב סותר הכל אף שכבת זרע תסתר הכל... ת"ל "לטמאה בה" – אין לה אלא יום אחד.

[יא] יכול אף מימי רגלים יהיו סותרים בזב? ת"ל "זאת".

[יב] "והדוה בנדתה" – זקנים הראשונים היו אומרים "תהיה בנדתה" – לא תכחול ולא תפקוס עד שתבא במים. עד שבא רבי עקיבא ולמד: נכנס הדבר לידי איבה והוא מבקש לגרשה. הא מה אני מקיים "והדוה בנדתה" – תהא בנדתה עד שתבא במים.

[יג] "והזב את זובו" – אחרים אומרים, מה הזב מטמא במשא אף הזוב מטמא במשא. "לזכר" – לרבות את המצורע. "ולנקבה" – לרבות את היולדת. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, הרי הוא אומר "והזב את זובו לזכר" – כל שהוא זכר, בין גדול בין קטן. "ולנקבה" – כל שהיא נקבה, בין גדולה בין קטנה. "ולאיש אשר ישכב עם טמאה" – להביא את הבא על שומרת יום כנגד יום.

אחרי מות

פרשה א

[א] "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו" – "בני אהרן" לא נטלו עצה מאהרן, "נדב ואביהוא" לא נטלו עצה ממשה, "איש מחתתו" איש איש מעצמו עשה, לא נטלו עצה זה מזה. מנין שכשם שעבירת שניהם שוה כך מיתת שניהם שוה? ת"ל "אחרי מות שני בני אהרן".

[ב] "בקרבתם לפני ה' וימותו" – ר' יוסי הגלילי אומר, על הקְרִיבה מתו ולא מתו על ההקרבה. ר' עקיבא אומר, "בקרבתם לפני ה' וימותו", וכתוב אחד אומר "ויקריבו לפני ה' אש זרה" (ויקרא י)... הכריע "בהקריבם אש זרה לפני ה'" (במדבר ג, במדבר כו) – הוי על ההקרבה מתו ולאמיתו על הקריבה. ר' אלעזר בן עזריה אומר, כדאי הקרבה לעצמה וכדאי קריבה לעצמה.

[ג] "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת" – ואין אנו יודעים מה נאמר לו בדיבור הראשון! היה ר' אלעזר בן עזריה משלו משל למה הדבר דומה, לחולה שנכנס אצל רופא. אומר לו "על תשתה צונן ואל תשכב בטחב". בא אחר ואומר לו "אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות". בא אחר ואומר לו "אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני", וזה זרזו יותר מכולם. לכך נאמר "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת".

[ד] ואם בא, מת הוא, שנאמר "ואל יבא...ולא ימות". הא אם בא, מת הוא כדרך שמתו בניו – לכך נאמר "אחרי מות שני בני אהרן...ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת".

[ה] משום ר' ישמעאל אמרו, הואיל ונאמרו שני דברות זה בצד זה, אחד פתוח ואחד סתום, יָלַמד פתוח על הסתום. מה פתוח דיבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת הקדש, אף סתום דבר ביד משה שיאמר לאהרן על ביאת הקדש, ואיזה? זה דיבור של יין ושל שכר שנאמר "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'...וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת".

[ו] "אחיך" ב"אל יבא", ואין משה ב"אל יבא". או "אחיך" ב"אל יבא" ואין הבנים ב"לא יבא"? אמר ר"א, ודין הוא! ומה מי שנצטוה לבא – נצטוה שלא לבא, מי שלא נצטוה לבא אינו דין שנצטוה שלא לבא?! תמימים יוכיחו! שנצטוו לבא אל אהל מועד ונצטוו שלא לבא שתויי יין ושכר

[ז] אבל בעלי מומין שלא נצטוו לבא, לא נצטוו שלא לבא שתויי יין ושכר, אף כאן המצווה נצטווה... ת"ל "דבר אל אהרן אחיך" – שאין תלמוד לומר "אחיך", ומה תלמוד לומר "אחיך"? לרבות את הבנים.
[ח] "ואל יבא בכל עת" – זה יום הכפורים, "אל הקדש" – לרבות שאר ימות השנה. אמר ר"א, ודין הוא! ומה על יום שנצטוה לבא – נצטוה שלא לבא, על יום שלא נצטוה לבא אינו דין שנצטוה שלא לבא?! ישראל יוכיחו! שנצטוו לבא ברגלים ונצטוו לבא שלא ריקנים.
[ט] אבל בשאר ימות השנה שלא נצטוו לבא, לא נצטוו לבא שלא ריקנים. אף כאן על יום שנצטוה נצטוה... ת"ל "אל הקדש" – לרבות שאר ימות השנה.
[י] "מבית לפרכת" – להזהיר על כל הבית. יכול על כל הבית במיתה? ת"ל "אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות", הא כיצד? "אל פני הכפרת" – במיתה, ושאר כל הבית – באזהרה.
[יא] "אל פני הכפרת אשר על הארון" מה ת"ל? לפי שנאמר "כפורת", יכול יהי כיסוי לארון? ת"ל "כפורת אשר על הארון" – כפורת לארון ואין כיסוי לארון.
[יב] יכול לא יהא כיסוי לארון אבל יהיה דבר חוצץ בין כפורת לעדות? תלמוד לומר (ויקרא טז יג) "וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות" – הא אין דבר חוצץ בין כפורת לעדות.
[יג] "ולא ימות" – הרי זה עונש. "כי בענן אראה על הכפורת" – הרי זו אזהרה. ואמר ר"א יכול עונש ואזהרה נאמרו קודם למיתת שני בני אהרן? ת"ל "אחרי מות שני בני אהרן". יכול שניהם נאמרו לאחר מיתת בני אהרן? ת"ל "כי בענן אראה על הכפורת". הא כיצד? אזהרה נאמר קודם למיתת שני בני אהרן, ועונש נאמר לאחר מות שני בני אהרן.

פרק א

[א] "בזאת יבא אהרן אל הקדש" – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "אל הקדש...אל פני הכפרת אשר על הארון" יכול אין לי אלא קדש שיש בו ארון וכפורת, שאין בו ארון וכפורת מנין? ת"ל "בזאת יבא אהרן אל הקדש" – לעשות קדש שאין בו ארון וכפורת כקדש שיש בו ארון וכפורת.
[ב] אתה אומר לכך נאמר "אל הקדש" לעשות קדש שאינו כזה בפר זה, או אינו אומר אלא לעשות פר שאינו כזה בקדש זה, ואיזה? זה פרק הבא על כל המצות.
[ג] הלא דין הוא: ומא פרו הבא על לא הודע – דמו נכנס לפני ולפנים, פר הבא על כל המצות אינו דין שיכנס לפני ולפנים?! ת"ל "בזאת יבא אהרן אל הקדש" – למעט פר הבא על כל המצות שלא יכנס בו לפני ולפנים.

[ד] "בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה" – יכול מקום מתן דמו של פר, שם מתן דמו של איל? אמר ר' יוסי, מה תלמוד לומר "לא תעלו עליו קטרת זרה עולה ומנחה"? איזהו עולה שצריך הכתוב למעטה? זו איל העולה, לכך נאמר "בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".
[ה] "בד" – שיהיו של בוץ. "בד" – שיהיו חדשים. "בד" שיהיו כפולים. "בד" שלא ילבש עמהם בגדים אחרים. יכול לא ילבש עמהם בגדי פשתן אבל ילבש עמהם בגדי צמר? ת"ל "בד". יכול לא ילבש עמהם בגדי חול אבל ילבש עמהם בגדי קדש? ת"ל "בד". ומה תלמוד לומר "בד" "בד" ארבעה פעמים? למעט ארבעה כלים שנאמר בהם "לפני ה'":
[ו] מתוך שנאמר בחשן "ונשא אהרן את חשן המשפט על לבו בבואו אל הקדש לזכרון לפני ה' תמיד" יכול יכנס בו לפני ולפנים? ת"ל "בד" – ולא בחשן.
[ז] מתוך שנאמר באפוד "ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון" יכול יכנס בו לפני ולפנים? ת"ל "בד" – ולא באפוד.
[ח] מתוך שנאמר במעיל "והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקדש לפני ה'" יכול יכנס בו לפני ולפנים? ת"ל "בד" – ולא במעיל.
[ט] מתוך שנאמר בציץ "והיה על מצחו תמיד לרצון לפני ה'" יכול יכנס בו לפני ולפנים? ת"ל "בד" – ולא בציץ.
[י] "קדש ילבש" – שיהיו משל קדש. אין לי אלא אלו בלבד, מנין לרבות שאר בגדי כהונה גדולה ובגדי אחיו הכהנים? ת"ל "בגדי קדש" – בנין אב לכל הבגדים שיהיו משל קדש.
[יא] מנין שהוא טעון טבילה? שנאמר "ורחץ במים את בשרו ולבשם".
[יב] ומנין המשנה מבגדי לבן לבגדי זהב, מבגדי זהב לבגדי לבן, שהוא טעון טבילה? ת"ל "בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם".
[יג] יכול המשנה מבגדי זהב לבגדי זהב, מבגדי לבן לבגדי לבן, יטעון טבילה? ת"ל "הם". יכול יטעון טבילה בין מכנסים לכתונת, בין כתונת לאבנט, ובין אבנט למצנפת? ת"ל "ולבשם" – כולם כאחת.
[יד] ומה ת"ל "ילבש...יחגור...ויצנוף"? לפי שסופנו לרבות לו כלים אחרים בין הערבים. אין לו, יכול לא ילבש של שחרית? ת"ל ילבש יחגור ויצנוף.

פרשה ב

[א] "ומאת עדת בני ישראל" – שיהיו משל ציבור. "יקח...שעירי" – מיעוט שעירים שנים. אם כן למה נאמר "שני"? שיהיו שווים. ומנין שאף על פי שאינם שוים, כשרים? תלמוד לומר שעיר שעיר ריבה.

[ב] "ואיל אחד לעולה" – רבי אומר, "איל אחד" הוא האמור כאן והוא האמור בחומש הפקודים. ר' אלעזר ברבי שמעון אומר, שני אילים הם, אחד אמור כאן ואחד אמור בחומש הפקודים. "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" – שלא יביא משל ציבור. יכול לא יביא משל ציבור – שאין ציבור מתכפרים בו, אבל יביא משל אחיו הכהנים שהרי אחיו הכהנים מתכפרים בו? תלמוד לומר "אשר לו". יכול לא יביא ואם הביא כשר? תלמוד לומר שוב – "אשר לו". "וכפר בעדו ובעד ביתו" – זה וידוי דברים. יכול כפרה בדמים? הריני דן: נאמר כפרה בפר ונאמר כפרה בשעיר. מה כפרה האמור בשעיר וידוי דברים חוץ מדמים, אף כפרה האמור בפר וידוי דברים חוץ מדמים.

[ג] אם נפשך לומר "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו", ועדיין לא נשחט הפר.

[ד] כיצד היה מתודה? אנא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך, אני וביתי. אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך "כי ביום הזה יכפר עליהם לטהר אתכם מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו". ואומר "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם", דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים "עונות" – אלו הזדונות. "פשעיהם" – אלו המרדים. "חטאתם" – אלו השגגות. מאחר שהוא מתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות?! אלא כך היה מתודה: אנא השם, חטאתי עויתי, פשעתי לפניך אני וביתי. אנא השם, כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם".

[ה] וכן מצינו דרך כל המתודים מתודים. דוד אמר "חטאנו עם אבותינו, העוינו הרשענו" (תהלים קו). שלמה בנו אמר "חטאנו והעוינו רשענו" (מ"א ח). דניאל אמר "חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו" (דניאל ט). אף הוא כך היה מתודה – חטאתי עויתי ופשעתי לפניך.

[ו] מהו שמשה אמר "נושא עון ופשע וחטאה ונקה" ואומר "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם"? אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים, כאילו הם שגגות לפניו.

פרק ב

[א] "ולקח את שני השעירים" – מלמד שהם מעכבים זה את זה. "לפני ה' פתח אהל מועד" – מעמידם בשער נקנור אחוריהם למזרח ופניהם למערב.

[ב] "ונתן אהרן על שני השעירים גורלות" – גורלות של כל דבר. יכול שנים על זה ושנים על זה? ת"ל "גורל...לה' וגורל...לעזאזל". יכול של שם ושל עזאזל על זה ושל שם ושל עזאזל על זה? ת"ל "גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל" – אין כאן לשם אלא אחד ואין כאן לעזאזל אלא אחד.

[ג] אם כן למה נאמר "גורלות"? שיהיו שוים, שלא יעשה גורל אחד גדול וגורל אחד קטן, אחד של כסף ואחד של זהב, אחד של שיש ואחד של אשכרוע.

[ד] "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'" – יכול יהא נותנו על גביו? ת"ל "אשר עלה עליו הגורל" – שעלה לשמו מתוך קלפי.

[ה] "ועשהו" – שאם מת אחד מהם משהגריל, יביא שנים ויגריל עליהם כתחלה ואומר "אם של שם מת, זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת, זה שעלה עליו לעזאזל יתקיים תחתיו", והשני ימות, דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים – ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. "ועשהו חטאת" – שיאמר "לה' חטאת". ר' ישמעאל אומר, לא היה צריך לומר "חטאת". אינו אומר אלא "לשם".

[ו] "והשעיר אשר עלה עליו הגורל" – יכול יהא נותנו על גביו? ת"ל "אשר עלה עליו הגורל" – שעלה לשמו מתוך קלפי. "יעמד חי לפני ה'" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ושלח אותו" (פסוק כב) – שילוחו למיתה. יכול שילוחו לחיים? תלמוד לומר "יעמד חי לפני ה' לכפר עליו". הא כיצד? עמידתו חי ומיתתו בצוק.

[ז] עד מתי הוא זקוק להיות חי? עד מתן דמו של חבירו, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר עד עת וידויו. "לכפר" – עד שיכפר, שנאמר "וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח" דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר "לכפר עליו" – כפרה שהוא בגופו. "לשלח אותו" שאם נשפך הדם – ימות המשתלח, מת המשתלח – ישפך הדם.

[ח] "לעזאזל" – למקום הקשה בהרים. יכול ביישוב? תלמוד לומר "המדברה". ומנין שיהיה בצוק? תלמוד לומר "אל ארץ גזירה".

[ט] "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" – זהו שאמרו שלא יביא משל ציבור. "וכפר בעדו ובעד ביתו" – זה וידוי דברים. כיצד היה מתודה? אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך, אני וביתי ובני אהרן עם קדשך ככתוב בתורת משה עבדך לאמר "כי ביום הזה..." והם עונים אחריו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

פרק ג

[א] "ושחט את פר החטאת אשר לו...ולקח מלא המחתה..." – ומביא אותו שם, נותנו לאחר למרס את דמו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרוש.

[ב] "ולקח מלא המחתה...והביא" – בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה לתוך של זהב והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום היה חותה בשל ארבעת קבים ומערה בתוך שלשת קבים, היום חותה בשל שלשת קבים ובה היה מכניס.
[ג] ר' יוסי אומר, בכל יום היה חותה בשל סאה ומערה לתוך של שלשת קבים והיום חותה בשל ג' קבים ובה היה מכניס.
[ד] "גחלי..." – יכול עמומות? תלמוד לומר "אש". אי אש יכול שלהבת? ת"ל "גחלי". הא כיצד? מן הלוחשות הללו. ומנין שתהיה האש בטלה על גבי הגחלים? ת"ל "גחלי".
[ה] "מעל המזבח" – יכול כולו? תלמוד לומר "מלפני ה'". הא כיצד? הסמוך למערב.
[ו] אמר ר' יוסי זה סימן, כל הניטל בחוץ להנתן בפנים – ניטל מן הסמוך לפנים,...
[ז] וכל היוצא מבפנים להינתן בחוץ ניתן על הסמוך בפנים.
[ח] "ומלא חפניו קטורת סמים דקה" – הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכך היתה מדתה. "קטורת" – שיהיה משל ציבור. "סמים" – שיהיו סממניה לתוכה. "דקה" מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "ושחקת ממנה הדק" ואם כן למה נאמר "דקה"? שתהא דקה מן הדקה.
[ט] כיצד היה עושה? היה מפריש שלשת מנים מערב יום הכיפורים כדי למלאות חפניו ומחזירם למכתשת לקיים בה דקה מן הדקה.
[י] "והביא מבית לפרכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה'" – שלא יתקן מבחוץ ויכניס בפנים, שהרי הצדוקים אומרים יתקן מבחוץ ויכניס בפנים – אם לפני בשר ודם עושים כן קל וחמר לפני המקום! ואומר "כי בענן אראה על הכפורת". אמרו להם חכמים, והלא כבר נאמר "ונתן את הקטורת על האש לפני ה'" – אינו נותן אלא בפנים. אם כן למה נאמר "כי בענן אראה על הכפורת"? מלמד שהיה נותן בה מעלה עשן. ומנין שהוא נותן בה מעלה עשן? ת"ל "וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות" – הא אם לא נתן בה מעלה עשן או שחסר אחת מכל סממניה, חייב מיתה.
[יא] "ולקח מדם הפר" – נוטלו ממי שהוא ממרס בו. "והזה" – ולא המטיף. "והזה" – ולא הזורק. "באצבעו" – נאמר כאן "אצבעו" ונאמר להלן "אצבעו", מה "אצבעו" האמור להלן הימנית המיומנת שבימין, אף "אצבעו" האמור כאן הימנית המיומנת שבימין.
[יב] "על פני הכפורת קדמה" – זה בנה אב, כל מקום שנאמר "פני הכפורת" זה הפנים למזרח.
[יג] דבר אחר: "על פני הכפורת קדמה" – אינו מתכוין להזות לא למעלה, ולא למטה אלא כמצליף.

[יד] "ולפני הכפורת יזה שבע פעמים" – ולא שבע טיפים. "שבע פעמים" – שיהיה מונה שבע פעמים, הרי אחת ושבע.

פרשה ג

[א] "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם" – שלא יהיו אחיו הכהנים מתכפרים בו. ובמה הם מתכפרים? בפרו של אחיהם. יכול לא יתכפרו בפרו של אחיהם, שהרי הוא אומר "אשר לו"? מעתה אין להם כפרה! וכשהוא אומר "על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" הוי אומר יש להם כפרה. ובמה הם מתכפרים? מוטב שיתכפרו בפרו של אחיהם שכן מצינו שחלק מכללו – שהרי הוא וביתו מתכפרים בו, ואל יתכפרו בשל ציבור שלא מצינו שחלק מכלל ציבור. ואם נפשך לומר – "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" – ביתו של אהרן הם.

[ב] "והביא את דמו אל מבית לפרכת" – מלמד שהוא נכנס בו לפני ולפנים. אין לי אלא דם השעיר שהוא נכנס בו לפני ולפנים. מנין לדם הפר שהוא נכנס בו לפני ולפנים? תלמוד לומר "ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר" – מה דם השעיר נכנס בו לפני ולפנים אף דם הפר נכנס בו לפני ולפנים.

[ג] "והזה אותו על הכפורת" – מלמד שהיה נותן אחת למעלה. "ולפני הכפורת" – איני יודע כמה הם... הריני דן: נאמר מתן דמים בפר למטה ונאמר מתן דמים בשעיר למטה. מה מתן דמים האמורים בפר למטה – שבע, אף מתן דמים האמורים בשעיר למטה – שבע.

[ד] או כלך לדרך זו: נאמרו בו דמים למעלה ונאמרו בו דמים למטה, מה למעלה – אחת, אף למטה – אחת. נראה למי דומה: דנים של מטה משל מטה ואין דנים של מטה משל מעלה... או כלך לדרך זו: דנים דם השעיר מדם השעיר ואין דנים דם השעיר מדם הפר... ת"ל "ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר" – מה דם הפר למטה שבע, אף דם השעיר למטה שבע.

[ה] ואיני יודע כמה ליתן מדם הפר למעלה... נאמר מתן דמים בשעיר למעלה ונאמר מתן דמים בפר למעלה. מה מתן דמים האמורים בשעיר למעלה – אחת, אף מתן דמים האמורים בפר למעלה – אחת. או כלך לדרך זו:

[ו] נאמרו בו דמים למטה ונאמרו דמים למעלה. מה דמים האמורים בו למטה – שבע, אף דמים האמורים בו למעלה – שבע.

[ז] נראה למי דומה: דנים של מעלה משל מעלה ואין דנים של מעלה משל מטה... או כלך לדרך זו: דנים דם הפר מדם הפר ואין דנים דם הפר מדם השעיר... ת"ל "ועשה את

דמו כאשר עשה לדם הפר" – שאין תלמוד לומר "כאשר עשה", ומה תלמוד לומר "כאשר עשה"? שיהיו כל מעשיו שוים. מה דם הפר למטה שבע אף דם השעיר למטה שבע. ומה דם השעיר למעלה אחת אף דם הפר למעלה אחת.

פרק ד

[א] "וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאוהל מועד" – יש לי בענין הזה להביא שלשה טומאות: טומאת עבודת אלילים כמו שנאמר "למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי" טומאת גילוי עריות שנאמר "לבלתי עשות מחוקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם". טומאת שפיכות דמים שנאמר "ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה".

[ב] יכול על כל הטומאות הללו יהיה שעיר זה מכפר? תלמוד לומר "מטומאתם" – ולא כל טומאתם. מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטומאות? טומאת מקדש וקדשיו, אף כאן לא נחלוק אלא טומאת מקדש וקדשיו דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע שנאמר "וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל" – מטומאות שבקדש.

[ג] יכול על כל הטומאות של קדש יהא שעיר זה מכפר? ת"ל "פשעיהם" – אלו המרדים וכן הוא אומר "מלך מואב פשע בי" וכן הוא אומר "אז תפשע לבנה בעת ההוא", "חטאתם" – אלו השגגות. חטאים דומיא דפשעים, דלאו בני קרבן.

[ד] ומנין לשיש בה ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף שתולה לו עד שיתודע לו ויביא עולה ויורד? ת"ל "לכל חטאתם" – במחויבי חטאת.

[ה] "וכן יעשה לאהל מועד" – כשם שהוא עושה לפני ולפנים כך הוא עושה בהיכל. מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, אף בהיכל אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר. ומה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, אף בהיכל אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר. "השוכן אתם בתוך טומאתם" – אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם.

[ו] "וכל אדם לא יהיה" – יכול בעזרות? תלמוד לומר "באהל מועד". אין לי אלא באהל מועד. מנין לרבות שילה ובית עולמים? תלמוד לומר "לכפר בקדש". אין לי אלא בשעה שנכנס לכפר בקטורת. מנין כשנכנס לכפר בדמים? תלמוד לומר "בבואו לכפר". אין לי אלא בביאה. מנין אף ביציאה? ת"ל בצאתו "עד צאתו". "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" – כפרתו קודמת לכפרת ביתו וכפרת ביתו קודמת לכל ישראל.

[ז] "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'" מה תלמוד לומר? אמר ר' נחמיה, לפי שמצינו בפרו הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן? תלמוד לומר "ויצא אל המזבח". והיכן היה? לפנים מן המזבח.

[ח] או אינו מדבר אלא במזבח החיצון? ת"ל "אשר לפני ה'" – הא אינו מדבר אלא במזבח הפנימי.

[ט] "וכפר עליו" – כפרה שהוא בגופו. "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" – בזמן שהן מעורבים. יכול מִזה בפני עצמו ומִזה בפני עצמו? תלמוד לומר (שמות ל, י) "מדם חטאת הכפורים אחת" – הא מה אני מקיים "מדם הפר ומדם השעיר"? בזמן שהן מעורבים.

[י] "ונתן על קרנות המזבח" – מתחיל מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון, שם הוא גומר על מזבח הפנימי. ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר, במקומו הוא עומד ומחטא. ועל כולם הוא נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלה למטה.

[יא] "סביב" – ר' ישעמאל אומר נאמר כאן "סביב" ונאמר להלן (ויקרא א, ה) "סביב". מה "סביב" האמור כאן – הפסק ארבע מתנות, אף "סביב" האמור להלן – הפסק ארבע מתנות.

[יב] "והזה עליו" – על טהרו של מזבח. "מן הדם" – שבענין. "שבע פעמים" – לא שבע טיפין. "שבע" – שיהיה מונה שבע פעמים, לא אחת ושבע.

[יג] "וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל" – טהרו לשעבר וקדשו לעתיד לבא.

פרשה ד

[א] "וכלה מכפר את הקדש" – אם כיפר כלה, דברי רבי עקיבא. אמר לו ר' יהודה מפני מה הוא אומר אם כלה כיפר? אלא ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות כאילו לא כיפר. "וכלה מכפר את הקדש" – זה לפני ולפנים. "את אהל מועד" – זה היכל. "המזבח" – זה המזבח. מלמד שכל אחד ואחד כפרה בפני עצמו.

[ב] מכאן אמרו: נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הדם – יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבפנים. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק. גמר את המתנות שבפנים ונשפך הדם – יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבחוץ. נתן מקצת מתנות ונשפך הדם – יביא דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבחוץ. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק. גמר מתנות שבחוץ ונשפך הדם – יביא דם אחר ויתחיל במתנות המזבח. נתן מקצת מתנות במזבח ונשפך הדם – יביא דם

אחר בתחלה ויתחיל במתנות המזבח. ר' אלעזר ור' שמעון אומרים אינו מתחיל אלא ממקום שפסק.
[ג] גמר מתנות המזבח ונשפך הדם – אין מתן היסוד מעכב. וכולם מטמאים בגדים ונשרפין בבית הדשן, דברי ר' אלעזר ור' שמעון. וחכמים אומרים – אינם מטמאים בגדים ולא נשרפים בבית הדשן אלא האחרון, שהוא גומר את הכפרה. "והקריב את השעיר החי" – עד כאן הוא זקוק לו להיות חי.
[ד] "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר" – מלמד שהסמיכה בשתי ידיו. בנין אב לכל הסמיכות שיהיו בשתי ידים.
[ה] "על ראש...החי" – חי טעון סמיכה ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר – "חי" טעון סמיכה באהרן ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה באהרן, שהיה ר' שמעון אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפנים טעונה סמיכה.
[ו] "והתודה עליו" – זה וידוי דברים. כיצד היה מתודה? אנא השם, חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא השם, כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך "כי ביום הזה יכפר וכולי", והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.
[ז] אין לי אלא ודאיהם. ספקותיהם, ואנסיהם, ושגגותיהם מנין? ת"ל עונות "כל עונות", פשעיהם "כל פשעיהם", חטאתם "לכל חטאתם". יכול אף חייבי חטאות ואשמות עמהם? ת"ל "אותם" – אותם על ראש השעיר ואין חייבי חטאות ואשמות על ראש השעיר.
[ח] מכאן אמרו חייבי חטאות ואשמות ודאים שעבר עליהם יום הכפורים – חייבים להביא אַחֵר יום הכפורים, וחייבי אשמות תלוים – פטורים. "ושלח ביד איש" – להכשיר את הזר. "עתי" – שיהיה מזומן. "עתי"- אף בשבת. "עתי" – אף בטומאה.
[ט] "ונשא השעיר עליו" – עליו הוא נושא ואין שאר שעירים עמו. ועל מה שאר שעירים מכפרים? על טומאת מקדש וקדשיו. ואיזהו טומאת מקדש וקדשיו ששאר שעירים מכפרים עליה? שוגגים. מזידים בטומאת מקדש וקדשיו – הרי הם בשעיר הפנימי.

פרק ה

[א] מכאן אמרו: כל שיש בה ידיעה בתחלה ובסוף והעלם בינתים – הרי זה בעולה ויורד. יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף – שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד.

[ב] אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף – שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר שנאמר "מלבד חטאת הכפורים" – על מה שזה מכפר, זה מכפר. מה הפנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה אף החיצון לא יכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה.
[ג] ועל שאין בה ידיעה, לא בתחלה ולא בסוף – שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר, שעירי רגלים מכפרים אבל לא שעירי ראשי חדשים מכפרים. ועל מה שעירי ראש חדש מכפרים? על טהור שאכל טמא. ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה על שטימא מקדש וקדשיו.
[ד] היה ר' שמעון אומר שעירי ראשי חדשים מכפרים על הטהור שאכל טמא, ושל רגלים מכפרים על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, ושל יום הכפורים מכפרים על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף.
[ה] אמרו לו, ומהו שיקרבו זה בזה? אמר להם, יקרבו. אמרו לו, הואיל ואין כפרת שוה איך הם קרבים?! אמר להם, כולם באים על טומאת מקדש וקדשיו לכפר.
[ו] ר' שמעון בן יהודה אומר משמו, שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל טמא. מוסיף עליהם של רגלים שהם מכפרים על טהור שאכל טמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מוסיף עליהם יום הכפורים שהם מכפרים על טהור שאכל טמא, ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף.
[ז] אמרו לו, אומר היה שיקרבו זה בזה? אמר להם, הן. אמרו לו, אם כן יהיו של יום הכפורים קרבים לראשי חדשים אבל איך של ראשי חדשים קרבים ליום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלהם?! אמר להם, כולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו.
[ח] ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפר. ועל שאר עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, הודע ולא הודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין – שעיר המשתלח מכפר.

פרק ו

[א] "המדברה"(פסוק י), "המדברה" (פסוק כא), "המדבר" (פסוק כב) – לרבות מדבר נוב וגבעון שילה ובית עולמים.
[ב] "ובא אהרן אל אהל מועד" – כל הפרשה כולה אמורה על הסדר חוץ מן הפסוק הזה. "ובא אהרן אל אהל מועד" ולמה בא? כדי להוציא את הכף ואת המחתה.
[ג] אמר ר' יהודה, מנין שחמש טבילות ועשרה קידושין טובל ומקדש בו ביום? ת"ל "ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקדש...ורחץ את

בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו" – הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה. מלמד שחמשה טבילות ועשרה קידושין טובל ומקדש בו ביום.

[ד] רבי אומר, וכי מכאן אני למד?! והלא כבר נאמר "קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם"! מלמד שהמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה.

[ה] חמשה עבודות היה עושה: תמיד של שחר בבגדי זהב ועבודת היום בבגדי לבן. "ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם" אילו ואיל העם ושבעת כבשים תמימים בבגדי זהב. נכנס להוציא את הכף ואת המחתה בבגדי לבן. ועושה תמיד של בין הערבים בבגדי זהב. ואומר "בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם" מלמד שהמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה.

[ו] אם כן למה נאמר "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו"? הא אנו מדבר אלא בקידוש ידים ורגלים. ומנין ששני קידושי ידים ורגלים על כל טבילה? ת"ל "ופשט..ורחץ" "ורחץ..ולבש". אמר ר' אלעזר בר' שמעון ודין הוא! ומה אם במקום שאינו טעון טבילה – טעון קידוש ידים ורגלים, מקום שטעון טבילה אינו דין שטעון קידוש ידים ורגלים?! טול לך מה שהבאת! אי מה להלן אחת אף כאן אחת! ואם כן למה נאמר "ופשט את בגדי הבד"? שאין ת"ל "אשר לבש". וכי עלתה על דעתך כלום הוא פושט אלא מה שהוא לובש?! ואם כן למה נאמר "אשר לבש"? הקיש פשיטה ללבישה. מה לבישה בקידוש ידים ורגלים אף פשיטה בקידוש ידים ורגלים.

[ז] "והניחם שם" – מלמד שהם טעונים גניזה (ואינם כשרים ליום הכפורים הבא [הגר"א מוחק]). ר' דוסא אומר – כשרים הם לכהן הדיוט. ואם כן מה תלמוד לומר "והניחם שם"? שלא ישמש בהם ביום הכפורים אחר.

[ח] "ורחץ בשרו במים במקום קדוש" – בלשכת בית הפרוה. וחמשה טבילות היו שם באותו היום, כולם בקדש בבית הפרוה חוץ מן הראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים. "ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם וכפר בעדו ובעד העם" – עולתו קודמת לעולת העם וכפרתו קודמת לכפרת העם.

[ט] "ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה". "יקטיר" – אף בשבת. "יקטיר" – אף בטומאה.

פרשה ה

[א] "והמשלח" – לא המשלח את המשלח. "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו" – יכול יטמא בגדים משיצא חוץ לחומת העזרה? ת"ל "לעזאזל יכבס בגדיו". אי לעזאזל יכבס בגדיו, יכול לא יטמא בגדים עד שיגיע לצוק? ת"ל "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו". הא כיצד? כיון שיצא חוץ לחומת ירושלים מטמא בגדים, דברי ר' יהודה.

[ב] ר' יוסי אומר "לעזאזל יכבס בגדיו" – אינו מטמא בגדים עד שיגיע לצוק. ר' שמעון אומר "המשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו" – הזורקו בבת ראש מטמא בגדים.
[ג] "יכבס בגדיו ורחץ בשרו במים" – יכול יהא גזרת מלך? ת"ל "ואחר יבא אל המחנה", מה ל"אחר" האמור להלן מפני טומאה אף כאן מפני טומאה.
[ד] "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא... והשורף אותם יכבס בגדיו" מה תלמוד לומר? שיכול אין לי מטמאים בגדים ונשרפים בבית הדשן אלא אלו בלבד, ומנין לרבות פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור ושעירי עכו"ם? ת"ל חטאת חטאת, דברי ר' יהודה. רבי אומר ממקומו הוא מוכרע! "אשר הובא את דמם לכפר בקדש" זה בנין אב – כל שדמו נכנס לפנים השורפו מטמא בגדים. "לכפר בקדש". אם כפרו כמצותם – נשרפים בבית הדשן ומטמאים בגדים. אם לא כפרו כמצותם – נשרפים בבירה ואינם מטמאים בגדים.
[ה] "יוציא אל מחוץ למחנה". מה להלן אתה נותן שלש מחנות וכאן אתה נותן מחנה אחת?! אם כן למה נאמר "יוציא אל מחוץ למחנה"? אלא כיון שיצא חוץ למחנה אחת השורפו מטמא בגדים.
[ו] מכאן אמרו: היו סובלים אותם במוטות. יצאו הראשונים לחומת עזרה והאחרונים לא יצאו – הראשונים מטמאים בגדים והאחרונים אין מטמאים בגדים עד שיצאו.
[ז] "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם". נאמר כאן עור ובשר ופרש ונאמר להלן עור ובשר ופרש, מה עור ובשר ופרש האמור להלן על ידי ניתוח אף כאן על ידי ניתוח.
[ח] "והשורף" – לא המצית את האור ולא המסדר את המערכה. איזהו השורף? המסייע בשעת שריפה. יכול יטמא בגדים משיעשה אפר? ת"ל "אותם" – אותם מטמאים בגדים ואין השורף משיעשה אפר מטמא, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר אינם מטמאים בגדים עד שיוצת האור ברובם. "אותם" – ניתך הבשר אין השורף מטמא בגדים.

פרק ז

[א] "והיתה לכם" – ולא לאחרים. "לחוקת עולם" – לבית עולמים. "בחדש השביעי" – יכול כולו? ת"ל "בעשור לחדש". "תענו את נפשותיכם" – יכול יֵשֵב לו בחמה ובצינה כדי שיצטער? ת"ל "וכל מלאכה לא תעשו". אסרתי לך במקום אחר מלאכה ואסרתי לך במקום אחר עינוי. מה מלאכה אסרתי לך במקום אחר – מלאכה שחייבים עליה כרת, אף עינוי שאסרתי לך במקום אחר – עינוי שחייבים עליה כרת.

[ב] ואלו הם הנותרים והפיגולים. מנין לרבות את הטבלים? ת"ל "תענו את נפשותיכם" ריבה. ארבה את הטבלים שהן במיתה ולא ארבה את הנבלות שאינם במיתה? ת"ל "תענו את נפשותיכם" ריבה. ארבה את הנבלות שהן בלא תעשה ולא ארבה את החולין שאינם בלא תעשה? ת"ל "תענו את נפשותיכם" ריבה.

[ג] ארבה את החולין שאינם בעמוד ואכול ולא ארבה את התרומה ומעשר שני שהם בעמוד ואכול? ת"ל "תענו את נפשותיכם" ריבה. ארבה את התרומה ומעשר שני שאינם בבל תותירו ולא ארבה את הקדשים שהם בבל תותירו? ת"ל "תענו את נפשותיכם" ריבה. דבר אחר: "תענו את נפשותיכם" – עינוי שיהא בבית נפשותיכם, ואיזו זה? זו אכילה ושתיה.

[ד] משום ר' ישמעאל אמרו נאמר כאן "תענו את נפשותיכם" ונאמר להלן "ויענך וירעיבך". מה "עינוי" האמור להלן רעבון אף "עינוי" האמור כאן רעבון.

[ה] "וכל מלאכה לא תעשו" – יכול לא יקנב את הירק ולא יציע את המטות ולא ידיח את הכוסות? ודין הוא: נאמר כאן "מלאכה" ונאמר "מלאכה" במלאכת המשכן. מה "מלאכה" האמורה במלאכת המשכן – שיש עמה מחשבה, אף מלאכה האמורה כאן שיש עמה מחשבה.

[ו] אי מה מלאכה אמורה במלאכת המשכן, מלאכה גמורה. אין לי אלא מלאכה גמורה – שלא יכתוב את הספר ולא יארג את הבגד ולא יעשה כל הנפה. מנין שלא יכתוב שתי אותיות, ולא יארג שני חוטין, ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה? ת"ל מלאכה "וכל מלאכה" ריבה.

[ז] אין לי אלא מלאכת רשות. מלאכת מצוה מנין? שלא יכתוב שני אותיות בספרים תפילין ומזוזות, ושלא יארג שני חוטין במכנסים ובפרוכת? ת"ל מלאכה "וכל מלאכה" ריבה.

[ח] אין לי אלא מלאכה שחייבים עליה כרת. מלאכה שאין חייבים עליה כרת מנין? שלא יכתוב אות אחד, שלא יארג חוט אחד, ושלא יעשה בית אחת בנפה ובכברה? ת"ל מלאכה "וכל מלאכה" ריבה.

[ט] אין לי אלא מלאכה שחייבים על מינה כרת. מלאכה שאין חייבים על מינה כרת מנין? שלא יעלה באילן, ושלא ירכב על גבי בהמה, ושלא ישוט על המים ולא יספור, ולא יטפיח, ולא ירקד? ת"ל "שבתון" שבות. אין לי אלא שביתת רשות. שביתת מצוה מנין? שלא יקדיש, ולא יעריך, ולא יחרים, ולא יגביה, ולא יתרום, ולא יעשה, ולא יקדיש, ולא יגרש, ולא ימאן, ולא יחלץ, ולא ייבם, ולא יפדה נטע רבעי ומעשר שני? ת"ל "שבתון"

שבות. 'אזרח', זה אזרח. "האזרח" – לרבות נשי אזרח. 'גֵּר', זה הגר. "הַגָּר" – לרבות נשי גרים. "בתוככם" – לרבות נשים ועבדים.

פרק ח

[א] "כי ביום הזה יכפר עליכם" – בקרבנות. ומנין שאף על פי שאין קרבנות ואין שעיר היום מכפר? ת"ל "כי ביום הזה יכפר". עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו.

[ב] זו דרש ר' אלעזר בן עזריה "מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו" – דברים שבינך לבין המקום מוחלים לך, דברים שבינך לבין חברך אין מוחלים לך עד שתפייס את חבירך.

[ג] ומנין שיום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה? ת"ל "שבתון" שבות. יכול תהיה שבת בראשית אסורה בכולם? ת"ל "הוא" – הוא אסור בכולם ואין שבת בראשית אסור בכולם.

[ד] "וכפר הכהן אשר ימשח אותו" מה תלמוד לומר? לפי שכל הפרשה אמורה באהרן, אין לי אלא אהרן עצמו. מנין לרבות כהן אחר? ת"ל "אשר ימשח אותו" אין לי אלא משוח בשמן המשחה. מרובה בגדים מנין? ת"ל "ואשר ימלא את ידו". מנין לרבות כהן אחר המתמנה? ת"ל "וכפר הכהן".

[ה] "לכהן תחת אביו" – מלמד שהבן קודם לכל אדם. יכול אף על פי שאין ממלא מקומו של אביו? ת"ל "ואשר ימלא את ידו" – בזמן שהוא ממלא מקומו של אביו הוא קודם לכל אדם, ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבא אחר וישמש תחתיו.

[ו] מנין כשם שמתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך מקדשים לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר באשתו? ת"ל "וכפר בעדו ובעד ביתו" – ביתו זו אשתו, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' יוסי אם כן אין לדבר סוף.

[ז] מנין לרבות כלים אחרים בין הערבים? ת"ל "ולבש את בגדי הבד בגדי הקדש" – בנין אב לכל בגדי בוץ שיהיו משל קדש.

[ח] "וכפר את מקדש הקדש" – זה לפני ולפנים. "אהל מועד" – זה ההיכל. "המזבח" – זה מזבח. "יכפר" – אף לעזרות. "הכהנים" – אלו הכהנים. "עם הקהל" – אלו ישראל. "יכפר" – אף ללוים. השוו כולם בכפרה אחת, מלמד שהם מתכפרים בשעיר המשתלח דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר, כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים. כשם שוידוייו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידוייו של פר מכפר על הכהנים.

[ט] "והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה" מה תלמוד לומר? לפי שמצינו שזה מכפר עליו שלא בשעיריו, יכול אף שאר הימים כך מכפרים שלא בשעיריהם? ת"ל "אחת בשנה". אוציא את הפסח ואת החג שהם שבעת ימים ולא אוציא את העצרת שהוא יום אחד? ת"ל "אחת בשנה". אוציא את העצרת שהוא רגל כרגלים ולא אוציא את ראש השנה שהוא יום טוב כיום הכיפורים? תלמוד לומר "אחת בשנה" – זה מכפר שלא בשעיריו ואין שאר ימים מכפרים שלא בשעיריהם.
[י] מנין שכל הפרשה אמורה על הסדר? ת"ל "ויעש כאשר צוה ה' את משה". מנין שאין אהרן לובש בגדים לגדולתו אלא כמקיים גזרת מלך? ת"ל "ויעש כאשר צוה ה' את משה". מנין שאף אהרן שומע מפי משה כשומע מפי הקדש? ת"ל "ויעש כאשר צוה ה' את משה". וכן הכתוב משבחו בקבלה "בריתי היתה אתו...תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון".

פרשה ו

[א] "בני ישראל" חייבים משום השוחט והמעלה בחוץ, ואין העכו"ם חייבים משום השוחט והמעלה בחוץ. ולא זו בלבד אלא שהעכו"ם מותרים לעשות במה בכל מקום ולעלות (בס"א ולהעלות) לשמים. אי בני ישראל, אין לי אלא בני ישראל. מנין לרבות את הגרים ואת העבדים? תלמוד לומר "ואמרת אליהם". יכול, ישראל – שחייבים על העליה בפנים – חייבים על השחיטה בחוץ, אהרן ובניו – שאין חייבים על העליה בפנים – לא יהיו חייבים על השחיטה בחוץ? תלמוד לומר 'אהרן ובניו ובני ישראל'. אין לי אלא אהרן ובניו ובני ישראל. מנין לרבות ראשי המטות? תלמוד לומר כאן "זה הדבר" ולהלן נאמר "זה הדבר". מה "זה הדבר" האמור להלן – ראשי המטות, אף "זה הדבר" האמור כאן – ראשי המטות. ומה "זה הדבר" האמור כאן – אהרן ובניו ובני ישראל, אף "זה הדבר" האמור להלן – אהרן ובניו ובני ישראל.
[ב] "זה הדבר אשר צוה ה'" – מלמד שהפרשה נאמרה בכה אמר. אין לי אלא זו בלבד, מנין שכל הפרשיות נאמרו בכה אמר? תלמוד לומר "זה הדבר אשר צוה ה'" – בנין אב לכל הפרשיות שנאמרו בכה אמר.
[ג] "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה" – יכול השוחט חטאת בדרום יהיה חייב? תלמוד לומר "מחוץ למחנה". אי מחוץ למחנה, יכול עד שישחט חוץ לשלש מחנות...ומנין אף במחנה לויה? תלמוד לומר "במחנה". אי "במחנה" יכול אף השוחט חטאת בדרום יהיה חייב? תלמוד לומר "מחוץ למחנה". מה

"מחוץ למחנה" מיוחד שאינו כשר לשחיטת כל זבח, אף "מחנה" שאינו כשר לשחיטת כל זבח – יצא השוחט חטאת בדרום שהוא כשר לשחיטת קדשים קלים.

[ד] אין לי אלא השוחט את הבהמה יהיה חייב. מנין לשוחט את העוף יהיה חייב? תלמוד לומר "או אשר ישחט". יכול המולק את העוף יהיה חייב? ודין הוא: אם שחיטה – שאין דרך הֶכְשֵׁרָה בכך בפנים – חייבים עליה בחוץ, מליקה – שדרך הכשרה בפנים – אינו דין שיהיה חייב עליה בחוץ?! תלמוד לומר "אשר ישחט" – על השחיטה הוא חייב ואינו חייב על המליקה.

[ה] יכול השוחט חולין בפנים יהא חייב? ודין הוא: ומה אם קדשים – שהיה להם שעת היתר בחוץ – חייבים עליהם משום שוחט בחוץ, חולין – שלא היתה להם שעת היתר בפנים – אינו דין שיהיו חייבים עליהם משום השוחט בפנים?! תלמוד לומר "קרבן" – על קרבן הוא חייב ואינו חייב על החולין.

[ו] אי קרבן יכול יהיו חייבים על הקדש בדק הבית? תלמוד לומר "אל פתח אהל מועד לא הביאו" – יצא הקדש בדק הבית שאינו בא אל פתח אהל מועד.

[ז] אוציא הקדש בדק הבית שאינו בא אל אהל מועד ולא אוציא את הרובע, ואת הנרבע, והמוקצה, והנעבד, והאתנן, והמחיר, והכלאים, והטריפה, ויוצא דופן, ובני יונה שעבר זמנם, ובעלי מום קבועים? תלמוד לומר "להקריב" – הכשרים ליקרב, יצאו אלו שאינם כשרים ליקרב. או יכול אוציא את אלו שאינן כשרים ליקרב ולא אוציא (פר חטאת) ושעיר המשתלח? תלמוד לומר "לה'" – המיוחדים לה', יצאו אלו שאין מיוחדים לשם.

[ח] או אוציא את אלו שאינן מיוחדים לשם ולא אוציא עולה מחוסר זמן בגופה, וחטאת בין בגופה בין בבעלים, ותורים שלא הגיע זמנם, ובעלי מומים עוברים? תלמוד לומר "לפני משכן ה'" – הכשרים ליקרב עכשיו, יצאו אלו שאין כשרים אלא לאחר זמן. ר' שמעון אומר, הואיל והם כשרים לאחר זמן יהיו חייבים עליהם בלא תעשה.

פרק ט

[א] או יכול שאני מוציא עולה מחוסר זמן בבעלים, ואשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן? תלמוד לומר "שור" מכל מקום. "כשב" מכל מקום. "עז" מכל מקום. "דם יחשב לאיש ההוא" – ולא לשולחיו. "דם שפך" – אחד ששפך חייב, שנים ששפכו פטורים.

[ב] והלא דין הוא! ומה אם במקום שהמעלה להדיוט פטור – חייב שנים שהעלו, מקום ששוחט להדיוט חייב אינו דין שנחייב שנים ששחטו?! תלמוד לומר "דם שפך" – אחד

ששחט חייב, שנים ששחטו פטורים. "ונכרת האיש" – ולא הצבור. "ההוא" – לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. "מקרב עמו" – ולא עמו, ועמו שלום.
[ג] עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות בחוץ, שהרי עונשם אמור. אזהרתם מנין? תלמוד לומר (דברים יב) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום".
[ד] מכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישם בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות שנאמר "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים" – זבחים המותרים להם כבר. "על פני השדה" – מלמד שכל הזובח בבמה כזובח בשדה.
[ה] "והביאום לה'" – מצות עשה. מצות לא תעשה מנין? תלמוד לומר "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם". איני יודע אילו קדשים קרבים בבמה. תלמוד לומר – "שלמים". אין לי אלא שלמים, מנין לרבות את העולה? ת"ל "זבחי".
[ו] או יכול שאני מרבה חטאת ואשם? תלמוד לומר "אותם". מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט! תלמוד לומר "שלמים" – מה שלמים מיוחדים שהם באים בנדר ובנדבה אף איני מרבה אלא את כל שהוא בא בנדר ובנדבה. אף המנחות והנזירות, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים אין לך קרב בבמה אלא עולה ושלמים בלבד.
[ז] "וזרק הכהן את הדם על מזבח ה'" – זריקת כהן במזבח ואין זריקת כהן בבמה; אלא אף הגרים, אף הנשים, אף העבדים כשרים בבמה. "מזבח ה' פתח אהל מועד" – אין מזבח ה' בבמה אלא אפילו העלה על הסלע או על האבן חייב, דברי ר' מאיר. ר' ישמעאל אומר לעולם אינו חייב עד שיבנה כמין מזבח ויעלה עליו. "והקטיר את החלב לריח ניחח לה'" – ואין ריח ניחוח בבמה.
[ח] "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים" – אין שעירים אלא שדים שנאמר "ושעירים ירקדו שם". "אשר הם זונים אחריהם" – לרבות שאר עכו"ם.
[ט] "חקת עולם" – לבית עולמים. "תהיה" – אף בזמן הזה. "זאת להם" – ואין חייבים עליהם כרת. "לדורותיכם" – שינהוג לדורות.

פרק י

[א] "ואלהם תאמר" – ככל האמור בענין. "ישראל" – אלו ישראל. 'גר' – אלו הגרים. "אשר יגור" – אלו נשי הגרים. "בתוכם" לרבות נשים ועבדים.
[ב] ואם כן למה נאמר "איש איש"? לרבות שנים שהעלו, דברי ר' שמעון. אמר ר' שמעון ודין הוא: ומה אם במקום שהשוחט להדיוט חייב – פטור שנים ששחטו, מקום שהמעלה

להדיוט פטור אינו דין שנפטר שנים שהעלו?! תלמוד לומר "איש איש" – להביא את השנים. ר' יוסי אומר "ההוא" – אחד שעלה חייב, שנים שהעלו פטורים.
[ג] "אשר יעלה עולה או זבח" – אין לי אלא עולה. מנין אימורי חטאת, ואימורי אשם, ואימורי קדשי קדשים, ואימורי קדשים קלים? תלמוד לומר "זבח". ומנין לרבות את הדם? ת"ל "או זבח".
[ד] מנין הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, ושלשת לוגים מים, ושלשת לוגים יין? תלמוד לומר "אל פתח אהל מועד לא יביאנו" – כל שהוא בא אל פתח אהל מועד חייבים עליו.
[ה] אין לי אלא כשרים. פסולים מנין? הלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט חוץ לזמנו חוץ למקומו, ושקבלו בו פסולים, וזרקו את דמו, והניתנים למטה שנתנם למעלה, והניתנים למעלה שנתנם למטה, והניתנים בפנים שנתנם בחוץ, והניתנים בחוץ שנתנם בפנים, והפסח והחטאת ששחטם שלא לשמן? תלמוד לומר "לא יביאנו לעשות" – כל המתקבל לבא אל אהל מועד חייבים עליו.
[ו] חייב על השחיטה ועל ההעלאה. ר' יוסי הגלילי אומר שחט בחוץ והעלה בפנים – חייב. שחט בחוץ והעלה בחוץ – פטור, שלא העלה אלא דבר פסול. אמרו לו, אף השוחט בפנים והעלה בחוץ כיון שהוציאו פסלו!
[ז] רבי אומר, מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ חייב, שכן היתה לו שעת הכושר! תאמר בשוחט בחוץ ומעלה שלא היתה לו שעת הכושר?! ר' אלעזר בר' שמעון אומר, מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ חייב, שכן המזבח מקבלו! תאמר בשוחט בחוץ ומעלה בחוץ שאין המזבח מקבלו?! טמא שאכל, בין קדש טמא בין טהור – חייב. ר' יוסי הגלילי אומר טמא שאכל טהור – חייב, וטמא שאכל טמא – פטור, שלא אכל אלא דבר טמא. אמרו לו אף טמא שאכל טהור כיון שנגע בו טמאהו! והטהור שאכל טמא – פטור, שאין חייב אלא על טומאת הגוף.
[ח] יכול המעלה פחות מכזית מן העולה, פחות מן כזית מן האימורין, פחות מכזית מן הקומץ, פחות מג' לוגין יין יהא חייב? תלמוד לומר "אותו" – על השלם הוא חייב ואינו חייב על המקצת.
[ט] יכול המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קודש קדשים, מבשר קדשים קלים, מותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות יהא חייב? תלמוד לומר "עולה" – מה עולה מיוחדת שהיא ראויה לאישים, יצאו אלו שאין ראוים לאישים.

[י] יכול היוצק, והבולל, והפותת, והמולח, והמניף, והמגיש, המסדר את השלחן, והמטיב את הנרות, הקומץ, והמקבל דמים בחוץ יהא חייב? תלמוד לומר "אשר יעלה עולה" – מה העלאה מיוחדת שהיא גמר עבודה, יצאו אלו שאינם גמר עבודה.
[יא] "ונכרת האיש" – ולא הצבור. "ההוא" – אחד שהעלה חייב, שנים שהעלו פטורים, דברי ר' יוסי. ר' שמעון אומר, "איש איש" – להביא את שנים. העלה וחזר והעלה – חייב על כל עליה ועליה, דברי ר' שמעון. ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת. אינו חייב עד שיעלה על ראש המזבח. ר' שמעון אומר אפילו העלה על הסלע או על האבן חייב.

פרשה ז

[א] "ישראל" – אלו ישראל. "גר" – אלו גרים. "הַגָּר" – לרבות נשי הגרים. "בתוכם" – לרבות נשים ועבדים.
[ב] אם כן למה נאמר "איש איש"? אמר ר' אלעזר בר' שמעון להביא ולד בת ישראל מן העכו"ם ומן העבד.
[ג] "אשר יאכל כל דם" – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "כי נפש הבשר בדם וכולי" שיכול אין לי חייבים אלא דם הנפש במוקדשים. מנין על דם הנפש בחולין, ועל דם התמצית בחולין, ועל דם התמצית במוקדשים? תלמוד לומר "אשר יאכל כל דם", דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים על כולם אינן חייבים אלא על דם הנפש בלבד.
[ד] "ונתתי פני" – פונה אני מכל עסקי ועוסק בה. "בנפש" – ולא בצבור. "האוכלת" – ולא המאכלת. "מקרב עמה" – ועמה שלום.
[ה] "כי נפש הבשר בדם הִוא" – להגיד מה גרם. "ואני נתתיו" – ואם נתנם במתנה אחת, כפר. "לכם" – ולא לאחרים. "על המזבח" – כל מקום שיתן על המזבח יכפר. "על המזבח" – ולא על קרקעו של מזבח. "כי הדם הוא בנפש יכפר" – הא אם נתן מדם התמצית לא עשה כלום.
[ו] "על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם" – להזהיר גדולים על הקטנים. יכול יהיו נכרתים על ידיהם? תלמוד לומר "האוכלת" – האוכל נכרת.
[ז] יכול לא יהיו נכרתים על הקטנים, שאין הקטנים נכרתים על ידי עצמם, אבל יהיו נכרתים על ידי גדולים שהרי גדולים נכרתים על ידי עצמם? תלמוד לומר "כל אוכליו יכרת" – אינם נכרתים לא על ידי קטנים ולא על ידי גדולים.

פרק יא

[א] "ישראל" – אלו ישראל. 'גר' – אלו הגרים. "הַגָּר" – לרבות נשי הגרים. "בתוכם" – לרבות נשים ועבדים.

[ב] אם כן למה נאמר "איש איש" לרבות? לפי שנאמר "אשר יצוד", אין לי אלא הצד. לקח, ירש, ניתן לו במתנה מנין? תלמוד לומר "איש איש". אין לי אלא צד. נִצוד כמו אווזין ותרנגולים מנין? תלמוד לומר "צֵיד" – מכל מקום. אם כן למה נאמר "אשר יצוד"? אמר רבי, למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה זו.

[ג] "עוף" – יכול אף עוף טמא במשמע? תלמוד לומר "חיה". מה חיה שהיא מטמאה בגדים אף עוף שהוא מטמא בגדים – יצא עוף טמא שאינו מטמא בגדים. אי מה חיה שאינה באם על הבנים אף עוף שאינו באם על הבנים – יצא עוף טהור שהוא באם על הבנים! תלמוד לומר "אשר יֵאכל" – יצא עוף טמא שאינו נאכל.

[ד] אין לי אלא עוף הנאכל. חיה הנאכלת מנין? תלמוד לומר "חיה או עוף אשר יֵאכל". "חיה" – משמע בין מרובה בין מועט. "עוף" – משמע כל עוף, בין מרובה בין מועט. מכאן אמרו: שחט מאה חיות במקום אחד – כיסוי אחד לכולם. מאה עופות במקום אחד – כיסוי אחד לכולם. חיה ועוף במקום אחד – כיסוי אחד לכולם. ר' יהודה אומר, שחט חיה – יכסה ואחר כך ישחט את העוף שנאמר "חיה או עוף". אמרו לו, והלא כבר נאמר "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא".

[ה] "ושפך" – פרט לשוחט ונתנבלה בידו, ולנוחר, ולמעקר. – ולהביא השוחט לאכילת נכרים (בס"א גוים) ולאכילת כלבים.

[ו] השוחט ונמצאת טריפה, השוחט לעכו"ם (בס"א לעבודה זרה), השוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ, חיה ועוף הנסקלים: ר' מאיר מחייב שנאמר "ושפך...וכסה", וחכמים אומרים 'אשר יאכל...ושפך..וכסה' – שחיטה שהיא כשרה לאכילה חייב לכסות, ושאינה כשרה לאכילה פטור מלכסות.

[ז] 'ושפך..וכסה' – במה ששפך בו יכסה. לא יכסנו ברגל שלא יהיו מצוות בזויות עליו. 'ושפך..וכסה' – מי ששפך הוא יכסה ולא יפקיד (ס"א ולא יקפיד) שאחר יכסה. ומנין שאף אחרים מוזהרים עליו? תלמוד לומר "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוּא".

[ח] "ושפך...וכסהו" – מצוה שיכסנו הוא. כסהו ונתגלה – פטור מלכסות. כסהו הרוח – חייב לכסות.

[ט] 'את דמו..וכסה' – מלמד שכל דמו חייב לכסות. מכאן אמרו: דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות. אמר ר' יהודה, אימתי? בזמן שאין שם דם אלא הוא אבל אם יש שם דם שלא הוא – פטור מלכסות.

[י] "וכסהו" – יכול יכפה עליו כלים, יכפה עליו אבנים? תלמוד לומר "עפר". אין לי אלא עפר, מנין בשחיקת אבנים, בשחיקת חרסים, בנעורת של פשתים דקה, בנסורת של

חרשים דקה, בזבל דק, בחול דק, בסיד ובחרסית ובלבינה ובמגופה שכתשה? תלמוד לומר "וכסהו". אי "וכסהו" יכול בשחיקת כלי מתכות, בקמח, בסובין ובמורסן? תלמוד לומר "עפר". מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו, אחר שריבה מיעט? מרבה אני את אלו שהן ממין עפר ומוציא אני את אלו שאינן ממין עפר.

[יא] שתמצא לומר כלל שהיה רבן שמעון בן גמליאל אומר: מה עפר שהוא מיוחד שהוא מגדל הצמחים ומכסים בו אף כל דבר שמגדל צמחים ומכסים בו. יצא דבר שאין מגדל צמחים – אין מכסים בו.

[יב] "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא" – להגיד מה גרם. "ואומר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו" – להזהיר גדולים על הגדולים. יכול יהיו נכרתים על ידיהם? תלמוד לומר "כל אוכליו יכרת" – הא אין נכרתים לא על ידי קטנים ולא על ידי גדולים.

פרק יב

[א] "וכל נפש" – יכול אף העכו"ם (ס"א הנכרי וס"א הגוי)? תלמוד לומר "גר". אי "גר" יכול אף גר תושב? תלמוד לומר "אזרח". מה "אזרח" בן ברית, אף "גר" בן ברית.

[ב] "אשר תאכל" – אין אכילה פחותה מכזית. "נבלה" – פרט לחרטום, ולצפרנים, ולכנפיים, ולנוצה, ולבצים.

[ג] יכול תהא מטמא בגדים בתוך המעיים? תלמוד לומר "וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר" – אינו מטמא בגדים בתוך המעיים. יכול לא יטמא בגדים בתוך המעיים אבל תטמא בגדים תוך הפה? תלמוד לומר "נפש" – בבית נפש היא מטמאה, ולא בתוך המעיים ולא בתוך הפה.

[ד] יכול אם הקיאה תהא מטמאה בגדים דרך יציאתה? תלמוד לומר "אשר תאכל" – בדרך אכילתה היא מטמאה ואינה מטמאה דרך יציאתה.

[ה] יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית (ס"א אבית) הבליעה? תלמוד לומר "נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב ח) – את שאין לה טומאה אלא אכילתה, יצאת נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה.

[ו] יכול נבלת עוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחמר? תלמוד לומר "בה" – בה אתה מטמא בגדים בבית הבליעה ואין אתה מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה.

[ז] יכול אף נבלת עוף הטמא תהא מטמא בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר "אשר תאכל נבלה וטריפה" -- את שאיסורו משום בל תאכל נבלה, יצא עוף טמא שאין איסורו משום בל תאכל נבלה, דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים "נבלה וטריפה" – נבלה שיש לה טריפה, יצא עוף טמא שאין לו טריפה.

[ח] "אשר תאכל נבלה" – מה תלמוד לומר "טריפה"? אמר ר' יהודה, אם טריפה חיה והלא כבר נאמר "נבלה"! ואם טריפה מתה הרי היא בכלל נבלה! ואם כן מה תלמוד לומר "נבלה"? פרט לשחוטה.

[ט] אמר ר' מאיר ומה אם נבלת בהמה – שהיא מטמאה במגע ובמשא – שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה, נבלת העוף – שאינה מטמאה במגע ובמשא – אינו דין ששחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה?! ומה מצינו בשחיטתה שהיא מכשרתה לאכילה – מטהרת טריפתה מטומאתה, אף מליקתה שהיא מכשרתה לאכילה – תטהר טריפתה מטומאתה! ר' יוסי אומר, דיה כנבלת בהמה! – שחיטתה מטהרתה ולא מליקתה.

[י] יכול המלוקה שבפנים תהא מטמא בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר "נבלה וטריפה" – מה נבלה שאינה מתרת את האסור אף טריפה שאינה מתרת את האסור, יצאה המלוקה שבפנים שהיא מתרת את האסור, ובא (גי' גר"א ולהביא) המולק קדשים בחוץ וחולין בין בפנים בין בחוץ שאינם מתירים את האסור.

[יא] אחרים אומרים "באזרח ובגר" – את שאיסורו שוה באזרח ובגר, יצא מליקה שבפנים שאין איסורו שוה באזרח ובגר.

[יב] יכול השוחט חולין בפנים וקדשים בין בפנים בין בחוץ יהיו מטמאים בגדים אבית הבליעה? תלמוד לומר "נבלה וטריפה" – מה נבילה ששוה בפנים כבחוץ אף טריפה ששוה בפנים כבחוץ, יצא השוחט חולין בפנים וקדשים בין בפנים בין בחוץ שלא שוו בפנים כבחוץ. "וכבס" – יכול אף הציפה? תלמוד לומר 'בגד'. אי בגד, יכול בגד גדול לבן המטמא במת ומטמא בנגעים... מנין גדול צבוע? קטן לבן? קטן צבוע? עד שתהא מרבה להביא את שביס של סבכא וגינגלין מנין? תלמוד לומר בגד "בגדיו" ריבה. מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר 'טמא'. יכול יטמא אדם וכלי חרש? תלמוד לומר 'בגד' – בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש.

[יג] נמצאת אתה אומר: היה אוכל בנבלת עוף טהור וידו אחת על גבי התנור וידו אחת על גבי חבירו – שניהם טהורים. "ואם לא יכבס...ונשא עונו" – יכול על כיבוס בגדים יהיה ענוש כרת? תלמוד לומר "ובשרו לא ירחץ ונשא עונו". הא כיצד? על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדים בארבעים.

[יד] מנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו? הזהיר וענש על ידי טומאה, וחייב קרבן על ידי טומאה. מה קרבן שחייב להלן – על ידי טומאה בטומאת מקדש וקדשיו, אף עונש ואזהרה אמורים כאן – על ידי טומאה בטומאה מקדש וקדשיו.

[טו] אחרים אומרים "ונשא עונו" "ונשא עונו" לגזירה שוה. מה נשיאת עון אמור להלן בכרת אף כאן בכרת.

פרשה ח

[א] "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אני ה' אלהיכם". אני ה' שאמרתי והיה העולם. אני דיין. אני מלא רחמים. אני דיין להפרע ונאמן לשלם שכר.

[ב] אני הוא שפרעתי מדור המבול ומאנשי סדום ומן המצריים ועתיד להפרע מכם אם תעשו כמעשיהם.

[ג] מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד לומר "כמעשה ארץ מצרים...לא תעשו". מנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר "כמעשה ארץ מצרים...לא תעשו". ומנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר "אשר ישבתם בה לא תעשו". ומנין שישיבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו? תלמוד לומר "אשר ישבתם בה לא תעשו".

[ד] ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים? תלמוד לומר "וכמעשה ארץ כנען...לא תעשו". ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר "וכמעשה ארץ כנען...לא תעשו". ומנין למקום שבאו בו ישראל וכבשו שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר "אשר אני מביא אתכם שמה". ומנין שביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו? תלמוד לומר "אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו".

[ה] ר' שמעון אומר, הרי הוא אומר "מי פעל ועשה קורא הדורות מראש". זימן לדור החייב שיבואו ישראל ויפרעו מהם.

[ו] ר' יוסי הגלילי אומר, אחר שהכתוב שוקל מעשה ארץ מצרים כמעשה ארץ כנען ומעשה ארץ כנען כמעשה ארץ מצרים מפני מה זכו הכנענים לישב בארצם ארבעים ושבע שנים, שנאמר "וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים"? אלא בשביל שכר שכִבדו את אברהם אבינו, שאמרו לו "שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו". בני אדם שכבדו את אברהם אבינו זכו לישב בארצם מ"ז שנה.

[ז] ר' שמעון בן גמליאל אומר משום ר' שמעון בן לקיש הרי הוא אומר "האדם הגדול בענקים הוא והארץ שקטה ממלחמה" (יהושע יד טו). בני אדם שכבדו את הצדיק זכו שתשקט עליהם את הארץ. [ומה אם כנענים על ידי שכבדו אותו עמדה להם זכותו, אף

על פי שלא הלכו בדרכיו ולא אהבו את המקום, בניו שהולכים בדרכיו ועושים צדקות וגמילות חסדים על אחת כמה וכמה]

[ח] או (ס"א איי) "כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו", יכול לא יבנו בנינים ולא יטעו נטיעות כמותם? תלמוד לומר "ובחוקותיהם לא תלכו" – לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם. ומה היו עושים? האיש נושא לאיש והאשה לאשה. האיש נושא אשה ובתה, והאשה נישאת לשנים. לכך נאמר "ובחוקותיהם לא תלכו".

[ט] "משפטי" – אלו הדינים. "חוקותי" – אלו המדרשות. "תִשְׁמְרו" – זו המשנה. "ללכת בהם" – זה המעשה. "תִשְׁמְרו ללכת בהם" – לא המשנה נגוד אלא המעשה נגוד.

[י] "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם" ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשיה למשפטים. "וחי בהם" – לעולם הבא. ואם תאמר בעולם הזה, והלא סופו מת הוא! הא מה אני מקיים "וחי בהם"? לעולם הבא. "אני ה'" – נאמן לשלם שכר.

פרק יג

[א] "איש" – מה תלמוד לומר "איש איש"? להביא את העכו"ם (ס"א הגוים) שיהיו מוזהרים על העריות כישראל. "לא תקרבו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "איש איש", שיכול אין לי אלא איש ממש שמוזהר על ידי אשה. אשה מוזהרת על ידי איש מנין? תלמוד לומר "לא תקרבו" – הרי כאן שנים.

[מכאן ועד משנה טו' תוספת המדרש ילקוט על הפרשה, הובא בקרבן אהרן] תוספת הילקוט: "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם". רבי שמעון בן יוחאי אומר, הוא שנאמר להלן "אנכי ה' אלקיך". אני ה' שקבלתם מלכותי עליכם במצרים? אמרו לו הין והין. קִבַּלתם מלכותי, קַבָּלו גזרותי! – "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". הוא שנאמר כאן "אני ה' אלקיכם". אני הוא שקבלתם מלכותי בסיני? אמרו לו הין והין. קבלתם מלכותי, קבלו גזרותי! – "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו". ר' ישמעאל אומר, חמורות העריות שהוא פותח בהם ביו"ד ה"א וחותם בהם ביו"ד ה"א. שבתחלת הענין הוא אומר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה'" ובסוף הענין הוא אומר "ושמרתם את משמרתי...אני ה' אלקיכם" – הא חמורים העריות שהוא פותח בהן ביו"ד ה"א וחותם ביו"ד ה"א.

תוספת הילקוט: [ג] רבי אומר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שסופן לינתק בעריות, לכך בא עליהם בגזרה "אני ה' אלקיכם" – דעו מי הגוזר עליכם. וכן מצינו

שניתקו בעריות שנאמר (במדבר יא, י): "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו". וכן מלאכי אומר להם (מלאכי ב, יג): "וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח יהוה בכי ואנקה". אמר להם אין זו תחלה לכם שכבר בכיתם בימי משה! אמרו לו, (מלאכי ב, טו): "ולא אחד עשה ושאר רוח לו?" – לא מי שברא את ישראל הוא ברא את האומות? אמר להם, (מלאכי ב, טו): "ומה האחד מבקש זרע אלקים!". ענו כולם ואמרו (מלאכי ב, יב): "יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב" – לא יהא לו, לא ער בחכמים, ולא עונה בתלמידים. ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' (מלאכי ב, יב). וכן הוא אומר (נחמיה יג, כח): "ומבני יוידע בן אלישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט החרני ואבריחהו מעלי".

תוספת הילקוט: [ד] רבי אומר "דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אני ה' אלקיכם" – אמור להם אף אני מוזהר!, כשם שאמרתי לך וקבלת כך אמור להם ויקבלו. "ואמרת אלהם" – הרי זו אזהרה לבית דין. "אני ה' אלקיכם" – אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

תוספת הילקוט: [ה] "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו" – מגיד הכתוב שמעשיהם של מצרים מקולקלים מכל עממין, ואותו המקום שישבו בו ישראל מקולקל מכולם.

תוספת הילקוט: [ו] "וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו" – והלא בידוע שבארץ כנען הם באים! ומה תלמוד לומר "וכמעשה ארץ כנען וכולי"? אלא מלמד שמעשיהם של כנענים מקולקלים מכל האומות ואותו המקום שנתישבו (ס"א שנתכונו) בו ישראל מקולקל מכולם.

תוספת הילקוט: [ז] "כמעשה ארץ מצרים...וכמעשה ארץ כנען" – הקיש מעשה מצרים למעשה כנענים ומעשה כנענים למעשה מצרים. מה מעשיהם של מצרים שטופים בעכו"ם ובגילוי עריות ובשפיכות דמים ובמשכב זכור ובהרבעת בהמה אף מעשיהם של כנענים כיוצא בהם. ואם כן למה קדמו מצריים לכנענים בארבעים שנה לפורענות? מפני שכבדו את אותו הצדיק – "שמענו אדוני נשיא אלקים וכולי" ואומר "האדם הגדול בענקים וכולי" (יהושע יד, טו).

תוספת הילקוט: [ח] "ובחוקותיהם לא תלכו". וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש...וחובר חבר", ומה תלמוד לומר "ובחוקותיהם לא תלכו"? שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם כגון תיטריות וקרקסאות והאסטריות. רבי מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים. ר' יהודה בן בתירא אומר שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה. ושמא

תאמר להם חוקים ולנו אין חוקים?!, תלמוד לומר "את משפטי תעשו ואת חוקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם". עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו, תלמוד לומר "ושמרתם ועשיתם..כי היא חכמתכם ובינתכם...".

תוספת הילקוט: [ט] "את משפטי תעשו" – אלו דברים הכתובים בתורה שאילו לא נכתבו בדין היה לכתבן כגון הגזילות והעריות והעכו"ם וקללת השם ושפיכות דמים שאילו לא נכתבו בדין היה לכתבן. "ואת חקותי" – אלו שיצר הרע משיב עליהם ועכו"ם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת כלאים וחליצת יבמה וטהרת המצורע ופרה אדומה ושעיר המשתלח, שיצר הרע משיב עליהם ועכו"ם משיבין עליהם. תלמוד לומר "אני ה'" – חקקתים! אין אתה רשאי להשיב עליהם.

תוספת הילקוט: [י] "ללכת בהם" – עשם עיקר ואל תעשם טפלה. "ללכת בהם" – שלא יהיה משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם. שלא תאמר למדתי חכמת ישראל, אלמוד חכמת אומות העולם, תלמוד לומר "ללכת בהם" – אינך ראשי ליפטר מתוכן. וכן הוא אומר "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך" (משלי ה, יז). "בהתהלכך תנחה אותך" (משלי ו, כב) – בעולם הזה. "בשכבך תשמור עליך" – בשעת מיתה. "והקיצות היא תשיחך" – לעולם הבא. ושמא תאמר אבד סברי ואבד סכויי, תלמוד לומר "אני ה'" – אני בוראך ואני סכוייך ועלי בטחונך. וכן הוא אומר "ועד זקנה אני הוא" (ישעיהו מו, ד), ואומר "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות וגומר" (ישעיהו מד, ו), ואומר "אני הוא אני ראשון אף אני אחרון" (ישעיהו מח, יב), ואומר "...אני יהוה ראשון ואת אחרנים אני הוא" (ישעיהו מא, ד).

תוספת הילקוט: [יא] "ושמרתם את חקתי ואת משפטי" – שאין לי אלא מה שפרט הכתוב. שאר דקדוקי הפרשה מנין? תלמוד לומר "ושמרתם את חקותי ואת משפטי".

תוספת הילקוט: [יב] "אשר יעשה אותם האדם" – היה ר' ירמיה אומר, מנין אתה אומר אפילו נכרי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול? תלמוד לומר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". וכן הוא אומר "וזאת תורת האדם אדני יְהוִה" (שמואל ב ז, יט) – "תורת הכהנים ולוים וישראל" לא נאמר אלא "תורת האדם". וכן הוא אומר "פתחו שערים..."(ישעיהו כו, ב) – "ויבא כהנים לוים וישראל" לא נאמר אלא "ויבא גוי צדיק שומר אמונים". וכן הוא אומר "זה השער לה'..." (תהלים קיח, כ) – "כהנים לוים וישראל" לא נאמר אלא "צדיקים יבואו בו". וכן הוא אומר "רננו..." (תהלים לג, א) – "כהנים לוים וישראל" לא נאמר אלא "רננו צדיקים בה'". וכן הוא אומר "הטיבה ה'..." (תהלים קכה,

ד) – "לכהנים לוים וישראל" לא נאמר אלא "הטיבה ה' לטובים" – הא אפילו נכרי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול.

תוספת הילקוט: [יג] "וחי בהם" – לא שימות בהם. היה ר' ישמעאל אומר, מנין אתה אומר שאם אמרו לו לאדם בינו לבין עצמו עבוד עכו"ם ואל תֵּהָרֵג!, יעבור ואל יֵהרג? תלמוד לומר "וחי בהם" – ולא שימות בהם. או אפילו ברבים ישמע להם? תלמוד לומר (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי" – אם מקדישים אתם את שמי אף אני אקדש את שמי על ידכם כשם שעשו חנניא מישאל ועזריה שהיו כל אומות העולם בזמן ההוא שטוחים לפני הצלם והם עומדים דומים לתמרים. עליהם מפורש בקבלה (שיר השירים ז, ח) "זאת קומתך דמתה לתמר אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסיניו" – היום אני מתעלה בהם לעיני אומות העולם מכחישי התורה. היום אני נפרע להם משונאיהם. היום אני מחיה להם את המתים. אני ה'" – אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

תוספת הילקוט: [יד] "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" – כלל. "ערות אביך וערות אמך לא תגלה" – פרט. כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט. הואיל ומותר בבת אחי אביו ואחי אביו מותר בבתו. אם למדתי שהוא אסור באשת אחי אביו אף אחי אביו יהא אסור באשתו! הואיל ומותר באשת חורגו וחורגו מותר באשתו. אם למדתי שהוא אסור בבת חורגו אף חורגו יהא אסור בבתו! אי אמרת כן הבאת עריות מן הדין! לכך נאמר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" – כלל. "ערות אביך וערות אמך לא תגלה" – פרט. כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט. "אני ה'" – אני דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר.

[טו] (ויקרא יח, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה" – אין לי אלא שלא יגלה, מנין שלא יקרב? תלמוד לומר "לא תקרב". אין לי אלא נדה בל תקרב בל תגלה, מנין לכל העריות בל תקרבו בל תגלו? תלמוד לומר (ויקרא יח, ו) "לא תקרבו לגלות". "אני ה'" – אני נאמן לשלם שכר.

[טז] "אל תטמאו בכל אלה" – בין בכולן בין במקצתן. "כי בכל אלה נטמאו הגוים" – אלו המצריים. "אשר אני משלח מפניכם" – אלו הכנענים. "ותטמא הארץ" – מלמד שהארץ מטמאה על ידי דברים האלו. "ואפקד עונה עליה" – כיון שאני פותח הפנקס מיד אני גובה את הכל. "ותקיא הארץ את יושביה" – כאדם שמקיא את מזונו.

[יז] "ושמרתם אתם" – אתם נאים שומרים אותם שאתם פתחתם אותם. וכן הוא אומר "גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום".

[יח] "ולא תעשו מכל התועבות האלה" – בין מכולם בין ממקצתם. 'אזרח' – זה אזרח, "האזרח" – לרבות נשי אזרחים. 'גר' – זה גר, "הַגָּר" – לרבות נשי הגרים, "בתוככם" – לרבות נשים ועבדים.
[יט] "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם" – מלמד שהארץ מיטמאה על ידי הדברים האלו. "ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם" – מלמד שהארץ חייבת גלות על ידי הדברים האלה.
[כ] "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה" – בין מכולם בין ממקצתם. "ונכרתו הנפשות" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "איש איש" שיכול אין לי אלא איש שהוא ענוש כרת על ידי אשה. אשה ענושה כרת על ידי האיש מנין? תלמוד לומר "הנפשות" – הרי כאן שנים.
[כא] "העושות" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא תקרבו" יכול יהיו חייבים כרת על הקריבה? תלמוד לומר "העושות" – ולא הקריבות. "מקרב עמם" – ועמם שלם.
[כב] "ושמרתם את משמרתי" – שמרו לי משמרת. "ושמרתם...משמרתי" – להזהיר בית דין על כך. "לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם" – מלמד שכל העריות קרוים טומאה. "ולא תטמאו בהם ונטמתם בם" (ויקרא יא, מג) – אם מיטמאים אתם בהם נפסלים אתם מאחרי. מה הנייה יש לי בכם ואתם מתחייבים לי כליה?! לכך נאמר "אני ה' אלקיכם" (ויקרא יח, ל).
[כג] וכן עזרא אומר (עזרא ט, יד): "הנשוב להפר מצותיך ולהתחתן בעמי התעבות האלה הלוא תאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה יהוה אלהי ישראל צדיק אתה"

קדושים

פרשה א

[א] "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו" – מלמד שהפרשה נאמרה בהקהל. ומפני מה נאמרה בהקהל? מפני שרוב גופי תורה תלוים בה. "קדושים תהיו" – פרושים תהיו. "כי קדוש אני ה' אלקיכם" – לומר אם מקדישים (ס"א מקדשים) אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי. ואם אין אתם מקדישים (ס"א מקדשים) עצמכם מעלה אני עליכם כאילו לא קדשתם אותי. או אינו אומר אלא אם מקדישים אתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש... תלמוד לומר "כי קדוש אני" – בקדושתי אני, בין מקדשים אותי ובין אין מקדשים אותי. אבא שאול אומר פמליא למלך, ומה עליה להיות מחקה למלך.

[ב] "איש" – אין לי אלא איש. אשה מנין? תלמוד לומר "תיראו" – הרי כאן שנים.
[ג] אם כן למה נאמר "איש"? אלא שהאיש סיפוקו בידו והאשה אין ספוקה בידה מפני שיש רשות אחרים עליה.
[ד] נאמר "איש אמו ואביו תיראו" ונאמר "את ה' אלקיך תירא". הקיש מורא אב ואם למורא המקום.
[ה] נאמר "כבד את אביך ואת אמך" ונאמר "כבד את ה' מהונך". הקיש כיבוד אב ואם לכיבוד המקום.
[ו] נאמר "מקלל אביו ואמו מות יומת" ונאמר "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו". הקיש קללת אב ואם לקללת המקום.
[ז] – אבל אי אפשר לומר מכה כלפי מעלה. וכן בדין, ששלשתם שותפים בו.
[ח] ר' שמעון אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום. יכול מפני שהם מובחרים? תלמוד לומר "אם כבש תביא קרבנו לחטאת" – מלמד ששניהם שקולים. תורים קודמים לבני יונה בכל מקום. יכול מפני שהם מובחרים? תלמוד לומר "ובן יונה או תור לחטאת" – מלמד ששניהם שקולים.
[ט] האב קודם לאם בכל מקום. יכול שכבוד האב עודף על כבוד האם? תלמוד לומר "איש אמו ואביו תיראו" – מלמד ששניהם שקולים, אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו.
[י] איזהו מורא? לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. איזהו כיבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. יכול אמר לו אביו ואמו לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה ישמע להם? תלמוד לומר "ואת שבתותי תשמרו אני ה'" – כולכם חייבים בכבודי. "אל תפנו אל האלילים" – אל תפנה לעבדם. ר' יהודה אומר אל תפנה לראותם ודיו.
[יא] "אלילים" – זה אחד מעשרה שמות המגונים שנתגנה בהם עבודה זרה לשם מעשיה. אלילים על שם שהם חלולים פסל על שם שהם נפסלים מסכה על שם שהם נסוכי מצבה על שם שהם עומדי עצבים על שם שהם שנעשים פרקים פרקים תרפים על שם שהם מרקיבים גלולים על שם שהם מגועלים שקוצים על שם שהם משוקצים חמנים על שם שהם עומדים בחמה אשרים על שם שהם מתאשרים מאחרים "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה" – תחלתם אלילים הם. אם פונה אתה אחריהם אתה עושה אותם אלהות.
[יב] "ואלהי מסכה לא תעשו" – יכול יעשו להם אחרים? תלמוד לומר "לא...לכם". אי "לא...לכם", יכול הם יעשו לאחרים? תלמוד לומר "לא תעשה". מכאן אמרו: העושה

עכו"ם לעצמו עובר משום שתי אזהרות – משום "לא תעשה" ומשום "לכם". ר' יוסי אומר משום שלש – משום "לא תעשה", משום "לא...לכם", ומשום "לא יהיה לך".

פרק א

[א] "וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו ביום זבחכם יאכל וממחרת" שאין תלמוד לומר!? אלא אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה – אף תחילת זבחכם לא יהיה אלא על מנת לאכול לב' ימים.

[ב] אין לי אלא שלמים. מנין לכל הנאכלים לשני ימים שלא תהיה זביחתו אלא על מנת לאכול לשני ימים? תלמוד לומר "וכי תזבחו...שלמים" "וכי תזבחו זבח" – לרבות זבחים הנאכלים לב' ימים שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכול לשני ימים.

[ג] 'תזבח' "תזבחהו" – אין שוחטין שני ראשים בבת אחת.

[ד] "ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה" שאין תלמוד לומר!? אלא אם אינו ענין לחוץ לזמנו, תנהו ענין חוץ למקומו.

[ה] "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרת" – זה בנין אב, כל שהוא קדש חייבים עליו כרת.

[ו] "ובקצרכם" – פרט לשקצרוהו הלסטים, קירסמוה נמלים, שברתה הרוח או בהמה. "ובקצרכם" – פרט לשקצרוה עכו"ם (ס"א גויים). מיכן אמרו: עכו"ם (ס"א נכרי) שקצר שדהו ואחר כך נתגייר – פטור מן הלקט והשכחה והפאה. ור' יהודה מחייב בשכחה שאין שכחה אלא בשעת העימור.

[ז] אין לי אלא קוצר. תולש מנין? תלמוד לומר "לקצור". קוטף מנין? תלמוד לומר (ויקרא כג, כב) "בקצרך". אין לי אלא תבואה. קטניות מנין? תלמוד לומר "ארצכם". אילנות מנין? תלמוד לומר "שדך". יכול הירק והקשואים והדלועים והאבטיחים והמלפפנות הכל בכלל? תלמוד לומר "קציר" – מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחד ומכניסו לקיום. יצאו ירקות שאף על פי שלקיטתן כאחת אבל אין מכניסן לקיום. [יצאו התאנים שאף על פי שמכניסן לקיום אבל אין לקיטתן כאחת]. והתבואה והקטניות בכלל זה.

[ח] ובאילן: האוג והחרובין, האגוזים והשקדים, הגפנים והרמונים, הזיתים והתמרים חייבים בפאה.

[ט] "לא תכלה פאת שדך" – אין פאה אלא מחמת הכילוי, ואין פאה אלא שיש לו שם, ואין פאה אלא בסוף. מיכן אמרו: נתן בין בתחלה בין באמצע – הרי זו פאה, ובלבד שלא יפחות באחרונה אחד משישים.

[י] וכן היה ר' שמעון אומר בשביל ארבעה דברים אמרו לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו: מפני גזל עניים, מפני ביטול עניים, ומפני מראית העין, ומשום שאמרה תורה "לא תכלה פאת שדך". מפני גזל עניים כיצד? שלא יראה האדם שעה פנויה ויאמר לקרובו העני "בוא וטול לך פאה" מפני ביטול עניים כיצד? שלא יהיו עניים יושבים ומשמרים כל היום ואומרים "עכשיו הוא נותן פאה" אלא ילכו וילקטו בשדה אחרת ויבואו בשעת הכילוי. מפני מראית העין כיצד? שלא יהיו העוברים והשבים אומרים "ראו איך קצר איש פלוני את שדהו ולא הניח פאה לעניים" ומשום שאמרה תורה "לא תכלה פאת שדך"

[יא] "שדך" – ולא שדה אחרים. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון "שדך" ולא שותף עם העכו"ם (ס"א הגוי). "שדך" – לחייב על כל שדה ושדה.

פרק ב

[א] מיכן אמרו אלו מפסיקים לפאה: הנחל, והשלולית, דרך היחיד, ודרך הרבים, ושביל הרבים, ושביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים, הבור, והניר, וזרע אחר. והקוצר לשחת מפסיק, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש.

[ב] אמת המים הקבועה – הרי זו מפסקת. ר' יהודה אומר אם אינה יכולה להקצר כאחת הרי זו מפסקת. כל ההרים אשר במעדר יעדרון, אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה לכל.

[ג] הכל מפסיקין לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים. אם היה שער כותש אינו מפסיק לאילן אלא נותן פאה לכל.

[ד] לחרובים – כל הרואים זה את זה. אמר רבן גמליאל נוהגים היו בית אבא נותנים פאה אחת לזיתים שהיה להם בכל הרוח ולחרובים כל שרואים זה את זה. ר' אלעזר בר צדוק אומר משמו אף לחרובין שהיה להם בכל העיר.

[ה] "ולקט קצירך" – לא לקט קיטוף. "ולקט קצירך" – אין לקט אלא מחמת הקציר. מיכן אמרו: היה קוצר קצר מלא ידו תלש מלא קומצו הכהו קוץ, עקצו עקרב, נבעת, נפל מידו על הארץ – הרי (זה) של בעל הבית. תוך היד ותוך המגל – לעניים. אחר היד ואחר המגל – לבעל הבית. ראש המגל וראש היד – ר' ישמעאל אומר לעניים, ר' עקיבא אומר לבעל הבית.

[ו] "לא תלקט...לעני" – לא תסייע את העני. "לא תלקט" – הזהיר את העני בשלו.

פרק ג

[א] "וכרמך לא תעולל" – מיכן אמרו כרם שכולו עוללות: ר' אליעזר אומר לבעל הבית, ר' עקיבא אומר לעניים. אמר ר' אליעזר ו"כי תבצור...לא תעולל" (דברים כד, כא), ואם

אין בציר מנין עוללות?! אמר לו ר' עקיבא "וכרמך לא תעולל" – אפילו כולו עוללות. שיכול הואיל והתיר הכתוב את העוללות לעניים, יבואו עניים ויטלו אותם בכל שעה שירצו, אם כן למה נאמר "כי תבצור...לא תעולל"? – אין לעניים בעוללות קודם לבציר.
[ב] "ופרט כרמך" – אין פרט אלא מחמת הבציר. מיכן אמרו: היה בוצר עקץ את האשכולות, הוסבך בעלים ונפל בארץ ונפרט – הרי זה של בעל הבית. המניח כלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים. על זה נאמר "לא תשיג גבול עולם".
[ג] איזהו עוללות? כל שאין לה כתף ולא נטף. יש לו כתף אבל לא נטף, נטף אבל לא כתף – לבעל הבית. אם ספק – לעניים. עוללות שבארכובה: אם נקצרת עם האשכול, הרי של בעל הבית. ואם לאו, הרי של עניים. גרגיר יחיד: ר' יהודה אומר אשכול וחכמים אומרים עוללות.
[ד] "לעני" – יכול לעני מאחרים? תלמוד "לגר". אי "לגר" יכול לגר תושב? תלמוד לומר "ללוי". מה לוי בן ברית אף גר בן ברית.
[ה] אי "ללוי ולגר" יכול בין חסרים בין שאינם מחוסרים? תלמוד לומר "לעני" – מה עני מחוסר ובן ברית אף כולם מחוסרים ובני ברית. "תעזוב" – הנח לפניהם והם יבזבזו. אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבזבז – אפילו בריא, אפילו ידיו יפות – לזה שומעים, שאמר כהלכה. יכול בדלית ובדקל כן? תלמוד לומר "אותם". אפילו תשעים ותשעה אומרים לבזבז ואחד אומר לחלק – אפילו זקן או חולה – לזה שומעים, שאמר כהלכה.
[ו] מה ראית לומר בדלית ובדקל לחלק ובשאר כל הפירות לבזבז? אחר שריבה הכתוב מיעט? תלמוד לומר "קציר" – מה קציר מיוחד שהקטן מושל בו כגדול, יצאו הדלית והדקל שאין הקטן מושל בהם כגדול. ר' שמעון אומר חלוקי אגוזים כדלית וכדקל.
[ז] "תעזוב" – לפניהם. הנח תבואה בקשה, תלתן בעמיריו, תמרים במכבדות. יכול אפילו השירה אותם הרוח? תלמוד לומר "אותם". הפרישם ואחר כך השירה אותם הרוח – כשם שזכו בהם כך זכו בעציה. מנין שספק לקט, לקט? ספק שכחה, שכחה? ספק פאה, פאה? תלמוד לומר "לעני ולגר תעזוב אותם" "אני ה' אלקיכם" – אני איני גובה מכם אלא נפשות שנאמר (משלי כב, כב) "אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער" וכן הוא אומר (משלי כב, כג) "כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש".

פרשה ב

[א] "לא תגנובו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "גניבה שנים ישלם" (שמות כב, ג). למדנו עונש, אזהרה מנין? תלמוד לומר "לא תגנובו".

[ב] "לא תגנובו" על מנת למיקט. "לא תגנובו" על מנת לשלם תשלומי כפל ולא על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תראה גונב.

[ג] "לא תכחשו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "וכחש בה" (ויקרא ה, כב). למדנו עונש, אזהרה מנין? תלמוד לומר "ולא תכחשו". "לא תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ונשבע על שקר" (ויקרא ה, כב). למדנו עונש, אזהרה מנין? תלמוד לומר "ולא תשקרו".

[ד] "איש בעמיתו". אין לי אלא איש באיש. אשה באיש, איש באשה מנין? תלמוד לומר "בעמיתו" מכל מקום.

[ה] "לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר" – הא אם גנבת סופך לכחש, סופך לשקר, סופך להשבע לשקר.

[ו] "ולא תשבעו בשמי לשקר" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא תשא שם ה' אלקיך לשוא" שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד לבד. מנין לרבות את כל הכינויים? תלמוד לומר "בשמי" – כל שם שיש לי.

[ז] "וחללת את שם אלקיך" – מלמד ששבועת שוא חילול השם. דבר אחר: "וחללת" – נעשה אתה חולין לחיה ולבהמה.

[ח] וכן הוא אומר "על כן אלה אכלה ארץ ויאשמו ישבי בה על כן חרו ישבי ארץ ונשאר אנוש מזער" (ישעיהו כד, ו).

[ט] "לא תעשוק את רעך" – יכול אפילו אמר "איש פלוני גבור הוא" והוא אינו גבור, "איש פלוני חכם הוא" והוא אינו חכם, "איש פלוני עשיר הוא" והוא אינו עשיר... תלמוד לומר "לא תגזול". מה גזל מיוחד שהוא של ממון אף עושק דבר של ממון. ואיזה? זה הכובש שכר שכיר. "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר". אין לי אלא שכר האדם, שכר הבהמה והכלים מנין? שכר הקרקעות מנין? תלמוד לומר "לא תלין פעולת" כל דבר.

[י] "עד בקר" – אינו עובר עליו אלא עד בוקר ראשון. יכול אפילו לא בא ולא תבעו? תלמוד לומר "אתך" – לא אמרתי אלא שלא ילין אתך לרצונך.

[יא] יכול אפילו המחהו אצל החנוני ואצל השולחני יהא עובר עליו? תלמוד לומר "אתך" לא ילין, "אתך" לרצונך.

[יב] "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר" – אין לי אלא שכר יום שהוא גובה כל הלילה. שכר הלילה שגובה כל היום מנין? תלמוד לומר "ביומו תתן שכרו" (דברים כד, טו).

[יג] "לא תקלל חרש" – אין לי אלא חרש. מנין לרבות כל אדם? תלמוד לומר "ונשיא בעמך לא תאור". אם כן למה נאמר "חרש"? מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים.

[יד] "ולפני עור לא תתן מכשול" – לפני סומא בדבר. בא אמר לך "בת איש פלוני מה היא לכהונה?" אל תאמר לו כשרה והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו "צא בהשכמה" שיקפחוהו לסטים, "צא בצהרים" בשביל שישתרב, אל תאמר לו "מכור את שדך וקח לך חמור" ואת עוקף עליו ונוטלה הימנו. שמא תאמר "עצה טובה אני נותן לו!" והרי הדבר מסור ללב שנאמר "ויראת מאלקיך אני ה' ".

פרק ד

[א] "לא תעשו עול במשפט" – בדין. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול, שנאוי, משוקץ, חרם, ותועבה. וגורם לחמשה דברים: מטמא את הארץ, ומחלל את השם, ומסלק את השכינה, ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותו מארצו.

[ב] "לא תשא פני דל" – שלא תאמר "עני הוא זה והואיל ואני והעשיר הזה חייבים לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות", לכך נאמר "לא תשא פני דל".

[ג] "ולא תהדר פני גדול" – שלא תאמר "עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, לא אביישנו ואראה בבשתו עד כמה שאני מביישו", לכך נאמר "לא תהדר פני גדול".

[ד] "בצדק תשפט עמיתך" – שלא יהיה אחד מדבר כל צרכו ואחד אתה אומר לו "קצר בדברך". שלא יהא אחד עומד ואחד יושב. אמר ר' יהודה, שמעתי שאם רצו להושיב את שניהם מושיבים. ואיזהו אסור? שלא יהא אחד עומד ואחד יושב. דבר אחר: "בצדק תשפט עמיתך" – הוי דן את כל האדם לכף זכות.

[ה] "לא תלך רכיל בעמך" – שלא תהיה רך דברים לזה וקשה לזה. דבר אחר: שלא תהיה כרוכל שהוא מטעים דברים והולך.

[ו] אמר רבי נחמיה כך הוא מנהגם של דיינים: בעלי דין עומדים לפניהם ושומעים את דבריהם ומוציאים אותם לחוץ ונושאים ונותנים בדבר. גמרו את הדבר הזה מכניסים אותם, הגדול שבדיינים אומר "איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב".

[ז] ומנין שכשיצא אחד מן הדיינים לא יאמר "אני מזכה וחבירי מחייבים אבל מה אעשה ורבו עלי", לכך נאמר "לא תלך רכיל בעמך". וכן הוא אומר "הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר" (משלי יא, יג)

[ח] ומנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק עליו? תלמוד לומר "לא תעמוד על דם רעך". ומנין אם ראית טובע בנהר או לסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו, חייב אתה להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא תעמוד על דם רעך". ומנין לרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכור, ואחר נערה המאורסה חייב אתה להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא תעמוד על דם רעך". "ולא תשנא את אחיך" – יכול לא תקללנו, לא תכנו, ולא תסטרנו? תלמוד לומר "בלבבך" – לא אמרתי כי אם בשנאה שבלב. ומנין שאם הוכחתו ארבעה וחמשה פעמים חזור והוכיח? תלמוד לומר "הוכח תוכיח". יכול אפילו אתה מוכיחו ופניו משתנות? תלמוד לומר "ולא תשא עליו חטא".

[ט] אמר ר' טרפון "העבודה! אם יש בדור הזה יכול להוכיח". אמר ר' אלעזר בן עזריה "העבודה! אם יש בדור הזה יכול לקבל תוכחת". אמר ר' עקיבא "העבודה! אם יש בדור הזה יודע האיך מוכיחים". אמר ר' יוחנן בן נורי מעידני עלי שמים וארץ שיותר מארבעה וחמשה פעמים לקה עקיבא על ידי לפני רבן גמליאל שהייתי קובל לו עליו וכל כך הייתי יודע שהיה מוסיף לי אהבה.

[י] "לא תקם" – עד היכן הוא כוחה של נקימה? אמר לו "השאילני מגלך", ולא השאילו. למחר אמר לו "השאילני קרדומך". אמר לו "איני משאילך כשם שלא השאלת לי מגלך", לכך נאמר "לא תקם".

[יא] "לא תטֹר" – עד היכן כוחה של נטירה? אמר לו "השאילני קרדומך" ולא השאילו. למחר אמר לו "השאילני מגלך". אמר לו "הא לך, איני כמותך שלא השאלת לי קרדומך", לכך נאמר "לא תטר".

[יב] "לא תקם ולא תטר את בני עמך" – נוקם אתה ונוטר לעכו"ם. "ואהבת לרעך כמוך" – רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר "זה ספר תולדות אדם" – זה כלל גדול מזה.

[יג] אילו נאמר "בהמתך לא תרביע" יכול לא יאחוז בבהמה ויעמידנה לפני הזכר. תלמוד לומר "כלאים" – לא אמרתי לך אלא משום כלאים.

[יד] אין לי אלא בהמתך על בהמתך. בהמתך על בהמת אחרים, בהמת אחרים על בהמתך, בהמת אחרים על בהמת אחרים מנין? תלמוד לומר "את חקותי תשמרו".

[טו] אין לי אלא בהמה על בהמה. בהמה על חיה וחיה על בהמה מנין? טמאה על טהורה, טהורה על בהמה טמאה מנין? תלמוד לומר "את חקותי תשמרו".

[טז] "שדך לא תזרע" – אין לי אלא שלא יזרע. שלא יקיים מנין? תלמוד לומר "שדך לא... כלאים" – לא אמרתי אלא משום כלאים.

[יז] מנין שאין מרכיבים עץ סרק על גבי עץ מאכל, ולא עץ מאכל על גבי עץ סרק, ולא עץ מאכל על גבי עץ מאכל? תלמוד לומר "את חקותי תשמרו".
[יח] "ובגד כלאים" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא), יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן? תלמוד לומר "בגד". אין לי אלא בגד. מנין לרבות הלבדים? תלמוד לומר "שעטנז" – דבר שהוא שוע טווי ונוז. ר' שמעון בן אלעזר אומר נלוז ומליז הוא אביו שבשמים עליו. מכלל שנאמר "לא יעלה עליך", יכול לא יפשיל את הקופה לאחריו? תלמוד לומר "לא תלבש". "לא תלבש" אין לי אלא שלא ילבש. מנין שלא יתכסה? תלמוד לומר "לא יעלה עליך". מותר אתה להציעו תחתיך אבל אמרו חכמים לא יעשה כן שלא תהיה נימא אחת עולה על בשרו.

פרק ה

[א] 'איש' – פרט לקטן. או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד? תלמוד לומר "ואיש".
[ב] "כי ישכב את אשה" – פרט לקטנה. "שכבת זרע" – פרט למערה. "והיא שפחה": יכול בשפחה כנענית הכתוב מדבר? תלמוד לומר "והפדה". אי "והפדה" יכול כולה? תלמוד לומר "לא נפדתה". הא כיצד? פדויה ואינה פדויה. את שחציה שפחה וחציה בת חורין במאורסת לעבד עברי הכתוב מדבר, דברי רבי עקיבא. ר' ישמעאל אומר בשפחה כנענית הכתוב מדבר המאורסת לעבד עברי. אם כן מה תלמוד לומר "והפדה לא נפדתה"? דברה תורה כלשון בני אדם. ר' אלעזר בן עזריה אומר כל עריות כבר אמורות! משויר אין לנו אלא שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי. אחרים אומרים "לא יומתו כי לא חופשה" – בשפחה כנענית המאורסת לעבד כנעני.
[ג] "והפדה לא נפדתה" – בכסף ובשוה כסף. בשטר מנין? תלמוד לומר "או חופשה לא נִתן לה", להלן הוא אומר "וכתב לה". מה "לה" האמור להלן בשטר אף כאן בשטר. אין לי אלא כסף בחציה ובשטר בכולה. מנין אף שטר בחציה? תלמוד לומר "או חופשה לא נתן לה" – מה בכסף בחציה אף שטר בחציה.
[ד] "בקרת תהיה" – מכות, מלמד שהיא לוקה. יכול אף הוא ילקה? תלמוד לומר "תהיה" – היא לוקה והוא אינו לוקה.
[ה] "לא יומתו כי לא חופשה" – הא אם חופשה הרי אלו חייבים מיתה. ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהיה הכסף גומר בה? תלמוד לומר "לא יומתו כי לא חופשה" – עירה כל הפרשה כולה ל"כי לא חופשה", מלמד שאין גומר בה כי אם בשטר.

[ו] "והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". נאמר כאן "איל אשם" ונאמר להלן "איל אשם". מה "איל" האמור להלן בכסף שקלים אף כאן בכסף שקלים.
[ז] "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על חטאתו אשר חטא" – מלמד שהוא מביא חטאת אחת על ביאות הרבה. "ונסלח לו מחאטתו אשר חטא" – לעשות את המזיד כשוגג.
[ח] כל העריות עשה בהם את הקטן כגדול והשפחה לא עשה הקטנה כגדולה.
[ט] כל העריות עשה בהם המערה כגומר והשפחה לא עשה בה את המערה כגומר.
[י] כל העריות אחד האיש ואחד האשה שוים במכות ובקרבן ובשפחה היא לוקה והוא אינו לוקה, הוא מביא קרבן והיא אינה מביאה קרבן. כל העריות בחטאת ושפחה חרופה באשם. כל העריות בנקבה ושפחה בזכר. כל העריות חייב על כל ביאה וביאה ובשפחה אינו חייב אלא אחת על ביאות הרבה. כל העריות לא עשה בהם מזיד כשוגג ושפחה עשה בה את המזיד כשוגג.

פרשה ג

[א] 'כי תבואו'. יכול משבאו לעבר הירדן? תלמוד לומר "אל הארץ" – הארץ המיוחד.
[ב] 'כי תבואו..ונטעתם' – פרט לשנטען עכו"ם עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו עכו"ם משבאו לארץ... תלמוד לומר "כל עץ". מיכן אמרו: עד שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע – פטור. נטעו, אף על פי שלא כבשו – חייב. ["ונטעתם" – פרט לעולה מאליו]. "ונטעתם" – פרט למרכיב ולמבריך. מיכן אמרו סיפוק גפנים וסיפוק על גבי סיפוק, אף על פי שהבריכה בארץ – מותר. ר' מאיר אומר מקום שכחה יפה – מותר. מקום שכחה רע – אסור. אין לי אלא שנטע אגוז ושקד. נטע ייחור מנין? תלמוד לומר "כל עץ". "עץ מאכל" – ולא עץ סרק. "עץ מאכל" – פרט לנוטע לסייג ולקורות ולעצים. ר' יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג – הפנימי חייב והחיצון פטור.
[ג] אמר רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים אמורים בזמן שנטע לסייג ולקורות ולעצים דבר שהוא ראוי להם. שאין ראוי להם מנין? תלמוד לומר "כל עץ". [נטעו לעצים וחישב עליו לאכילה מנין? תלמוד לומר "כל עץ"]. מאימתי הוא מונה לו? משעת נטיעתו.
"פריו" – פרט לעלים ולולבים ולמי גפנים ולמי סמדר. או יכול שאני מוציא את עקנקלות והבוסר? תלמוד לומר "[את] פריו", דברי ר' יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר "וערלתם ערלתו...ערלים" – לרבות את כולם.
[ד] "שלש שנים". יכול בתוך שלש שנים הוא אסור ולאחר שלש שנים יהיה מותר? תלמוד לומר "יהיה". "לכם" – להביא את הנטוע לרבים.

[ה] ר' יהודה אומר "לכם" – פרט לנטוע (ס"א לנוטע) לרבים. ר' שמעון בן אלעזר אומר משמו הנטוע (ס"א הנוטע) לרבים חייב בערלה. עלה מאליו לרבים – פטור מן הערלה.
[ו] "לא יֵאָכל" – אין לי אלא שלא יאכל. מנין שלא יצבע בו? ושלא יהנה בו? ושלא ידליק בו את הנר? תלמוד לומר "וערלתם ערלתו...ערלים" – לרבות את כולם.
[ז] מנין לשלשים יום לפני ראש השנה הרי הן ככל השנה? תלמוד לומר "ובשנה הרביעית". "יהיה כל פריו" – להביא את הפרט ואת העוללות כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות והעניים פודים לעצמם, ובית הלל אומרים כולו לגת.
[ח] "קדש". מה "קדש" אמור להלן טעון חומש וביעור, אף "קדש" האמור כאן טעון חומש וביעור.
[ט] "הלולים" – מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו. מיכן אמרו: היה ר' עקיבא אומר לא יטעום אדם כלום קודם שיברך. מנין לשלשים יום לפני ראש השנה הרי הן ככל השנה? תלמוד לומר "ובשנה החמישית". "תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו" – ר' יוסי הגלילי אומר הרי אתה כמוסיף פירות חמישית על פירות רביעית. מה פירות חמישית לבעלים אף פירות רביעית לבעלים. ר' עקיבא אומר דברה תורה כנגד היצר שלא יהיה אדם אומר "הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם", לכך נאמר "להוסיף לכם תבואתו".
[י] "תבואתו" – מלמד שאין נפדה אלא תבואה. מיכן אמרו: אין פודין את הרבעי עד שיגיע (בס"א עד שיבוא) לעונת המעשרות.

פרק ו

[א] מנין לאוכל מן הבהמה עד שלא תצא נפשה עובר בלא תעשה? תלמוד לומר "לא תאכלו על הדם". דבר אחר: "לא תאכלו על הדם" – לא תאכל מן הבשר והדם קיים במזרק. ר' דוסא אומר מנין שאין מברין על הרוגי בית דין? תלמוד לומר "לא תאכלו על הדם". ר' עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמים כלום אותו היום? תלמוד לומר "לא תאכלו על הדם". ר' יוסי בר' חנינא אומר אזהרה לבן סורר ומורה מנין? תלמוד לומר "לא תאכלו על הדם".
[ב] "לא תנחשו" – כגון אלו שהם מנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים. "ולא תעוננו" – אלו אוחזי עינים. ר' שמעון אומר זה המעביר על העינים. ר' עקיבא אומר אלו נותני עתים כגון אלו שהם אומרים "למודות ערב שביעיות להיות חטים יפות" "עקורות קטניות להיות (ס"א מהיות) רעות"

[ג] "לא תקיפו" – אחד המקיף ואחד הניקף. "פאת ראשכם" – סוף ראשכם, ואלו הם הצדעים מיכן ומיכן.
[ד] "ולא תשחית את פאת זקנך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא כא, ה) יכול אפילו גלחו במספרים כבתער יהיה חייב? תלמוד לומר "ולא תשחית..פאת זקנך". אי "ולא תשחית..פאת זקנך" יכול אפילו לקטו במלקט וברהיטני יהא חייב? תלמוד לומר "זקנם לא יגלחו". הא כיצד? גילוח שיש בו השחתה, הוי אומר זה תער.
[ה] "פאת זקנך" – סוף זקנך. מלמד שהוא חייב על הראש שתים: אחד מיכן ואחד מיכן. ועל הזקן שתים מיכן, ושתים מיכן, ואחת מלמטן. ר' אלעזר אומר אם נטלן כולם כאחת אינו חייב אלא אחת.
[ו] עד שיטלנו בתער. ר' אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט וברהיטני חייב.
[ז] "ושרט לנפש". יכול אפילו שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שאבדה בים יהא חייב? תלמוד לומר "לנפש" – לא אמרתי שריטה אלא שהוא על המת.
[ח] מנין לחמש שריטות על מת אחד שהוא חייב על כל שריטה ושריטה? תלמוד לומר "ושרט", לחייב על כל שריטה ושריטה.
[ט] ר' יוסי אומר מנין לשריטה אחת על חמש מתים שהוא חייב על כל מת ומת? תלמוד לומר "לנפש", לחייב על כל מת ומת.
[י] "וכתֹבת קעקע". יכול אפילו כתב ולא קעקע יהא חייב? תלמוד לומר "קעקע". אי "קעקע", יכול קעקע ולא כתב יהא חייב? תלמוד לומר "וכתבת". הא כיצד? עד שיכתב ויקעקע בדיו ובכוחל ובכל דבר שהוא רושם. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אינו חייב עד שיכתב שם השם שנאמר "וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה' ".

פרק ז

[א] "אל תחלל את בתך להזנותה". יכול לא יתננה ללוי ולא יתננה לישראל? תלמוד לומר "להזנותה" – לא אמרתי אלא חילול שהוא לשם זנות.
[ב] ואיזה זה? זה המוסר לחברו בתו הפנויה שלא לשם אישות וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות.
[ג] "ולא תזנה הארץ" – מזנים הם לפירות. יכול על מעשה יחידי? תלמוד לומר "ומלאה הארץ זמה", ולא על מעשה יחידי.

[ד] ר' יהודה אומר, הרי הוא אומר "ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך" (ירמיהו ג, ב). מהו עונשו של דבר? "וימנעו רִבִּים, ומלקוש לוא היה, ומצח אשה זונה היה לך, מֵאַנת הִכלם" (ירמיהו ג, ג).

[ה] ר' אליעזר בן יעקב אומר, מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על איזה מהן בא, והיא שקבלה מאנשים הרבה ואין יודעת מאיזה מהם קבלה – שגג ונשא לבתו, שגג והשיאה לבנו. נמצא הוא נושא לבתו, ובנו לאחותו. נמצא ממלא את העולם ממזרים שנאמר "זמה" – זה מה הוא?.

[ו] ר' אליעזר אומר, מנין שהוא ענוש לפני המקום כבא על אשה ואמה? נאמר כאן "זמה" ונאמר להלן "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הִוא" (ויקרא כ, יד). מלמד שהוא ענוש לפני המקום כבא על אשה ואמה.

[ז] יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר "את שבתותי תשמֹרו ומקדשי תיראו". אמר שבת משם שמירה ואמר מקדש משם מורא. יכול יהא ירא מן המקדש? תלמוד לומר "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" – מה שבת, לא מן השבת אתה מתירא אלא ממי שפקד על השבת, אף מקדש, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש.

[ח] אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים. בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" – מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם.

[ט] איזהו מורא? לא יכנס להר הבית במקלו ובתרמילו, במנעלו ובאפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחמר.

[י] "אל תפנו אל האֹבת ואל הידעונים". "אוב" זה פיתום המדבר משחיו ו"ידעוני" המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה והנשאל בהם באזהרה.

[יא] "אל תבקשו לטמאה בהם" – מלמד שאינם באים עליו על אדם אלא אם כן הפנה דעתו להם ונטמא בהם. הא אם מטמא אתה בהם דע מה אתה מחליף, מה במה!

[יב] "מפני שיבה תקום" – יכול אפילו אשמיי? תלמוד לומר "זקן" ואין זקן אלא חכם שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל". ר' יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא זה שקנה חכמה שנאמר "ה' קנני ראשית דרכו".

[יג] יכול יעמוד לפניו מרחוק? תלמוד לומר "והדרת פני זקן". אי "והדרת" יכול יהדרנו בממון? תלמוד לומר "תקום והדרת" – מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס.

[יד] איזהו הידור? לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. יכול אם ראהו יעצים עיניו כאילו לא ראהו? הרי הדבר מסור ללב שנאמר "ויראת מאלקיך אני ה'". [הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר "ויראת מאלקיך".]
[טו] ר' שמעון בן אלעזר אומר, מנין לזקן שלא יטריח? תלמוד לומר "זקן ויראת מאלקיך". איסי בן יהודה אומר "מפני שיבה תקום" – אפילו כל שיבה במשמע.

פרק ח

[א] בא ואמר "גר אני" יכול יקבלו? תלמוד לומר "אתך" – במוחזק לך. את שבאו עדים מנין? תלמוד לומר "בארצכם". אין לי אלא בארץ, בחוץ לארץ מנין? תלמוד לומר "אתכם" – בכל מקום שאתם. אם כן למה נאמר "בארצכם"? אלא בארץ צריך להביא ראיה ובחוץ לארץ אין צריך להביא ראיה.
[ב] "לא תונו אותו" – שלא תאמר לו "אמש היית עובד עבודת כוכבים והיום נכנסת תחת כנפי השכינה".
[ג] "כאזרח" – מה אזרח שקבל עליו את כל דברי התורה אף גר שקבל עליו כל דברי התורה. מיכן אמרו גר שקבל עליו את כל דברי התורה חוץ מדבר אחד – אין מקבלים אותו. ר' יוסי בר' יהודה אומר, אפילו דבר קטן מדקדוקי סופרים.
[ד] "יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך" – כשם שנאמר לישראל "ואהבת לרעך כמוך" כך נאמר לגרים "ואהבת לו כמוך". "כי גרים הייתם בארץ מצרים" – דעו מנפשם של גרים שאף אתם הייתם גרים בארץ מצרים.
[ה] "לא תעשו עול במשפט". אם לדין, כבר הדין אמור! אם כן למה נאמר "לא תעשו עול במשפט"? – במדה ובמשורה. מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שיקר במידה קרוי עוול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה. וגורם לחמשה דברים: מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק השכינה ומפיל ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם.
[ו] "במדה" – זו מדת הארץ. "במשקל" – זו טריטני. "ובמשורה" – זו זיר גדול, ויש אומרים זו קוטית קטנה, ויש אומרים זו המחוק.
[ז] "מאזני צדק" – צדק את המאזנים יפה. "אבני צדק" – צדק את המשקלות יפה. "איפת צדק" – צדק את האיפות יפה. "והין צדק" – צדק את ההין יפה. ר' יוסי בר' יהודה אומר, והלא ההין בכלל איפה הוא ונאמר "איפת צדק"?! אם כן למה נאמר "והין צדק יהיה לך"? לאו צדק והין צדק.
[ח] "יהיה לך" – מנה לך אגרדמין על כך. מיכן אמרו: הסיטון מקנח את מדותיו אחת לשלשים יום. בעל הבית אחת לי"ב חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר, חילוף הדברים!

החנוני מקנח מדותיו פעמיים בשבת וממחה משקלותיו פעל אחת בשבת ויקנח מאזנים על כל משקל ומשקל.
[ט] אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים? בלח, אבל ביבש אינו צריך. וחייב להכריע לו טפח. היה שוקל לו עין בעין – נותן לו גרומים, אחד מעשרה נותן לו בלח ואחד מעשרים ביבש.
[י] "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" – על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות. שכל המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות מדות כופר ביציאת מצרים.
[יא] "ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם" – ליתן שמירה ועשייה לחקים ושמירה ועשייה למשפטים. "אני ה'" – אני נאמן לשלם שכר.

פרשה ד

[א] "ואל בני ישראל תאמר", "ואל בני ישראל תדבר", "אמור אל בני ישראל", "דבר אל בני ישראל", "צו את בני ישראל", "ואתה תצוה אל בני ישראל" – ר' יוסי אומר דברה תורה כלשון בני אדם בלשונות הרבה וכולם צריכים להדרש. "גר" – אלו הגרים. "הַגָּר" – לרבות נשי הגרים. "בישראל" – לרבות נשים ועבדים.
[ב] אם כן למה נאמר (ויקרא יח, ו) "איש איש"? להביא את העכו"ם שבאו על עריות העכו"ם (ס"א האומות) שידונו בדיני העכו"ם (ס"א האומות) ושבאו על עריות ישראל שידונו בדיני ישראל.
[ג] "אשר יתן מזרעו למלך" – לא שיתן מזרעו מיכך כך (ס"א וכך). "אשר יתן מזרעו למלך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ומזרעך לא תתן" (ויקרא יח, כא), יכול אפילו העביר ולא מסר יהא חייב? תלמוד לומר "אשר יתן מזרעו". יכול אפילו מסר ולא העביר יהא חייב? תלמוד לומר "ומזרעך לא תתן להעביר למלך". יכול אפילו מסר להעביר למולך שלא באש יהא חייב? תלמוד לומר (דברים יח, י) "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים" – "העברה" "העברה" לגזירה שוה. מה "העברה" האמורה כאן למולך אף "העברה" האמורה להלן למולך, ומה "העברה" האמורה להלן באש אף "העברה" האמורה כאן באש. נמצאת אתה אומר שימסור ויעביר באש למולך.
[ד] "מות יומת" – בבית דין. מנין אם אין בבית דין כח יפה שעם הארץ מסייעים אותו? תלמוד לומר "עם הארץ ירגמוהו". דבר אחר: "עם הארץ" – עם שבגינו נבראת הארץ. רבן גמליאל אומר, עם שהם עתידים לירש את הארץ על ידי הדברים הללו. "ירגמוהו" – ולא בכסותו. "באבן" – מלמד שאם מת באבן אחת, יצא.

[ה] "ואני אתן את פני" – פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. "באיש" – ולא בצבור. "ההוא" – ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. "והכרתי אותו מקרב עמו" – ועמו שלום.
[ו] "כי מזרעו נתן למלך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), אין לי אלא בנו ובתו. בן בנו ובן בתו מנין? תלמוד לומר "כי מזרעו נתן למלך".
[ז] אין לי אלא זרע כשר. זרע פסול מנין? תלמוד לומר "בתתו מזרעו למלך" – כל זרע שיש בו.
[ח] "למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי" – מלמד שהוא מטמא את המקדש ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם.
[ט] "ואם העלם יעלימו". מנין אם העלימו בדבר אחד סוף שדברים הרבה מעלימים? תלמוד לומר "אם העלם יעלימו".
[י] ומנין אם העלימו בית דין אחד, סוף שבבתי דינים הרבה מעלימים? תלמוד לומר "אם העלם יעלימו".
[יא] מנין אם העלימו בסנהדריות של ישראל, סוף שסנהדרי גדולה מעלמת ודיני נפשות נטלין מהם על כך, לכך נאמר "ואם העלם יעלימו".
[יב] "ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא לבלתי המית אותו" – בכל מיתה שירצו.
[יג] "ושמתי אני את פני" – פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. "באיש" – ולא בציבור. "ההוא" – ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה. "ובמשפחתו" מה תלמוד לומר? אמר ר' שמעון, וכי מה חטאת המשפחה? אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסים, שיש בה לסטים שאין כולה לסטים, מפני שמחפים עליו.
[יד] "והכרתי אותו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ובמשפחתו", יכול תהא משפחתו בהכרת? תלמוד לומר "אותו" – אותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת אלא ביסורין.
[טו] "והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המלך" – לרבות שאר עכו"ם בהכרת. "מקרב עמם" – ועמם שלום.

פרק ט

[א] "איש" – אין לי אלא איש. אשה מנין? תלמוד לומר "איש איש". "כי יקלל את אביו" – ולא את אבי אביו. "ואת אמו" – ולא את אבי אמו. "אביו" ודאי ולא הספק. "אמו" ודאית ולא הספק.

[ב] "אביו ואמו קלל" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז), יכול לא יהא חייב עד שיקלל שניהם בבת אחת? תלמוד לומר "אביו..קלל" "אמו קלל" – אפילו אחד מהם. והלא הגר חייב על אמו ואינו חייב על אביו, דברי ר' יוסי הגלילי. ר' עקיבא אומר "אביו ואמו קלל" – את שהוא חייב על אביו חייב על אמו, ואת שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו. מודה ר' עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו אף על פי שאינו חייב על אביו.

[ג] "אביו ואמו קלל" – אפילו לאחר מיתה. והלא דין הוא: הואיל והמכה חייב והמקלל חייב. מה מכה אינו חייב אלא בחיים אף המקלל אינו חייב אלא בחיים. תלמוד לומר "אביו ואמו קלל" – אפילו לאחר מיתה. "דמיו בו" – בסקילה.

[ד] "ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם" – ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשיה למשפטים. "ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה" – אני איני מביא אתכם אלא על מנת לירש, לא ככנענים שהיו שומרי המקום עד שתבואו.

[ה] "ולא תלכו בחקת הגוי" – אלו המצריים. "אשר אני משלח מפניכם" – אלו הכנענים. "כי את כל אלה עשו" – מלמד שהיו הכנענים שטופים בדברים האלה. "ואקץ בם" – כאדם שהוא קץ ממזונו.

[ו] "ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם" – אתם נאים יורשים אותם שאתם פתחתם תחלה. וכן הוא אומר "גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום".

[ז] "ואני אתננה לכם לרשת אותה" – עתיד אני ליתנה לכם ירושת עולם. שמא תאמרו "אין לך ליתן לנו אלא משל אחר?!", והלא משלכם היא! והיא אינה אלא חלקו של שם ואתם בניו של שם והם אינם אלא בני חם. ומה טיבן בתוכה? אלא שהיו שומרי המקום עד שתבואו.

[ח] "אני ה' אלקיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים" – ראו כמה ביניכם ולאומות! באומות העולם אדם מקשט את אשתו ומוסרה לאחר, אחד מקשט את עצמו ונמסר לאחר.

[ט] "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה" – צריכים לומר בין פרה לחמור?! והלא מפורשים הם! אם כן למה נאמר "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה"? בין טהורה לך לטמאה לך, בין שנשחט רובו של קנה ובין שנשחט חציו. וכמה הוא בין רובו לחציו? מלא שיער.

[י] "ובין העוף הטמא... אשר הבדלתי לכם לטמא" – לאסור.

[יא] "והייתם לי קדושים כי קדוש אני" – כשם שאני קדוש כך אתם הֱיו קדושים. כשם שאני פרוש כך אתם הֱיו פרושים.
[יב] "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" – אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחבריו. ר' אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם "אי אפשי ללבוש שעטנז. אי אפשי לאכול בשר חזיר. אי אפשי לבוא על הערוה" אבל "אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך"? תלמוד לומר "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" – נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.
[יג] 'איש ואשה' – אין לי אלא איש ואשה. טומטום ואנדרוגינוס מנין? תלמוד לומר "או אשה". "כי יהיה בהם" – ולא הנשאל בהם. "אוב" – זה פיתום המדבר משחיו. "וידעוני" – המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה והנשאל בהם באזהרה.
[יד] "מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בם" – זה בנין אב כל "דמיהם בם" האמורים בתורה בסקילה.

פרק י

[מכאן ועד אמצע פרק יב' הם הוספות הילקוט בשם תורת כהנים שהמלבי"ם סדר כאן כסדר הפסוקים]
הוספה: [א] "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם" (ויקרא כ, ו) למה נאמר? לפי שהוא אומר "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני" (ויקרא כ, כז). עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר "אל תפנו אל האבות ואל הידעונים" (ויקרא יט, לא). עונש ואזהרה שמענו, כרת לא שמענו. תלמוד לומר "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים".
הוספה: [ב] "והתקדשתם והייתם קדושים" – זו קדושת פרישת עכו"ם. אתה אומר קדושת פרישת עכו"ם או אינה אלא קדושת כל המצוות... כשהוא אומר "קדושים תהיו" (ויקרא יט, ב) הרי כל המצות אמורות, ומה תלמוד לומר "והתקדשתם והייתם קדושים"? – זו קדושת פרישת עכו"ם. "כי אני ה' אלקיכם" – אני דיין ליפרע ונאמר לשלם שכר.
הוספה: [ג] "ושמרתם את חקותי ועשיתם אותם" – שאין לי אלא מה שפרט הכתוב. שאר דקדוקי הפרשה מנין? תלמוד לומר "ושמרתם את חקותי ועשיתם אותם".
הוספה: [ד] "אני ה' מקדשכם" – כשם שאני קדוש כך אתם היו קדושים.
הוספה: [ה] "איש" – מה תלמוד לומר "איש איש"? לרבות בת, וטומטום ואנדרוגינוס. "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) – אין לי אלא אביו ואמו. אמו שלא אביו, אביו שלא אמו מנין? תלמוד לומר "אביו ואמו קלל" – מכל מקום, דברי ר' יאשיה. ר'

יונתן אומר, משמע הוא שניהם כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו עד שיאמר לך הכתוב "יחדיו".

הוספה: [ו] "כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" – בשם. אתה אומר בשם או אינו אלא בכינוי? תלמוד לומר "בנקבו שם יומת" (ויקרא כד, טז) שאין תלמוד לומר "שם", ומה תלמוד לומר "שם"? אלא להביא את המקלל אביו ואמו שלא יהא חייב עד שיקללם בשם, דברי ר' אחי בר' יאשיה. ר' חנינא בר' אידי אומר, הואיל ואמרה תורה 'השבע' ו'אל תשבע', 'קלל' ו'אל תקלל'. מה השבע בשם אף אל תשבע בשם.

הוספה: [ז] "מות יומת" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או באחת בכל המיתות שבתורה? תלמוד לומר "דמיו בו", ולהלן (ויקרא כ, כז) נאמר "דמיהם בם". מה "דמיהם בם" שנאמר להלן – בסקילה, אף "דמיו בו" שנאמר כאן – בסקילה. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר (שמות כב, כז) "אלקים לא תקלל". ואם נשיא הוא אביו הרי הוא בכלל "ונשיא בעמך לא תאור". אינו לא דיין ולא נשיא אלא בור, הרי אתה דן מבנין אב מבין שניהם: לא ראי דיין כראי נשיא ולא ראי נשיא כראי דיין. הצד השוה שבהן שהם בעמך ואתה מוזהר על קללתם, אף אביך שבעמך אתה מוזהר על קללתו. אי מה הצד שבהם שהם גדולים, ומעמך, וגדולתן גרמה להם ואתה מוזהר על קללתן אף אביך שהוא גדול, ומעמך, וגדולתו גרמה לו אתה מוזהר על קללתו!... תלמוד לומר "לא תקלל חרש" – דבר הכתוב באומללים של אדם. מה לחרש שכן חרישתו גרמה לו! נשיא ודיין יוכיחו! מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להם! חרש יוכיח! הרי אתה דן בבנין אב מבין שלשתן: לא ראי דיין כראי נשיא ולא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי זה וזה כראי חרש ולא ראי חרש כראי שניהם. הצד השוה שבשלשתן שהם בעמך ואתה מוזהר על קללתם. מה להצד השוה שבהן שכן משונים!? אם כן נכתוב קרא "אלקים וחרש"! או "נשיא וחרש"! "אלקים" למה לי? אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו.

הוספה: [ח] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר ינאף את אשת איש" – להוציא את אשת קטן. "אשר ינאף את אשת רעהו" – להוציא את אשת אחרים. "מות יומת" – בחנק. אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת בכל מיתות שבתורה? אמרת צא וראה כל מיתה הסתומה בתורה אין אתה רשאי למושיבה להחמיר עליה אלא להקל עליה, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר, לא מפני שהוא קלה אלא מפני שנאמרה סתם, וכל מיתה שנאמרה סתם אינה אלא חנק. רבי אומר, נאמרה מיתה בידי שמים ונאמרה מיתה בידי אדם. מה מיתה האמורה בידי שמים – מיתה שאין בה רושם, אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם. מיכן אמרו מצות הנחנקים היו משקעים אותו בזבל עד

ארכובותיו ונותנים סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו. זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת. "לא תנאף" – אחד האיש ואחד האשה.

הוספה: [ט] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר ישכב את אשת אביו" – משמע היא אשת אביו שהיא אמו. אשת אביו שאינה אמו, אמו שאינה אשת אביו מנין? תלמוד לומר "ערות אביו גלה" – מופנה, להקיש לדין גזירה שוה. "מות יומת" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או באחת מכל המיתות שבתורה? תלמוד לומר "דמיהם בם" ולהלן (ויקרא כ, כז) נאמר "דמיהם בם". מה "דמיהם בם" שנאמרה להלן – בסקילה, אף "דמיהם בם" שנאמר כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ערות אביך וערות אמך לא תגלה". "ערות אביו" – זו אשת אביך, או ערות אביך כמשמעו? הרי אתה דן: נאמר כאן "ערות אביו" ונאמר להלן "ערות אביך לא תגלה". מה "ערות אביך" שנאמרה להלן – באשת אביך הכתוב מדבר אף "ערות אביך" שנאמרה כאן באשת אביך הכתוב מדבר, ומשמע בין אשת אביו שהוא אמו, בין אשת אביו שאינה אמו. אמו שאינה אשת אביו מנין? תלמוד לומר "אמך הוא" – מכל מקום. אין לי אלא באזהרות שעשה אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. בעונשין מנין? הרי אתה דן: נאמר כאן "ערות אביו" ונאמר להלן "ערות אביו". מה "ערות אביו" שנאמר להלן – עשה אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו אף כאן עשה אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. "אמך הוא" – משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב.

הוספה: [י] "ואיש אשר ישכב את כלתו...תבל עשו" – על שם שתיבל את החוט. "תבל עשו" – על שם שחיתו את החטא. "מות יומתו" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או באחת מכל מיתות האמורות בתורה? תלמוד לומר "דמיהם בם" ונאמר להלן (ויקרא כ, כז) "דמיהם בם". מה "דמיהם בם" האמורים להלן – בסקילה, אף "דמיהם בם" האמורים כאן בסקילה. עונש שמענו אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר (ויקרא יח, טו) "ערות כלתך לא תגלה". אי "כלתך", אפילו שפחה? אפילו נכרית? תלמוד לומר "אשת בנך הוא" – לא אמרתי אלא באשה שיש לה אישות עם בנך, יצאו השפחה והנכרית שאין להם אישות עם בנך.

הוספה: [יא] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר ישכב את זכר" – אף הקטן במשמע. "משכבי אשה" – מגיד הכתוב ששתי משכבות באשה. ר' ישמעאל אומר, הרי זה בא ללמד ונמצא למד. "מות יומתו" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות שבתורה? תלמוד לומר "דמיהם בם" ולהלן (ויקרא כ, כז) הוא אומר "דמיהם בם". מה "דמיהם בם" האמור להלן – בסקילה, אף כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה לא

שמענו. תלמוד לומר (ויקרא יח, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה". אין לי אלא אזהרה לשוכב. אזהרה לנשכב מנין? תלמוד לומר (דברים כג, יח) "לא יהיה קדש מבני ישראל". ואומר (מלכים א יד, כד) "וגם קדש היה בארץ". רבי עקיבא אומר, "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" – קרי ביה "תשכב". ר' חנינא בר אידי אומר, משכב זכר והבהמה היו בכלל כל העריות והרי הכתוב מוציאן מכללן וקראן "תועבה" לומר לך מה אלו ערוה שחייבים על זדונה כרת ושגגתה חטאת ועליה גלו כנענים אף כל ערוה שחייבים על זדונה ועל שגגתה חטאת ועליו גלו כנענים.

הוספה: [יב] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר יקח את אשה ואת אמה" – בכולן הוא אומר "שכיבה" וכאן הוא אומר "לקיחה" ללמדך שלעולם אינו חייב אלא דרך לקוחין. מכאן אמרו נושאין על האנוסה ועל המפותה, והאונס והמפתה על הנשואה – חייב.

הוספה: [יג] 'אשה ואמה' – אין לי אלא אשה ואמה. בתה, בת בתה, בת בנה מנין? הרי אתה דן: אומר כאן "זימה" ונאמר להלן (ויקרא יח, יז) "זימה". מה "זימה" האמורה להלן – בתה ובת בתה ובת בנה, אף זימה שנאמר כאן בתה ובת בתה ובת בנה.

הוספה: [יד] מנין לעשות זכרים כנקבות? הרי אתה דן: נאמר כאן "זימה" ונאמר להלן "זימה". מה "זימה" האמורה להלן עשה את הזכרים כנקבות אף "זימה" האמורה כאן עשה את הזכרים כנקבות. ומנין לעשות למטה כלמעלה? הרי את דן: נאמר כאן "זימה" ונאמר להלן "זימה". מה "זימה" שנאמרה להלן – עשה למטה כלמעלה, אף "זימה" שנאמר כאן עשה למטה כלמעלה.

הוספה: [טו] "באש ישרפו אותו ואתהן" – את אחת מהן, דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר, "אתהן" – עד שיהיו שתיהן, שאם היה נשוא אשה ובא על בתה – חייב. בתה ובא על אמה – חייב. "באש ישרפו אותו ואתהן" – עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה".

פרק יא

הוספה: [א] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר יתן שכבתו בבהמה" – בין גדולה בין קטנה. "מות יומת" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או באחת מכל המיתות שבתורה? תלמוד לומר "ואת הבהמה תהרוגו". נאמר כאן "הריגה" ונאמר להלן (דברים יג, י) "הריגה". מה "הריגה" האמורה להלן – סקילה, אף כאן סקילה.

הוספה: [ב] למדנו עונש לשוכב. עונש לנשכב מנין? תלמוד לומר "כל שוכב עם בהמה מות יומת" (שמות כב, יח) – אם אינו ענין לשוכב תנהו לנשכב. למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב. אזהרה מנין? תלמוד לומר "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה

בה" (ויקרא יח, כג). למדנו אזהרה לשוכב. אזהרה לנשכב מנין? תלמוד לומר "ולא יהיה קדש מבני ישראל" (דברים כג, יח) ואומר "וגם קָדֵשׁ היה בארץ" (מלכים א יד, כד), דברי ר' ישעמאל. רבי עקיבא אומר אינו צריך, הרי הוא אומר "לא תתן שכבתך" – לא תתן שכיבתך.

הוספה: [ג] "ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו" – בסקילה. אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות שבתורה? תלמוד לומר כאן "דמיהם בם" ולהלן נאמר "דמיהם בם". מה "דמיהם בם" האמור להלן – סקילה, אף "דמיהם בם" האמור כאן סקילה.

הוספה: [ד] עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה תבל הוא" (ויקרא יח, כג).

הוספה: [ה] "והרגת את האשה ואת הבהמה" – אם אדם חטא, בהמה מה חטאה?! אלא לפי שבא לאדם תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תסקל. קל וחמר: ומה אם בהמה – שאינה יודעת להבחין בין טוב לרע – על שבאת תקלה על ידה לאדם אמר הכתוב 'תסקל', אדם שגורם לחברו להטותו מדרך החיים לדרך המות על אחת כמה וכמה שיעבירנו המקום מן העולם!

הוספה: [ו] כיוצא בו אתה אומר "אבד תאבדון את כל המקומות...ונתצתם את מזבחותם..." והרי דברים קל וחמר: ומה אם המקומות והאילן – שאינם לא רואים ולא שומעים ולא מדברים – על ידי שבאה לאדם תקלה על ידיהם אמר הכתוב השחת שרוף וכלה והעבר מן העולם, אדם שהוא גורם לחברו להטותו מדרך חיים לדרך מות על אחת כמה וכמה שיעבירנו המקום מן העולם! וכי למה אמרה תורה להחריב את המקומות ולאבד את האילנות? מפני שמזכירים גנותו של אדם. והלא הדברים קל וחמר. ומה אם כך חס הקב"ה על הרשעים, קל וחמר על כבודם של צדיקים! לענין צדיקים מהו אומר? "כי תצור אל עיר ימים רבים לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות", והרי הדברים קל וחמר: ומה האילנות – שאינם לא רואים ולא שומעים ולא מדברים – על שעושים את הפירות חס עליהם המקום מלהעבירם מן העולם, אדם שעושה את התורה ועושה רצון אביו שבשמים על אחת כמה וכמה שיחוס עליו המקום מלהעבירו מן העולם!

הוספה: [ז] לענין רשעים מהו אומר? "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא..." והרי הדברים קל וחמר: ומה אם האילנות – שאינם לא רואים ולא שומעים ולא מדברים – על שאינם עושין את הפירות לא חס עליהם המקום מלהעבירם מן העולם, אדם שאינו

עושה את התורה ואינו עושה רצון אביו שבשמים על אחת כמה וכמה שלא יחוס עליו הכתוב מלהעבירו מן העולם!

הוספה: [ח] רבן יוחנן בן זכאי אומר, הרי הוא אומר "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך" – אבנים המטילות שלום. והרי הדברים קל וחמר: ומה אם אבנים – שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות – על ידי שמטילות שלום בין ישראל לאביהן שבשמים אמר הכתוב "לא תניף עליהם ברזל", אדם שמטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין עיר לעיר, ובין מדינה למדינה, ובין אומה לחברתה על אחת כמה וכמה שלא תבואהו הפורעניות!

הוספה: [ט] ר' שמעון בן אלעזר אומר, הברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם. אינו בדין שיניף המקצר על המאריך.

הוספה: [י] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו" – אין לי אלא בת אביו ולא בת אמו, בת אמו ולא בת אביו. אחותו מן האב ומן האם מנין? תלמוד לומר "אחותו" – מכל מקום. עד שלא יאמר הכתוב יש לי בדין: אם חייב על אחותו מן האב ושלא מן האם, מן האם ושלא מן האב – קל וחמר מן האב ומן האם! אלא אי אמרת כן ענשת מן הדין. לכך נאמר "אחותו" – ללמדך שאין עונשין מן הדין.

הוספה: [יא] "וראה את ערותה והיא תראה את ערותו" – עד שיהיו שניהם מזידין. "חסד הוא" – ושמא תאמר קין נשא את אחותו!, תלמוד לומר "חסד הוא" והעולם מתחלתו לא נברא אלא בחסד שנאמר "כי אמרתי עולם חסד יבנה".

הוספה: [יב] "ונכרתו לעיני בני עמם". עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ערות אחותך בת אביך או בת אמך" (ויקרא יח, ט). אין לי אלא בת אביו ולא בת אמו, בת אמו ולא בת אביו. מן האב ומן האם מנין? תלמוד לומר (ויקרא יח, ט) "אחותך (הוא)". ועד שלא יאמר הכתוב יש לי בדין: אם הזהיר על אחותו מן האב ולא מן האם, מן האם ולא מן האב – קל וחמר מן האב ומן האם! אלא אי אמרת כן הזהיר מן הדין. לכך נאמר "אחותך" ללמדך שאין מזהירין מן הדין.

הוספה: [יג] אי "אחותך", אפילו שפחה? אפילו נכרית? תלמוד לומר "בת אשת אביך" (ויקרא יח, יא). אי "בת אשת אביך" יכול אפילו מאיש אחר? תלמוד לומר "מולדת אביך" (ויקרא יח, יא). ואם כן למה נאמר "מולדת בית או מולדת חוץ" (ויקרא יח, ט) – בין שאומרים לו "קיים" בין שאומרים לו "הוצא".

פרק יב

הוספה: [א] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר ישכב את אשה דוה" – אין דוה אלא נדה שנאמר "והדוה בנדתה והזב את זובו" (ויקרא טו, לג) מכל מקום.

הוספה: [ב] "וגלה את ערותה את מקורה הערה" – מגיד הכתוב שעשה בה את המערה כגומר. שאר כל העריות מנין? אמרת, מה נדה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת – עשה בה את המערה כגומר, אף כל ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת נעשה בה את המערה כגומר. לא! אם אמרת בנדה שיש בה טומאה לפיכך עשה בה את המערה כגומר, תאמר בשאר כל העריות שאין בהם טומאה?! לא יעשה בהם את המערה כגומר! תלמוד לומר "כי את שארו הערה" (ויקרא כ, יט). הרי אתה דן מבנין אב מבין שניהם: לא ראי נדה כראי אחות אב ולא ראי אחות אב כראי נדה. הצד השוה שבהן ערוה שחייבים על זדונה כרת ושגגתה חטאת ועשה בה את המערה כגומר אף כל ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת נעשה בה את המערה כגומר.

הוספה: [ג] "ונכרתו שניהם מקרב עמם". עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ואל אשה בנדת טומאתה" (ויקרא יח, יט).

הוספה: [ד] "וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה" – אחות אמך בין מן האב ובין מן האם, ואחות אביך בין מן האב ובין מן האם. אתה אומר אחות אמך בין מן האב בין מן האם, ואחות אביך בין מן האב בין מן האם או אחות אמך מן האב ולא מן האם? והרי הדין נותן: הואיל ואסר אשת אחי אביו ואסר אחות אמו ואחות אביו, מה אשת אחי אביו – מן האב ולא מן האם, אף אחות אמו ואחות אביו מן האב ולא מן האם... תלמוד לומר "וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה" – אחות אמך בין מן האב בין מן האם ואחות אביך בין מן האב בין מן האם. "כי את שארו הערה" – לענין שאמרנו.

הוספה: [ה] "עונם ישאו" – עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך הִוא. ערות אחות אמך לא תגלה שאר אמך הִוא" (ויקרא יח, יג).

הוספה: [ו] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר ישכב את דדתו" – באשת אחי אביו הכתוב מדבר. או אינו אלא באשת אחי אמו? תלמוד לומר "ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דדתך הִוא" (ויקרא יח, יד). נאמר כאן "דודתך" ונאמר להלן "דודתך". מה להלן באשת אחי אביו הכתוב מדבר אף "דודתך" שנאמר כאן באשת אחי אביו הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא באשת אחי אביו מאמו? והדין נותן: הואיל ואסר אחות אמו ואחות אביו ואסר אשת אחי אביו. מה אחות אמו ואחות אביו – בין מן האב בין מן האם, אף

אשת אחי אביו בין מן האב בין מן האם. ועוד קל וחמר: ומה אם במקום שהתיר מכלל אשת אחיו מאביו – אסר מכלל אשת אחיו מאמו, מקום שלא התיר מכלל אשת אחי אביו מאביו דין הוא שלא נתיר מכלל אשת אחי אביו מאמו! תלמוד לומר "דודו" – נאמר כאן "דודו" ונאמר להלן "דודו". מה "דודו" שנאמר להלן במשפחת אביו הכתוב מדבר אף "דודו" שנאמר כאן במשפחת אביו הכתוב מדבר.

הוספה: [ז] "חטאם ישאו ערירים ימותו" – אם יש להם בנים קוברים את בניהם. אם אין להם בנים מתים בלא בנים. ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר "כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצליח בימיו" (ירמיהו כב, כט). עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ערות אחי אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יד).

הוספה: [ח] "ואיש" – להוציא את הקטן. "אשר יקח את אשת אחיו" – באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר. או אינו אלא באשת אחיו אפילו מאמו? והדין נותן: הואיל ואסר אחות אמו ואחות אביו ואסר אשת אחיו. מה אחות אביו ואחות אמו – בין מן האב בין מן האם, אף אשת אחיו בין מן האב בין מן האם. תלמוד לומר "נדה היא" – לא אמרתי אלא באשת אח שהיא כנדה. מה נדה יש לה איסור ויש לה היתר, אשת אח יש לה איסור ויש לה היתר. ואיזו היא אשת אח שיש לה איסור ויש לה היתר? זו אשת אחיו מאביו. אם יש לו בנים, אסורה. אין לו בנים, מותרת.

הוספה: [ט] "ערות אחיו גלה ערירים יהיו" – אם יש להם בנים קוברים את בניהם. אם אין להם בנים מתים בלא בנים. ואף אל פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר "כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי..." (ירמיהו כב, כט). עונש שמענו, אזהרה לא שמענו. תלמוד לומר "ערות אשת אחיך לא תגלה" (ויקרא יח, טז).

הוספה: [י] "ואשה אל אחותה לא תקח...עליה" (ויקרא יח, יח) למה נאמר? לפי שהוא אומר "יבמה יבא עליה" (דברים כה, ה) שומע אני על אחת מכל העריות האמורות בתורה... תלמוד לומר "עליה". נאמר כאן "עליה" ונאמר להלן "עליה". מה "עליה" שנאמר להלן ביבמה הכתוב מדבר אף "עליה" שנאמר כאן ביבמה הכתוב מדבר. אין לי אלא אחות אשתו, שאר כל העריות מנין? אמרת, מה אחות אשתו ערוה שחייבים על זדונה כרת ושגגתה חטאת – אסורה להתיבם, אף כל ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אסורה להתיבם.

הוספה: [יא] אין לי אלא היא, צרתה מנין? תלמוד לומר "לצרור". צרת כל העריות מנין? אמרת, מה אחות אשה ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת – צרתה אסורה,

אף כל ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאתה צרתה אסורה. מכאן אמרו ט"ו נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן עד סוף כל העולם.

הוספה: [יב] או אף שש עריות חמורות שאמרו שיהיו צרותיהן אסורות... אמרת, מה תלמוד לומר אחות אשתו? ערוה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ומותרת לינשא לאחיו וצרתה אסורה אף כל ערוה שחייבין על זדונה כרת ושגגתה חטאת ומותרת להנשא לאחיו שאין צרה אלא מאח. מכאן אמרו: שש עריות חמורות מאלו מפני שהן נשואות לאחרים צרותיהן מותרות.

הוספה: [יג] אזהרה שמענו, עונש לא שמענו. תלמוד לומר "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה..." (ויקרא יח, כט).

הוספה: [יד] "ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה" (ויקרא יח, כח) – ארץ ישראל אינה כשאר כל הארץ, אינה מקיימת בעלי עוברי עבירות. משל למה הדבר דומה: לבן מלכים שהאכילוהו דבר שאינו עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירות, לכך נאמר "ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם". [עד כאן הוספות הילקוט בשם תורת כהנים שהתחילו באמצע פרק ט']

אמור

פרשה א

[א] "ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו" – בני אהרן אין מיטמים למתים, מִטמאות הן בנות אהרן למתים. "בני אהרן" – יכול חללים? תלמוד לומר "הכהנים", יצאו חללים. ומנין לרבות בעלי מומין? תלמוד לומר "בני אהרן". "בני אהרן" – אף הקטנים במשמע.

[ב] "ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו" – אין לי אלא המת, ומנין לרבות את הדם? תלמוד לומר "לנפש". ואומר "כי הדם הוא הנפש".

[ג] מנין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת? תלמוד לומר "ואמרת אלהם" – לרבות את הטומאות הפורשות מן המת. "לנפש לא יטמא בעמיו" – בזמן שעמיו שם אינו מטמא, מִטמא הוא למת מצוה.

[ד] "כי אם לשארו הקרוב אליו" – אין "שארו" אלא אשתו שנאמר "שאר אביך הִוא". "הקרוב" – לא את הארוסה. "אליו" – לא את הגרושה. יאמר "לאמו", מה תלמוד לומר "ולאביו"? מה אמו – שהיא מתחללת – הרי הוא מטמא לה, אביו שאינו מתחלל אינו

דין שיטמא לו?! אילו כן הייתי אומר מה אמו בידוע אף אביו בידוע. אביו חזקה מנין? תלמוד לומר "ולאביו".

[ה] או אילו נאמר 'לאביו' ולא נאמר "לאמו" הייתי אומר מה אביו – שהוא חזקה – הרי הוא מטמא לו, אמו ודאי אינו דין שיטמא לה?! אילו כן הייתי אומר מה אביו שאינו מתחלל אף אמו שאינה מתחללת. אמו שנתחללה מנין? תלמוד לומר "לאמו".

[ו] יאמר "לבנו ולבתו", מה תלמוד לומר "לאמו ולאביו"? בנו ובתו – שאינו חייב בכבודם – הרי הוא מטמא להם, אמו ואביו שהוא חייב בכבודם אינו דין שיטמא להם?! אילו כן הייתי אומר לבנו ולבתו הנפלים. תלמוד לומר "לאמו ולאביו". מה אמו ואביו בני קיימא אף בנו ובתו בני קיימא. יצאו בנו ובתו הנפלים שאינם בני קיימא.

[ז] ומה תלמוד לומר 'לבנו'? ומה תלמוד לומר 'לבתו'? לפי שיש בבן מה שאין בבת ויש בבת מה שאין בבן. הבן, אביו חייב בו מצוות – למולו ולפדותו, ללמדו תורה וללמדו אומנות, ולהשיאו אשה. מה שאין כן בבת. הבת, אביה זכאי במציאתה, במעשה ידיה ובהפר נדריה. מה שאין בבן. צריך לומר 'לבנו' וצריך לומר 'לבתו'.

[ח] יאמר "לאחיו ולאחותו", מה תלמוד לומר 'לבנו ולבתו'? אחיו ואחותו – שאינו חייב בהם מצוות – הרי הוא מְטמא להם, בנו ובתו שהוא חייב בהם מצוות אינו דין שיהא מטמא להם?! אילו כן הייתי אומר "לאחיו ולאחותו" יכול לאחיו ולאחותו מאמו? תלמוד לומר "לבנו ולבתו". מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו – יצאו אחיו ואחותו מאמו שאינו יורשו.

[ט] יאמר 'לאחיו', מה תלמוד לומר 'לאחותו'? שאילו נאמר 'לאחיו' ולא נאמר 'לאחותו' הייתי אומר מה אחיו בין גדול בין קטן, אף אחותו בין קטנה בין גדולה. תלמוד לומר "ולאחותו הבתולה" – הקטנה ולא הגדולה.

[י] אילו נאמר 'לאחותו' ולא נאמר 'לאחיו' הייתי אומר מה אחותו שהיא קטנה ולא גדולה אף אחיו הקטן ולא הגדול. תלמוד לומר "ולאחיו" – בין קטן בין גדול.

[יא] "ולאחותו הבתולה" – פרט לאנוסה ולמפותה. או יכול שאני מוציא את מוכת עץ? תלמוד לומר "אשר לא היתה לאיש" – שהויתה על ידי איש ולא שהויתה בדבר אחר.

[יב] "הקרובה" – לרבות את הארוסה. "אליו" – לרבות את הבוגרת. "לה יטמא" – מצוה. לא רצה לטמא מטמין אותו בעל כרחו. ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח ולא רצה לטמא לה, ודחפוהו חכמים וטימאוהו בעל כרחו.

[יג] "לה יטמא" – מטמא הוא על הודאי ואינו מטמא על הספק. "לה יטמא" – אינו מטמא לאחרים עמה, שלא יאמר "הואיל ונטמאתי, אלקט עצמות פלוני בידי". "לה יטמא" –

אינו מטמא על איבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו. אבל מטמא הוא על עצם כשעורה מאביו. ר' יוסי אומר אין אדם מטמא על עצם כשעורה מאביו.
[יד] מעשה ביוסף פן פכסס שעלת נומי על רגלו ובקש הרופא לחותכה. אמר לו כשתניח בה כחוט השערה הודיעני. חתכה והניח בה כחוט השערה והודיעו. קרא לנחוניא בנו. אמר לו "חוניא בני, עד כאן היית חייב ליטפל בי. מיכן ואילך צא לך, שאין מטמא על אבר מן החי מאביו." וכשבא דבר לפני חכמים אמרו, על זה נאמר "יש צדיק אובד בצדקו" – הצדיק אבד וצדקו עמו.
[טו] "לא יטמא בעל בעמיו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר 'לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו' מטמא להם בין פסולים בין כשרים, יכול אף לאשתו יטמא בין כשרה בין פסולה? תלמוד לומר "לא יטמא בעל בעמיו" – יש בעל שמטמא ויש בעל שאין מטמא. הא כיצד? מטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה.
[טז] "בעמיו" – בזמן שעושים כמעשה עמיו, לא בזמן שפירשו מדרכי ציבור. "להחלו" – נהג מנהג כזה הרי הוא חולין. יכול יהא חולין לעולם? תלמוד לומר "להחלו" – בזמן שהוא מתעסק עמו הרי הוא חולין. פירש, הרי הוא בקדושתו.

פרק א

[א] "לא יקרחו" – יכול על חמש קריחות לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "קרחה" – לחייב על כל קרחה וקרחה.
[ב] "בראשם" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א) שיכול אין חייבים אלא על בין העינים לבד. מנין לרבות הראש? תלמוד לומר "בראשם" – לרבות את הראש.
[ג] יכול, בכהנים שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים, אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצוות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת ולא יהיו חייבים אלא בין העינים לבד? תלמוד לומר "קרחה" "קרחה" לגזירה שוה. מה "קרחה" האמור בכהנים – על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים, אף "קרחה" האמורה בישראל – חייבים על כל קרחה וקרחה ועל הראש כבין העינים. ומה "קרחה" האמורה בישראל אין חייבים אלא על המת אף "קרחה" האמורה בכהנים – לא יהיו חייבים אלא על המת.
[ד] "ובבשרם לא ישרטו שרטת". יכול על חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר "שרטת" – לחייב על כל שריטה ושריטה.

[ה] יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות חייבים על כל שריטה ושריטה אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת? תלמוד לומר "שרטת" "שרטת" (ויקרא יט, כח) לגזירה שוה. מה "שריטה" האמורה בכהנים חייבים על כל שריטה ושריטה, אף "שריטה" האמורה בישראל – חייבים על כל שריטה ושריטה. ומה "שריטה" האמורה בישראל אין חייבים אלא על המת, אף "שריטה" האמורה בכהנים – אין חייבים אלא על המת.

[ו] "קדושים יהיו לאלקיהם" – על כרחם. "ולא יחללו את שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים והיו קדש" – להגיד מה גרם. "הם מקריבים" – ולא הלוים. "והיו קדש" – לרבות בעלי מומים.

[ז] "אשה זונה" – ר' יהודה אומר זו איילונית. וחכמים אומרים אין "זונה" אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות. ר' אליעזר אומר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות.

[ח] "וחללה" – איזו היא חללה? זו שנולדה מאחד מכל הפסולים.

[ט] "גרושה" – אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין? ודין הוא! ומה אם גרושה – שהיא מותרת למגרש – פסולה מן הכהונה, חלוצה – שהיא אסורה לחזור לחולץ – אינו דין שתהא פסולה מן הכהונה?!

צרה תוכיח! שהיא אסורה לחזור לחולץ וכשרה לכהונה! הפרש! גרושה, עשה בה מעשה. חלוצה, עשה בה מעשה. ואל תוכיח צרה שלא עשה בה מעשה! ואם נפשך לומר, "ואשה" – לרבות את החלוצה. יכול אף הצרה תהי כחלוצה ופסולה מן הכהונה? תלמוד לומר "ואשה גרושה מאישה" – שגירושיה ביד אישה ולא שאין גירושיה ביד אישה.

[יא] "אשה גרושה" – זו דרש ר' אלעזר בן מתיא, הרי שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלה ונתקדשה, ואחר כך בא בעלה. מנין שהיא מותרת לחזור לראשון, שאף על פי שנתן לה האחרון גט, לא פסלה מן הכהונה? תלמוד לומר "ואשה גרושה מאישה" – ולא מאיש שאינו אישה.

[יב] "לא יקחו...לא יקחו" – מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש.

[יג] ומנין שאם אינו רוצה – דַפנוֹ! ? תלמוד לומר "וקדשתו" – בעל כרחו. "כי את לחם אלקיך הוא מקריב" – להגיד מה גרם. "קדוש יהיה לך" – לרבות בעלי מומין. "כי קדוש אני ה' מקדשכם" – להזהיר בית דין על כך.

[יד] "ובת...כהן כי תחל" – יכול אם חללה את השבת תדון בשריפה? תלמוד לומר "כי תחל לזנות" – כשחיללתה בזנות ולא חללה בדבר אחר.

[טו] יכול אם זנתה פנויה תהיה בשריפה? תלמוד לומר כאן "אביה" ונאמר להלן "אביה". מה "אביה" האמור להלן זנות עם זיקת הבעל, אף "אביה" האמור כאן זנות עם זיקת הבעל. או אינו אומר "אביה" אלא להוציא את כל הארץ... כשהוא אומר "היא מחללת" הרי כל הארץ אמור. הא מה אני מקיים "אביה"? מה "אביה" האמור להלן זנות עם זיקת הבעל אף "אביה" האמור כאן – זנות עם זיקת הבעל.

[טז] אי מה "אביה" האמור להלן נערה ארוסה, אף אין לי אלא נערה ארוסה. מנין נערה נשואה? בוגרת ארוסה? בוגרת נשואה? אפילו זקנה מנין? תלמוד לומר "ובת כהן" – מכל מקום.

[יז] אין לי אלא בת כהן לכהן. מנין בת כהן ללוי? בת כהן לישראל? אפילו לנתין ולממזר מנין? תלמוד לומר "ובת איש כהן" – אף על פי שאינה כהנת.

[יח] "את אביה היא מחללת" – ר' אליעזר אומר עם אביה בשריפה ועם חמיה בסקילה. "היא...באש תשרף" – היא בשריפה ואין בועלה בשריפה. "היא" בשריפה ואין זוממין בשריפה.

פרשה ב

[א] "והכהן הגדול מאחיו" – שיהא גדול מאחיו בנוי, בעושר, בכח, בחכמה, ובמראה. אין לו מנין שיגדלוהו משל אחיו? תלמוד לומר "הגדול מאחיו" – שיהא גדול מאחיו. אמרו עליו על פינחס איש הבתה שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו אחריו גזברין ומרכולין ומצאוהו חוצב ומלאו עליו את המחצב דינרי זהב. אמר ר' חנניא בן גמליאל וכי סתת היה?! והלא חתנינו היה! והלא לא מצאוהו אלא חורש כענין שנאמר ו"שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר" (מלכים א יט, יט).

[ב] "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (שמות כט, ל) "שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש", שיכול אין לי אלא שנמשח שבעה ונתרבה שבעה. נמשח שבעה ונתרבה יום אחד, נמשח יום אחד ונתרבה שבעה, נמשח יום אחד ונתרבה יום אחד, ואפילו שעה אחת מנין? תלמוד לומר "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה" – אפילו שעה אחת. "ומלא את ידו ללבוש את הבגדים" – אפילו שעה אחת.

[ג] אילו אמר "ראש לא יפרע ובגד לא יפרום", יכול לא יפרע ולא יפרום של סוטה! תלמוד לומר "את ראשו [לא יפרע] ובגדיו [לא יפרום]" – [שאינו בפריעה ופרימה כל עיקר דברי רבי יהודה]. ר' מאיר אומר "ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום" על מתו כדרך שבני אדם

פורעים ופורמים על מתיהם. "לא יפרום" – לא יפרום כדרך הפורמים. הא כיצד? כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה.

[ד] "ועל כל נפשות מת לא יבא". אמר ר' עקיבא מנין לרביעית דם שהיא משתי מתים? תלמוד לומר "ועל כל נפשות מת" – שתי נפשות ומת אחד. "לא יבא...ולא יִטַּמָּא" – חייב ב"לא יבוא" וחייב ב"לא יטמא". אין לי אלא כהן גדול שהוא חייב ב"לא יבא" וחייב ב"לא יטמא", מנין לכהן הדיוט שהוא ב"לא יבא" ושהוא ב"לא יטמא"? תלמוד לומר "לא יִטַּמָּא" "לא יִטַּמָּא" לגזירה שוה. מה "לא יטמא" האמור בכהן גדול – חייב ב"לא יבא" וחייב ב"לא יטמא", אף "לא יטמא" האמור בכהן הדיוט – חייב ב"לא יבא" וחייב ב"לא יטמא". "לאביו ולאמו לא יטמא" – מטמא הוא למת מצוה.

[ה] "ומן המקדש לא יצא" – עמהם אינו יוצא אבל יוצא הוא אחריהם. אלא הם נכסים והוא נגלה, הם נכסים והוא נגלה. ויוצא עמהם עד פתח העיר, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר "ומן המקדש לא יצא" – אינו יוצא כל עיקר.

[ו] ומנין שאם עבד, עבודתו כשרה? תלמוד לומר "ולא יחלל את מקדש אלקיו" – הא כהן הדיוט שעבד אונן, עבודתו פסולה."כי...שמן משחת אלקיו עליו" – אין לי אלא משיח בשמן המשחה. מרובה בגדים מנין? תלמוד לומר "כי נזר שמן משחת אלקיו עליו". "אני ה'" – להגיד מה גרם.

[ז] 'הוא' – ולא המלך. 'הוא' – ולא הנזיר. 'הוא' – לרבות כהן משיח מלחמה. "אשה בבתוליה יקח" – פרט לבוגרת שכלו בתוליה. ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת.

פרק ב

[א] יאמר "אלמנה"! מה תלמוד לומר "גרושה"? שאילו נאמר "אלמנה" ולא נאמר "גרושה" הייתי אומר אלמנה – שהיא מותרת לכהן הדיוט – אסורה לכהן גדול, גרושה – שהיא אסורה לכהן הדיוט – אינו דין שתהא אסורה לכהן גדול?! אילו כן הייתי אומר: אלמנה – שהיא מותרת לכהן הדיוט – זרעו ממנה חולין, גרושה – שהיא אסורה לכהן הדיוט – יהא זרעו ממנה ממזר!... תלמוד לומר "גרושה..ולא יחלל".

[ב] או אילו נאמר "גרושה" ולא נאמר "אלמנה" הייתי אומר גרושה – שהיא אסורה לכהן הדיוט – זרעו ממנה חולין, אלמנה – שהיא מותרת לכהן הדיוט – זרעו ממנה כשר!... תלמוד לומר "אלמנה..ולא יחלל" "גרושה..ולא יחלל" – אלמנה להחמיר עליה וגרושה להקל עליה.

[ג] "וחללה" – איזו היא חללה? זו שנולדה מאחד מכל הפסולים.

[ד] "זֹנה" מה תלמוד לומר? שיכול, אין לי אלא כהן גדול שנעשה זרעו מן הפסולות ממנו חולין. מנין לכהן הדיוט שנעשה זרעו מן הפסולות ממנו חולין? תלמוד לומר "זֹנה" "זֹנה" לגזירה שוה. מה "זֹנה" האמורה בכהן גדול – זרעו מן הפסולות ממנו חולין, אף "זֹנה" האמורה בכהן הדיוט – זרעו ממנה חולין.

[ה] "את אלה לא יקח" – אלה לא יקח ולא יחלל, ואין זרעו מן הנדה חולין. והלא דין הוא! מה אלו – שאין חייב על ביאתו כרת – זרעו ממנה חולין, נדה – שהוא חייב על ביאתו כרת – אינו דין שיהא זרעו ממנה חולין?! תלמוד לומר "את אלה לא יקח...ולא יחלל" – אין זרעו מן הנדה חולין.

[ו] "כי אם בתולה" – מלמד שהוא מצוה על הבתולה. "מעמיו" – להביא בת גיורת עמונית שתהא כשרה לכהונה. "יקח אשה" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר ארס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול, יכנוס! ? תלמוד לומר "יקח אשה". מעשה ביהושע בן גמלא שקידש מרתא בת בייתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול וכנסה. יכול אפילו עשה מאמר ביבמתו יכנס? תלמוד לומר "יקח אשה" – ולא יבמה.

[ז] "ולא יחלל זרעו" – אין לי אלא זרע שהוא מתחלל. היא עצמה מנין? ודין הוא! ומה אם הזרע שלא עבר עבירה – הרי היא מתחלל, היא שעברה עבירה אינו דין שיתחלל?! הוא עצמו יוכיח! שעבר עבירה ואינו מתחלל. לא! אם אמרת באיש שאינו מתחלל בכל מקום, תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום! ואם נפשך לומר 'לא יחלל' "ולא יחלל" – אף מי שהיה כשר ונתחלל.

[ט] "בעמיו" – להביא בת חלל זכר שתהא פסולה מן הכהונה. ר' יהודה אומר, בת גר זכר כבת חלל זכר. "כי אני ה' מקדשו" – להגיד מה גרם.

פרשה ג

[א] "וידבר ה' אל משה לאמר...איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלקיו". אמר ר' אלעזר בר' יוסי, הא תינוק פסול אף על פי שהוא תמים. אימתי עבודתו כשרה? משיביא שתי שערות, אבל אין אחיו הכהנים מקריבים אותו לעבודה עד שיהיה בן כ' שנה.

[ב] "אשר יהיה בו מום" – אין לי אלא שלא יהיה בו מום לאחר הדיבור כזיבה וכנגעים. היה בו מום לפני הדיבור מנין? תלמוד לומר "אשר יהיה בו מום". אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום. נולד בעל מום ממעי אמו מנין? תלמוד לומר "אשר יהיה בו מום".

[ג] "לא יקרב להקריב לחם אלקיו". אין לי אלא תמידים שהם קרוים "לחם", שנאמר "את קרבני לחמי לאשי". שאר כל הקרבנות מנין? תלמוד לומר שוב (ויקרא כא, כא) "לחם". מנין לרבות את הדם? תלמוד לומר "לא יקרב" ואומר "ויקריבו בני אהרן את הדם אליו".
[ד] מנין אימורי חטאת, ואימורי אשם, ואימורי קדשי קדשים, ואימורי קדשים קלים? תלמוד לומר (ויקרא כא, כא) "לא יגש להקריב". מנין הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים? תלמוד לומר (ויקרא כא, כא) "לא יגש להקריב". מנין היציקות, והבלילות, והתנופות, וההגשות, והקמיצות, [והפתיתות, והמליחות], והמליקות, והקבלות? תלמוד לומר (ויקרא כא, כא) "לא יגש להקריב". יכול יהיו חייבים על כולם? תלמוד לומר "לחם" – מה לחם מיוחד שהוא משום עבודה, יצאו אלו שאינם משום עבודה.
[ה] "כל איש אשר בו מום" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "זרע אהרן" – אין לי אלא זרעו. אהרן עצמו מנין? תלמוד לומר "כל איש אשר בו מום". אין לי אלא בעל מום קבוע. מום עובר מנין? תלמוד לומר "כל איש אשר בו מום".
[ו] "עִוֵּר" – בין סומא בשתי עיניו בין סומא אפילו בעינו אחת. חַוָּרַוָר קבוע והמים הקבועים מנין? תלמוד לומר "איש עור".
[ז] "פסח" – בין חגר בשתי רגליו בין חגר ברגלו אחת. רגלו חלולה ועקומה ודומה למגל מנין? תלמוד לומר "או פסח". "חרום" – שחוטמו שקוע. חוטמו בלום, חוטמו סולד, חוטמו נוטף מנין? תלמוד לומר "או חרום".
[ח] אבא יוסי אומר, איזהו החרום? הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו, הפלגת! אף על גב שאין יכול לכחול שתי עיניו כאחת.
[ט] "שרוע" – שנשמטה יריכו. פיקה יוצא מגודלו, עקיבו יוצא לאחוריו, פרסתו רחבה כשל אווז מנין? תלמוד לומר "או שרוע".
[י] "שבר רגל" – אין לי אלא שנשברה רגלו. הקשן, והעקלן, והקולבן מנין? תלמוד לומר "איש".
[יא] "שבר יד" – אין לי אלא שנשברה ידו. אצבעותיו מורכבות זו על זו או קולטות: עד הפרק – כשר. למטה מן הפרק – פסול. חתכה – כשר. מנין? תלמוד לומר "או שבר יד".
[יב] "גבן" – שיש לו גבינים הרבה. אין לו גבינים או אין לו אלא גבן אחד, זה גבן האמור בתורה. ר' דוסא אומר, מי שגביניו שוכבים. ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, כל שיש לו שתי גבים ושתי שדראות. "דק" – זה הדוק. חלזון נחש, עינב מנין? תלמוד לומר "או דק".

[יג] "תבלול" – לבן נכנס בשחור ושחור בלבן. ר' יוסי אומר, אין מומים בלבן! איזהו "תבלול"? לבן פוסק בסירה ונכנס בשחור.
[יד] "בעינו" – להביא את שבעיניו: שתי עיניו למעלה, ושתי עיניו למטה, עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, ורואה את החדר ואת העליה כאחת, סני שמש, והזוגדן, והמדבר עם חבירו ואחר אומר "לי הוא רואה".
[טו] "גרב" – זו החרס. "ילפת" – זו חזזית מצרית. "מרוח אשך" – ר' ישמעאל אומר כל שנמרחו אשכיו. ר' עקיבא אומר כל שרוח באשכיו. חנניא בן אנטיגנוס אומר כל שמראיו חשוכים.

פרק ג

[א] אין לי אלא אלו בלבד. מנין לרבות שאר המומים? תלמוד לומר "מום...מום" – ריבה.
[ב] מנין הכושי, והגיחור, והלבקן, והקופח, והננס, והחרש, והשוטה, והשיכור, ובעלי נגעים טהורים? תלמוד לומר "איש...איש" – ריבה.
[ג] והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שפסל בה אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן – הכשיר בה הכושי והגיחור והלבקן והקופח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים.
[ד] אדם – שהכשיר בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן – אינו דין שנכשיר בו את הכושי והגיחור והלבקן והקופח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים?! תלמוד לומר "איש...איש" – ריבה.
[ה] "מום בו" (ויקרא כא, כא) – פרט לאותו ואת בנו, וטריפה, ויוצא דופן. והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שהכשיר בה הכושי והגיחור והקופח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים – פסל בה אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן, אדם – שפסל בו הכושי והגיחור והקופח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים – אינו דין שיפסל בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן?! תלמוד לומר "מום בו" – פרט לאותו ואת בנו, וטריפה, ויוצא דופן.
[ו] "מום בו" (ויקרא כא, כג) – פרט לשעבר מומו. והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שפסל בה אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן – אם עבר מומה כשרה, אדם – שהכשיר בו אותו ואת בנו וטריפה ויוצא דופן – אם עבר מומו לא יהיה כשר?!
[ז] לא! אם אמרת בבהמה שהכשיר בה הכושי והגיחור והלבקן והקופח והננס והחרש והשוטה והשיכור ובעלי נגעים טהורים, תאמר באדם שפסל בו את כל אלו?! אם עבר מומו לא יהא כשר... תלמוד לומר "מום בו" – פרט לשעבר מומו.

[ח] "לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל" – אם נאמר "מקדשי הקדשים" למה נאמר "ומן הקדשים"? ואם נאמר "מן הקדשים" למה נאמר מקדשי הקדשים? שאילו נאמר "מקדשי הקדשים" ולא נאמר "מן הקדשים" הייתי אומר "קדשי קדשים שהותרו לזה מהם יאכל, ומקדשים קלים לא יאכל" – צריך לומר "מן הקדשים". או אילו נאמר "מן הקדשים" ולא נאמר "מקדשי הקדשים" הייתי אומר "מקדשים קלים יאכל ומקדשי קדשים לא יאכל" – צריך לומר "מקדשי הקדשים" וצריך לומר "מן הקדשים".

[ט] "יאכל" – אף במחלוקת. והלא דין הוא! ומה אם טבול יום ומחוסר כפורים – שהם כשרים לעבודה מחר – אינם אוכלים במחלוקת, בעל מום – שאינו כשר לעבודה מחר – אינו דין שלא יאכל במחלוקת?! תלמוד לומר "יאכל" – אף במחלוקת.

[י] אם נאמר "אל הפרוכת" למה נאמר "אל המזבח"? ואם נאמר "אל המזבח" למה נאמר "אל הפרוכת"? שאילו נאמר "אל הפרוכת" ולא נאמר "אל המזבח" הייתי אומר "אל הפרוכת שהיא בפנים יהיה פסול, אל המזבח שאינו בפנים לא יהיה פסול" – צריך לומר "אל המזבח". ואילו נאמר "אל המזבח" ולא נאמר "אל הפרוכת" הייתי אומר "אל המזבח שהוא כשר לעבודה יהיה פסול, אל הפרוכת שאינה כשרה לעבודה לא יהיה פסול" – צריך לומר "אל המזבח" וצריך לומר "אל הפרוכת".

[יא] יכול לא יכנס לעשות רקועין (ס"א רקיעות)? תלמוד לומר "אך". כך היא מצוותו: הכהנים נכנסים. אם אין כהנים, לוים נכנסים. אם אין טהורים, נכנסים טמאים. ואם אין תמימים, נכנסים בעלי מומין. ומנין שאם עבד עבודתו פסולה? תלמוד לומר "ולא יחלל את מקדשי". ומנין שבעל מום במיתה? ר' יהודה אומר, נאמר כאן "חילול" ונאמר להלן "חילול". מה "חילול" שנאמר להלן מיתה, אף כאן – מיתה. וחכמים אומרים, אין בעל מום במיתה אלא באזהרה.

[יב] "וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל" – הזהיר את אהרן על ידי הבנים ואת הבנים על ידי ישראל ואת הבנים זה על ידי זה.

פרשה ד

[א] "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו" – אין "נזירה" אלא הפרשה. וכן הוא אומר (יחזקאל יד, ז) "וינזר מאחרי ויעל גלוליו", ואומר (ישעיהו א, ד) "נזורו אחור". "וינזרו מקדשי בני ישראל" – על קדשי בני ישראל חייבים על פיגול נותר וטמא, ואין חייבים על קדשי העכו"ם משום פיגול נותר וטמא. "קדשי בני ישראל". אין לי אלא קדשי בני ישראל. קדשי עצמן מנין? תלמוד לומר "אשר הם מקדישים לי אני ה'" – לרבות את כולם.

[ב] מנין שמדבר אף בפסול זמן? נאמר כאן "חילול" ונאמר להלן (ויקרא יט, ח) "חילול". מה "חילול" שנאמר להלן – זמן, אף כאן – זמן. ומה "חילול" שנאמר להלן מיתה, אף כאן – מיתה. ומה "חילול" שנאמר להלן הרציה, אף כאן – הרציה. ר' יהודה אומר, נאמר כאן "אני ה'" ונאמר להלן "אני ה'". מה "אני ה'" האמור למטה מכרית, אף "אני ה'" האמור כאן – מכרית.

[ג] "אמר אלהם" – אלו העומדים לפני הר סיני. "לדרתיכם" – שינהג הדבר לדורות. אם נאמר לאבות למה נאמר לבנים, ואם נאמר לבנים למה נאמר לאבות?! לפי שיש באבות מה שאין בבנים ובבנים מה שאין באבות. באבות מהו אומר (במדבר לו, ח) "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אבותיו תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו". והרבה מצות בבנים, מה שאין באבות. הא, לפי שיש באבות מה שאין בבנים ובבנים מה שאין באבות – צריך לומר באבות וצריך לומר בבנים.

[ד] "איש" – אין לי אלא איש. אשה מנין? תלמוד לומר "מכל זרעכם". מנין לרבות כל ישראל? תלמוד לומר "כל איש".

[ה] "כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא ז, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה", שיכול אין לי חייבים כרת משום טומאה אלא על השלמים בלבד. מנין לרבות כל הקדשים? תלמוד לומר "אמור אליהם לדרתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגומר". או אינו מביא אלא כיוצא בשלמים? מה שלמים מיוחדים הנאכלים לשני ימים... ליום אחד מנין? תלמוד לומר "בשר". אין לי אלא ששיריו נאכלים. שאין שיריו נאכלים מנין? תלמוד לומר "זבח". אין לי אלא מיני זבחים. העופות והמנחות שאינם מיני זבחים עד שתהא מרבה לוג שמן של מצורע מנין? תלמוד לומר (ויקרא כב, ב) "אשר הם מקדישים לי". יכול כל שחייבים עליו משום פגול יהיו חייבים עליו משום טומאה? ודין הוא! ומה אם פיגול – שהוא בקבועה, ובידיעה אחת, ולא הותר מכללו – אינו נוהג אלא בדבר שיש לו מתירין, טומאה – שהיא בשתי ידיעות, ועולה ויורד, והותרה מכללה – אינו דין שלא תנהוג אלא בדבר שיש לו מתירין?! מנין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים? תלמוד לומר "אל הקדשים אשר יקדישו" – לרבות את כולם.

[ו] "ונכרתה הנפש ההיא" – יכול מצד זה לצד זה? תלמוד לומר "מלפני אני ה'" – בכל מקום אני.

[ז] יכול יהיו חייבים עליו מיד? תלמוד לומר "אשר יקריבו". אמר ר' אלעזר, וכי יש נוגע חייב?! אם כן למה נאמר "אשר יקרב"? עד שיכשר ליקרב – את שיש לו מתירין עד שיקרבו מתירין, את שאין לו מתירין עד שיקדש בכלי.

[ח] "וטומאתו עליו" – טומאת הגוף. יכול טומאת בשר? תלמוד לומר "וטומאתו עליו" לגזירה שוה. מה "טומאתו עליו" נאמר להלן – בטומאת הגוף דיבר, אף "טומאתו עליו" אמורה כאן – בטומאת הגוף דיבר, לא דיבר בטומאת הבשר. רבי אומר "ואכל" (ויקרא ז, כא) "וטומאתו עליו" (ויקרא ז, כ) – בטומאת הגוף דיבר, לא דיבר בטומאת בשר. ר' חייא אומר נאמרו קדשים לשם רבים ונאמר טומאתו לשם יחיד. הא מה אני מקיים "וטומאתו עליו" – בטומאת הגוף דיבר, לא דבר בטומאת הבשר. אחרים אומרים, לא דיבר אלא במי שהטומאה פורשת ממנו, יצא הבשר שאין טומאה פורשת ממנו.

פרק ד

[א] "זרע אהרן" – אין לי אלא זרע אהרן. אהרן עצמו מנין? תלמוד לומר "והוא צרוע או זב". "בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" – אוכלים הן ישראל במעשר טבולי יום. אהרן ובניו מנין? ודין הוא! מה ישראל – שאינם אוכלים בתרומה במעורבי שמש – הרי הן אוכלים במעשר טבולי יום, אהרן ובניו – שהם אוכלים בתרומה במעורבי שמש – שאינו דין שיאכלו במעשר טבולי יום?! יצאו ישראל מן הכתוב ואהרן ובניו מקל וחמר.

[ב] "עד אשר יטהר" – יכול עד שיבא במים? תלמוד לומר (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר". מה "טהרה" האמורה למטה – ביאת שמש, אף כאן – ביאת שמש.

[ג] "והנוגע בכל טמא נפש" – אין טמא נפש אלא במגע. "אשר תצא ממנו שכבת זרע" – זה בעל קרי. מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע? תלמוד לומר "או איש".

[ד] "אשר יגע בכל שרץ" – אין לי אלא השרץ. מנין לרבות את הנבלה? תלמוד לומר "או באדם". "אשר יטמא לו" – לרבות את השיעורים: (ויקרא ה, ג) "אדם" – זה המת. "טומאת אדם" – זה טמא מת. "טומאתו" – לרבות זבים וזבות נדות ויולדות. אין לי אלא ימי חומרן, ימי קולן מנין? תלמוד לומר "לכל טומאתו". "אשר יטמא" – לרבות בועל נדה. "לו" – לרבות בולע נבלת עוף הטהור.

[ה] "נפש אשר תגע בו" – ולא המסיטה. "וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים" – יש לך קדשים שהוא אוכל בהם, פרט לעירובין לפחות ממאה.

[ו] אין לי אלא אוכלי תרומה באוכלי תרומה, אוכלי תרומה באוכלי קדש, אוכלי קדש באוכלי תרומה, משקה תרומה במשקה קדש, משקה קדש במשקה תרומה. אוכלי

תרומה באוכלי חולין, אוכלי חולין באוכלי תרומה, משקה תרומה במשקה חולין, משקה חולין במשקה תרומה מנין? תלמוד לומר "מן הקדשים".
[ז] "כי אם רחץ בשרו במים" – יכול יהא מרחיץ אבר אבר? תלמוד לומר "ובא השמש וטהר". מה ביאת שמשו – כולו כאחת, אף במים – כולו כאחת.
[ח] "ובא השמש וטהר" – ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה.
[ט] "ואחר יאכל מן הקדשים" – יש לך קדשים שאינו אוכל, פרט לעירובין בפחות ממאה.
[י] אין לי אלא אוכלי תרומה באוכלי תרומה, אוכלי תרומה באוכלי חולין, אוכלי חולין באוכלי תרומה, משקה תרומה במשקה חולין, משקה חולין במשקה תרומה. אוכלי תרומה באוכלי קדש, אוכלי קדש באוכלי תרומה, משקה קדש במשקה תרומה, משקה תרומה במשקה קדש מנין? תלמוד לומר "מן הקדשים".
[יא] 'כי לחם' "כי לחמו" – מעלה את החיטים כמו שהוא רוצה ומקנב את הירק כל שהוא רוצה. יכול תהא קניבת ירק חול? תלמוד לומר "הוא" – הרי הוא בקדושתו.
[יב] יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים בבית הבליעה? תלמוד לומר "נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" – את שאין לו טומאה אלא אכילתה, יצתה נבלת בהמה שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה.
[יג] יכול נבלת העוף תטמא מן הכתוב ונבלת בהמה מקל וחמר? תלמוד לומר "בה" – "בה" את מטמא אבית הבליעה ואין מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה.
[יד] "ושמרו את משמרתי" – ישמרו לי משמרת. "ושמרו את משמרתי" – להזהיר בית דין על כך. "ולא ישאו...חטא" – יכול בנבלה הכתוב מדבר? תלמוד לומר "עליו", בקדש הוא מדבר ואינו מדבר בנבלה.
[טו] "ומתו בו" – ולא המעשר. "כי יחללוהו" – פרט לטהור שאכל מן הטמא.
[טז] אם נאמרו הקלות למה נאמרו החמורות? שאילו נאמרו הקלות ולא נאמרו החמורות הייתי אומר על הקלות בלא תעשה ועל החמורות במיתה. צריך לומר החמורות. או אילו נאמרו החמורות ולא נאמרו קלות הייתי אומר על החמורות יהיה חייב ועל הקל יהיה פטור. צריך לומר הקלות וצריך לומר החמורות. "זר" – אין לי אלא ממזר. מנין אפילו לוי? אפילו ישראל? תלמוד לומר "וכל זר". "לא יאכל" – אין אכילה פחותה מכזית. "קדש" – מה "קדש" האמור להלן (דברים כו, יג) בקדשי הגבול הכתוב מדבר, אף "קדש" האמור כאן – בקדשי הגבול הכתוב מדבר.

[יז] "תושב" – זה קנוי קנין עולם. "ושכיר" – זה קנוי קנין שנים. יאמר "תושב"! מה תלמוד לומר "שכיר"?! אם הקנוי קנין עולם אינו אוכל, הקנוי קנין שנים יאכל?! אילו כן הייתי אומר "תושב" זה קנוי קנין שנים, וכשהוא אומר "שכיר" – בא "שכיר" ולימד על ה"תושב" שהוא קנוי קנין עולם.

[יח] ר' ישמעאל אומר, נאמר כאן "תושב ושכיר" ונאמר "תושב ושכיר" בפסח (שמות יב, מה). מה "תושב ושכיר" האמור בפסח פסל בו את הערל, אף "תושב ושכיר" האמור כאן – יפסל בו את הערל. ר' עקיבא אומר, אינו צריך! הרי הוא אומר "איש איש" – לרבות את הערל.

פרשה ה

[א] מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה? תלמוד לומר "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו". מנין לאשה שקנתה עבדים ועבדים שקנו עבדים שיאכלו בתרומה? שנאמר "וכהן כי יקנה...קנין" – אף קנינו שקנה קנין, אוכל.

[ב] יכול אפילו קנה עבד עברי יאכל בתרומה? תלמוד לומר "כסף" – יצא עבד עברי שאין כסף.

[ג] אוציא את עבד עברי שאינו כסף ולא אוציא את של שותפין? תלמוד לומר "כספו הוא" – פרט לשחציו עבד וחציו בן חורין.

[ד] 'יליד בית' מה תלמוד לומר? אם הקנוי קנין כסף אוכל, יליד בית לא יאכל?! אילו כן הייתי אומר מה קנין כסף שיש בו כסף אף יליד בית שיש בו כסף. ומנין שאף על פי שאין שוה כלום? תלמוד לומר 'ויליד בית' – מכל מקום.

[ה] עדיין אני אומר "יליד בית" – בין שיש בו כסף בין שאין בו כסף אוכל, אבל קנין כסף – אם יש בו כסף אוכל, אם אין בו כסף לא יאכל... תלמוד לומר "קנין כספו ויליד ביתו" – מה "יליד ביתו" אף על פי שאינו שוה כלום, אף קנין כספו – אף על פי שאינו שוה כלום.

[ו] מנין לבן שיאכיל את אמו בתרומה? ודין הוא! אם עשה זרע כאב לפסול, נעשה את הזרע כאב להאכיל. הין, אם עשה את הזרע כאב לפסול שמדת הפסול מרובה, נעשה את הזרע כאב להאכיל שמדת אכילה מעוטה?! אמר ר' שמעון תלמוד לומר "ויליד ביתו..יאכלו" – הם אוכלים. 'הם אוכלים' – ולא הבהמה אוכלת. יכול לא תאכל בכרשינין? תלמוד לומר "נפש". "בלחמו" – יצא המת שאין לו לחם.

[ז] "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" – אין לי אלא לממזר. מנין אפילו ללוי ולישראל? תלמוד לומר "לאיש זר". מנין אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט? תלמוד לומר "לאיש" – לאיש המאכיל.

[ח] והלא דין הוא! אם ישראל – שאין ביאתו פוסלתה מן הכהונה – ביאתו פוסלתה מן התרומה, כהן גדול – שביאתו פוסלתה מן הכהונה – אינו דין שתהא ביאתו פוסלתה מן התרומה?! לא! אם אמרת בישראל שאינו מאכיל אחרות, תאמר בכהן גדול שמאכיל אחרות?! הואיל והוא מאכיל את אחרות לא תהא ביאתו פוסלתה מן התרומה... תלמוד לומר "לאיש" – לאיש המאכיל.

[ט] "היא בתרומת הקדשים לא תאכל" – "היא" אינה אוכלת אוכלת היא את אמה.

[י] כיצד? בת ישראל שניסת לכהן וילדה ממנו בת והלכה הבת ונשאת לישראל. הייתי אומר כשם שאינה אוכלת כך אמה לא תאכל... תלמוד לומר "היא בתרומה הקדשים לא תאכל" – "היא" אינה אוכלת אבל אוכלת היא את אמה.

פרשה ו

[א] אם נאמר בתרומה למה נאמר בקדשים, ואם נאמר בקדשים למה נאמר בתרומה? לפי שיש בקדשים מה שאין בתרומה ובתרומה מה שאין בקדשים: קדשים הותרו לזר ותרומה לא הותרה לזר. קדשים חייבים עליהם משום פגול נותר וטמא ותרומות אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא. הא לפי שיש בתרומה מה שאין בקדשים ובקדשים מה שאין בתרומה צריך לומר בתרומה וצריך לומר בקדשים.

פרק ה

[א] יאמר גרושה, מה תלמוד לומר אלמנה? שאילו נאמר גרושה ולא נאמר אלמנה הייתי אומר גרושה שהיא אסורה לכהן הדיוט הרי היא חוזרת, אלמנה שהיא מותרת לכהן הדיוט אינו דין שתחזור?! אילו כן הייתי אומר גרושה שאין לה זרע תחזור, אלמנה בין שיש לה זרע בין שאין לה זרע תחזור! תלמוד לומר "אלמנה..וזרע אין לה".

[ב] או אילו נאמר אלמנה ולא נאמר גרושה הייתי אומר אלמנה שאין לה זרע תחזור, גרושה בין שיש לה בין שאין לה זרע לא תחזור! תלמוד לומר "אלמנה..וזרע אין לה" 'גרושה וזרע אין לה'.

[ג] "וזרע אין לה" – אין לי אלא זרעה. זרע זרעה מנין? תלמוד לומר "וזרע אין לה". כיצד? בת כהן שנשאת לישראל וילדה ממנו בת והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו בן. הרי זה ראוי להיות כהן גדול ועומד ומשמש על גבי המזבח. מאכיל את אמו ופוסל את אם אמו. זאת אומרת "לא כבני כהן גדול שהוא פוסלני מן התרומה".

[ד] אין לי אלא זרע כשר. זרע פסול מנין? תלמוד לומר "וזרע אין לה". כיצד? בת ישראל לכהן, בת כהן לישראל וילדה ממנו בת. והלכה הבת ונשאת לעבדו, נשאת לנכרי וילדה ממנו בן, הרי זה ממזר. היתה אם אמו בת ישראל לכהן – תאכל בתרומה. בת כהן ישראל – לא תאכל בתרומה.

[ה] יכול אפילו זרע מן השפחה ומן הנכרית יפסול או יאכיל? תלמוד לומר "זרע" – יצא זה שאינו זרעה. כיצד? בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה ממנו בן והלך הבן ונכבש עם השפחה והנכרית וילדה ממנו בן. יכול יפסול או יאכיל? תלמוד לומר "אין לה" – יצא זה שאינו זרעה.

פרק ו

[א] "ושבה אל בית אביה" – פרט לשומרת יבם. "כנעוריה" – פרט למעוברת. והלא דין הוא! ומה במקום – שלא עשה הולד מן הראשון כולד מן האחרון לפטרה מן היבם – עשה את העובר כילוד, כאן – שעשה את הולד מן הראשון כולד מן מהאחרון לפסלה מן התרומה – אינו דין שנעשה את העובר כילוד?! לא! מה לא עשה את העובר כילוד לפטרה מן היבום שכן עשה את המתים כחיים, נעשה את העובר כילוד לפסלה מן התרומה שלא עשה את המתים כחיים?! תלמוד לומר "אל בית אביה" – פרט לשומרת יבם, "כנעוריה" – פרט למעוברת. "מלחם אביה תאכל" – הא אינו מדבר אלא בקדשי הגבול.

[ב] מנין לבת כהן שנשאת לישראל ואחר כך אכלה תרומה וכן כהן שאכל תרומת חבירו, יכול יהיו חייבים בחומש? תלמוד לומר "וכל זר לא יאכל בו ואיש כי יאכל קדש בשגגה" – יצאו אלו שאין זרים לה. "ואיש" – פרט לקטן. או יכול שאני מוציא בן ט' שנים ויום אחד? תלמוד לומר "ואיש".

[ג] "כי יאכל" – אין אכילה פחותה מכזית. "קדש" – מה "קדש" האמור להלן בקדשי הגבול הכתוב מדבר אף "קדש" האמור כאן בקדשי הגבול הכתוב מדבר.

[ד] "בשגגה" – פרט למזיד. אמר ר' יוסי שמעתי באוכל מבשר קדשי קדשים לאחר זריקת דמים שהוא משלם את הקרן לכהנים והכהנים לוקחים בדמיו שלמים. "ויסף חמשיתו עליו" – שיהיה הוא וחומשו חמשה.

[ה] מנין שאין משלמים מן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש שנפדו? תלמוד לומר "ונתן לכהן את הקדש" – דבר הראוי להיות (ס"א לעשות) קדש, שאין הקדש פודה את הקדש, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים משלמים מכולם.

[ו] ומנין שאין משלמים אלא ממין על מינו? תלמוד לומר "ונתן לכהן את הקדש". לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וישלם מהם, דברי רבי עקביא. ר' אליעזר אומר משלמים ממין על שאינו מינו ובלבד שישלם מן היפה על הרעה. הא כיצד? אכל גרוגרות ישלם לו תמרים תבא עליו (ס"א לו) ברכה.

[ז] יכול תהא הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש? תלמוד לומר "ונתן לכהן את הקדש" – מתנתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש ואין הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש, דברי ר' מאיר. ר' אלעזר בר' שמעון אומר אף הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש.

[ח] "ולא יחללו" – להביא את הסך ואת השותה. "את קדשי בני ישראל" – על קדשי בני ישראל חייבים חומש ואין חייבים חומש על קדשי עכו"ם.

[ט] יכול יהיו חייבים בתרומה שבטבל? תלמוד לומר "אשר ירימו לה'" – על המורם הם חייבים ואינן חייבים על התרומה שבטבל.

[י] "והשיאו אותם עון אשמה" – מלמד שאף על הטבל חייבים מיתה. "באכלם את קדשיהם" – פרט לזורע ולמטמא. "כי אני ה' מקדשם" – להגיד מה גרם.

פרשה ז

[א] "ישראל" – אלו ישראל. 'גר' – אלו הגרים. "הַגֵּר" – לרבות נשי הגרים. "בישראל" – לרבות נשים ועבדים.

[ב] אם כן למה נאמר "איש איש"? להביא את העכו"ם שהם נודרים בנדרים ובנדבות כישראל. "אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" – אין לי אלא עולה. מנין לרבות את השלמים? תלמוד לומר "נדריהם". מנין לרבות את התודה? תלמוד לומר "נדבותם". מנין לרבות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים? תלמוד לומר 'נדריהם' "לכל נדריהם", 'נדבותם' "לכל נדבותם". אם כן למה נאמר "אשר יקריבו לה' לעולה"? פרט לנזירות, דברי ר' עקיבא [גירס' הגמרא ריה"ג]. אמר לו ר' יוסי הגלילי [גירס' הגמרא ר"ע] אפילו אתה מרבה כל היום אין כאן אלא עולה בלבד. "לרצנכם" – אין כופים את הצבור על כרחו. "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" – תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות. יכול שיבש גפה ושנחטט עינה ושנקטע רגלה? תלמוד לומר (ויקרא א, יד) "מן העוף" – ולא כל העוף.

[ג] "...אשר בו מום" – אין לי אלא מום קבוע. מום עובר מנין? תלמוד לומר "כל אשר בו מום".

[ד] "לא תקריבו" – אם משום בל תשחט, הרי בל תשחט אמור למטה. הא אינו אומר "לא תקריבו" אלא משום בל תקדיש.
[ה] מכאן אמרו המקדיש בעל מום למזבח עובר משום חמשה דברים: משום בל תקדיש ומשום בל תשחט ובל תזרק את הדם ובל תקטיר את החלב ובל תקטיר מקצתו ר' יוסי בר' יהודה אומר אף משום בל תקבל את הדם. "כי לא לרצון יהיה לכם" – מלמד שאין מרצין.
[ו] "ואיש" (ס"א איש) – היחיד מביא שלמי נדבה ואין הצבור מביא שלמי נדבה.
[ז] או אינו אומר "ואיש" (ס"א איש) אלא להוציא את השותפים... כשהוא אומר 'איש' (ס"א ואיש), לרבות את השותפים. הא מה אני מקיים "ואיש" (ס"א איש)? – היחיד מביא שלמי נדבה ואין הצבור מביאים שלמי נדבה.
[ח] "כי יקריב..שלמים" – מנין לרבות את העולה? תלמוד לומר "נדר". מנין לרבות את התודה? תלמוד לומר "נדבה". מנין לרבות את היולדות ואת הנזירות? תלמוד לומר "לפלא". מנין לרבות חטאת ואשם? תלמוד לומר "זבח שלמים". מנין לרבות את המעשר? תלמוד לומר "בבקר" "בצאן". מנין לרבות את הולדות ואת התמורות? תלמוד לומר "או בצאן".
[ט] "תמים יהיה לרצון" – מצות עשה. מצות לא תעשה מנין? תלמוד לומר "כל מום לא יהיה בו". נפל מן הגג ונשתבר, יכול יהא עובר עליו? תלמוד לומר "כל מום לא יהיה בו" – אל תתן בו מום.
[י] מכאן אמרו בכור שאחזו דם, אפילו מת – אין מקיזין בו את הדם, דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום. ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחט אליו. ר' שמעון אומר, אף על פי שעושה בו מום.
[יא] "עורת" – בין סומא בשתי עיניו, בין סומא אפילו בעינו אחת. "שבור" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא כא, יט) "שבר רגל או שבר יד", שיכול אין לי אלא שנשברה ידו או נשברה רגלו, מנין לרבות שבר זנב? תלמוד לומר "או שבור". יכול שאני מרבה שבר צלע? תלמוד לומר "שבר יד או שבר רגל" – מה אלו מיוחדים שמומם בגלוי ואין חוזרים, יצא שבר צלע שאין מומו בגלוי.
[יב] "חרוץ" – ריס של עיניו שניקב, שנפגם, ושנסדק. שפתו שניקבה, ושנפגמה, ושנסדקה. חיטיו: החצונות שנפגמו ושנגממו ופנימיות שנעקרו. ר' חנניה בן אנטיגנוס אומר אין בודקין מן המתאימות ולפנים, אף לא המתאימות.

[יג] "יבלת" – זה בעל יבלת. "גרב" – זה החרס. "ילפת" – זה חזזית מצרית. כאן לא נאמר "דק ותבלול" ולהלן לא נאמר "יבלת". מנין ליתן את האמור בבהמה באדם ואת האמור באדם בבהמה? תלמוד לומר "גרב" "גרב" לגזירה שוה. "ילפת" "ילפת" לגזירה שוה.

פרק ז

[א] "לא תקריבו" – אי משום בל תקדיש, הרי בל תקדיש אמור למעלה. הא אינו אומר "לא תקריבו" אלא משום בל תשחט.

[ב] "לא תקריבו אלה לה'" – אלה אין אתה מקריב אבל מקריב אתה את שנעבדה בה עבודה.

[ג] והלא דין הוא! ומה אם העגלה – שאין המום פוסל בה – עבודה פוסלת בה, קדשים – שהמומים פוסלים בהם – אינו דין שתהא עבודה פוסלת בהם?! תלמוד לומר "לא תקריבו אלה" – אלה אין אתה מקריב אבל אתה מקריב את שנעבד בה עבודה.

[ד] "ואשה לא תתנו מהם" – אלו החלבים. "לא תתנו" – אין לי אלא כולם, מנין אף מקצתם? תלמוד לומר "מהם" – אף מקצתם. "על המזבח" – זה הדם. "לה'" – זה שעיר המשתלח.

[ה] מנין לרבות כל הפסולים שבשור ושבשה? תלמוד לומר "ושור ושה" – לרבות כל הפסולים שבשור ושבשה.

[ו] "שרוע" – שנשמטה יריכו. "וקלוט" – פרסת רגלו דומה לשל סוס, פרסת רגלו דומה לשל חמור. "נדבה תעשה אותו" – לבדק הבית. ומנין אף לנדר? תלמוד לומר "ולנדר". יכול על המזבח? תלמוד לומר "לא ירצה". אין לי אלא נדר. לנדבה מנין? תלמוד לומר 'ולנדר ולנדבה לא ירצה'. רבי אומר, ממקומו הוא מוכרע שנאמר "ולנדר לא ירצה" – ואיזה קדש מרצה? זה קדשי מזבח שנאמר "ונרצה לו".

[ז] "נדבה תעשה אותו" – אותו עושה נדבה ואי אתה עושה תמים נדבה לבדק הבית.

[ח] מכאן אמרו המקדיש תמים לבדק הבית עובר בעשה. ומנין אף בלא תעשה? תלמוד לומר "וידבר ה' אל משה לאמר", דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים אין בו בלא תעשה.

[ט] "ומעוך וכתות ונתוק וכרות" – כולם בביצים, דברי ר' יהודה. ר' אליעזר אומר כולן בגיד. ר' יוסי אומר "מעוך וכתות" – בביצים. "נתוק וכרות" – בגיד.

[י] "לא תקריבו" – זו היא שאמר ר' יוסי בר' יהודה אי משום בל תקדיש, הרי אמור. ובל תזרק הדם, הרי אמור. ובל תשחט, הרי אמור. ובל תקטיר החלב, הרי אמור. ובל תקטיר מקצתו, הרי אמור. הא אינו אומר כן אלא משום בל תקבל את הדם.

[יא] "לא תקריבו" – אין לי אלא שלא יקריב. מנין שלא יעשו? תלמוד לומר "לא תעשו". אין לי אלא תמימים. בעלי מומים מנין? תלמוד לומר "לא תעשו". אין לי אלא בהמה. חיה ועוף מנין? תלמוד לומר "בארצכם". אין לי אלא בארץ. בחוץ לארץ מנין? תלמוד לומר "לא תעשו". מנין אף באדם? תלמוד לומר 'ובכם' כדברי בן חכינאי.

[יב] מנין שאין מקבלים שקלים מן העכו"ם? תלמוד לומר "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה". אין לי אלא תמידים שהם קרוים "לחם" שנאמר "את קרבני לחמי לאשי". שאר כל קרבנות הצבור מנין? תלמוד לומר "מכל אלה". מנין שהנקבות בסירוס? תלמוד לומר "כי משחתם בהם מום בם". ר' יהודה אומר, "בהם" – אין נקבות בסירוס. "לא ירצו לכם" – מלמד שאין מרצים.

פרשה ח

[א] "שור..כי יולד" – ולא אדם. והלא דין הוא! ומה אם טריפה – שהיא אסורה בחולין – לא עשה בה את המקריבים כקריבים, יוצא דופן – שהוא מותר בחולין – אינו דין שלא נעשה בו את המקריבים כקריבים?! בעל מום יוכיח! שהוא מותר בחולין ועשה בו את המקריבים כקריבים!

[ב] אף אתה אל תתמה על יוצא דופן שאף על פי שהוא מותר בחולין נעשה בו את המקריבים כקריבים... תלמוד לומר "שור... כי יולד" – ולא אדם כי יולד.

[ג] "שור או כשב" – פרט לכלאים. "או עז" – פרט לנדמה. "כי יולד" – פרט ליוצא דופן. "והיה שבעת ימים" – פרט למחוסר זמן. "תחת אמו" – פרט ליתום. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, נאמר כאן "תחת" ונאמר להלן (ויקרא כז, לב) "תחת". מה "תחת" האמור כאן – פרט לכלאים וליוצא דופן ולמחוסר זמן וליתום, אף תחת האמור להלן – פרט לכלאים וליוצא דופן ולמחוסר זמן וליתום. ומה "תחת" האמור להלן פרט לטריפה, אף "תחת" האמור כאן – פרט לטריפה.

[ד] ר' יוסי הגלילי אומר, מה תלמוד לומר "והיה שבעת ימים תחת אמו"? לפי שנאמר (שמות כב, כט) "שבעת ימים יהיה עם אמו", יכול עד שיהיה עם אמו כל שבעה... תלמוד לומר "תחת אמו". אי "תחת אמו", יכול אפילו יצא ממנה כשהיא מתה... תלמוד לומר "עם אמו". הא כיצד? אפילו נתקיימה לו אמו שעה אחת.

[ה] "ומיום השמיני והלאה ירצה" – יכול משמיני ולהלן יהיה מותר ובשמיני עצמו יהיה אסור? תלמוד לומר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לי". יכול יהיה הבכור מותר בשמיני ומשמיני ולהלן יהיה אסור? תלמוד לומר במוקדשים "ומיום השמיני והלאה ירצה". אֲדוֹן אני: הבכור יהא מותר בשמיני ובמוקדשים משמיני ולהלן. מנין

ליתן את האמור בבכור במוקדשים ואת האמור במוקדשים בבכור? תלמוד לומר "אמו" "אמו" לגזירה שוה.

[ו] "ירצה" – אשה לאשים. מנין אף להקדש? תלמוד לומר "...לקרבן אשה". "לה'" – לרבות שעיר המשתלח.

[ז] מנין לשוחט אותו ואת בנו במוקדשים הרי זה בלא ירצה? תלמוד לומר "ירצה לקרבן אשה לה' ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" – מלמד שהשוחט אותו ואת בנו במוקדשים הרי זה בלא ירצה.

[ח] "שור" – ולא חיה. והלא דין הוא! ומה בהמה – שאינה במצות כיסוי – הרי היא במצות אותו ואת בנו, חיה – שהיא במצות כיסוי – אינו דין שתהיה במצות אותו ואת בנו?! תלמוד לומר "שור" – ולא חיה.

[ט] "שה" – ולא עופות. והלא דין הוא! ומה אם בהמה – שאינה באם על הבנים – הרי היא במצות אותו ואת בנו, עוף – שהוא באם על הבנים – אינו דין שיהא במצות אותו ואת בנו?! תלמוד לומר "שה" – ולא עופות.

[י] אילו אמר "ושור ושה ובנו", יכול לא יהא חייב עד שישחט שניהם ובנו! תלמוד לומר "...או שה" – או זה, או זה.

[יא] יכול יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים כבנקבה? ודין הוא! חייב כאן וחייב באם על הבנים. מה אם על הבנים – לא עשה בו את הזכרים כנקבות, אף כאן – לא נעשה בו את הזכרים כנקבות.

[יב] לא! אם אמרת באם על הבנים שלא עשה בו את המזומן כשאינו מזומן, תאמר כאן שעשה את המזומן כשאינו מזומן?! הואיל ועשה את המזומן כשאינו מזומן יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים כבנקבות... תלמוד לומר "אותו" – על אחד הוא חייב ואינו חייב על שנים. (ראה המשך דיון בפרק ח' הבא)

פרק ח

[א] אחר שזכינו לדין, חַיֵּיב כאן וחַיֵּיב באם על הבנים. מה אם על הבן לא עשה בו את הזכרים כנקבות, אף כאן – לא נעשה את הזכרים כנקבות. [ב] אם נפשך לומר "אותו ואת בנו" – את שבנו כרוך אחריו, יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו.

[ג] "אותו ואת בנו" – אין לי אלא אותו ואת בנו. אותו ואת אמו מנין? תלמוד לומר "לא תשחטו" – הרי כאן שנים.

[ד] הא כיצד? את שבא אחד ושחט את הפרה ובא אחד ושחט את אמה ובא אחד ושחט את בתה – שנים האחרונים חייבים. "אותו ואת בנו" – ולא אותה ואת האחים. כיצד?

חמשה אחים ואחר כך שחט את האם – אינו חייב אלא אחת. אבל שחט את האם ואחר כך חמשה אחים – חייב על כל אחד ואחד. "אותו ואת בנו" – ולא אותה ואת אם אמה. כיצד? שחטה ואת אם אמה, שכן הוא רשאי, ואחר כך שחט את האמצעי – סופג את הארבעים. סומכוס אומר משום ר' מאיר, סופג שמונים. שחטה ואת אמה ואת אם אמה – סופג שמונים.

[ו] "אותו ואת בנו" – ולא אותה ואת בת בתה. כיצד? שחטה ואת בת בתה, שכן הוא רשאי, ואחר כך שחט את האמצעית – סופג ארבעים. סומכוס אומר משום ר' מאיר, סופג שמונים. שחטה ואת בתה ואת בת בתה – סופג שמונים.

[ז] "לא תשחטו" – פרט לשוחט ונתנבלה בידו, לנוחר, ולמעקר. – להביא את השוחט לאכילת עכום"ז ולאכילת כלבים.

[ח] השוחט ונמצאת טריפה, השוחט לעכו"ם, השוחט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה – ר' מאיר מחייב ור' שמעון פוטר. השוחט ונתנבלה בידו, הנוחר והמעקר – פטור משום אותו ואת בנו.

[ט] "ביום אחד" – ר' מאיר אומר, יום מיוחד וטעון כרוז.

[י] מכאן אמרו בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו "אֲמָהּ מכרתי לשחוט". אלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה. וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל. אמר ר' יהודה אימתי? בזמן שאין לו ריוח. אבל יש לו ריוח אינו צריך להודיעו. ומודה ר' יהודה במוכר את האֵם לחתן ואת הבת לכלה שהוא צריך להודיעו שהדבר ידוע ששניהם שוחטים ביום אחד.

[יא] ובארבעה פרקים אלו כופים את הטבח לשחוט בכל כרחו. אפילו שור שוה אלף דינרים ואין ללוקח אלא דינר – כופים אותו לשחוט. לפיכך אם מת – מת ללוקח. אבל בשאר ימות השנה אינו כן. לפיכך אם מת – מת למוכר, מפני שלא משך. "יום אחד" האמור ב'אותו ואת בנו' – היום הולך אחר הלילה. זו דרש ר' שמעון בן זומא: לפי שכל הענין שלמעלה ושלמטה אינו מדבר אלא במוקדשים, ובמוקדשים הלילה הולך אחר היום, יכול אף לענין 'אותו ואת בנו' יהיה הלילה הולך אחר היום? נאמר כאן "יום אחד" ונאמר להלן במעשה בראשית "יום אחד". מה "יום אחד" האמור במעשה בראשית – היום הולך אחר הלילה, אף "יום אחד" האמור כאן – היום הולך אחר הלילה.

פרק ט

[א] "וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו ביום ההוא יאכל" שאין תלמוד לומר?! אלא אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה – אף תחלת זביחתו לא תהיה אלא על מנת לאכול ליום אחד.

[ב] אין לי אלא תודה. מנין לכל הנאכלים ליום אחד שלא תהיה זביחתן אלא על מנת לאכול יום אחד? תלמוד לומר "וכי תזבחו זבח תודה" "וכי תזבחו זבח" – לרבות זבחים הנאכלים ליום אחד שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכול ליום אחד.

[ג] "ושמרתם" – זו משנה. "ועשיתם" – זו המעשה. וכל שאינו במשנה אינו במעשה. 'ושמרתם את מצות ה' ועשיתם אותם' – ליתן שמירה ועשיה במצות. "אני ה'" – נאמן לשלם שכר.

[ד] "ולא תחללו" – ממשמע שנאמר 'ולא תחלל', אמור קדש, וכשהוא אומר "ונקדשתי" – מסור את עצמך וקדש שמי. יכול ביחידי? תלמוד לומר "בתוך בני ישראל" – המרובים.

[ה] מכאן אמרו: כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס, אין עושין לו נס. ושלא לעשות לו נס, עושין לו נס. שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר (דניאל, ג): ""לא חשחין אנחנא על דנה פתגם, להתבותך. הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכל לשיזבותנא מן אתון נורא יקדתא ומן ידך מלכא, ישיזב. והן לא, ידיע להוא לך מלכא די לאלהיך (לאלהך), לא איתינא (איתנא) פלחין, ולצלם דהבא די הקימת, לא נסגד"" וכשתפס מרינוס (ס"א טוריינוס) את פפוס ואת לולייניוס אחיו בלודקיא אמר להם "אין אתם מעַמן של חנניה מישאל ועזריה?! יבוא אלקיכם ויציל אתכם מידי!" ואמרו לו "חנניה מישאל ועזריה כשרים היו, ונבוכדנצר היה הגון שיעשה נס על ידו. אבל אתה מלך רשע אתה ואין אתה הגון שיעשה נס על ידך ואנו מחויבים מיתה לשמים. ואם אין אתה הורגנו, הרבה מזיקים לפני המקום, הרבה דובים, הרבה אריות, הרבה נמרים, הרבה נחשים שרפים, הרבה עקרבים שיפגעו בנו. אלא סוף שהמקום עתיד לתבוע דמנו מידך." אמרו, לא נסע משם עד שבאו עליו דיופלי מרומי והוציאו את מוחו בבקעיות.

[ו] "המוציא אתכם מארץ מצרים" – על תנאי הוצאתי אתכם מארץ מצרים. על תנאי שתמסרו את עצמכם לקדש את שמי. "להיות לכם לאלקים" – על כרחכם. "אני ה'" – אני נאמן לשלם שכר.

פרשה ט

[א] ומנין שמעברין את השנה על הגליות שגלו ועדיין לא הגיעו? תלמוד לומר "בני ישראל..מועדי ה'" – עַשֵּׂה את המועדות שיעשו אותם כל ישראל.

[ב] היתה שנה צריכה להתעבר וישבו ונתנו בדבר וגמרו, ולא הספיקו לומר "מעוברת" עד שאירע ניסן. יכול תהא מעוברת? תלמוד לומר "אשר תקראו אותם...מועַדָי" – קראתם אותם, מועדי. ואם לאו, אינם מועדי.

[ג] לא היתה השנה צריכה לעבר ועברוה שוגגים או מזידים או מוטעים. מנין שהיא מעוברת? תלמוד לומר (ויקרא כג, ד) "אשר תקראו אֹתם במועדם". "אתם" – אפילו שוגגים, "אתם" – אפילו מוטעים, "אתם" – אפילו מזידים. אם קראתם אתם, מועדי. ואם לאו, אינם מועדי.

[ד] עברוה בלילה, עברוה משנה לחברתה, פחות חדש או יתר חדש. יכול תהא מעוברת? תלמוד לומר "אותם...אלה הם מועדי" – אין אלה מועדי.

[ה] ומנין שמעברין את השנה מפני הצורך? תלמוד לומר "מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש".

[ו] יכול כשם שמעברין את השנה מפני הצורך כך יעברוה מפני הטומאה? תלמוד לומר (ויקרא כג, ד) "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם בחדש הראשון פסח" – אל יצא חדש הראשון בלא פסח.

[ז] ומה ענין שבת לענין המועדות? אלא ללמד שכל המחלל את המועדות מעלים עליו כאילו חלל את השבתות. וכל המקיים את המועדות מעלים עליו כאילו קיים את המועדות ואת השבתות.

[ח] ומנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה. מנין שהוא חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו? תלמוד לומר "שבת הִוא" "יום הכפורים הוא", דברי ר' עקיבא. ר' יוסי הגלילי אומר אינו חייב אלא אחת.

פרק י

[א] למעלה הוא מדבר בעיבור השנה וכאן הוא מדבר בקידוש חדש. נראה בעליל או שבאו עדים והעידו לפניהם ולא הספיקו לומר "מקודש" עד שחשיכה, מנין מעובר? תלמוד לומר "אשר תקראו אתם" – אם קריתם אתם, מועדָי. ואם לא, אינם מועדָי.

[ב] קדשוהו שלא בעדים או שבאו העדים והעידו ונמצאו זוממים, מנין שיהיה מקודש? תלמוד לומר "אשר תקראו אתם...מועדי" – אם קריתם אתם, מועדָי. ואם לא, אינם מועדָי.

[ג] קדשוהו מזידין או שוגגין או מוטעים, מנין שהוא מקודש? תלמוד לומר "אשר תקראו אתם". "אתם" – אפילו מוטעים, "אתם" – אפילו מזידין, "אתם" – אפילו שוגגים. אם קריתם אתם, מועדָי. ואם לא, אינם מועדָי.

[ד] קדשוהו קודם זמנו או לאחר עיבורו יום אחד, יכול יהא מקודש? תלמוד לומר "אלה הם מועדי", ואין אלו מועדי.
[ה] יכול כשם שמעברין את השנה מפני הצורך כך יקדשו את החדש מפני הצורך? תלמוד לומר (שמות יב, ב) "החדש" – אחר החדש הם הולכים.
[ו] יכול אם הוצרך שני ימים נותנים לו שני ימים? תלמוד לומר (ויקרא כג, ו) "יום" – אין לו אלא יום אחד בלבד. ומנין שמחללים את השבת להעיד עליו? תלמוד לומר "אלה מועדי ה'...אשר תקראו אתם במועדם".
[ז] יכול כשם שמחללים את השבת להעיד עליו כך יחללו את השבת להודיע עליהם שנתקיימו? תלמוד לומר "אשר תקראו" – על קריאתם אתה מחלל את השבת ואין אתה מחלל את השבת להודיע עליהם שנתקיימו.

פרק יא

[א] "בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים" – יכול משתחשך? תלמוד לומר (במדבר כח, טז) "יום". אי "יום", יכול משתי שעות? תלמוד לומר "בין הערבים" – מה בין הערבים מיוחד משפנה יום, אף "יום" – משפנה יום משש שעות ולמעלה. אף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר (ירמיהו ו, ד) "אוי לנו כי פנה יום כי ינטו צללי ערב".
[ב] "ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות" – יום זה טעון מצה ואין חג הסוכות טעון מצה. והלא דין הוא! ומה אם זה – שאין טעון סוכה – טעון מצה, זה – שטעון סוכה – אינו דין שטעון מצה?! תלמוד לומר "הזה" – 'זה' טעון מצה ואין חג הסוכות טעון מצה.
[ג] "חג המצות לה' שבעת ימים" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים טז, ח) "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' ", שביעי בכלל היה, ולמה יצא? להקיש אליו – אלא מה שביעי רשות, אף כולם רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר (?)(דברים טז, ג) 'עליו תאכל מצות' – הכתוב קבעו חובה.
[ד] אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? תלמוד לומר (שמות יב, יח) "בערב תאכלו מצות". אם כן למה נאמר "שבעת ימים מצות תאכלו"? מצה הנאכלת כל שבעה יוצא בה ידי חובתו בפסח, יצאו חלות ורקיקי נזיר שאין נאכלים כל שבעה.
[ה] "והקרבתם אשה לה' שבעת ימים" – מנין אם אין לך פרים – הבא אלים, ואם אין לך אלים – הבא כבשים, ואם אין לך בטהרה – הבא בטומאה? תלמוד לומר "והקרבתם אשה לה'" "שבעת ימים תקריבו אשה לה'" (ויקרא כג, לו), מכל מקום.

פרשה י

[א] "כי תבואו" – יכול משבאו לעבר הירדן? תלמוד לומר "אל הארץ" המיוחדת.
[ב] יכול משבאו לעמון ומואב? תלמוד לומר "אשר אני נותן לכם" – ולא עמון ומואב.
[ג] "וקצרתם את קצירה" – שתהיה תחלה לכל הנקצרים. יכול אף של בית השלחין ושל בית העמקים? תלמוד לומר "קצירכם" – קצירכם של כולכם אמרתי ולא של בית השלחין ובית העמקים.
[ד] 'קציר' – ולא הקטניות. "קצירה" – ולא השחת. ר' יהודה אומר אם התחיל עד שלא הביא שליש קוצר ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וחייב במעשרות. ר' שמעון אומר, אף משהביא שליש מתחיל קוצר ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה וחייב במעשרות. "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן" – אין מצות קצירה בכהן.
[ה] "והניף את העומר לפני ה'" – ג' שמות יש לו: עומר שבלים, עומר תנופה, עומר שמו. "לרצונכם" – אין כופים את הצבור על כורחו. "ממחרת השבת" – מחרת יום טוב. "יניפנו הכהן" – בנין אב לכל התנופות שיהיו בכהן.
[ו] "ועשיתם ביום...כבש..בן שנתו", אף על פי שאין עומר. 'ועשיתם עומר', אף על פי שאין כבש. "ביום הניפכם" – אין תנופה אלא ביום. 'כבש בן שנתו תמים לעולה לה' ' – לא שנה למנין עולם.
[ז] "ומנחתו שני עשרונים סלת בלולה בשמן אשה לה' ריח ניחח" – הרי זה יצא מכלל כל הכבשים ליתן שני עשרונים.
[ח] יכול כשם שנכפל סולתו כך יכפל יינו? תלמוד לומר "יין רביעית". יכול לא יכפל יינו – שאין היין נבלל עם הסולת – אבל יכפול שמנו שהרי השמן נבלל עם הסולת? תלמוד לומר "ונסכה רביעית ההין" – כל נסכיו יהיו רביעית.
[ט] אילו אמר "קלי וכרמל לא תאכלו", יכול אף קטניות בכלל. תלמוד לומר "לחם". אין לי אלא חטים שקרוים "לחם" שנאמר "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה". ומנין לרבות שעורים וכוסמים ושבולת שועל ושיפון? תלמוד לומר "וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה".
[י] "עד הביאכם את קרבן אלקיכם" – זה העומר. יכול זה הכבש? צא וראה מה אמור למטה – משם "הבאת עומר", אף כאן עומר. משקרב העומר מוצאים שוקי ירושלים מלא קמח וקלי – שלא ברצון חכמים, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר ברצון חכמים היו עושים. משקרב העומר הותר החדש מיד. והרחוקים מותרים מחצות היום ואילך. משחרב בית

המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור. אמר ר' יהודה, והלא מן התורה הוא אסור שנאמר "עד עצם היום הזה"?! מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן? מפני שהם יודעים שאין בית דין מתעצלים בו.

[יא] "חוקת עולם" – לבית עולמים. "לדורותיכם" – שינהג הדבר לדורות. "בכל מושבותיכם" – בארץ ובחוץ לארץ. אמר ר' שמעון, שלשה דברים תלוים בארץ ונוהגים בארץ ובחוץ לארץ: החדש, והערלה, והכלאים. החדש אסור מן התורה בכל מקום, והערלה הלכה, והכלאים מדברי סופרים.

פרק יב

[א] "וספרתם לכם" – כל אחד ואחד. "ממחרת השבת" – ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית? אמר ר' יוסי בר' יהודה, כשהוא אומר "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום" – כל ספירתם לא יהיה אלא חמשים יום.

[ב] אם אומר אתה "ממחרת שבת בראשית" פעמים שאתה מונה חמשים ואחד, חמשים ושתים, חמשים ושלש, חמשים וארבע, חמשים וחמשה, חמשים וששה. הא מה אני מקיים "ממחרת השבת"? – ממחרת יום טוב.

[ג] ר' יהודה בן בתירה אומר, "ממחרת השבת" – ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית? כשהוא אומר (דברים טז, ט) "שבעה שבועות תספר לך" – ספירה שהיא תלויה בבית דין, יצאה שבת בראשית שאינה תלויה בבית דין שספירתה בכל אדם.

[ד] ר' יוסי אומר "ממחרת השבת" – ממחרת יום טוב. יכול ממחרת שבת בראשית? וכי נאמר "ממחרת שבת בפסח"? והלא לא נאמר אלא 'ממחרת שבת'. והלא כל השנה מלאה שבתות!? צא וחשוב מאיזה שבת. נאמר כאן 'ממחרת שבת' ונאמר למטה 'ממחרת שבת'. מה 'מחרת שבת' האמור למטה – רגל ותחלת רגל, אף 'מחרת שבת' האמור כאן – רגל ותחלת רגל.

[ה] ר' שמעון בן אלעזר אומר, כתוב אחד אומר (דברים טז, ח) "ששת ימים תאכל מצות" וכתוב אחד אומר (שמות יב, טו) "שבעת ימים מצות תאכלו". הא כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? מצה שאי אתה יכול לאכלה מן החדש כל שבעה אתה יכול לאכלה ששה מן החדש. הא מה אני מקיים "ממחרת השבת"? – ממחרת יום טוב.

[ו] "מיום הביאכם..תספרו" – יכול יקצור, ויביא ויספור אימתי שירצה? תלמוד לומר (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה תחל לספור". אי "מהחל חרמש", יכול יקצור ויספור, ויביא אימתי שירצה? תלמוד לומר "מיום הביאכם..תספרו". יכול יקצור ביום ויספור ביום ויביא ביום? תלמוד לומר "שבע שבתות תמימות תהיינה" – אימתי הם

תמימות, בזמן שמתחיל מבערב. יכול יקצור בלילה ויספור בלילה ויביא בלילה? תלמוד לומר "מיום הביאכם" – אין הבאה אלא ביום. הא כיצד? קצירה וספירה בלילה והבאה ביום.

[ז] "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום" – זו היא שאמר ר' יוסי בר' יהודה כל ספירתך לא תהיה אלא חמשים יום.

[ח] "תספרו חמשים יום" – יכול יספור חמשים ויקדש חמשים ואחד? תלמוד לומר "שבע שבתות תמימות תהיינה". [אי "שבע שבתות תמימות תהיינה"], יכול יספור ארבעים ושמונה ויקדש יום ארבעים ותשעה? תלמוד לומר "תספרו חמשים יום". הא כיצד? מנה ארבעים ותשעה וקדש יום חמשים כיובל.

[ט] "והקרבתם מנחה חדשה לה'" – שתהא חדשה לכל המנחות. אין לי אלא מנחת חטים. מנחת שעורים מנין? כשהוא אומר (במדבר כח, כו) "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם" – אם אינו ענין למנחת חטים, תנהו ענין למנחת שעורים.

פרק יג

[א] "ממושבותיכם" – ולא מחוץ לארץ. "ממושבותיכם" – אף מן העליה. "תביאו" – מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה. מה זה עשרון לחלה, אף מה שאתה מביא ממקום אחר עשרון לחלה. או מה אלו "שני עשרונים" אף הללו "שני עשרונים"? תלמוד לומר "תהיינה" – אלו שני עשרונים ואין הללו שני עשרונים.

[ב] "לחם תנופה שתים" – שיהיו שוות. "שני עשרונים" – שיהיו שוות. "סלת תהיינה חמץ תאפנה" – שאור בודה להן מתוכן ומחמצן, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר אף היא אינה מן המובחר אלא מביא את השאור ונותנו לתוך המדה וממלא את המדה. אמר לו אף היא היתה חסרה או יתירה.

[ג] "בכורים לה'" – ר' שמעון אומר נאמר כאן "בכורים לה'" ונאמר להלן (ויקרא ב, יד) "בכורים לה'" – מה "בכורים" אמורים כאן של ציבור, אף "בכורים" אמורים להלן – משל ציבור. אם תאמרו זו משל ציבור והלן משל יחיד, אמרת לאו. אם זו "ראשית קציר" אין הלן "בכורים לה'" ואם הלן "בכורים לה'" אין זו "ראשית קציר". דברים מחוסרים להלן אמרן הכתוב כאן.

[ד] "והקרבתם על הלחם" – חובה ללחם. "שבעת כבשים תמימים בני שנה" – כבשים אף על פי שאין לחם, דברי ר' טרפון. אם כן למה נאמר "לחם"? מלמד שלא נתחייבו בכשבים עד שנתחייבו בלחם.

[ה] "ופר בן בקר אחד ואלים שנים יהיו עולה לה' ומנחתם ונסכיהם אשה ריח ניחח לה'" – דבר הכתוב בקצרה.

[ו] "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת" – יכול שבעת כבשים ושעיר האמור בחומש הפקודים הם שבעת כבשים ושעיר האמור כאן? וכשאתה מגיע לפרים ולאלים אינם הם. אלא אלו קרבו בגלל לחם ואלו קרבו בגלל היום.

[ז] "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים" – שתהא זביחתן לשם שלמים. "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים" – אמר ר' שמעון על מה שני כבשי עצרת מכפרין? על טומאת מקדש וקדשיו. אם כפר הראשון, על מה השני בא ומכפר? על טומאה שאירעה בין זה לזה. אמור מעתה כך היו ישראל צריכים בכל שעה, אלא שחיסך הכתוב את ישראל.

[ח] "והניף הכהן אתם על לחם הבכורים תנופה לפני ה'..." – יכול יהיה הלחם מלמטה? תלמוד לומר "על שני כבשים". אי "על שני כבשים", יכול לחם על גבי כבשים? תלמוד לומר "על לחם הבכורים". עדיין הדבר צריך. מה מצינו בכל מקום הלחם מלמעלן, אף כאן הלחם מלמעלה. ר' יוסי בן משולם אומר כבשים על גבי הלחם. ומה אני מקיים "על שני כבשים"? – להוציא שבעה. חנינא בן עכינאי אומר מניח שתי הלחם בן ירכותיהם של כבשים ומניף, ונמצא מקיים שתי מקראות הללו, לחם על גבי כבשים, וכבשים על גבי לחם. אמר רבי, לפני מלך בשר ודם אין עושים כן, לפני מלך מלכי המלכים עושין כן?! אלא מניח זה בצד זה ומניף.

[ט] "קדש יהיו לה' לכהן" – לחם אף על פי שאין כבשים, דברי ר' עקיבא. אמר ר' שמעון בן ננס, לא כי, אלא כבשים אף על פי שאין לחם. אמר רבי הדבר שקול. מי מכריע? אמר לו בן ננס, אני אכריע! שכן מצאנו במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם, אף כאן בלא לחם.

[י] אמר ר' שמעון, הלכה כדברי בן ננס אבל אין הטעם כדבריו. שכל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר והאמור בתורת כהנים לא קרב בדמבר, ושבאו לארץ קרבו אלו ואלו, שנאמר "כי תבואו..והבאתם". מכל מקום אני אומר יקרבו כבשים בלא לחם – שהכבשים מתירים את עצמם, ולא לחם בלא כבשים – שאין לו מי יתירנו.

[יא] "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש...ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט" – אמר ר' אוורדימס ברבי יוסי, וכי מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים – פסח ועצרת מכאן, וראש השנה ויום הכפורים מכאן? אלא ללמד שכל מי שהוא מוציא לקט שכחה ופאה ומעשר עני, מעלים עליו כאילו בית

המקדש קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו. וכל מי שאינו מוציא לקט שכחה ופאה ומעשר עני, מעלים עליו כאילו בית המקדש קיים ואינו מקריב קרבנותיו לתוכו.

פרשה יא

[א] "בני ישראל..מקרא קדש" – ואין העכו"ם מקרא קדש. אי "בני ישראל", אין לי אלא בני ישראל. מנין לרבות את הגרים ואת העבדים? תלמוד לומר "יהיה לכם". "שבתון זכרון תרועה מקרא קדש": ר' אליעזר אומר "שבתון" – זו קדושת היום, "מקרא קדש" – קדשהו. אמר לו ר' עקיבא אינו אומר "שבתון" אלא שבות, שכן הוא פותח בשביתה ראשון. אלא "זכרון" – אלו הזכרונות, "תרועה" – אלו השופרות, "מקרא קדש" – זו קדושת היום. ומנין שיהיה כולל עמה את המלכיות? תלמוד לומר (ויקרא כג, כב-כד) "ה' אלקיכם... בחדש השביעי".

[ב] ר' יוסי בר' יהודה אומר מה תלמוד לומר (במדבר י, י) "והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם", שאין תלמוד לומר "אני ה' אלקיכם"!? אלא זה בנין אב – כל מקום שאתה אומר זכרונות את סומך לה את המלכיות.

[ג] כיצד סדר ברכות? אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עמהם, ואינו תוקע. קדושת היום ותוקע. [זכרונות ותוקע – גר"א.] שופרות ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים, דברי ר' יוחנן בן נורי.

[ד] אמר לו ר' עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר? אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל את מלכיות עם קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים.

[ה] רבי אומר עם המלכיות אומר קדושת היום. מה מצינו בכל יום – ברביעית, אף כאן – ברביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר קדושת היום עם הזכרונות. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה מצינו בכל יום באמצע, אף כאן אומרה באמצע. וכשקדשו את השנה באושא ביום הראשון, עמד ר' שמעון בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי ר' יוחנן בן נורי. אמר ר' שמעון בן גמליאל "לא היינו נוהגים כן ביבנה". ביום השני עמד חנניה בנו של ר' יוסי הגלילי ואמר כדברי ר' עקיבא. אמר ר' שמעון בן גמליאל "כך היינו נוהגים ביבנה".

[ו] ומנין שהוא בשופר? תלמוד לומר (ויקרא כה, ט) "והעברת שופר תרועה...בעשור לחדש ביום הכפורים", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי"!? ומה תלמוד לומר "בחדש השביעי"? הרי תרועת שביעי כזו. מה זו בשופר, אף תרועת ראש השנה – בשופר.

[ז] ומנין שהיא פשוטה לפניה? תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה". ומנין שהיא פשוטה לאחריה? תלמוד לומר "תעבירו שופר". אין לי אלא ביובל. בראש השנה מנין? תלמוד לומר (ויקרא כה, ט) "והעברת שופר תרועה...בעשור לחדש ביום הכפורים", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי"!? ומה תלמוד לומר "בחדש השביעי"? הרי תרועת כל חדש שביעי כזו. מה זו פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, אף תרועת ראש השנה – פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

[ח] מנין שלש של שלש שלש? תלמוד לומר (ויקרא כה, ט) "והעברת שופר תרועה", (ויקרא כג, כד) "זכרון תרועה מקרא קדש", (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם" – מלמד שהם שלש של שלש שלש.

[ט] ומנין ליתן את האמור ביובל בראש השנה, ואת האמור בראש השנה ביובל? תלמוד לומר (ויקרא כג, כד) "בחדש השביעי" (ויקרא כה, ט) "בחדש השביעי" לגזירה שוה.

[י] כיצד סדר תקיעות? תוקע ומריע ותוקע, תוקע ומריע ותוקע, שלש תקיעות שהם תשע. שיעור תקיעה כדי תרועה ושיעור תרועה שלשה שברים, שיעור שופר כדי שיהא תוקע.

פרק יד

[א] "מקרא קדש""יום הכפורים הוא...ועניתם את נפשותיכם..וכל מלאכה לא תעשו..כי יום כפורים..." – שיכול אין לי יום הכפורים מכפר אלא אם כן עשאו מקרא קדש, ונתענה, ולא עשה בו מלאכה. ומנין אפילו שלא עשאו מקרא קדש, ולא נתענה בו, ועשה בו מלאכה שהיום מכפר? תלמוד לומר "יום הכפורים הוא" שיכול, אין לי יום הכפורים מכפר אלא עם הקרבנות ועם השעירים. ומנין אף על פי שלא בקרבנות ושלא בשעיר היום מכפר? תלמוד לומר "יום הכפורים הוא". יכול יכפר על השבים ועל שאינם שבים? ודין הוא! חטאת ואשם מכפרים ויום הכפורים מכפר. מה חטאת ואשם אין מכפרים אלא על השבים, אף יום הכפורים לא יכפר אלא על השבים.

[ב] לא! אם אמרת באשם וחטאת – שאין מכפרים על הזדון כשגגה, תאמר ביום הכפורים שהוא מכפר על הזדון כשגגה?! הואיל והוא מכפר על הזדון כשגגה יכפר על השבים ועל שאינם שבים!... תלמוד לומר "אך" – הא אינו מכפר אלא על השבים.

[ג] "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה" (ויקרא כג, כח) – הרי זו אזהרה למלאכה. "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי" (ויקרא כג, ל) – הרי זו עונש למלאכה.

[ד] "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום ונכרתה" (ויקרא כג, כט) – הרי זו עונש עינוי. "והאבדתי" מה תלמוד לומר? לפי שהוא אומר כרת בכל מקום, ואיני יודע מהו, כשהוא אומר "והאבדתי" – לימד על הכרת שאינו אלא אבדן. ומנין שיום הכפורים אסור באכילה ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל? תלמוד לומר "שבתון" – שבות. יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולן? תלמוד לומר "שבתון הוא לכם ועניתם" – הוא אסור בכולן ואין שבת בראשית אסור בכולן.

[ה] "ועניתם את נפשותיכם בתשעה" – יכול יתחיל ויתענה בתשעה? תלמוד לומר "בערב". אי "בערב", יכול משתחשך? תלמוד לומר "ועניתם את נפשותיכם בתשעה". הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום, שכן מוסיפים מן החול על הקדש.

[ו] אין לי אלא מלפניו. מלאחריו מנין? תלמוד לומר "מערב עד ערב". אין לי אלא יום הכפורים. שבת בראשית מנין? תלמוד לומר "תשבתו". ימים טובים מנין? תלמוד לומר "שבתכם". – הא כל שבות (ס"א שביתה) שאתה שובת אתה מוסיף לה מחול על הקדש, בין מלפניו (ס"א מלפניה), בין מלאחריו (ס"א מלאחריה).

[ז] יכול יהיו חייבים על התוספת? תלמוד לומר (ויקרא כג, ל) "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי" – על עצם היום הזה ענוש כרת ואין ענוש כרת על תוספת מלאכה.

[ח] יכול לא יהיו חייבים כרת על תוספת מלאכה אבל יהיו חייבים כרת על תוספת עינוי? תלמוד לומר (ויקרא כג, כט) "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה" – על עצם היום הזה חייבים כרת ואין חייבים כרת על תוספת עינוי. יכול לא יהיה בכלל עונש אבל יהיה בכלל אזהרה? תלמוד לומר (ויקרא כג, כח) "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה" – על עצם היום הזה מוזהרים ואין מוזהרים על תוספת מלאכה.

[ט] יכול לא יהיו מוזהרים על תוספת מלאכה אבל יהיו מוזהרים על תוספת עינוי? ודין הוא! ומה מלאכה – שהיא נוהגת בשבתות וימים טובים – הרי זה אינו מוזהר עליה, עינוי – שאין נוהג בשבתות וימים טובים – אינו דין שלא יהיה מוזהר עליה?! אבל אזהרה לעינוי ליום עצמו לא שמענו. וכשהוא אומר עונש מלאכה, שאין תלמוד לומר, שכבר קל וחמר: ומה אם עינוי – שאינו נוהג בימים טובים ושבתות – הרי הוא ענוש כרת, מלאכה – שהיא נוהגת בימים טובים ושבתות – אינו דין שיהא עונש כרת?! אם כן למה נאמר עונש מלאכה? ללמוד ממנו אזהרה לעינוי. מה עונש מלאכה – לאחר אזהרה, אף עונש עינוי – לאחר אזהרה.

פרשה יב

[א] "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים" ואיני יודע אם שבעה ראשונים ואם שבעה אחרונים... כשהוא אומר "בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסכות שבעת ימים לה'" – הרי שבעה ראשונים ולא שבעה אחרונים.

[ב] "הזה חג הסוכות" – זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה. והלא דין הוא! ומה אם זה – שאינו טעון מצה – טעון סוכה, חג המצות – שהוא טעון מצה – אינו דין שיטעון סוכה?! תלמוד לומר "הזה חג הסוכות" – זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה.

[ג] "חג הסוכות שבעת ימים לה'" – יכול תהיה חגיגה וסוכה לגבוה? תלמוד לומר (דברים טז, יג) "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים". אי "חג הסוכות תעשה לך", יכול יהא חגיגה וסוכה להדיוט? תלמוד לומר "חג הסוכות שבעת ימים לה'". הא כיצד? – חגיגה לגבוה וסוכה להדיוט.

[ד] "ביום הראשון מקרא קדש" – קדשהו! "וביום השמיני מקרא קדש" – קדשהו! במה אתה מקדשו? במאכל, ובמשתה, ובכסות נקיה.

[ה] "כל מלאכת עבודה לא תעשו" – הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהם אסורים במלאכה.

[ו] יכול יהיו אסורים בכל מלאכה? תלמוד לומר (ויקרא כג, לו) "הוא" – הוא אסור בכל מלאכה ואין ימי מועד אסורים בכל מלאכה, דברי ר' יוסי הגלילי.

[ז] ר' עקיבא אומר מה תלמוד לומר "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש"? אם לענין ימים טובים, כבר ימים טובים אמורים שנאמר "מלבד שבתות ה' ", ואומר (ויקרא כג, לט) "ביום הראשון שבתון..וביום השמיני שבתון". אם כן למה נאמר "אשר תקראו אותם מקראי קדש"? אלא אלו ימי מועד שאסורים במלאכה.

[ח] יכול יהיו אסורים בכל מלאכת עבודה? תלמוד לומר "הוא" – הוא אסור בכל מלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורים בכל מלאכת עבודה.

[ט] "להקריב אשה לה' עולה ומנחה" – אם אין עולה, אין מנחה. שתקדום עולה למנחה. שאם קדמה מנחה לעולה – פסולה. "זבח ונסכים" – אם אין זבח, אין נסכים. שיקדם זבח לנסכים. שאם קדמו נסכים לזבחים – פסולים. "דבר יום ביומו" – מלמד שכל היום כשר למוספים. "ביומו" – עבר זמנו, אינו חייב באחריותו. יכול לא יהיו חייבים באחריות

נסכים למחר? תלמוד לומר (במדבר כט, כד) (במדבר כט, לז) "מנחתם ונסכיהם" – למחר.

[י] מנין למוספי שבת שיקרבו עם אמורי הרגל? תלמוד לומר "מלבד שבתת ה'". "ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר תתנו לה'" מה תלמוד לומר? שיכול, אין לי קרב ברגל אלא קרבנות הרגל בלבד. מנין קרבנות היחיד, וקרבנות הציבור, ושהוקדשו ברגל שיבואו ברגל? תלמוד לומר "מלבד שבתות ה' ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם". "אשר תתנו לה'" – אלו העופות והמנחות, לרבות את כולם, שכולם יבואו ברגל.

פרק טו

[דברי הספרא כאן הם המשך דברים של הפרק הקודם, פרשה יב, עיין שם] [א] יכול רשות? תלמוד לומר (במדבר כט, לט) "אלה תעשו לה' במועדיכם" – אם להתיר, כבר התיר. אם כן למה נאמר "אלה תעשו לה' במועדיכם"? אלא קבעם חובה שיבואו ברגל כולם.

[ב] יכול באיזה רגל שירצה? תלמוד לומר (דברים יב, ה) "ובאת שמה והבאתם שמה" – אם להתיר, כבר התיר. אם לקבוע, כבר קבוע. אם כן למה נאמר "ובאת שמה והבאתם שמה"? אלא זה רגל ראשון שפגעת בו.

[ג] יכול אם עבר רגל ולא הביא יהי עובר עליו משום בל תאחר? תלמוד לומר (במדבר כט, לט) "אלה תעשו לה' במועדיכם" – אינו עובר משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי [כל] השנה כולה. ר' שמעון אומר שלשה רגלים כסדרן, וחג המצות ראשון.

[ד] כיצד? נדר לפני הפסח – עד שיעברו עליו הפסח והעצרת והחג. נדר לפני עצרת – עד שיעברו עליו העצרת והחג והפסח ועצרת והחג. נדר לפני החג – עד שיעברו עליו החג ופסח ועצרת וחג.

[ה] בית שמאי אומרים יכול יחוג אדם ביום טוב? תלמוד לומר "אך" – במועד אתה חוגג ואין אתה חוגג ביום טוב. בית הלל אומרים יכול יחוג אדם בשבת? תלמוד לומר "אך" – ביום טוב אתה חוגג ואין אתה חוגג בשבת.

[ו] "באספכם את תבואת הארץ" – עַבֵּר את השנה שתיעשה החג באסיפת הפירות.

[ז] יכול באסיפת כל הפירות? תלמוד לומר (דברים טז, יג) "באספך מגרנך ומיקבך". "מגרנך" – ולא כל גרנך. "מיקבך" – ולא כל יקביך. אי "באספך מגרנך ומיקבך", יכול מקצתם? תלמוד לומר "באספכם את תבואת הארץ". כיצד? השתדל לעבר את השנה שתעשה את החג באסיפת רוב הפירות (בס"א ברוב אסיפת כל הפירות).

[ח] "תחגו את חג ה' שבעת ימים" – בתשלומין כל שבעה. "ביום הראשון שבתון" – שבות. "וביום השמיני שבתון" – שבות.

פרק טז

[א] "ולקחתם לכם" – ר' יהודה אומר נאמר כאן 'לקיחה' ונאמר להלן (שמות יב, כא) 'לקיחה'. מה 'לקיחה' האמורה להלן אגודה, אף כאן – אגודה. וחכמים אומרים אף על פי שאינו אגוד – כשר.

[ב] "ולקחתם לכם" – כל אחד ואחד. "לכם" – משלכם, ולא את הגזול. מכאן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו, אלא אם כן רצה נותנו מתנה לחבירו וחבירו לחבירו – אפילו הן מאה. מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באים בספינה ולא נמצא לולב כי אם ביד רבן גמליאל בלבד. ונתנו רבן גמליאל מתנה לר' יהושע, ור' יהושע לר' אלעזר בן עזריה, ור' אלעזר בן עזריה לר' עקיבא. וכולם יצאו ידי חובתם.

[ג] "ביום" – ולא בלילה. "ביום הראשון" – ואפילו בשבת. "ביום הראשון" – אין דוחה את השבת אלא יום הראשון בלבד. (ס"א אלא על יום טוב הראשון בלבד)

[ד] "פרי עץ" – את שטעם עצו דומה לפריו, זה אתרוג. בן עזאי אומר "הדר" – הדר באילנות משנה לחברתה.

[ה] "כפות תמרים" – ר' טרפון אומר כְּפוּת. ואם פרוד – יכפתנו.

[ו] "וענף עץ עבות" – את שענף עציו דומה לקליעה, זה הדס. "וערבי נחל" – אין לי אלא של נחל. של בעל ושל הרים מנין? תלמוד לומר "וערבי נחל". אבא שאול אומר "ערבי נחל" – שתים, ערבה ללולב וערבה למקדש.

[ז] ר' ישמעאל אומר "פרי עץ הדר" – אחד. "כפת תמרים" – אחד. "וענף עץ עבות" – שלשה. "וערבי נחל" – שתים. ואפילו שתי דליות ואחד שאין קטום. ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים. ר' עקיבא אומר "פרי עץ הדר" – אחד. "כפת תמרים" – אחד. "וענף עץ עבות" – אחד. "וערבי נחל" – אחד. הא כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת. ר' אליעזר אומר יכול אף האתרוג יהיה עמהם בכלל אגודה? וכי נאמר "פרי עץ הדר וכפות תמרים"?! הא כיצד? אתרוג לעצמו, הללו אגודה לעצמם.

[ח] ומנין שמעכבים זה את זה? שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל" – שתהא לקיחה תמה, מלמד שהם מעכבים זה את זה.

[ט] "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" – ולא בגבולים כל שבעה. ומשחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

פרק יז

[א] "וחגתם אותו חג לה' שבעת ימים": לפי שנאמר (דברים טז, טו) "שבעת ימים תחוג לה' אלקיך", יכול יטעון חגיגה כל שבעה? תלמוד לומר "אותו" – יום אחד בלבד.

[ב] ואם כן למה נאמר "שבעת ימים"? בתשלומין כל שבעה.

[ג] ומנין שאם לא חג ביום טוב הראשון של חג, חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון? תלמוד לומר "בחדש השביעי תחוגו". יכול אם לא חג ברגל חוגג אחר הרגל? תלמוד לומר "תחוגו אותו" – במועד אתה חוגג ואי אתה חוגג חוצה לו.

[ד] "בסוכות" – ולא בסוכה שבתוך הבית. ולא בסוכה שתחת האילן. ולא בסוכה שתחת סוכה. ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה, התחתונה כשרה.

[ה] "תשבו" – אין "תשבו" אלא כעין תדורו. מכאן אמרו: אוכל בסוכה, ושותה בסוכה, ומטייל בסוכה, ומעלה כליו בסוכה. אין לי אלא ימים. לילות מנין? הריני דן: נאמר כאן 'שבעה' ונאמר 'שבעה' (ויקרא ח, לה) באהל מועד. מה 'שבעה' האמור באהל מועד עשה בהן לילות כימים, אף 'שבעה' האמורים כאן – נעשה בהן לילות כימים.

[ו] או כלך לדרך זה: נאמר כאן 'שבעה' ונאמר 'שבעה' בלולב. מה 'שבעה' האמורים בלולב לא עשה בהם את הלילות כימים, אף 'שבעה' האמורים כאן – לא נעשה בהם את הלילות כימים.

[ז] נראה למי דומה: דנים 'שבעה' שהם תדירים כל היום מ'שבעה' שהם תדירים כל היום, ואל יוכיחו 'שבעה' שבלולב שאינם תדירים כל היום.

[ח] או כלך לדרך זה: דנים 'שבעה' שהם מנהג לדורות מ'שבעה' שהם מנהג לדורות, ואל יוכיחו 'שבעה' שבאהל מועד שאין מנהג לדורות... תלמוד לומר "תשבו...שבעת ימים" "תשבו שבעת ימים" לגזריה שוה. מה "תשבו...שבעת ימים" שנאמר באהל מועד – עשה בהם את הלילות כימים, אף "תשבו שבעת ימים" האמורים כאן – נעשה בהם את הלילות כימים.

[ט] "אזרח" – זה אזרח. "האזרח" – להוציא את הנשים. "כל האזרח" – לרבות את הקטנים. "בישראל" – לרבות גרים ועבדים משוחררים.

[י] "ישבו בסוכות" – בסוכות של כל דבר. שהיה ר' יהודה אומר, והדין נותן שלא תהא סוכה אלא מארבעת המינים: ומה אם לולב – שאינו נוהג בלילות כבימים – אינו בא

אלא מארבעת המינים, סוכה – שהיא נוהגת בלילות כבימים – אינו דין שלא תהא אלא מארבעת המינים?! אמרו לו לר' יהודה כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל, אינו דין – הא, אם לא מצא מארבעת המינים ישב לו שלא בסוכה?! והכתוב אומר "ישבו בסוכות" – בסוכות של כל דבר.

[יא] וכן עזרא אומר (נחמיה ח טו): "ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב" "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים": ר' אליעזר אומר סוכות ממש היו. ר' עקיבא אומר, ענני כבוד היו. "בהוציאי אותם מארץ מצרים" – מלמד שאף הסוכה זכר ליציאת מצרים.

[יב] "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" – מלמד שהיה משה אומר להם לישראל הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג. בלשון שהיה שומע, בו בלשון הוא אומר לישראל, וכל פרשיות נאמרו בענין אחד. ר' יוסי הגלילי אומר, "מועדי ה'" נאמרו, ולא נאמר שבת בראשית עמהם. בן עזאי אומר, נאמרו "מועדי ה' ", ולא נאמרה פרשת נדרים עמהם.

[יג] רבי אומר, מה תלמוד לומר "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל"? לפי שלא למדנו אלא על הפסח ועל התמיד שידחו את השבת שנאמר בהם "במועדו". שאר כל קרבנות הציבור מנין? נאמר (במדבר כט, לט) "אלה תעשו לה' במועדיכם". לעומר ולקרב עמו, ולשתי הלחם ולקרב עמהם לא שמענו... וכשהוא אומר "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" – קבע מועד לכולם.

פרשה יג

[א] "צו" – אין "צו" אלא זירוז, מיד ולדורות. אמר ר' שמעון, ביותר כל מקום שיש בו חסרון כיס. "ויקחו אליך" – אתה גזבר לדבר. "שמן זית" – ולא שמן שומשמין, ולא שמן אגוזים, ולא שמן צנונות. "שמן זית" – מזיתו. מכאן אמרו שלשה זיתים ובו שלשה שלשה שמנים: הזית הראשון: מגרגרו בראש הזית וכונסן לתוך הבד וטוחנו בריחים ונותנם בסלים והיוצא מהם – ראשון. פורקם וטוחנם שניה וטוענם בקורה – היוצא מהם שני. וחזר וטחן – זה שלישי. הראשון למנורה והשאר למנחות.

[ב] הזית השני: מגרגרו בראש הגג וכונסו לתוך הבד וטוחנו בריחים ונותנו בסלים והיוצא מהם – ראשון. פורקן וטוחנן שניה וטוענן בקורה – היוצא מהם שני. חזר וטחן וטען – זה שלישי. הראשון למנורה והשאר למנחות.

[ג] הזית השלישי: עוטנו בבית הבד עד שילקה ומעלהו ועושהו תמרה בראש הגג. כונסן לבית וטוחנם בריחים ונותנם בסלים – היוצא מהם ראשון. פורקן וטוחנם שנית וטענם בקורה – היוצא מהם שני. חזר וטחן וטען – זה שלישי. הראשון למנורה והשאר למנחות.
[ד] ר' יהודה אומר לא היה טוחנם בריחים אלא כותשן במכתשת, ולא היה טוענם בקורה אלא באבנים, ולא היה נותנם בתוך הסל אלא סביבות הסל נותנם וקודח מתוך הסל.
[ה] הראשון שבראשון – אין למעלה הימנו. השני שבראשון והראשון שבשני – שוים. השלישי שבראשון והשני שבשני והראשון שבשלישי – שוים. השלישי שבשני והשני שבשלישי – שוים. השלישי שבשלישי – אין למטה הימנו.
[ו] "זך" – שיהא נקי. "כתית" – ר' יהודה אומר, אינו אומר "כתית" אלא כתוש. יכול לא יהא כתית כשר למנחות? וכשהוא אומר (שמות כט, מ) "ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע ההין" לימד על הכתית שהוא כשר למנחות. הא מה אני מקיים "כתית למאור"? לא כתית למנחות.
[ז] "להעלות נר תמיד" – שתהא שלהבת עולה. "להעלות נר" – שתהא נר המערבי דולק תדיר, שממנו יהא מתחיל ובו יהא מסיים. ובשעה שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות הוא היה מקדים לפניהם. כיצד? נכנס ומצא שני נרות מזרחיים דולקים – מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו מדליקין את המנורה בין הערבים. מצאו שכבה – מדשנו ומדליקו ממזבח העולה. "תמיד" – אף בשבת. "תמיד" – אף בטומאה.
[ח] "מחוץ לפרוכת העדות" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (שמות מ, כד) "וישם את המנורה באהל מועד נוכח השלחן" איני יודע אם סמוכה לפרוכת, אם סמוכה לפתח... וכשהוא אומר "מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד" מלמד שהיא סמוך לפרוכת יותר מן הפתח.
[ט] "העדות" – עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל. וכי צריכים לנר? והלא כל ארבעים שנה שעשו ישראל במדבר לא צרכו לנר, שנאמר (שמות מ, לח) "כי ענן ה' על המשכן ואש תהיה לילה בו". אם כן למה נאמר "העדות"? עדות לכל באי העולם שהשכינה בישראל.
[י] "יערך אותו אהרן ובניו" (שמות כז, כא) מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (במדבר ח, ב) "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", יכול יהיה כהן אחד נכנס בשבעה נרות? תלמוד לומר "להעלות נר תמיד". יכול לא יהא כהן אחד נכנס בשבעה נרות אבל יהיו שבעה כהנים נכנסים בשבעה נרות? תלמוד לומר "יערך אותו אהרן ובניו" – הא אהרן ובניו אינן עורכים אלא אחד.

[יא] "מערב עד בקר" – תן להם מִדָּתן שיהיו דולקים מערב עד בקר, ושלא תהא להם עבודה מערב עד בקר אלא הם. "תמיד" – אף בשבת. "תמיד" – אף בטומאה.
[יב] "על המנורה הטהורה" – על טהרה של מנורה, שלא יסמכם בקיסמים ובצרורות. "יערך את הנרות לפני ה'" – שלא יתקן מבחוץ ויכניס. "תמיד" – אף בשבת. "תמיד" – אף בטומאה.

פרק יח

[א] "...סולת ואפית אותה" – מנין אף חטין יקח? תלמוד לומר "ולקחת סולת". יכול אף שאר מנחות נלקחות חטין? תלמוד לומר "אותה" – זו נלקחת חטין ואין שאר מנחות נלקחות חטין.
[ב] "שתים עשרה חלות" – שיהיו שוות. "שני עשרונים" – שיהיו שוים. "החלה האחת" – כל לישתה ועריכתה לא יהיו אלא אחת אחת. ומנין שאף שתי הלחם לישתן ועריכתן אחת אחת? תלמוד לומר "יהיה החלה האחת". ומנין שירדו לתנור שתים שתים? תלמוד לומר "ושמת אותם". יכול אף שתי הלחם ירדו לתנור שתיהם? תלמוד לומר "אותם"[– זו נאפית שתים שתים ושתי הלחם נאפים אחת אחת.] "ושמת אותם" – לטפוס. ושלשה טופסים היו שם: נותנם לטפוס כשהם בצק, ובתנור היה להם טפוס, וכשהוא רודם נותנם לטפוס כדי שלא יתקלקל.
[ג] "שתים מערכות" – יכול שמונה וארבע? תלמוד לומר "שש המערכת". אי "שש המערכת", יכול שש ושש ושש? תלמוד לומר "שתים עשרה". אי "שתים עשרה", יכול ארבע וארבע וארבע? תלמוד לומר "שתים מערכות שש המערכת" – הא עד שיאמרו שלשה כתובים ואם לאו לא שמענו.
[ד] "על השלחן הטהור" – על טהרו של שולחן, שלא יהיו הסניפים מגביהים את הלחם מעל גבי השולחן. מכאן אמרו ארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלים מראשיהם, שהיו סומכים בהם (ס"א שיהו סמוכים בהם) שנים לסדר זה ושנים לסדר זה. ועשרים ושמונה קנים בחצי קנה חלול – י"ד לסדר זה וי"ד לסדר זה.
[ה] "ונתת על המערכת" – יכול מערכה אחת? הריני דן: נאמר כאן "מערכת" ונאמר להלן "מערכת". מה "מערכת" האמור להלן תופס שתים מערכות, אף "מערכת" האמור כאן – תופס שתים מערכות.
[ו] "לבונה זכה" – שתהיה ברורה. "והיתה ללחם" – חובה ללחם. "והיתה ללחם" – מלמד שהיתה מעכבת ומפגלת ופוסלת את הלחם. "והיתה ללחם" – אינה על גבי לחם אלא נותנה לשני בזיכים שיש להם שוליים ונותנם על גבי השולחן כדי שלא יבצעו את הלחם.

[ז] "לאזכרה" – ר' שמעון אומר נאמר כאן "אזכרה" ונאמר להלן (ויקרא ה, יב) "אזכרה". מה "אזכרה" אמורה להלן – מלא הקומץ, אף כאן – מלא הקומץ. מלמד שהיא טעונה שני קמצים, מלא הקומץ לסדר הזה ומלא הקומץ לסדר הזה.
[ח] "ביום השבת ביום השבת" – עורך חדשה ובשבת יקטיר ישנה. "יערכנו" – אין עורך עמו קנים בשבת אלא נכנס מערב שבת ושומטם ונותנם לארכו של שולחן – כל הכלים שהיו במקדש אורכן לאורכו של הבית חוץ מן הארון--
[ט] ואחר שבת היה נכנס וסודר שלשה תחת כל אחד ואחד ושנים תחת העליונה לפי שאין עליה משאוי. "מאת בני ישראל" – מרצון בני ישראל. "ברית עולם" – ממי שהברית שלו.
[י] "והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדוש" – מלמד שאכילתה במקום קדוש. אין לי אלא אכילתה במקום קדוש. מנין אף לישתה ועריכתה במקום קדוש? תלמוד לומר "והיתה". [מנין שאף שתי הלחם] לישתן ועריכתן במקום קדוש? תלמוד לומר "כי קדש קדשים". ר' יהודה אומר כל מעשיהם בפנים. ר' שמעון אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה וכשרות בבית פגי.
[יא] "הוא" – שאם נפרסה אחת מהם כולם פסולות. "לו" – יכול לו לבדו? תלמוד לומר "ולבניו". אי "ולבניו", יכול לבניו ולא לו? תלמוד לומר "לאהרן". הא כיצד? לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת. מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים – אוכלים שלא במחלוקת. "מאשי ה'" – אין להם אלא לאחר מתנת האישים. "חק עולם" – לבית עולמים.

פרשה יד

[א] "ויצא בן אשה ישראלית" – מנין יצא? מבית דינו של משה. שבא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו "מה טיבך ליטע בתוך מחנה דן?" אמר להן "מבנות דן אני!". אמרו לו הכתוב אומר (במדבר ב, ב) "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל". נכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב ועמד וגדף. "והוא בן איש מצרי" – אף על פי שלא היו ממזרים באותו שעה הוא היה כממזר. "בתוך בני ישראל" – מלמד שנתגייר. "וינצו במחנה" – על עסקי מחנה. "בן הישראלית ואיש הישראלי" – זה שכנגדו.
[ב] "ויקב בן האשה הישראלית את השם" – זה שם המפורש ששמע בסיני. "ויקלל" – אינו אומר "ויברך" כענין שנאמר (מלכים א כא, יג) "ברך נבות אלקים ומלך" אלא "ויקלל" – מלמד שאין הורגים בכינוי.

[ג] אמר ר' יהושע בן קרחה, בכל יום דנים את העדים בכינוי – "יכה יוסי את יוסי". נגמר הדין, לא היו הורגים בכינוי, אלא מוציאין את כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שבהם ואומרים לו "אמור מה ששמעת בפירוש!". והוא אומר. והדיינים עומדים על רגליהם וקורעים, ולא מאחים. והשני אומר "אף אני כמוהו". והשלישי אומר "אף אני כמוהו". ואין העדים צריכים לקרוע (ס"א ליקרע) שכבר קרעו משעה ששמעו.

[ד] "ויביאו אותו אל משה" – ולא הביאו המקושש עמו. "ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן" – גנאי הוא לו וגנאי לאמו וגנאי למשפחתו וגנאי לשבטו שיצא ממנו. וכנגדו אתה אומר (שמות לח, כג) "ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחושב" – שבח הוא לו ושבח לאביו ושבח למשפחתו ושבח לשבטו שיצא ממנו.

[ה] "וינחהו במשמר" – ולא הניחו המקושש עמו. ושניהם היו בפרק אחד. ויודעים היו במקושש שהוא חייב מיתה שנאמר "מחלליה מות יומת" אבל לא היו יודעין באיזה מיתה יומת שנאמר (במדבר טו, לד) "כי לא פורש מה יעשה לו". וכאן הוא אומר "לפרוש להם על פי ה'" – מלמד שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו.

פרק יט

[א] "וידבר ה' אל משה לאמר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה" – מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ. "וסמכו..השומעים" – אלו העדים. "כל השומעים" – אלו הדיינים. "ידיהם" – ידי כל אחד ואחד.

[ב] "ידיהם על ראשו" – סומכים ידיהם עליו ואומרים לו "דמך בראשך, שאתה גרמת לכך!".

[ג] "ורגמו אותו" – ולא כסותו. "כל העדה" – וכי כל העדה רוגמתו?! אם כן למה נאמר "העדה"? אלו עדים במעמד כל העדה. יכול הוראת שעה היתה? תלמוד לומר "ואל בני ישראל תדבר לאמר..." – יהא מנהג לדורות.

[ד] "איש" – מה תלמוד לומר "איש איש"? להביא את העכו"ם שיהיו נהרגים על קללת השם כישראל. אבל אינם נהרגים אלא בסייף שלא נתנה מיתה לבני נח אלא דין הרג לבד.

[ה] "כי יקלל אלקיו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ונוקב שם ה' מות יומת", שיכול אין לי חייבים מיתה אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינוים? תלמוד לומר "כי יקלל אלקיו", דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל שאר כל הכינוים באזהרה.

[ו] "ונשא חטאו" – ר' יהודה אומר, נאמר כאן 'נשיאת חטא' ונאמר להלן (במדבר ט, יג) 'נשיאת חטא'. מה 'נשיאת חטא' אמור להלן – כרת, אף כאן – כרת.

[ז] "ונוקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה" – יהיו כל העדה כבעלי דבב לו. 'גר' – זה הגר. "כגר" – לרבות נשי גרים. 'אזרח' – זה אזרח. "כאזרח" – לרבות נשי אזרחיים. "בנקבו שם יומת" – אמר ר' מנחם בר' יוסי להביא את המקלל אביו ואמו שלא יהיו חייבים עד שיקללם בשם.

פרק כ

[א] "ואיש כי יכה" – אין לי אלא איש מכה. אשה מכה מנין? תלמוד לומר (שמות כא, יב) "מכה" – בין איש, בין אשה. אין לי אלא שהכה את האיש. הכה את האשה מנין? ואת הקטן מנין? תלמוד לומר "כי יכה...נפש" – בין איש, בין אשה, בין קטן. יכול אפילו הכה את הנפלים יהא חייב? תלמוד לומר "איש" – מה "איש" מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים שאינן בני קיימא. "כי יכה כל נפש" – עד שיכה כל נפשו. להביא את שהכה ויש בו כדי להמית ובא אחר והמית, הרי זה חייב.

[ב] אילו אמר "מכה נפש בהמה ישלם" הייתי אומר מכה אדם ישלם בהמה, וכשהוא אומר "ישלמנה" – בבהמה עסקתי.

[ג] "ואיש כי יתן מום בעמיתו" – אין לי אלא בזמן שנתן בו מום. מנין צרם באזנו, תלש בשערו, רקק והגיע בו הרוק, והעביר טליתו ממנו, ופרע ראשה של אשה בשוק? תלמוד לומר "כאשר עשה כן יעשה לו".

[ד] ומנין הכהו כלאחר ידו בלוח ובפנקס ובבטימסמירות שבידו? תלמוד לומר "כאשר עשה".

[ה] מנין אחזו והעמידו בחמה ונשתרב, בצינה ונצטנן, השיך בו את הכלב, השיך בו את הנחש? תלמוד לומר "עשה".

[ו] יכול אפילו אמר לו "המתן לי כאן בחמה" ונשתרב, "בצינה" ונצטנן, שיסה בו את הכלב, שיסה בו את הנחש? תלמוד לומר "מום". מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב מיעט!? מרבה אני את אלו שהם מעשה ביד ומוציא אני את אלו שאין מעשה ביד.

[ז] יכול סימא את עינו, יסמא את עינו? קיטע את ידו, יקטע את ידו? שיבר את רגלו, ישבר את רגלו? תלמוד לומר "ומכה בהמה..מכה אדם" – מה מכה בהמה בתשלומין, אף מכה אדם בתשלומין. אם נפשך לומר (במדבר לה, לא) "ולא תקחו כופר לנפש רוצח" – לרוצח אין אתה נוטל כופר, נוטל אתה לאיברים כופר.

[ח] "ומכה בהמה..מכה אדם" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "מכה אביו ואמו", יכול לא יהיה חייב עד שיכה שניהם כאחת? תלמוד לומר "ומכה אדם" – אפילו אחד מהם. יכול

אפילו הכהו ולא עשה בו חבורה יהא חייב? תלמוד לומר "ומכה בהמה..ומכה אדם" – מה מכה בהמה עד שיעשה בה חבורה אף מכה אדם עד שיעשה בו חבורה. יכול אפילו הכהו לאחר מיתה יהא חייב? תלמוד לומר "ומכה בהמה..ומכה אדם" – מה מכה בהמה בחייה אף מכה אדם בחייו.

[ט] "משפט אחד יהיה לכם" – כמשפט דיני נפשות דיני ממונות. מה דיני נפשות בדרישה וחקירה, אף דיני ממונות בדרישה וחקירה. אי מה דיני נפשות בעשרים ושלש אף דיני ממונות בעשרים ושלש? תלמוד לומר "עין תחת עין", ריבה.

[י] "וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה" – זה הוא שאמר מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ. "וירגמו אותו" – ולא כסותו. "אבן"-- מלמד שאם מת באבן אחת, יצא. "ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" – אף לסמיכה, אף לדחיה, אף לתליה, אף ל"לא תלין נבלתו על העץ".

בהר

פרשה א

[א] "וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר" – מה ענין שמיטה אצל הר סיני? והלא כל המצות נאמרו מסיני!? אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני.

[ב] "כי תבאו...": יכול משבאו לעבר הירדן? תלמוד לומר "אל הארץ" – ארץ המיוחדת. יכול משבאו לעמון ומואב? תלמוד לומר "אשר אני נותן לכם" – ולא עמון ומואב. מנין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו, חילקו למשפחות ולא חילקו לבתי אבות, חילקו לבתי אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את חלקו – יכול יהיו חייבים בשמיטה? תלמוד לומר "שדך" – שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו. "כרמך" – שיהא כל אחד ואחד מכיר את כרמו.

[ג] נמצאת אתה אומר כיון שעברו ישראל את הירדן נתחייבו בחלה ובערלה ובחדש. הגיע ששה עשר בניסן נתחייבו בעומר. שהו חמשים יום נתחייבו בשתי הלחם. לארבעה עשרה שנה נתחייבו במעשרות והתחילו מונים לשמיטה. לעשרים ואחת עשו שמיטה. לששים וארבע עשו יובל.

[ד] "ושבתה הארץ" – יכול מלחפור בורות שיחין ומערות ומלתקן את המקואות? תלמוד לומר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר". אין לי אלא לזרע ולזמור. לחריש ולעידור,

לניכוש ולכסוח ולבקוע מנין? תלמוד לומר 'שדך לא' ו'כרמך לא' – כל מלאכה שבשדך ושבכרמך.
[ה] ומנין שאין מזבלין ואין מפרקים ואין מעשנים בעלים ואין מאבקים? תלמוד לומר 'שדך לא'. ומנין שאין מקרסמים ואין מזרדין ואין מפסגין באילנות? תלמוד לומר 'כרמך לא'.
[ו] אי "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר", יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא ימלא את הנקעים שתחת הזיתים, ולא יעשה עגיות בין אילן לחבירו? תלמוד לומר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" – הזרע והזמיר בכלל היו, ולמה יצאו? להקיש להם: מה 'זרע וזמיר' מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן.
יכול אף שנת היובל תהיה עולה למנין שני שבוע? תלמוד לומר "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך" – שני זרעים עולות ממנין שני שבוע ואין שנת היובל עולה למנין שני שבוע.
[ז] מנין לאורז ולדוחן ולפרגום ולשומשמין שהשרישו לפני ראש השנה, כונסן אתה בשביעית? תלמוד לומר "ואספת את תבואתה" – בשביעית.
[ח] יכול אף על פי שלא השרישו? תלמוד לומר "שש שנים תזרע שדך..ואספת" – ששה זרעים וששה אסיפים, לא ששה זרעים ושבעה אסיפים.
[ט] ר' יונתן בן יוסף אומר, מנין לתבואה שהביאה שליש לפני ראש השנה, כונסה אתה בשביעית? תלמוד לומר "ואספת את תבואתה" – משהביאה שליש.

פרק א

[א] ומנין לשלשים יום לפני ראש השנה הרי הם ככל השנה? תלמוד לומר "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ". מיכן אמרו: בנות שוח, שביעית שלהם שניה מפני שהם עושות לשלש שנים. ר' יהודה אומר הפרסיות, שביעית שלהם מוצאי שביעית שהם עושות לשתי שנים. אמרו לו, לא אמרו אלא בבנות שוח.
[ב] "שבת לה'" – כשם שנאמר בשבת בראשית "שבת לה'" כך נאמר בשביעית "שבת לה'". "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" – כל מלאכה שבשדך וכל מלאכה שבכרמך.
[ג] "את ספיח קצירך לא תקצור" – מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית. "ואת ענבי נזירך לא תבצור" – מן השמור בארץ אין אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר. "לא תבצור" – לא תבצור כדרך הבוצרים. מיכן אמרו: תאנים של שביעית אין קוצים אותם במוקצה אבל קוצה אותה בחורבה. אין דורכים ענבים בגת אבל דורכים

בעריבה. אין עושים זיתים בבד ובקוטב אבל כותש ומכניס לבדידה. ר' שמעון אומר אף טוחן הוא בבד ומכניס לבדידה.

[ד] "שנת שבתון יהיה לארץ" – כיון שיצאת שביעית, אף על פי שפירותיו שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן. אבל פירותיו אסורים עד טו' בשבט.

[ה] "והיתה שבת הארץ לכם" – מן השבות [בארץ ס"א] אתה אוכל ואין אתה אוכל מן המשומר (ס"א השמור). מיכן אמרו: שדה שנטייבה – בית שמאי אומרים אין אוכלים פירותיה בשביעית, ובית הלל אומרים אוכלים. בית שמאי אומרים אין אוכלים פירות שביעית בטובה. ובית הלל אומרים בטובה ושלא בטובה. ר' יהודה אומר חילוף הדברים! זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

[ו] "לכם" – ולא לאחרים. "לאכלה" – ולא להביא ממנה מנחות. ולא להביא נסכים ממנה. "לך ולעבדך ולאמתך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך", שיכול אין לי פירות שביעית נאכלים אלא לעניים בלבד... מנין אף לעשירים? תלמוד לומר "לך ולעבדך ולאמתך" – הרי בעלים עשירים אמורים, עבדים ושפחות אמורים. אם כן למה נאמר "ואכלו אביוני עמך"? העניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים, דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור.

[ז] דבר אחר: (שמות כג, יא) "ואכלו אביוני עמך" – הראוי לאדם לאדם והראוי לבהמה לבהמה. "ולשכירך ולתושבך" – מן העכו"ם. "הגרים עמך" – לרבות את האכסניא.

[ח] "ולבהמתך ולחיה" מה תלמוד לומר? ומה אם חיה – שאינה ברשותך – הרי היא אוכלת, בהמה – שהיא ברשותך – אינו דין שתאכל?! אילו כן הייתי אומר יכנוס לבהמה ותהא אוכלת לעולם! מה אני מקיים 'ביעור פירות שביעית'? בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם. וכשהוא אומר "ולבהמתך ולחיה" מקיש בהמה לחיה – כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה – כַּלֵּה לבהמתך שבבית.

[ט] "אשר בארצך" – מה שבארצך אוכלים, לא מה שהוציא עקילס לעבדיו פנדוס (ס"א פונשוס או פונטוס). אמר ר' שמעון שמעתי בפירוש שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוץ לארץ.

[י] "תהיה" – אף להדלקת הנר, אף לצבוע בה צבע. "כל תבואתה" – מלמד שאין נאכלת אלא תבואה. מיכן אמרו: מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית? הפגים, משהזריחו אוכל בהן פתו בשדה. ביחלו – כונס לתוך ביתו.

[יא] וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייבים במעשרות. הבוסר, משיגרע אוכל בו פתו בשדה. הבאיש – כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייבים במעשרות. זיתים, כל זמן שהם עושין שלשת לוגין לסאה. הכניסו רביעית לסאה – פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לוג – כותש וסך בשדה. הכניסו שליש – כותש בשדה וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייבים במעשרות. ושאר כל פירות האילן אין אתה רשאי לכבוש מהם ולשלוק מהם ולא לאכול מפגיהם, אלא כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית. "לאכל" – ולא לעשות ממנה זלפין. ולא לעשות ממנה מלוגמא. ולא לעשות ממנה איספלנית. ולא לעשות ממנה אפיקטיזין.

פרשה ב

[א] "וספרת לך" – בבית דין. "שבע שבתות..." – יכול שבע שבתות ימים? תלמוד לומר "שבע שבתות שנים". אי שבע שבתות שנים, יכול יספור שבע שמיטות, זו אחרי זו, ויעשה יובל? תלמוד לומר "שבע שנים שבע פעמים" – הא עד שנאמרו שני כתובים הללו, ואם לאו לא שמענו.

[ב] ומנין שיספור לשני שבוע? תלמוד לומר "והיו לך ימי שבע שבתות השנים". מנין שיספור לשני יובל? תלמוד לומר "והיו לך...תשע וארבעים שנה". מנין עֲשֵׂה שביעית אף על פי שאין יובל? תלמוד לומר "והיו לך...שבע שבתות שנים". ומנין עֲשֵׂה יובל אף על פי שאין שביעית? תלמוד לומר "תשע וארבעים שנה", דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים, שביעית נוהגת אף על פי שאין יובל, והיובל אינו נוהג אלא אם כן יש עמו שביעית.

[ג] ומנין שהיא בשופר? תלמוד לומר "והעברת שופר". אין לי אלא ביובל. בראש השנה מנין? תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה...בעשור לחדש ביום הכפורים", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי"!? ומה תלמוד לומר "בחדש השביעי"? הרי תרועת שביעי כזו: מה זו בשופר אף תרועת ראש השנה כזו.

[ד] ומנין שהיא פשוטה לפניה? תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה". ומנין שפשוטה לאחריה? תלמוד לומר "תעבירו שופר". אין לי אלא ביובל. בראש השנה מנין? תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי"!? ומה תלמוד לומר "בחדש השביעי"? שתהא תרועת שביעי כזו: מה זו – פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, אף תרועת ראש השנה – פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

[ה] "ביום" – ולא בלילה. "ביום הכפורים" – אפילו בשבת. "תעבירו שופר בכל ארצכם" – מלמד שכל יחיד ויחיד חייב. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה שבת בכל ארצכם?

תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים" שאין תלמוד לומר "בעשור לחדש"!? ממשמע שנאמר "ביום הכפורים" איני יודע שהוא בעשור לחדש?! אלא בעשור לחדש דוחה את השבת בכל ארצכם ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד.

פרק ב

[א] "וקדשתם את שנת החמשים שנה" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "בעשור לחדש", יכול אין שנה מתקדשת אלא בעשור לחדש? כשהוא אומר "וקדשתם את שנת החמשים שנה" מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה. אמר ר' יוחנן בן ברוקה, לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתיהם ולא שדות חוזרות לבעליהם אלא אוכלים ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיע יום הכפורים. הגיע יום הכפורים – תקעו שופר, חזרו שדות לבעליהם ועבדים נפטרים לבתיהם.

[ב] "וקראתם דרור" – אין "דרור" אלא חירות. אמר ר' יהודה, מה הלשון "דרור"? כמדייר ביה דיירא ומסחר בכל מדינה.

[ג] "יושביה" – בזמן שיושביה עליה, ולא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה אבל היו מעורבבים – שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה – יכול יהיה היובל נוהג? תלמוד לומר 'יושביה' "לכל יושביה" – נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות.

[ד] "יובל" – אף על פי שלא השמיטו, אף על פי שלא תקעו בשופר. או יכול אף על פי שלא שלחו העבדים? תלמוד לומר "הִוא", דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר, "יובל" – אף על פי שלא השמיטו, אף על פי שלא שלחו העבדים. או יכול אף על פי שלא תקעו בשופר? תלמוד לומר "הִוא". אמר ר' יוסי, אחר שהכתוב תולה אותה לענין תקיעת שופר וכתוב אחד תולה אותה לענין שילוח עבדים, מכל מקום אני אומר יובל שלא בשילוח עבדים, שאפשר ליובל שלא בשילוח עבדים, אבל אי אפשר שלא בתקיעת שופר. דבר אחר, תקיעת שופר תלויה בבית דין ושילוח עבדים תלויה בכל אדם.

[ה] "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו". אמר ר' אליעזר בר' יעקב במי הכתוב מדבר? אם במוכר עצמו, הרי אמור (ויקרא כה, מ). אם במכרוהו בית דין, הרי אמור. הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע שתים ושלש שנים לפני היובל שיהא היובל מוציאו. דבר אחר: "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו" למה שהוחזקה משפחתו הוא שב, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר לאחוזתו ולמשפחתו הוא שב ואינו שב לשררה שהיה בה. וכן הוא אומר בגולה. "תשובו" – לרבות את האשה.

פרק ג

[א] "יובל הִוא שנת החמשים שנה". שיכול, בכניסתה תהיה מקודשת מראש השנה וביציאתה תהיה מושכת והולכת עד יום הכפורים, שכן מוסיפים מחול על הקדש... תלמוד לומר "יובל הִוא שנת החמשים שנה תהיה לכם" – אין קדושתה אלא עד ראש השנה.

[ב] "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה" – כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל.

[ג] "כי יובל הִוא קדש" – מה 'קדש' תופס את דמיו, אף שביעית תופסת את דמיה. אי מה 'קדש' יוצא לחולין ודמיו נתפסים יכול אף שביעית כן? תלמוד לומר "הִוא" – הרי היא בקדושתה. נמצאת אומר האחרון אחרון נתפס בשביעית ופרי עצמו אסור. כיצד? לקח בפירות שביעית בשר – אלו ואלו מתבערים בשביעית. לקח בבשר דגים – יצא בשר ונכנסו דגים. בדגים שמן – יצאו דגים ונתפס שמן. – האחרון אחרון נתפס ופרי עצמו אסור.

[ד] "מן השדה תאכלו את תבואתה" – כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מתוך הבית. כלה מן השדה – כְּלֵה מן הבית.

[ה] מיכן אמרו: הכובש שלשה כבשים בחבית אחת – ר' אליעזר אומר כיון שכלה מין אחד מן השדה, יבער כל החבית. ר' יהושע אומר אוכל והולך עד שיכלה האחרון שבה. ר' גמליאל אומר מין שכלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית. והלכה כדבריו. ר' שמעון אומר כל הירק אחד לביעור. אוכלים ברגילה עד שיכלו סנדריות מבקעת בית נטופה (ס"א בית טיפה).

[ו] "בשנת היובל הזאת" – זו מוציאה עבדים ואין שביעית מוציאה עבדים. והלא דין הוא! ומה אם היובל – שאינו משמט כספים – מוציא עבדים, שביעית – שמשמטת כספים – אינו דין שתוציא עבדים?! תלמוד לומר "בשנת היובל הזאת" – זו מוציאה עבדים ואין השביעית מוציאה עבדים. קל וחמר ליובל שישמט כספים! ומה אם השביעית – שאינה מוציאה עבדים – משמטת כספים, יובל – שהוא מוציא עבדים – אינו דין שישמט כספים?! תלמוד לומר "וזה דבר השמיטה שמוט" – שביעית משמטת כספים ואין יובל משמט כספים. יובל מוציא עבדים ואין שביעית מוציאה עבדים. "תשובו איש אל אחוזתו" – לרבות המוכר שדה ועמד בנו וגאלה שתחזור לאביו ביובל.

פרשה ג

[א] מנין כשתהא מוכר לא תהא מוכר אלא לעמיתך? תלמוד לומר "וכי תמכרו ממכר לעמיתך". ומנין כשתהא קונה לא תהא קונה אלא מיד עמיתך? תלמוד לומר "או קנה מיד עמיתך". אין לי אלא קרקעות, שבהם דבר הכתוב. מנין לרבות דבר המטלטל? תלמוד לומר "ממכר" – לרבות דבר המטלטל. מנין שאין אונאה לקרקעות? תלמוד לומר "או קנה מיד..אל תונו" – המטלטלים יש להם אונאה ואין אונאה לקרקעות.

[ב] ומנין שאין אונאה לעבדים? תלמוד לומר (ויקרא כה, מו) "והנתחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" – מה אחוזה אין להם אונאה אף עבדים אין להם אונאה.

[ג] מנין שאין אונאה להקדשות? תלמוד לומר "את אחיו" – לא הקדש. מנין שאין אונאה לשטרות? תלמוד לומר "ממכר" – מה זה מיוחד שגופו מכר וגופו לקח, יצאו שטרות שלא גופם מכר ולא גופם לקח אלא הראיה שיש בהם. לפיכך המוכר שטרותיו לבשם יש להם אונאה.

[ד] "אל תונו איש את אחיו" – זו אונאת ממון. יכול זו אונאת דברים? וכשהוא אומר "ולא תונו איש את עמיתו" הרי אונאת דברים אמורה. הא מה אני מקיים "אל תונו איש את אחיו"? זו אונאת ממון.

[ה] וכמה היא אונאה ארבעה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע, שתות למקח. עד מתי מותר להחזיר? עד כדי שיראה לתגר או לבקי. הורה ר' טרפון בלוד האונאה שמונת כסף לסלע, שליש למקח. ושמחו תגרי לוד. אמר להם "מותר להחזיר כל היום". אמרו "יניח לנו ר' טרפון במקומנו", וחזרו לדברי חכמים.

[ו] אחד לוקח ואחר מוכר יש להם אונאה. וכשם שיש אונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר. ר' יהודה אומר אין לתגר אונאה. מי שהוטל עליו – ידו על העליונה, שהוא אומר לו "תן לי מעותי או תן לי מה שהוניתני!".

[ז] וכמה תהיה הסלע חסרה ולא יהיה בה אונאה? ר' מאיר אומר ד' איסרות מאיסר לדינר. ר' יהודה אומר ארבע פונדיונות מפונדיון לדינר. ר' שמעון אומר שמונה פונדיונות משני פונדיונים לדינר.

[ח] עד מתי מותר להחזיר? בכרכים – עד כדי שיראה לשולחני, ובכפרים – עד ערבי שבתות שכן דרך השוק להיות עומד בעיירות מערב שבת לערב שבת. ואם היה מַכִּירוֹ – לאחר יב' חדש מקבלה ממנו. ואין לו עליו אלא תרעומת. ונותנה למעשר שני ואינו חושש, שאינו אלא נפש רעה.

[ט] "אל תונו איש את אחיו" – אין לי אלא איש. אשה מנין? ואשה את איש מנין? תלמוד לומר "את אחיו" – מכל מקום. ר' יהודה אומר תגר להדיוט יש לו אונאה. הדיוט לתגר אין לו אונאה. אין לי אלא הדיוט להדיוט, תגר לתגר. תגר להדיוט, הדיוט לתגר מנין? תלמוד לומר "את אחיו", מכל מקום.

[י] מנין למוכר שדהו בשנת היובל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים? תלמוד לומר "שנים..תקנה מאת עמיתך". "אחר היובל" – סמוך ליובל. מופלג מן היובל מנין? תלמוד לומר "לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו". "שני תבואת" – לא שנת שדפון ולא שנת ירקון ולא שביעית עולה לו מן המנין. נרה או הובירה, עלה לו מן המנין. ר' אלעזר אומר מכרה לו לפני ראש השנה והיא מלאה פירות, יכול יאמר לו "הניחה לפני מלאה פירות כדרך שהנחתיה לפניך מלאה פירות"? תלמוד לומר "כי מספר תבואות הוא מוכר לך" – פעמים שאתה אוכל ממנה שלש תבואות לשתי שנים.

פרק ד

[א] "ולא תונו איש את עמיתו" – זו אונאת דברים. יכול זה אונאת ממון? כשהוא אומר "אל תונו איש את עמיתו" הרי אונאת ממון אמורה. הא מה אני מקיים "ולא תונו איש את עמיתו"? הרי אונאת דברים.

[ב] כיצד? אם היה בעל תשובה לא יאמר לו "זכור מעשיך הראשונים מה היו". ואם היה בן גרים לא יאמר לו "זכור מה היו מעשה אבותיך". היו חליים באים עליו, יסורין באים עליו, היה קובר את בניו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב (איוב ד, ו) "הלא יראתך כסלתך, תקותך ותם דרכיך. זכר נא מי הוא נקי אבד, ואיפה ישרים נכחדו" ראה חמרים מבקשים תבואה, מבקשים יין, לא יאמר להם "לכו אצל פלוני" והוא לא מכר חיטה מימיו. ר' יהודה אומר אף לא יתלה עיניו על המקח ולא יאמר "בכמה חפץ זה?" והוא אינו רוצה ליקח. ואם תאמר "עצה טובה אני מוסר לו!", והרי הדבר מסור ללב, נאמר בו "ויראת מאלקיך". כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו "ויראת מאלקיך".

[ג] "ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם" – ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשיה למשפטים. "וישבתם על הארץ" – ולא גולים. "לבטח" – [ולא מפוזרים – ס"א] ולא מפוחדים.

[ד] "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע" – שיהא אדם אוכל הרבה ושבע, דברי ר' יהודה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הוא אינו סימן ברכה. אם כן למה נאמר "ואכלתם לשבע"? אוכל ולא ניסי (ס"א גוסי). דבר אחר: "ואכלתם לשובע" – שלא יהא דבר חסר

משולחנו שלא יהיה עולה לו. "וישבתם לבטח" – ולא מפוזרים ולא מפוחדים. "עליה" – ולא גולים.

[ה] "וכי תאמרו" – עתידים אתם לומר. "מה נאכל בשנה השמינית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו" – אם אין זורעים מה אנו אוספים?! אמר ר' עקיבא מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית. וחכמים אומרים אין ספיחים אסורים מדברי תורה אלא מדברי סופרים. אם כן למה נאמר "הן לא נזרע ולא נאסף"? אמרת לנו "לא תזרעו", ומה שאנו אוספים אין מכניסים לקיום! אמרת לנו "בערוהו", ומה אנו אוכלים מן הביעור ואילך?!

[ו] "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית" – אין לי אלא בששית. בחמישית וברביעית, בשלישית ובשנית, משנה לחברתה מנין? תלמוד לומר "בשנה הששית". "ועשת את התבואה לשלש השנים" – לששית ולשביעית ולמוצאי שביעית. דבר אחר: "לשלש השנים" – לשביעית, וליובל, ולמוצאי יובל.

[ז] "וזרעתם את...השמינית" – זו שמינית שלאחר שמיטה. כשהוא אומר "שנה" – זו תשיעית שלאחר שמינית שלאחר שמיטה. "ואכלתם מן התבואה ישן" – לא סלמנטון. "עד..התשיעית" – זו תשיעית שאחר שמינית שאחר היובל. כשהוא אומר "שנה..שנה" – זו עשירית שאחר היובל שאחר השמיטה. "עד בא תבואתה תאכלו ישן" – שהוא אחת עשרה לזית.

[ח] "והארץ לא תמכר לצמִתֵת" – לחולטנית. "כי לי הארץ" – אל תרע עיניך בה. "כי גרים ותושבים אתם" – אל תעשו עצמכם עיקר. וכן הוא אומר (דברי הימים א כט, טו): "כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו". וכן דוד אומר (תהלים לט, יג): "כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי". "אתם עמדי" – דיו לעבד שיהיה כרבו. כשתהיה שלי הרי הוא שלכם.

[ט] "ובכל...גאולה תתנו" – יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלין? תלמוד לומר "ארץ אחוזה". אם כן למה נאמר "ובכל..גאולה תתנו" – לרבות בתים ועבד עברי.

פרק ה

[א] מנין שאין אדם רשאי למכור את שדהו ולהניח באפודתו; וליקח לו בהמה; וליקח לו כלים; וליקח לו בית – אלא אם כן העני? תלמוד לומר "כי ימוך..ומכר" – הא אינו מוכר אלא אם כן העני. יכול יֵצֵא מכל נכסיו בבת אחת? תלמוד לומר "מאחוזתו" – ולא כל אחוזתו. אמר ר' אלעזר בן עזריה ומה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים את כל נכסיו,

על אחת כמה וכמה שיהיה אדם חייב להיות חס על נכסיו! "ובא גואלו הקרוב אליו" – מלמד שהקרוב קודם. "וגאל את ממכר אחיו" – לרבות את הנותן מתנה.
[ב] "ואיש כי לא יהיה לו גואל" – וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים?! אם כן למה נאמר "גואל"? שהוא יכול לגאול. "והשיגה ידו" – יד עצמו. "ומצא" – שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, ברעה ויגאל ביפה, ולא ילוה ויגאול. "כדי גאולתו" – ולא יגאל חציים.
[ג] "וחשב את שני ממכרו" – שְׁנִים הוא מחשב ואינו מחשב חדשים. מנין שאם רצה לעשות חדשים שנה יעשה? תלמוד לומר "וחשב". "והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו" – מנין אתה אומר מכרה לראשון במנה ומכר הראשון לשני במאתים, מנין שאינו מחשב אלא עם הראשון? תלמוד לומר "לאשר מכר לו". מכרה לראשון במתאים ומכר הראשון לשני במנה, מנין שאינו מחשב אלא עם האחרון? תלמוד לומר "לאיש" – לאיש אשר בתוכה, דברי רבי.
[ד] ר' דוסתאי בן יהודה אומר מכרה לו מָמָנֶּה מָנֶּה והשביחה, והרי היא יפה מְמָאתים מאתים; מנין שאינו מחשב אלא מְמָנֶּה מנה? תלמוד לומר "העודף" – העודף שבידו. מכרה לו במאתים והכסיפה והעמידה על מנה, מנין שאין מחשבין אלא במנה? תלמוד לומר "והשיב את העודף" – העודף שבקרקע. "ושב לאחוזתו" – בבעל אחוזה דברתי ולא במוכר למוכר.
[ה] "ואם לא מצאה ידו" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר אם אינו ענין לבעל השדה תנהו ענין לגואל שיגאל כסדר הזה? תלמוד לומר "אם לא מצאה ידו..."; ולא ילוה. "די השיב לו" – ואינו גואל חציים.
[ו] "והיה ממכרו ביד הקונה אותו" – לא בהקדש, אלא מוכר ברחוק וגואל בקרוב, ברע וגואל ביפה, ולווה וגואל חציים.
[ז] אמר ר' שמעון מה טעם? לפי שבהדיוט אם הגיע יובל ולא נגאלה, חוזרת היא לבעלים. ובהקדש אם הגיע יובל ולא נגאלה, יוצאת לכהנים. "עד שנת היובל" – שלא יכנס בה כלום. נמצאת אומר: שדות וכספים משמיטים כאחד. יובל מוציא בתחלתו והשביעית משמטת בסופו (ס"א בסופה). "ויצא ביובל" – אף מן ההקדש."ושב לאחוזתו" – לרבות האשה.

פרשה ד

[א] "ואיש כי ימכֹר בית מושב עיר חומה" – יכול אפילו הקיפוה חומה מכאן ולהבא? תלמוד לומר "בית מושב". "עיר חומה" – המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא שהקיפוה חומה מכאן ולהבא. ואלו הן בתי ערי חומה – שלש חצרות של שני בתים

המוקפות חומה מימות יהושע בן נון כגון: קצרה הישנה של צפורי, וחקרה של גוש חלב, ויורפת (ס"א יודפת) הישנה, וגמלה – הרי בגליל. וגדוד – הרי בעבר הירדן. וחריד ואונו וירושלים – הרי ביהודה. אמר ר' ישמעאל בר' יוסי, לא מנו אלא אלו שקדשום כשעלו בני הגולה, אבל הראשונות בטלו כיון שבטלה הארץ.

[ב] "והיתה גאֻלתו" – מיד. "עד תֹם שנת ממכרו" – לא שנה למנין עולם. "ימים תהיה גאֻלתו" – רבי אומר, אומר אני "ימים" אין פחות משני ימים.

[ג] "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר מכרה לראשון ועמד ראשון ומכרה לשני. ואיני יודע, אם שנה לראשון, אם שנה לשני... כשהוא אומר "עד מלאת לו שנה" הוי אומר – שנה לראשון, לא שנה לאחרון.

[ד] "תמימה" – שס"ה ימים כמנין ימות החמה, דברי רבי. וחכמים אומרים "שנה תמימה" י"ב חדש מיום ליום. לפיכך אם נתעברה השנה – נתעברה לו.

[ה] "וקם הבית" – אין לי אלא הבית. מנין בתי בדים, בורות שיחין ומערות, ומרחצאות, והשובכות והמגדלות? תלמוד לומר "אשר בעיר". יכול שאני מרבה את השדות? תלמוד לומר "בית" – מה "בית" מיוחד בית דירה, יצאו שדות שאינם בית דירה, דברי ר' יהודה.

[ו] ר' מאיר אומר "וקם הבית" – אין לי אלא בית. מנין לרבות בתי בדים, ובורות שיחין ומערות, ומרחצאות, והשובכות והמגדלות והשדות? תלמוד לומר "אשר בעיר".

[ז] "אשר לו חומה" – פרט לבית הבנוי בחומה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר כותל החיצון היא חומתה. ר' אלעזר בר' יוסי אומר "אשר לו חומה" – אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו לפנים מכאן.

[ח] "לצמיתֻת" – לחולטנית. דבר אחר: "לצמיתֻת" – לרבות את הנותן מתנה. בראשונה היה נטמן יום י"ב חדש שתהא חלוטה לו. התקין הלל הזקן שיהא חולש את מעותיו בלשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס. אימתי שירצה הלז יבוא ויטול מעותיו.

[ט] "לקונה אותו" – יכול לו לבדו? תלמוד לומר "לדֹרֹתיו". אי "לדורותיו", יכול לדורותיו ולא לו? תלמוד לומר "לקונה אותו". הא עד שיאמרו שני כתובים, ואם לאו, לא שמענו.

[י] "לצמיתֻת לקונה אותו לדֹרֹתיו לא יצא ביובל" – יצא הקדש שאין לו דורות.

פרק ו

[א] "אשר אין להם חֹמה סביב", מה תלמוד לומר "ובתי החצרים"? אלא אף על פי שיש להם, רואין אותם כאילו אין להם. וכמה הם? 'בתים' – שנים. "החצרים" – שנים. – שתי חצרות של שני שני בתים. היו שלש של שני שני בתים – הרי אלו כבתי ערי חומה.

[ב] אשר אין להם חֹמה סביב על שדה הארץ יחשב" – הרי הן כשדה הארץ: מה שדה הארץ – יוצא ביובל ובגרעון כסף, אף זה כן. אי מה שדה הארץ אינו מותר לגאול בפחות משתי שנים, יכול אף זה כן? תלמוד לומר "גאולה תהיה לו" – מיד.

[ג] אחר שנתת לו כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות, יכול לא יצא ביובל? תלמוד לומר "וביובל יצא".

[ד] "וערי הלוים בתי ערי אחוזתם" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "גאולת עולם תהיה ללוים", יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלים? תלמוד לומר "וערי הלוים בתי ערי אחוזתם". "גאולת עולם תהיה ללוים" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "במספר שנים תקנה מאת עמיתך", יכול אף בלוים כן? תלמוד לומר "גאולת עולם תהיה ללוים".

[ה] מתוך שנאמר "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה", יכול אף בלוים כן? תלמוד לומר "גאולת עולם תהיה ללוים". מתוך שנאמר "ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", יכול אף בלוים כן? תלמוד לומר "גאולת עולם תהיה ללוים".

[ו] "ואשר יגאל מן הלוים" מה תלמוד לומר? שיכול, לוי מישראל יגאל כסדר הזה – שהרי הורע כח ישראל בשלו, אבל מלוי לא יגאל... תלמוד לומר "ואשר יגאל מן הלוים" – אף לוי מלוי גואל.

[ז] "מן הלוים" – ולא כל הלוים, פרט לבן לוי נתין ולבן לוי ממזר. "ויצא ממכר..." – יכול בעבדים ובשטרות ובמטלטלין? תלמוד לומר "בית", ו"עיר", ו'אחוזה'. ואם כן מה תלמוד לומר "ממכר"? ממכרו יוצא ביובל ואין הקדשו יוצא ביובל [אלא בפדיון].

[ח] "כי בתי ערי הלוים הִוא אחוזתם" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר ישראל שירש את אבי אמו לוי, יכול יגאל כסדר הזה? תלמוד לומר "ואשר יגאל מן הלוים". אי "אשר יגאל מן הלוים", יכול לוי שירש את אבי אמו ישראל יגאל כסדר הזה? תלמוד לומר "כי בתי ערי הלוים" – עד שיהא לוי ובערי הלוים, דברי רבי. וחכמים אומרים אין דברים (ס"א דבריו) אמורים אלא בערי הלוים: "כי בתי ערי הלוים הִוא אחוזתם בתוך בני ישראל" – להגיד מה גרם.

[ט] מנין שאין עושין שדה מגרש, ולא מגרש שדה? לא מגרש עיר, ולא עיר מגרש? תלמוד לומר "ושדה מגרש עריהם...". אמר ר' אליעזר, במה דברים אמורים? בערי הלוים. אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש, ולא מגרש שדה. מגרש עיר, ולא עיר מגרש. כדי שלא יחריבו את ערי ישראל. "לא ימכר" – "לא ימכר" מכר גזבר או "לא ימכר" מכר עולם?

תלמוד לומר "כי אחוזת עולם הִוא להם", הא מה אני מקיים "לא ימכר"? – מכר גזבר. "כי אחוזת עולם הִוא להם" – להגיד מה גרם.

פרשה ה

[א] "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך" – אל תניחהו לירד. הא למה זה דומה? למשא על גבי החמור. עודנו במקומו – אחד תופס בו ומעמידו. נפל לארץ – חמשה אין מעמידין אותו. ומנין אם החזקת, אפילו ארבעה או חמשה פעמים, חזור והחזק? תלמוד לומר "והחזקת בו". יכול אתה מפסידו לתרבות רעה? תלמוד לומר "עמך". 'גר', זה גר צדק; 'תושב' – זה גר אוכל נבלות. "וחי עמך" – חייך קודמים לחייו.

[ב] "אל תקח מאתו נשך ותרבית" – ממנו אי אתה לוקח אבל אתה נעשה לו ערב. איזהו נשך ואיזהו תרבית? איזהו נשך? המלוה סלע בחמשה דינרים; סאתים חטים בשלשה – מפני שהוא נושך. איזהו תרבית? המרבה בפירות. כיצד? לקח הימנו חטים, מדינר זהב לכור, וכן השער. עמדו חטים בשלשה דינרים. אומר לו "תן לי חיטיי שאני מוכרם ולוקח אני לי בהן יין". אומר לו "הרי חיטיך עשויות עלי בשלשה דינרים, והרי לך אצלי בהם יין", ויין אין לו. אם יש לו – חייב ליתן לו.

[ג] "וחי אחיך עמך" – זו דרש בן פטורי: שנים שהיו הולכים במדבר ואין ביד אחד אלא קיתון של מים. אם שותהו אחד, מגיע ליישוב; ואם שותים אותו שנים, שניהם מתים. דרש בן פטורי, ישתו שתיהם וימותו שנאמר "וחי אחיך עמך". אמר לו רבי עקיבא "וחי אחיך עמך" – חייך קודמים לחיי חברך. "כספך" – ולא כסף אחרים. "אכלך" – ולא אוכל אחרים. או "כספך" ולא כסף מעשר? "אכלך" ולא אוכלי בהמה? כשהוא אומר (דברים כג, כ) "נשך כסף" – לרבות כסף מעשר. "נשך אוכל" (דברים כג, כ) – לרבות אוכלי בהמה. "אני ה'" – מכאן אמרו: כל המקבל עליו עול ריבית, מקבל עול שמים; וכל הפורק ממנו עול ריבית, פורק ממנו עול שמים. "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם" – על תנאי כך הוצאתי אותם מארץ מצרים; על תנאי שתקבלו את מצות ריבית. שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות ריבית כאילו כופר ביציאת מצרים.

[ד] "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים" – מכאן אמרו: כל בן ישראל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים. וכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד כוכבים ומזלות (ס"א עבודת אלילים, וכן בהמשך). וכן בדוד הוא אומר (שמואל א כו יט): "ארורים הם כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים". וכי עלתה על דעתך שדוד המלך עובד כוכבים ומזלות?! אלא שהיה דורש ואומר, כל היושב

בארץ ישראל מקבל עליו מלכות שמים; וכל היוצא לחוץ לארץ, כאילו עובד כוכבים ומזלות.

פרק ז

[א] מנין שאין אדם רשאי למכור עצמו ולהניח באפונדתו; וליקח לו בהמה; וליקח לו כלים; וליקח לו בית אלא אם כן העני? תלמוד לומר "וכי ימוך..ונמכר" – אינו נמכר אלא אם כן העני. ומנין כשהוא נמכר אינו נמכר אלא לך? תלמוד לומר "ונמכר לך". ומנין כשיהיו בית דין מוכרים אותו, לא יהיו מוכרים אותו אלא לך? תלמוד לומר (דברים טו, יב) "כי ימכר לך". "אחיך" – שתנהוג בו באחוה. יכול אף הוא ינהוג בעצמו באחוה? תלמוד לומר (שמות כא, ב) "עבד". יכול אף אתה תתנהג בו כעבד? תלמוד לומר "אחיך". הא כיצד? – אתה נוהג בו באחוה והוא נוהג בעצמו בעבדות.

[ב] "לא תעבוד בו עבודת עבד" – שלא יטול אחריך בלונטיא, ולא יטול לפניך כלים במרחץ. דבר אחר: "לא תעבוד בו עבודת עבד" – בו אין אתה עובד עבודת עבד, אבל עובד אתה בבן חורין עבודת עבד.

[ג] "כשכיר" – מה שכיר (דברים כד, טו) "ביומו תתן שכרו", אף זה "ביומו תתן שכרו". "כתושב" – מה תושב (דברים כג, יז) "בטוב לו לא תוננו", אף זה "בטוב לו לא תוננו". "יהיה עמך" – עמך במאכל, עמך במשתה, עמך בכסות נקיה. שלא תהא אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר; אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש; אתה ישן על מוכין והוא ישן על התבן. "יעבד עמך" – שלא תמסר לו אומנתו לאחר. שאם היה בלן לרבים, ספר לרבים, נחתום לרבים – לא יעשה. ר' יוסי אומר, אם היה אומנתו לפנים מכאן – יעשה; אבל רבו לא ילמדנו בתחלה. אבל אמרו חכמים: מספר לו את שערו, ומכבס לו את כסותו, ואופה לו את עיסתו. "ויצא מעמך" – שלא תהיה אתה בכפר והוא בכרך; אתה בכרך והוא בכפר. "הוא ובניו עמו" – מה רבו חייב במזונותיו, אף רבו חייב במזונות אשתו ובניו. יכול אפילו נשא אשה שלא מדעת רבו? תלמוד לומר (שמות כא, ג) (ויקרא כה, מא) 'הוא ואשתו ובניו' – מה הוא מדעת רבו, אף 'אשתו ובניו' מדעת רבו.

[ד] "ושב אל משפחתו ואל אחזת אבותיו ישוב" – אמר ר' אליעזר בר' יעקב במי הוא מדבר? אם בנרצע – הרי אמור. אם במוכר עצמו – הרי אמור. הא אינו מדבר אלא בנמכר שנה או שתים לפני היובל שיהא היובל מוציאו. דבר אחר: "ושב אל משפחתו ואל אחזת אבותיו ישוב" – למה שהוחזקה משפחתו הוא שב, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר, 'לאחוזתו' (ס"א אל אחוזת משפחתו) הוא שב ואינו שב לשררה שהיה בה. וכן הוא אומר בגולה. "ישוב" – לרבות את הרוצח.

פרשה ו

[א] "כי עבדי הם"- שטרי [קדם] עליהם ראשון. "אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" – על תנאי ש"לא ימכרו ממכרת עבד". דבר אחר: "לא ימכרו ממכרת עבד" – שלא יעמידנו בסימטא ויעמדינו על אבן המקח.

[ב] "לא תרדה בו בפרך" – שלא יאמר לו "החם את הכוס הזה!", והוא אינו צריך; "הצן לי את הכוס!", והוא אינו צריך; "עדור תחת הגפן עד שאבא!". שמא תאמר "לצורך עצמי אני עושה", והרי הדבר מסור ללב שנאמר "ויראת מאלקיך" – הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו "ויראת מאלקיך".

[ג] שמא תאמר הואיל ואסרת לנו אל כל אלו, במה נשתמש? תלמוד לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים...". "יהיו לך" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר, ישראל שבא על שפחתו וילדה ממנו בן – מותר אתה לשעבדו עבד? תלמוד לומר "אשר יהיו לך". "מאת הגוים אשר סביבותיכם" – ולא מן הכנענים שבארץ. "מאת הגוים" – בניהם ובנותיהם. הם עצמם מנין? תלמוד לומר "מהם תקנו". "עבד ואמה" – הוקש עבד לאמה. מה אמה – אין לה קדושין, אף עבד – אין לו קדושין.

[ד] "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו" – בניהם ובנותיהם. הם עצמם מנין? תלמוד לומר "מהם תקנו". "וממשפחתם אשר עמכם" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר, אחד מכל משפחות האדמה שבאו על אחת מן הכנענית וילדה ממנו בן – מותר אתה לקנותו עבד? תלמוד לומר "וממשפחתם אשר עמכם". או אחד מן הכנענים שבא על אחת מכל משפחות הארצות וילדה ממנו בן – מותר אתה לקנותו עבד? תלמוד לומר "אשר הולידו בארצכם". "והיו לכם לאחוזה" – הרי הם כאחוזה: מה אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, אף עבדים – נקנים בכסף ובשטר ובחזקה.

[ה] "והתנחלתם אותם לבניכם" – ואין בנותיכם לבניכם, מלמד שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו. ומנין לכל המוחזק אחריו בנו, שהוא בנו? תלמוד לומר "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם". "לרשת אחוזה" – מה אחוזה אין לו הונייה, אף עבדים אין להם הונייה.

[ו] "לעולם בהם תעבודו" – אין לך בהם אלא עבודה בלבד. "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו" – אין לי אלא איש באיש. איש באשה, אשה באיש מנין? תלמוד לומר "איש באחיו" – מכל מקום. "לא תרדה בו בפרך" – בו אין אתה רודה בפרך; רודה אתה בבן חורין בפרך.

פרק ח

[א] "וכי תשיג יד גר ותושב עמך" – מי גרם לזה שיעשיר? דבוקו עמך. "ומך אחיך עמו" – מי גרם לזה שיעני? דבוקו עמו. "ונמכר לגר", זה גר צדק; "תושב" – זה גר אוכל נבלות. "משפחת גר" – זה העכו"ם. כשהוא אומר "או לעקר" – זה הנמכר לעכו"ם עצמה. בא ואמר לו "הרי אני נמכרו!", יכול הזקק לו? תלמוד לומר "אחרי נמכר" – הא אין אתה נזקק לו אלא משימכר. "גאולה תהיה לו" – מיד; אל תניחנו שיטמע. מנין שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו? תלמוד לומר "אחד מאחיו יגאלנו".

[ב] "דודו" – זה אחי אביו. "בן דודו" – זה בן אחי אביו. "או משאר בשרו ממשפחתו" – מלמד שהקרוב קודם.

[ג] "או השיגה ידו" – יד עצמו. "ונגאל" – ביד כל אדם. מה תלמוד לומר? "יגאלנו" "יגאלנו" שלשה פעמים? לרבות את כל הגאולות שיהיו כסדר הזה.

[ד] "וחשב עם קונהו" – ולא יורשי קונהו. "משנת המכרו לו עד שנת היובל" – אינו יוצא בשש. "והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו" – בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה ולא בכלים.

[ה] ומנין שהוא יוצא בגרעון כסף? תלמוד לומר "אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו". מנין אתה אומר, נמכר לו ממנה מנה, והשביח, והרי הוא יפה ממאתים מאתים כסף; מנין שאין מחשב אלא ממנה מנה? תלמוד לומר (ויקרא כה, נא) 'מכסף מקנתו ישיב'. נמכר לו ממאתים מאתים כסף, ואינו יפה אלא ממנה מנה; מנין שאינו מחשב אלא ממנה מנה? תלמוד לומר (ויקרא כה, נב) "כפי שניו ישיב את גאולתו".

[ו] למדנו לנמכר לעכו"ם כשהוא נגאל, ידו על העליונה. מנין לנמכר לישראל כשהוא נמכר, ידו על העליונה? תלמוד לומר "שכיר" "שכיר" (ויקרא כה, נג) (ויקרא כה, מ) לגזירה שוה: מה "שכיר" האמור לעכו"ם – כשהוא נגאל ידו על העליונה, אף "שכיר" האמור לישראל – ידו על העליונה.

[ז] "כשכיר שנה בשנה יהיה עמו" – מה שהוא אוכל, הוא אוכל; ומה שהוא שותה, הוא שותה.

[ח] "לא ירדנו בפרך" – יכול יכנס לביתו לידע מה הוא עושה לו? תלמוד לומר "לעיניך" – אין אתה מצווה אלא לעיניך.

פרק ט

[א] "ואם לא יגאל באלה" – ר' יוסי הגלילי אומר, ב"אלה" לשחרור ובשאר כל אדם לשעבוד. רבי עקיבא אומר, ב"אלה" לשעבוד ובשאר כל אדם לשחרור.

[ב] ר' שמעון אומר מנין שגזל העכו"ם גזל? תלמוד לומר "אחרי נמכר". יכול מושכו ויצא? תלמוד לומר "גאולה תהיה לו". יכול יגלום עליו? תלמוד לומר "וחשב עם קונהו" – ידקדק עמו.

[ג] או אינו מדבר אלא בעכו"ם שאינו תחת ידך? וכי מה אתה יכול לעשות לו... כשהוא אומר "ויצא בשנת היובל הוא ובניו" – הא בעכו"ם שתחת יד ישראל הכתוב מדבר. אם כן דברה תורה בעכו"ם שתחת ידך, על אחת כמה וכמה בעכו"ם שאינו תחת ידך! אם כך החמירה תורה על גזילו של עכו"ם, על אחת כמה וכמה על גזילו של ישראל!

[ד] "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" – על תנאי שלא ישתעבדו בהם. "אני ה' אלקיכם" מה תלמוד לומר? מלמד שכל המשתעבד בהם למטה מעלין עליו כאילו משתעבד למעלה.

[ה] "לא תעשו לכם אלילים" – זה אחד מן השמות המגונים שנתגנה בהם עכו"ם לשם מעשיה. "ופסל ומצבה": מה פסל אם עשיתו – פסלתו, אף מצבה – אם עשיתה פסלתה. מה מצבה ב'בל תקימו', אף פסל ב'בל תקימו'. "לא תקימו" – אלו המרקוליס שעל גבי הדרכים. רבן שמעון בן גמליאל אומר אלו החמנים שבראשי הגגות. "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" – בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים שבמקדש.

[ו] "כי אני ה' אלקיכם את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" – כנגד זה הנמכר לעכו"ם הכתוב מדבר; שלא יאמר "הואיל ורבי עובדי עכו"ם, אף אני אעבוד עכו"ם; הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני אגלה עריות; הואיל ורבי מחלל שבתות, אף אני אחלל שבתות". תלמוד לומר "לא תעשו לכם אלילים..את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" – הזהיר כן הכתוב על כל המצות. "אני ה'" – אני נאמן לשלם שכר.

בחוקתי

פרשה א

[א] "אם בחקתי תלכו" – מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. וכן הוא אומר (תהלים פא, יד): "לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי". ואומר: (ישעיהו מח, יח): "לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר

שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כִּמְעֹתָיו לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי". וכן הוא אומר: (דברים ה, כה): "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם" – מלמד שהמקום מתאוה שיהיו עמלים בתורה.

[ב] "אם בחקתי תלכו" – יכול אלו המצות? כשהוא אומר "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם", הרי מצות אמורות. הא מה אני מקיים "אם בחקתי תלכו"? להיות עמלים בתורה. וכן הוא אומר (ויקרא כו, יד) "אם לא תשמעו לי" – יכול אלו המצות? וכשהוא אומר "ולא תעשו את כל המצות האלה", הרי מצות אמורות. אם כן למה נאמר "אם לא תשמעו לי"? להיות עמלים בתורה.

[ג] וכן הוא אומר "זכור את יום השבת לקדשו" – יכול בלבך? כשהוא אומר "שמור", הרי שמירת הלב אמורה. הא מה אני מקיים "זכור"? שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר (דברים ט, ז) "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר" – יכול בלבך? כשהוא אומר "אל תשכח", הרי שכחת הלב אמורה. הא מה אני מקיים "זכור"? שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר (דברים כד, ט) "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים" – יכול בלבך? כשהוא אומר "השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות", הרי שכחת הלב אמורה. הא מה אני מקיים "זכור"? שתהא שונה בפיך. וכן הוא אומר (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק" – יכול בלבך? כשהוא אומר (דברים כה, יט) "לא תשכח", הרי שכחת הלב אמורה. הא מה אני מקיים "זכור"? שתהא שונה בפיך.

[ד] וכן הוא אומר (ויקרא כו, לא) "ונתתי את עריכם חרבה" – יכול מאדם? כשהוא אומר (ויקרא כו, לב) "והשימותי אני את הארץ", הרי אדם אמור. הא מה אני מקיים "ונתתי את עריכם חרבה"? מעובר ושב. וכן הוא אומר (ויקרא כו, לא) "והשימותי את מקדשיכם" – יכול מן הקרבנות? כשהוא אומר "ולא אריח בריח ניחוחכם", הרי קרבנות אמורים. הא מה אני מקיים "והשימותי את מקדשיכם"? מן הגדודיות.

[ה] "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" – הלמד לעשות, לא הלמד שלא לעשות; שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא.

פרק א

[א] "ונתתי גשמיכם בעתם" – ברביעיות. אתה אומר ברביעיות או אינו אלא בערבי שבתות? אמרו, אפילו שנים כשני אליהו וגשמים יורדים בערבי שבתות – אינם אלא סימן קללה. הא מה אני מקיים "ונתתי גשמיכם בעתם"? ברביעיות. מעשה בימי הורדוס שהיו גשמים יורדים בלילות; בשחרית זרחה החמה, ונשבה הרוח, ונתנגבה הארץ,

והפועלים יוצאים למלאכתם ויודעים שמעשיהם לשם שמים. "ונתתי גשמיכם בעתם" – בלילי שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח בימי שלמניציה (ס"א שלמצו) המלכה שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב; וצררו מהם חכמים והניחום דוגמא לדורות הבאים להודיע כמה חטא גורם. לקיים מה שנאמר (ירמיהו ה, כה) "עונותיכם הִטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם".

[ב] "ונתתי גשמיכם בעתם" – לא גשמי כל הארצות. הא מה אני מקיים "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך"? שיהיה שובע בארץ ישראל ורעב בכל הארצות; והם באים ולוקחים מכם, ומעשירים אותם בכספים, כענין שנאמר "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שוברים". וכן הוא אומר (דברים לג, כה) "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ" – שיהיו כל הארצות דובאות כסף ומביאות לארץ ישראל.

[ג] "ונתנה הארץ יבולה" – לא כדרך שהוא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. ומנין שהארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בן יומה? תלמוד לומר (תהלים קיא, ד) "זכר עשה לנפלאותיו". וכן הוא אומר "תדשא הארץ דשא עשב" – מלמד שבו ביום שהיתה נזרעת, בו ביום עושה פירות.

[ד] "ועץ השדה יתן פריו" – לא כדרך שהיא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. ומנין שהעץ עתיד להיות ניטע ועושה פירות בן יומו? תלמוד לומר "זכר עשה לנפלאותיו". ואומר "עץ פרי עושה פרי למינו" – מלמד שבו ביום שהוא נטוע, בו ביום עושה פירות.

[ה] מנין שהעץ עתיד להיות נאכל? תלמוד לומר "עץ פרי"; אם ללמד שהוא עושה פרי, והלא כבר נאמר "עושה פרי"!? אם כן למה נאמר "עץ פרי"? אלא מה פרי נאכל, אף העץ נאכל.

[ו] ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות? תלמוד לומר (ויקרא כו, ד) "ועץ השדה יתן פריו".

[ז] "והשיג לכם דיש את בציר" – שתהיו עסוקים בדיש עד שיגיע בציר; "ובציר ישיג את זרע" – שתהיו עסוקים בבציר עד שיגיע הזרע. "ואכלתם לחמכם לשבע" – אין צריך לומר שיהיה אדם אוכל הרבה ושבע, אלא אוכל קמעא והוא מתברך במיעיו כענין שנאמר (שמות כג, כה) "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימיך". "וישבתם לבטח בארצכם" – בארצכם אתם יושבים לבטח, ואי אתם יושבים לבטח חוצה לה.

[ח] שמא תאמרו "הרי מאכל, הרי משתה; אם אין שלום, אין כלום!" תלמוד לומר "ונתתי שלום בארץ" – מגיד שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר (ישעיהו מה, ז עיין שם) 'עושה שלום ובורא את הכל' – מגיד שהשלום שקול כנגד הכל.

פרק ב

[א] "ושכבתם ואין מחריד" – לא יראים מכל בריה. "והשבתי חיה רעה מן הארץ" – ר' יהודה אומר מעבירם מן העולם. ר' שמעון אומר משביתן שלא יזוקו. אמר ר' שמעון, אימתי הוא שבחו של מקום? בזמן שאין מזיקין או בזמן שיש מזיקין ואין מזיקים? אמור בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים. וכן הוא אומר "מזמור שיר ליום השבת" – למשבית מזיקין מן העולם; משביתן שלא יזיקו.

[ב] וכן הוא אומר (ישעיהו יא, ו): "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם. וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן. וְשִׁעַשַׁע יוֹנֵק עַל חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה" – מלמד שתינוק מישראל עתיד להושיט את ידו לתוך גלגל עינו של צפעוני ומוציא מרה מתוך פיו. וכן הוא אומר "גמול ידו הדה" – זו חיה ההורגת את הבריות.

[ג] "וחרב לא תעבר בארצכם" – אין צריך לומר שלא יהיו באים עליכם למלחמה, אלא שלא יהיו העוברים והשבים עוברים ממדינה לחברתה כדרך שעברו בימי יאשיהו. "ורדפתם את אֹיביכם ונפלו לפניכם לחרב" – שיהיו נופלים לפניכם איש בחרב רעהו.

[ד] "ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו": "מכם" – מן החלשים שבכם, ולא מן הגבורים שבכם. "ומאה מכם רבבה ירדפו" – וכי כך הוא החשבון?! [ס"א והלא לא היה צריך לומר אלא "מאה מכם שני אלפים ירדופו"?!] אלא אין דומה המרובים העושים את התורה למעוטים העושים את התורה. "ונפלו אֹיביכם לפניכם לחרב" – שיהיו נופלים לפניכם שלא כדרך הארץ.

[ה] "ופניתי אליכם" – משלו משל למה הדבר דומה: למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד ועשה עמו מלאכה ימים הרבה. נכנסו הפועלים ליטול שכרם ונכנס אותו הפועל עמהם. אמר לו המלך לאותו הפועל "בני, אפנה לך! הרובים הללו שעשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט; אבל אתה – חשבון רב אני עתיד לחשוב עמך!". כך היו ישראל בעולם הזה מבקשים שכרם מלפני המקום ואומות העולם מבקשים שכרם מלפני המקום, והמקום אומר להם לישראל "בני, אפנה לכם! אומות העולם הללו עשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט; אבל אתם – חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם!". לכך נאמר – "ופניתי אליכם". "ופניתי אליכם" – בטובה.

"והפריתי אתכם" – בפריה ורביה. "והרביתי אתכם" – בקומה זקופה. "והקימותי את בריתי אתכם" – לא כברית הראשונה שהפרתם אותה שנאמר (ירמיהו לא, לא): "אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם ה'". לכן – (ירמיהו לא, ל): "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה".

פרק ג

[א] "ואכלתם ישן נושן" – מלמד שכל המִתְיַשן מחברו, יפה מחברו. "נושן" – אין לי אלא יין שדרכו לכך; מנין לרבות כל המתישן? תלמוד לומר "ישן נושן". "וישן מפני חדש תוציאו" – שיהיו גרנות מלאים חדש והאוצרות מלאים ישן ואתם מקפידים האיך נוציא ישן לפני חדש.

[ב] "ונתתי משכני בתוככם" – זה בית המקדש. "ולא תגעל נפשי אתכם" – משאני גואל אתכם שוב איני מואס בכם.

[ג] "והתהלכתי בתוככם" – משלו משל למה הדבר דומה: למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס והיה אותו אריס מיטמר מלפניו. אמר לו המלך לאותו אריס "מה לך מיטמר מלפני! הריני כיוצא בך!". כך עתיד הקדוש ברוך הוא מטייל עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבא וצדיקים רואים אותו ומזדעזים מלפניו ואומר להם "הריני כיוצא בכם!".

[ד] יכול לא יהא מוראי עליכם? תלמוד לומר "והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם". אם אין אתם מאמינים לי כל הדברים הללו – "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם" – אני שעשיתי לכם נסים במצרים, אני הוא שעתיד לעשות לכם כל הנסים הללו.

[ה] "מהיות להם עבדים" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים ז, ח) "ויפדך מבית עבדים", יכול שהיו עבדים לעבדים? תלמוד לומר "להם עבדים" – היו למלכים ולא היו עבדים לעבדים.

[ו] "וְאָשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְכֶם" – משלו משל למה הדבר דומה: לבעל הבית שהיה לו פרה חורשת והשאילה לאחר להיות חורש בה. והיה לאותו איש עשרה בנים; זה בא וחרש וישב לו, וזה בא וחרש וישב לו; עד שנתיגעה הפרה ורבצה לה. לא הספיק בדעתו לקבל פיוס מאותו האיש אלא בא מיד ושבר את העול וקצץ את הסמלונים. כך ישראל בעולם הזה – שולטן אחד בא ומשעבדם והולך לו, ובא שולטן אחר ומשעבדם והולך לו; והמענה ארוכה שנאמר (תהלים קכט, ג) "על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם". למחר כשיגיע הקץ אין הקדוש ברוך הוא אומר לאומות "כך וכך עשיתם לבני..." אלא מיד הוא בא ושובר את העול ומקצץ הסמלונים שנאמר "ואשבור מוטות עולכם". וכן הוא אומר (תהלים קכט, ד) "ה' צדיק קצץ עבות רשעים".

[ז] "ואולך אתכם קוממיות" – ר' שמעון אומר מאתים אמה. ר' יהודה אומר מאה אמה, כאדם הראשון. אין לי אלא אנשים; נשים מנין? תלמוד לומר (תהלים קמד, יב) "בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל"; וכמה היא תבנית היכל? מאה אמה. דבר אחר: "ואולך אתכם קוממיות" – בקומה זקופה שלא תהיו יראים מכל בריה.

פרשה ב

[א] "ואם לא תשמעו לי" – אם לא תשמעו למדרש חכמים. יכול למה שכתוב בתורה? כשהוא אומר "ולא תעשו את כל המצות האלה", הרי מה שכתוב בתורה אמור. הא מה אני מקיים "ואם לא תשמעו"? למדרש חכמים.

[ב] "ואם לא תשמעו לי" – מה תלמוד לומר "לי"? אין "לי" אלא זה שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו. וכן הוא אומר "כנמרוד גבור ציד...", שאין תלמוד לומר "לפני ה' "; אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו. וכן הוא אומר "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד", שאין תלמוד לומר "לה' "; אלא אלו שיודעים את רבונם ומתכונים למרוד בו.

[ג] "ואם לא תשמעו לי..." – מה תלמוד לומר 'לא תעשו'? וכי יש לך אדם שאינו למד אבל עושה? תלמוד לומר "ואם לא תשמעו..ולא תעשו" – הא כל שאינו למד, אינו עושה. או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה אבל אינו מואס באחרים? תלמוד לומר "ואם בחקתי תמאסו" – הא כל שאינו למד ואינו עושה, סוף שהוא מואס באחרים. או יש לך שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים אבל אינו שונא את חכמים? תלמוד לומר "ואם את משפטי תגעל נפשכם" – הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס אחרים, סוף שהוא שונא את החכמים. או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים אבל מניח לאחרים לעשות? תלמוד לומר "לבלתי עשות" – הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים, סוף אינו מניח לאחרים לעשות. או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא חכמים ואין מניח לאחרים לעשות אבל מודה במצות שנאמרו מסיני? תלמוד לומר "את כל מצותי" – הא כל שאינו למד ואינו עושה מואס באחרים ושונא חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות, סוף שהוא כופר במצות שנאמרו מסיני. או יש לך אדם שיש בו כל המדות הללו אבל אינו כופר בעיקר? תלמוד לומר "להפרכם את בריתי" – הא כל שיש בו כל המדות הללו, סוף שהוא כופר בעיקר.

פרק ד

[א] "אף אני" – איני מדבר אלא באף."אני" אשר בניתי, אני אהרוס. "אני" אשר נטעתי, אני אתוש. וכן הוא אומר (ירמיהו מה, ד): "הִנֵּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת אֲשֶׁר נָטַעְתִּי

אֲנִי נֹתֵשׁ". "אעשה זאת" – זו קשה לכם יותר מכל, ששמי הגדול הוי עליכם כבעל חוב. "לכם" – מידכם היתה זאת; אין הרעה יוצאת מלפני לעולם. וכן הוא אומר (איכה ג, לח, עיין שם) "מפי עליון לא תצא הרעות" אלא הטוב.

[ב] "והפקדתי עליכם בהלה" – שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו; עד שהראשונה פקודה אצליכם אביא אחרת ואסמכה לה. "בהלה" – מכה המבהלת את הבריות ואיזו? זו מכת מותן.

[ג] "את השחפת" – יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה ובשרו שמור עליו; מה תלמוד לומר "ואת השחפת"? מלמד שהוא נשחף. או עתים שהוא שחוף אבל נוח לו ואינו מקדיח... תלמוד לומר "ואת הקדחת" – מלמד שהוא מקדיח. או עתים שהוא מקדיח אבל סבור בעצמו שיחיה... תלמוד לומר "מכלות עינים". או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים בו שיחיה... תלמוד לומר "ומדיבת נפש". "וזרעתם לריק זרעכם" – זורעה ואינה מצמחת. ואם זורעה ואינה מצמחת מה אויבים באים ואוכלים?! אלא זורעה שנה ראשונה, ואינה מצמחת; ובשניה מצמחת ואויבים באים ואוכלים אותה. דבר אחר: "וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם" – כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר; שתהא עמל בהם ומגדלם והחטא בא ומכלם. וכמו שנאמר (ס"א וכן הוא אומר) (איכה ב, כב) "אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם".

[ד] "ונתתי פני בכם" – כשם שנאמר בטובה "ופניתי אליכם" כך נאמר ברעה "ונתתי פני בכם". משלו משל למלך שאמר לעבדיו "פונה אני מכל עסקי ועוסק עמכם" ברעה.

[ה] "ונגפתם לפני אויביכם" – שיהיה המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבב מקיפים אתכם מבחוץ. "ורדו בכם שונאיכם" – שאיני מעמיד עליכם אלא 'מכם ובכם'. ובשעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר (שופטים ו, ג-ד) "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וְעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו וַיְחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיְשַׁחֲיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא יַשְׁאִירוּ מִחְיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשֶׂה וָשׁוֹר וַחֲמוֹר"; אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם שנאמר (מיכה ג, ג) "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי..." "ונסתם" – מפני אימה. "ואין רודף אתכם" – מבלי כח.

פרק ה

[א] "ואם עד אלה" – ר' אליעזר אומר אין המקום מביא פורעניות בישראל עד שהוא מעיד בהם תחלה שנאמר "ואם עד אלה". ר' יהושע אומר, שלא יהיו ישראל אומרים "כָּלוּ המכות ואין לו אחרת להביא עלינו"; תלמוד לומר "ואם עד אלה" – עוד יש לי אחרים

מאלה וכאלה להביא. "ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתכם" – אתם עברתם לפָנַי שבע עבירות, בואו וקבלו שבע מיני פורעניות.

[ב] "ושברתי את גאון עוזכם" – זה בית המקדש; וכן הוא אומר (יחזקאל כד, כא) "הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם". ר' עקיבא אומר "ושברתי את גאון עוזכם" – אלו הגבורים שבישראל כגון יואב בן צרויה וחבריו. אחרים אומרים "ושברתי את גאון עוזכם" – אלו הגאים שהם גאונם של ישראל כגון פפוס בן יהודה ולולייניס אלכסנדרי וחבריו.

[ג] "ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה" – זו קשה לכם יותר מן האחרונה; שבאחרונה מהו אומר: "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת" (דברים כח, כג) – שיהיה השמים מזיעים כדרך שהנחושת מזיע, והארץ לא תהיה מזיע כדרך שאין הברזל מזיע [והיא משמרת פירותיה]. אבל כאן מהו אומר: "ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה" – שלא יהיו השמים מזיעים כדרך שאין הברזל מזיע, והארץ תהיה מזיע כדרך שהנחושת מזיע והיא מאבדת פירותיה. "ותם לריק כחכם" – רבי אומר זה הכרם. ויש אומרים זה הפשתן. ויש אומרים זה הכח. דבר אחר: זה שהוא משיא את בתו ונותן לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו – נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו.

[ד] "ותם לריק כחכם" – הרי אדם שלא עמל ולא חרש ולא נכש ולא כסח ולא עדר ובשעת הקציר בא שדפון וירקון והלקה – ואין בכך כלום; אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר וכסח ובשעת הקציר בא שדפון והלקה – הרי שיניו קהות. "ולא תתן ארצכם את יבולה" – מה שאתה מוביל לה. "ועץ הארץ לא יתן פריו" – שלא יהיה העץ חונט את פירותיו, ובשעה שהיא מפריח יהיה מקליח את פירותיו.

[ה] "ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי" – אתם עשיתם את דיניי עראי בעולם, אף אני אעשה אתכם עראי בעולם. "ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם" – אתם עברתם לפָנַי שבע עבירות, בואו וקבלו שבע פורעניות.

[ו] "והשלחתי בכם את חית השדה" – אין לי אלא חיה משכלת. חיה שאינה משכלת מנין? תלמוד לומר (דברים לב, כד) "ושן בהמות אשלח בם". יכול יהיו נושכים ולא ממיתין? תלמוד לומר "עם חמת זוחלי עפר" – מה אלו נושכים וממיתים, אף אלו נושכים וממיתים. כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושך וממית ושור נושך וממית.

[ז] "ושכלה אתכם" – אלו הקטנים. "והכריתה את בהמתכם" – מחוץ. "והמעיטה מכם" – מבפנים. "ונשמו דרכיכם" – 'דרך' "דרכיכם" – לרבות שבילים גדולים וקטנים.

פרק ו

[א] "והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית" – נקם בברית ונקם שאינו בברית; איזו נקם שאינו בברית (ס"א איזו נקם שהוא בברית)? כגון סימוי עינים שסימו את עיני צדקיהו מלך יהודה. "ונאספתם אל עריכם" – מפני המצור. "ושלחתי דבר בתוככם" – שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבב מקיפים אתכם מבחוץ. "ונתתם ביד אויב" – הלכה אין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים אותו לקברו קוברי מתיהם ניתנים ביד אויב.

[ב] "בשברי לכם מטה לחם" – לרבות כל מסעדי לחם. "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד" – מבלי עצים. "והשיבו לחמכם במשקל" – שתהא פת נפולת והן יושבות ומשקלות אותה בתנור. ר' יוסי בן דורמסקית אומר "משקל" מה תלמוד לומר? משל: ביד אדם איסר ופרוטה והוא יושב ומשקלו ואומר "אקח בו פת? אוכל אני ולא שבע; אקח בו תמרים! שמא אוכל אני ושבע!". – אף על פי כן אוכל ולא שבע שנאמר "ואכלתם ולא תשבעו". דבר אחר: "ואכלתם ולא תשבעו" – זה רעב של מהומה.

[ג] "ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו" – אמרו עליו על דואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו. והיתה מודדתו בטפחים בכל שנה, ונותנות משקלו זהב לשמים. ומשהקיפו מצודת ירושלים – טבחתו בידה ואכלתו, ועליה מקונן ירמיהו ואומר (איכה ב, כ) "רבוני! אם תאכלנה נשים פרים, עוללי טיפוחים!". משיבה רוח הקודש ואומרת (איכה ב, כ) "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא!" – זה זכריה בן יהודע הכהן. דבר אחר: "ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו" – אין לי אלא אבות אוכלים בשר בנים ובנות; בנים אוכלים בשר אבות מנין? שנאמר (יחזקאל ה, י) "לכן אבות יאכלו בנים בקרבך ובנים יאכלו אבותם".

[ד] "והשמדתי את במותיכם" – כמשמעו. "והכרתי את חמניכם" – אלו הנחשים והקסמים שבישראל. "ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם" – וכי מה הפגרים עושים אצל הגלולים? אלא שהיה אליהו זכור לטוב מחזר על כל תפוחי הרעב; מצא אחד תפוח ומוטל ברעב. אמר לו "בני, מאיזה משפחה אתה?". אמר לו "ממשפחה פלונית". אמר לו "וכמה הייתם?". אמר לו "שלשת אלפים". "וכמה נשתייר מכם?". אמר לו "אני". אמר לו "רצונך לומר דבר אחד ולחיות?". אמר לו "הן!". אמר לו "אמור שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". צעק מיד ואמר (עמוס ו, י): "הס! כי לא להזכיר בשם ה'" לא למדני אבא כך!". מה היה עושה? נוטל יראתו ונותנה על לבו ומגפפה ומנשקה עד שכריסו נבקעת ונופל, הוא ויראתו, לארץ. לכך נאמר "ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם". "וגעלה נפשי אתכם"

– זה הגולה. ויש אומרים זה סילוק שכינה. "ונתתי את עריכם חרבה" – 'עיר' "עריכם" – לרבות הכרכין והמחוזות. "והשימותי את מקדשיכם" – 'מקדש' 'מקדשי' "מקדשיכם" – לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות. "ולא אריח בריח נחוחכם" – כמשמעו.

[ה] "והשימותי אני את הארץ" – זו מדה טובה, שלא יהיו ישראל אומרים "הואיל וגלינו מארצינו, עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח"; לכך נאמר: "ושממו עליה אויביכם היושבים בה" – זו האויבים הבאים אחרי כן, לא ימצאו עליה נחת רוח.

[ו] "ואתכם אזרה הגוים" – זו מדה קשה לישראל, שבשעה שבני המדינה גולים כולם למקום אחד, הם רואים זה את זה ומתנחמים – ואתם, אין אתם כן! אלא עתיד אני לזרות אתכם לבין כל האומות כאדם שהוא זורה שעורים במזרה ואין אחת מהם דבקה לחברתה, שנאמר (ירמיהו טו, ז): "וָאֲזָרֵם בְּמִזְרֶה בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ שִׁכַּלְתִּי אִבַּדְתִּי אֶת עַמִּי מִדַּרְכֵיהֶם לוֹא שָׁבוּ".

[ז] "והריקותי אחריכם חרב" – חרב הנשלחת אחריכם לא במהרה היא חוזרת, וכמים הנשפכים ששוב אין חוזרים לכלים.

פרק ז

[א] "והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה" – זו מדה קשה לישראל; שבשעה שאדם גולה מתוך כרמו ומתוך ביתו וסופו לחזור, כאילו אין כרמו וביתו חרבים. אתם – אין אתם כן! אלא "והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה". מפני מה? שאין סופכם לחזור.

[ב] "אז תרצה הארץ את שבתותיה" – אני אמרתי לכם שתהיו זורעים שש ומשמטים לי אחת בשביל שתדעו שהארץ שלי הוא. ואתם לא עשיתם כן. עמדו וגלו ממנה והיא תשמט מאליה כל שמיטין שהיא חייבת לי, שנאמר (ויקרא כו, לד-לה) "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה... כל ימי השמה תשבות".

[ג] "והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם" – אינו אומר "והבאתי מְרוּך בלבבם" אלא "והבאתי מורך בלבב" ואיזו? זו אימה ופחדה דאגה ורעדה ויראה.

[ד] "ורדף אותם קול עלה נדף" – אמר ר' יהושע בן קרחה פעם אחת היינו יושבים בין האילנות ונשבה הרוח והטיחו העלים זה בזה; עמדנו ורצנו ואמרנו "אוי לנו שמא ידביקונו הפרשים!". לאחר זמן נפנינו אחרינו, וראינו שאין בריה, וישבנו במקומנו ובכינו, ואמרנו "אוי לנו שעלינו נתקיים הפסוק "ורדף אותם קול עלה נדף". "ונסו מנוסת חרב" – מפני אימה. "ונפלו ואין רודף" – מבלי כח.

[ה] "וכשלו איש באחיו" – אינו אומר "איש באחיו" אלא בעון אחיו; מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.

[ו] "ולא תהיה לכם תקומה לפני אֹיְביכם" – זו שעה שנלכדה בה ירושלים.

פרק ח

[א] "ואבדתם בגוים" – רבי עקיבא אומר אלו עשרת השבטים שגלו למדי. אחרים אומרים, "ואבדתם בגוים" – אין 'אובדן' אלא גולה. יכול אובדן ממש? כשהוא אומר "ואכלה אתכם ארץ אויביכם", הרי אובדן ממש. הא מה אני מקיים "ואבדתם בגוים"? – אין 'אובדן' אלא גולה.

[ב] "והנשארים בכם ימקו בעונם" – אינו אומר "ימקו" אלא "ימקו בעונם". "וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ" – והלא כבר הבטיח המקום לישראל שאינו דן האבות על ידי בנים ולא בנים על ידי אבותם, שנאמר "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות"?! אם כן למה נאמר "ואף בעונת אבותם..ימקו"? אלא בזמן שהם תופסים (ס"א תפוסים) מעשה אבותם, דור אחר דור דוריהם, נדונים על ידיהם.

[ג] "והתודו את עונם ואת עון אבֹתם" – לצד התשובה הם הדברים; שמיד שהם מתודים על עונותיהם, מיד אני חוזר ומרחם עליהם שנאמר "והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי".

[ד] "אף אני אלך עמם בקרי" – הם עשו את דיני עראי בעולם, אף אני אעשה אותם עראי בעולם. "והבאתי אותם בארץ אֹיְביהם" – זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו ישראל אומרים "הואיל וגלינו לבין אומות העולם נעשה כמעשיהם!" אני איני מניחם אלא אני מעמיד נביאיי עליהם ומחזירין אותם למוטב תחת כנפיי שנאמר (יחזקאל כ, לב): "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַּגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן. חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְקוֹק אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם" ; על כרחכם, שלא בטובתכם, ממליך אני מלכותי עליכם.

[ה] "או אז יכנע לבבם הערל" – לצד התשובה הם הדברים; שמיד שהם מכניעים לבם לתשובה, מיד אני חוזר ומרחם עליהם שנאמר "או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם".

[ו] "וזכרתי את בריתי יעקוב..." – ולמה נאמרו אבות אחורנית? אלא אם אין מעשה אברהם כדאי – מעשה יצחק; ואם אין מעשה יצקח כדאי – מעשה יעקב; – כדאי לכל אחד ואחד שיתלה לעולם בגינו.

[ז] ולמה נאמר באברהם ויעקב 'זכירה', וביצחק לא נאמר 'זכירה'? אלא רואין את אפרו כאילו הוא צבור על גבי המזבח. ולמה נאמר באברהם וביצחק "אף", וביעקב לא נאמר "אף"? אלא מלמד שמטתו של יעקב אבינו שלימה.

[ח] אין לי אלא אבות; אימהות מנין? תלמוד לומר "את", ואין 'אֶתִים' אלא אימהות שנאמר (בראשית מט, לא) "שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו". ומנין שהברית כרותה לארץ? תלמוד לומר "והארץ אזכור".

[ט] "והארץ תעזב מהם ותֵרֶץ את שבתֹתיה" – אני אמרתי להם שיהיו זורעים (ס"א זורעים לי) בשש ומשמיטים לי אחת, בשביל שידעו שהארץ שלי. והם לא עשו כן; אלא יעמדו ויגלו ממנה והיא תשמט מאליה כל שמיטין שהיא חייבת לי שנאמר "והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם". "יען וביען" – וכי ראש בראש פרעתי מהם מישראל? והלא לא פרעתי מהם אלא אחת ממאה שחטאו לפני! אם כן למה נאמר "יען וביען"? 'יען במשפטי מאסו' – אלו הדינים; "ואת חקתי געלה נפשם"- אלו המדרשות.

[י] "זאת" – זו עונה של מדבר; "גם זאת" – זאת עונה של בעל פעור; "ואף גם זאת" – זו עונה של מלכי האמורי. "לא מאסתים ולא געלתים לכלֹתם" – וכי מה נשתייר להם שלא נגעלו ולא נמאסו?! והלא כל מתנות טובות שנתנו להם, ניטלו מהם. ואילולי ספר תורה שנשתיירה להם לא היו משנים (ס"א משונים) מאומות העולם כלום! אלא "לא מאסתים" – בימי אספינוס (ס"א אספסיינוס); 'נעלתים' – בימי יון; "לכלתם להפר בריתי אתם" – בימי המן; "כי אני ה' אלקיהם" – בימי גוג. ומנין שהברית כרותה לשבטים? שנאמר "וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" – מלמד שהברית כרותה לשבטים. "אלה החקים והמשפטים והתורֹת": "החוקים" – אלו המדרשות; "והמשפטים" – אלו הדינים; "והתורות" – מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל; אחד בכתב ואחד בעל פה. אמר ר' עקיבא, וכי שתי תורות היו להם לישראל? והלא תורות הרבה נתנו להם – "זאת תורת העולה" "זאת תורת המנחה" "זאת תורת האשם" "זאת תורת זבח השלמים" "זאת התורה אדם כי ימות באהל". "אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל" – זכה משה ליעשות שליח בין ישראל לאביהם שבשמים. "בהר סיני ביד משה" – מלמד שניתנה התורה הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה על ידי משה מסיני.

פרשה ג

[א] "בני ישראל" מעריכין, ואין העכו"ם מעריכים. יכול לא יהיו נערכים? תלמוד לומר "איש", דברי ר' מאיר. אמר ר' מאיר, אחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מפני מה אני אומר נערכים אבל לא מעריכים? מפני שריבה מדת הנערכים ממדת המעריכים, שהרי חרש שוטה וקטן נערכים אבל לא מעריכים.

[ב] ר' יהודה אומר, "בני ישראל" נערכים, ואין העכו"ם נערכים. יכול לא יהיו מעריכים? תלמוד לומר "איש". אמר ר' יהודה, אחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מפני מה אני אומר מעריכים אבל לא נערכים? מפני שריבה מדת המעריכים ממדת הנערכים, שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכים אבל לא נערכים.

[ג] אי "בני ישראל", יכול אין לי אלא בני ישראל; מנין לרבות את הגרים ואת העבדים? תלמוד לומר "ואמרת אליהם". "איש" – פרט לקטן. או יכול שאני מוציא את הקטן שיש בו הפלאה? תלמוד לומר "כי יפליא". "כי יפליא נדר" – נאמר כאן "נדר" ונאמר להלן (דברים כג, כב) "נדר"; מה "נדר" האמור כאן – כי יפליא, אף "נדר" האמור להלן – כי יפליא. ומה "נדר" האמור להלן – בל תאחר לשלמו, אף "נדר" האמור כאן – בל תאחר לשלמו.

[ד] "נדר בערכך" – הקיש עירוכין לנדרים; מה נדרים ב'בל תאחר לשלמו', אף עירוכין ב'בל תאחר לשלמו'.

[ה] "בערכך" – להביא ערך הסתום. דבר אחר: "בערכך" – ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך איבריו.

[ו] או יכול שאני מוציא דבר שהנשמה תלויה בו? תלמוד לומר "נפשות". "נפשות" – ולא המת. אוציא את המת ולא אוציא את הנוסס? תלמוד לומר 'והעמיד..והעריך' – את שיש לו 'העמדה' יש לו 'הערכה', ואת שאין לו 'העמדה' אין לו 'הערכה'.

[ז] דבר אחר: מה תלמוד לומר "נפשות"? שיכול אין לי אלא אחד שהעריך את אחד; אחד שהעריך את מאה מנין? תלמוד לומר "נפשות". [ס"א דבר אחר: מה תלמוד לומר "נפשות"?] שיכול אין לי אלא איש שהעריך את האיש והאשה; אשה שהעריכה את האיש והאשה מנין? תלמוד לומר "נפשות". דבר אחר: מה תלמוד לומר "נפשות"? שיכול, כל שהוא בכלל דמים יהיה בכלל עירוכין; מנוול ומוכה שחין שלא היו בכלל דמים לא יהיו בכלל עירוכין... תלמוד לומר "נפשות".

[ח] "והיה..." מה תלמוד לומר? שיכול, כל שהוא בכלל עירוכין יהיה בכלל דמים; טומטום ואנדרוגינוס ופחות מבן חדש שלא היה בכלל עירוכין לא יהיה בכלל דמים... תלמוד לומר "והיה...".

[ט] 'זכר' – ולא טומטום ואנדרוגינוס. יכול לא יהיו בכלל איש אבל יהיו בכלל אשה? תלמוד לומר "ואם נקבה היא" – זכר ודאי ונקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס. ומנין ששנת ששים כלמטה הימנו? תלמוד לומר "ואם מבן ששים שנה ומעלה אם זכר" – מלמד ששנת ששים כלמטה הימנו.

[י] אין לי אלא שנת ששים; שנת עשרים ושנת חמש מנין? ודין הוא! חַייב שנת ששים וחַייב שנת עשרים ושנת חמש; מה שנת ששים – כלמטה, אף שנת חמש ושנת עשרים – כלמטה הימנה.

[יא] הין! אם עשית שנת ששים כלמטה הימנו להחמיר; נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנו להקל?! תלמוד לומר "שנה" "שנה" לגזירה שוה; מה "שנה" האמורה בשנת ששים – כלמטה הימנו, אף "שנה" האמורה בשנת חמש ושנת עשרים – כלמטה הימנו, בין להקל בין להחמיר. ר' אליעזר אומר מנין לחדש אחד ויום אחר החדש הרי הוא כשנת ששים? תלמוד לומר "ומעלה". נאמר כאן "ומעלה" ונאמר להלן (במדבר ג, מ) "ומעלה": מה "ומעלה" האמור להלן – חדש אחד ויום אחר החדש, אף כאן – חדש אחד ויום אחר החדש.

[יב] אין לי אלא לאחר ששים; אחר חמש, אחר עשרים מנין? ודין הוא! חייב אחר ששים וחייב אחר חמש ועשרים: מה אחר ששים – חדש אחד ויום אחד אחר החדש, אף אחר עשרים – חדש אחד ויום אחד אחר חדש.

[יג] "ואם מך הוא מערכך" – אם הוא עני מליתן ערך. "והעמידו לפני הכהן" – להוציא את המת. אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? תלמוד לומר 'והעמיד...והעריך' – את שיש לו 'העמדה' יש לו 'הערכה', ואת שאין לו 'העמדה' אין לו 'הערכה'.

[יד] יכול אפילו אמר "ערך של פלוני עלי" ומת, יהיה פטור? תלמוד לומר "יעריכנו" – אפילו מת. "והעריך אֹתו הכהן" – שלא יתן אלא בזמן הערך. "על פי אשר תשיג יד הנדר" – לא יד הנידר; בין איש בין אשה בין קטן. מכאן אמרו: הישג יד בנודר, והשנים בנידר, והערכין בנערך, והערך בזמן הערך. "יעריכנו הכהן" – בנין אב לכל הנערכים שיהיו בכהן.

פרק ט

[א] אמר "רגלה של זו עולה!", יכול יהיה כולה עולה? תלמוד לומר "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" – אין כולה קדש. יכול תצא לחולין? תלמוד לומר "יהיה קדש". מה יעשה לה? תִמכֹר לחייבי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותו הרגל, דברי ר' מאיר ור' יהודה. ר' יוסי ור' שמעון אומרים מנין אפילו אמר "רגלה זו של זו עולה!", תהיה כולה עולה? תלמוד לומר "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" – לרבות את כולה.

[ב] יכול אף הקדש בדק הבית יעשה תמורה? תלמוד לומר "קרבן" – יצא הקדש בדק הבית שאינו "קרבן".

[ג] אוציא הקדש בדק הבית שאינו קרבן ולא אוציא את של ציבור? תלמוד לומר "לא יחליפנו". אוציא את של ציבור ולא אוציא את של שותפים? תלמוד לומר "ולא ימיר אותו" – היחיד עושה תמורה ואין ציבור ולא השותפים עושין תמורה.

[ד] אמר ר' שמעון: והלא המעשר בכלל היה; ולמה יצא? להקיש אליו – מה מעשר קרבן יחיד אף אין לי אלא קרבן יחיד. או דבר שאתה לומדו בדרך אחד אתה לומדו בכל הדרכים שיש בו! מה מעשר מיוחד שהוא הקדש מזבח ונוהג בבקר ובצאן ונאכל לשני ימים, אף איני מרבה אלא את שהוא כיוצא בו; מנין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים של יחיד? תלמוד לומר 'בהמה' 'ואם...בהמה'.

[ה] "ולא ימיר אֹתו" – הקדש עושה תמורה ואין תמורה עושה תמורה. ר' יהודה אומר: הולד עושה תמורה. אמרו לו: הקדש עושה תמורה; ולא הולד ולא התמורה עושה תמורה.

[ו] "טוב ברע או רע בטוב" – תמימים בבעלי מומין ובעלי מומין בתמימים. מנין ל'רע' שהוא בעל מום? שנאמר (ס"א תלמוד לומר) (דברים יז, א) "לא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע". "ואם המר ימיר" – לרבות את האשה. "ואם המר ימיר" – לרבות את היורש. "בהמה בבהמה" – אחת בשתים ושתים באחת; "בהמה בבהמה" – אחת במאה ומאה באחת. ר' שמעון אומר: "בהמה בבהמה" ולא "בהמה בבהמות"! אמרו לו, בהמה אחת קרויה "בהמה" ובהמות הרבה קרוים "בהמה".

[ז] "בהמה בבהמה" – לא בהמה בעופות ולא עופות בבהמה. "בהמה בבהמה" – ולא בהמה במנחות ולא מנחות בבהמה.

[ח] "בהמה בבהמה" – ולא בהמה בעוברים ולא עוברים בבהמה. "בהמה בבהמה" – ולא עוברים באיברים ולא איברים בעוברים; לא איברים בשלמים ולא שלמים בהם.

[ט] ר' יוסי אומר ממירים איברים בשלמים ולא שלמים בהם. אמר ר' יוסי, והלא במוקדשין האומר "רגלה זו עולה" – כולה עולה, אף כשאומר "רגלה של זו תחת זו" תהא כולה תמורה תחתיו.

[י] "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש" – והיכן קדושה חלה עליו? בבית בעלים; אף תמורה בבית הבעלים.

[יא] והלא הבכור עושה תמורה בבית הבעלים ואינו עושה בבית כהן, דברי ר' עקיבא. אמר ר' יוחנן בן נורי: וכי מפני מה אין ממירין בבכור? אמר לו רבי עקיבא: חטאת ואשם מתנה לכהן והבכור מתנה לכהן; מה חטאת ואשם אין ממירין בהם, אף הבכור אין ממירין בו. אמר לו ר' יוחנן בן נורי: אינו ממיר בחטאת ואשם שאין זכייה בחייהם,

תאמר בבכור שזכה בו בחייו?! אמר לו רבי עקיבא: השבתָ על הדין; מה אתה משיב על המקרא?! "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש" – היכן קדושה חלה עליו? בבית בעלים; אף תמורה בבית בעלים.

[יב] ואם משנתנו לכהן – זה וזה אין עושין תמורה.

[יג] "והיה הוא..." הקדש עושה תמורה ואין תמורה עושה תמורה.

[יד] והלא דין הוא! ומה הקדש – שאין קדושה חלה עליו בבעל מום קבוע – עושה תמורה, תמורה – שהקדושה חלה עליו בבעל מום קבוע – אינו דין שיעשה תמורה?! תלמוד לומר "והיה הוא..קדש" – הקדש עושה תמורה ואין [ס"א התמורה עושה תמורה] (תמורתו עושה תמורתו).

[טו] "...יהיה קדש" – מלמד שהקדושה חלה עליה בבעל מום קבוע. והלא דין הוא! ומה אם הקדש – שהוא עושה תמורה – אין קדושה חלה עליו בבעל מקום קבוע, תמורה – שאינה עושה תמורה – אינו דין שלא תהא קדושה חלה עליו בבעל מקום קבוע?! תלמוד לומר "יהיה קדש" – מלמד שקדושה חלה עליו בבעל מקום קבוע.

[טז] ר' יוסי בר' יהודה אומר "יהיה קדש" – לעשות את השוגג כמזיד.

פרשה ד

[א] "ואם כל בהמה" – יכול בבהמה טמאה הכתוב מדבר? כשהוא אומר (ויקרא כז, כז) "ואם בבהמה הטמאה ופָדָה", הרי בהמה טמאה אמורה! – הא אינו מדבר אלא בפסולי המוקדשין שיפדו. יכול יפדו על מום עובר? תלמוד לומר "אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה'" – יצא מום עובר שהוא כשר ליקרב למחר.

[ב] "טמאה" – לרבות את המתה. יכול אפילו אמר "הרי זו הקדש" ומתה, תפדה? תלמוד לומר והעמיד...והעריך" – את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה.

[ג] מנין לרבות המתה ולהוציא את שאמר "הרי זו הקדש" ומתה? אחר שריבה הכתוב מיעט! הרי אנו למדין אותה מבהמה טמאה: מה בהמה טמאה המיוחדת (ס"א מיוחדת) ששוה שעת פדיונה לשעת הקדשה, אף אני ארבה את המתה ששוה שעת פדיונה לשעת הקדשה ומוציא את שאמר "הרי זו הקדש" ומתה שלא שוה שעת פדיונה לשעת הקדשה.

[ד] או דבר שאתה למדו בדרך אחד אתה למדו בכל הדרכים שיש בו! מה בהמה טמאה מיוחדת שהיא תחלת הקדש ומועלים בה וכולה לשמים, אף אני ארבה את כיוצא בו; וכי מה יש לנו? פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. מנין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים של צבור ושל יחיד? תלמוד לומר 'בהמה' 'ואם בהמה' "ואם כל בהמה".

[ה] "והעמיד את הבהמה לפני הכהן" – בהמה נפדית ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים.
[ו] "והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע" – אין פודים ההקדשות אכסרה. "כערכך הכהן כן יהיה" – אמר אחד "הרי הוא שלי בעשר סלעים", אמר אחד בעשרים, אמר אחד בשלשים, אמר אחד בארבעים, אמר אחד בחמשים. חזר בו של חמשים – ממשכנים מנכסיו עד עשר; חזר בו של ארבעים – ממשכנים מנכסיו עד עשר; חזר בו של שלשים – ממשכנים מנכסיו עד עשר; חזר בו של עשרים – ממשכנים מנכסיו עד עשר; חזר בו של עשר – מוכרים אותו בשוה ונפרעים משל עשר המותר.
[ז] "ואם גאל יגאלנה" – לרבות את האשה. "ואם גאל יגאלנה" – לרבות את היורש. "ויסף חמישתו על ערכך" – הרי כאן שתים: אחד מוסיף חמישית ואחד שאינו מוסיף חמישית, ואין ידוע אם בבעלים, אם בכל אדם...; מה מצינו בגאולות האמורות למטן – הבעלים מוסיפים חמשית ואין כל אדם מוסיפים חמישית, אף הגאולות האמורות כאן – הבעלים מוסיפים חמשית ואין כל אדם מוסיף חמשית.
[ח] "ואיש כי יקדיש את ביתו" – יכול בבית דירה הכתוב מדבר? כשהוא אומר (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל את ביתו", הרי בית דירה אמור! הא מה אני מקיים "ואיש כי יקדיש את ביתו"? – מקדיש אדם את נכסיו.
"קדש לה'" – מלמד שסתם הקדשות לבדק הבית.

פרק י

[א] "והעריכו הכהן בין טוב ובין רע" – אין פודין את ההקדשות אכסרה. "כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום": הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים – הבעלים קודמים מפני שהם מוסיפים חמישית. אמר אחד "הרי הוא שלי בעשרים ואחד" – הבעלים נותנים עשרים ושש. "עשרים ושנים" – הבעלים נותנים עשרים ושבע. "עשרים ושלש" – הבעלים נותנים עשרים ושמונה. "עשרים וארבע" – הבעלים נותנים עשרים ותשע. "עשרים וחמש" – הבעלים נותנים שלשים, שאין מוסיפים חמישית על עלויו של זה. אמר אחד "הרי הוא שלי בעשרים ושש" – אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר, הבעלים קודמים; ואם לאו, אומרים לו "הגעתיך".
[ב] "ואם המקדיש יגאל" – לרבות את האשה. "ואם המקדיש יגאל" – לרבות את היורש. "ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו" – אם נתן את הכסף, הרי הוא שלו; ואם לאו, אינו שלו.

[ג] 'שדה אחוזתו' (ויקרא כז, טז) – אין לי אלא שדה אחוזתו מאביו; שדה אחוזתו מאמו מנין? תלמוד לומר "יקדיש איש". "והיה ערכך לפי זרעו" – ולא לפי גידוליו. "זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף" – הרי זו גזרת מלך. אחד המקדיש בחולת המחוז ואחד המקדיש בפרדיסות סבסטי – נותן בזרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף.

[ד] מנין שאין אדם רשאי להקדיש שדהו בשנת היובל ואם הקדישה תהא מקודשת? תלמוד לומר "ואם משנת היובל יקדיש שדהו". ("שדהו" (ויקרא כז, יז) מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדים עמה? תלמוד לומר "שדהו")

[ה] "כערכך יקום" – נותן ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשע פונדיונות. מה טיבו של פונדיון זה? קולבון לפרוטרוט.

[ו] "...אחר היובל" – סמוך ליובל. מופלג מן היובל מנין? תלמוד לומר "ואם אחר היובל יקדיש שדהו..." "שדהו" (ויקרא כז, יח) מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר היו שם נקעים נמוכים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים הרי אינם נמדדים עמה? תלמוד לומר "שדהו".

[ז] מנין שאין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלים לאחר היובל פחות משנה? תלמוד לומר "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת ".

[ח] מנין שאין מחשבים את החדשים להקדש אבל הקדש מחשב חדשים? תלמוד לומר "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת".

[ט] ומנין שאם אמר "הריני נותן דבר שנה בשנה", אין שומעין לו אלא נותן את כולם כאחד? תלמוד לומר "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת".

[י] "שנים הנותרת" – שנים הוא מחשב ואין מחשב חדשים. ומנין אם רצה הקדש לעשות חדשים שנה יעשה? תלמוד לומר "וחשב". "עד שנת היובל" – שלא יכנס בה כלום. "ונגרע מערכך" – אף מן ההקדש; שאם אכלה ההקדש שנה או שתים לפני היובל או לא אכלה אלא שהיתה לפניו – מנכה סלע ופונדיון בכל שנה ושנה.

[יא] "ואם גאל יגאל" – לרבות את האשה. "ואם גאל יגאל" – לרבות את היורש. 'שדה' (ויקרא כז, יט) מה תלמוד לומר? שיכול, אין לי אלא המקדיש בית כור בענין הזה; הקדיש בית לתך, בית סאה, בית קב מנין? תלמוד לומר "השדה". "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם" – אם נתן את הכסף הרי שלו ואם לאו אינה שלו.

[יב] "ואם לא יגאל את השדה" – הבעלים. "ואם מכר את השדה" – הגזבר. "לאחר" – ולא לבנו. או "לאחר" – ולא לאחיו? כשהוא אומר "לאיש" – לרבות (ס"א להוציא) את האח.

ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מרבה אני את הבן שהוא קם תחת אביו לייעוד ולעבד עברי, ומוציא אני את האח שאינו קם תחת אחיו ליעידה ולעבד עברי.

[יג] "לא יגאל עוד" – יכול לא יקחנה מיד הגזבר ותהיה לפניו כשדה מקנה? תלמוד לומר "לא יגאל עוד" – לכמות שהוא אינה נגאלת אבל לוקחה הוא מיד הגזבר ותהיה לפניו כשדה מקנה.

פרק יא

[א] "והיה השדה בצאתו ביובל" – מלמד (ס"א מגיד) שהשדה קרוי לשון זכר בלשון הקדש. מה "קדש" (ויקרא כז, יד) אמור להלן – אינו יוצא אלא בפדיון, אף "קדש" האמור כאן – לא יצא אלא בפדיון;

[ב] מלמד שהכהנים נכנסים לתוכה ונותנים את דמיה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר נכנסים אבל לא נותנים. ר' אלעזר אומר לא נכנסים ולא נותנים אלא נקראת שדה רטושין עד היובל השני; לא נגאלה – נקראת רטושי רטושין עד היובל השלישי; לעולם אין הכהנים נכנסים בה עד שיגאלנה אחר.

[ג] "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר שדה שהיא יוצאה לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים והרי היא תחת ידו; יכול יאמר "הואיל והוא יוצא לכל אחיו הכהנים, הרי היא תחת ידי – הרי היא שלי"? תלמוד לומר "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו" – שדה אחוזתו של כהן שלו, אין זו שלו; אלא יוצא לכל אחיו הכהנים.

[ד] "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר הלוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה; יכול תהיה לפניו כשדה מקנה? תלמוד לומר "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" – שדה שאינה שדה אחוזה, יצאה זו שהיא שדה אחוזה, דברי ר' מאיר. ר' יהודה ור' שמעון אומרים: הלוקח שדה מאביו, הקדישה, ואחר כך מת אביו; יכול תהיה לפניו כשדה מקנה? תלמוד לומר "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" – שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצאה זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה. שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינה שלו. "וחשב לו הכהן את מכסת" – אין "מכסת" אלא דמיה; מלמד שהוא נותן את שוויה.

[ה] ר' אליעזר אומר, צא וראה! נאמר כאן "וחשב" ונאמר להלן (ויקרא כז, יח) "וחשב": מה "וחשב" האמור להלן – נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, אף "וחשב" האמור כאן – נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף.

[ו] "ונתן את הערכך ביום ההוא" – שלא ישהא; שאפילו מרגליות בקלים אין לה אלא מקומה בשעתה.

[ז] "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו" – יכול הגזבר הנקנה ממנו? תלמוד לומר "לאשר לו אחוזת הארץ". יאמר "לאשר לו אחוזת הארץ"! מה תלמוד לומר "לאשר קנהו מאתו"? מנין אתה אומר שדה שיצתה לכהנים ומכרה הכהן והקדישה הלוקח; יכול כשיגיע יובל השני תחזור לבעלים הראשונים? תלמוד לומר "לאשר קנהו מאתו". "וכל ערכך יהיה בשקל" – אין נערכין פחות מסלע. "בשקל הקדש" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חדש תפדה", יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד לומר "בשקל הקדש". אין לי אלא סלעים של קדש; מנין לרבות דבר המטלטל? תלמוד לומר "תפדה" – לרבות דבר המטלטל. אם כן למה נאמר "בשקל הקדש"? פרט לעבדים ולשטרות ולקרקעות.

[ח] "עשרים גרה יהיה השקל" – לימדך כמה הוא סלע. מנין אם רצה לרבות, ירבה? תלמוד לומר "יהיה". מנין אם רצה לפחות, לא יפחות? תלמוד לומר (במדבר יח, טז) "...הוא".

פרשה ה

[א] אילו נאמר "בכור לא יקדיש", יכול לא יקדיש אדם-בכור הקדשות? תלמוד לומר "אֹתו" – אותו אין אתה מקדיש אבל מקדיש אדם-בכור הקדשות. עדיין אני אומר הוא לא יקדיש אבל יקדישוהו אחרים... תלמוד לומר "בבהמה" – בבהמה עסקתי.

[ב] יכול לא יקדישוהו מן הבטן? תלמוד לומר "אשר יִבָּכר...לא יקדיש" – משיתבכר אין אתה מקדישו, מקדישו אתה מן הבטן. מכאן אמרו מערימין על בכור. ר' ישמעאל אומר מנין שלא יקדיש אדם בכור? תלמוד לומר "בכור...לא יקדיש איש אֹתו"; יכול לא יקדישנו הקדש עילוי? תלמוד לומר (דברים טו, יט) 'כל...זכר תקדיש'. מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מפני מה אני מביאו להקדש עילוי? – שהוא חל על הכל; ומוציאו מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

[ג] אין לי אלא בכור? מנין לכל הקדשים שאין משנים אותם מקדושה לקדושה? תלמוד לומר "בבהמה לא יקדיש איש אֹתו".

[ד] יכול לא יקדישנו הקדש עילוי? תלמוד לומר (דברים טו, יט) "בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש". מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מפני מה אני מביאו להקדש עילוי? – שהוא חל על הכל; ומוציאו מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

[ה] רבי עקיבא אומר מנין שלא יקדיש אדם בכור? תלמוד לומר "בכור...לא יקדיש איש אֹתו".

[ו] יכול לא יקדישנו הקדש עילוי? תלמוד לומר "אך". מה ראית להביאו להקדש עילוי ולהוציאו מהקדש מזבח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מפני מה אני מביאו להקדש עילוי? – שהוא חל על הכל; ומוציאו מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

[ז] אין לי אלא בכור; מנין לכל הקדשים שאין משנים אותם מקדושה לקדושה? תלמוד לומר "לא יקדיש...אם שור אם שה".

[ח] יכול לא יקדישם הקדש עילוי? תלמוד לומר "אך". מה ראית להביאם להקדש עילוי ולהוציאם מהקדש מזבח? אחר שריבה הכתוב, מיעט! מפני מה אני מביאם להקדש עילוי? – שהוא חל על הכל; ומוציאן מהקדש מזבח שאינו חל על הכל.

[ט] "אם שור אם שה לה' הוא" – הוא קרב ואין תמורתו קרבה.

פרק יב

[א] "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא כז, כה) "בשקל הקדש", יכול אין לי אלא סלעים של הקדש; מנין לרבות דבר המטלטל? תלמוד לומר "ופדה" – לרבות דבר המטלטל. ואם כן למה נאמר "בשקל הקדש"? – פודה בכל דבר שהוא מטלטל ובלבד שהוא צריך לישום בכסף; אמר "טלית זו תחת חמור זה", יצא לחולין וצריך לעשות דמים.

[ב] "וְיָסַף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו" – שיהא הוא וחומשו חמשה. "ואם לא יגאל" – בבעלים. "ונמכר בערכך" – לכל אדם.

[ג] "אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ" – ולא כל אשר לו. "...מאדם" – לרבות עבדו ושפחתו הכנענים. או "אדם" – לרבות עבדו ושפחתו העברים"? תלמוד לומר "ובהמה". "מאדם" – ולא כל אדם, ['מבהמה' – ולא כל בהמה], "ומשדה אחוזתו" – ולא כל שדה אחוזתו; יכול אם החרים אדם את כולם יהיו מוחרמים? תלמוד לומר "אך". אמר ר' אלעזר בן עזריה, ומה לגבוה אין אדם רשאי להחרים את נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו!

[ד] "לא ימכר" – לגזבר; "ולא יגאל" – לבעלים. ומה יעשה לו? (ויקרא כז, כא) "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו". או יכול אף על פי שפירש לשם? תלמוד לומר (ויקרא כז, כח) "הוא".

[ה] ר' יהודה בן בתירה אומר מנין שסתם חרמים לבדק הבית? תלמוד לומר "כל חרם קדש קדשים הוא לה'". או יכול אף על פי שפירש לכהן? תלמוד לומר "הוא".

[ו] מנין שמחרים אדם את קדשיו? תלמוד לומר "כל חרם קדש". מנין שמחרים אדם את קדשי קדשים? תלמוד לומר "כל חרם קדש קדשים". יכול הכהנים והלוים יהיו מחרימים? תלמוד לומר "אך", דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: הכהנים אינם מחרימים, שהחרמים שלהם; הלוים מחרימים, שאין החרמים שלהם. רבי אומר: נראים דברי ר' יהודה בקרקעות שנאמר "כי אחוזת עולם הוא להם", ודברי ר' שמעון במטלטלים שאין חרמים שלהם.

[ז] מנין למחויבי מיתות שאמר "ערכי עלי" לא אמר כלום? תלמוד לומר "...חרם..לא יפדה". אין לי אלא מחויבי מיתות החמורות; מחויבי מיתות הקלות מנין? תלמוד לומר "כל חרם...לא יפדה". יכול עד שלא נגמר דינו? תלמוד לומר "אשר יחרם מן האדם לא יפדה" – ולא עד שלא נגמר דינו.

[ח] ר' חנניא בן עקביא אומר, נערך מפני שדמיו קצובים אבל לא נידר מפני שאין דמיו קצובים. ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב בתשלומין.

[ט] "זרע הארץ" – לרבות שום ושחליים וגרגיר. או יכול שאני מרבה זרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גינה שאינם נאכלים? תלמוד לומר "מזרע הארץ" – ולא כל זרע הארץ. "מפרי העץ" – לרבות כל פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שקמה וצלמונה וחרובי גרידה? תלמוד לומר "מפרי העץ" – ולא כל פרי העץ. מנין לרבות את הירקות למעשר? תלמוד לומר "וכל מעשר". יכול בשתי מעשרות הכתוב מדבר? תלמוד לומר "הוא". "הוא" אמור כאן והוא אמור להלן: דברים מחוסרים כאן אמרם הכתוב להלן.

[י] "ואם גאל יגאל" – לרבות את האשה. "ואם גאל יגאל" – לרבות את היורש. "איש" – פרט לכהן. או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד? תלמוד לומר "גאל יגאל". "ממעשרו" – אין לי אלא מעשר שנכנס משדותיו; לקח, ירש, ניתן לו במתנה מנין? תלמוד לומר "ואם גאל יגאל". "ממעשרו" – ולא כל מעשרו; פרט למעשר שנכנס לירושלים ויצא ופרט לפחות משוה פרוטה. "וְסָף עָלָיו" – שיהא הוא וחומשו חמשה.

[יא] מנין שאין מעשרין מן הבקר על הצאן ולא מן הצאן על הבקר? תלמוד לומר "וכל מעשר בקר וצאן".

[יב] יכול לא יעשר מן הכבשים על העזים? ודין הוא! ומה חדש וישן – שאינם כלאים זה בזה – מתעשרים זה על זה, כבשים ועזים – שהם כלאים זה בזה – אינו דין שלא יתעשרו זה על זה?! תלמוד לומר "וצאן" – משמע כל צאן אחד.
[יג] קל וחמר לחדש וישן שיתעשרו מזה על זה! ומה אם הכבשים והעזים – שהם כלאים זה בזה – מתעשרים זה על זה, החדש וישן – שאינם כלאים זה בזה – אינו דין שיתעשרו מזה על זה?! תלמוד לומר (דברים יד, כב) "עשר תעשר..." – שתי מעשרות שנה; אין מעשרין משנה לחברתה, [דברי ר' עקיבא].

פרק יג

[א] "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" – פרט לטריפה שאינה עוברת. אין לי אלא בזמן שמונים בשבט; רבוצים או עומדים מנין? תלמוד לומר "העשירי יהיה קדש". אין לי אלא בזמן שקרא שמו "עשירי"; מנין אף על פי שלא קרא שמו "עשירי"? תלמוד לומר "העשירי יהיה קדש". יכול אפילו היו לו מאה ונטל עשרה? עשרה ונטל אחד? תלמוד לומר "העשירי" – אין זה מעשר. ר' יוסי בר' יהודה אומר – מעשר.
[ב] קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי; מנין ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר "העשירי יהיה". או יכול שאני מרבה את שנים עשר? אמרת לא. הואיל והוא מקדש (ס"א מקודש) וטעותו הקדש (ס"א מתקדשת): מה הוא אינו מקדש (ס"א מקודש) אלא את הסמוך לו, אף טעותו אינו מקדש (ס"א לא תתקדש) אלא את הסמוך לו.
[ג] נמצאת אומר: קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי – שלשתן מקודשין; התשיעי נאכל במומו, העשירי מעשר, והאחד עשר קרב שלמים. ועושה תמורה, דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר, וכי יש תמורה עושה תמורה?! אמר ר' מאיר, אילו היה תמורה לא היה קרב! קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי עשירי, ולאחד עשר עשירי – אין אחד עשר מקודש. קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי אחד עשר, ולאחר עשר עשירי: רבי אומר אינו מקודש. ר' יוסי בר' יהודה אומר מקודש. זה הכלל שהיה רבי אומר, כל שנעקר (ס"א כל שלא נעקר) שם עשירי ממנו – לפניו מקודש ולאחריו אינו מקודש.
[ד] מתוך שנאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם", יכול יהיה מרגל ומוציא את היפה? תלמוד לומר "לא יבקר בין טוב לרע". "ולא ימירנו ואם המר ימירנו" – הא אם המר סופג את הארבעים.'אם ימירנו' – לרבות את האשה. "ואם המר ימירנו" – לרבות את היורש. "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל": בבכור הוא אומר (במדבר יח, יז) "לא תפדה", נמכר הוא. ובמעשר הוא אומר "לא יגאל" ואינו נמכר; לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום.

[ה] ומנין שמעשר בהמה בעמוד ועשר? תלמוד לומר "העשירי יהיה קדש" – מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר. ר' יוסי הגלילי אומר (שמות יג, יב) "והעברת" – שמעשר בהמה בעמוד ועשר.

[ו] ר' עקיבא אומר (דברים יד, כב) "עשר תעשר" – מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר.

[ז] רבי אומר "אלה המצות" – מלמד שמעשר בהמה בעמוד ועשר. "אלה המצות" – אין נביא רשאי לחדש דבר (בס"א עוד דבר) מעתה.

[ח] "אשר צוה ה' את משה" – כדאי השליח לשולחו. "את משה אל בני ישראל" – כדאי השליח למי שנשתלח אצלו וכדאי מי שנשתלח אצלו לשליח. "אל בני ישראל" – זכות ישראל גרמה. "בהר סיני" – שכולם נאמרו מסיני.